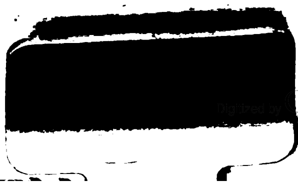
Ex Libris

Thomas Spencer Jerome

OPERA OMNIA

SANCTORUM PATRUM

LATINORUM.

VOLUMEN III.

OPERA OMNIA

SANCTORUM PATRUM

LATINORUM.

VOLUMEN III.

Cyprianus, Saint

S. CÆCILII CYPRIANI
EPISCOPI CARTHAG. ET MARTYRIS
OPERA OMNIA.

ACCEDIT

PRÆTER VARIA VARIORUM OPERA

MINUCII FELICIS OCTAVIUS.

TOMUS I.

WIRCEBURGI,
In Officina Libraria STAHELIANA.

MDCCLXXXII.

CONTINENTUR TOMO HOC I.

DE
OPERUM D. CÆCILII CYPRIANI
EDITIONE NOVA WIRCEBURGENSI

AD

CELEBERRIMUM VIRUM

MICHAELEM IGNATIUM SCHMIDT

S. THEOL. DOCTOREM, S. CÆSAREÆ MAJESTATIS CONSILIARIUM AULICUM, TABULARII SECRETIORIS CÆSAREO - REGIO - AUSTRIACI EPHORUM, ET COLLEGII CUI CENSURA LIBRORUM NOVORUM DEMANDATA EST, ASSESSOREM.

EPISTOLA

FRANCISCI OBERTHÜR

S. THEOL. ET U. J. DOCTORIS, INSIGNIS ECCLESIÆ HAUGENSIS CANONICI CAPIT. THEOL. DOGM. ET POLEM. IN ALMA WIRCEB. UNIVERSITATE PROFESSORIS PUB. ORD. REV. ET CELSISS. PRINCIPIS EPISC. BAMB. ET WIRCEB. IN CONSISTORIO ET VICARIATU CONSILIARII.

Quod adſcriptum tibi ſoli, vir celeberrime, mihique amiciſſime, hocce ad novam operum D. Cypriani editionem proeмium, & partem aliquam laborum, quos edendis Eccleſiæ Patribus impendere ſtatui, dedicatam vides, id eo potiſſimum fine factum, ut inſignium tuorum in me meritorum, ut intimæ quæ dudum mihi tecum intercedit, conſuetudinis, ut grati erga te animi mei memo-

)(3 ria

ria hoc perenni monumento seræ posteritat servaretur.

Inter tua autem in me merita primo illud loco censeo, quod meum erga bona studia amorem, quem post gustata vix primis labris scientiarum rudimenta mirum in modum jam conceperam, tu adjuvisti, aluisti, auxisti;

Eo quidem primum tempore, quo tali adjutore, & nutritio quam maxime indiguerat illos intelligo annos vitæ meæ, qui intra septa seminarii transigendi, meæ ad publica aliquando gerenda munia præparationi universim, & præcipue pro Ecclesiasticæ meæ vocationis congruentia studiis theologicis destinati erant.

Redux enim ex Suevia, ubi sacerdotium aliquod dederat oportunum tuis Musis otium, huc in patriam tuam, vastius tuæ nunc adultæ scientiæ theatrum futuram, & in ipsum quidem, ubi degebam ego, seminarium, cujus & tu olim alumnus fueras, primum Directoris tunc Romæ absentis vice, dein nobilium puerorum qui ibidem una cum Clericis educantur, moderatoris munere functurus, adeo pronum in me animum — quo meo merito, aut quo opere Divum id factum, nescio — tecum attulisti, ut facillimum mihi fuerit, tuam gratiam mereri & frequentem ad te accessum.

Parum putaveras mihi semel in gratiam & clientelam recepto, commoda theologicis meis studiis consilia suggerere, & optimos libros in hoc genere scientiarum;

Etiam

Etiam ut impensi philosophiæ peripathetico-scholasticæ, biennii jacturam, æquius ferrem, novumque haberem ad meliorem quoque Theologiam vehiculum, — hæc enim disciplina prout tunc in scholis dominabatur, vulgari philosophiæ, peripathetico-scholasticæ scilicet, omnino similis erat — melioris philosophiæ genuinam indolem patefecisti, tradidistique ejus præcepta, ac legendos per intervalla una cum theologis, optimos quarumcunque nationum & ætatum scriptores philosophos.

Musis etiam amœnioribus me reddidisti, inde a meo ex humanioribus scholis ubi græcas latinasque aliquo studio pro more & modo illius temporis, meæque tunc ætatis ratione, cæterum in Europææ, &, — quod referre quam maxime pudet — theodiscæ litteraturæ annalibus omnino peregrinus, coluëram, ad philosophicas ac theologicas disciplinas transitu penitus, non mea tamen omni, & sola culpa, a me neglectis Musis me reddidisti, adeo ut ex tunc Europæas æque ac Grajas, latinasque de facie nossem, & per vices nunc has, nunc illas in meum Musæum admittam, plicatam in rugas frontem, mente intenta serias, altasque veritates perscrutato, & morosum post acta negotia animum, ad hilaritatem rursus explicaturas.

 Libros

Libros quoque, qui bellarum artium, quarum præcipuam patriam, litterario in Italiam mox ſuſcipiendo itineri jam accinctus, tunc inviſum ibam, amorem inſpirarent, conceptumque ſuppeditata aliqua de earum genio notione, nutrirent, & firmarent, quos legerem mihi nominaſti, & ex parte commodaſti.

Operis magnifici, nondum quidem adhuc ad apicem perfecti, melioris ſcilicet in Franconia pædagogiæ prima fundamenta jaciebatis interea, tu, vir celeberrime & amiciſſime, & qui tunc Seminario Director præfuerat, vir dexterrimus & ſolertiſſimus:

Hac quoque occaſione in meum commodum uſus id effeciſti, ut quo privato meo ſtudio aliqua in eo exercitatio accederet, ego quatuor nobilibus bonæ indolis & ſpei adoleſcentibus præceptor præficerer, tibique ac tuo hoc in moliendo novo opere collegæ ſocius darer, atque ſic ſub talium Duumvirum magiſterio, artis præclaræ pædagogicæ, elementa, optimo certe modo, vobis ſcilicet cooperando, diſcerem.

Atque hæc ſunt illa documenta, quæ de hoc primo tuo in me merito, quo meum erga bona ſtudia amorem in hac vitæ meæ privatæ periodo, adjuviſti, aluiſti, auxiſtique, poſteritati fidem facient.

Eodem

Eodem beneficio ornaſti partem aliquam vitæ meæ jam publico muneri dicatæ, & ita quidem, ut eandem etiam ſumma cum jucunditate transactam tibi ſimul in acceptis referam;

De illo brevi nimium, nec ultra ſeptennium extenſo temporis ſpacio loquor, quod a meo ex Italia reditu, ubi in idem Theologorum in patria Univerſitate academicum collegium ambo ſumus cooptati, usque ad tuum ex Franconia ad aulam Cæſaris diſceſſum interfuit.

Etenim hyberno quovis veſpere, — ſecundum binas anni tempeſtates quaſi diſcretum & diviſum hoc tuum beneficium refero — cum laſſatus domi animus interponere quædam gaudia publicis curis ac laboribus monuiſſet, optata, & fruſtra alibi quæſita gaudia, dederunt ædes tuæ, gratiſſimum mihi inter omnia diverſorium:

Eramus tunc una ſimul, Tu, vir celeberrime, & amiciſſime, quaſi commune, ad quod omnes intendebamus, oraculum; contubernalis tuus, vir optimus, Columbanus Rœſſer — cujus piis & charis Manibus ſine ut hic aliquam lacrymulam quaſi in via libem; — Ego; & qui eodem ex fine illuc congregabantur, viri adhuc alii pauci, ſed boni, probi, litteris dediti, patriam & ſe invicem ſincere amantes;

Indulgebamus faciles aliis aliorum conventibus suas, queis fallendi temporis & animi relaxandi causa luderent, pictas tabulas, suas aleas, & quidquid est talium deliciarum;

Ab Ephemeridibus litterariis nostri congressus auspicia sumebantur; sequebatur amica ac libera de litteris, Musis, Artibus, rebus patriæ, ac totius humanitatis confabulatio;

Non erat inter sodales unus, qui non aliquid præclare cogitatum, quod aut suum omnino erat, aut alienum legendo acceptum, ut suam symbolam ad commune thema afferret;

Siquis novi quid cogitaverat domi, aut audendum aliquid in bonum patriæ sub pectore versabat, aliorum desuper judicium rogabat, & consilium.

Sic tota percurrebatur encyclopedia rerum ad litteras & humanitatem pertinentium, cui nemo in Musæi suo secreto solus suffecisset; eramusque alter alteri insignis in omnigena eruditione profectus causa, magno singulorum compendio laboris & temporis.

Videtur mihi sæpius, cum hasce vesperas mente recolo, iste tuis in ædibus, vir celeberrime & amicissime, conventus noster quasi Institorum ad nobile quoddam Emporium concursus, ubi sicut hi pro mercibus merces & nummos, sic nos pro cogitatis cogitata, pro consiliis consilia alter alteri reddidimus: & cum

Plato-

Platonem lego, aut Xenophontem, talem fuisse mihi imaginor Athenienſem Socratis ſcholam.

Sed nec deerant quæ ad exhilarandum animum proprie faciunt, immiſti ſcilicet non raro, ſeriæ ſermocinationi multo attico ſale conditi joci, & toto ex pectore inde exciti riſus; ita, ut transactis apud te aliquot horis redirem domum & melior, & doctior, & ſanior, & ad negotia mea vegetior ac paratior.

Placidiore quavis anni temperie, invitantem in campos apertos naturam ſequuti, ſub dio philoſophatum ivimus; jam ſoli nos duo, tu, vir celeberrime & amiciſſime, & ego, agri Herbipolenſis amœniſſimas regiones ambulando pererrantes, quotiescunque id licuerat;

Stato autem cujusvis hebdomadis die, omnes tecum intimiores amici, ſocraticum noſtrum celebrantes conventum: — mox in ſuburbano tuo, vel alterius ex ſodalibus horto, — mox alio in ſolitario & ad philoſophandum per ſuum ſecretum invitante loco, — mox in vico urbi vicino, ubi amicus hoſpes frugalem menſam cibis plerumque inemptis opaca ſub arbore paraverat, — mox ſimul omnes una ſcapha leniter, patris Meni unda prætervecti conſitas pratis, hortis, frugiferis campis, pagis, ripas, & in quos hæ ſenſim aſſurgunt, vitiferos utrinque colles.

Diſtin-

Diſtinguebantur hi ruſticani noſtri congreſſus ab hybernis illis & urbanis quadam religioſa ſanctitate; ruri enim poſiti quaſi in quodam templo auguſtiſſimo, ubi ſummus rerum Dominus mediam inter tot ſua opera magna, mirabiliaque Majeſtatem explicat, nefas credebamus, aliunde eos, quam quodam admirationis, & adorationis libamine auſpicari; atque hunc in finem aliquid temporis, inſignis alicujus ex tot naturæ miraculis conſiderationi dabatur.

Facere ſpecialem mentionem in hac dedicatoria ad te vir celeberrime & amiciſſime, epiſtola, horum campeſtrium noſtrorum conventuum, primum perſuaſit Minutius Felix in Octavio, qui Cypriano in hac editione accedet, videbatur enim mihi quædam, cum editionem ejus, ſecundum quam nunc aliam hanc novam exprimerem, reviderem, cum hoc præclaro ſcriptore intercedere in hoc ſimilitudo, quod & ille Octavii amici memoriam recenſeat, & in loca ubi de Religionis Chriſtianæ veritate, de unius Dei magnitudine & Majeſtate tam graviter ſunt invicem ſermocinati, recordatione redeat, & hæc loca etiam Campeſtria fuerint, littus ſcilicet oſtienſe;

Credidi præterea rem tibi gratam facere, ſi eos tibi in memoriam revocarem; teſtantur enim mihi litteræ tuæ, te inter medias Viennenſium delicias campeſtres, quas celebrata ſatis,

vicina

vicina aquis Danubii nemora, larga copia offerunt, illos noſtros conventus ruſticanos cogitare, & nos, tuos ad te amicos tacitis votis reclamare.

Gratiſſima certo eſt amicis tuis eorundem recordatio; ſcis ipſe, quam infixa ſit menti doctiſſimi Abrahami Iſaaci Penzel, qui quondam nobiscum converſatus, nunc poſt varios caſus, & tot diſcrimina rerum apud Cracovienſes Presbyter & Bibliothecarius eſt, illorum conventuum, illius præſertim ſuper Meni aquas navigationis imago, ut nullæ ejus ad nos litteræ migrent, quibus non inſit illorum aliqua memoria, & deſiderium:

Ego quidem nunc ſæpius ſolitarius plerumque, interdum uno ex veteribus ſodalibus ſtipatus loca illa nobis quondam familiaria inviſo, tantum ut monitus ibi in memoriam eorum, quæ ſimul in his locis guſtavimus, gaudiorum certius reducar, & vividiorem illorum conventuum mihi fingere in anima imaginem liceat.

Si longior fui in enarrando hoc tuo in me merito, quod in gemina hac vitæ meæ periodo meum erga bona ſtudia amorem adjuveris, alueris, auxerisque, dabis id gratitudini meæ quam ſolam mihi rependere in vicem licet;

Quanquam & hoc tibi quaſi in præmium dediſſe Providentiam putem, quod me ad aliquod

quod tempus in uno tecum honoris & muneris publici gradu constitutum, e propinquo tanquam opus aliquod magna ex parte tuum suspexeris, possisque fructus studiorum meorum si qui adhuc fuerunt, & deinceps futuri sunt, tanquam a te ut plurimum profectos quodam tuo jure tibi vindicare.

Recenseo etiam inter tua apud me merita, quod gloria tam insigni quali ante te, quali post te vix unus, aut alter, — non sinit enim verecundia tua dicere, quali nemo, — qui hic unquam litteris aut scriptis claruere, clarebuntque, patriæ meæ, tibi mecum communis nomen auxeris, per libros tuos immortalitate dignissimos; illam cathechizandi methodum; illam sensus sui ipsius philosophicam historiam; illam communi litterati orbis applausu susceptam Nationis Germanorum historiam; hos enim, qui patriæ meæ aliquid ornamenti afferunt, æque ut patriam diligo, diligo autem patriam quantum me ipsum;

Est mihi præter hoc officium gratitudinis erga te meæ & hæc dedicandi tibi, vir celeberrime & amicissime, aliquid laboris mei patristici, causa specialis, ut tecum, qui primus consilii mei de recudendis in hac enchiridii forma veteribus Doctoribus Ecclesiæ particeps fuisti, communicem magnum, quo nunc jam fruor, solatium; fructum hujus laboris mei quotidie ultra spem multiplicari videns.

Cum

Cum enim hoc negotium primum aggressus meos in theologica disciplina candidatos potissimum quibus prodessem ob oculos habuerim; ecce tibi non tantum plures indies exterarum provinciarum Germani sua inter emptores novæ hujus SS. PP. editionis, & hujus instituti laudatores profitentur nomina; sed & Italiam invasit mirum ejus habendæ in magna exemplarium copia desiderium, ex quo ope Tertulliani mei, illustri & charo nomini viri optimi & amicissimi, Francisci Antonii Vitale, inscripti, & in Romanensibus rerum ad litteras pertinentium ephemeridibus multum laudati, hujus instituti notitia illuc pervenit; insuper recens audio in Helvetiam quoque & Galliam non exiguum exemplarium numerum postulantibus qui illic negotiantur, librariis transmittendum esse, ad magnum sane & patristici studii, simul & Wirceburgensis commercii incrementum. — Pro qua suæ benedictionis ubertate Deo animum voveo gratum, & ad majora semper audenda paratum, nec ullo labore vincendum!

Venio nunc ad ipsum de hac nova operum D. Cæcilii Cypriani editione proemium.

Refert ea editionem Marani non quidem Parisinam illam anni 1727 nec Venetam anni 1728, sed alteram Venetam anni 1758 apud Hyeronimum Doringonium, factam; cum priores, hac postrema certo meliores ad manum non fuerint:

Hujus autem errores quibus ſcatere eam fecit editor negligentiſſimus, magna prius impenſa opera, & frequenti ad Pariſienſem aliam Cypriani editionem per Rigaltium factam, quæ mihi præſto eſt, recurſu, correxi, antequam noſtro prelo eam recudendam darem;

Maranianam operum D. Cypriani recenſionem quam hic repeterem, Rigaltianæ prætuli, quia eſt iſta novior, & locupletior, licet ad prodigalitatem usque, atque ita, ut confuſum chaos variorum operum exhibeat, aliorum quæ Cypriano non ita certo attribui poſſint, aliorum, quæ Cypriano potius abnegari ſanior criſis jubet, aliorum quorum author ignoratur, aliorum, quæ certis quidem a noſtri tamen Cypriani ævo remotiſſimis authoribus debentur: negotiique mihi non parum faceſſerit, quo ſelectum inſtituerem, quid ex hac farragine libellorum ad hanc novam editionem recudendum aſſumerem, quidve præterirem, ſecernens, ac quendam inter ſelecta ordinem juſtum componerem.

Tandem hic placuit, ut poſt *Concilium Carthaginenſe*, inter opera quæ ſine ulla unquam contradictione Cypriano adjudicantur, poſtremum, ſtatim e veſtigio ſequatur *liber de Spectaculis*. Quod a ſtili cum aliis Cypriani genuinis & indubitatis operibus æqualitate, & a ſuffragiorum Baronii, Jacobi Pamelii, Petri Fabri Sanjoriani, Jacobi Sirmondi, Deſiderii Heraldi,

raldi, Bellarmini &c. contra paucos contradicentes, pluralitate, Cypriano vindicandus videatur.

Pertinent hi quos nominavi, & quos nominabo adhuc, libelli ad secundum volumen, quod, interrupto paulisper, ut eo maturius fiat, ipso quem texere incepi indice, moneo; — quæ enim primum hocce volumen contineat opera Cypriani, genuina omnia, & indubitata, jam adversa prima pagina indicat: —

Et ante Concilium quidem Carthaginense adhuc ponentur in limine secundi hujus Voluminis, *Libri tres Testimoniorum* dicti.

Hos autem, & Concilium Carthaginense mediam intersero *D. Cypriani exhortationem ad pœnitentiam*, quæ secunda nunc vice prelum experitur;

Primam ea lucem vidit Bononiæ anno Domini MDCCLI ex Typographia S. Thomæ Aquinatis apud Hieronymum Corciolani, vulgante eam ex M. S. Codice Bibliothecæ Canonicorum Regularium Congregationis S. Salvatoris quæ Bononiæ est, viro eruditissimo, quem ipse ego olim Bononiæ coram veneratus, insigni ejus eruditione, & colloquii suavitate, & instructissimi Numophilacii perlustratione mire sum delectatus, Reverendissimo Domino

 hujus

hujus ipsius Congregationis quondam Abbate Generali Joanne Chrysostomo Trombellio.

Ediderat jam ille adstipulantibus aliis suæ congregationis, quæ eruditissimis viris abundat, Canonicis, similium anecdotorum Patrum Latinorum opusculorum Volumen unum. Et in Voluminis II. prima parte ita inscripta: "Cypriani, Hilarii, aliorumque Veterum Patrum Latinorum Opuscula a Canonicis Regularibus S. Salvatoris nunc primum edita,, communicat cum eruditis hunc Cypriani libellum.

Sagacissimus editor, licet non omni certitudine asserat, proprium esse hunc libellum D. Cypriani opus, pronus tamen omnino est, huic S. Doctori eum ut vindicet; primo quod Cypriani nomen illi præpositum codex referat; secundo quod eadem qua in libris testimoniorum Cyprianus utitur, & hic adhibeatur disputandi, scripturæque testimonia alligandi ratio; tertio quod disciplina hic stabiliatur, quæ Cypriani tempore impugnata tali vindice indiguerat; indicatur enim ibi non obscure recipiendos in Ecclesiam lapsos, & a spe veniæ minime arcendos quorumvis criminum reos, dummodo canonicæ pœnitentiæ sese subjecerint.

Nec tacet, quæ in contrarium adsint argumenta; infringit tamen illa: primum est, interpre-

terpretationem ſcripturæ hic allegari valde diverſam ab ea, qua utitur Cyprianus; huic Trombellius replicat, veteres modo unam, modo aliam ſcripturæ interpretationem ſequi, hujusque rei adeo multa, adeo perſpicua documenta haberi, ut de ea jam nemo dubitet; affertque unum, ſed manifeſtum exemplum in Auguſtino, qui verſiculum 22 cap. XVIII Ezech. quater adducit, & diverſo ſemper modo; incuſat præterea Amanuenſes, quod licentiam non levem ſibi arrogarint ſubſtituendi non raro interpretationem ſibi prædilectam interpretationi qua uſus fuerat author ille, quem exſcribebant.

Alterum eſt, quod veterum nemo hunc libellum alleget, aut Cypriano attribuat: cui id opponendum putat Trombellius, nec ita temere affirmandum, veteres alios hunc libellum non allegaſſe, cum tot Doctorum opera adhuc deſideremus, nec multum curandum eſſe negativum argumentum, ex veterum ſilentio deſumptum; dari autem poſſe rationem ſatis probabilem, cur ex veteribus, quos quidem habemus, nemo libellum hunc alleget, quod deſierit haud multo poſt Cypriani tempora error is, quem libellus iſte confutat, ideoque deſierit etiam occaſio, ob quam allegaretur.

Jungit etiam hanc de libelli authore dubitandi rationem, quod extiterint jam pridem

nonnulli etiam inter latinos, qui Cyprianum hoc in ſcribendi genere imitabantur, in quorum numero Pelagius eminuerit.

Cum expenſis hiſce omnibus maxime tamen vero ſimile ſit, ad Cyprianum pertinere hunc libellum, vel ſaltem ad vetuſtum, valde probabilem, & coævum Cypriano ſcriptorem; & libris teſtimoniorum adeo æqualem, ut quaſi unum cum illis corpus, ſi conjungatur, videri debeat; nec modica, ut Trombellius judicat, ejus ſit utilitas, eum ego cenſui nec præteriri poſſe, nec a libris Teſtimoniorum ſeparari debere.

De ipſa autem libelli hujus utilitate ita doctiſſimus Editor diſſerit: " Annon valde utilis eſt libellus, in quo uſitatiſſimus Eccleſiæ mos eminet, ut ſcilicet exortus error adductis pluribus ſcripturarum teſtimoniis ſtatim reprimatur; & in quo tanta vetuſtiſſimæ verſionis portio ineſt? quodſi eo ordine, quo codices eorum temporum conſcripti erant, ſacros libros hic allegari cenſes, emolumentum aliud continuo in eo habes, quod quidem hic multis commendare minime eſt opus, ſed profecto non leve eſt. Habet etiam hoc commodi, ut ſacras ſcripturas allegans, *Eccleſiaſtici* librum adducat, exemplo ſuo oſtendens, quanto in pretio prioribus ipſis Eccleſiæ ſæculis habitus ſit liber ille, quem nunc Proteſtantes minimi faciunt. "

Digreſ-

Digressio jam semel mihi a proposito, indulge & hoc, vir celeberrime & amicissime, ut pauculas adhuc lineas recolendæ consuetudinis arctissimæ, quæ mihi Romæ degenti fuerat, estque adhuc mediante epistolico commercio, cum viro amandissimo hujus congregationis post Trombellium, ex aliquo intervallo, Abbate Generali, Reverendissimo D. Francisco Josepho Ridolphi, impendam, & pro diuturna ejus incolumitate, suique in me favoris & amoris perennitate aliqua vota faciam, viri enim hujus optimi, amandissimi, meique studiosissimi utut alias semper memor, hac occasione monitus, præsertim quod ex ipso S. Salvatoris Bononiensi Collegio, & ab ipso quidem, qui tunc Bibliothecæ præerat mihique ejus thesauros ostenderat, viro Clarissimo, Jacobo Lavrenti, datis commendatitiis litteris meæ cum hoc viro amicitiæ initia sint facta, mirum, quantum vix alias, cepi desiderium. —

Jam ad Cyprianum, texendumque recudendorum nunc libellorum indicem revertor:

Librum de Spectaculis excipient, primo *Liber de Laude Martyrii*, qui ob imbecillum unum argumentum a stili diversitate desumptum, & ob anacronismi suspicionem, cui tamen in aliquibus tantum codicibus temere ab aliquo

 adje-

adjecta nomina Moysis & Maximi occasionem dedere, a paucissimis Cypriano negatur, a pluribus autem probabilius adjudicatur; dein: *Epistola de disciplina & bono pudicitiæ*; post: *tractatus ad Novatianum.*

Quæ duo opuscula, licet Maranus incerto authori tribuat, fide Bellarmini tamen, Labbæi, & aliorum criticorum qui Cypriano adjudicant, & hausta aliqua probabilitate ex ratione temporis, & tractatæ ibi materiæ, aliquo saltem modo ad Cyprianum pertinere visa, claudere Cyprianicorum operum seriem volo.

Quæ adhuc alia cum operibus Cypriani divulgari solent, quæque apud Rigaltium & Maranum inveni, ut primam appendicem Cypriano adnectam: hoc quidem ordine. 1. *Anonymi librum de rebaptismate, non debere denuo baptizari, qui semel in nomine Domini Jesu Christi sint tincti.*

Hunc libellum Maranus monente primum Philippo Labbeo scriptum censet ab Ursino Monacho Afro, quem Gennadius in *libro de scriptoribus Ecclesiasticis* inter scriptores ævi quarti jam desinentis nominat, & scripsisse tradit adversus eos, qui rebaptizandos hæreticos decernunt, atque docuisse, rebaptizandos non esse eos qui in nomine vel simpliciter Christi, vel in nomine Patris, & Filii,

&

& Spiritus S. quamvis pravo sensu baptizantur, iis autem post simplicem Trinitatis confessionem, sufficere ad salutem manuum impositionem.

Persuaserunt potissimum Marano, ut opusculum hoc Ursino tribueret, licet Guilelmus Cave illud, quod invalescente persecutione scriptum videatur, ævo Cypriani asserat, illa verba: *post tot sæculorum tantam seriem*, quæ ipsum inter & Apostolos intercesserit; elisamque putat Cavei censuram exinde, quod, ut ipse alias de tempore Concilii Eliberitani ostendisset, mentio persecutionis facta antiquitus fuerit ab iis etiam qui diu post extinctam persecutionem vixere.

2. *Tractatum de Montibus Sina, & Sion adversus Judæos.* Cui ob affinitatem materiæ jungentur

3. *Tractatus alter adversus Judæos qui insecuti sunt Dominum N. J. C.* &

4. *Celsi cujusdam in altercationem Jasonis & Papisci de Judaica incredulitate ad Vigilium Episcopum præfatio*, quæ inter opera Cypriani ideo forsan adoptata licet præcipiti nimium judicio aliquando fuit, quod in codice Colbertino 1453. signato, hoc ejus inititium sit: " *Cyprianus Vigilio fratri salutem!* "

Præcedentium tractatuum authores adeo Marano ignoti sunt, ut nequidem per conjecturam eos indagare fuerit ausus: de ipsa autem *Jasonis & Papisci altercatione*, in quam *Præfationem* hanc, quam in ista editione repeto, celsus scripsit, ne curiosus hæreat lector, quod mihi ex Guilelmo Cave constat, hic adscribo: fide S. Maximi in scholiis ad Dionysium de Mystica Theol. cap. I. debetur illa Aristoni cuidam Pellæo, Pellæ in Palæstina nato, circa annum CXXXVI. claro, qui etiam obsidionem Betharæ, & Judæorum expugnationem scripsit, quo ex opere quædam Eusebius l. IV. c. 6. profert.

In hac altercatione id Jasoni Christiano contigit, ut Papiscus Judæus Alexand. suis de veritate Religionis Christianæ argumentis convictus Judaismo renunciaret, & baptismum enixe postularet.

Extiterunt olim græce, imo si Rigaltio in notis in Celsi præfat. fides adhibenda, verba quædam inde citanti, jam extant acta concertationis hujusce, sive ab Aristone sive ab alio quodam in litteras redacta.

Ea tanquam insulsum quoddam opus olim sugillavit Celsus Epicuræus, cujus iniquam idcirco censuram diluit Origenes l. IV. adversus Cels. §. 52. fol. 547. edit. Wirceb. & egregium iis eruditionis elogium tribuit. Meminit

minit etiam eorundem Hieromynus in quæst. in Genesin.

Quis, qualisve fuerit Celsus ille, qui ea in latinum sermonem versa, præfatione bene longa Vigilio Episcopo nuncupata auxit, non constat; id solum liquet ex plurimis præfationis locis, eum vigentibus adhuc persecutionum temporibus, & ante susceptam ab Imperatoribus fidem Christianam scripsisse.

Quinto loco sequetur *liber de aleatoribus*, quem Maranus censet perperam Cypriano adscribi, Bellarminus vero rectius Pontifici cuidam Romano ævi a Cyprianico remotioris.

Sexto. *De duodecim abusionibus sæculi tractatus*, judice Marano nec Cypriano, nec Augustino adscribendus.

Septimo. *Libellus de singularitate Clericorum*, subin Cypriano, subin Augustino, sæpius etiam Origeni, sed omnibus his perperam, a Caveo autem melius Authori incerto quidem, non condemnendæ tamen vetustatis, nec Hieronymiano ævo inferiori, adjudicatus; ab editionis Oxoniensis Origenis curatore circa Bedæ ætatem scriptus esse creditus.

Octavo. *Expositio in symbolum Apostolorum.* Ruffini Torani est illa Aquilejensis Ecclesiæ Presbyteri, & alias cum operibus Hieronymi divulgari solet.

Nono. *De Duplici Martyrio ad Fortunatum.*

Decimo. *De Revelatione capitis S. Joannis Baptistæ.* Ad quod proprie ævum hi tractatus incertorum omnino authorum pertineant, ex unica utriusque nota perſpici poteſt. In primo de Turcis, in altero de Pipino Rege Francorum agitur.

Demum Ultimum hujus primæ appendicis locum occupabit libellus *cœna*, alias *diſpoſitio cœnæ* inſcriptus, opus, ut cave cenſet, ineptum, ridiculum; quod nec ipſe Maranus adſcribi Cypriano vult.

Appendix altera complectetur *Cypriani Antiocheni* opera; ſcilicet primo *Confeſſionem* ſive *Pœnitentiam* ejus; qua prioris vitæ flagitia uberrime deflet.

Hanc primus edidit Cyprianicorum operum Oxonienſis editor, & poſt eum Pariſienſis meus, quem ſequor; qui tamen & ipſam illam græce quoque protulit ex Bibliotheca Colbertina, atque ad latus latinæ verſionis poſuit, quod plurimis hæc ſcateat nævis, ex græco forſan facilius corrigendis.

Præſulem Antiochenum hunc fuiſſe dicunt alii, paſſumque Nicomediæ ſub Diocletiano marty-

martyrium una cum Justina Virgine, quam insane deperibat. Nazianzenus, Prudentius, Metaphrastes, alii, cum Carthaginensi Cypriano confundunt. Oxoniensis Operum Cyprianicorum editor non contemnendis fultus conjecturis diserte affirmat, talem Cyprianum Antiochenum nusquam extitisse, quin totam quæ circumfertur de eo, narrationem, miram sane, vetustissimam tamen fabulam, & ante Nazianzeni tempora jam natam, quam & heroïco carmine tribus libris Eudocia Augusta olim depinxit, nihil aliud esse, quam Cypriani Carthag. historiam ab aliquo ex eorum numero, qui Martyrum res gestas, novis argumentis decorare gestiebant, mire interpolatam, vel potius de novo conditam.

Secundo: *Orationem pro Martyribus.*

Et tertio: *Orationem quam sub die passionis suæ dixit:*

Quam utramque Maranus meus sub uno rubro: *Opera S. Cypriani Antioch.* junctam exhibet, Cave vero sine omni alio indicio inter opera Cypriano Carthag. falso inscripta recenset:

Qua autem ex causa idem Maranus illam confessionem ejusdem Antiocheni Cypriani

tanto

tanto intervallo ab hac gemina ejus oratic
ſejunctam ad calcem ſuæ editionis rejecer
& ſub ſimplici quidem titulo tantum: C
feſſio S. Cypriani, id ignoro; juvit certo utru
que conſuluiſſe, & Maranum, & Caveu
ut ſuo hæc tria opuſcula loco, junctaque
poni potuerint.

Nihil porro ex Marano addam Cypria
meo; Carmina enim quæ adhuc ejus edi
continet, nuper jam Tertulliano meo ad C
cem operum ejus adjunxi, quod tam i
quam Cypriano fuerint adſcripta.

Nec, quæ Maranus præterea cum
Cypriano edidit, opera *Arnoldi Abbatis Bc
vallis*, hic repetenda judicavi,

Primo quod ſcriptor hic tot ſæculor
intereapedine a Cypriano remotus duod
mo ſcilicet ſæculo jam ad finem vergente
ruerit, Divo Bernardo familiaris; ſecu
quod præter duos a Cypriani editore meo
los vulgatos tractatus, unum *de noviſſi
verbis Domini in cruce*, & alterum *de
dinalibus operibus Chriſti*, qui Cypriano o
ſuppoſitus inter ejus opera habere alias
cum ſolet, extent adhuc alii ejus libelli ſ
ſim editi, quos, ſi cui hic ſcriptor talem o
ram mereri videbitur, junctos ſimul recud
oporteret; Catalogum eorum Caveus e
be

bet *in scriptorum Ecclesiast. historia literaria* edit. Lond. fol. 680.

Substituam autem, jure, ut puto, meliore, in tertia appendice, opera *Novatiani.* Stoici quondam Philosophi, postea Christiani, & Ecclesiæ Rom. Presbyteri, demum schismatici, & hæretici, asserentis pœnitentes ad Ecclesiæ pacem nunquam esse admittendos, nec in Ecclesiæ potestate situm esse, veniam iis concedere, quin tales solius Dei judicio relinquendos, in reliquis tamen dogmatibus cum Ecclesia sentientis.

Extat enim jam Cyprianicis immixta aliqua ejus epistola, xxx nimirum, antequam schisma faceret, nomine Cleri Rom. ad Cyprianum eleganter scripta.

Cui prope jungi fas esse puto alia, quæ supersunt opera ejus; librum scilicet *de Trinitate* post schisma exaratum, qui quasi epitome quædam est operis Tertulliani de eodem argumento. Et *Epistolam de cibis Judaicis.* De qua tamen, an Novatiani sit, adhuc satis non liquet.

Ex hoc etiam titulo hæc opuscula huc pertinere mihi videntur, quod Tertulliano ambo a multis, alterum etiam Cypriano, tribuantur, atque cum Tertulliani operibus divulgari soleant, jamque ego ipsi nuper Ter-

tullia-

tulliano junxissem, nisi justi voluminis me
suram excedere timuissem;

Repetam autem ea ex Editione Tertullia
Parisiis facta MDCVIII.

Scripsit præter hæc *Novatianus* sed qu
tempore, incertum, *de Pascha, de Sabbato,*
Sacerdote, de Oratione, de Animalibus mund
& immundis quæstiunculas (quas idem fuis
opus cum illo *de Cibis Jud.* jure quis susp
cari possit). *De Instantia, de Attalo, de Ci*
cumcisione, libellum contra Cornelium, mult
que alia, quæ non extant, nisi quod habe
tur inter opera *Hieronymo* adscripta liber ho
titulo: *de vera circumcisione*; an vero s
iste Novatiani opus, merito dubitari po
est.

Quarta demum accedet Cypriano appen
dix *M. Minutii Felicis Octavius*, ex edition
Longosalissensi anni MDCCLXXIII. a Jo
hanne Gottlieb Lindnero, Scholæ Arnsta
diens. Rectore, curata depromptus; qua
scriptoris hujus optima & novissima editio ma
gis adhuc a doctissimi Ernesti præfatione, e
præmissa Dialogi ipsius Logica, atque lite
raria historia, & ab apparatu critico adjecto
commendatur.

Retu-

Retuli vero huc ſcriptorem iſtum, quod Tertulliano ſuppar, Cyprianum paucis tantum annis præceſſerit; imo, extitiſſe Cyprianum inter colloquentes cum Minutio unum, Cæcilium nempe, valde veriſimile ſit; dein quod ſolus ob libelli exilitatem, juſtum volumen, niſi contra inſtituti mei rationem multo apparatu eum locupletaſſem, non impleturus fuiſſet.

Supereſt, ut moneam, me ex Rigaltio præmiſiſſe primo Volumini vitam Cypriani a Pontio ejus Diacono ſcriptam, & utrumque Volumen quodam indice præcipuarum lectionis varietatum, & criticarum obſervationum, clauſurum eſſe, harumque in Minutium Felicem novum promptuarium me nuper inveniſſe in *Epiſtola Critica Johannis Chriſtophori Bremeri Illuſtris Quedlei Prorectoris ad virum Clar. atque Doctiſſim. Johannem Georg. Chriſtophor. Neide, Gymnaſii Urb. Magdeburg. Subconrect. ſuper aliquot Minutii locis, Quedlinburgi* edita CIↃ IↃ CC LXXX. una ſolum plagula conſtante, ſed uti ſpes facta eſt, altera epiſtola aliquando augenda.

Habes nunc, vir celeberrime, & amiciſſime totam Oeconomiam novæ hujus Cypriani editionis, tuo illuſtri nomini nuncupatæ! ſimul

simul nunc etiam totius hujus ad te epistolæ, habe Coronidem, hanc summam votorum meorum: *Det Deus studiis tuis fructum uberrimum: Tibi, & Maximo Cæsarum, qui te, tuaque nunc studia fovet,* JOSEPHO II. *longævam felicitatem!* Amen.

EX MUSÆO
Idibus Januariis
CIↃ IↃ CC LXXXII.

VITA

VITA
S. CÆCILII CYPRIANI
PER
PONTIUM EJUS DIACONUM.

„Cyprianus religiosus antistes, ac testis Dei glo„riosus, tametsi multa conscripsit, per quæ „memoria digni nominis supervivat; etsi elo„quentiæ ejus ac Dei gratiæ larga fœcunditas ita se „copia & ubertate sermonis extendit, ut usque in „finem mundi fortasse non taceat: tamen, quia ope„ribus ejus ac meritis etiam hæc prærogativa debe„tur, ut exemplum suum in literas dirigatur; pla„cuit summatim pauca conscribere, non quod ali„quem gentilium lateat tanti viri vita, sed ut ad po„steros quoque nostros incomparabile ac grande do„cumentum in immortalem memoriam porrigatur.

„Certe durum erat, ut, cum majores nostri ple„bejis & catechumenis martyrium consecutis, tan„tum honoris pro martyrii ipsius veneratione dede„rint, ut de passionibus eorum multa, aut, prope „dixerim, pene cuncta conscripserint, ut ad nostram „quoque notitiam, qui nondum nati fuimus, per„venirent: Cypriani, tanti sacerdotis, & tanti mar„tyris

„ tyris passio præteriretur, qui & sine martyrio habuit
„ quæ doceret, & quæ dum vixit gesserit, non pate-
„ rent; quæ quidem tanta, atque tam magna, & mira
„ sunt, ut magnitudinis contemplatione deterrear,
„ ac imparem me esse confitear ad proferendum digne
„ pro meritorum honore sermonem, nec posse sic
„ prosequi facta tam grandia, ut, quanta sunt, tanta
„ videantur: nisi quod numerositas gloriarum sibimet
„ ipsa sufficiens, alieno præconio non eget.

„ Accedit ad cumulum, quod & vos de eo mul-
„ tum, aut, si fieri potest, totum desideratis audire,
„ concupiscentes ardore flagranti, vel facta ejus cog-
„ noscere, etsi interim viva verba tacuerunt. In qua
„ parte si dixero nos opibus facundiæ defici, minus
„ dico, facundia enim ipsa deficit digna facultate,
„ quæ desiderium vestrum pleno spiritu satiet. Ita
„ utrimque graviter urgemur: ille nos virtutibus suis
„ onerat, vos nos precibus fatigatis. Unde igitur
„ incipiam? unde exordium bonorum ejus aggrediar,
„ nisi a principio fidei, & nativitate cælesti? siqui-
„ dem hominis Dei facta non debent aliunde nume-
„ rari, nisi ex quo Deo natus est. Fuerint licet stu-
„ dia, & bonæ artes devotum pectus imbuerint: ta-
„ men illa prætereo, nondum enim ad utilitatem,
„ nisi sæculi, pertinebant, postquam & sacras literas
„ docuit, & mundi nube discussa in lucem sapientiæ
„ spiritalis emersit, si quibus ejus interfui, si quæ de
„ antiquioribus ejus operibus comperi, dicam: hanc
„ tamen petens veniam, ut quidquid minus dixero,

„ minus

„ minus enim dicam necesse est, ignorantiæ meæ potius, quam illius gloriæ derogetur.

„ Inter fidei suæ prima rudimenta nihil aliud credidit Deo dignum, quam si continentiam tueretur: tunc enim posse idoneum fieri pectus, & sensum ad plenam veri capacitatem pervenire, si concupiscentiam carnis robusto atque integro sanctimoniæ vigore calcaret. Quis unquam tanti miraculi meminit? Nondum secunda nativitas novum hominem splendore toto divinæ lucis oculaverat, & jam veteres ac pristinas tenebras sola lucis paratura vincebat. Deinde quod majus est, cum de lectione divina quædam jam non pro conditione novitatis, sed pro fidei festinatione didicisset, statim rapuit quod invenit promerendo domino profuturum. Distractis rebus suis ad indigentiam pauperum sustentandam, tota prædia pretio dispensans, duo bona simul junxit, ut & ambitionem sæculi sperneret, qua perniciosius nihil est, & misericordiam, quam Deus etiam sacrificiis suis prætulit, quam nec ille, qui legis omnia mandata servasse se dixerat, fecit, impleret: & præpropera velocitate pietatis pene ante cœpit perfectus esse, quam disceret.

„ Quis, oro, de veteribus hoc fecit? Quis de antiquissimis in fide senibus, quorum mentes & aures per plurimos annos divina verba pulsaverant, tale aliquid impendit, quale adhuc rudis fidei homo, & cui nondum forsitan crederetur, supergressus ve-

 „ tusta-

„ tustatis ætatem, gloriosis & admirandis operibus „ perpetravit?

„ Nemo metit statim, ut sevit. Nemo vinde„ miam de novellis scrobibus expressit. Nemo ad„ huc unquam de noviter plantatis arbusculis matura „ poma quæsivit. In illo omnia incredibilia cucurre„ runt. Prævenit, si potest dici, (res enim fidem non „ capit) prævenit, inquam, tritura sementem, vin„ demia palmitem, poma radicem. Ajunt Apostoli „ literæ, debere neophytos præteriri, ne stupore „ gentilitatis nondum fundatis sensibus adhærente, ali„ quid in Deum novitas inerudita peccaret. Ille fuit „ primus, & puto, solus exemplo, plus fide posse, „ quam tempore promoveri. Sed etsi in Apostolorum „ Actis eunuchus ille describitur, quia toto corde „ crediderat, a Philippo statim tinctus; non est simi„ lis comparatio. Ille enim & Judæus erat, & de tem„ plo Domini veniens Prophetam legebat Isaiam, & „ sperabat in Christo, etsi nondum eum venisse cre„ diderat: Hic de imperitis gentibus veniens, tam ma„ tura cœpit fide, quanta pauci fortasse perfece„ rint. Mora denique circa gratiam Dei nulla, nul„ la dilatio.

„ Parum dixi: Presbyterium & Sacerdotium sta„ tim accepit. Quis enim non omnes honorum gra„ dus crederet tali mente credenti? Multa sunt, quæ „ adhuc plebeius, multa, quæ jam Presbyter fecit; „ multa quæ ad veterum exempla justorum, imita-

„ tione

„ tione consimili prosecutus, promerendo Dominum „ totius religionis obsequio præstitit. Nam & sermo „ illi de hoc fuerat usitatus, ut, siquem prædicatum „ Dei laudatione legisset, suaderet inquiri, propter „ quæ facta Deo placuisset. Si Job Dei testimonio „ gloriosus, dictus est verus Dei cultor, & cui in „ terris nemo compararetur, faciendum docebat ille, „ quidquid Job ante fecisset: ut dum & nos paria faci„ mus, simile in nos Dei testimonium provocemus.

„ Contemptis ille dispendiis rei familiaris, in tan„ tum exercitata virtute profecit, ut nec pietatis tem„ poralia damna sentiret. Non illum penuria, non „ dolor fregit. Non uxoris suadela deflexit: non pro„ prii corporis dira pœna concussit. Permansit in suis „ sedibus fixa virtus, & altis radicibus fundata devo„ tio; nullo diaboli tentantis impetu cessit, quomi„ nus Dominum suum, fide grata, etiam inter adver„ sa benediceret. Domus ejus patuit cuicunque ve„ nienti. Nulla vidua reversa est sinu vacuo: nullus „ indigens lumine, non illo comite directus est: nul„ lus debilis gressu, non illo bajulo vectus est: nullus „ nudus auxilio de potentioris manu, non illo tutore „ protectus est. Hæc debent facere, dicebat, qui Deo „ placere desiderant. Et sic per bonorum omnium do„ cumenta decurrens, dum meliores semper imitatur, „ etiam ipse se fecit imitandum. Erat sane illi etiam „ de nobis contubernium viri justi, & laudabilis me„ moriæ Cæcilii, & ætate tunc & honore Presbyteri, „ qui eum ad agnitionem veræ divinitatis a sæculari

 „ erro-

„errore correxerat. Hunc toto honore atque omni „observantia diligebat, obsequenti veneratione suspiciens, non jam ut amicum animæ æqualem, sed „tanquam novæ vitæ parentem. Denique, ille demulsus ejus obsequiis, in tantum dilectionis immensæ merito provocatus est, ut de sæculo excedens, „arcessitione jam proxima commendaret illi conjugem „ac liberos suos, & quem fecerat de sectæ communione participem, postmodum faceret pietatis hæredem.

„Longum est, ire per singula: sancta ejus facta „onerosum est enumerare. Ad probationem bonorum operum solum hoc arbitror satis esse: quod judicio Dei & plebis favore, ad officium Sacerdotii, & „Episcopatus gradum adhuc neophytus, & ut putabatur, novellus electus est. Quamvis in primis fidei „suæ adhuc diebus & rudi vitæ spiritualis ætate, sic „generosa indoles reluceret; ut, etsi nondum officii, „spei tamen fulgore resplendens, imminentis Sacerdotii totam fiduciam polliceretur. Non præteribo „etiam illud eximium, quemadmodum cum in dilectionem ejus & honorem totus populus adspirante „Domino prosiliret, humiliter ille secessit; antiquioribus cedens, & indignum se titulo tanti honoris „existimans, ut dignus magis fieret. Magis enim „dignus efficitur, qui, quod meretur, excusat. Quod „tunc ardore plebs æstuans fluctuabat, spiritali desiderio concupiscens, ut exitus docuit, non tantum „Episcopum: sed in eo, quem tunc latentem divini-

„tatis

„tatis præsagio taliter flagitabat, futurum etiam Mar-
„tyrem requirebat. Obsederat fores domus copiosa
„fraternitas, & per omnes aditus sollicita charitas
„circuibat. Potuisset fortasse tunc illi Apostolicum
„illud evenire, quod voluit, ut per fenestram depo-
„neretur; si eum Apostolo etiam ordinationis hono-
„re similaret. Erat videre ceteros omnes suspensos
„anxio spiritu expectare venturum, cum gaudio ni-
„mio excipere venientem.

„Invitus dico; sed dicam necesse est. Quidam illi
„restiterunt, etiam ut vinceret. Quibus tamen quan-
„ta lenitate, quam patienter, quam benevolenter in-
„dulsit, quam clementer ignovit, amicissimos eos
„postmodum inter & necessarios computans miranti-
„bus multis? Cui enim posset non esse miraculo tam
„memoriosæ mentis oblivio? Exinde quemadmodum
„se gesserit, quis referre sufficiat? quæ illi pietas? Qui
„vigor? misericordiæ quanta? quanta censura? tan-
„tum sanctitatis & gratiæ ex ore ejus lucebat, ut con-
„funderet intuentium mentes. Gravis vultus & læ-
„tus; nec severitas tristis, nec comitas nimia, sed ad-
„mixta utrinque temperies, ut esset ambigere, ve-
„reri plus an diligi mereretur: nisi quod & vereri &
„diligi merebatur. Sed nec cultus fuit dispar a vultu,
„temperatus & ipse de medio. Non illum superbia
„secularis inflaverat, nec tamen prorsus affectata pe-
„nuria sordidarat: quia & hoc vestitus genus a jactan-
„tia minus non est, quam ostentata taliter ambitiosa
„frugalitas. Quid autem circa pauperes Episcopus fa-

„ceret, quos catechumenus diligebat? Viderint pie-
„tatis Antiſtites, ſeu quos ad officium boni operis in-
„ſtruxit ipſius ordinis diſciplina: ſeu quos ſacramenti
„religio communis, ad obſequium exhibendæ dile-
„ctionis artavit. Cyprianum de ſuo talem accepit ca-
„thedra, non fecit. Statim denique pro talibus meri-
„tis etiam Proſcriptionis gloriam conſecutus eſt. Nec
„enim aliud oportebat, quam ut eum, qui intra ſecre-
„tam conſcientiæ latebram, religionis & fidei toto ho-
„nore florebat, etiam publice celebrata gentilium
„fama titularet.

„Potuiſſet quidem tunc pro velocitate, qua ſem-
„per omnia conſecutus eſt, etiam martyrii circa eum
„corona debita properare; maxime cum & ſuffragiis
„ſæpe repetitis ad leonem poſtularetur[1]; niſi per
„omnes ordines gloriarum transeundum illi eſſet, &
„ſic ad ſumma veniendum; & niſi imminens ruina ope
„tam fæcundi pectoris indigeret. Finge enim tunc il-
„lum martyrii dignatione translatum. Quis emolu-
„mentum gratiæ per fidem proficientis oſtenderet?
„Quis virgines ad congruentem pudicitiæ diſciplinam
„& habitum ſanctimoniæ dignum, velut frenis quibus-
„dam lectionis Dominicæ coerceret? Quis doceret
„pœnitentiam lapſos, veritatem hæreticos, ſchiſmati-
„cos unitatem, filios Dei pacem, & Evangelicæ precis
„legem? per quem gentiles blaſphemi repercuſſis in
„ſe iis, quæ nobis ingerunt, vincerentur? A quo chri-
„ſtiani mollioris affectus circa amiſſionem ſuorum, aut
„quod magis eſt, fidei parvioris conſolarentur ſpe fu-

„turo-

„turorum? Unde sic misericordiam, unde patientiam „disceremus? Quis livorem de venenatæ invidiæ ma„lignitate venientem dulcedine remedii salutaris inhi„beret? Quis martyres tantos exhortatione divini „sermonis erigeret? quis denique tot confessores „frontium notatarum secunda inscriptione signatos, „& ad exemplum martyrii superstites reservatos, in„centivo tubæ cælestis animaret? Bene, bene tunc, „& vere spiritaliter contigit, quod vir tam necessa„rius, tam multis & tam bonis rebus a martyrii con„summatione dilatus est.

„Vultis scire secessum illum non fuisse formidi„nem? Ut nihil aliud excusem, ipse postmodum „passus est: quam passionem utique ex more vitaret, „si & ante vitasset. Fuit vero formido illa, sed justa, „formido, quæ Dominum timeret offendere: formido, „quæ præceptis Dei mallet obsequi, quam sic corona„ri. Dicata enim in omnibus Deo mens, & fides divi„nis admonitionibus mancipata, credidit se, nisi Do„mino latebram tunc jubenti paruisset, etiam ipsa „passione peccare. Puto denique etiam nunc aliqua „de dilationis utilitate disserenda, tametsi jam dudum „pauca perstrinximus: per hæc enim, quæ videntur „postmodum subsecuta sciamus, sequitur ut probe„mus; secessum illum non hominis pusillanimitate „conceptum, sed sicuti est, vere fuisse divinum.

„Vastaverat Dei populum persecutionis infestæ, „insolens, atque acerba grassatio, & quia omnes de-

„ cipere una fraude non poterat artifex hostis: qua
„ cunque miles incautus prodiderat latus nudum, dispa
„ ri genere sæviendi, singulos diversa strage dejecera
„ Debebat esse, qui posset saucios homines & vari
„ expugnantis inimici arte jaculatos, adhibita medicin
„ cælestis medela pro qualitate vulneris vel secare in
„ terim, vel fovere. Servatus est vir, ingenii præ
„ ter cætera etiam spiritaliter temperati: qui inter re
„ sultantes collidentium schismatum fluctus, Ecclesi
„ iter medium, librato limite gubernaret. Nonne hæc
„ oro, consilia divina sunt? Hoc fieri sine Deo potuit
„ Viderint, qui putant posse fortuito ista contingere
„ Ecclesia illis clara voce respondet, dicens: Ego sin
„ Dei nutu necessarios reservari non admitto. Percur
„ ramus tamen cætera, si videtur. Erupit postmodun
„ lues dira, & detestabilis morbi vastitas nimia, innu
„ meros per diem populos a sua quemque sede abrupto
„ impetu rapiens, continuatas per ordinem domos vul
„ gi trementis invasit. Horrere omnes, fugere, vitare
„ contagium; exponere suos impie: quasi cum illo pe
„ ste morituro, etiam mortem ipsam aliquis posset ex
„ cludere. Jacebant interim tota civitate non jam cor
„ pora, sed cadavera plurimorum: & misericordiam
„ in se transeuntium, contemplatione sortis mutuæ
„ flagitabant. Nemo respexit aliud, præterquam lucra
„ crudelia. Nemo similis eventus recordatione tre
„ pidavit. Nemo fecit alteri, quod sibi fieri voluit.

„ Quid inter hæc egerit Christi & Dei Pontifex, qui
„ pontifices mundi hujus tanto plus pietate, quanto reli-
„ gionis

„gionis veritate præcesserat, scelus est præterire. Ag-
„gregatam primo in loco uno plebem de misericordiæ
„bonis instruit; docens divinæ lectionis exemplis,
„quantum ad promerendum Deum prosint officia pie-
„tatis. Tunc deinde subjungit non esse mirabile, si no-
„stros tantum debito charitatis obsequio foveremus;
„eum perfectum posse fieri, qui plus aliquid publicano
„vel ethnico fecerit; qui malum bono vincens, & divi-
„næ clementiæ instar exercens, inimicos quoque dile-
„xerit; qui pro persequentium se salute, sicuti Dominus
„monet, & hortatur, orarit. Oriri facit Deus jugiter
„solem suum, & pluvias subinde nutriendis seminibus
„impertit; exhibens cuncta ista non suis tantum, sed
„etiam alienis: & qui se Dei etiam filium esse profitetur,
„cur non exemplum patris imitatur? Respondere nos
„decet natalibus nostris, & quo renatos per Deum
„constat, degeneres esse non congruit; sed probare
„potius in sobole traducem boni patris æmulatione
„bonitatis.

„Multa alia & quidem magna prætereo, quæ
„temperandi voluminis ratio non patitur prolixiore
„sermone replicari. De quibus hoc tantum dixisse
„satis est. Quod si illa gentiles pro rostris audire
„potuissent, forsitan statim crederent. Quid chri-
„stiana plebs faceret, cui de fide nomen est? Dis-
„tributa sunt ergo continuo pro qualitate hominum
„atque ordinum ministeria. Multi, qui angustia
„paupertatis beneficia sumptus exhibere non pote-
„rant, plus sumptibus exhibebant; compensantes

„pro-

„ proprio labore mercedem divitiis omnibus cariorem. Et quis non sub tanto doctore properaret inveniri in parte aliqua talis militiæ, per quam placeret & Deo patri, & judici Christo, & tam bono interim sacerdoti? Fiebat itaque exuberantium operum largitate, quod bonum est ad omnes, non ad solos domesticos fidei. Fiebat plus aliquid quam de incomparabili Tobiæ pietate signatum est. Ignoscat ille, & ignoscat iterum, & frequenter ignoscat: aut, ut verius dixerim: merito concedat, tametsi ante Christum plurimum licuit, plus aliquid licuisse post Christum: cujus temporibus plenitudo debetur. Necatos ille a rege & projectos sui tantum generis colligebat. His tam bonis & tam piis actibus supervenit exilium. Hanc enim vicem semper repræsentat impietas, ut melioribus pejora restituat.

„ Et, ut quid sacerdos Dei Proconsule interrogante responderit, taceam, sunt acta, quæ referant. Excluditur interim e civitate, ille qui fecerat boni aliquid pro civitatis salute; ille, qui laboraverat, ne viventium oculi paterentur infernæ sedis horrorem; ille, inquam, qui excubiis pietatis invigilans, pro nefas! ingrata bonitate providerat, ne omnibus tetram civitatis faciem relinquentibus multos exules, deserta respublica, ac destituta patria sentiret. Sed viderit sæculum, cui inter pœnas exilium computatur: Nobis patria minus cara, & commune nomen est; qui parentes ipsos, si

„ con-

„contra Dominum suaserint, abhorremus. Illis extra civitatem suam vivere gravis pœna est. Christiano, totus hic mundus, una domus est. Unde licet in abditum & abstrusum locum fuerit relegatus; admixtus Dei sui rebus, exilium non potest computare. Adde, quod Deo integre serviens, etiam propria in civitate peregrinus est. Tum enim se carnalibus desideriis continentia sancti Spiritus abstinet, conversationem prioris hominis exponens; etiam inter cives suos, aut prope dixerim, inter parentes ipsos vitæ terrestris alienus est. Accedit, quod & si hæc talia pœna possent videri, in hujusmodi tamen caussis atque sententiis, quas ob approbandæ virtutis experimenta perpetimur, non est pœna, quia gloria est. Sed esto sane nobis pœna exilium. Illis ultimum crimen, pessimum nefas etiam ipsorum conscientia testis adscribat, qui possunt innocentibus irrogare, quod putant pœnam.

„Nolo nunc describere loci gratiam, & deliciarum omnium paraturam interim transeo. Fingamus locum illum situ sordidum, squalidum visu, non salubres aquas habentem, non amœnitatem viroris, non viciniam litoris; sed rupes vastas sylvarum, inter inhospitas fauces desertæ admodum solitudinis avia mundi parte summotum. Posset licet talis locus habere nomen exilii, quo Cyprianus sacerdos Dei venerat, cui si hominum ministeria deficerent, vel alites, ut Heliæ, vel ut Danieli Angeli ministrarent? Absit, ut credat aliquis, cuilibet mini-

„mo,

„ mo, dummodo in confessione nominis constituto
„ aliquid defuturum. Tantum abest, ut Dei Pont
„ fex ille, qui misericordiæ semper rebus institerat
„ horum omnium opibus indigeret. Tam nunc quo
„ secundo posueram loco, cum gratiarum actione re
„ petamus. Provisum esse divinitus etiam pro anim
„ tanti viri, apricum & competentem locum, hospi
„ tium pro voluntate secretum, & quidquid apponi ei
„ ante promissum est, qui regnum & justitiam De
„ quærunt.

„ Atque ut omittam frequentiam visitantium fra
„ trum, & ipsorum inde civium charitatem, quæ re
„ præsentabat omnia, quibus videbatur esse frauda
„ tus: admirabilem visitationem Dei non præteribo;
„ qua Antistitem suum sic in exilio esse voluit de se
„ cutura passione securum, ut imminentis martyri
„ pleniore fiducia non exulem tantummodo Curub
„ sed & martyrem possideret. Eo enim die, quo pri-
„ mum in exilii loco mansimus (nam & me inter dome-
„ sticos comites dignatio charitatis ejus delegerat ex-
„ ulem voluntarium, quod utinam & in passione licuis-
„ set,) apparuit mihi, inquit, nondum somni quiete
„ sopito, juvenis ultra modum hominis enormis: qui
„ cum me quasi ad prætorium duceret, videbar mihi
„ tribunali sedentis tum Proconsulis admoveri. Is ut
„ in me respexit, adnotare statim cæpit in tabula sen-
„ tentiam, quam non sciebam, nihil enim de me so-
„ lita interrogatione quæsierat; sed enim juvenis, qui
„ a tergo ejus stabat, admodum curiosus legit, quid-

„ quid

„ quid fuerat adnotatum. Et quia id verbis proferre
„ non poterat, nutu declarante monstravit, quid in
„ literis tabulæ illius haberetur. Manu enim expansa
„ & complanata ad spatæ modum, ictum solitæ anim-
„ adversionis imitatus; quod volebat intelligi, ad-
„ instar liquidi sermonis expressit. Intellexi senten-
„ tiam passionis futuram. Rogare cœpi, & petere
„ continuo, ut dilatio mihi vel unius diei prorogare-
„ tur, donec res meas legitima ordinatione dispone-
„ rem. Et cum preces frequenter iterassem, rursus
„ in tabula cœperat, nescio quid, adnotare. Sensi ta-
„ men de vultus serenitate judicis mentem, quasi
„ justa petitione commotam. Sed & ille juvenis, qui
„ jam dudum de passionis indicio gestu potius quam
„ sermone prodiderat, clandestino identidem nutu
„ concessam dilationem, quæ in crastinum petebatur,
„ contortis post invicem digitis significare properavit.
„ Ego quamvis non esset lecta sententia, etsi de gau-
„ dio dilationis acceptæ læto admodum corde gaude-
„ rem; metu tamen interpretationis incertæ sic tre-
„ mebam, ut reliquiæ formidinis cor exultans adhuc
„ toto pavore pulsarent.

„ Quid hac revelatione manifestius? Quid hac dig-
„ natione felicius? Ante illi prædicta sunt omnia,
„ quæcunque postmodum subsecuta sunt. Nihil Dei
„ verbis imminutum: nihil de tam sancta promissione
„ mutilatum. Singula denique, secundum quod osten-
„ sa sunt, recognoscite. Dilationem petit crastini,
„ cum

„ cum de paſſionis ſententia cogitaretur: poſtulans, ut
„ res ſuas die illo, quem impetraverat, ordinaret. Hic
„ dies unus ſignificabat annum, quo ille poſt viſionem
„ acturus in ſæculo fuerat. Nam ut manifeſtius dicam,
„ eo die poſt exactum annum coronatus eſt, quo hoc illi
„ ante annum fuerat oſtenſum. Diem autem Domini,
„ etſi non annum in divinis literis legimus, promiſſioni
„ tamen futurorum, debitum illud tempus accipimus.
„ Inde nihil intereſt, ſi ſub diei ſignificatione ſolus
„ annus oſtenſus eſt; quia illud plenius debet eſſe, quod
„ majus eſt. Quod vero nutu potius, & non ſermo-
„ ne explanatum eſt, repræſentationi tempo[illegible] ſerva-
„ batur ſermonis expreſſio. ſolet enim tunc verbis
„ quodcunque proferri, quoties, quidquid profertur,
„ impletur. Nam & vere nemo cognovit, quare hoc
„ ei oſtenſum fuiſſet, niſi poſtquam eodem die, quo
„ id viderat, coronatus eſt. Medio nihilominus tem-
„ pore imminens paſſio pro certo ab omnibus ſcieba-
„ tur: Paſſionis tamen dies certus ab eiſdem omnibus
„ quaſi ignorantibus tacebatur. Sane & in ſcripturis
„ tale aliquid invenio. Nam Zacharias ſacerdos pro-
„ miſſo ſibi per Angelum filio, quia non crediderat,
„ obmutuit; ita ut filii nomen, ſcripturus potius quam
„ relaturus, nutu tabulas poſtularet. Merito & hic,
„ ubi Dei nuncius paſſionem Antiſtitis imminentem
„ nutu potius expreſſit; & fidem admonuit, & ſacerdo-
„ tem munivit. Dilationis autem petendæ ratio de
„ ordinatione rerum, & de voluntatis diſpoſitione ve-
„ niebat. Quæ vero res illi, aut quæ voluntas ordi-

„ nan-

„ nanda, nisi Ecclesiastici status? suprema iccirco ac-
„ cepta dilatio est, ut quidquid circa pauperum fo-
„ vendorum curam supremo judicio disponendum fue-
„ rat, ordinaretur. Et puto propter nihil aliud, im-
„ mo vero propter hoc tantum, etiam indulgentia ab
„ ipsis, qui ejecerant, & qui occisuri erant, admissa
„ est; ut præsens præsentes pauperes, novissimæ dis-
„ pensationis extremis, & ut plenius dixerim, totis
„ sumptibus relevaret.

„ Ordinatis ergo tam pie rebus & sic voluntate
„ disposita, proximabat dies crastinus. Jam de Xi-
„ sto bono ac pacifico sacerdote, ac propterea beatis-
„ simo Martyre, ab urbe nuntius venerat. Speraba-
„ tur jam jamque carnifex veniens, qui devota san-
„ ctissimæ victimæ colla percuteret: & sic erant omnes
„ dies illi quotidiana expectatione moriendi, ut coro-
„ na singulis posset adscribi. Conveniebant interim
„ plures egregii & clarissimi ordinis & sanguinis, sed
„ & sæculi nobilitate generosi, qui propter amicitiam
„ ejus antiquam, secessum subinde suaderent; & ne
„ parum esset nuda suadela, etiam loca, in quæ sece-
„ deret, offerebant. Ille vero jam mundum suspen-
„ sa ad cœlum mente neglexerat, nec suadelis blan-
„ dientibus annuebat. Fecisset fortasse tunc etiam,

„ quod a plurimis & fidelibus petebatur, si & divino
„ imperio juberetur. Sed nec illa sublimis tanti
„ viri gloria sine præconio transeunda est: quia jam
„ sæculo tumescente & de fiducia Principum infe-
„ stationem nominis anhelante, ille servos Dei,
„ prout dabatur occasio, exhortationibus domini-
„ cis instruebat, & ad calcandas passiones hujus tem-
„ poris, contemplatione superventuræ claritatis ani-
„ mabat. Videlicet tanta illi fuit sacri cupido ser-
„ monis, ut optaret sic sibi passionis vota contin-
„ gere, ut dum de Deo loquitur, in ipso sermonis
„ opere necaretur.

„ Et hi erant quotidiani actus destinati ad placen-
„ tem Deo hostiam sacerdotis; cum ecce Proconsu-
„ lis jussu ad hortos ejus (ad hortos, inquam, quos
„ inter initia fidei suæ venditos, & Dei indulgentia
„ restitutos, pro certo iterum in usus pauperum ven-
„ didisset, nisi invidiam de persecutione vetaret,) cum
„ militibus suis princeps repente subitavit; immo, ut
„ verius dixerim, subitasse se credidit. Unde enim pos-
„ set tanquam improviso impetu mens semper parata
„ subitari? Processit ergo jam certus expungi, quod
„ diu fuerat retardatum; processit animo sublimi &
„ erecto, hilaritatem præferens vultu, & corde vir-
„ tutem.

„tutem. Sed dilatus in crastinum ad domum prin-
„cipis a prætorio revertebatur; cum subito per Car-
„thaginem totam sparsus rumor increbuit, productum
„esse jam Thascium, quem præter celebrem gloriosa
„opinione notitiam etiam de commemoratione præ-
„clarissimi operis nemo non noverat. Concurrebant
„undiqueversus omnes ad spectaculum, nobis pro
„devotione fidei gloriosum, gentilibus & dolendum.
„Receptum eum tamen & in domo principis consti-
„tutum una nocte continuit custodia delicata; ita ut
„convivæ ejus, & cari in contubernio ex more fueri-
„mus. Plebs interim tota sollicita, ne per noctem
„aliquid sine conscientia sui fieret, ante fores prin-
„cipis excubabat. Concessit ei divina tunc bonitas
„vere digno, ut populus Dei etiam in sacerdotis
„passione vigilaret.

„Forsitan tamen quærat aliquis, quæ causa
„fuerit a prætorio revertendi ad principem. Et
„volunt hoc scilicet quidam de suo, tunc Pro-
„consulem noluisse. Absit ut in rebus divinitus
„gestis segnitiem sive fastidium Proconsulis con-
„querar. Absit ut malum hoc intra conscien-
„tiam religiosæ mentis admittam: ut de tam bea-
„tissimo Martyre ructus hominis judicaret. Sed

 „crasti-

„ crastinus dies ille, quem ante annum dignatio
„ divina prædixerat, vere crastinus esse debebat.
„ Illuxit denique dies alius, ille signatus, ille
„ promissus, ille divinus; quem si Tyrannus ipse
„ differre voluisset, nunqum prorsus valeret; dies
„ de conscientia futuri Martyris lætus; & discussis
„ per totum mundi ambitum nubibus, claro sole ra-
„ diatus. Egressus est domum principis, sed Christi
„ & Dei princeps, & agminibus multitudinis mixtæ
„ ex omni parte vallatus est. Sic enim comitatui ejus
„ infinitus exercitus adhærebat, quasi ad expugnandam
„ mortem manu facta veniretur. Eundi autem inter-
„ fuit transitus stadii. Bene vero, & quasi de indu-
„ stria factum, ut et locum congruentis certaminis
„ præteriret, qui ad coronam justitiæ consummato
„ agone currebat. Sed ubi ad prætorium ventum est,
„ nondum procedente Proconsule, secretior locus da-
„ tus est. Illic cum post iter longum nimio sudore
„ madidatus sederet, (sedile autem erat fortuito
„ linteo tectum, ut & sub ictu passionis episcopatus
„ honore frueretur) quidam ex tesserariis quondam
„ christianus res suas obtulit; quasi vellet ille
„ vestimentis suis humidis sicciora mutare: qui
„ videlicet nihil aliud in rebus oblatis ambiebat,
„ quam ut proficiscentis ad Deum Martyris sudores

„ jam

„jam sanguineos possideret. Cui ille respondit, & „dixit: Medelas adhibemus querelis, quæ hodie for„sitan non erunt, mirum, si contempsit laborem „corpore, qui mortem mente contempserat. Quid „plura? subito Proconsuli nunciatus est; produci„tur, admovetur, interrogatur de suo nomine, se „esse respondit; & hactenus verba.

„Legit itaque de tabula jam sententiam judex, „quam nuper in visione non legerat: sententiam „spiritalem non temere dicendam; sententiam Epi„scopo tali, & tali teste condignam; sententiam „gloriosam; in qua dictus est sectæ signifer, & inimi„cus deorum, & qui suis futurus esset ipse docu„mento, & quod sanguine ejus inciperet disciplina „sanciri. Nihil hac sententia plenius, nihil verius; „omnia quippe, quæ dicta sunt, licet a gentili di„cta, divina sunt. Nec mirum utique, cum soleant „de passione Pontifices prophetare. Signifer fue„rat, qui de ferendo signo Christi docebat: inimi„cus deorum, qui idola destruenda mandabat: do„cumento autem suis fuit, qui multis pari genere „secuturis, prior in Provincia, martyrii primitias „dedicavit. Sanciri etiam cœpit ejus sanguine disci„plina: sed martyrum; qui doctorem suum imitatio-

„ne gloriæ consimilis æmulati, ipsi quoque discij
„nam exempli sui proprio cruore sanxerunt.
„cum exiret prætorii fores, ibat comes militum t
„ba, & ne quid in passione deesset, centuriones,
„tribuni latus texerant: ipse autem locus æqua
„est, ubi pati contigit, ut arboribus ex omni p
„te densatis sublime spectaculum præbeat. S
„per enormitatem spatii longioris visu denega
„per confusam nimis turbam, personæ favent
„in ramos arborum repserant; ne vel hoc illi r
„garetur, ut ad Zachei similitudinem de arborib
„videretur.

„Sed jam ligatis per manus suas oculis mora
„carnificis urgere tentabat, cujus munus est fe
„rum; & labente dextera gladium vix trementib
„digitis circuibat, donec ad perpetrandam preti
„viri mortem, clarificationis hora matura, cent
„rionis manum concesso desuper vigore firmatar
„permissis tandem viribus expediret. O beatu
„Ecclesiæ populum, qui Episcopo suo tali & ocu
„pariter & sensibus, & quod est amplius, public
„voce compassus est; & sicut ipso tractante se
„per audierat, Deo judice coronatus est. Qua
„vis enim non potuerit evenire, quod optabant v

„ ta

„ta communia, ut consortio paris gloriæ simul plebs „tota pateretur; quicunque sub Christi spectantis „oculis, & sub auribus sacerdotis ex animo pati vo„luit, per idoneum voti sui testem legationis quo„dam modo literas ad Deum misit.

„Sic consummata passione perfectum est; ut Cy„prianus, qui bonorum omnium fuerat exemplum, „etiam sacerdotales coronas in Africa primus im„bueret; quia & talis esse post Apostolos prior cœ„perat. Ex quo enim Carthagini Episcopatus ordo „numeratur, nunquam aliquis, quamvis ex bonis, „& sacerdotibus ad passionem venisse memoratur; „licet semper Deo mancipata devotio, dicatis ho„minibus pro martyrio deputetur: Cyprianus ta„men etiam ad perfectam coronam Domino con„summante profecit; ut in civitate ipsa in qua tali„ter vixerat, & in qua prior fecerat multa præcla„ra, prior etiam sacerdotii cœlestis insignia glorioso „cruore decoraret.

„Quid hoc loco faciam, inter gaudium passio„nis, & remanendi dolorem? in partes divisus ani„mus; & angustum nimis pectus affectus duplices „onerant. Dolebo, quod non comes fuerim? sed,

„illius

„ illius victoria triumphanda est. De victoria triu
„ phabo? sed doleo, quod comes non sim. Ver
„ vobis tamen & simpliciter confitendum est, qu
„ & vos scitis, in hac me fuisse sententia. Multu
„ ac nimis multum de gloria ejus exulto; plus tam
„ doleo, quod remansi. „

Divi

DIVI

CÆCILII CYPRIANI

EPISCOPI CARTHAGINENSIS

EPISTOLÆ.

EPISTOLA PRIMA.

Ad Donatum.

CÆCILIUS Cyprianus Donato ſalutem. Bene admones, Donate cariſſime. Nam & promiſiſſe me memini, & reddendi tempeſtivum prorſus hoc tempus eſt, quum indulgente vindemia ſolutus animus in quietem ſolennes ac ſtatas anni fatiſcentis inducias ſortitur. Locus etiam cum die convenit, & mulcendis ſenſibus ac fovendis ad lenes auras blandientis autumni hortorum facies amœna conſentit. Hic jucundum ſermonibus diem ducere, & ſtudentibus fabulis in divina præcepta conſcientiam pectoris erudire: ac ne colloquium noſtrum arbiter prophanus impediat, aut clamor intemperans familiæ ſtrepentis obtundat, petamus hanc ſedem. Dant ſeceſſum vicina ſecreta; ubi dum erratici palmitum lapſus nexibus pendulis per arundines bajulas repunt, viteam porticum frondea tecta fecerunt. Bene hic ſtudia in aures damus; & dum in arbores & in vites oblectante proſpectu oculos amœnamus, animum ſimul & auditus inſtruit & paſcit obtutus. Quamquam tibi ſola nunc gratia, ſola cura ſermonis eſt. Contemptis voluptariæ viſionis illecebris in me oculus tuus fixus eſt.

Tam aure quam mente totus auditor es, & hoc amore quo diligis. Ceterum quale vel quantum est, quod in pectus tuum veniat ex nobis? Exilis ingenii angusta mediocritas tenues admodum fruges parit, nullis ad copiam fœcundi cespitis culminibus ingravescit. Aggrediar tamen facultate qua valeo; nam & materia dicendi facit mecum. In judiciis, in concione pro rostris, opulenta facundia volubili ambitione jactetur: cum vero de Domino Deo vox est, vocis pura sinceritas non eloquentiæ viribus nititur ad fidei argumenta, sed rebus. Denique accipe non diserta, sed fortia, nec ad audientiæ popularis illecebram culto sermone fucata, sed ad divinam indulgentiam prædicandam rudi veritate simplicia. Accipe, quod sentitur antequam discitur, nec per moras temporum longa agnitione colligitur, sed compendio gratiæ maturantis hauritur. Ego cum in tenebris atque in nocte cœca jacerem, cumque in salo jactantis sæculi nutabundus ac dubius vestigiis oberrantibus fluctuarem, vitæ meæ nescius, veritatis ac lucis alienus, difficile prorsus ac durum pro illis tunc moribus opinabar, quod in salutem mihi divina indulgentia pollicebatur, ut quis renasci denuo posset, utque in novam vitam lavacro aquæ salutaris animatus, quod prius fuerat, exponeret, & corporis licet manente compage, hominem animo ac mente mutaret. Qui possibilis, ajebam, est tanta conversio, ut repente ac perniciter exuatur, quod vel genuinum situ materiæ naturalis obduruit, vel usurpatum diu senio vetustatis inolevit? Alta hæc & profunda penitus radice sederunt. Quando parsimoniam discit, qui epularibus cœnis & largis dapibus assuevit, & qui pretiosa veste conspicuus, in auro atque in purpura fulsit, ad plebejum se ac simplicem cultum quando deponit? Fascibus ille oblectatus & honoribus esse privatus & inglorius non potest. Hic stipatus clientium cuneis,

frequen-

frequentiore comitatu officiosi agminis honestatus, pœnam putat esse cum solus est. Tenacibus semper illecebris necesse est, ut solebat, vinolentia invitet, inflet superbia, iracundia inflammet, rapacitas inquietet, crudelitas stimulet, ambitio delectet; libido præcipitet. Hæc egomet sæpe mecum. Nam ut ipse quamplurimis vitæ prioris erroribus implicitus tenebar, quibus exui me posse non crederem, sic vitiis adhærentibus obsecundans eram, & desperatione meliorum malis meis veluti jam propriis ac vernaculis affavebam. Sed postquam undæ genitalis auxilio superioris ævi labe detersa, in expiatum pectus serenum ac purum, desuper se lumen infudit, postquam cœlitus spiritu hausto in novum me hominem nativitas secunda reparavit; mirum in modum protinus confirmare se dubia, patere clausa, lucere tenebrosa, facultatem dare, quod prius difficile videbatur, geri posse, quod impossibile putabatur, ut esset agnoscere terrenum fuisse, quod prius carnaliter natum delictis obnoxium viveret, Dei esse cœpisse, quod jam spiritus sanctus animaret. Scis ipse profecto & mecum pariter recognoscis, quid detraxerit nobis quidve contulerit mors ista criminum, vita virtutum. Scis ipse, nec prædico. In proprias laudes odiosa jactatio est, quamvis non jactatum possit esse, sed gratum, quicquid non virtuti hominis adscribitur, sed de Dei munere prædicatur; ut jam non peccare esse cœperit fidei, quod ante peccatum est, fuerit erroris humani. Dei est, inquam, Dei est omne quod possumus. Inde vivimus, inde pollemus, inde sumpto & concepto vigore, hic adhuc positi futurorum indicia prænoscimus. Sit tantum timor innocentiæ custos, ut qui in mentes nostras indulgentiæ cœlestis allapsu clementer Dominus influxit, in animi oblectantis hospitio justa obtemperatione teneatur, ne accepta securitas in-

diligentiam pariat, & vetus denuo hostis obrepat. Ceterum si tu innocentiæ, si justitiæ viam teneas, si illapsa firmitate vestigii tui incedas, si in Deum viribus totis ac toto corde suspensus, hoc sis tantum quod esse cæpisti; tantum tibi ad licentiam datur, quantum gratiæ spiritalis augetur. Non enim, qui beneficiorum terrestrium mos est, in capessendo munere cœlesti mensura ulla vel modus est. Profluens largiter spiritus nullis finibus premitur, nec coercentibus claustris intra certa metarum spatia frænatur. Manat jugiter, exuberat affluenter. Nostrum tantum sitiat pectus & pateat. Quantum illuc fidei capacis afferimus, tantum gratiæ inundantis haurimus. Inde jam facultas datur, castitate sobria, mente integra, voce pura, virtute sincera, in medelam dolentium posse venenorum virus extinguere, animorum desipientium labes reddita sanitate purgare, infestis jubere pacem, violentis quietem, ferocientibus lenitatem, immundos & erraticos spiritus, qui se expugnandis hominibus immerserint, ad confessionem minis increpantibus cogere, ut recedant, duris verberibus urgere, conflictantes, ejulantes, gementes incremento pœnæ propagantis extendere, flagris cædere, igne torrere. Res illic geritur, nec videtur; occulta plaga, & pœna manifesta. Ita quod esse jam cœpimus, acceptus spiritus licentia sua potitur; quod necdum corpus ac membra mutavimus, adhuc carnalis aspectus sæculi nube cœcatur. Quantus hic animi potentatus, quanta vis est, non tantum ipsum esse subtractum perniciosis contactibus mundi, ut quis expiatus & purus nulla incursantis inimici labe capiatur, sed adhuc majorem & fortiorem viribus fieri, ut in omnem adversarii grassantis exercitum imperioso jure dominetur? Atque ut illustrius veritate patefacta divini muneris indicia clarescant, lucem tibi ad cognitionem dabo, malorum caligine absterfa, operti sæculi

culi tenebras revelabo. Paulisper te crede subduci in montis ardui verticem celsiorem, speculare inde rerum infra te jacentium facies; & oculis in diversa porrectis, ipse a terrenis contactibus liber fluctuantis mundi turbines intuere. Jam sæculi & ipse misereberis, tuique admonitus & plus in Deum gratus, majore lætitia quod evaseris, gratulaberis. Cerne tu itinera latronibus clausa, maria obsessa prædonibus, cruento horrore castrorum bella ubique divisa. Madet orbis mutuo sanguine; & homicidium cum admittunt singuli, crimen est, virtus vocatur cum publice geritur. Impunitatem sceleribus acquirit non innocentiæ ratio, sed sævitiæ magnitudo. Jam si ad urbes ipsas oculos tuos atque ora convertas, celebritatem offendes omni solitudine tristiorem. Paratur gladiatorius ludus, ut libidinem crudelium luminum sanguis oblectet. Impletur in succum cibis fortioribus corpus, & arvinæ toris membrorum moles robusta pinguescit, ut saginatus in pœnam carius pereat. Homo occiditur in hominis voluptatem; & ut quis possit occidere peritia est, usus est, ars est. Scelus non tantum geritur, sed & docetur. Quid potest inhumanius, quid acerbius dici? Disciplina est, ut perimere quis possit, & gloria est, quod perimit. Quid illud, oro te, quale est ubi se feris objiciunt, quos nemo damnavit, ætate integra, honesta satis forma, veste pretiosa, viventes in ultroneum funus ornantur, malis suis miseri gloriantur. Pugnant ad bestias, non crimine, sed furore. Spectant filios suos patres. Frater in cavea est, & soror præsto est. Et spectaculi licet pretium largior muneris apparatus amplificet, ut mœroribus suis mater intersit, hoc, proh dolor, mater & redimit; & in tam impiis spectaculis tamque diris & funestis esse se non putant oculis parricidas. Converte hinc vultus ad diversi spectaculi non minus pœnitenda conta-

gia; in theatris quoque conspicies, quod tibi & dolori sit & pudori. Cothurnus est tragicus prisca facinora carmine recensere. De parricidiis & incestis horror antiquus expressa ad imaginem veritatis actione replicatur, ne sæculis transeuntibus exolescat, quod aliquando commissum est. Admonetur ætas omnis auditu, fieri posse quod factum est. Numquam ævi senio delicta moriuntur, numquam temporibus crimen obruitur, numquam scelus oblivione sepelitur. Exempla fiunt quæ esse jam facinora destiterunt. Tum delectat in mimis turpitudinum magisterio vel quid domi gesserit recognoscere, vel quid gerere possit audire. Adulterium discitur, dum videtur; & lenocinante ad vitia publicæ auctoritatis malo, quæ pudica fortasse ad spectaculum matrona processerat, de spectaculo revertitur impudica. Adhuc deinde morum quanta labes, quæ probrorum fomenta, quæ alimenta vitiorum, histrionicis gestibus inquinari? videre contra fœdus jusque nascendi patientiam incestæ turpitudinis elaboratam? Evirantur mares, honor omnis & vigor sexus enervati corporis dedecore mollitur, plusque illic placet quisquis virum in feminam magis fregerit. In laudem crescit ex crimine, eo peritior quo turpior judicatur. Spectatur hic, proh nefas, & libenter. Quid non possit suadere qui talis est? Movet sensus, mulcet affectus, expugnat boni pectoris conscientiam fortiorem; nec deest probri blandientis auctoritas, ut auditu molliore pernicies hominibus obrepat. Exprimunt impudicam Venerem, adulterum Martem, Jovem illum suum, non magis regno quam vitiis principem, in terrenos amores cnm ipsis suis fulminibus ardentem, nunc in plumas oloris albescere, nunc aureo imbre defluere, nunc in puerorum pubescentium raptus ministris avibus prosilire. Quære jam nunc, an possit esse qui spectat, integer vel pudicus. Deos suos, quos

vene-

venerantur, imitantur, fiunt miseris & religiosa delicta. O si possis in illa sublimi specula constitutus oculos tuos inserere secretis, recludere cubiculorum obductas fores, & ad conscientiam luminum penetralia occulta reserare: aspicias ab impudicis geri, quod nec possit aspicere frons pudica, videas quod crimen sit & videre; videas quod vitiorum furore dementes gessisse se negant & gerere festinant. Libidinibus insanis in viros viri proruunt. Fiunt quæ nec illis possunt placere qui faciunt. Mentior nisi alios qui talis est increpat. Turpes turpis infamat, & evasisse se conscium credit, quasi conscientia satis non sit. Iidem in publico accusatores, in occulto rei, in semetipsos censores pariter & nocentes. Damnant foris quod intus operantur. Admittunt libenter, quod cum admiserint, criminantur. Audacia prorsus cum vitiis faciens, & impudentia congruens impudicis. Nolo mireris quæ loquuntur hujusmodi. Ore illo quicquid jam voce delinquitur minus est. Sed tibi post insidiosas vias, post diversas orbe toto multiplices pugnas, post spectacula vel cruenta vel turpia, post libidinum probra vel lupanaribus prostituta vel domesticis parietibus obsepta, quorum quo secretior culpa, major audacia est, forum fortasse videatur immune, quod ab injuriis lacessentibus liberum, nullis malorum contactibus polluatur. Illuc aciem tuam flecte. Plura illic quæ detesteris invenies, magis oculos tuos inde divertes. Incisæ sint licet leges duodecim tabulis, & publice ære præfixo jura præscripta sint, inter leges ipsas delinquitur, inter jura peccatur. Innocentia nec illic ubi defenditur, reservatur. Sævit invicem discordantium rabies, & inter togas pace rupta forum litibus mugit insanum, hasta illic & gladius & carnifex præsto est, ungula effodiens, equuleus extendens, ignis exurens; ad hominis corpus unum supplicia plura quam membra.

bra. Quis inter hæc vero subveniat? Patronus? Se prævaricatur & decipit. Judex? Sed sententiam ven dit. Qui sedet crimina vindicaturus, admittit; & u reus innocens pereat, fit nocens judex. Flagran ubique delicta, & passim multiformi genere peccan per improbas mentes nocens virus operatur. H testamentum subjicit, ille falsum capitali fraude con scribit, hic arcentur hereditatibus liberi, illic bon donantur alieni, inimicus insimulat, calumniator in pugnat, testis infamat. Utrobique grassatur in men dacium criminum prostitutæ vocis venalis audaci cum interim nocentes nec cum innocentibus pereun Nullus de legibus metus est, de quæsitore, de judi ce pavor nullus. Quod potest redimi non timetu Esse jam inter nocentes innoxium crimen est. M los quisquis non imitatur, offendit. Consensere jur peccatis, & cœpit licitum esse quod publicum es Quis illic rerum pudor, quæ esse possit integritas ubi qui damnent improbos, desunt, soli ibi qui dan nentur occurrunt. Sed ne nos videamur eligere fo tasse pejora, & studio destruendi per ea oculos tu ducere, quorum tristis atque aversandus aspectus o & vultus conscientiæ melioris offendat, jam tibi il quæ ignorantia sæcularis bona opinatur, ostendam Illic etiam fugienda conspicies. Quos honores pu tas esse? quos fasces? quam affluentiam in divitiis quam potentiam in castris? in magistratu purpur speciem? in principatu licentiæ potestatem? Malorum blandientium virus occultum est, & arridentis nequ tiæ facies quidem læta, sed calamitatis abstrusæ ille cebrosa fallacia; instar quoddam veneni, ubi in le thales succos dulcedine aspersa calliditate fallendi s pore medicato, poculum videtur esse quod sumitur ubi epota res est, pernicies hausta grassatur. Quipp illum vides qui amictu clariore conspicuus fulgere sib videtur in purpura. Quibus hoc sordibus emit u

ful-

fulgeat? quos arrogantium fastus prius pertulit? quas superbas fores matutinus salutator obsedit? quot tumentium contumeliosa vestigia stipatus in clientium cuneos ante præcessit, ut ipsum etiam salutatum comes postmodum pompa præcederet, obnoxia non non homini, sed potestati? Neque enim coli moribus meruit ille, sed fascibus. Horum denique videas exitus turpes, cum auceps temporum, palpator abscessit, cum privati latus nudum desertor assecla fœdavit. Tunc laceratæ domus plagæ conscientiam feriunt, tunc rei familiaris exhaustæ damna noscuntur, quibus redemptus favor vulgi, & caducis atque inanibus votis popularis aura quæsita est. Stulta prorsus & vana jactura, frustrantis spectaculi voluptate id parare voluisse, quod nec populus acciperet & perderet magistratus. Sed & quos divites opinaris continuantes saltibus saltus, & de confinio pauperibus exclusis, infinita ac sine terminis rura latius porrigentes, quibus argenti & auri maximum pondus, & pecuniarum ingentium vel extructi aggeres vel defossæ strues, hos etiam inter divitias suas trepidos cogitationis incertæ sollicitudo discruciat, ne prædo vastet, ne percussor infestet, ne inimica cujusque locupletioris invidia calumniosis litibus inquietet. Non cibus securo somnusve contingit. Suspirat ille in convivio, bibat licet gemmas; & cum epulis marcidum corpus torus mollior alto sinu condiderit, vigilat in pluma; nec intelligit miser, speciosa sibi esse supplicia, auro se alligatum teneri, & possideri magis quam possidere divitias atque opes. Atque o detestabilis cœcitas mentium, & cupiditatis insanæ profunda caligo! Cum exonerare se possit & levare ponderibus, pergit magis fortunis angentibus incubare, pergit pœnalibus cumulis pertinaciter adhærere. Nulla in clientes inde largitio est, cum indigentibus nulla partitio; & pecuniam suam dicunt,

quam velut alienam domi clausam sollicito labore custodiunt, ex qua non amicis, non liberis quicquam, non sibi denique impertiunt. Possident ad hoc tantum ne possidere liceat. Et o nominum quanta diversitas! Bona appellant, ex quibus nullus illis nisi ad res malas usus est. An tu vel illos putas tutos, illos saltem inter honorum infulas & opes largas stabili firmitate securos, quos regalis aulæ splendore fulgentes armorum excubantium tutela circumstat? Major illis quam ceteris metus est. Tam ille timere cogitur quam timetur. Exigit pœnas pariter de potentiore sublimitas, sit licet satellitum manu septus, & clausum ac protectum latus numeroso stipatore tueatur. Quam securos non sinit esse subjectos, tam necesse est non sit & ipse securus. Ante ipsos terret potestas sua, quos facit esse terribiles. Arridet ut sæviat, blanditur ut fallat, illicit ut occidat, extollit ut deprimat. Fœnore quodam nocendi quam fuerit amplior summa dignitatis & honorum, tam major exigitur usura pœnarum. Una igitur placida & fida tranquillitas, una solida & firma & perpetua securitas, si quis ab his inquietantis sæculi turbinibus extractus, salutaris portus statione fundatus, ad cœlum oculos tollat a terris, & ad Domini munus admissus, ac Deo suo mente jam proximus, quicquid apud ceteros in rebus humanis sublime ac magnum videtur, infra suam jacere conscientiam glorietur. Nihil appetere jam, nihil desiderare de sæculo potest qui sæculo major est. Quam stabilis, quam inconcussa tutela est, quam perennibus bonis cœleste præsidium, implicantis mundi laqueis solvi, in lucem immortalitatis æternæ de terrena fæce purgari. Viderit quæ in nos prius infestantis inimici pernicies insidiosa grassata sit. Plus amare compellimur, quod futuri sumus; dum & scire conceditur & damnare quod eramus. Nec ad hoc pretiis aut ambitu aut

manu opus eſt, ut hominis ſumma vel dignitas vel poteſtas elaborata mole pariatur, ſed gratuitum de Deo munus & facile eſt. Ut ſponte ſol radiat, dies luminat, fons rigat, imber irrorat, ita ſe ſpiritus cœleſtis infundit. Poſtquam auctorem ſuum cœlum intuens anima cognovit, ſole altior, & hac omni terrena poteſtate ſublimior, id eſſe incipit quod eſſe ſe credit. Tu tantum, quem jam ſpiritalibus caſtris cœleſtis militia ſignavit, tene incorruptam, tene ſobriam religioſis virtutibus diſciplinam. Sit tibi vel oratio aſſidua vel lectio. Nunc cum Deo loquere, nunc Deus tecum. Ille te præceptis ſuis inſtruat, ille diſponat. Quem ille divitem fecerit, nemo pauperem faciet. Penuria eſſe nulla jam poterit, cui ſemel pectus cœleſtis ſagina ſaturavit. Jam tibi auro diſtincta laquearia & pretioſi marmoris cruſtis veſtita domicilia ſordebunt, cum ſcieris te excolendum magis, te potius ornandum, domum tibi hanc eſſe potiorem, quam Dominus inſedit templi vice, in qua ſpiritus ſanctus cœpit habitare. Pingamus hanc domum pigmentis innocentiæ, luminemus luce juſtitiæ. Non hæc unquam procumbet in lapſum ſenio vetuſtatis, nec pigmento parietis aut auro exoleſcente fœdabitur. Caduca ſunt quæcumqne fucata ſunt, nec fiduciam præbent poſſidentibus ſtabilem, quæ poſſeſſionis non habent veritatem. Hæc manet cultu jugiter vivido, honore integro, ſplendore diuturno, aboleri non poteſt nec extingui, poteſt tantum in melius corpore redeunte formari. Hæc interim brevibus, Donate cariſſime. Nam etſi facilem de bonitate patientiam, mentem ſolidam, fidem tutam ſalutaris auditus oblectat, nihilque tam tuis auribus gratum eſt, quam quod in Deo gratum eſt, moderari tamen dicenda debemus ſimul juncti & ſæpius collocuturi. Et quoniam feriata nunc quies ac tempus eſt otioſum, quicquid inclinato jam ſole in veſ-

peram

peram diei supereſt, ducamus hanc diem læti, nec ſit vel hora convivii gratiæ cœleſtis immunis. Sonet pſalmos convivium ſobrium, & ut tibi tenax memoria eſt, vox canora, aggredere hoc munus ex more. Magis cariſſimos paſces, ſi ſit nobis ſpiritalis auditio, prolectet aures religioſa mulcedo.

EPISTOLA II.

Cleri Romani ad clerum Carthaginienſem de ſeceſſu Divi Cypriani.

Didicimus ſeceſſiſſe benedictum Papam Cyprianum a Crementio ſubdiacono, qui a vobis ad nos venit, certa ex cauſa, quod utique recte fecerit, propterea quod ſit perſona inſignis. Et imminente agone quem permiſit Deus in ſæculo colluctandi cauſa cum adverſario, ſimul cum ſervis ſuis, volens etiam angelis & hominibus certamen hoc manifeſtare, ut qui vicerit coronetur, victus vero reportaverit in ſe ſententiam, quæ nobis manifeſtata eſt. Et cum incumbat nobis, qui videmur præpoſiti eſſe, & vice paſtoris cuſtodire gregem, ſi negligentes inveniamur, dicetur nobis quod & anteceſſoribus noſtris dictum eſt, qui tam negligentes præpoſiti erant, quoniam perditum non requiſivimus, & errantem non correximus, & claudum non colligavimus, & lac eorum edebamus, & lanis eorum operiebamur. Denique & ipſe Dominus implens quæ erant ſcripta in lege & prophetis, docet dicens: *Ego ſum paſtor bonus, qui pono animam meam pro ovibus meis. Mercenarius autem & cujus non ſunt propria oves, cum viderit lupum venientem, relinquit & fugit, & lupus diſpergit eas.* Sed & Simoni dicit: *Diligis me? Reſpondit, Diligo. Ait ei: Paſce oves meas.* Hoc verbum factum ex actu ipſo quo ceſſit cognoſcimus,

mus, & ceteri discipuli similiter fecerunt. Nolumus ergo, fratres dilectissimi, vos mercenarios inveniri, sed bonos pastores, cum sciatis tum non minimum periculum incumbere, si non hortati fueritis fratres nostros stare in fide immobiles, ne in præceps euntium ad idololatriam funditus eradicetur fraternitas. Nec enim hoc solum verbis vos hortamur, sed discere poteritis a pluribus a nobis ad vos venientibus, quoniam ea omnia nos Deo adjuvante & fecimus & facimus cum omni sollicitudine & periculo sæculari, ante oculos plus habentes timorem Dei & pœnas perpetuas, quam timorem hominum & brevem injuriam, non deserentes fraternitatem, & hortantes eos stare in fide, & paratos esse ire cum Domino. Sed & ascendentes ad hoc quod compellebantur, revocavimus. Ecclesia stat in fide, licet quidam terrore ipso compulsi, sive quod essent insignes personæ, sive apprehensi timore hominum, vererentur: quos quidem separatos a nobis non dereliquimus, sed ipsos cohortati sumus & hortamur agere pœnitentiam, si quo modo indulgentiam poterunt recipere ab eo qui potest præstare; ne si relicti fuerint a nobis, pejores efficiantur. Videtis ergo, fratres, quoniam & vos hoc facere debetis, ut etiam illi qui ceciderunt, hortatu vestro corrigentes animos eorum, si apprehensi fuerint iterato, confiteantur, ut possint priorem errorem corrigere, & alia quæ incumbunt vobis, quæ etiam & ipsa subdidimus, ut si qui in hanc tentationem inciderunt, cœperint apprehendi infirmitate, & agant pænitentiam facti sui, & desiderent communionem, utique subveniri eis debet, sive viduæ, sive clinomeni, qui se exhibere non possunt, sive hi qui in carceribus sunt, sive exclusi de sedibus suis, utique habere debent qui eis ministrent. Sed & catecumini apprehensi infirmitate, decepti esse non debebunt, ut eis subveniatur. Et quod maxi-

mum

mum est, corpora martyrum aut ceterorum si non sepeliantur, grande periculum imminet eis, quibus incumbit hoc opus. Cujuscumque ergo vestrum quacumque occasione fuerit effectum hoc opus, certi sumus eum bonum servum æstimari, ut qui in minimo fidelis fuit, constituatur super decem civitates. Faciat autem Deus, qui omnia præstat sperantibus in se, ut omnes nos in his operibus inveniamur. Salutant vos fratres qui sunt in vinculis, & presbyteri & tota ecclesia, quæ & ipsa cum summa sollicitudine excubat pro omnibus, qui invocant nomen Domini. Sed & vos petimus mutua vice memores sitis nostri. Sciatis autem Bassianum pervenisse ad nos; & petimus vos, qui habetis zelum Dei, harum litterarum exemplum ad quoscumque poteritis, transmittere per idoneas occasiones, vel vestras faciatis, sive nuntium mittatis, ut stent fortes & immobiles in fide. Optamus vos, fratres carissimi, semper bene valere.

EPISTOLA III.

Ad presbyteros & diaconos Romæ consistentes.

CYPRIANUS presbyteris & diaconibus Romæ consistentibus fratribus salutem. Cum de excessu boni viri collegæ mei rumor apud nos incertus esset, fratres carissimi, & opinio dubia nutaret: accepi a vobis litteras ad me missas per Crementium hypodiaconum, quibus plenissime de glorioso ejus exitu instruerer; & exsultavi satis quod pro integritate administrationis ejus, consummatio quoque honesta processerit. In quo vobis quoque plurimum gratulor quod ejus memoriam tam celebri & illustri testimonio prosequamini, ut per vos innotesceret nobis quod & vobis esset circa præpositi memoriam gloriosum, &

nobis

nobis quoque fidei ac virtutis exemplum. Nam quantum perniciosa res est ad sequentium lapsum ruina præpositi, in tantum contra utile & salutare, cum se episcopus per firmamentum fidei fratribus præbet imitandum. Legi etiam alias litteras in quibus nec quis scripserit, nec ad quos scriptum sit, significanter expressum est. Et quoniam me in iisdem litteris & scriptura, & sensus, & chartæ ipsæ quoque moverunt, ne quid ex vero vel subtractum sit vel immutatum: eamdem ad vos epistolam authenticam remisi, ut recognoscatis an ipsa sit quam Crementio hypodiacono perferendam dedistis. Perquam etenim grave est, si epistolæ clericæ veritas mendacio aliquo & fraude corrupta est. Hoc igitur ut scire possimus, & scripturam & subscriptionem an vestra sit recognoscite, & nobis quid sit in vero rescribite. Opto vos, fratres carissimi, semper bene valere.

EPISTOLA IV.

Ad presbyteros & diaconos.

CYPRIANUS presbyteris & diaconibus fratribus carissimis salutem. Saluto vos incolumis per Dei gratiam, fratres carissimi, lætus quod circa incolumitatem quoque vestram omnia integra esse cognoverim. Et quoniam mihi interesse nunc non permittit loci conditio; peto vos pro fide & religione vestra, fungamini illic & vestris partibus & meis, ut nihil vel ad disciplinam, vel ad diligentiam desit. Quantum autem ad sumptus suggerendos, sive illis qui gloriosa voce Dominum confessi in carcere sunt constituti, sive iis qui pauperes & indigentes laborant, & tamen in Domino perseverant, peto nihil desit, cum summula omnis quæ redacta est, illic sit apud clericos distributa propter ejusmodi casus; ut

habe-

haberent plures, unde ad necessitates & pressuras singulorum operari possint. Peto quoque ut ad procurandam quietem solertia & sollicitudo vestra non desit. Nam etsi fratres pro dilectione sua cupidi sunt ad conveniendum & visitandum confessores bonos, quos illustravit jam gloriosis initiis divina dignatio, tamen caute hoc, & non glomeratim, nec per multitudinem simul junctam puto esse faciendum, ne ex hoc ipso invidia concitetur, & introeundi aditus denegetur; & dum insatiabiles totum volumus, totum perdamus. Consulite ergo & providete, ut cum temperamento hoc agi tutius possit, ita ut presbyteri quoque, qui illic apud confessores offerunt, singuli cum singulis diaconis per vices alternent, quia & mutatio personarum, & vicissitudo convenientium minuit invidiam. Circa omnia enim mites & humiles, ut servis Dei congruit, temporibus servire & quieti prospicere & plebi providere debemus. Opto vos, fratres carissimi ac desideratissimi, semper bene valere & nostri meminisse. Fraternitatem universam salutate. Salutant vos diaconus, & qui mecum sunt. Valete.

EPISTOLA V.

Ad presbyteros & diaconos.

CYPRIANUS presbyteris & diaconis fratribus salutem. Optaveram quidem, fratres carissimi, ut universum clerum nostrum integrum & incolumem meis litteris salutarem: sed quoniam infesta tempestas, quæ plebem nostram ex maxima parte prostravit, hunc quoque addidit nostris doloribus cumulum, ut etiam cleri portionem sua strage perstringeret: oramus Dominum ut vos saltem, quos & in fide, & in virtute stare cognovimus, tutos quoque in po-

sterum

sterum per divinam misericordiam salutemus. Et quamquam causa compelleret, ut ipse ad vos properare & venire deberem, primo cupiditate & desiderio vestri, quæ res in votis meis summa est, tum deinde ut ea quæ circa ecclesiæ gubernacula utilitas communis exposcit, tractare simul & plurimorum consilio examinata delimare possemus: tamen potius visum est adhuc interim latebram & quietem tenere respectu utilitatum aliarum, quæ ad pacem omnium nostrum pertinent & salutem, quarum vobis a Tertullo fratre nostro carissimo ratio reddetur: qui pro cetera sua cura quam impense divinis operibus impertit, etiam hujus consilii auctor fuit, ut cautus & moderatus exsisterem, nec me in conspectum publicum, & maxime ejus loci, ubi toties flagitatus & quæsitus fuissem, temere committerem. Fretus ergo & dilectione & religione vestra, quam satis novi, his litteris & hortor & mando, ut vos, quorum minime illic invidiosa & non adeo periculosa præsentia est, vice mea fungamini circa gerenda ea, quæ administratio religiosa deposcit. Habeatur interim quantum potest & quomodo potest pauperum cura, sed qui tamen inconcussa fide stantes gregem Christi non reliquerunt, ut his ad tolerandam penuriam sumptus per vestram diligentiam suggeratur, ne quod circa fidentes tempestas non fecit, circa laborantes necessitas faciat. Confessoribus etiam gloriosis impertiatur cura propensior. Et quamquam sciam plurimos ex his fratrum voto & dilectione susceptos, tamen si qui sunt qui vel vestitu vel sumptu indigeant, sicut etiam pridem vobis scripseram, cum adhuc essent in carcere constituti, subministrentur eis quæcumque sunt necessaria, modo ut sciant ex vobis, & instruantur & discant, quid secundum scripturarum magisterium ecclesiastica disciplina deposcat, humiles & modestos & quietos esse debere, ut honorem sui

nominis servent, & qui gloriosi voce fuerunt, sint & moribus gloriosi, faciant se dignos ut in omnibus Dominum promerentes, ad cælestem coronam laudis suæ consummatione perveniant. Plus enim superest quam quod transactum videtur, cum scriptum sit: *Ante mortem ne laudes hominem quemquam.* Et iterum: *Esto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.* Et Dominus quoque dicat: *Qui toleraverit usque ad finem, hic salvabitur.* Imitentur Dominum, qui sub ipso tempore passionis non superbior, sed humilior fuit. Tunc enim discipulorum suorum pedes lavit dicens: *Si ego lavi pedes vestros magister & dominus, & vos debetis aliorum pedes lavare. Exemplum enim dedi vobis, ut sicut ego feci & vos faciatis.* Item Pauli apostoli documenta sectentur; qui post carcerem sæpe repetitum, post flagella, post bestias, circa omnia mitis & humilis perseveravit, nec post tertium cælum & paradisum quidquam sibi insolenter assumpsit dicens: *Neque gratis panem manducavimus ab aliquo vestrum, sed in labore & fatigatione nocte & die operantes, ne quem vestrum gravaremus.* Hæc singula, oro vos, insinuate fratribus nostris. Et quia is exaltabitur qui se humiliaverit; nunc est ut magis insidiantem adversarium metuant, qui fortiorem quemque magis aggreditur, & acrior factus hoc ipso quo victus est, superantem superare conatur. Dominus faciat ut & ego iterum illos mature videre, & salutari exhortatione componere mentes eorum ad servandam gloriam suam possim. Doleo enim quando audio quosdam improbe & insolenter discurrere, & ad ineptias vel ad discordias vacare, Christi membra & jam Christum confessa per concubitus illicitos inquinari, nec a diaconis aut presbyteris regi posse, sed id agere, ut per paucorum pravos & malos mores multorum & bonorum confessorum gloria honesta maculetur; quos vereri debent, ne ipsorum testimonio & judicio condemnati,

nati, ab eorum societate priventur. Is enim demum confessor illustris & verus est, de quo postmodum non erubescit ecclesia, sed gloriatur. Ad id vero quod scripserunt mihi compresbyteri nostri Donatus & Fortunatus, Novatus & Gordius, solus rescribere nihil potui, quando a primordio episcopatus mei statuerim nihil sine consilio vestro & sine consensu plebis, mea privatim sententia gerere. Sed cum ad vos per Dei gratiam venero, tunc de iis quæ vel gesta sunt vel gerenda, sicut honor mutuus poscit, in commune tractabimus. Opto vos, fratres carissimi ac desideratissimi, semper bene valere & mei meminisse. Fraternitatem quæ vobiscum est multum a me salutate, & ut nostri meminerit admonete. Valete.

EPISTOLA VI.

Ad Rogatianum presbyterum & ceteros confessores.

CYPRIANUS Rogatiano presbytero & ceteris confessoribus fratribus salutem. Et jampridem vobis, fratres carissimi ac fortissimi, litteras miseram, quibus fidei & virtuti vestræ verbis exsultantibus gratularer, & nunc non aliud in primis vox nostra complectitur, quam ut læto animo frequenter ac semper gloriam vestri nominis prædicemus. Quid enim vel majus in votis meis potest esse vel melius, quam cum video confessionis vestræ honore inluminatum gregem Christi? Nam cum gaudere in hoc omnes fratres oporteat, tum in gaudio communi major est episcopi portio. Ecclesiæ enim gloria præpositi gloria est. Quantum dolemus ex illis quos tempestas inimica prostravit; tantum lætamur ex vobis, quos diabolus superare non potuit. Hortamur tamen per communem fidem, per pectoris nostri veram circa vos & simplicem caritatem, ut qui adversarium pri-

ma hac congressione vicistis, gloriam vestram forti & perseveranti virtute teneatis. Adhuc in sæculo sumus, adhuc in acie constituti, de vita nostra quotidie dimicamus. Danda opera est, ut post hæc initia ad incrementa quoque veniatur, & consummetur in vobis, quod jam rudimentis felicibus esse cœpistis. Parum est adipisci aliquid potuisse. Plus est quod adeptus es posse servare; sicut & fides ipsa & nativitas salutaris, non accepta, sed custodita vivificat. Nec statim consecutio, sed consummatio hominem Deo servat. Dominus hoc magisterio suo docuit dicens: *Ecce sanus factus es, jam noli peccare, ne quid tibi deterius fiat.* Puta hoc illum & confessori suo dicere: Ecce confessor factus es, jam noli peccare, ne quid tibi deterius fiat. Salomon denique & Saul & ceteri multi quamdiu in viis Domini ambulaverunt, datam sibi gratiam tenere potuerunt. Recedente ab iis disciplina dominica, recessit & gratia. Perseverandum nobis est in arcto & in angusto itinere laudis & gloriæ; & cum quies & humilitas & bonorum morum tranquillitas Christianis omnibus congruat secundum Domini vocem, qui neminem alium respicit, nisi humilem & quietum & trementem sermones suos, tum magis hoc observare & implere confessores oportet, qui exemplum facti estis ceteris fratribus, ad quorum mores omnium vita & actus debeat provocari. Nam sicut Judæi a Deo alienati sunt, propter quos nomen Dei blasphematur in gentibus: ita contra Deo cari sunt, per quorum disciplinam nomen Domini laudabili testimonio prædicatur, sicut scriptum est Domino præmonente & dicente: *Luceat lumen vestrum coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & clarificent patrem vestrum qui in cælis est.* Et Paulus Apostolus dicit: *Lucete sicut luminaria in mundo.* Et Petrus similiter hortatur: *Sicut hospites, inquit, & peregrini, abstinete vos a carnalibus desideriis,*

qua

quæ militant adversus animam, conversationem habentes inter gentiles bonam, ut dum detrectant de vobis quasi de malignis, bona opera vestra aspicientes magnificent Dominum. Quod quidem maxima pars vestrum cum meo gaudio curat, & confessionis ipsius honore melior facta, tranquillis & bonis moribus gloriam suam custodit & servat. Sed quosdam audio inficere numerum vestrum, & laudem præcipui nominis prava sua conversatione destruere: quos etiam vos ipsi, utpote amatores & conservatores laudis vestræ, objurgare & comprimere & emendare debetis. Cum quanto enim nominis vestri pudore delinquitur, quando aliquis temulentus & lasciviens demoratur, alius in eam patriam unde extorris factus est, regreditur, ut apprehensus non jam quasi christianus sed quasi nocens pereat? Inflari aliquos & tumere audio, cum scriptum sit: *Noli altum sapere, sed time. Si enim Dominus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat.* Dominus noster sicut ovis ad victimam ductus est, & sicut agnus coram tondente se sine voce sic non aperuit os suum. *Non sum*, inquit, *contumax*, *neque contradico. Dorsum meum posui ad flagella & maxillas meas ad palmas. Faciem autem meam non averti a fœditate sputorum.* Et quisquam per ipsum nunc, atque in ipso vivens extollere se audet & superbire, immemor & factorum quæ ille gessit, & mandatorum quæ nobis vel per se vel per apostolos suos tradidit? Quod si non est major domino suo servus, qui Dominum sequuntur, humiles & quieti & taciturni vestigia ejus imitentur, quando quisque inferior fuerit, sublimior fiat, dicente Domino: *Qui minimus fuerit in vobis, hic erit magnus.* Quid deinde illud, quam vobis execrandum debet videri, quod cum summo animi nostri gemitu & dolore cognovimus, non deesse qui Dei templa & post confessionem sanctificata & illustrata membra turpi & infami concubitu suo plus

maculent, cubilia sua cum feminis promiscua jungentes, quando etsi stuprum conscientiæ eorum desit, hoc ipso grande crimen est, quod illorum scandalo in aliorum ruinas exempla nascuntur. Contentiones quoque & æmulationes inter vos nullas esse oportet, cum pacem suam nobis dimiserit Dominus, & scriptum sit: *Diliges proximum tuum tamquam te. Si autem mordetis & incusatis invicem, videte ne consumamini ab invicem.* A conviciis etiam & maledictis quæso vos abstinete: quia neque maledici regnum Dei consequuntur, & lingua, quæ Christum confessa est, incolumis & pura cum suo honore servanda est. Nam qui pacifica & bona & justa secundum præceptum Christi loquitur, Christum quotidie confitetur. Sæculo renuntiaveramus cum baptizati sumus. Sed nunc vere renuntiavimus sæculo, quando tentati & probati a Deo, nostra omnia relinquentes, Dominum secuti sumus, & fide ac timore ejus stamus & vivimus. Corroboremus nos exhortationibus mutuis, & magis ac magis proficiamus in Domino; ut cum pro sua misericordia pacem fecerit, quam se facturum repromittit, novi & pæne mutati ad ecclesiam revertamur, & excipiant nos, sive fratres nostri, sive gentiles, circa omnia correctos atque in melius reformatos, & qui admirati fuerant prius in virtutibus gloriam, nunc admirentur in moribus disciplinam. Et quamquam clero nostro & nuper cum adhuc essetis in carcere constituti, sed nunc quoque denuo plenissime scripserim, ut, si quid vel ad vestitum vestrum, vel ad victum necessarium fuerit, suggeratur, tamen etiam ipse de sumpticulis propriis, quos mecum ferebam, misi vobis CCL. sed & alia CCL. proxime miseram. Victor quoque ex lectore diaconus, qui mecum est, misit vobis CLXXV. Gaudeo autem, quando cognosco plurimos fratres nostros pro sua dilectione certatim concurrere, & necessitates vestras

suis

suis conlationibus adjuvare. Opto vos, fratres carissimi, semper bene valere & nostri meminisse.

EPISTOLA VII.

Ad clerum de precando Deo.

CYPRIANUS presbyteris & diaconibus fratribus salutem. Quamquam sciam, fratres carissimi, pro timore, quem singuli debemus Deo, vos quoque illic assiduis orationibus & enixis precibus instanter incumbere, admoneo tamen & ipse religiosam sollicitudinem vestram, ut ad placandum atque exorandum Dominum, non voce sola, sed & jejuniis, & lacrimis, & omni genere deprecationis ingemiscamus. Intelligendum est enim & confitendum, pressuræ istius tam turbidam vastitatem, quæ gregem nostrum maxima ex parte populata est & adhuc usque populatur, secundum peccata nostra venisse, dum viam Domini non tenemus, nec data nobis ad salutem cælestia mandata servamus. Fecit Dominus noster voluntatem patris, & nos non facimus Domini volunluntatem, patrimonio & lucro studentes, superbiam sectantes, æmulationi & dissensioni vacantes, simplicitatis & fidei negligentes, sæculo verbis solis & non factis renuntiantes, unusquisque sibi placentes, & omnibus displicentes. Vapulamus itaque ut meremur, cum scriptum sit; *Servus autem ille, qui cognoscit voluntatem domini sui, & non paruerit voluntati ejus; vapulabit multis.* Quas autem plagas, quæ verbera non meremur, quando nec confessores, qui exemplo ceteris ad bonos mores esse debuerant, teneant disciplinam? Itaque dum quosdam insolenter extollit confessionis suæ tumida & inverecunda jactatio, tormenta venerunt, & tormenta sine fine tortoris, sine exitu damnationis, sine solatio mortis, tormenta quæ ad co-

ronam non facile dimittant, sed tamdiu torqueant quamdiu dejiciant; nisi si aliquis divina dignatione subtractus inter ipsa cruciamenta profecerit, adeptus gloriam non termino supplicii, sed velocitate moriendi. Hæc patimur delicto & merito nostro, sicut præmonuit divina censura dicens: *Si dereliquerint legem meam & in judiciis meis non ambulaverint, si justificationes meas profanaverint & præcepta mea non observaverint: visitabo in virga facinora eorum & in flagellis delicta eorum.* Virgas igitur & flagella sentimus, qui Deo nec bonis factis placemus, nec pro peccatis satisfacimus. Rogemus de intimo corde & de tota mente misericordiam Dei, quia & ipse addidit dicens: *Misericordiam autem meam non dispergam ab eis.* Petamus, & accipiemus; & si accipiendi mora & tarditas fuerit, quoniam graviter offendimus, pulsemus; quia & pulsanti aperietur, si modo pulsent ostium preces, gemitus, & lacrimæ nostræ, quibus insistere & immorari oportet, etsi sit unanimis oratio. Nam quod magis suasit & compulit ut has ad vos litteras scriberem, scire debetis (sicut Dominus ostendere & revelare dignatus est) dictum esse in visione: *Petite, & impetratis*, tunc deinde præceptum plebi assistenti, ut pro quibusdam personis designatis sibi peterent, in petendo autem fuisse dissonas voces & dispares voluntates, & vehementer hoc displicuisse illi qui dixerat: *Petite, & impetratis*, quod plebis inæqualitas discreparet, nec esset fratrum consensio una & simplex & juncta concordia, cum scriptum sit: *Deus qui inhabitare facit unanimes in domo*: & in actis apostolorum legamus: *Turba autem eorum qui crediderant anima ac mente una agebant*, & Dominus sua voce mandaverit dicens: *Hoc est mandatum meum, ut diligatis invicem.* Et iterum: *Dico autem vobis, quoniam si duobus ex vobis convenerit in terra, de omni re quamcumque petieritis, continget vobis a patre meo qui in cælis est.* Quod si duo unanimes tantum possunt,

fuut, quid si unanimitas apud omnes esset? Quod si secundum pacem, quam nobis Dominus dedit universis fratribus conveniret: jampridem de divina misericordia impetrassemus quod petimus, nec tamdiu in hoc salutis & fidei nostræ periculo fluctuaremus. Imo vero nec venissent fratribus hæc mala, si in unum fraternitas fuisset animata. Nam & illud ostensum est, quod sederet paterfamilias, sedente sibi ad dexteram juvene, qui juvenis anxius & cum quadam indignatione subtristis, maxillam manu tenens, mœsto vultu sedebat. Alius vero in sinistra parte consistens rete portabat, quod se mittere, ut circumstantem populum caperet, minabatur: et cum miraretur quid hoc esset, ille qui vidit, dictum est ei: juvenem qui ad dexteram sic sederet, contristari & dolere, quod præcepta sua non observarentur; illum vero in sinistra exsultare, quod sibi daretur occasio ut a patrefamilias potestatem sumeret sæviendi. Hoc prius longe ostensum est, quam tempestas vastitatis hujus oriretur. Et vidimus impletum quod fuerat ostensum, ut dum Domini præcepta contemnimus, dum datæ legis mandata salutaria non tenemus, facultatem nocendi inimicus acciperet, minus armatos & ad repugnandum minus cautos jactu retis operiret. Oremus instanter & assiduis precibus ingemiscamus. Nam & hoc nobis non olim per visionem, fratres carissimi, exprobratum sciatis, quod dormitemus in precibus, nec vigilanter oremus. Et Deus utique, qui quem corripit diligit, quando corripit, ad hoc corripit ut emendet, ad hoc emendat ut servet. Excutiamus itaque & abrumpamus somni vincula, & instanter ac vigilanter oremus, sicut Paulus apostolus præcipit dicens: *Instate orationi vigilantes in ea.* Nam & apostoli orare diebus ac noctibus non destiterunt, & Dominus quoque ipse disciplinæ magister & exempli nostri via, frequenter & vigilanter oravit, sicut

in evangelio legimus: *Exiit in montem orare, & fuit pernoctans in oratione Dei.* Et utique quod orabat, orabat ille pro nobis, cum peccator ipse non esset, sed aliena peccata portaret. Adeo autem pro nobis ille deprecabatur, ut legamus alio loco: *Dixit autem Dominus ad Petrum: Ecce satanas postulavit ut vos vexaret quomodo triticum: ego autem rogavi pro te, ne deficiat fides tua.* Quod si pro nobis ac pro delictis nostris ille & laborabat & vigilabat & precabatur, quanto nos magis insistere precibus & orare, & primo ipsum Dominum rogare, tum deinde per ipsum Deo patri satisfacere debemus? Habemus advocatum & deprecatorem pro peccatis nostris Jesum Christum Dominum & Deum nostrum, si modo nos in præteritum peccasse pœniteat, & confitentes atque intelligentes delicta nostra, quibus nunc Dominum offendimus, vel de cetero nos ambulare in viis ejus, & præcepta ejus metuere spondeamus. Pater nos corrigit & tuetur, stantes tamen in fide & pressuris atque angustiis, scilicet Christo ejus firmiter adhærentes, sicut scriptum est: *Quis nos separabit a dilectione Christi, pressura, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius?* Nihil horum potest separare credentes, nihil potest avellere corpori ejus & sanguini cohærentes. Persecutio ista examinatio est atque exploratio pectoris nostri. Excuti nos Deus voluit & probari, sicut suos semper probavit; nec tamen in probationibus ejus aliquando auxilium credentibus defuit. Denique ad minimum famulum suum & in delictis licet plurimis constitutum & dignatione ejus indignum, tamen ille pro sua circa nos bonitate mandare dignatus est. Dic illi, inquit, securus sit, quia pax ventura est, sed quod interim morula est, supersunt adhuc aliqui qui probentur. Sed & de victu parco & sobrio potu divinis dignationibus admonemur; scilicet ne vigore cœlesti sublime

jam

jam pectus illecebra sæcularis enervet, vel ne largioribus epulis mens gravata minus ad preces orationis evigilet. Dissimulare hæc singula & apud conscientiam meam solus occultare non debui, quibus unusquisque nostrum & instrui & regi possit. Nec ipsi denique apud vos hanc epistolam teneatis occultam, sed legendam fratribus suggeratis. Intercipere enim quibus nos Dominus admonere & instruere dignatur, ejus est qui admoneri & instrui fratrem suum nolit. Probari nos a Domino nostro sciant, nec umquam a fide qua in eum semel credidimus, præsentis pressuræ conflictatione deficiant. Delicta sua singuli recognoscentes, vel modo conversationem veteris hominis exponant. Nemo enim retro attendens & superponens manum suam super aratrum, aptus est regno Dei. Denique & uxor Lot, quæ liberata contra præceptum retro respexit, quod evaserat perdidit. Attendamus non posteriora, quo diabolus revocat, sed priora, quo Christus vocat. Oculos erigamus ad cælum, ne oblectamentis & illecebris nos suis terra decipiat. Unusquisque oret Deum, non pro se tantum, sed pro omnibus fratribus, sicut Dominus orare nos docuit; ubi non singulis privatam precem mandat, sed oratione communi & concordi prece orantes pro omnibus jussit orare. Si nos Dominus humiles & quietos, si nobis invicem copulatos, si circa iram suam timidos, si præsenti tribulatione correctos emendatosque conspexerit, tutos ab inimici infestationibus exhibebit. Præcessit disciplina, sequetur & venia. Nos tantum sine cessatione poscendi, & cum fide accipiendi simplices & unanimes Dominum deprecemur, cum gemitu pariter & fletu deprecantes, sicut deprecari oportet eos qui sint positi inter plangentium ruinas, & timentium reliquias, inter numerosam languentium stragem, & exiguam stantium firmitatem. Rogemus pacem maturius redi,

di,

di, cito latebris noſtris & periculis ſubveniri, impleri quæ famulis ſuis Dominus dignatur oſtendere, redintegrationem eccleſiæ, ſecuritatem ſalutis noſtræ, poſt pluvias ſerenitatem, poſt tenebras lucem, poſt procellas & turbines placidam lenitatem, pia paternæ dilectionis auxilia, divinæ majeſtatis ſolita magnalia, quibus & perſequentium blaſphemia retundatur, & lapſorum pœnitentia reformetur, & fortis & ſtabilis perſeverantium fiducia glorietur. Opto vos, fratres cariſſimi, ſemper bene valere & noſtri meminiſſe. Fraternitatem meo nomine ſalutate, & ut noſtri meminerint admonete. Valete.

EPISTOLA VIII.

Ad martyres & confeſſores.

CYPRIANUS martyribus & confeſſoribus in Chriſto Domino noſtro & in Deo patre perpetuam ſalutem. Exſulto lætus & gratulor, fortiſſimi ac beatiſſimi fratres, cognita fide ac virtute veſtra, in quibus mater eccleſia gloriatur. Gloriata eſt & nuper quidem, cum confeſſione perſtante ſuſcepta pœna eſt, quæ confeſſores Chriſti fecit extorres. Confeſſio tamen præſens quanto in paſſione fortior, tanto clarior & major in honore eſt. Crevit pugna, crevit & pugnantium gloria. Nec retardati eſtis ab acie tormentorum metu, ſed ipſis tormentis magis ac magis eſtis ad aciem provocati, fortes & ſtabiles ad maximi certaminis prœlium prompta devotione rediſtis. Ex quibus quoſdam jam comperi coronatos, quoſdam vero ad coronam victoriæ jam jamque proximos, univerſos autem, quos agmine glorioſo carcer incluſit, pari ac ſimili calore virtutis ad gerendum certamen animatos, ſicut eſſe oportet in divinis caſtris milites Chriſti, ut incorruptam fidei firmitatem non blan-

blanditiæ decipiant, non minæ terreant, non cruciatus ac tormenta devincant, quia major est qui in nobis est, quam qui est in hoc mundo, nec plus ad dejiciendum potest terrena pœna quam ad erigendum tutela divina. Probata res est certamine fratrum glorioso, qui ad tormenta vincenda ceteris duces facti, exemplum virtutis ac fidei præbuerunt, congressi in acie, donec acies succumberet victa. Quibus ego vos laudibus prædicem, fortissimi fratres? Robur pectoris vestri & perseverantiam fidei quo præconio vocis exornem? Tolerastis usque ad consummationem gloriæ durissimam quæstionem, nec cessistis suppliciis, sed vobis potius supplicia cesserunt. Finem doloribus, quem tormenta non dabant, coronæ dederunt. Quæstio gravior ad hoc diu perseveravit, non ut stantem fidem dejiceret, sed ut homines Dei ad Dominum velocius mitteret. Vidit admirans præsentium multitudo cæleste certamen, certamen Dei, certamen spiritale, prœlium Christi, stetisse servos ejus voce libera, mente incorrupta, virtute divina, telis quidem sæcularibus nudos, sed armis fidei credentes armatos. Steterunt torti torquentibus fortiores, & pulsantes ac laniantes ungulas pulsata ac laniata membra vicerunt. Inexpugnabilem fidem superare non potuit sæviens diu plaga repetita, quamvis rupta compage viscerum, torquerentur in servis Dei jam non membra, sed vulnera. Fluebat sanguis qui incendium persecutionis extingueret, qui flammas & ignes gehennæ glorioso cruore sopiret. O quale illud fuit spectaculum Domino, quam sublime, quam magnum, quam Dei oculis sacramento ac devotione militis ejus acceptum, sicut scriptum est in psalmis spiritu sancto loquente ad nos pariter & monente: *Pretiosa est in conspectu Domini mors justorum ejus.* Pretiosa mors hæc est, quæ emit immortalitatem pretio sui sanguinis, quæ accepit coronam de consumma-

tione

tione virtutis. Quam lætus illic Christus fuit, quam libens in talibus servis suis & pugnavit & vicit protector fidei, & dans credentibus tantum quantum se credit capere, qui sumit. Certamini suo adfuit, prœliatores atque assertores sui nominis erexit, corroboravit, animavit. Et qui pro nobis mortem semel vicit, semper vincit in nobis. *Cum vos*, inquit, *tradiderint, nolite cogitare quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis.* Documentum rei præsens prœlium præbuit. Vox plena spiritu sancto de martyris ore prorupit, cum Mappalicus beatissimus inter cruciatus suos Proconsuli diceret: *Videbis cras agonem.* Et quod ille cum virtutis ac fidei testimonio dixit, Dominus implevit. Agon cælestis exhibitus, & Dei servus in agonis promissi certamine coronatus est. Hic est agon quem propheta Esaias ante prædixit dicens: *Non pusillum vobis certamen cum hominibus, quoniam Deus præstat agonem.* Et ut ostenderet quis hic agon futurus esset, addidit dicens: *Ecce virgo in uterum accipiet & pariet filium, & vocabitis nomen ejus Emmanuel.* Hic est agon fidei nostræ qua congredimur, qua vincimus, qua coronamur. Hic est agon quem nobis ostendit beatus Paulus apostolus, in quo oportet nos currere, & ad coronam gloriæ pervenire. *Nescitis*, inquit, *quia qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, unus tamen accipit palmam. Sic currite ut occupetis. Et illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam.* Item suum certamen ostendens, & hostiam se Domini cito futurum esse promittens, ait: *Ego jam libor, & tempus instat assumptionis meæ. Bonum agonem certavi, cursum perfeci, fidem servavi. Jam superest mihi corona justitiæ, quam mihi reddet Dominus in illa die, ille justus judex, non solum autem mihi, sed & omnibus qui diligunt adventum ejus.* Hunc igitur agonem per pro-

prophetas ante prædictum, per Dominum commissum, per apostolos gestum Mappalicus suo & collegarum suorum nomine Proconsuli repromisit. Nec fefellit in promisso suo vox fidelis. Pugnam quam spopondit, exhibuit, & palmam quam meruit, accepit. Istum nunc beatissimum martyrem & alios participes ejusdem congressionis, milites & comites in fide stabiles, in dolore patientes, in quæstione victores, ut ceteri quoque sectemini, & opto pariter & exhortor; ut quos vinculum confessionis & hospitium carceris simul junxit, jungat etiam consummatio virtutis & corona cælestis, ut lacrimas matris ecclesiæ, quæ plangit ruinas & funera plurimorum, vos vestra lætitia tergeatis, & ceterorum quoque stantium firmitatem vestri exempli provocatione solidetis. Si vos acies vocaverit, si certaminis vestri dies venerit, militate fortiter, dimicate constanter, scientes vos sub oculis præsentis Domini dimicare, confessione nominis ejus ad ipsius gloriam pervenire; qui non sic est, ut servos suos tantum spectet, sed & ipse luctatur in nobis, ipse congreditur, ipse in certamine agonis nostri & coronat pariter, & coronatur. Quod si ante diem certaminis vestri de indulgentia Domini pax supervenerit, vobis tamen maneat voluntas integra & conscientia gloriosa. Nec contristetur aliquis ex vobis, quasi illis minor sit qui ante vos tormenta perpessi victo & calcato sæculo ad Dominum glorioso itinere venerunt. Dominus scrutator est renis, & cordis, arcana perspicit, & intuetur occulta. Ad coronam de eo promerendam sufficit ipsius testimonium solum, qui judicaturus est. Ergo utraque res, fratres carissimi, sublimis pariter & illustris. Illa securior, ad Dominum victoriæ consummatione properare; hæc lætior, accepto post gloriam commeatu in ecclesiæ laude florere. O beatam Ecclesiam nostram, quam sic honor divinæ dignationis illuminat, quam tempo-

ribus

ribus nostris gloriosius martyrum sanguis illustrat. Erat ante in operibus fratrum candida. Nunc facta est in martyrum cruore purpurea. Floribus ejus nec lilia nec rosæ desunt. Certent nunc singuli ad utriusque honoris amplissimam dignitatem. Accipiant coronas vel de opere candidas, vel de passione purpureas. In cælestibus castris & pax & acies habent flores suos, quibus miles Christi ob gloriam coronetur. Opto vos, fortissimi ac beatissimi fratres, semper in Domino bene valere & nostri meminisse. Valete.

EPISTOLA IX.

Ad clerum de quibusdam presbyteris qui temere pacem lapsis dederunt, necdum sedata persecutione, & citra conscientiam episcoporum.

CYPRIANUS presbyteris & diaconibus fratribus salutem. Diu patientiam meam tenui, fratres carissimi, quasi verecundum silentium nostrum proficeret ad quietem. Sed cum quorumdam immoderata & abrupta præsumptio temeritate sua & honorem martyrum, & confessorum pudorem, & plebis universæ tranquillitatem turbare conetur, tacere ultra non oportet, ne ad periculum & plebis pariter & nostrum taciturnitas nimia procedat. Quod enim non periculum metuere debemus de offensa Domini, quando aliqui de presbyteris nec evangelii, nec loci sui memores, sed neque futurum Domini judicium, neque nunc sibi præpositum episcopum cogitantes, quod numquam omnino sub antecessoribus factum est, cum contumelia & contemptu præpositi totum sibi vindicent? Atque utinam non prostrata fratrum nostrorum salute sibi omnia vindicarent! Contumeliam episcopatus nostri dissimulare & ferre possem, sicut dissimulavi semper & pertuli: sed dissimulandi nunc locus

non

non est, quando decipitur fraternitas nostra a quibusdam vestrum; qui dum sine ratione restituendæ salutis plausibiles esse cupiunt, magis lapsis obsunt. Summum enim delictum esse quod persecutio committi coegit, sciunt ipsi etiam qui commiserunt; cum dixerit Dominus & judex noster: *Qui me confessus fuerit coram hominibus, & ego illum confitebor coram patre meo qui in cælis est. Qui autem me negaverit, & ego illum negabo.* Et iterum dixerit: *Omnia peccata remittentur filiis hominum & blasphemiæ. Qui autem blasphemaverit in spiritum sanctum, non habebit remissam, sed reus est æterni peccati.* Item beatus apostolus dixerit: *Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum. Non potestis mensæ Domini communicare, & mensæ dæmoniorum.* Hæc qui subtrahit fratribus nostris, decipit miseros; ut qui possunt, agentes pœnitentiam veram, Deo qua patri & misericordi precibus & operibus suis satisfacere, seducantur ut magis pereant, & qui erigere se possent, plus cadant. Nam cum in minoribus peccatis agant peccatores pœnitentiam justo tempore, & secundum disciplinæ ordinem ad exomologesin veniant, & per manus impositionem episcopi & cleri jus communicationis accipiant: nunc crudo tempore, persecutione adhuc perseverante, nondum restituta ecclesiæ ipsius pace, ad communicationem admittuntur, & offertur nomen eorum, & nondum pœnitentia acta, nondum exomologesi facta, nondum manu eis ab episcopo & clero imposita, eucharistia illis datur, cum scriptum sit: *Qui ederit panem aut biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis & sanguinis Domini.* Sed nunc illi rei non sunt, qui minus scripturæ legem tenent. Erunt autem rei qui præsunt, & hæc fratribus non suggerunt, ut instructi a præpositis faciant omnia cum Dei timore, & cum data ab eo & præscripta observatione. Exponunt deinde invidiæ beatos martyres, & gloriosos

servos Dei cum Dei sacerdote committunt, ut, cum illi memores loci nostri, ad me litteras direxerint, & petierint tunc desideria sua examinari, & pacem dari, quando ipsa ante mater nostra ecclesia pacem de misericordia Domini prior sumpserit, & nos divina protectio reduces ad ecclesiam suam fecerit, hi sublato honore quem nobis beati martyres cum confessoribus servant, contempta Domini lege & observatione, quam iidem martyres & confessores tenendam mandant, ante extinctum persecutionis metum, ante reditum nostrum, ante ipsum pæne martyrum excessum, communicent cum lapsis & offerant, & eucharistiam tradant, quando etiamsi martyres per calorem gloriæ scripturam minus contemplantes plus aliquid cuperent, a presbyteris & diaconis suggerentibus admoneri deberent, sicut semper in præteritum factum est. Castigare nos itaque divina censura nec noctibus desinit nec diebus. Præter nocturnas enim visiones, per dies quoque impletur apud nos spiritu sancto puerorum innocens ætas, quæ in ecstasi videt oculis, & audit, & loquitur ea, quibus nos Dominus monere & instruere dignatur. Et audietis omnia quando ad vos reducem me Dominus fecerit, qui ut secederem jussit. Interim temerarii & incauti & tumidi quidam inter vos, qui hominem non cogitant, vel Deum timeant, scientes quoniam si ultra in iisdem perseveraverint, utar ea admonitione qua me uti Dominus jubet; ut interim prohibeantur offerre, acturi & apud nos, & apud confessores ipsos, & apud plebem universam causam suam; cum Domino permittente in sinum matris ecclesiæ recolligi cœperimus. De hoc ad martyres & confessores & ad plebem litteras feci, quas utrasque vobis legi mandavi. Opto vos, fratres carissimi ac desideratissimi, in Domino semper bene valere & nostri meminisse. Valete.

EPI-

EPISTOLA X.

Ad martyres & confessores qui lapsis petierunt pacem dari.

CYPRIANUS martyribus & confessoribus carissimis fratribus salutem. Sollicitudo loci nostri & timor Domini compellit, fortissimi ac beatissimi fratres, admonere vos litteris nostris, ut a quibus tam devote & fortiter servatur fides Domini, ab iisdem lex quoque & disciplina Domini reservetur. Nam cum omnes milites Christi custodire oporteat praecepta imperatoris sui, tum vos magis praeceptis ejus obtemperare plus convenit, qui exemplum ceteris facti estis & virtutis & timoris Dei. Et credideram quidem presbyteros & diaconos qui illic praesentes sunt, monere vos & instruere plenissime circa evangelii legem, sicut in praeteritum semper sub antecessoribus nostris factum est, ut diaconi ad carcerem commeantes martyrum desideria consiliis suis & scripturarum praeceptis gubernarent: sed nunc cum maximo animi dolore cognosco non tantum illic vobis non suggeri divina praecepta, sed adhuc potius impediri, ut ea quae a vobis ipsis & circa Deum caute, & circa sacerdotem Dei honorifice fiunt, a quibusdam presbyteris resolvantur, qui nec timorem Dei, nec episcopi honorem cogitantes, cum vos ad me litteras direxeritis, quibus examinari desideria vestra, & quibusdam lapsis pacem dari postulastis, cum persecutione finita convenire in unum cum clero & recolligi coeperimus; illi contra evangelii legem, contra vestram quoque honorificam petitionem, ante actam poenitentiam, ante exomologesin gravissimi atque extremi delicti factam, ante manum ab episcopo & clero in poenitentiam impositam, offerre pro illis & eucharistiam dare, id est, sanctum Domini corpus prophanare audeant, cum scriptum sit: *Qui ederit panem aut biberit*

calicem Domini indigne, reus erit corporis & sanguinis Domini. Et lapsis quidem potest in hoc venia concedi. Quis enim non mortuus vivificari properet? Quis non ad salutem suam venire festinet? Sed præpositorum est præceptum tenere, & vel properantes vel ignorantes instruere, ne qui ovium pastores esse debent, lanii fiant. Ea enim concedere quæ in perniciem vertant, decipere est; nec erigitur sic lapsus, sed per Dei offensam magis impellitur ad ruinam. Vel ex vobis itaque discant, quod docere debuerant. Petitiones & desideria vestra episcopo servent, & ad pacem vobis petentibus dandam maturum & pacatum tempus exspectent. Ante est ut a Domino pacem mater prior sumat, tunc secundum vestra desideria de filiorum pace tractetur. Et quoniam audio, fortissimi & carissimi fratres, impudentia vos quorumdam premi, & verecundiam vestram vim pati, oro vos quibus possum precibus, ut evangelii memores, & considerantes quæ & qualia in præteritum antecessores vestri martyres concesserint, quam solliciti in omnibus fuerint, vos quoque sollicite & caute petentium desideria ponderetis, utpote amici Domini; & cum illo postmodum judicaturi inspiciatis & actum, & opera, & merita singulorum, ipsorum quoque delictorum genera & qualitates cogitetis, ne si quid abrupte & indigne vel a vobis promissum, vel a nobis factum fuerit, apud gentiles quoque ipsos ecclesia nostra erubescere incipiat. Visitamur enim & castigamur frequenter, & ut Domini mandata incorrupta & inviolata permaneant, admonemur. Quod quidem nec illic apud vos cessare cognosco, quo minus plurimos quoque ex vobis instruat ad ecclesiæ disciplinam divina censura. Hoc autem totum potest fieri, si ea quæ a vobis petuntur, religiosa contemplatione moderemini, intelligentes & comprimentes eos, qui personas accipientes, in beneficiis vestris aut gratificantur,

tur, aut illicitæ negotiationis nundinas aucupantur. De hoc & ad clerum & ad plebem litteras feci, quas utrasque vobis legi mandavi. Sed & illud ad diligentiam vestram redigere & emendare debetis, ut nominatim designetis eos, quibus pacem dari desideratis. Audio enim quibusdam sic libellos fieri ut dicatur: *Communicet ille cum suis*, quod numquam omnino a martyribus factum est, ut incerta & cæca petitio invidiam nobis postmodum cumulet. Late enim patet quando dicitur, *ille cum suis*; & possunt nobis viceni, & triceni, & amplius offerri, qui propinqui & affines, & liberti ac domestici esse asseverentur ejus, qui accipit libellum. Et ideo peto ut eos quos ipsi videtis, quos nostis, quorum pœnitentiam satisfactioni proximam conspicitis, designetis nominatim libello, & sic ad nos fidei ac disciplinæ congruentes litteras dirigatis. Opto vos, fortissimi ac dilectissimi fratres, in Domino semper bene valere & nostri meminisse. Valete.

EPISTOLA XI.

Ad plebem.

CYPRIANUS fratribus in plebe consistentibus salutem. Ingemiscere vos & dolere ruinas fratrum nostrorum ex me scio, fratres carissimi, qui & ipse vobiscum pro singulis ingemisco pâriter & doleo, & patior ac sentio, quod beatus apostolus dixit: *Quis infirmatur*, inquit, *& ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non uror?* Et iterum posuit in epistola sua dicens: *Si patitur membrum unum, compatiuntur & cetera membra; & si lætatur membrum unum, collætantur & cetera membra.* Compatior ergo & condoleo de fratribus nostris, qui lapsi & persecutionis infestatione prostrati, partem nostrorum viscerum secum tra-

trahentes, parem dolorem nobis ſuis vulneribus intulerunt; quibus potens eſt divina miſericordia medelam dare. Properandum tamen non puto, nec incaute aliquid & feſtinanter gerendum; ne dum temere pax uſurpatur, divinæ indignationis offenſa gravius provocetur. Fecerunt ad nos de quibuſdam beati martyres litteras petentes examinari deſideria ſua. Cum pace nobis omnibus a Domino prius data, ad eccleſiam regredi cœperimus, tunc examinabuntur ſingula præſentibus & judicantibus vobis. Audio tamen quoſdam de presbyteris nec evangelii memores, nec quid ad nos martyres ſcripſerint cogitantes, nec epiſcopo honorem ſacerdotii ſui & cathedræ reſervantes, jam cum lapſis communicare cœpiſſe, & offerre pro illis, & euchariſtiam dare, quando oporteat ad hæc per ordinem perveniri. Nam cum in minoribus delictis quæ non in Deum committuntur, pœnitentia agatur juſto tempore, & exomologeſis fiat inſpecta vita ejus, qui agit pœnitentiam, nec ad communicationem venire quis poſſit, niſi prius illi ab epiſcopo & clero manus fuerit impoſita, quanto magis in his graviſſimis & extremis delictis caute omnia & moderate ſecundum diſciplinam Domini obſervari oportet. Quod quidem noſtri presbyteri & diaconi monere debuerant, ut commendatas ſibi oves foverent, & divino magiſterio ad viam deprecandæ ſalutis inſtruerent. Ego plebis noſtræ & quietem novi pariter & timorem; qui in ſatisfactione Dei & deprecatione vigilarent, niſi illos quidam de presbyteris gratificantes decepiſſent. Vel vos itaque ſingulos regite, & conſilio ac moderatione veſtra ſecundum divina præcepta lapſorum animos temperate. Nemo adhuc importuno tempore acerba poma decerpat. Nemo navem ſuam quaſſatam & perforatam fluctibus priuſquam diligenter refecerit, in altum denuo committat. Nemo tuni-

cam

cam scissam accipere & induere properet, nisi eam & ab artifice perito sartam viderit, & a fullone curatam receperit. Audiant quæso patienter consilium nostrum, exspectent regressionem nostram; ut cum ad vos per Dei misericordiam venerimus, convocati coepiscopi plures, secundum Domini disciplinam & confessorum præsentiam & vestram quoque sententiam, beatorum martyrum litteras & desideria examinare possimus. De hoc ad clerum & ad martyres & confessores litteras feci, quas utrasque legi vobis mandavi. Opto vos, fratres carissimi ac desideratissimi, in Domino semper bene valere & nostri meminisse. Valete.

EPISTOLA XII.

Ad clerum de lapsis & catecuminis, ne vacui exeant.

CYPRIANUS presbyteris & diaconibus fratribus salutem. Miror vos, fratres carissimi, ad multas epistolas meas quas ad vos frequenter misi, nihil mihi rescripsisse, cum fraternitatis nostræ vel utilitas vel necessitas sic utique gubernetur; si a vobis instructi, rerum gerendarum consilium limare possimus. Quoniam tamen video facultatem veniendi ad vos nondum esse, & jam æstatem cœpisse, quod tempus infirmitatibus assiduis & gravibus infestatur, occurrendum puto fratribus nostris; ut qui libellos a martyribus acceperunt, & prærogativa eorum apud Deum adjuvari possunt, si incommodo aliquo & infirmitatis periculo occupati fuerint, non exspectata præsentia nostra, apud presbyterum quemcumque præsentem, vel si presbyter repertus non fuerit, & urgere exitus cœperit, apud diaconum quoque exomologesin facere delicti sui possint; ut manu eis in pœnitentiam imposita, veniant ad Dominum cum pace, quam dari martyres litteris ad nos factis desideraverunt. Ceteram quo-

quoque partem plebis quæ lapſa eſt, præſentia veſtra fovete, & ut a fide & miſericordia Domini non deficiant, veſtro ſolatio focillate. Neque enim deſerentur ab ope & auxilio Domini hi, qui mites & humiles & pænitentiam vere agentes in bonis operibus perſeveraverint, quo minus illis quoque divino remedio conſulatur. Audientibus etiam, ſi qui fuerint periculo præventi, & in exitu conſtituti, vigilantia veſtra non deſit, implorantibus divinam gratiam miſericordia Domini non denegetur. Opto vos, fratres cariſſimi, ſemper bene valere & noſtri meminiſſe. Fraternitatem univerſam meo nomine ſalutate, & ut noſtri meminerit admonete, & rogate. Valete.

EPISTOLA XIII.

Ad clerum de his qui ad pacem feſtinant.

CYPRIANUS presbyteris & diaconibus fratribus ſalutem. Legi litteras veſtras, fratres cariſſimi, quibus ſcripſiſtis ſalubre conſilium veſtrum non deeſſe fratribus noſtris, ut temeraria feſtinatione depoſita religioſam patientiam Deo præbeant, ut cum in unum per ejus miſericordiam venerimus, de omnibus ſpeciebus ſecundum eccleſiaſticam diſciplinam tractare poſſimus, maxime cum ſcriptum ſit: *Memento unde cecideris, & age pænitentiam.* Pœnitentiam autem ille agit, qui divini præcepti memor, mitis & patiens, & ſacerdotibus Dei obtemperans, obſequiis ſuis & operibus juſtis Dominum promeretur. Quoniam tamen ſignificaſtis quoſdam immoderatos eſſe, & communicationem accipiendam feſtinanter urgere, & deſideraſtis in hac re formam a me vobis dari: ſatis plene ſcripſiſſe me ad hanc rem proximis litteris ad vos factis credo, ut qui libellum a martyribus acceperunt, & auxilio eorum adjuvari apud Dominum in

deli-

delictis suis possunt, si premi infirmitate aliqua, & periculo cœperint, exomologesi facta, & manu eis a vobis in pœnitentiam imposita, cum pace a martyribus sibi promissa, ad Dominum remittantur. Ceteri vero qui nullo libello a martyribus accepto invidiam faciunt, quoniam non paucorum, nec ecclesiæ unius, aut unius provinciæ, sed totius orbis hæc causa est, exspectent de Domini protectione ecclesiæ ipsius publicam pacem. Hoc enim & verecundiæ & disciplinæ & vitæ ipsi omnium nostrum convenit, ut præpositi cum clero convenientes, præsente etiam stantium plebe, quibus & ipsis pro fide & timore suo honor habendus est, disponere omnia consilii communis religione possimus. Ceterum quam irreligiosum est & ipsis quoque festinantibus perniciosum, ut cum extorres facti, & patria pulsi, ac bonis suis omnibus spoliati nondum ad ecclesiam redierint, quidam de lapsis confessores ipsos prævenire, & ante eos ad ecclesiam introire festinent. Qui si nimium properant, habent in sua potestate quod postulant, tempore ipso sibi plus quam postulant largiente. Acies adhuc geritur, & agon quotidie celebratur. Si commissi vere & firmiter pœnitet, & fidei calor prævalet, qui differri non potest, potest coronari. Opto vos, fratres carissimi, semper bene valere & nostri meminisse. Fraternitatem universam meo nomine salutate, & ut nostri memores sint admonete. Valete.

EPISTOLA XIV.

Ad presbyteros & diaconos Romæ consistentes.

CYPRIANUS presbyteris & diaconibus Romæ consistentibus fratribus salutem. Quoniam comperi, fratres carissimi, minus simpliciter & minus fideliter vobis renuntiari, quæ hic a nobis & gesta sunt &

& geruntur, necessarium duxi has ad vos litteras facere, quibus vobis actus nostri, & disciplinæ, & diligentiæ ratio redderetur. Nam sicut Domini mandata instruunt, orto statim turbationis impetu primo, cum me clamore violento frequenter populus flagitasset, non tam meam salutem, quam quietem fratrum publicam cogitans interim secessi, ne per inverecundam præsentiam nostram seditio quæ cœperat, plus provocaretur. Absens tamen corpore, nec spiritu nec actu nec monitis meis defui; quo minus secundum Domini præcepta fratribus nostris in quibus possem, mea mediocritate consulerem. Et quid egerim, loquuntur vobis epistolæ pro temporibus emissæ numero tredecim, quas ad vos transmisi; in quibus nec clero consilium, nec confessoribus exhortatio, nec extorribus, quando oportuit, objurgatio, nec universæ fraternitati ad deprecandam Dei misericordiam allocutio & persuasio nostra defuit, quantum secundum legem fidei & timorem Dei Domino suggerente nostra mediocritas potuit eniti. Postea quam vero & tormenta venerunt, sive jam tortis fratribus nostris, sive adhuc ut torquerentur inclusis, ad corroborandos & confortandos eos noster sermo penetravit. Item cum comperissem, eos qui sacrilegis contractibus manus suas atque ora maculassent, vel nefandis libellis nihilominus conscientiam polluissent, exambire ad martyres passim, confessores quoque importuna & gratiosa deprecatione corrumpere, ut sine ullo discrimine atque examine singulorum darentur quotidie libellorum millia contra evangelii legem: litteras feci quibus martyres & confessores consilio meo quantum possem, ad dominica præcepta revocarem. Item presbyteris & diaconibus non defuit sacerdotii vigor, ut quidam minus disciplinæ memores & temeraria festinatione præcipites, qui cum lapsis communicare jam cœperant, comprimeren-

merentur, intercedentibus nobis. Plebi quoque ipsi quantum potuimus animum composuimus, & ut ecclesiastica disciplina servaretur, instruximus. Postmodum vero cum quidam de lapsis, sive sua sponte, sive aliquo incitatore, audaci flagitatione proruerent, ut pacem sibi a martyribus & confessoribus promissam extorquere violento impetu niterentur, de hoc etiam bis ad clerum litteras feci, & legi eis mandavi, ut ad illorum violentiam interim quoquo genere mitigandam, si qui libello a martyribus accepto de sæculo excederent, exomologesi facta, & manu eis in pœnitentiam imposita, cum pace sibi a martyribus promissa ad Dominum remitterentur. Nec in hoc legem dedi, aut me auctorem temere constitui: sed cum videretur & honor martyribus habendus, & eorum qui omnia turbare cupiebant impetus comprimendus, & præterea vestra scripta legissem, quæ huc ad clerum nostrum per Crementium hypodiaconum nuper feceratis, ut iis qui post lapsum infirmitate apprehensi essent, & pœnitentes communicationem desiderarent, subveniretur: standum putavi & cum vestra sententia, ne actus noster, qui adunatus esse & consentire circa omnia debet, in aliquo discreparet. Plane ceterorum causas, quamvis libello a martyribus accepto, differri mandavi, & in nostram præsentiam reservari; ut cum, pace a Domino nobis data, plures præpositi convenire in unum cœperimus, communicato etiam vobiscum consilio, disponere singula & reformare possimus. Opto vos, fratres carissimi, semper bene valere.

EPI-

EPISTOLA XV.

Ad Moysen & Maximum & ceteros confessores.

CYPRIANUS Moysi & Maximo presbyteris & ceteris confessoribus fratribus salutem. Et cunctos vos pariter & singulos repræsentavit affectibus nostris, fratres carissimi, Celerinus adveniens, & fidei ac virtutis vestræ comes, & gloriosis congressionibus Dei miles. Universos vos in illo veniente conspeximus; & cum caritatem circa me vestram dulciter ac sæpe loqueretur, in ejus sermonibus vos audiebamus. Satis ac plurimum gaudeo, quando a vobis per tales talia perferuntur. Vobiscum illic in carcere quodam modo & nos sumus, divinæ dignationis ornamenta vobiscum sentire nos credimus, qui sic vestris cordibus adhæremus. Honori nos vestro caritas vestra individua connectit, separari dilectionem spiritus non finit. Vos illic confessio, me affectio includit. Et nos quidem vestri diebus ac noctibus memores, & quando in sacrificiis precem cum pluribus facimus, & cum in secessu privatis precibus oramus, coronis ac laudibus vestris plenam a Domino faventiam postulamus. Sed ad reddendam vobis vicem minor est nostra mediocritas. Plus vos datis quando nostri in oratione meministis, qui spirantes jam sola cælestia, & tantum divina meditantes, ad fastigia celsiora mora ipsa passionis ascenditis, longoque temporum ductu glorias vestras non trahitis, sed augetis. Beatum facit prima & una confessio. Vos toties confitemini, quoties rogati ut de carcere recedatis, carcerem fide & virtute præeligitis. Tot vestræ laudes quot dies; quot mensium curricula, tot incrementa meritorum. Semel vincit qui statim patitur. At qui manens semper in pœnis congreditur

cum

cum dolore nec vincitur, quotidie coronatur. Eant nunc magiſtratus & conſules ſive proconſules, annuæ dignitatis inſignibus, & duodecim faſcibus glorientur. Ecce dignitas cæleſtis in vobis honoris annui claritate ſignata eſt, & jam revertentis anni volubilem circulum victricis gloriæ diuturnitate tranſgreſſa eſt. Illuminabat mundum ſol oriens & luna decurrens. Sed vobis idem qui ſolem fecit & lunam, majus in carcere lumen fuit; & in corde ac mentibus veſtris Chriſti claritudo reſplendens, horribiles ceteris atque funeſtas pœnalis loci tenebras æterna illa & candida luce radiavit. Per viciſſitudines menſium tranſmeavit hibernum; ſed & vos incluſi tempora hiemis perſecutionis hieme penſabatis. Succeſſit hiemi verna temperies, roſis læta & floribus coronata: ſed vobis roſæ & flores de paradiſi deliciis aderant, & caput veſtrum ſerta cæleſtia coronabant. Æſtas ecce meſſium fertilitate fœcunda eſt, & area frugibus plena eſt: ſed vos, qui gloriam ſeminaſtis, frugem gloriæ metiſtis; atque in Domini area conſtituti, exuri paleas inextinguibili igne conſpicitis; ipſi, ut tritici grana purgata & frumenta pretioſa, jam purgati & conditi, hoſpitium carceris horreum computatis. Nec deeſt autumno ad munera fungenda temporis gratia ſpiritalis. Vindemia foris premitur, & profutura poculis in torcularibus uva calcatur. Vos de Domini vinea pingues racemi, & jam maturis fructibus botri, preſſuræ ſæcularis infeſtatione calcati, torcular veſtrum carcere torquente ſentitis, & vini vice ſanguinem funditis; ad paſſionis tolerantiam fortes, martyrii poculum libenter hauritis. Sic apud ſervos Dei annus evolvitur. Sic ſpiritalibus meritis & cæleſtibus præmiis temporum viciſſitudo celebratur. Beati ſatis qui ex vobis per hæc gloriarum veſtigia commeantes, jam de ſæculo receſſerunt, confectoque itinere virtutis ac fidei, ad complexum & oſculum Domini, Domino

ipſo

ipso gaudente, venerunt. Sed & vestra non minor gloria, qui adhuc in certamine constituti, & comitum glorias secuturi, pugnam diu geritis, immotaque & inconcussa fide stabiles, quotidie spectaculum Deo vestris virtutibus exhibetis. Quo longior vestra pugna, hoc corona sublimior. Agon unus, sed multiplici prœliorum numerositate congestus. Famem vincitis, & sitim spernitis, & squalorem carceris ac receptaculi pœnalis horrorem roboris vigore calcatis. Pœna illic subigitur, cruciatus obteritur, nec mors metuitur, sed optatur; quæ scilicet immortalitatis præmio vincitur, ut vitæ æternitate, qui vicerit, coronetur. Qui nunc in vobis animus, quam sublime quam capax pectus, ubi talia & tanta volvuntur, ubi non nisi Dei præcepta & Christi præmia cogitantur? Voluntas est illic tantum Dei; & in carne adhuc licet vobis positis, vita jam vivitur non præsentis sæculi, sed futuri. Nunc est, fratres carissimi, ut memores mei sitis, ut inter magnas atque divinas cogitationes vestras nos quoque animo ac mente volvatis, simque in precibus & orationibus vestris, cum vox illa purificatione confessionis illustris, & jugi honoris sui tenore laudabilis ad Dei aures penetrat, & aperto sibi cælo, de his subacti mundi partibus ad superna transmissa, impetrat de Domini bonitate, quod postulat. Quid enim petitis de indulgentia Domini quod non impetrare mereamini, qui sic Domini mandata servastis, qui evangelicam disciplinam sincero fidei vigore tenuistis, qui incorrupto honore virtutis, cum præceptis Domini, & cum apostolis ejus fortiter stantes, nutantem multorum fidem martyrii vestri veritate solidastis? Vere evangelii testes, & vere martyres Christi radicibus ejus innixi, super petram robusta mole fundati, disciplinam cum virtute junxistis, ad timorem Dei ceteros provocastis, martyria vestra

exempla

exempla fecistis. Opto vos fortissimi ac beatissimi fratres, semper bene valere & nostri meminisse.

EPISTOLA XVI.

Confessorum ad Cyprianum.

UNIVERSI confessores Cypriano Papæ salutem. Scias nos universis de quibus apud te ratio constiterit, quid post commissum egerint, dedisse pacem, & hanc formam per te & aliis episcopis innotescere voluimus. Optamus te cum sanctis martyribus pacem habere. Præsente de clero & exorcista & lectore Lucianus scripsit.

EPISTOLA XVII.

Ad presbyteros & diaconos, de præcedenti & duabus sequentibus epistolis.

CYPRIANUS presbyteris & diaconibus fratribus salutem. Dominus loquitur & dicit: *Super quem respiciam nisi super humilem & quietum & trementem sermones meos?* Hoc cum debeamus omnes esse, tum modo hujusmodi illi esse debent, quibus laborandum est, ut post gravem lapsum vera pœnitentia & humilitate tota promereri Dominum possint. Legi autem & universorum confessorum litteras, quas voluerunt per me collegis omnibus innotescere, & ad eos pacem a se datam pervenire, de quibus apud nos ratio constiterit, quid post commissum egerint. Quæ res cum omnium nostrum consilium & sententiam exspectet, præjudicare ego, & soli mihi rem communem vindicare non audeo. Et ideo instetur interim epistolis quas ad vos proxime facerem, quarum exemplum collegis quoque multis jam misi; qui rescripserunt

runt

runt placere ſibi quod ſtatuimus, nec ab eo recedendum eſſe, donec pace nobis a Domino reddita in unum convenire, & ſingulorum cauſas examinare poſſimus. Sed & quid mihi Caldonius collega meus ſcripſerit, quidque ego ei reſcripſerim ut ſciretis; utriuſque epiſtolæ exemplum litteris meis junxi. Quod totum peto fratribus noſtris legatis, ut magis ac magis ad patientiam componantur, nec delicto proprio adjiciant adhuc aliud delictum, dum nec nobis nec evangelio volunt ſervire, nec ſecundum univerſorum confeſſorum litteras cauſas ſuas examinari permittunt. Opto vos, fratres cariſſimi, ſemper bene valere & noſtri meminiſſe. Fraternitatem univerſam ſalutate. Valete.

EPISTOLA XVIII.

Caldonii ad Cyprianum.

CYPRIANO & compresbyteris Carathagini conſiſtentibus Caldonius ſalutem. Neceſſitas temporum facit, ut non temere pacem demus. Sed oportebat vobis ſcribere, quoniam ii qui poſteaquam ſacrificaverunt, iterato tenti, extorres ſunt facti. Videntur ergo mihi abluiſſe prius delictum, dum poſſeſſiones & domos dimittunt, & pœnitentiam agentes Chriſtum ſequuntur. Ergo Felix, qui presbyterium ſubminiſtrabat ſub Decimo, proximus mihi vinculis, (plenius cognovi eumdem Felicem) Victoria conjunx ejus, & Lucius fideles extorres facti reliquerunt poſſeſſiones, quas nunc fiſcus tenet. Sed & mulier nomine Bona, quæ tracta eſt a marito ad ſacrificandum, quæ conſcientia non commiſſi, ſed quia tenentes manus ejus ipſi ſacrificaverunt, cœpit dicere contra: Non feci, vos feciſtis, ſic & ipſa extorris facta eſt. Cum ergo univerſi pacem peterent dicentes: Recupera-

peravimus fidem quam amiseramus, pœnitentiam agentes, & Christum publice sumus confessi, quamvis mihi videantur debere pacem accipere, tamen ad consilium vestrum eos dimisi, ne videar aliquid temere præsumere. Si quid ergo ex communi consilio placuerit; scribite mihi. Salutate nostros. Vos nostri. Opto vos, fratres carissimi, semper bene valere.

EPISTOLA XIX.

Respondet Caldonio.

CYPRIANUS Caldonio fratri salutem. Accepimus litteras tuas, frater carissime, satis sobrias, & integritatis ac fidei plenas. Nec miramur si exercitatus, & in scripturis dominicis peritus caute omnia & consulte geras. Recte autem sensisti circa impertiendam fratribus nostris pacem, quam sibi ipsi vera pœnitentia & dominicæ confessionis gloria reddiderunt, sermonibus suis justificati, quibus se ante damnaverant. Cum ergo abluerint omne delictum, & maculam pristinam assistente sibi Domino, potiore virtute deleverint, jacere ultra sub diabolo quasi prostrati non debent, qui extorres facti, & bonis suis omnibus spoliati erexerunt se, & cum Christo stare cœperunt. Atque utinam sic & ceteri post lapsum pœnitentes in statum pristinum reformentur, quos nunc urgentes, & pacem temere atque importune extorquentes, quomodo disposuerimus ut scires, librum tibi cum epistolis numero quinque misi, quas ad clerum & ad plebem & ad martyres quoque & confessores feci; quæ epistolæ jam plurimis collegis nostris missæ placuerunt, & rescripserunt se quoque nobiscum in eodem consilio secundum catholicam fidem stare. Quod ipsum etiam tu ad collegas nostros quos

potueris, transmitte, ut apud omnes unus actus & una consensio secundum Domini præcepta teneatur. Opto te, frater carissime, semper bene valere.

EPISTOLA XX.

Celerini ad Lucianum.

CELERINUS Luciano salutem. Hæc cum tibi scriberem, Domine frater, gaudens & tristis eram, gaudens eo quod audierim te pro nomine Domini nostri Jesu Christi salvatoris nostri tentum, & illius nomen penes magistratus hujus mundi confessum: tristis autem in eo quod ab eo ex quo te deduxi, nunquam litteras tuas accipere potui. Et nunc modo duplex mihi tristitia incubuit, quod cum Montanum fratrem nostrum communem abs te de carcere ad me esse venturum sciebas, de salute tua, vel quid penes te agatur mihi non significaveris. Sed hoc solet contingere servis Dei, maxime eis qui in confessione Christi sunt constituti. Scio enim quoniam unusquisque jam quæ sunt sæculi, non attendit, quoniam coronam cælestem sperat. Ego enim dixi, fortasse oblitum te esse mihi scribere. Nam, ut tibi quoque de infimo tuus vel frater dicar, si fuero dignus Celerinus audire: tamen cum essem & ego in tam florida confessione, fratres meos vetustissimos memorabam, & eos litteris meis memoravi, caritatem pristinam eorum penes me meosque nunc esse. Peto tamen, carissime, a Domino ut si ante cruore illo sancto laveris, si prius passus fueris pro nomine Domini nostri Jesu Christi quam litteræ meæ te in hoc mundo apprehendant, vel nunc si apprehenderint, mihi ad hæc rescribas. Sic coronet te, cujus nomen confessus es. Credo enim quoniam etsi in hoc mundo nos non viderimus, in futuro tamen

nos

nos coram Christo complectemur. Pete ut sim dignus & ego coronari cum numero vestro. In magna tamen tribulatione me constitutum scias, & ac si sis mecum presens, sic caritatis pristinæ reminiscor die ac nocte. Deus solus scit. Et ideo peto ut adnuas desiderio meo, & mecum doleas in morte sororis meæ, quæ cecidit in hac vastatione a Christo. Sacrificavit enim & exacerbavit Dominum nostrum, quod nobis manifestum videtur. Pro cujus factis ego in hac die lætitiæ Paschæ flens die ac nocte, in cilicio & cinere lacrimabundus dies exegi, & exigo usque in hodiernum, donec auxilium Domini nostri Jesu Christi (subveniat) & pietas per te vel per eos dominos meos, qui coronati fuerint, a quibus postulaturus es ut veniam habeant nefanda naufragia. Memoratus sum enim caritatis tuæ pristinæ, quod cum omnibus doleas pro sororibus nostris, quas & tu bene nosti, id est, Numeria & Candida; pro quarum peccato, quia nos fratres habent, debemus excubare. Credo enim Christum secundum earum pœnitentiam & opera, quæ penes collegas nostros fecerunt extorres, qui a vobis venerunt, a quibus ipsis de operibus eorum audies, jam Christum eis, vobis martyribus suis petentibus, indulturum. Audivi enim te floridiorum ministerium percepisse. O te felicem! suscipere vota tua quæ semper desiderasti, vel in terra dormiens. Optasti pro nomine illius in carcerem mitti, quod nunc tibi contigit, sicut scriptum est: *Det tibi Dominus secundum cor tuum.* Et nunc super ipsos factus antistes Dei, recognovit idem minister. Rogo itaque, Domine, & peto per Dominum nostrum Jesum Christum, ut ceteris collegis tuis, fratribus tuis, meis dominis referas, & ab eis petas, ut quicumque prior vestrum coronatus fuerit, istis sororibus nostris Numeriæ & Candidæ tale peccatum remittant. Nam hanc ipsam Etecusam semper appel-

lavi, testis est nobis Deus, quia pro se dona numeravit, ne sacrificaret; sed tantum ascendisse videtur usque ad Tria fata, & inde descendisse. Hanc ergo non sacrificasse ego scio. Quarum jam causa audita, præceperunt eas præpositi tantisper sic esse, donec episcopus constituatur. Sed quatenus per vestras sanctas orationes & petitiones, in quas nos fidimus, quoniam estis amici sed & testes Christi, quod omnia indulgeatis. Peto ergo, Domine carissime Luciane, memor sis mei & petitioni meæ adnuas. Sic Christus coronam illam sanctam, quam tibi non tantum in confessione, sed & in sanctimonio tradidit, in qua semper cucurristi, exemplum sanctorum semper & testis fuisti, ut omnibus dominis meis fratribus tuis confessoribus referas de hoc facto, ut a vobis auxilium recipiant. Nam hoc, Domine frater, scire debes, me non solum hoc pro eis petere, sed & Statium & Severianum & omnes confessores qui inde huc a vobis venerunt, ad quos ipsæ in portum descenderunt, & in urbem levaverunt, quod sexaginta quinque ministraverunt, & usque in hodiernum in omnibus foverunt. Sunt enim penes illas omnes. Plus autem gravare cor illud sanctum tuum non debui, cum sciam te prona volumtate operari. Salutant te Macharius cum sororibus suis Cornelia & Emerita, quæ lætantur de confessione tua florida, sed & omnium fratrum, & Saturninus, qui & ipse luctatus est cum diabolo, qui & Christi nomen est fortiter confessus, qui & ibi in pœna ungularum fortiter est confessus, qui & hoc nimis rogat & petit. Salutant te fratres tui Calphurnius, & Maria, & omnes sancti fratres. Nam & hoc scire debes, me & dominis meis, fratribus tuis (litteras) scripsisse, quas peto illis eas legere digneris.

Epi-

EPISTOLA XXI.

Lucianus respondet Celerino.

LUCIANUS Celerino domino, si dignus fuero vocari collega in Christo, salutem. Accepi litteras tuas, Domine frater dilectissime, in quibus me tantum gravasti, ut propter tuam gravationem tanto gaudio pæne exciderim, ut litteras quas & ego optabam post tantum temporis legere, in quibus mei dignatus es memorare, beneficio tantæ tuæ humilitatis legere exsultaverim, qui scribens mihi diceres. Si dignus fuero frater nominari tuus, hominis qui apud pusilliores nomen Dei cum timore confessus sum. Nam tu Deo volente ipsum anguem majorem, metatorem antichristi, non tantum confessus deterruisti vocibus illis & verbis deificis, quibus scio quasi amatores fidei & zelotypi disciplinæ Christi, in qua te novi vivacitate versari te gaudeo, vicisti. Nunc, carissime, jam inter martyres deputande, voluisti nos litteris tuis gravare, in quibus significasti de sororibus nostris; pro quibus utinam fieri posset, ut sine tanto scelere commisso memoriam faceremus. Non profecto tantis lacrimis incumberemus ut nunc. Scire debuisti quid circa nos actum sit. Cum benedictus martyr Paulus adhuc in corpore esset, vocavit me, & dixit mihi: Luciane, coram Christo tibi dico, ut si quis post arcessitionem meam abs te pacem petierit, da in nomine meo; sed & omnes quos Dominus in tanta tribulatione arcessire dignatus est, universi litteras ex compacto universis pacem dimisimus. Vide ergo, frater, quoniam partim ejus quod mihi Paulus præcepit quam universis quod censuimus, ex quibus eramus in hac tribulatione, cum jussi sumus secundum præceptum Imperatoris fame & siti necari, & reclusi sumus in duabus cellis, ita ut nos afficerent fame &

 siti.

fiti. Sed & ignis ab opere pressuræ nostræ tam intolerabilis erat quam nemo portare posset. Sed nun ipsam claritatem sumus consecuti. Et ideo, frate carissime, saluta Numeriam & Candidam, quæ secundum Pauli præceptum & ceterorum martyrum, quorum nomina subjicio, Bassi in pejerario. Mappalic in quæstione, Fortunionis in carcere, Pauli a quæstione, Fortunatæ, Victorini, Victoris, Herennii, Credulæ, Herenæ, Donati, Firmi, Venusti, Fructi Juliæ, Martialis, & Aristonis, qui Deo volente in carcere fame necati sunt; quorum & nos socios futuros intra dies audietis. Jam enim ex quo iterat reclusi sumus sunt dies octo in die quo tibi littera scripsi. Nam & ante dies octo per dies quinque medios modicum panis accepimus & aquam ad mensuram Et ideo, frater, peto ut sicut hic cum Dominus cœperit ipsi Ecclesiæ pacem dare, secundum præceptum Pauli & nostrum tractatum, exposita causa apud episcopum, & facta exomologesi, habeant pacem, non tantum hæ; sed & quas scis ad animum nostrum pertinere. Salutant vos collegæ mei universi. Vos salutate confessores Domini qui ibi vobiscum sunt; quorum nomina significasti; inter quos & Saturninus cum comitibus suis, sed & collega meus, & Maris, Collecta, & Emerita, Calphurnius & Maria, Sabina, Spesina, & sorores, Januaria, Dativa, Donata. Salutamus cum suis Saturum, Bassianum, & universum clerum, Uranium, Alexium, Quintianum, Colonicam & universos; quorum nomina non scripsi, quia jam lassus eram. Ideo ignoscere debent. Opto vos bene valere, Alexium & Getulicum & argentarios & sorores. Salutant vos sorores meæ Januaria & Sophia, quas vobis commendo.

EPI-

EPISTOLA XXII.

Ad clerum Romæ consistentem de multis confessoribus & de Luciani inverecundia & Celerini confessoris modestia.

CYPRIANUS presbyteris & diaconibus Romæ consistentibus fratribus salutem. Post factas ad vos litteras, fratres carissimi, quibus actus noster expositus & disciplinæ ac diligentiæ quantulacumque ratio declarata est, aliud accessit, quod nec ipsum latere vos debuit. Nam frater noster Lucianus, & ipse unus de confessoribus, fide quidem calidus & virtute robustus, sed minus dominica lectione fundatus, quædam conatus est, imperiti jampridem se vulgi auctorem constituens, ut manu ejus scripti libelli gregatim multis nomine Pauli darentur, cum Mappalicus martyr cautus & verecundus, legis ac disciplinæ memor, nullas contra evangelium litteras fecerit, sed tantum domestica pietate commotus matri suæ, quæ lapsa fuerat, mandaverit pacem dari, Saturninus quoque post tormenta adhuc in carcere constitutus, nullas ejusmodi litteras emiserit. Lucianus vero non tantum Paulo adhuc in carcere posito nomine illius libellos manu sua scriptos passim dedit, sed & post ejus excessum eadem facere sub ejus nomine perseveravit, dicens hoc sibi ab illo mandatum, nesciens Domino magis quam conservo obtemperandum. Aurelii quoque adolescentis tormenta perpessi nomine libelli multi dati sunt ejusdem Luciani manu scripti, quod litteras ille non nosset. Cui rei ut aliquatenus posset obsisti, litteras ad eos feci, quas ad vos sub epistola priore transmisi, quibus petere & suadere non destiti ut dominicæ legis & evangelii ratio teneretur. Postquam vero ad eos litteras misi, ut quasi moderatius

ratius aliquid & temperantius fieret, universorum confessorum nomine idem Lucianus epistolam scripsit, qua pæne omne vinculum fidei & timor Dei & mandatum Domini, & evangelii sanctitas & firmitas solveretur. Scripsit enim omnium nomine universis eos pacem dedisse, & hanc formam per me aliis episcopis innotescere velle, cujus epistolæ exemplum ad vos transmisi. Additum est plane, de quibus ratio constiterit quid post commissum egerint. Quæ res majorem nobis conflat invidiam, ut nos cum singulorum causas audire & excutere cœperimus, videamur multis negare, quod se nunc omnes jactant a martyribus & confessoribus accepisse. Denique hujus seditionis origo jam cœpit. Namque in provincia nostra per aliquot civitates in præpositos impetus per multitudinem factus est, & pacem quam semel cuncti a martyribus & confessoribus datam clamitabant, confestim sibi repræsentari coegerunt, territis & subactis præpositis suis, qui ad resistendum minus virtute animi, & robore fidei prævalebant. Apud nos etiam quidam turbulenti, qui vix a nobis in præteritum regebantur, & in nostram præsentiam differebantur, per hanc epistolam velut quibusdam facibus accensi, plus exardescere, & pacem sibi datam extorquere cœperunt. De quibus quales ad clerum nostrum litteras fecerim, exemplum vobis misi. Sed & quid mihi Caldonius collega pro integritate & fide sua scripserit, quidque ego ei rescripserim, utrumque ad vos legendum transmisi. Exempla quoque epistolæ Celerini boni & robusti confessoris, quam ad Lucianum eumdem confessorem scripserit, item quid Lucianus ei rescripserit, misi vobis, ut sciretis & laborem circa omnia & diligentiam nostram, & veritatem ipsam disceretis. Celerinus confessor quam sit moderatus & cautus & humilitate ac timore sectæ nostræ verecundus, Lucianus vero circa intelligentiam domi-

dominicæ lectionis, ut dixi, minus peritus, & circa invidiam verecundiæ nostræ relinquendam facilitate sua molestus. Nam cum Dominus dixerit, in nomine patris & filii & spiritus sancti gentes tingui, & in baptismo præterita peccata dimitti: hic præcepti & legis ignarus, mandat pacem dari, & peccata dimitti in Pauli nomine, & hoc sibi dicit ab illo esse mandatum, sicut in litteris ejusdem Luciani ad Celerinum factis animadvertetis, quibus minime consideravit, quod non martyres evangelium faciant, sed per evangelium martyres fiant; quando & Paulus apostolus, quem Dominus vas electionis suæ dixit, posuerit in epistola sua dicens: *Miror quod sic tam cito demutamini ab eo, qui vos vocavit in gratiam ad aliud evangelium; quod non est aliud: nisi si sunt aliqui qui vos turbant, & volunt convertere evangelium Christi. Sed licet nos aut angelus de cælo aliter adnuntiet præterquam quod adnuntiavimus vobis, anathema sit, sicut prædiximus, & nunc iterum dico; si quis vobis adnuntiaverit præterquam quod accepistis, anathema sit.* Opportune vero supervenerunt litteræ vestræ, quas accepi ad clerum factas, item quas beati confessores Moyses & Maximus, Nicostratus, & ceteri Saturnino & Aurelio & ceteris miserunt, in quibus evangelii plenus vigor & disciplina robusta legis dominicæ continentur. Laborantes hic nos, & contra invidiæ impetum totis fidei viribus resistentes multum sermo vester adjuvit, ut divinitus compendium fieret, & priusquam venirent ad vos litteræ quas vobis proxime misi, ut declararetis nobis, quod secundum evangelii legem nobiscum fortiter atque unanimiter etiam vestra sententia concurrat. Opto vos, fratres carissimi ac desiderantissimi, semper bene valere.

EPISTOLA XXIII alias ob sphalma priorum editionum XXIV.

Ad clerum de litteris Romam missis & de Saturo lectore & Optato hypodiacono factis.

CYPRIANUS presbyteris & diaconibus fratribus salutem. Ne quid conscientiam vestram lateret, fratres carissimi, quid mihi scriptum sit, quidque ego rescripserim, utriusque epistolæ vobis exemplum misi; & credo vobis id quod rescripsi, non displicere. Sed & illud ad vos perferre litteris meis debui, urgente causa clero in urbe consistenti litteras me misisse. Et quoniam oportuit me per clericos scribere, scio autem nostros plurimos absentes esse, paucos vero qui illc sunt, vix ad ministerium quotidiani operis sufficere: necesse fuit novos aliquos constituere qui mitterentur. Fecisse me autem sciatis lectorem Saturum, & hypodiaconum Optatum confessorem, quos jampridem communi consilio clero proximos feceramus; quando aut Saturo die Paschæ semel atque iterum lectionem dedimus, aut quando cum presbyteris, doctoribus lectores diligenter probaremus, Optatum inter lectores doctorem audientium constituimus, examinantes an congruerent illis omnia quæ esse debent in iis, qui ad clerum parabantur. Nihil ergo a me absentibus vobis novum factum est; sed quod jampridem communi consilio omnium nostrum cœperat, necessitate urgente promotum est. Opto vos, fratres carissimi, semper bene valere & nostri meminisse. Fraternitatem salutate. Valete.

EPI-

EPISTOLA XXV.

Ad Moysen & Maximum & ceteros confessores.

CYPRIANUS Moysi & Maximo presbyteris, & ceteris confessoribus dilectissimis fratribus salutem. Gloriam fidei & virtutis vestræ, fortissimi ac beatissimi fratres, jampridem de opinione cognoveram, lætatus satis & plurimum gratulatus, quod vos confessione sui nominis paraverit ad coronam Domini nostri Jesu Christi præcipua dignatio. Vos enim primores & duces ad nostri temporis prœlium facti, cælestis militiæ signa movistis. Vos spiritale certamen quod nunc geri Deus voluit, vestris virtutibus imbuistis. Vos surgentis belli impetus primos immobili robore atque inconcussa stabilitate fregistis. Inde initia felicia pugnandi orta sunt. Inde vincendi auspicia cœperunt. Contigit hic per tormenta consummari martyria. Sed qui in congressione præcedens, exemplum virtutis fratribus factus est, cum martyribus in honore communis est. Coronas vestra manu sertas inde huc tradidistis, & de poculo salutari fratribus propinastis. Accessit ad confessionis exordia gloriosa & militiæ victricis auspicia disciplinæ tenor, quem de epistolæ vestræ vigore perspeximus, quam modo ad collegas vestros in confessione vobiscum Domino copulatos, sollicita admonitione misistis; ut evangelii sancta præcepta, & tradita nobis semel mandata vitalia forti & stabili observatione teneantur. Ecce alius gloriæ vestræ sublimis gradus, ecce iterum cum confessione geminatus promerendi Dei titulus, stare firmo gradu, & in hac acie qui evangelium conantur irrumpere, & præceptis Domini subruendis manus impias inferentes, fidei robore submovere; præbuisse ante initia virtutum, nunc & morum magisteria præbere. Dominus post resurrectionem mittens

tens apostolos mandat & dicit: *Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Ite ergo & docete gentes omnes, tingentes eos in nomine patris & filii & spiritus sancti, docentes eos observare omnia, quæcumque præcepi vobis.* Et Joannes apostolus mandati memor, in epistola sua postmodum ponit: *In hoc*, inquit, *intelligimus quia cognovimus eum, si præcepta ejus custodiamus. Qui dicit quoniam cognovit eum, & mandata ejus non servat, mendax est, & veritas in illo non est.* Hæc præcepta custodienda suggeritis, divina & cælestia mandata servatis. Hoc est esse confessorem Domini, hoc est esse martyrem Christi, servare vocis suæ inviolatam circa omnia & solidam firmitatem. Nam velle præter Dominum martyrem fieri & præcepta Domini destruere conari, uti adversus illum dignatione quam tibi dederit, armis ab illo acceptis rebellem quodammodo fieri, hoc est Christum confiteri velle & evangelium Christi negare. Lætor igitur ex vobis, fortissimi ac fidelissimi fratres; & quantum gratulor martyribus istic honoratis ob virium gloriam, tantum gratulor pariter & vobis ob dominicæ etiam disciplinæ coronam. Dignationem suam Dominus multiplici genere largitatis infudit, bonorum militum laudes & glorias spiritales copiosa varietate distribuit. Honoris vestri participes & nos sumus, gloriam vestram nostram gloriam computamus, quorum tempora illustravit tanta felicitas, ut ætatem nostram videre contingeret probatos servos Dei, & Christi milites coronatos. Opto vos, fortissimi ac beatissimi fratres, semper bene valere & nostri meminisse.

EPI-

EPISTOLA XXVI.

Moyses, Maximus, Nicostratus; & alii confessores respondent præcedenti epistolæ.

CÆCILIO Cypriano episcopo ecclesiæ Carthaginensium Moyses & Maximus presbyteri, & Nicostratus & Rufinus diaconi, & ceteri confessores in fide veritatis perseverantes in Deo patre & in filio ejus Jesu Christo Domino nostro & in spiritu sancto salutem. Inter varios & multiplices, frater, dolores nobis constitutis propter præsentes multorum fratrum per totum pæne orbem ruinas, hoc præcipuum nobis solatium supervenit, quod acceptis litteris tuis erecti sumus, & dolentis animi mœroribus fomenta suscepimus. Unde intelligere jam possumus gratiam divinæ providentiæ forsitan non ob aliam caussam nos tam diu clausos vinculis carceris reservare voluisse, nisi ut instructi & robustius animati litteris tuis, voto proniore ad coronam destinatam possemus pervenire. Illuxerunt enim nobis litteræ tuæ ut in tempestate quadam serenitas, & in turbido mari exoptata tranquillitas, & in laboribus requies, ut in periculis & doloribus sanitas, ut in densissimis tenebris candida lux & refulgens. Ita illas animo sitiente perbibimus, & voto esuriente suscepimus, ut ad certamen inimici, ex illis nos satis pastos & saginatos gaudeamus. Reddet tibi Dominus pro ista tua caritate mercedem, & hujus tam boni operis repræsentabit debitam frugem. Non minus enim coronæ mercede condignus est qui hortatus est, quam qui & passus est, non minus laude condignus qui docuit, quam qui & fecit. Non minus honorandus est qui monuit, quam qui dimicavit, nisi quoniam nonnumquam magis gloriæ cumulus redundat ad eum qui instituit, quam ad eum qui se docibilem discipulum subministravit. Hic enim for-

tassis

tassis hoc quod exercuit non habuisset, nisi ille docuisset. Percepimus igitur, iterum dicimus, frater Cypriane, magna gaudia, magna solatia, magna fomenta, maxime quod & gloriosas martyrum, non dicam mortes, sed immortalitates gloriosis & condignis laudibus prosecutus es. Tales enim excessus talibus vocibus prosequendi fuerunt, ut quæ referebantur, sic dicerentur qualiter facta sunt. Ex tuis ergo litteris vidimus gloriosos illos martyrum triumphos, & oculis nostris quodammodo cælum illos petentes prosecuti sumus, & inter angelos ac potestates dominationesque cælestes constitutos contemplati sumus. Sed & Dominum apud patrem testimonium suum illis promissum perhibentem, auribus nostris quodam modo sensimus. Hoc est ergo quod & nobis animum in dies erigit, & ad consequendos gradus tantæ dignationis incendit. Quid enim gloriosius quidve felicius ulli hominum poterit ex divina dignatione contingere, quam inter ipsos carnifices in ipso interitu confiteri Dominum Deum, quam inter sævientia sæcularis potestatis varia & exquisita tormenta, etiam extorto, & excruciato, & excarnificato corpore, Christum Dei filium, etsi recedenti sed tamen libero spiritu, confiteri, quam relicto mundo cælum petisse, quam desertis hominibus inter angelos stare, quam impedimentis omnibus sæcularibus ruptis, in conspectu Dei jam se liberum sistere, quam cæleste regnum sine ulla cunctatione tenere, quam collegam passionis cum Christo in Christi nomine factum fuisse, quam judicis sui divina dignatione judicem factum fuisse, quam immaculatam conscientiam de confessione nominis reportasse, quam humanis & sacrilegis legibus contra fidem non obedisse, quam veritatem voce publica contestatum fuisse, quam ipsam quæ ab omnibus metuatur, moriendo mortem subegisse, quam per ipsam mortem immortalitaem

conse-

consecutum fuisse, quam omnibus sævitiæ instrumentis excarnificatum & extortum, ipsis tormentis tormenta superasse, quam omnibus dilaniati corporis doloribus robore animi reluctatum fuisse, quam sanguinem suum profluentem non horruisse, quam supplicia sua post fidem amare cœpisse, quam detrimentum vitæ suæ putare non exisse? Ad hoc enim prœlium quasi quadam tuba evangelii sui nos excitat Dominus dicens: *Qui plus diligit patrem aut matrem, quam me, non est me dignus, & qui plus diligit animam suam quam me, non est me dignus, & qui non tollit crucem suam & sequitur me, non est me dignus.* Et iterum: *Beati qui persecutionem passi fuerint propter justitiam; ipsorum enim est regnum cælorum. Beati eritis cum vos persecuti fuerint & odio habuerint. Gaudete & exsultate; sic enim & prophetas persecuti sunt, qui ante vos fuerunt, patres eorum.* Et iterum: *Quoniam ante Reges & potestates stabitis, & tradet frater fratrem ad mortem, & pater filium, & qui perseveraverit usque ad finem, hic salvus erit.* Et: *Vincenti dabo sedere super thronum meum, sicut & ego vici & sedi super thronum patris mei.* Sed & apostolus: *Quis nos separabit a caritate Christi? Pressura, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius, sicut scriptum est; quia propter te interficimur tota die, æstimati sumus velut oves victimæ, sed in iis omnibus supervincimus pro eo, qui nos dilexit.* Hæc & hujusmodi cum in evangelio collata perlegamus, & quasi faces quasdam, ad inflammandam fidem dominicis vocibus suppositas nobis sentiamus, hostes veritatis jam non tantum non perhorrescimus, sed & provocamus, & inimicos Dei jam hoc ipso quod non cessimus, vicimus, & nefarias contra veritatem leges subegimus. Et si nondum nostrum sanguinem fudimus, sed fundere parati sumus, nemo hanc dilationis nostræ moram clementiam judicet, quæ nobis officit, quæ impedimentum gloriæ facit, quæ cœ-

lum

lum differt, quæ gloriosum Dei conspectum inhibet. In hujusmodi enim certamine, & in hujusmodi, ubi decertat fides, prœlio mora martyres non distulisse, vera clementia est. Pete ergo, Cypriane carissime, ut nos gratia sua Dominus magis ac magis in dies singulos quosque uberius, atque propensius & armet, & illustret, & viribus potentiæ suæ firmet ac roboret, & quasi optimus imperator milites suos, quos usque adhuc in castris carceris exercuit, & probavit, producat jam ad propositi certaminis campum. Porrigat nobis arma divina, illa tela quæ nesciunt vinci, loricam justitiæ, quæ numquam solet rumpi, clipeum fidei, qui non potest perforari, galeam salutis, quæ non potest frangi, & gladium spiritus, qui non consuevit vulnerari. Cui enim magis hæc, ut pro nobis petat, mandare debemus, quam tam glorioso episcopo, ut hostiæ destinati petant auxilium de sacerdote? Ecce aliud gaudium nostrum, quod in officio episcopatus tui, licet interim a fratribus pro temporis conditione distractus es, tamen non defuisti, quod litteris confessores frequenter corroborasti, quod etiam sumptus necessarios de tuis laboribus justis præbuisti, quod in omnibus te præsentem quodammodo semper exhibuisti, quod in nulla officii tui parte quasi aliquis desertor claudicasti. Sed quod nos ad majorem lætitiam robustius provocavit, tacere non possumus, quin omni vocis nostræ testimonio prosequamur. Animadvertimus enim te congruente censura, & eos digne objurgasse, qui immemores delictorum suorum, pacem a presbyteris per absentiam tuam festinata & præcipiti cupiditate extorsissent, & illos qui sine respectu evangelii sanctum Domini canibus, & margaritas porcis prophana facilitate donassent, cum grande delictum, & per totum pæne orbem incredibili vastatione grassatum non oporteat nisi, ut ipse scribis, caute moderate-

que

que tractari, consultis omnibus episcopis, presbyteris, diaconibus, confessoribus, & ipsis stantibus laicis, ut in tuis litteris & ipse testaris; ne dum volumus importune ruinis subvenire, alias majores ruinas videamur parare. Ubi enim divinus sermo relinquitur, si tam facile peccantibus venia præstetur? Fovendi sunt sane ipsorum animi, & ad maturitatis suæ tempus nutriendi, & de scripturis sanctis, quam ingens & supra omnia peccatum commiserint, instruendi. Nec hoc animentur quia multi sunt; sed hoc ipso magis reprimantur, quia non pauci sunt. Nihil ad extenuationem delicti numerus impudens valere consuevit, sed pudor, sed modestia, sed patientia, sed disciplina, sed humilitas, atque subjectio, sed alienum de se exspectasse judicium, sed alienam de suo sustinuisse sententiam. Hoc est quod pœnitentiam probat. Hoc est quod impresso vulneri inducit cicatricem. Hoc est quod dejectæ mentis ruinas erigit & attollit, quod ardentem delictorum æstuantium vaporem restinguit & finit. Non enim quæ sanorum sunt corporum, medicus ægris dabit, ne importunus cibus tempestatem valetudinis sævientis non reprimat, sed accendat; scilicet ne quod potuisset maturius jejunio extenuari per impatientiam longius pasta cruditate producat. Eluendæ sunt igitur impio sacrificio manus inquinatæ operibus bonis, & nefario cibo ora misera polluta pœnitentiæ sunt veræ sermonibus expianda, & in secretis cordis fidelis novellandus & consecrandus est animus. Crebri pœnitentium gemitus audiantur. Non semel tantum, sed iterum fideles ex oculis lacrimæ profundantur; ut illi ipsi oculi qui male simulacra conspexerunt, quæ inlicita commiserant, satisfacientibus Deo fletibus deleant. Non est nisi patientia morbis necessaria. Luctantur cum suo dolore qui languent, & ita demum sperant sanitatem, si tolerantia superarint dolorem. Infidelis enim

cicatrix, quam cito festinans medicus induxit, & a
quemlibet casum medela rescinditur, si non fidelite
de ipsa tarditate remedia præstentur. Cito rursus i
incendium flamma revocatur, nisi totius ignis etian
usque ad extremam scintillam materia restinguatur
ut merito hujusmodi homines sciant sibi etiam de ip
sa mora magis consuli, & fideliora necessariis dila
tionibus remedia præstari. Ceterum ubi erit quo
custodia squalidi carceris includuntur, qui Christun
confitentur, si sine periculo fidei sunt qui negave
runt? Ubi quod in nomine Dei catenarum ambit
vinciuntur, si sine communicatione non sunt, q
confessionem Dei non retinuerunt? Ubi quod deten
martyres gloriosas animas ponunt, si qui dereliqu
runt fidem, periculorum & delictorum suorum no
sentiunt magnitudinem? Quod si nimiam impatie
tiam præferunt & intolerabili festinatione commun
cationem exposcunt, frustra querula ista & invidios
ac nihil adversus veritatem valentia jactant petulant
& infreno ore convicia, quandoquidem licuerit ill
suo jure retinere, quod nunc sua sponte quæsita n
cessitate coguntur postulare. Fides enim quæ potu
Christum confiteri, potuit & a Christo in commun
catione retineri. Optamus te, beatissime ac glori
sissime Papa, in Domino semper bene valere & nos
meminisse.

EPISTOLA XXVII.

Cyprianus lapsis.

DOMINUS noster, cujus præcepta & monita o
servare debemus, episcopi honorem, & ecc
siæ suæ rationem disponens in evangelio loquitur,
dicit Petro: *Ego tibi dico quia tu es Petrus, & su
istam petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferor*

mon

non vincent eam, & tibi dabo claves regni cælorum, & quæ ligaveris super terram, erunt ligata & in cælis, & quæcumque solveris super terram, erunt soluta & in cælis. Inde per temporum & successionum vices episcoporum ordinatio, & ecclesiæ ratio decurrit, ut ecclesia super episcopos constituatur & omnis actus ecclesiæ per eosdem præpositos gubernetur. Cum hoc itaque divina lege fundatum sit, miror quosdam audaci temeritate sic mihi scribere voluisse, ut ecclesiæ nomine litteras facerent, quando ecclesia in episcopo, & clero, & in omnibus stantibus sit constituta. Absit enim, nec Domini misericordia & potestas ejus invicta patiatur, ut ecclesia esse dicatur lapsorum numerus, cum scriptum sit: *Deus non est mortuorum, sed vivorum.* Omnes quidem vivificari optamus; & ut in statum pristinum restituantur precibus nostris & gemitibus oramus. Si autem quidam lapsi ecclesiam se volunt esse, & si apud illos atque in illis est ecclesia, quid superest quam ut ipsi rogentur a nobis, ut nos ad ecclesiam dignentur admittere? Summissos ergo & quietos & verecundos esse oportet eos, qui delicti sui memores satisfacere Deo debent, nec ecclesiæ nomine litteras facere, cum se magis sciant ecclesiæ scribere. Scripserunt autem mihi nuper quidam de lapsis humiles, & mites, & trementes, & metuentes Deum, & qui in ecclesia semper gloriose & granditer operati sunt, & opus suum numquam Domino imputaverunt, scientes illum dixisse: *Et cum hæc omnia feceritis, dicite: Servi supervacui sumus, quod debuimus facere, fecimus.* Quæ illi cogitantes, & quamvis libello a martyribus accepto, ut tamen a Domino satisfactio sua admitti possit, orantes scripserunt mihi, se delictum suum cognoscere, & pœnitentiam veram agere, nec ad pacem temere aut importune properare, sed exspectare præsentiam nostram, dicentes pacem quoque ipsam, si eam nobis præsenti-

bus acceperint, dulciorem sibi futuram. Quibus quantum gratulatus sim, Dominus testis est, qui dignatus est ostendere, quid ejusmodi & tales servi de ejus benignitate mereantur. Quas litteras cum nuper acceperim, & nunc aliud scripsisse vos legerim, peto discernatis desideria vestra, & quicumque estis qui has litteras nunc misistis, nomina vestra libello subjiciatis, & libellum cum singulórum nominibus ad me transmittatis. Ante est enim scire, quibus rescribere habeam: tunc ad singula quæ scripsistis, pro loci & actus nostri mediocritate rescribam. Opto vos, fratres carissimi, semper bene valere, & secundum Domini disciplinam quiete & tranquille agere. Valete.

EPISTOLA XXVIII.

Ad presbyteros & diaconos.

CYPRIANUS presbyteris & diaconibus fratribu salutem. Integre & cum disciplina fecistis, fratres carissimi, quod consilio collegarum meorum qu præsentes erant, Gajo Diddensi presbytero, & diacono ejus censuistis non communicandum, qui communicando cum lapsis, & offerendo oblationes eorum, in pravis erroribus suis frequenter deprehensi & semel atque iterum, secundum quod mihi scripsistis, a collegis meis moniti ne hoc facerent, in præsumptione & audacia sua pertinaciter perstiterunt decipientes quosdam fratres ex plebe nostra; quibu nos omni humilitate consultum cupimus, & quorum saluti non adulatione composita, sed sincera fide prospicimus, ut vera pœnitentia, & gemitu & dolore pleno Dominum deprecentur, quia scriptum est: *Memento unde cecideris, & age pœnitentiam.* & iterum loquitur scriptura divina: *Sic dicit Dominus: Cum co*

versus

versus gemueris, tunc salvaberis, & scies ubi fueris. Ingemiscere autem & agere pœnitentiam quomodo possunt; quorum gemitibus & lacrimis intercedunt quidam de presbyteris, ut communicandum cum illis temere existiment, nescientes quia scriptum est? *Qui vos felices dicunt, in errorem vos mittunt, & semitam pedum vestrorum turbant.* Merito salubria nostra & vera consilia nihil promovent, dum blanditiis & palpationibus perniciosis salutaris veritas impeditur, & patitur lapsorum saucia & ægra mens, quod corporaliter quoque ægri & infirmi sæpe patiuntur, ut dum salubres cibos, & utiles potus, quasi amaros & abhorrentes respuunt, & illa quæ oblectare, & ad præsens suavia videntur esse, appetunt, perniciem sibi & mortem per inaudientiam & intemperantiam provocent, nec proficiat ad salutem artificis medela vera, dum blandimentis decipit dulcis illecebra. Vos itaque secundum litteras meas fideliter & salubriter consulentes, a consiliis melioribus ne recedatis. Legite vero has easdem litteras & collegis meis, si qui aut præsentes fuerint, aut supervenerint, ut unanimes & concordes ad fovenda & sananda lapsorum vulnera consilium salubre teneamus, tractaturi plenissime de omnibus, cum convenire in unum per Domini misericordiam cœperimus. Interea si quis immoderatus & præceps, sive de nostris presbyteris vel diaconibus, sive de peregrinis, ausus fuerit ante sententiam nostram communicare cum lapsis, a communicatione nostra arceatur, apud omnes nos causam dicturus temeritatis suæ, quando in unum permittente Domino convenerimus. Desiderastis quoque ut de Philumeno, & Fortunato hypodiaconis, & Favorino acolytho, qui medio tempore recesserunt, & nunc venerunt, quid mihi videatur rescribam. Cui rei non potui me solum judicem dare, cum multi adhuc de clero absentes sint, nec locum suum vel

fero repetendum putaverunt, & hæc ſingulorum tractanda ſit & limanda plenius ratio, non tantum cum collegis meis, ſed & cum plebe ipſa univerſa: expenſa enim moderatione libranda & pronuntianda res eſt, quæ in poſterum circa miniſtros eccleſiæ conſtituat exemplum. Interim ſe a diviſione menſurna tantum contineant, non quaſi a miniſterio eccleſiaſtico privati eſſe videantur, ſed ut integris omnibus ad noſtram præſentiam differantur. Opto vos, fratres cariſſimi, ſemper bene valere. Fraternitatem univerſam ſalutate, & valete.

EPISTOLA XXIX.

Ad presbyteros & diaconos Romæ conſiſtentes.

CYPRIANUS presbyteris & diaconibns Romæ conſiſtentibus fratribus ſalutem. Et dilectio communis & ratio expoſcit, fratres cariſſimi, nihil conſcientiæ veſtræ ſubtrahere de his quæ apud nos geruntur, ut ſit nobis circa utilitatem eccleſiaſticæ adminiſtrationis commune conſilium. Nam poſteaquam ad vos litteras feci, quas miſi per Saturum lectorem, & Optatum hypodiaconum, quorumdam lapſorum conſpirata temeritas, qui pœnitentiam agere & Deo ſatisfacere detrectant, litteras ad me fecerunt, pacem non dandam ſibi poſtulantes, ſed quaſi jam datam ſibi vindicantes, quod dicant Paulum omnibus pacem dediſſe, ſicut in litteris eorum, quarum exemplum ad vos tranſmiſi, legetis, ſimulque quid ego eis breviter interim reſcripſerim, ſed & quales poſtea ad clerum litteras fecerim ut ſcire poſſetis, hujus quoque rei exemplum vobis miſi. Quod ſi ultra temeritas eorum nec meis nec veſtris litteris compreſſa fuerit, nec conſiliis ſalubribus obtemperaverit, agemus ea quæ ſecundum evangelium Dominus agere

præ-

[illegible] Opto vos, fratres carissimi, semper bene valere. Valete.

EPISTOLA XXX.

[illegible] & diaconi Romæ consistentes ad Cyprianum.

C[illegible] Papæ presbyteri & diacones Romæ [illegible] salutem. Cum perlegissemus, frater [illegible], litteras tuas, quas per Fortunatum hy[illegible] misisti, gemino sumus dolore percu[illegible] duplici mœrore confusi, quod neque tibi re[illegible] in tantis persecutionis necessitatibus tra[illegible] & lapsorum fratrum immoderata petulantia [illegible] ad periculosam verborum temeritatem produ[illegible]. Sed quamquam nos atque animu[illegible] ista quæ diximus, graviter adfligerent, ta[illegible] nostri tam gravem sarcinam vigor tuus, &[illegible] evangelicam disciplinam adhibita severita[illegible], dum & quorumdam improbitatem ju[illegible] & cohortando ad pœnitentiam, viam le[illegible] ostendis. Quos quidem satis mirati su[illegible] prosilire voluisse, ut tam urgen[illegible] immaturo atque acerbo tempore, in tam i[illegible] crimine atque delicto, pacem sibi [illegible] peterent, quam vindicarent, immo jam &[illegible] habere se dicerent. Qui si habent, quid pe[illegible] tenent? Si autem non habere illos pr[illegible] hoc ipso quod petunt, cur non judicium e[illegible], a quibus petendam pacem, quam u[illegible] habent, putaverunt? Quod si aliunde præro[illegible] communicationis habere se credunt, cum ev[illegible] illam conferre conentur; ut ita demum fir[illegible], si ab evangelica lege non dissonat. Ceter[illegible] pacto evangelicam poterit præstare commu[illegible], quod contra evangelicam decretum

 vide-

videtur veritatem? Nam cum omnis prærogativa ita demum ad indulgentiæ privilegium spectet, si ab eo cui sociari quærit, non discrepet, quia ab eo cui sociari quærit discrepat, necesse est indulgentiam & privilegium societatis amittat. Videant igitur quid in hoc negotio agere conentur. Nam si aliud quidem evangelium, aliud autem martyres dicunt posuisse decretum, collidentes contra evangelium martyres utrobique periclitabuntur. Nam & evangelii fracta jam & jacens videbitur esse majestas, si potuit alterius decreti novitate superari, & de martyrum capite gloriosa confessionis corona detracta, si non illam de evangelii conservatione inveniantur consecuti, unde martyres fiunt; ut merito nulli magis sit competens nihil contra evangelium decernere, quam qui martyris nomen ex evangelio laborat accipere. Illud præterea vellemus addiscere, si martyres non propter aliud martyres fiunt, nisi ut non sacrificantes teneant ecclesiæ usque ad effusionem sanguinis sui pacem, ne cruciatus dolore superati, perdendo pacem, perdant salutem, quo pacto salutem quam, si sacrificassent, se habituros non putaverunt, illis existimant donandam qui sacrificasse dicantnr, cum legem hanc debeant in aliis tenere, quam ipsi videbantur sibi ante posuisse? In quo negotio hoc ipsum, quod pro se ipsis facere putaverunt, animadvertimus contra se ipsos protulisse. Nam si dandam illis pacem martyres putaverunt, cur ipsi non dederunt? Cur illos ad episcopum, ut ipsi dicunt, remittendos censuerunt? Is enim qui jubet fieri, potest utique facere, quod fieri jubet. Sed ut intelligimus, immo, ut res ipsa loquitur & clamat, sanctissimi martyres utrobique adhibendum putaverunt temperamentum & pudoris & veritatis. Nam quia e multis urgebantur, dum ad episcopum illos remittunt, verecundiæ propriæ, ne ulterius inquietarentur, consulendum putaverunt; & dum

illis

illis non ipsi communicant, evangelicæ legis illibatam sinceritatem custodiendam judicaverunt. Tu tamen, frater, numquam pro tua caritate desistas lapsorum animos temperare, & errantibus veritatis præstare medicinam, licet animus ægrorum medentium respuere soleat industriam. Recens est lapsorum nuper hoc vulnus, & adhuc in tumorem plaga consurgens. Et iccirco certi sumus quod, spatio productioris temporis impetu isto consenescente, amabunt hoc ipsum, ad fidelem se dilatos esse medicinam, si tamen desint, qui illos arment ad periculum proprium, & in perversum instruentes pro salutaribus dilationum remediis, exitiosa deposcant illis properatæ communicationis venena. Neque enim credimus sine instinctu quorumdam ausuros fuisse omnes tam petulanter sibi pacem vindicare. Novimus Carthaginensis ecclesiæ fidem, novimus institutionem, novimus humilitatem. Unde etiam mirati sumus, quod quædam in te per epistolam injecta durius notaremus, cum amorem vestrum mutuum, & caritatem exemplis multis reciprocæ adfectionis in vos invicem sæpe comperissemus. Tempus est igitur ut agant delicti pœnitentiam, ut probent lapsus sui dolorem, ut ostendant verecundiam, ut monstrent humilitatem, ut exhibeant modestiam, ut de submissione provocent in se Dei clementiam, & de honore debito in Dei sacerdotem, eliciant in se divinam misericordiam. Quanto meliores ipsorum litteræ fuissent, si pro ipsis preces stantium humilitate ipsorum adjutæ fuissent, quoniam & facilius impetratur quod petitur, quando is pro quo petitur, condignus est ut quod petitur, impetretur. Quod autem pertinet ad Privatum Lambesitanum, pro tuo more fecisti, qui rem nobis tamquam sollicitam nuntiare voluisti. Omnes enim nos decet pro corpore totius ecclesiæ, cujus per varias quasque provincias membra digesta sunt, excubare. Sed nos

etiam ante litteras tuas fraus callidi hominis later non potuit. Nam cum antehac quidam ex ipsius ne quitiæ cohorte venisset vexillarius privati Futurus & fraudulentur litteras a nobis elicere curaret, ne quis esset, latuit, nec litteras quas volebat, accepi Optamus te in Domino bene valere.

EPISTOLA XXXI.

Cleri Romani ad Cyprianum.

CYPRIANO Papæ presbyteri & diaconi Roma consistentes salutem. Quamquam bene sibi con scius animus, & evangelicæ disciplinæ vigore subni xus, & verus sibi in decretis cælestibus testis effectu soleat solo Deo judice esse contentus, nec alteriu aut laudes petere aut accusationes pertimescere: ta men geminata sunt laude condigni, qui cum conscien tiam sciant Deo soli debere se judici, actus tamen suos desiderant etiam ab ipsis suis fratribus compro bari. Quod te, frater Cypriane, facere non mirum est, qui pro tua verecundia, & ingenita industria consiliorum tuorum nos non tam judices voluisti, quam participes inveniri, ut in tuis rebus gestis lau dem tecum, dum illas probamus, inveniremus, & tuorum consiliorum bonorum coheredes, quia & af firmatores, esse possimus. Idem enim omnes cre dimur operati, in quo deprehendimur eadem omnes censuræ & disciplinæ consensione sociati. Quid enim magis aut in pace tam aptum, aut in bello persecutio nis tam necessarium, quam debitam severitatem divi ni vigoris tenere? quam qui remiserit, instabili re rum cursu erret semper necesse est, & huc atque illuc variis & incertis negotiorum tempestatibus dissipetur, & quasi extorto de manibus consiliorum gubernaculo, navim ecclesiasticæ salutis illidat in scopulos; ut ap-

pareat

pareat non aliter saluti ecclesiasticæ consuli posse, nisi si qui & contra ipsam faciunt, quasi quidam adversi fluctus repellantur, & disciplinæ ipsius semper custodita ratio quasi salutare aliquod gubernaculum in tempestate servetur. Nec hoc nobis nunc nuper consilium cogitatum est, nec hæc apud nos adversus improbos modo supervenerunt repentina subsidia; sed antiqua hæc apud nos severitas, antiqua fides, disciplina legitur antiqua: quoniam nec tantas de nobis laudes apostolus protulisset dicendo: *Quia fides vestra prædicatur in toto mundo*, nisi jam exinde vigor iste radices fidei de temporibus illis mutuatus fuisset; quarum laudum & gloriæ degenerem fuisse maximum crimen est. Minus est enim dedecoris numquam ad præconium laudis accessisse, quam de fastigio laudis ruisse. Minus est criminis honoratum bono testimonio non fuisse, quam honorem bonorum testimoniorum perdidisse. Minus est sine prædicatione virtutum ignobilem sine laude jacuisse, quam exheredem fidei factum laudes proprias perdidisse. Ea enim quæ in alicujus gloriam proferuntur, nisi anxio & sollicito labore serventur, in invidiam maximi criminis intumescunt. Hoc nos non falso dicere superiores nostræ litteræ probaverunt, in quibus vobis sententiam nostram dilucida expositione protulimus, & adversus eos, qui se ipsos infideles illicita nefariorum libellorum professione prodiderant, quasi evasuri irretientes illos diaboli laqueos viderentur, quo non minus quam si ad nefarias aras accessissent, hoc ipso quod ipsum contestati fuerant, tenerentur; sed etiam adversus illos qui acta fecissent, licet præsentes cum fierent non affuissent, cum præsentiam suam utique ut sic scriberentur mandando fecissent. Non est enim immunis a scelere qui ut fieret imperavit; nec est alienus a crimine, cujus consensu, licet non a se admissum crimen, tamen pu-

blice

lice legitur; & cum totum fidei sacramentum in confessione Christi nominis intelligatur esse digestum, qui fallaces in excusatione præstigias quærit, negavit, & qui vult videri propositis adversus evangelium vel edictis vel legibus satisfecisse, hoc ipso jam paruit, quod videri paruisse se voluit. Necnon etiam contra illos quoque, qui illicitis sacrificiis manus suas atque ora polluerant, pollutis ante mentibus propriis, unde etiam sunt ipsæ manus atque ora polluta, fidem nostram consensumque monstravimus. Absit enim ab ecclesia Romana vigorem suum tam prophana facilitate dimittere, & nervos severitatis eversa fidei majestate dissolvere; ut cum adhuc non tantum jaceant, sed & cadant eversorum fratrum ruinæ, properata nimis remedia communicationum utique non profutura præstentur, & nova per misericordiam falsam vulnera veteribus transgressionis vulneribus imprimantur, ut miseris ad eversionem majorem eripiatur & pœnitentia. Ubi enim poterit indulgentiæ medicina proficere, si etiam ipse medicus intercepta pœnitentia indulget periculis, si tantum modo operit vulnus, nec finit necessaria temporis remedia obducere cicatricem? Hoc non est curare, sed, si dicere verum volumus, occidere. Quamquam confessorum quoque, quos hic adhuc in carcerem dignitas suæ confessionis inclusit, & ad certamen evangelicum sua fides in confessione jam gloriosa semel coronavit, litteras habeas conspirantes cum litteris nostris, quibus severitatem evangelicæ disciplinæ protulerunt, & illicitas petitiones ab ecclesiæ pudore revocarunt. Nisi hoc fecissent, disciplinæ evangelicæ ruinæ non facile sarcirentur, præsertim cum nulli magis tam congruens esset tenorem evangelici vigoris illibatum dignitatemque servare, quam qui se excruciandos & excarnificandos pro evangelio furentibus tradidissent, ne martyrii honorem merito perderent, si in occasione martyrii

tyrii prævaricatores evangelii esse voluissent. Nam qui id quod habet, non custodit in eo ex quo illud possidet, dum id ex quo possidet, violat, amittit illud quod possidebat. In quo loco maximas tibi atque uberes gratias referre debemus & reddimus, quod illorum carceris tenebras litteris tuis illuminasti, quod ad illos venisti quomodo introire potuisti, quod illorum animos sua fide & confessione robustos, tuis allocutionibus litterisque recreasti, quod felicitates eorum condignis laudibus prosecutus, accendisti ad multo ardentiorem cælestis gloriæ cupiditatem, quod pronos impulisti, quod, ut credimus & optamus, victores futuros viribus tui sermonis animasti; ut quamquam hoc totum de fide confitentium & de divina indulgentia venire videatur, tamen in martyrio suo tibi ex aliquo debitores facti esse videantur. Sed ut ad id, unde digressus sermo videbatur esse, rursus revertatur, quales litteras in Siciliam quoque miserimus, subjectas habebis. Quamquam nobis differendæ hujus rei necessitas major incumbat, quibus post excessum nobilissimæ memoriæ viri Fabiani, nondum est episcopus propter rerum & temporum difficultates constitutus, qui omnia ista moderetur, & eorum qui lapsi sunt, possit cum auctoritate & consilio habere rationem. Quamquam nobis in tam ingenti negotio placeat, quod & tu ipse tractasti, prius ecclesiæ pacem sustinendam, deinde sic collatione consiliorum cum episcopis, presbyteris, diaconis, confessoribus pariter ac stantibus laicis facta, lapsorum tractare rationem. Perquam enim nobis & invidiosum & onerosum videtur, non per multos examinare, quod per multos commissum videatur fuisse, & unum sententiam dicere, cum tam grande crimen per multos diffusum notetur exisse; quoniam nec firmum decretum potest esse, quod non plurimorum videbitur habuisse consensum. Aspice totum orbem pæne fastatum,

tum, & ubique jacere dejectorum reliquias & ruinas, & iccirco tam grande expeti consilium, quam late propagatum videtur esse delictum. Non sit minor medicina quam vulnus, non sint minora remedia quam funera; ut quomodo qui ruerunt, ob hoc ruerunt, quod cæca temeritate nimis incauti fuerunt: ita qui hoc disponere nituntur, omni consiliorum moderamine utantur, ne quid non ut oportet factum tamquam irritum ab omnibus judicetur. Uno igitur eodemque consilio, iisdem precibus & fletibus tam nos, qui usque adhuc videmur temporis istius ruinas subterfugisse, quam illi qui in has temporis videntur clades incidisse, divinam majestatem deprecantes, pacem ecclesiastico nomini postulemus. Mutuis votis nos invicem foveamus, custodiamus, armemus. Oremus pro lapsis ut erigantur, oremus pro stantibus ut non ad ruinas usque tententur, oremus ut qui cecidisse referentur, delicti sui magnitudinem agnoscentes, intelligant non momentaneam neque præproperam desiderare medicinam. Oremus ut effectus indulgentiæ lapsorum subsequatur & pœnitentia, ut intellecto suo crimine velint nobis interim præstare patientiam, nec adhuc fluctuantem turbent ecclesiæ statum, ne interiorem nobis persecutionem ipsi incendisse videantur, & accedat ad criminum cumulum, quod etiam inquieti fuerunt. Maxime enim illis congruit verecundia, quorum in delictis damnatur mens inverecunda. Pulsent sane fores, sed non utique confringant. Adeant ad limen ecclesiæ, sed non utique transiliant. Castrorum cælestium excubent portis, sed armati modestia, qua intelligant se desertores fuisse. Resumant precum suarum tubam, sed qua non bellicum clangant. Arment se quidem modestiæ telis, & quem negando mortis metu fidei dimiserant clipeum, resumant, sed ut contra hostem diabolum vel nunc armati, non contra ecclesiam, quæ illorum dolet casus,

ſus, armatos eſſe ſe credant. Multum illis proficiet petitio modeſta, poſtulatio verecunda, humilitas neceſſaria, patientia non otioſa. Mittant legatos pro ſuis doloribus lacrimas, advocatione fungantur ex intimo pectore prolati gemitus, dolorem probantes commiſſi criminis & pudorem. Immo ſi dedecoris admiſſi magnitudinem perhorreſcunt, ſi pectoris & conſcientiæ ſuæ letalem plagam, & ſinuoſi vulneris altos receſſus vere medica manu tractant, erubeſcant & petere; niſi quia majoris eſt rurſum & periculi & pudoris, auxilium pacis non petiſſe. Sed hoc totum in ſacramento, ſed in ipſius poſtulationis lege temporis facto temperamento, ſed poſtulatione demiſſa, ſed prece ſubdita; quoniam & qui petitur flecti debet, non incitari; & ſicut reſpici debet divina clementia, ſic reſpici debet & divina cenſura; & ſicut ſcriptum eſt: *Donavi tibi omne debitum, quia me rogaſti*, ſic ſcriptum eſt: *Qui me negaverit coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo, & coram angelis ejus.* Deus enim ut eſt indulgens, ita eſt præceptorum ſuorum exactor, & quidem diligens; & ſicut ad convivium vocat, ſic habitum nuptiarum non habentem ligatis manibus & pedibus extra ſanctorum cœtum foras jactat. Paravit cælum, ſed paravit & tartarum. Paravit refrigeria, ſed paravit etiam æterna ſupplicia. Paravit inacceſſibilem lucem, ſed paravit etiam perpetuæ noctis vaſtam æternamque caliginem. Cujus temperamenti moderamen nos hic tenere quærentes diu, & quidem multi, & quidem cum quibuſdam epiſcopis vicinis nobis & appropinquantibus, & quos ex aliis provinciis longe poſitis perſecutionis iſtius ardor ejecerat, ante conſtitutionem epiſcopi nihil innovandum putavimus, ſed lapſorum curam mediocriter temperandam eſſe credimus; ut interim dum epiſcopus dari a Deo nobis ſuſtinetur, in ſuſpenſo eorum qui moras poſſunt dilationis ſuſtinere, cauſa

tenea-

teneatur: eorum autem quorum vitæ suæ finem urgens exitus dilationem non potest ferre, acta pœnitentia & professa frequenter suorum detestatione factorum, si lacrimis, si gemitibus, si fletibus dolentis ac vere pœnitentis animi signa prodiderint, cum spes vivendi secundum hominem nulla substiterit, ita demum caute & sollicite subveniri, Deo ipso sciente quid de talibus faciat, & qualiter judicii sui examinet pondera; nobis tamen anxie curantibus, ut nec pronam nostram improbi homines laudent facilitatem, nec vere pœnitentes accusent nostram quasi duram crudelitatem. Optamus te, beatissime ac gloriosissime Papa, in Domino semper bene valere, & nostri meminisse.

EPISTOLA XXXII.

Ad clerum Carthaginensem de missis Romam & acceptis inde litteris.

CYPRIANUS presbyteris & diaconibus fratribus salutem. Quales litteras ad clerum Romæ agentem fecerim, quidque illi mihi rescripserint, quid etiam Moyses & Maximus presbyteri, & Nicostratus & Rufinus diaconi, & ceteri cum eis confessores in custodia constituti, æque ad litteras meas rescripserint, ut scire possetis, fratres carissimi, exempla vobis legenda transmisi. Vos curate quantum potestis pro diligentia vestra, ut scripta nostra, & illorum rescripta fratribus nostris innotescant. Sed & si qui de peregrinis episcopi collegæ mei, vel presbyteri, vel diacones præsentes fuerint, vel supervenerint, hæc omnia de vobis audiant. Et si exempla epistolarum transcribere, & ad suos perferre voluerint, facultatem transcriptionis accipiant. Quamvis & Saturo lectori fratri nostro mandaverim, ut singulis desideranti-

ranti-

rantibus describendi faciat potestatem, ut in ecclesiarum statu quoquo modo interim componendo servetur ab omnibus una & fida consensio. De ceteris vero quæ agenda erunt, sicut & collegis meis plurimis scripsi, plenius consilio communi tractabimus, quando convenire in unum permittente Domino cœperimus. Opto vos, fratres carissimi ac desiderantissimi, semper bene valere. Fraternitatem salutate. Valete.

EPISTOLA XXXIII.

Ad clerum & plebem de Aurelio lectore ordinato.

CYPRIANUS presbyteris, & diaconibus, & plebi universæ salutem. In ordinationibus clericis, fratres carissimi, solemus vos ante consulere, & mores ac merita singulorum communi consilio ponderare. Sed exspectanda non sunt testimonia humana, cum præcedunt divina suffragia. Aurelius frater noster, illustris adolescens, a Domino jam probatus & Deo carus, in annis adhuc novellus, sed in virtutis ac fidei laude profectus; minor in ætatis suæ indole, sed major in honore, gemino hic agone certavit, bis confessus, & bis confessionis suæ victoria gloriosus, & quando vicit in cursu factus extorris, & cum denuo certamine fortiore pugnavit, triumphator & victor in prœlio passionis. Quoties adversarius provocare servos Dei voluit, toties promptissimus ac fortissimus miles & pugnavit & vicit. Parum fuerat sub oculis ante paucorum, quando extorris fiebat, congressum fuisse; meruit & in foro congredi clariore virtute, ut post magistratus etiam proconsulem vinceret, & post exsilium tormenta superaret. Nec invenio, quid in eo prædicare plus debeam, gloriam vulnerum, an verecundiam morum, quod honore virtu-

virtutis insignis est, an quod pudoris admiratione laudabilis? Ita & dignitate excelsus est, & humilitate submissus, ut appareat illum divinitus reservatum, qui ad ecclesiasticam disciplinam ceteris esset exemplo, quomodo servi Dei in confessione virtutibus vincerent, post confessionem moribus eminerent. Merebatur talis clericæ ordinationis ulteriores gradus & incrementa majora, non de annis suis, sed de meritis æstimandus. Sed interim placuit ut ab officio lectionis incipiat. Quia & nihil magis congruit voci, quæ Dominum gloriosa prædicatione confessa est, quam celebrandis divinis lectionibus personare, post verba sublimia quæ Christi martyrium prolocuta sunt, evangelium Christi legere, unde Martyres fiunt; ad pulpitum post catastam venire; illic fuisse conspicuum gentilium multitudini, hic a fratribus conspici; illic auditum esse cum miraculo circumstantis populi, hic cum gaudio fraternitatis audiri. Hunc igitur, fratres dilectissimi, a me & a collegis qui præsentes aderant, ordinatum sciatis. Quod vos scio & libenter amplecti, & optare tales in ecclesia nostra quamplurimos ordinari. Et quoniam semper gaudium properat, nec potest moras ferre lætitia, dominico legit interim nobis, id est, auspicatus est pacem, dum dedicat lectionem. Vos orationibus frequenter insistite, & preces nostras vestris precibus adjuvate, ut Domini misericordia favens nobis, cito plebi suæ & sacerdotem reddat incolumem, & martyrem cum sacerdote lectorem. Opto vos, fratres carissimi, in Deo patre & Christo Jesu semper bene valere.

EPISTOLA XXXIV.

Ad clerum & plebem de Celerino lectore ordinato.

CYPRIANUS presbyteris, & diaconibus, & plebi universæ, fratribus in Domino salutem. Agnoscenda & amplectenda sunt, fratres dilectissimi, beneficia divina, quibus ecclesiam suam Dominus illustrare temporibus nostris & honestare dignatus est, commeatum dando bonis confessoribus suis & martyribus gloriosis, ut qui sublimiter Christum confessi essent, clerum postmodum Christi ministeriis ecclesiasticis adornarent. Exsultate itaque & gaudete nobiscum lectis litteris nostris, quibus ego & collegæ mei, qui præsentes aderant, referimus ad vos, Celerinum fratrem nostrum virtutibus pariter & moribus gloriosum clero nostro, non humana suffragatione, sed divina dignatione conjunctum. Qui cum consentire dubitaret ecclesiæ, ipsius admonitu & hortatu, in visione per noctem compulsus est ne negaret, nobis suadentibus. Cui plus licuit, & coegit; quia nec fas fuerat nec decebat sine honore ecclesiastico esse, quem sic Dominus honoravit cælestis gloriæ dignitate. Hic ad temporis nostri prœlium primus, hic inter Christi milites antesignanus, hic inter persecutionis initia ferventia cum ipso infestationis principe & auctore congressus, dum inexpugnabili firmitate certaminis sui adversarium vincit, vincendi ceteris viam fecit, non brevi compendio vulnerum victor, sed adhærentibus diu & permanentibus pœnis longæ colluctationis miraculo triumphator. Per decem & novem dies custodia carceris septus, in nervo ac ferro fuit. Sed posito in vinculis corpore, solutus ac liber spiritus mansit. Caro famis ac sitis diuturnitate contabuit; sed animam fide & virtute viventem nutrimentis spiritalibus Deus pavit. Jacuit inter pœ-

nas pœnis ſuis fortior, incluſus includentibus major, jacens ſtantibus celſior, vincientibus firmior vinctus, ſublimior judicantibus judicatus; & quamvis ligati nervo pedes eſſent, calcatus ſerpens & obtritus & victus eſt. Lucent in corpore glorioſo clara vulnerum ſigna, eminent & apparent in nervis hominis, ac membris longa tabe conſumptis expreſſa veſtigia. Sunt magna, ſunt mira quæ de virtutibus ejus ac laudibus fraternitas audiat. Et ſi aliquis Thomæ ſimilis exſtiterit qui minus auribus credat, nec oculorum fides deeſt, ut quis quod audit, & videat. In ſervo Dei victoriam gloria vulnerum fecit, gloriam cicatricum memoria cuſtodit. Nec rudis iſte aut novus eſt in Celerino cariſſimo noſtro titulus gloriarum. Per veſtigia cognationis ſuæ graditur, parentibus ac propinquis ſuis honore conſimili divinæ dignationis æquatur. Avia ejus Celerina jampridem martyrio coronata eſt. Item patruus ejus & avunculus Laurentius & Engnatius, in caſtris & ipſi quondam ſæcularibus militantes, ſed veri & ſpiritales Dei milites, dum diabolum Chriſti confeſſione proſternunt, palmas a Domino & coronas illuſtri paſſione meruerunt. Sacrificia pro eis ſemper, ut meminiſtis, offerimus, quoties martyrum paſſiones & dies anniverſaria commemoratione celebramus. Nec degener ergo eſſe nec minor poterat, quem ſic domeſticis exemplis virtutis ac fidei provocabat familiæ dignitas & generoſa nobilitas. Quod ſi in familia ſæculari prædicationis & laudis eſt, eſſe patricium, quanto majoris laudis & honoris eſt, fieri in cæleſti prædicatione generoſum? Non invenio quem beatiorem magis dicam, utrumne illos de poſteritate tam clara, an hunc de origine glorioſa. Ita æqualiter apud eos recurrit & commeat divina dignatio, ut & illorum coronam dignitas ſobolis illuſtret, & hujus gloriam ſublimitas generis illuminet. Hunc ad nos, fratres dilectiſſimi, cum tan-

tanta Domini dignatione venientem, testimonio & miraculo ejus ipsius qui se persecutus fuerat, illustrem, quid aliud quam super pulpitum, id est super tribunal ecclesiæ, oportebat imponi, ut loci altioris celsitate subnixus, & plebi universæ pro honoris sui claritate conspicuus, legat præcepta & evangelium Domini, quæ fortiter ac fideliter sequitur? Vox Dominum confessa in his quotidie quæ Dominus locutus est, audiatur. Viderit an sit ulterior gradus, ad quem profici in ecclesia possit. Nihil est in quo magis confessor fratribus prosit, quam ut dum evangelica lectio de ore ejus auditur, lectoris fidem quisquis audierit, imitetur. Jungendus in lectione Aurelio fuerat, cum quo & divini honoris societate conjunctus est, cum quo omnibus virtutis & laudis insignibus copulatus est. Pares ambo, & uterque consimiles, in quantum gloria sublimes, in tantum verecundia humiles, quantum divina dignatione promoti, tantum sua quiete & tranquillitate summissi, & virtutum pariter & morum singulis exempla præbentes, & congressioni & paci congruentes, illic robore, hic pudore laudabiles. In talibus servis lætatur Dominus. In ejusmodi confessoribus gloriatur, quorum secta & conversatio sic proficit ad præconium gloriæ, ut magisterium ceteris præbeat disciplinæ. Ad hoc eos Christus esse hic in ecclesia diu voluit, ad hoc de media morte subtractos, quadam, ut ita dixerim, resurrectione circa eos facta, incolumes reservavit; ut dum nihil in honore sublimius, nihil in humilitate summissius a fratribus cernitur, hos eosdem fraternitatis secta comitetur. Hos tamen lectores interim constitutos sciatis, quia oportebat lucernam super candelabrum poni, unde omnibus luceat, & gloriosus vultus in loco altiore constitui, ubi ab omni fraternitate circumstante conspecti, incitamentum gloriæ videntibus præbeant. Ceterum presbyterii ho-

norem designasse nos illis jam sciatis, ut & sportuli iisdem cum presbyteris honorentur, & divisione mensurnas æquatis quantitatibus partiantur, sessur nobiscum provectis & corroboratis annis suis; quamvis in nullo minor possit videri ætatis indole, qu consummavit ætatem gloriæ dignitate. Opto vos fratres carissimi & desiderantissimi, semper bene valere.

EPISTOLA XXXV.

Ad eosdem de Numidico ordinato presbytero.

CYPRIANUS presbyteris, & diaconibus, & pleb universæ, carissimis ac desiderantissimis fratribu salutem. Nuntiandum vobis fuit, fratres carissimi quod pertineat & ad communem lætitiam & ad ecclesiæ nostræ maximam gloriam. Nam admonito nos & instructos sciatis dignatione divina, ut Numidicus presbyter adscribatur presbyterorum Carthaginensium numero, & nobiscum sedeat in clero, luc clarissima confessionis illustris, & virtutis ac fidei honore sublimis; qui hortatu suo copiosum martyrun numerum lapidibus & flammis necatum ante se misit quique uxorem adhærentem lateri suo concrematan simul cum ceteris, conservatam magis dixerim, lætus aspexit. Ipse semiustulatus, & lapidibus obrutus & pro mortuo derelictus, dum postmodum filia sollicito pietatis obsequio cadaver patris inquirit, semianimis inventus, & extractus, & refocillatus, comitibus quos ipse præmiserat, remansit invictus Sed remanendi, ut videmus, hæc fuit causa, ut eum clero nostro Dominus adjungeret, & desolatam pe lapsum quorumdam presbyterorum nostrorum copiam gloriosis sacerdotibus adornaret. Et promovebitur quidem, cum Deus permiserit, ad ampliorem

locum

locum regionis suæ, quando in præsentiam protegente Domino venerimus. Interim quod ostenditur fiat, ut cum gratiarum actione suscipiamus hoc Dei munus, sperantes de misericordia Domini ejusmodi ornamenta complura, ut redintegrato ecclesiæ suæ robore, tam mites & humiles faciat in confessus nostri honore florere. Opto vos, fratres carissimi ac desiderantissimi, semper bene valere.

EPISTOLA XXXVI.

Ad clerum de cura pauperum & peregrinorum.

CYPRIANUS presbyteris, & diaconibus fratribus carissimis salutem. Saluto vos, fratres carissimi, per Dei gratiam incolumis, optans cito ad vos venire, ut desiderio tam meo quam vestro & omnium fratrum satisfiat. Oportet nos tamen paci communi consulere, & interdum, quamvis cum tædio animi nostri, deesse vobis, ne præsentia nostra invidiam & violentiam gentilium provocet, & simus auctores rumpendæ pacis, qui magis quieti omnium consulere debemus. Quando ergo vos scripseritis rebus compositis me venire debere, aut si ante dignatus fuerit Dominus ostendere, tunc ad vos veniam. Ubi enim mihi aut melius possit esse aut lætius, quam illic, ubi me Deus & credere voluit & crescere? Viduarum, & infirmorum & omnium pauperum curam peto diligenter habeatis. Sed & peregrinis, si qui indigentes fuerint, sumptus suggeratis de quantitate mea propria, quam apud Rogatianum compresbyterum nostrum dimisi. Quæ quantitas ne forte jam universa erogata sit, misi eidem per Naricum acolythum aliam portionem, ut largius & promptius circa laborantes fiat operatio. Opto vos, fratres carissimi, semper bene valere & nostri meminisse. Fraternitatem ve-

ſtram meo nomine ſalutate, & ut noſtri memores ſint admonete.

EPISTOLA XXXVII.

Ad clerum, ut confeſſoribus in carcere conſtitutis omnis humanitas præbeatur.

CYPRIANUS presbyteris, & diaconibus fratribus ſalutem. Quamquam ſciam vos, fratres cariſſimi, litteris meis frequenter admonitos eſſe, ut glorioſa voce Dominum confeſſis, & in carcere conſtitutis omnis diligentia præbeatur: tamen idemtidem vobis incumbo, ne quid ad curam deſit iis, quibus ad gloriam nihil deeſt. Atque utinam loci & gradus mei conditio permitteret, ut ipſe nunc præſens eſſe poſſem. Promptus & libens ſolemni miniſterio cuncta circa fortiſſimos fratres noſtros dilectionis obſequia complerem. Sed officium meum veſtra quæſo diligentia repræſentet, & faciat omnia quæ fieri oportet circa eos, quos in talibus meritis fidei ac virtutis ſuæ illuſtravit divina dignatio. Corporibus etiam omnium qui etſi torti non ſunt in carcere, tamen glorioſo exitu mortis excedunt, impertiatur & vigilantia & cura propenſior. Neque enim virtus eorum aut honor minor eſt, quo minus ipſi quoque inter beatos martyres aggregentur. Quod in illis eſt, toleraverunt quidquid tolerare parati & prompti fuerunt. Qui ſe tormentis & morti ſub oculis Dei obtulit, paſſus eſt quidquid pati voluit. Non enim ipſe tormentis, ſed tormenta ipſi defuerunt. *Qui in me confeſſus fuerit coram hominibus, & ego in illo confitebor coram patre meo qui in cælis eſt*, dicit Dominus. Confeſſi ſunt. *Qui toleraverit uſque ad finem, hic ſalvus erit*, dicit Dominus. Toleraverunt, & ad finem uſque incorrupta & immaculata virtutum ſuarum merita pertulerunt.

Et

Et iterum ſcriptum eſt: *Eſto fidelis uſque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.* Uſque ad mortem fideles, & ſtabiles, & inexpugnabiles perſeveraverunt. Cum voluntati & confeſſioni nominis in carcere & in vinculis accedit & moriendi terminus, conſummata martyris gloria eſt. Denique & dies eorum quibus excedunt annotate, ut commemorationes eorum inter memorias martyrum celebrare poſſimus. Quamquam Tertullus fideliſſimus & devotiſſimus frater noſter pro cetera ſollicitudine & cura ſua, quam fratribus in omni obſequio operationis impertit, qui nec illic circa curam corporum deeſt, ſcripſerit, & ſcribat ac ſignificet mihi dies, quibus in carcere beati fratres noſtri ad immortalitatem glorioſæ mortis exitu tranſeunt, & celebrentur hic a nobis oblationes & ſacrificia ob commemorationes eorum, quæ cito vobiſcum Domino protegente celebrabimus. Pauperibus quoque, ut ſæpe jam ſcripſi, cura ac diligentia veſtra non deſit, iis tamen qui in fide ſtantes, & nobiſcum fortiter militantes Chriſti caſtra non reliquerunt; quibus quidem nunc major a nobis & dilectio, & cura præſtanda eſt, quod nec paupertate adacti, nec perſecutionis tempeſtate proſtrati, cum Domino fideliter ſerviunt, ceteris quoque pauperibus exemplum fidei præbuerunt. Opto vos, fratres cariſſimi ac deſiderantiſſimi, ſemper bene valere & noſtri meminiſſe. Fraternitatem meo nomine ſalutate. Valete.

EPISTOLA XXXVIII.

Ad Caldonium, Herculanum, & ceteros de abſtinendo Feliciſſimo.

CYPRIANUS Caldonio & Herculano collegis, item Rogatiano & Numidico compresbyteris ſalutem.

 Vehe-

Vehementer contristatus sum, fratres carissimi, acceptis litteris vestris, ut cum mihi propositum semper & votum sit universam fraternitatem nostram incolumem continere, & illibatum gregem, secundum quod caritas exigit, reservare; nunc nuntietis Felicissimum multa improbe & insidiose esse molitum; ut præter fraudes veteres & rapinas, de quibus jampridem multa cognoveram, nunc quoque cum episcopo portionem plebis dividere, id est, a pastore oves, & filios a parente separare, & Christi membra dissipare tentaverit. Cumque ego vos pro me vicarios miserim, ut expungeretis necessitates fratrum nostrorum sumptibus, si qui etiam vellent suas artes exercere, additamento quantum satis esset, desideria eorum juvaretis, simul etiam & ætates eorum, & conditiones, & merita discerneretis, ut etiam nunc ego, cui cura incumbit omnes optime nosse, & dignos quosque, & humiles, & mites ad ecclesiasticæ administrationis officia promoverem: ille intercesserit ne quis posset expungi, neve ea quæ desideraveram, possent diligenti examinatione discerni; comminatus sit etiam fratribus nostris qui primi expungi accesserant, potentatu improbo & terrore violento, quod secum in morte non communicarent qui nobis obtemperare voluissent. Cumque post hæc omnia, nec loci mei honore motus, nec vestra auctoritate & præsentia fractus, instinctu suo quietem fratrum turbans, proripuerit se cum plurimis, ducem se factionis & seditionis principem temerario furore contestans; in quo quidem gratulor plurimos fratres ab hac audacia recessisse, & vobis acquiescere maluisse, ut cum ecclesia matre remanerent, & stipendia ejus episcopo dispensante perciperent, quod quidem & ceteros pro certo scio cum pace facturos, & cito ab errore temerario recessuros. Interim cum Felicissimus comminatus sit, non communicaturos in morte secum,

qui

qui nobis obtemperassent, id est, qui nobis communicarent, accipiat sententiam quam prior dixit, ut abstentum se a nobis sciat; quando ad fraudes ejus & rapinas, quas dilucida veritate cognovimus, adulterii etiam crimen accedit, quod fratres nostri graves viri deprehendisse se nuntiaverunt, & probaturos se asseverarunt. Quæ omnia tunc cognoscemus, quando in unum cum collegis pluribus permittente Domino convenerimus. Sed & Augendus, qui nec episcopum, nec ecclesiam cogitans, pariter se cum illo conspiratione & factione sociavit, si ultra cum eo perseveraverit, sententiam ferat, quam ille in se factiosus & temerarius provocavit. Sed & quisquis se conspirationi & factioni ejus adjunxerit, sciat se in ecclesia nobiscum non esse communicaturum, qui sponte maluit ab ecclesia separari. Has litteras meas fratribus nostris legite, & Carthaginem ad clerum quoque transmittite, additis nominibus eorum, qui cum Felicissimo se junxerunt. Opto vos, fratres carissimi, semper bene valere & nostri meminisse. Valete.

EPISTOLA XXXIX.

Caldonii, Herculani, & ceterorum epistola ad Cyprianum de abstento Felicissimo cum suis.

CALDONIUS cum Herculano & Victore collegis, item Rogatiano cum Numidico presbyteris. Abstinuimus a communicatione Felicissimum & Augendum, item Repostum de extorribus, & Irenem Rutilorum, & Paulam sarcinatricem, quod ex annotatione mea scire debuisti. Item abstinuimus Sophronium, & ipsum de extorribus, Soliassum budinarium.

EPI-

EPISTOLA XL.

Ad plebem de quinque presbyteris schismaticis factionis Felicissimi.

CYPRIANUS plebi universæ salutem. Quamquam, fratres carissimi, Virtius fidelissimus atque integerrimus presbyter, item Rogatianus & Numidicus presbyteri, confessores, & gloria divinæ dignationis illustres, sed & diaconi boni viri & ecclesiasticæ administrationi per omnia obsequia devoti, cum ceteris ministris plenam vobis præsentiæ suæ diligentiam præbeant, & exortationibus assiduis singulos corroborare, sed & lapsorum mentes consiliis salubribus regere & reformare non desinant: tamen ego quantum possum admoneo & quomodo possum visito vos litteris meis. Litteris, inquam, fratres carissimi. Hoc enim quorumdam presbyterorum malignitas & perfidia perfecit, ne ad vos ante diem Paschæ venire licuisset, dum conjurationis suæ memores, & antiqua illa contra episcopatum meum, immo contra suffragium vestrum & Dei judicium venena retinentes, instaurant veterem contra nos impugnationem suam, & sacrilegas machinationes insidiis solitis denuo renovant. Et quidem de Dei providentia, nobis hoc nec volentibus nec optantibus, immo & ignoscentibus & tacentibus, pœnas quas meruerant pependerunt, ut a nobis non ejecti ultro se ejicerent, ipsi in se pro conscientia sua sententiam darent, secundum vestra & divina suffragia conjurati & scelerati de ecclesia sponte se pellerent. Nunc apparuit, Felicissimi factio unde venisset, quibus radicibus & quibus viribus staret. Hi fomenta olim quibusdam confessoribus & hortamenta tribuebant, ne concordarent cum episcopo suo, ne ecclesiasticam disciplinam cum fide & quiete juxta præcepta dominica

nica

nica continerent, ne confessionis suæ gloriam incorrupta & immaculata conversatione servarent. Ac ne parum fuisset corrupisse quorumdam confessorum mentes, & contra sacerdotium Dei portionem ruptæ fraternitatis armare voluisse: nunc se ad lapsorum perniciem venenata sua deceptione verterunt, ut ægros, & saucios, & ad capienda fortiora consilia per calamitatem ruinæ suæ minus idoneos, & minus solidos a medela vulneris sui avocent, & intermissis precibus & orationibus, quibus Dominus longa & continua satisfactione placandus est, ad exitiosam temeritatem mendacio captiosæ pacis invitent. Sed oro vos, fratres, vigilate contra insidias diaboli, & pro vestra salute solliciti, contra mortiferam fallaciam diligentius excubate. Persecutio est hæc alia & alia tentatio. Quinque isti presbyteri nihil aliud sunt quam quinque primores illi, qui edicto nuper magistratibus fuerant copulati, ut fidem nôstram subruerent, ut gracilia fratrum corda ad letales laqueos prævaricatione veritatis averterent. Eadem nunc ratio, eadem rursus eversio per quinque presbyteros Felicissimo copulatos ad ruinam salutis inducitur, ut non rogetur Deus, nec qui negavit Christum, eumdem Christum quem negaverat, deprecetur, post culpam criminis tollatur & pœnitentia, nec per episcopos & sacerdotes Domino satisfiat, sed relictis Domini sacerdotibus, contra evangelicam disciplinam nova traditio sacrilegæ institutionis exsurgat; cumque semel placuerit tam nobis quam confessoribus & clericis urbicis, item universis episcopis vel in nostra provincia, vel trans mare constitutis, ut nihil innovetur circa lapsorum causam, nisi omnes in unum convenerimus, & collatis consiliis cum disciplina pariter & misericordia temperatam sententiam fixerimus; contra hoc consilium nostrum rebelletur, & omnis sacerdotalis auctoritas & potestas factiosis conspirationi-

tioni-

tionibus destruatur. Quas nunc pœnas patior, fratres carissimi, quod ipse ad vos in præsentiarum venire non possum, ipse singulos aggredi, ipse vos secundum Domini & evangelii ejus magisterium cohortari. Non suffecerat exsilium jam biennii, & a vultibus atque ab oculis vestris lugubris separatio, dolor jugis & gemitus, qui me solum sine vobis continua lamentatione discruciat, lacrimæ diebus ac noctibus profluentes, quod sacerdoti, quem tanto amore & ardore fecistis, necdum vos salutare, necdum complexibus vestris inhærere contingat. Accessit hic tabescenti animo nostro dolor major, quod in tanta sollicitudine ac necessitate excurrere ad vos ipse non possum, dum per minas & per insidias perfidorum cavemus, ne advenientibus nobis tumultus illic major oriatur, & cum paci & tranquillitati episcopus providere in omnibus debeat, ipse materiam seditioni dedisse, & persecutionem denuo exacerbasse videatur. Hinc tamen, fratres dilectissimi, hinc admoneo pariter & consulo, ne perniciosis vocibus temere credatis, ne fallacibus verbis consensum facile commodetis, ne pro luce tenebras, pro die noctem, pro cibo famem, pro potu sitim, venenum pro remedio, mortem pro salute sumatis. Ne ætas vos eorum nec auctoritas fallat, qui ad duorum presbyterorum veterem nequitiam respondentes, sicut illi Susannam pudicam corrumpere & violare conati sunt, sic & hi adulterinis doctrinis ecclesiæ pudicitiam corrumpere, & veritatem evangelicam violare conantur. Clamat & dicit Dominus: *Nolite audire sermones pseudoprophetarum, quoniam visiones cordis eorum frustrantur eos. Loquuntur, sed non ab ore Domini. Dicunt eis qui abjiciunt verbum Domini: Pax erit vobis.* Pacem nunc offerunt, qui ipsi non habent pacem. In ecclesiam lapsos reducere & revocare promittunt, qui de ecclesia recesserunt. Deus unus est, & Christus

ſtus unus, & una eccleſia, & cathedra una ſuper petram Domini voce fundata. Aliud altare conſtitui, aut ſacerdotium novum fieri præter unum altare, & unum ſacerdotium non poteſt. Quiſquis alibi collegerit, ſpargit. Adulterum eſt, impium eſt, ſacrilegum eſt quodcunque humano furore inſtituitur, ut diſpoſitio divina violetur. Procul ab hujuſmodi hominum contagione diſcedite, & ſermones eorum velut cancer & peſtem fugiendo vitate, præmonente Domino & dicente: *Cæci ſunt duces cæcorum. Cæcus autem cæcum ducens ſimul in foveam cadent.* Intercedunt precibus veſtris, quas nobiſcum diebus ac noctibus Deo funditis, ut eum juſta ſatisfactione placetis. Intercedunt lacrimis veſtris, quibus commiſſi delicti crimen abluitis. Intercedunt paci, quam vere & fideliter de Domini miſericordia poſtulatis, nec ſciunt ſcriptum eſſe: *Et propheta ille aut ſomnium ſomnians, ille qui locutus eſt, ut errare te faceret a Domino Deo tuo, interficietur.* Nemo vos, fratres cariſſimi, errare a Domini viis faciat. Nemo vos Chriſtianos ab evangelio Chriſti rapiat. Nemo filios eccleſiæ de eccleſia tollat. Pereant ſibi ſoli, qui perire voluerunt. Extra eccleſiam ſoli remaneant, qui de eccleſia receſſerunt. Soli cum epiſcopis non ſint, qui contra epiſcopos rebellarunt. Conjurationis ſuæ pœnas ſoli ſubeant, qui olim ſecundum veſtra ſuffragia, nunc ſecundum Dei judicia, ſententiam conjurationis & malignitatis ſuæ ſubire meruerunt. Monet nos Dominus in evangelio ſuo dicens: *Rejicitis mandatum Dei ut traditionem veſtram ſtatuatis.* Qui mandatum Dei rejiciunt, & traditionem ſuam ſtatuere conantur, fortiter a vobis & firmiter reſpuantur. Sufficiat lapſis ruina una. Nemo volentes ſurgere ſua circumventione præcipitet. Nemo jacentes, pro quibus nos rogamus ut Dei manu & brachio ſubleventur, proſternat gravius & deprimat. Nemo ſemianimes,

&

& ut salutem suam pristinam recipiant deprecantes, ab omni spe salutis avertat. Nemo nutantibus lapsus sui caligine omne itineris salutaris lumen exstinguat. Instruit apostolus dicens: *Si quis aliter docet, & non acquiescit sanis verbis Domini nostri Jesu Christi & doctrinæ ejus, stupore elatus, discede ab hujusmodi.* Et iterum dicit ipse: *Nemo vos decipiat inanibus verbis. Propterea enim venit ira Dei super filios contumaciæ. Nolite ergo esse participes eorum.* Non est quod, decepti inanibus verbis, pravitatis eorum incipiatis esse participes. Discedite a talibus, quæso vos, & acquiescite consiliis nostris, qui pro vobis quotidie continuas Domino preces fundimus, qui vos ad ecclesiam revocari per Domini clementiam cupimus, qui de Deo pacem plenissimam prius matri, tum & filiis ejus oramus. Cum precibus atque orationibus nostris vestras quoque orationes & preces jungite, cum fletibus nostris vestras lacrimas copulate. Vitate lupos, qui oves a pastore secernunt. Vitate linguam diaboli venenatam, qui ab initio mundi fallax semper & mendax mentitur ut fallat, blanditur ut noceat, bona promittit ut malum tribuat, vitam pollicetur ut perimat. Lucent nunc quoque verba ejus, & venena manifesta sunt. Pacem pollicetur, ne perveniri possit ad pacem. Salutem promittit, ne qui deliquit, veniat ad salutem. Ecclesiam spondet, quando id agat, ut qui illi credit, in totum ab ecclesia pereat. Nunc est, fratres dilectissimi, ut & qui statis fortiter perseveretis, & stabilitatem vestram gloriosam, quam in persecutione tenuistis, perpetua firmitate servetis, & si qui circumveniente adversario lapsi estis, in secunda hac tentatione spei & paci vestræ fideliter consulatis, & ut vobis Dominus ignoscat, a sacerdotibus Domini non recedatis, cum scriptum sit: *Et homo quicumque fecerit in superbia, ut non exaudiat sacerdotem, aut judicem quicumque fuerit in diebus illis, morietur*

rietur homo ille. Perſecutionis iſtius noviſſima hæc eſt, & extrema tentatio, quæ & ipſa cito Domino protegente tranſibit, ut repræſenter vobis poſt Paſchæ diem cum collegis meis; quibus præſentibus, ſecundum arbitrium quoque veſtrum, & omnium noſtrum commune conſilium, ſicut ſemel placuit, ea quæ agenda ſunt, diſponere pariter & limare poterimus. Si quis autem pœnitentiam agere, & Deo ſatisfacere detrectans ad Feliciſſimi & ſatellitum ejus partes conceſſerit, & ſe hæreticæ factioni conjunxerit, ſciat ſe poſtea ad eccleſiam redire, & cum epiſcopis & plebe Chriſti communicare non poſſe. Opto vos, fratres cariſſimi, ſemper bene valere, & circa Domini miſericordiam exorandam continuis nobiſcum precibus inſiſtere.

EPISTOLA XLI.

Ad Cornelium, quod ordinationem Novatiani non receperit.

CYPRIANUS Cornelio fratri ſalutem. Venerunt ad nos, frater cariſſime, miſſi a Novatiano Maximus presbyter & Augendus diaconus, & Machæus quidam, & Longinus. Sed enim cum ex litteris quas ſecum ferebant, & ex eorum ſermone atque aſſeveratione Novatianum epiſcopum factum comperiſſemus, illicitæ & contra eccleſiam catholicam factæ ordinationis pravitate commoti, a communicatione eos noſtra ſtatim cohibendos eſſe cenſuimus, refutatis interim ac retuſis, quæ obſtinate ac pertinaciter aſſerere tentabant. Nam & ego & collegæ plurimi qui ad me convenerant, exſpectavimus adventum collegarum noſtrorum Caldonii & Fortunati, quos ad te nuper & ad coepiſcopos noſtros, qui ordinationi tuæ affuerant legatos miſeramus, ut eis adventantibus,

& rei gestæ veritatem reportantibus, majore aucto ritate & lucida per eos probatione partis adversæ improbitas frangeretur. Supervenerunt vero Pompejus & Stephanus collegæ nostri, qui & ipsi quoque ad instruendos istinc nos manifesta secundum gravitatem ac fidem suam indicia ac testimonia protulerunt, ut nec necesse fuerit audiri ultra eos, qui a Novatiano venerant missi. Qui cum in statione invidiosis quoque conviciis & clamoribus turbulentis proruerent, & flagitarent, ut crimina quæ se afferre ac probare dicebant, publice a nobis, & a plebe cognoscerentur, gravitati nostræ negavimus convenire, ut collegæ nostri jam delecti & ordinati, & laudabili multorum sententia comprobati ventilandam ultra famam ore maledico & æmulantium voce pateremur. Et quia quibus refutati & compressi sunt, & illicitis conatibus hæresim fecisse nudati sunt, in epistolam congerere longum fuit; ex Primitivo compresbytero nostro plenissime singula, quando ad vos venerit, audietis. Ac ne eorum furens audacia umquam desisteret, hic quoqne in schismatis partes Christi membra distrahere, & catholicæ ecclesiæ corpus scindere ac laniare nituntur, ut ostiatim per multorum domos, vel oppidatim per quasdam civitates discurrentes, obstinationis suæ & erroris sui sibi quærant comites. Quibus semel responsum dedimus, nec mandar desistimus, ut perniciosa dissensione & concertatio deposita, impietatem esse sciant matrem deserere, agnoscant atque intelligant episcopo semel facto, collegarum ac plebis testimonio & judicio comprob to, alium constitui nullo modo posse; proinde pacifice sibi ac fideliter consulunt, si se assertor evangelii Christi esse confitentur, prius ad ecclesia revertantur. Opto te, frater carissime, semper bene valere.

EPISTOLA XLII.

Ad Cornelium de ordinatione ejus a se comprobata & de Felicissimo.

CYPRIANUS Cornelio fratri salutem. Quod servis Dei maxime sacerdotibus justis & pacificis congruebat, frater carissime, miseramus nuper collegas nostros Caldonium & Fortunatum, ut non tantum persuasione litterarum nostrarum, sed præsentia sua & consilio omnium vestrum eniterentur quantum possent, & elaborarent, ut ad catholicæ ecclesiæ unitatem scissi corporis membra componerent, & Christianæ caritatis vinculo copularent. Sed quoniam diversæ partis obstinata & inflexibilis pertinacia non tantum radicis & matris sinum atque complexum recusavit, sed etiam gliscente & in pejus recrudescente discordia episcopum sibi constituit, & contra sacramentum semel traditum divinæ dispositionis & catholicæ unitatis, adulterum & contrarium caput extra ecclesiam fecit, acceptis litteris tam tuis, quam collegarum nostrorum, item adventantibus bonis viris, & nobis carissimis collegis nostris Pompejo & Stephano, a quibus hæc omnia cum lætitia communi adserta sunt firmiter & probata, secundum quod divinæ traditionis & ecclesiasticæ institutionis sanctitas pariter ac veritas exigebat, litteras nostras ad te direximus. Sed & per provinciam nostram hæc eadem collegiis singulis in notitiam perferentes, ab his quoque fratres nostros cum litteris dirigendos esse mandavimus. Quamquam mens nostra & propositum jam tunc fratribus & plebi istic universæ manifestatum fuisset, quando litteris nuper ab utraque parte susceptis tuas litteras legimus, & episcopatus tui ordinationem singulorum auribus intimavimus. Honoris etiam communis memores, & gravitatis sacerdotalis ac sancti-

tatis respectum tenentes, ea quæ ex diverso in librum ad nos transmissum congesta fuerant acerbationibus criminosis, respuimus, considerantes pariter & ponderantes, quod in tanto fratrum numero religiosoque conventu, consdentibus Dei sacerdotibus, & altari posito, nec legi debeant nec audiri. Neque enim facile promenda sunt, & incaute ac temere publicanda, quæ discordioso stilo scripta audientibus scandalum moveant, & fratres longe positos ac trans mare constitutos incerta opinione confundant. Viderint qui vel furori suo vel libidini servientes, & divinæ legis ac sanctitatis immemores, vel jactitare interim gestiunt quæ probare non possunt, & cum innocentiam destruere atque expugnare non valeant, satis habent fama mendaci & falso rumore maculas inspergere. Certe, quod præpositis & sacerdotibus congruit, danda opera est ut talia, cum a quibusdam scribuntur, per nos respuantur. Ubi enim erit, quod discimus, ac docemus scriptum esse: *Contine linguam tuam a malo, & labia tua ne loquantur insidiose*? Item alibi: *Os tuum abundavit malitia, & lingua tua complectebatur insidias. Sedens adversus fratrem tuum detrahebas, & adversus filium matris tuæ ponebas scandalum.* Item quod apostolus dicit: *Omnis sermo malus de ore vestro non procedat, sed bonus ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus.* Porro hæc fieri debere ostendimus, si, quando talia quorumdam calumniosa temeritate conscripta sunt, legi apud nos non patimur. Et iccirco, frater carissime, cum ad me talia de te & compresbyteris tecum considentibus scripta venissent, quæ religiosam simplicitatem sonabant, nec ullis maledictorum & conviciorum latratibus perstrepebant, clero & plebi legi præcepi. Quod autem scripta collegarum nostrorum qui illic ordinationi tuæ affuerant desideravimus, non veteris moris obliti, novum aliquid quærebamus, nam satis erat, ut tu

te

te episcopum factum litteris nuntiares, nisi esset ex diverso discrepans factio, quæ criminosis & calumniosis commentis suis collegarum pariter ac fratrum plurimorum turbaret mentes, et corda confunderet. Cui rei sopiendæ necessarium duximus, ut scribentium nobis inde collegarum nostrorum firma et solida auctoritas pararetur: qui moribus ac vitæ et disciplinæ tuæ condigna litterarum suarum testimonia prædicantes, æmulis quoque et rerum vel novitate, vel pravitate gaudentibus, omnem ambigendi & discrepandi scrupulum sustulerunt, et secundum consilium nostrum salubri ratione libratum in hoc fluctu æstuantium fratrum mentes sincere ac firmiter tuum sacerdotium probaverunt. Hoc enim vel maxime, frater, et laboramus, et laborare debemus, ut unitatem a Domino et per apostolos nobis successoribus traditam, quantum possumus, obtinere curemus, & quod in nobis est palabundas & errantes oves, quas quorumdam pervicax factio & hæretica tentatio a matre secernit, in ecclesiam colligamus; illis solis foris remanentibus, qui in obstinatione sua vel furore superfederunt & ad nos redire noluerunt, discretionis & separationis a se factæ, & ecclesiæ derelictæ ipsi rationem Domino reddituri. Quantum vero hic ad presbyterorum quorumdam, & Felicissimi causam pertinet, quid hic actum sit ut scire posses, litteras ad te collegæ nostri manu sua subscriptas miserunt, qui, auditis eis, quid senserint, & quid pronuntiaverint, ex eorum litteris disces. Melius autem, frater, facies, si etiam exempla litterarum, quæ ad te legenda pro dilectione communi per Caldonium & Fortunatum collegas nostros proxime miseram, quæ de eodem Felicissimo & de presbyterio ejusdem ad clerum istic necnon & ad plebem scripseram, legi illic fratribus jubeas, quæ & ordinationem & rationem rei gestæ loquantur, ut tam istic quam illic circa omnia per nos fraternitas in-

 strua-

ſtruatur. Exemplaria autem eadem nunc quoque per Mettium hypodiaconum a me miſſum & Nicephorum acolythum tranſmiſi. Opto te, frater cariſſime, ſemper bene valere.

EPISTOLA XLIII.

Ad eundem, quod ad confeſſores a Novatiano ſeductos litteras fecerit.

CYPRIANUS Cornelio fratri ſalutem. Et religioſum nobis & neceſſarium exiſtimavi, frater cariſſime, ad confeſſores qui illic ſunt, & Novatiani ac Novati obſtinatione & pravitate ſeducti de eccleſia receſſerunt, litteras breves facere, quibus eos pro affectione mutua convenirem, ut ad matrem ſuam id eſt eccleſiam catholicam revertantur. Quas litteras tibi a Mettio hypodiacono legi prius mandavi, ne quis aliud me ſcripſiſſe fingeret, quam quod meis litteris continetur. Mandavi tamen eidem Mettio a me ad vos miſſo, ut de tuo arbitrio rem gerat, & ſi eaſdem litteras confeſſoribus putaveris eſſe reddendas, tunc eas tradat. Opto te, frater cariſſime, ſemper bene valere.

EPISTOLA XLIV.

Ad confeſſores Romanos, ut ad unitatem redeant.

CYPRIANUS Maximo & Nicoſtrato, & ceteris confeſſoribus ſalutem. Cum frequenter, cariſſimi, cognoveritis ex litteris meis, quem & confeſſioni veſtræ honorem, & fraternitati connexæ dilectionem meo ſermone ſervaverim, credatis quæſo & acquieſcatis his litteris meis, quibus vobis & actui ac laudibus veſtris & ſcribo, & ſimpliciter ac fideliter

conſulo.

consulo. Gravat enim me atque contristat, & intolerabilis perculsi pæne prostrati pectoris mœstitia perstringit, cum vos illic comperissem contra ecclesiasticam dispositionem, contra evangelicam legem, contra institutionis catholicæ unitatem alium episcopum fieri consensisse, id est, quod nec fas est nec licet fieri, ecclesiam aliam constitui, Christi membra discerpi, dominici gregis animum & corpus unum discissa æmulatione lacerari. Quod quæso ut in vobis saltem illicitum istud fraternitatis nostræ discidium non perseveret, sed & confessionis vestræ & divinæ traditionis memores, ad matrem revertamini unde prodiistis, unde ad confessionis gloriam cum ejusdem matris exsultatione venistis. Nec putetis sic vos evangelium Christi asserere, dum vosmetipsos a Christi grege & ab ejus pace & concordia separatis, cum magis militibus gloriosis & bonis congruat intra domestica castra consistere, & intus positos ea quæ in commune tractanda sunt, agere ac providere. Nam cum unanimitas & concordia nostra scindi omnino non debeat, quia nos ecclesia derelicta foras exire, & ad vos venire non possumus, ut vos magis ad ecclesiam matrem & ad nostram fraternitatem revertamini, quibus possumus hortamentis petimus et rogamus. Opto vos, fratres carissimi, semper bene valere.

EPISTOLA XLV.

Ad Cornelium de Polycarpo Hadrumetino.

CYPRIANUS Cornelio fratri salutem. Legi litteras tuas, frater carissime, quas per Primitivum compresbyterum nostrum misisti, in quibus te comperi motum, quod cum de Hadrumentina colonia Polycarpi nomine ad te litteræ dirigerentur, posteaquam nos, ego & Liberalis in eumdem locum venissemus,

 cœpis-

cœpissent illuc ad presbyteros & diaconos litteræ d rigi. Quod scire te volumus & pro certo credere nulla id levitate aut contumelia factum. Sed cum st tuissemus collegæ complures, qui in unum conven ramus, ut legatis ad vos coepiscopis nostris Caldc nio & Fortunato missis, omnia interim integra suspe derentur, donec ad nos iidem collegæ nostri, rebu illic aut ad pacem redactis, aut pro veritate compe tis redirent, presbyteri & diaconi in Hadrumetin consistentes, Polycarpo coepiscopo nostro absente ignorabant quid nobis in commune placuisset. A ubi nos in præsenti venimus, comperto consilio nc stro, ipsi quoque id quod & ceteri observare cœpe runt, ut in nullo ecclesiarum istic consistentium co sensio discreparet. Quidam tamen mentes nonnun quam & animos sermonibus suis turbant, dum alite quædam quam se habet veritas, nuntiant. Nos enir singulis navigantibus, ne cum scandalo ullo naviga rent, rationem reddentes, scimus nos hortatos eo esse, ut ecclesiæ catholicæ radicem & matricem ag noscerent ac tenerent. Sed quoniam latius fusa e nostra provincia, habet enim Numidiam & Maurita niam sibi cohærentes, ne in Urbe schisma factum ab sentium animos incerta opinione confunderet, pla cuit ut per episcopos, retenta a nobis rei veritate & ad comprobandam ordinationem tuam facta aucto ritate majore, tunc demum scrupulo omni de singu lorum pectoribus excusso, per omnes omnino in pro vincia ista positos litteræ fierent, sicuti fiunt, ut t universi collegæ nostri & communicationem tuam id est, catholicæ ecclesiæ unitatem pariter & carita tem probarent firmiter ac tenerent. Quod divinitu evenisse, & consilium nostrum providenter processi se gaudemus. Sic enim nunc episcopatus tui & veri tas pariter & dignitas apertissima luce & manifesti sima, & firmissima comprobatione fundata est, ut ex

rescrip-

rescriptis collegarum nostrorum, qui ad nos litteras inde fecerunt, & ex relatione ac testimoniis coepiscoporum Pompeii, & Stephani, & Caldonii ac Fortunati ordinationis tuæ & origo necessaria, & ratio justa, & gloriosa quoque innocentia ab omnibus nosceretur. Quod ut simul cum ceteris quoque collegis nostris stabiliter ac firmiter administremus, atque ut catholicæ ecclesiæ pacem concordiæ unanimitate teneamus, perficiet divina dignatio; ut Dominus, qui sacerdotes sibi in ecclesia sua eligere & constituere dignatur, electos quoque & constitutos sua voluntate atque opitulatione tueatur, gubernantes inspirans, ac subministrans & ad improborum contumaciam frenandam vigorem, & ad lapsorum fovendam pœnitentiam lenitatem. Opto te, frater carissime, semper bene valere.

EPISTOLA XLVI.

Cornelii ad Cyprianum de confessoribus ad unitatem reversis.

CORNELIUS Cypriano fratri salutem. Quantam sollicitudinem & anxietatem sustinuimus de iis confessoribus, qui dolo, & malitia hominis callidi & veteratoris fuerant circumventi, & pæne decepti, & ab ecclesia alienati, tanta lætitia adfecti sumus, & Deo omnipotenti, & Christo Domino nostro gratias egimus cum ii, cognito suo errore, & intellecta hominis maligni, velut serpentis astutia venenata, ad ecclesiam unde exierant, sicuti ipsi ex suo corde profitentur, simplici voluntate venerunt. Et primo quidem fratres nostri probatæ fidei, amantes pacem, unitatem optantes, tumorem illorum, horum mollitiam nuntiabant, fide tamen non idonea, ut facile nobis credere daretur illos penitus esse mutatos. Po-

ftea vero quam Urbanus & Sidonius confeſſores ad compresbyteros noſtros venerunt, affirmantes Maximum confeſſorem, & presbyterum ſecum pariter cupere in eccleſiam redire, ſed quoniam multa præceſſerant ab eis deſignata, quæ tu quoque a coepiſcopis noſtris & ex litteris meis cognoviſti, ut non temere eis fides haberetur, ex ipſorum ore, & confeſſione, iſta quæ per legationem mandaverant, placuit audiri. Qui cum veniſsent, & a presbyteris quæ geſserant, exigerentur, noviſſime quod per omnes eccleſias litteræ calumniis & maledictis plenæ, eorum nomine frequenter miſsæ fuiſsent, & pæne omnes eccleſias perturbaſsent: circumventos ſe eſse affirmaverunt; nec quid in iſtis litteris ineſſet ſe ſciſſe, tantummodo circumductos commiſiſſe ſe quoque ſchiſmatica, & hæreticis auctores fuiſſe, ut paterentur ei manus quaſi in epiſcopatum imponi. Qui, cum hæc & cetera eis fuiſſent exprobrata, ut abolerentur & de memoria tollerentur, deprecati ſunt. Omni igitur actu ad me perlato, placuit contrahi presbyterium. Adfuerunt etiam epiſcopi quinque, qui & hodie præſentes fuerunt, ut firmato conſilio, quid circa perſonam eorum obſervari deberet, conſenſu omnium ſtatueretur. Et ut motum omnium et conſilium ſingulorum dignoſceres, etiam ſententias noſtras placuit in notitiam veſtram perferri; quas et ſubjectas leges. His ita geſtis, in presbyterium venerunt Maximus, Urbanus, Sidonius, & Macharius, & plerique fratres qui ſe eis adjunxerant, ſummis precibus deſiderantes; ut ea quæ ante fuerant geſta, in oblivionem caderent, nullaque eorum mentio haberetur, proinde atque ſi nihil eſſet vel commiſſum vel dictum, invicem omnibus remiſſis, cor mundum & purum jam Deo exhiberent, ſequentes evangelicam vocem dicentem beatos eſse puros corde, quóniam ipſi Deum videbunt. Quod erat conſequens, omnis hic actus po-

pulo

ulo fuerat insinuandus, ut & ipsos viderent in eccle- a constitutos, quos errantes & palabundos tamdiu iderant & dolebant. Quorum voluntate cognita, agnus fraternitatis concursus factus est. Una vox rat omnium gratias Deo agentium, gaudium pecto- is lacrimis exprimentes, complectentes eos, quasi odie pœna carceris fuissent liberati. Et ut ipsorum ropria verba designem: Nos, inquiunt, Cornelium piscopum sanctissimæ cathollcæ Ecclesiæ, electum a Deo omnipotente & Christo Domino nostro scimus. Nos errorem nostrum confitemur. Imposturam pas- i sumus. Circumventi sumus perfidiæ loquacitate captiosa. Nam etsi videbamur quasi quamdam com- municationem cum schismatico & hæretico homine habuisse: sincera tamen mens nostra semper in eccle- sia fuit. Nec enim ignoramus unum Deum esse, & unum Christum esse Dominum, quem confessi su- mus, unum spiritum sanctum, unum episcopum in catholica ecclesia esse debere. Quis ista eorum pro- fessione non moveretur, ut quod apud potestatem sæculi erant confessi, in ecclesia constituti comproba- rent? Quapropter Maximum presbyterum locum suum agnoscere jussimus. Ceteros cum ingenti populi suffragio recepimus. Omnia autem remisimus Deo omnipotenti, in cujus potestate sunt omnia reservata. Hæc igitur, frater carissime, eadem hora, eodem mo- mento ad te per scripta transmisimus, & Nicephorum acolythum descendere ad navigandum destinantem, ad vos statim dimisi, ut nulla procrastinatione habi- ta velut præsens in isto clero, & in isto populi cœ- tu Deo omnipotenti & Christo Domino nostro gratias ageres. Credimus autem fore, quinimmo pro certo jam confidimus, ceteros quoque qui in hoc errore sunt constituti, in ecclesiam brevi reversuros, cum aucto- res suos viderint nobiscum agere. Has litteras puto te debere, frater carissime, & ad ceteras ecclesias

mitte

mittere, ut omnes sciant schismatici hujus & hæretici dolum & prævaricationem de die in diem evacuari. Bene vale, frater carissime.

EPISTOLA XLVII.

Cypriani ad Cornelium, responsum congratulatorium de illorum reditu ex schismate.

CYPRIANUS Cornelio fratri salutem. Et egisse nos & agere, frater carissime, maximas gratias sine cessatione profitemur Deo patri omnipotenti, & Christo ejus Domino & Deo nostro salvatori, quod sic ecclesia divinitus protegatur, ut unitas ejus & sanctitas non jugiter nec in totum perfidiæ & hæreticæ pravitatis obstinatione vitietur. Legimus enim litteras vestras, & voti communis amplissimum gaudium exsultanter excepimus, Maximum presbyterum & Urbanum confessores cum Sidonio & Machario ad ecclesiam catholicam regressos esse, id est, errore deposito, & schismatico, immo hæretico furore deserto, unitatis ac veritatis domicilium fideli sanitate repetiisse; ut unde ad gloriam processerant, illuc gloriosi redirent; ne qui Christum confessi essent, Christi postmodum castra desererent, nec tentarent caritatis atque unitatis fidem, qui victi robore & virtute non fuerant. Ecce incolumis & immaculata laudis integritas, ecce incorrupta & solida confitentium dignitas, a desertoribus & profugis recessisse, proditores fidei & ecclesiæ catholicæ impugnatores reliquisse. Merito illos revertentes summo, ut scribitis, gaudio & clerus & plebs, & fraternitas omnis excepit, quoniam in confessoribus gloriam suam conservantibus, & ad unitatem revertentibus nemo non socium se & participem eorum gloriæ computat. Hujus rei lætitiam de nostris possumus sensibus æstimare:

nam

am cum istic ad litteras vestras, quas de eorum confessione misistis, lætatus sit omnis fratrum numerus, & summa alacritate hunc nuntium communis gratulationis exceperit; quid illic ubi res ipsa & præsens lætitia sub oculis omnium gerebatur? Cum enim Dominus in evangelio suo dicat esse summum gaudium in cælo super uno peccatore pœnitentiam agente, quanto majus est gaudium & in terris pariter & in cælo, super confessoribus ad ecclesiam Dei cum gloria sua & cum laude redeuntibus, & redeundi viam ceteris exempli sui fide & probatione facientibus? Hic enim quosdam fratres nostros error induxerat, quod sibi communicationem confessorum sequi viderentur. Quo errore sublato, lux omnium pectoribus infusa est, & ecclesia catholica una esse, nec scindi nec dividi posse monstrata est. Nec quisquam jam facile poterit schismatici furentis verbis loquacibus decipi, quando probatum sit bonos & gloriosos Christi milites non potuisse diu aliena fallacia & perfidia extra ecclesiam detineri. Opto te, frater carissime, semper bene valere.

EPISTOLA XLVIII.

Cornelii ad Cyprianum de factione Novatiani cum suis.

CORNELIUS Cypriano fratri salutem. Ne quid minus ad pœnam futuram hujus scelerati hominis deesset, prostratus virtutibus Dei, cum Maximus & Longinus & Machæus inde fuissent expulsi, denuo resurrexit; & sicut prioribus litteris tibi quas per Augendum confessorem misi, significavi, puto Nicostratum, & Novatum, & Evaristum, & Primum, & Dionysium illo jam pervenisse. Invigiletur ergo ut omnibus coepiscopis nostris & fratribus innotescat: Nicostratum multorum criminum reum, & non solum

patronæ

patronæ suæ carnali, cujus rationes gessit, fraudes & rapinas fecisse, verum etiam, quod est illi ad perpetuam pœnam reservatum, ecclesiæ deposita non modica abstulisse; Evaristum vero auctorem schismatis fuisse, & successorem plebi cui ante præfuerat, Zetum in locum ejus episcopum esse constitutum. Majora vero & graviora hic designavit malitia & inexplebili pravitate sua, quam quæ illic apud suos semper exercuit, ut scias quales duces & protectores iste schismaticus & hæreticus lateri suo semper junctos habeat. Opto te, frater carissime, semper bene valere.

EPISTOLA XLIX.

Cypriani responsum ad Cornelium de Novati sceleribus.

CYPRIANUS Cornelio fratri salutem. Et cum diligentia & cum dilectione fecisti, frater carissime, festinato ad nos mittendo Nicephorum acolythum, qui nobis & de confessoribus regressis gloriosam lætitiam nuntiaret, & adversus Novatiani & Novati novas & perniciosas ad impugnandam Christi ecclesiam machinas plenissime instrueret. Nam cum pridie istic venisset hæreticæ pravitatis nocens factio ipsa jam perdita, & alios qui sibi consenserint perditura, postero die Nicephorus cum vestris litteris supervenit; quibus & didicimus, & docere atque instruere ceteros cœpimus, Evaristum de episcopo jam nec laicum remansisse, cathedræ & plebis extorrem, & de ecclesia Christi exsulem, per alias longe provincias oberrare, & ipsum veritatis ac fidei naufragum factum, circa quosdam sui similes paria naufragia concitare, Nicostratum vero diaconio sanctæ admistrationis amisso, ecclesiasticis pecuniis sacrilega fraude subtractis, & viduarum ac pupillorum depositis denegatis, non tam in Africam venire voluisse,

quam

quam conscientia rapinarum & criminum nefandorum illic ab Urbe fugisse. Et nunc Ecclesiæ desertor ac profugus, quasi mutasse sit hominem mutare regionem, confessorem se ultra jactat & prædicat, cum Christi confessor nec dici, nec esse jam possit, qui ecclesiam Christi negavit. Nam cum Paulus apostolus dicat: *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in unam carnem. Sacramentum istud magnum est, ego autem dico in Christum & in ecclesiam.* Cum hoc, inquam, beatus apostolus dicat, & Christi pariter atque ecclesiæ unitatem individuis nexibus cohærentem sancta sua voce testetur, quomodo potest esse cum Christo, qui cum sponsa Christi atque in ejus ecclesia non est? Aut quomodo assumit sibi regendæ aut gubernandæ ecclesiæ curam, qui spoliavit & fraudavit ecclesiam Christi? Nam de Novato nihil inde ad nos fuerat nuntiandum, cum magis per nos vobis debeat Novatus ostendi, rerum novarum semper cupidus, avaritiæ inexplebilis rapacitate furibundus, arrogantia & stupore superbi tumoris inflatus, semper istic episcopis male cognitus, quasi hæreticus semper & perfidus omnium sacerdotum voce damnatus, curiosus semper ut prodat, ad hoc adulatur ut fallat, numquam fidelis ut diligat, fax & ignis ad conflanda seditionis incendia, turbo & tempestas ad fidei facienda naufragia, hostis quietis, tranquillitatis adversarius, pacis inimicus. Denique Novato illinc a vobis recedente, id est, procella & turbine recedente, ex parte illic quies facta est, & gloriosi ac boni confessores, qui de ecclesia illo incitante discesserant, posteaquam ab Urbe ille discessit, ad ecclesiam reverterunt. Idem est Novatus, qui apud nos primum discordiæ & schismatis incendium seminavit, qui quosdam istic ex fratribus ab episcopo segregavit, qui in ipsa persecutione ad evertendas fratrum mentes alia quædam persecutio nostris fuit. Ipse

est

est qui Felicissimum satellitem suum diaconum, nec permittente me nec sciente, sua factione & ambitione constituit, & cum sua tempestate Romam quoque ad evertendam ecclesiam navigans, similia illic & paria moliens est, a clero portionem plebis avellens, fraternitatis bene sibi cohærentis & se invicem diligentis concordiam scindens. Plane quoniam pro magnitudine sua debeat Carthaginem Roma præcedere, illic majora & graviora commisit. Qui istic adversus ecclesiam diaconum fecerat, illic episcopum fecit. Nec hoc quispiam miretur in talibus. Feruntur semper mali suo furore dementes, & posteaquam scelera fecerint, conscientia ipsa sceleratæ mentis agitantur. Nec remanere in ecclesia Dei possunt, qui deificam & ecclesiasticam disciplinam nec actus sui conversatione, nec morum pace tenuerunt. Spoliati ab illo pupilli, fraudatæ viduæ, pecuniæ quoque ecclesiæ denegatæ has de illo exigunt pœnas, quas in ejus furore conspicimus. Pater etiam ejus in vico fame mortuus, & ab eo in morte postmodum nec sepultus. Uterus uxoris calce percussus, & abortione properante in parricidium partus expressus. Et damnare nunc audet sacrificantium manus, cum sit ipse nocentior pedibus, quibus filius, qui nascebatur, occisus est. Hanc conscientiam criminum jam pridem timebat. Propter hoc se non de presbyterio excitari tantum, sed & communicatione prohiberi pro certo tenebat; & urgentibus fratribus imminebat cognitionis dies, quo apud nos causa ejus ageretur, nisi persecutio ante venisset, quam iste voto quodam evadendæ & lucrandæ damnationis excipiens, hæc omnia commisit & miscuit; ut qui ejici de ecclesia & excludi habebat, judicium sacerdotum voluntaria discessione præcederet, quasi evasisse sit pœnam, prævenisse sententiam. Circa ceteros autem fratres elaboramus, quos ab eo circumventos dolemus, ut vetera-

teratoris perniciosum latus fugiant, ut letales laqueos sollicitantis evadant, ut de qua ille pelli divinitus meruit, ecclesiam repetant; quos quidem, Domino adjuvante, per ejus misericordiam regredi posse confidimus: neque enim potest perire nisi quem constat esse periturum, cum Dominus in evangelio suo dicat: *Omnis plantatio quam non plantavit pater meus cælestis, eradicabitur.* Qui plantatus non est in præceptis Dei patris & monitis, solus poterit de ecclesia ille discedere, solus episcopis derelictis, cum schismaticis & hæreticis in furore remanere. Ceteros vero nobiscum adunabit Dei patris misericordia, & Christi Domini nostri indulgentia, & nostra patientia. Opto te, frater carissime, semper bene valere.

EPISTOLA L.

Maximi & ceterorum confessorum ad Cyprianum de suo reditu ex schismate.

CYPRIANO fratri Maximus, Urbanus, Sidonius, & Macharius salutem. Certi sumus, frater carissime, te quoque nobiscum pari voto congaudere, nos habito consilio, utilitatibus ecclesiæ & paci magis consulentes, omnibus rebus prætermissis & judicio Dei servatis, cum Cornelio episcopo nostro pariter & cum universo clero pacem fecisse. Cum gaudio etiam universæ ecclesiæ, prona etiam omnium caritate, hoc factum his litteris nostris scire certissime debuisti. Oramus te, frater carissime, multis annis bene valere.

EPISTOLA LI.

Cypriani ad confessores de reditu ex schismate congratulatoria.

CYPRIANUS Maximo presbytero, item Urbano, & Sidonio, & Machario fratribus salutem. Lectis litteris vestris, fratres carissimi, quas ad me de vestra regressione, & de ecclesiastica pace, ac fraterna redintegratione fecistis, in tantum me lætatum esse confiteor, in quantum fueram & ante lætatus; quando confessionis vestræ gloriam comperi, & militiæ vestræ cælestem ac spiritalem laudem gratulabundus excepi. Nam & hæc fidei & laudis vestræ alia confessio est, unam esse ecclesiam confiteri, nec alieni erroris, vel potius pravitatis participem fieri, repetere eadem castra unde prodistis, unde ad gerendum prœlium & adversarium subigendum fortissimis viribus prosilistis. Illuc enim erant de acie tropæa referenda, unde ad aciem fuerant arma suscepta; ne quos ad gloriam Christus parasset, eosdem gloriosos Christi ecclesia non haberet. Nunc vero & vos congruentem fidei vestræ tenorem, atque individuæ caritatis & concordiæ legem dominica pace tenuistis, & exemplum ceteris dilectionis & pacis vestro itinere fecistis, ut ecclesiæ veritas & evangelici sacramenti unitas quæ a nobis tenebatur, vestro etiam consensu ac vinculo necteretur, nec confessores Christi erroris duces fierent, qui virtutis & honoris auctores laudabiles extitissent. Viderint quantum vobis ceteri gratulentur, vel quantum apud se ipsos singuli glorientur. Ego me & gratulari magis vobis, & plus ceteris gloriari in hac vestra pacifica regressione & caritate confiteor. Simpliciter enim quid in meo corde fuerit, debetis audire. Dolebam vehementer, & graviter angebar, quod eis communicare non possem quos semel dili-

gere

gere cœpissem. Posteaquam vos de carcere prodeuntes schismaticus & hæreticus error excepit, sic res erat, quasi vestra gloria in carcere remansisset. Illic enim resedisse vestri nominis dignitas videbatur, quando milites Christi non ad ecclesiam de carcere redirent, in quem prius cum ecclesiæ laude & gratulatione venissent. Nam etsi videntur in ecclesia esse zizania, non tamen impediri debet aut fides aut caritas nostra, ut quoniam zizania esse in ecclesia cernimus, ipsi de ecclesia recedamus. Nobis tantummodo laborandum est, ut frumentum esse possimus, ut cum cœperit frumentum dominicis horreis condi, fructum pro opere nostro & labore capiamus. Apostolus in epistola sua dicit: *In domo autem magna non solum vasa sunt aurea & argentea, sed & lignea & fictilia, & quædam quidem honorata, quædam vero inhonorata.* Nos operam demus, fratres carissimi, & quantum possumus laboremus, ut vasa aurea vel argentea simus. Ceterum fictilia vasa confringere Domino soli concessum est, cui & virga ferrea data est. Esse non potest major domino suo servus. Nec quisquam sibi quod soli filio pater tribuit, vindicare potest, ut putet aut ad aream ventilandam & purgandam palam ferre posse, aut a frumento universa zizania humano judicio separare. Superba est ista obstinatio & sacrilega præsumptio, quam sibi furor pravus assumit. Et dum dominium sibi semper quidam plusquam mitis justitia deposcit, assumunt, de ecclesia pereunt; & dum se insolenter extollunt, ipso suo tumore cæcati veritatis lumen amittunt. Propter quod & nos temperamentum tenentes, & libram Domini contemplantes, & Dei patris pietatem ac misericordiam cogitantes, diu multumque tractatu inter nos habito justa moderatione quæ sunt agenda, libravimus. Quæ omnia penitus potestis inspicere lectis libellis, quos hic nuper legeram, & ad vos quoque legendos pro

communi dilectione transmiseram; ubi lapsis nec censura deest quæ increpet, nec medicina quæ sanet. Sed & catholicæ ecclesiæ unitatem quantum potuit, expressit nostra mediocritas. Quem libellum magis ac magis nunc vobis placere confido, quando eum jam sic legitis, ut & probetis & ametis. Siquidem quod nos verbis conscripsimus, vos factis impletis, quando ad ecclesiam caritatis ac pacis unitate remeatis. Opto vos, fratres carissimi ac desiderantissimi, semper bene valere.

EPISTOLA LII.

Ad Antonianum de Cornelio & Novatiano.

CYPRIANUS Antoniano fratri salutem. Accepi primas litteras tuas, frater carissime, concordiam collegii sacerdotalis firmiter obtinentes, & catholicæ ecclesiæ cohærentes, quibus significasti cum Novatiano te non communicare, sed sequi consilium nostrum, & cum Cornelio coepiscopo nostro unum tenere consensum. Scripsisti etiam ut exemplum earumdem litterarum ad Cornelium collegam nostrum transmitterem, ut deposita omni sollicitudine jam sciret, te secum, hoc est, cum catholica ecclesia, communicare. Sed enim supervenerunt postmodum aliæ litteræ tuæ per Quintum compresbyterum missæ, in quibus animadverti animum tuum Novatiani litteris motum nutare cœpisse. Nam cum & consilium & consensum tuum firmiter ante fixisses, desiderasti in his litteris, ut rescriberem tibi, quam hæresim Novatianus introduxisset, vel Cornelius qua ratione Trophimo & turificatis communicet. Quod quidem si pro sollicitudine fidei anxie curas, & rei dubiæ veritatem sollicitus exploras; reprehendenda non est in timore divino æstuantis animi sollicitudo suspensa.

Quo-

Quoniam tamen video, post primam sententiam epistolæ tuæ, Novatiani litteris postmodum te esse commotum, illud, frater carissime, primo in loco pono, graves viros, & semel super petram solida stabilitate fundatos, non dico aura levi, sed nec vento aut turbine commoveri, ne animus dubius & incertus variis opinionibus, velut quibusdam ventorum incursantium flatibus, frequenter agitetur, & a proposito suo cum quadam levitatis reprehensione mutetur. Quod ne vel apud te, vel apud quemquam Novatiani litteræ faciant, ut desiderasti, frater carissime, rationem rei tibi breviter exponam. Et quidem primum, quoniam de meo quoque actu motus videris, mea apud te & persona, & causa purganda est, ne me aliquis existimet a proposito meo leviter recessisse; & cum evangelicum vigorem primo & inter initia defenderim, postmodum videar animum meum a disciplina & censura priore flexisse, ut his qui libellis conscientiam suam maculaverint, vel nefanda sacrificia commiserint, laxandam pacem putaverim. Quod utrumque non sine librata diu & ponderata ratione a me factum est. Nam cum acies adhuc inter manus esset, & prœlium gloriosi certaminis in persecutione ferveret, toto hortatu & pleno impetu militum vires fuerant excitandæ, & maxime lapsorum mentes classico quodam nostræ vocis fortiter animandæ; ut pœnitentiæ viam non solum precibus & lamentationibus sequerentur, sed quoniam repetendi certaminis & reparandæ salutis dabatur occasio, ad confessionis potius ardorem, & martyrii gloriam nostris increpiti vocibus provocarentur. Denique cum de quibusdam ad me presbyteri & diaconi scripsissent, eos immoderatos esse, & ad communicationem accipiendam festinanter urgere, rescribens eis in epistola mea, quæ exstat, & hoc addidi; *Qui si nimium properant, habent in sua potestate quod postulant, tempore ipso*

 sibi

ſibi plus quam quod poſtulant, largiente. Acies adhuc geritur, & agon quotidie celebratur. Si commiſſi vere & firmiter pœnitet, & fidei calor prævalet, qui differri non poteſt, poteſt coronari. De eo tamen quod ſtatuendum eſſet circa cauſam lapſorum, diſtuli; ut cum quies & tranquillitas data eſſet, & epiſcopis in unum convenire indulgentia divina permitteret, tunc communicato & librato de omnium collatione conſilio ſtatueremus, quid fieri oporteret; ſi quis vero ante conſilium noſtrum, & ante ſententiam de omnium conſilio ſtatutam lapſis temere communicare voluiſſet, ipſe a communicatione abſtineretur. Quod etiam Romam ad clerum tunc adhuc ſine epiſcopo agentem, & ad confeſſorem Maximum presbyterum, & ceteros in cuſtodia conſtitutos, nunc in eccleſia cum Cornelio junctos, pleniſſime ſcripſi, quod me ſcripſiſſe de eorum reſcriptis poteris noſcere. Nam in epiſtola ſua ita poſuerunt: *Quamquam nobis in tam ingenti negotio placeat, quod & tu ipſe tractaſti, prius eſſe eccleſiæ pacem ſuſtinendam, deinde ſic collatione conſiliorum cum epiſcopis, presbyteris, diaconibus, confeſſoribus pariter ac ſtantibus laicis facta, lapſorum tractare rationem.* Additum eſt etiam Novatiano tunc ſcribente, & quod ſcripſerat ſua voce recitante, & presbytero Moyſe, tunc adhuc confeſſore, nunc jam martyre, ſubſcribente, ut lapſis infirmis, & in exitu conſtitutis pax daretur. Quæ litteræ per totum mundum miſſæ ſunt, & in notitiam eccleſiis omnibus & univerſis fratribus perlatæ ſunt. Secundum quod tamen ante fuerat deſtinatum, perſecutione ſopita, cum data eſſet facultas in unum conveniendi, copioſus epiſcoporum numerus, quos integros & incolumes fides ſua & Domini tutela protexit, in unum convenimus, & ſcripturis divinis ex utraque parte prolatis, temperamentum ſalubri moderatione libravimus, ut nec in totum ſpes communicationis & pacis lapſis denegaretur, ne plus deſperatione

tione

tione deficerent, & eo quod sibi ecclesia clauderetur, secuti sæculum gentiliter viverent; nec tamen rursus censura evangelica solveretur, ut ad communicationem temere prosilirent; sed traheretur diu pœnitentia, & rogaretur dolenter paterna clementia, & examinarentur causæ, & voluntates, & necessitates singulorum, secundum quod libello continetur, quem ad te pervenisse confido, ubi singula placitorum capita conscripta sunt. Ac si minus sufficiens episcoporum in Africa numerus videbitur, etiam Romam super hac re scripsimus ad Cornelium collegam nostrum; qui & ipse cum plurimis coepiscopis habito concilio, in eamdem nobiscum sententiam pari gravitate & salubri moderatione consensit. De quo tibi necesse nunc fuit scribere, ut scias me nihil leviter egisse, sed secundum quod litteris meis fueram ante complexus, omnia ad commune concilii nostri consilium distulisse, & nemini quidem ex lapsis prius communicasse, quando adhuc erat, unde non tantum indulgentiam, sed & coronam lapsus acciperet: postea tamen, sicut collegii concordia, & colligendæ fraternitatis ac medendi vulneris utilitas exigebat, necessitati temporum succubuisse, & saluti multorum providendum putasse, & nunc ab his non recedere, quæ semel in concilio nostro de communi collatione placuerunt, quamvis multa multorum vocibus ventilentur, & mendacia adversus sacerdotes Dei de diaboli ore prolata, ad rumpendam catholicæ unitatis concordiam ubique jactentur. Sed te oportet ut bonum fratrem atque unanimem consacerdotem, non quid maligni atque apostatæ dicant facile suscipere, sed quid collegæ tui modesti & graves viri faciant, de vitæ & disciplinæ nostræ exploratione perpendere. Venio jam nunc, frater carissime, ad personam Cornelii collegæ nostri, ut Cornelium nobiscum verius noveris, non de malignorum & detrahentium menda-

cio, sed de Domini Dei judicio, qui eum episcopum fecit, & coepiscoporum testimonio, quorum numerus universus per totum mundum concordi unanimitate consensit. Nam quod Cornelium carissimum nostrum Deo, & Christo & ecclesiæ ejus, item consacerdotibus cunctis laudabili prædicatione commendat; non iste ad episcopatum subito pervenit, sed per omnia ecclesiastica officia promotus, & in divinis administrationibus Dominum sæpe promeritus, ad sacerdotii sublime fastigium cunctis religionis gradibus ascendit. Tum deinde episcopatum ipsum nec postulavit, nec voluit, nec ut ceteri, quos arrogantiæ & superbiæ suæ tumor inflat, invasit; sed quietus alias & modestus, & quales esse consueverunt, qui ad hunc locum divinitus eliguntur, pro pudore virginalis continentiæ suæ, & pro humilitate ingenitæ sibi & custoditæ verecundiæ, non ut quidam vim fecit ut episcopus fieret, sed ipse vim passus est, ut episcopatum coactus exciperet. Et factus est episcopus a plurimis collegis nostris, qui tunc in urbe Roma aderant, qui ad nos litteras honorificas & laudabiles, & testimonio suæ prædicationis illustres de ejus ordinatione miserunt. Factus est autem Cornelius episcopus de Dei & Christi ejus judicio, de clericorum pæne omnium testimonio, de plebis quæ tunc affuit, suffragio, & de sacerdotum antiquorum & bonorum virorum collegio, cum nemo ante se factus esset, cum Fabiani locus, id est, cum locus Petri & gradus cathedræ sacerdotalis vacaret; quo occupato de Dei voluntate, atque omnium nostrum consensione firmato, quisquis jam episcopus fieri voluerit, foris fiat necesse est, nec habeat ecclesiasticam ordinationem, qui ecclesiæ non tenet unitatem. Quisquis ille fuerit, multum de se licet jactans, & sibi plurimum vindicans, prophanus est, alienus est, foris est. Et cum post primum secundus esse non possit, quisquis post unum,

qui

qui solus esse debeat, factus est, non jam secundus ille, sed nullus est. Tum deinde post episcopatum non exambitum nec extortum, sed de Dei, qui sacerdotes facit, voluntate susceptum, quanta in ipso suscepto episcopatu suo virtús, quantum robur animi, qualis firmitas fidei? (quod nos simplici corde & perspicere penitus, & laudare debemus) sedisse intrepidum Romæ in sacerdotali cathedra eo tempore, cum tyrannus infestus sacerdotibus Dei fanda atque infanda comminaretur, cum multo patientius & tolerabilius audiret levari adversus se æmulum principem, quam constitui Romæ Dei sacerdotem. Nonne hic, frater carissime, summo virtutis & fidei testimonio prædicandus est, nonne inter gloriosos confessores & martyres deputandus, qui tantum temporis sedit exspectans corpori sui carnifices, & tyranni ferocientis ultores, qui Cornelium adversus edicta feralia resistentem, & minas & cruciatus & tormenta fidei vigore calcantem vel gladio invaderent, vel crucifigerent, vel igne torrerent, vel quolibet inaudito genere pœnarum viscera ejus & membra laniarent? Etiamsi majestas Domini protegentis & bonitas sacerdotem quem fieri voluit, factum quoque protexit; tamen Cornelius, quantum ad ejus devotionem pertinet & timorem, passus est quidquid pati potuit, & tyrannum armis & bello postmodum victum prior sacerdotio suo vicit. Quod autem quædam de illo inhonesta & maligna jactantur, nolo mireris, cum scias hoc esse opus semper diaboli, ut servos Dei mendacio laceret, & opinionibus falsis gloriosum nomen infamet, ut qui conscientiæ suæ luce clarescunt, alienis rumoribus sordidentur. Explorasse autem collegas nostros scias, & verissime comperisse nulla illum libelli, ut quidam jactitant, labe maculatum esse, sed neque cum episcopis qui sacrificaverunt, communicationem sacrilegam miscuisse, sed eos demum quo-

rum causa audita, & innocentia comprobata sit, conjunxisse nobiscum. Nam & de Trophimo, de quo tibi scribi desiderasti, non ita res est ut ad te pertulit rumor, & mendacium malignorum. Nam, sicut antecessores nostri sæpe fecerunt, colligendis fratribus nostris carissimus frater noster necessitati succubuit. Et quoniam cum Trophimo pars maxima plebis abscesserat, redeunte nunc ad ecclesiam Trophimo, & satisfaciente & pœnitentia deprecationis errorem pristinum confitente, & fraternitatem quam nuper abstraxerat, cum plena humilitate & satisfactione revocante, auditæ sunt ejus preces; & in ecclesiam Domini non tam Trophimus, quam maximus fratrum numerus qui cum Trophimo fuerat, admissus est; qui omnes regressuri ad ecclesiam non essent, nisi cum Trophimo comitante venissent. Tractatu ergo illic cum collegis plurimis habito susceptus est Trophimus; pro quo satisfaciebat fratrum reditus, & restituta multorum salus. Sic tamen admissus est Trophimus, ut laicus communicet, non, secundum quod ad te malignorum litteræ pertulerunt, quasi locum sacerdotis usurpet. Sed & quod passim communicare sacrificatis Cornelius tibi nuntiatus, hoc etiam de apostatarum fictis rumoribus nascitur. Neque enim possunt laudare nos qui recedunt a nobis, aut exspectare debemus; ut placeamus illis, qui nobis displicentes & contra ecclesiam rebelles sollicitandis de ecclesia fratribus violenter insistunt. Quare & de Cornelio & de nobis quæcumque jactantur, nec audias facile, nec credas, frater carissime. Si qui enim infirmitatibus occupantur, illis, sicut placuit, in periculo subvenitur. Postea tamen quam subventum est, & periclitantibus pax data est, offocari a nobis non possunt aut opprimi, aut vi & manu nostra in exitum mortis urgeri, ut quoniam morientibus pax datur, necesse sit mori eos, qui acceperint pacem,

cum

cum magis in hoc indicium divinæ pietatis & paternæ lenitatis appareat, quod qui pignus vitæ in data pace percipiunt, hic quoque ad vitam percepta pace teneantur. Et icciroo si accepta pace commeatus a Deo datur, nemo hoc debet in sacerdotibus criminari, cum semel placuerit fratribus in periculo subveniri. Nec tu existimes, frater carissime, sicut quibusdam videtur, libellaticos cum sacrificatis æquari oportere, quando inter ipsos etiam qui sacrificaverunt, & conditio frequenter & causa diversa sit. Neque enim æquandi sunt, ille qui ad sacrificium nefandum statim voluntate prosilivit, & qui luctatus & congressus diu ad hoc funestum opus necessitate pervenit, ille qui & se & omnes suos prodidit, & qui ipse pro cunctis ad discrimen accedens, uxorem & liberos & domum totam periculi sui perfunctione protexit, ille qui inquilinos vel amicos suos ad facinus compulit, & qui inquilinis & colonis pepercit, fratres etiam plurimos, qui extorres & profugi recedebant, in sua tecta & hospitia recepit, ostendens & offerens Domino multas animas viventes & incolumes, quæ pro una saucia deprecentur. Cum ergo inter ipsos qui sacrificaverunt, multa sit diversitas, quæ inclementia est & quam acerba duritia, libellaticos cum iis qui sacrificaverunt jungere? quando is cui libellus acceptus est dicat: Ego prius legeram, & episcopo tractante cognoveram non sacrificandum idolis, nec simulacra servum Dei adorare debere; & icciroo, ne hoc facerem quod non licebat, cum occasio libelli fuisset oblata, quem nec ipsum acciperem, nisi ostensa fuisset occasio, ad magistratum vel veni, vel alio eunte mandavi, Christianum me esse, sacrificare mihi non licere, ad aras diaboli me venire non posse, dare me ob hoc præmium, ne quod non licet, faciam. Nunc tamen etiam iste qui libello maculatus est, posteaquam nobis admonentibus didicit

nec

nec hoc se facere debuisse, etsi manus pura sit, & os ejus feralis cibi contagia nulla polluerint, conscientiam tamen ejus esse pollutam, flet auditis nobis & lamentatur & quod deliquerit nunc admonetur, & non tam crimine quam errore deceptus, quod jam de cetero instructus, & paratus sit, contestatur. Quorum si pœnitentiam respuamus, habentium aliquam fiduciam tolerabilis conscientiæ, statim cum uxore, cum liberis, quos incolumes reservaverant, in hæresim vel schisma diabolo invitante rapiuntur; & adscribetur nobis in die judicii, nec ovem sauciam curasse, & propter unam sauciam multas integras perdidisse, & cum Dominus relictis nonaginta novem sanis unam errantem & lassam quæsierit, & inventam humeris suis ipse portaverit, nos non tantum non quæramus lapsos, sed & venientes arceamus, & cum pseudoprophetæ gregem Christi nunc vastare & lacerare non desinant, occasionem canibus & lupis demus, ut quos persecutio infesta non perdidit, eos nos duritia nostra & inhumanitate perdamus. Et ubi erit, frater carissime, quod apostolus dicit: *Omnibus per omnia placeo, non quærens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salventur. Imitatores mei estote, sicut & ego Christi.* Et iterum: *Factus sum infirmus infirmis, ut infirmos lucrarer.* Et iterum: *Si patitur membrum unum, compatiuntur & cetera membra; & si lætatur unum membrum, collætantur & cetera membra.* Alia est philosophorum & Stoicorum ratio, frater carissime, qui dicunt omnia peccata paria esse, & virum gravem non facile flecti oportere. Inter Christianos autem & philosophos plurimum distat. Et cum apostolus dicat: *Videte ne quis vos deprædetur per philosophiam & inanem fallaciam*, vitanda sunt a nobis, quæ non de Dei clementia veniunt, sed de philosophiæ durioris præsumptione descendunt. De Moyse autem legimus in scripturis dictum: *Et fuit Moyses homo lenis nimis.* Et

Domi-

Dominus in evangelio suo dicit: *Estote misericordes, sicut & pater vester misertus est vestri.* Et iterum: *Non est opus sanis medicus, sed male habentibus.* Quam potest exercere medicinam, qui dicit: Ego solus sanos curo, quibus medicus necessarius non est. Opem nostram, medelam nostram vulneratis exhibere debemus. Nec putemus mortuos esse, sed magis semianimes jacere eos, quos persecutione funesta sauciatos videmus: qui si in totum mortui essent, numquam de eisdem postmodum & confessores & martyres fierent. Sed quoniam est in illis, quod pœnitentia sequente revalescat, ad fidem, & ad virtutem de pœnitentia robur armatur, quod armari non poterit, si quis desperatione deficiat, si ab ecclesia dure & crudeliter segregatus, ad gentiles se vias & sæcularia opera convertat, vel ad hæreticos & schismaticos rejectus ab ecclesia transeat; ubi etsi occisus propter nomen postmodum fuerit extra ecclesiam constitutus, & ab unitate atque a caritate divisus, coronari in morte non poterit. Et ideo placuit, frater carissime, examinatis caussis singulorum, libellaticos interim admitti, sacrificatis in exitu subveniri: quia exomologesis apud inferos non est, nec ad pœnitentiam quis a nobis compelli potest, si fructus pœnitentiæ subtrahatar. Si prœlium prius venerit, corroboratus a nobis invenietur armatus ad prœlium. Si vero ante prœlium infirmitas urserit, cum solatio pacis & communicationis abscedit. Neque enim præjudicamus Domino judicaturo, quo minus si pœnitentiam plenam & justam peccatoris invenerit, tunc ratum faciat, quod a nobis fuerit hic statutum. Si vero nos aliquis pœnitentiæ simulatione deluserit, Deus, qui non deridetur, & qui cor hominis intuetur, de his quæ nos minus perspeximus, judicet, & servorum suorum sententiam Dominus emendet; dum tamen nos meminisse, frater carissime, debeamus scriptum esse: *Frater fratrem*

trem adjuvans exaltabitur, & apostolum quoque dixiss *In contemplatione habentes unusquisque, ne & vos tent mini, alterutrum onera sustinete, & sic adimplebitis lege Christi*, item quod superbos redarguens & arrogantia frangens in epistola sua ponat: *& qui se putat stare, v deat ne cadat*, & alio in loco dicat: *Tu quis es qui ji dicas alienum servum? Domino suo stat aut cadit. Stab autem. Potens est enim Deus statuere eum.* Joanne quoque Jesum Christum Dominum nostrum advoc tum & deprecatorem pro peccatis nostris probat d cens: *Filioli mei, ista scribo vobis ne delinquatis; &* *quis deliquerit, advocatum habemus apud patrem Jesum Chri stum suffragatorem, & ipse est deprecatio pro delictis nostri* Et Paulus quoque apostolus in epistola sua posuit: *S cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus es multo magis nunc justificati in sanguine illius, liberabimu per illum ab ira.* Cujus pietatem & clementiam co gitantes, non acerbi adeo nec duri, nec in fovendi fratribus inhumani esse debemus, sed dolere cum do lentibus, & flere cum flentibus, & eos quantum pos sumus, auxilio & solatio nostræ dilectionis erigere nec adeo immites & pertinaces ad eorum pœnitentiam retundendam, nec iterum soluti & faciles ad com municationem temere laxandam. Jacet ecce saucius frater ab adversario in acie vulneratus. Inde diabolus conatur occidere, quem vulneravit, hinc Christus hortatur ne in totum pereat, quem redemit. Cui de duobus assistimus, in cujus partibus stamus? Utrum ne diabolo favemus ut perimat, & semianimem fratrem jacentem, sicut in evangelio sacerdos & levites, præterimus? An vero ut sacerdotes Dei & Christi, quod Christus & docuit, & fecit imitantes, vulneratum de adversarii faucibus rapimus, ut curatum Deo judici reservemus? Nec putes, frater carissime, hinc aut virtutem fratrum minui, aut martyria deficere, quod lapsis laxata sit pœnitentia, & quod

quod pœnitentibus ſpes pacis oblata. Manet vere fidentium robur immobile, & apud timentes ac diligentes corde toto Deum ſtabilis & fortis perſeverat integritas. Nam & mœchis a nobis pœnitentiæ tempus conceditur, & pax datur. Non tamen iccirco virginitas in eccleſia deficit, aut continentiæ propoſitum glorioſum per aliena peccata langueſcit. Floret eccleſia tot virginibus coronata, & caſtitas ac pudicitia tenorem gloriæ ſuæ ſervat, nec quia adultero pœnitentia & venia laxatur, continentiæ vigor frangitur. Aliud eſt ad veniam ſtare, aliud ad gloriam pervenire, aliud miſſum in carcerem non exire inde, donec ſolvat noviſſimum quadrantem, aliud ſtatim fidei & virtutis accipere mercedem, aliud pro peccatis longo dolore cruciatum emundari & purgari diu igne, aliud peccata omnia paſſione purgaſſe, aliud denique pendere in diem judicii ad ſententiam Domini, aliud ſtatim a Domino coronari. Et quidem apud anteceſſores noſtros quidam de epiſcopis iſtic in provincia noſtra dandam pacem mœchis non putaverunt, & in totum pœnitentiæ locum contra adulteria clauſerunt, non tamen a coepiſcoporum ſuorum collegio receſſerunt, aut catholicæ eccleſiæ unitatem vel duritiæ, vel cenſuræ ſuæ obſtinatione ruperunt; ut quia apud alios adulteris pax dabatur, qui non dabat, de eccleſia ſepararetur. Manente concordiæ vinculo & perſeverante catholicæ eccleſiæ individuo ſacramento, actum ſuum diſponit & dirigit unuſquiſque epiſcopus, rationem propoſiti ſui Domino redditurus. Miror autem quoſdam ſic obſtinatos eſſe, ut dandam non putent lapſis pœnitentiam, aut pœnitentibus exiſtiment veniam denegandam, cum ſcriptum ſit: *Memento unde cecideris, & age pœnitentiam, & fac priora opera.* Quod utique ei dicitur, quem conſtat cecidiſſe, & quem Dominus hortatur per opera rurſus exſurgere, quia ſcriptum eſt: *Eleemoſyna a morte liberat*; & non utique

ab

ab illa morte, quam semel Christi sanguis exstinxit, & qua nos salutaris baptismi & redemptoris nostri grat liberavit, sed & ab ea quæ per delicta postmodum serpi Alio item loco pœnitentiæ tempus datur, & pœniten tiam non agenti Dominus comminatur: *Habeo* inquit *adversus te multa, quod uxorem tuam Jezabel, quæ se d cit propheten, finis docere & seducere servos meos, forn cari & manducare de sacrificiis, & dedi illi tempus ut pœ nitentiam ageret, & pœnitere non vult a fornicatione su Ecce mitto eam in lectum, & qui cum ea fornicati sunt i maximam tribulationem, nisi pœnitentiam gesserint ab op ribus suis.* Quos utique ad pœnitentiam Dominus no hortaretur, nisi quia pœnitentibus indulgentia pollice tur. Et in evangelio: *Dico*, inquit, *vobis, sic erit ga dium in cælo super uno peccatore pœnitentiam agente qua super nonaginta novem justis, quibus non est opus pœniten tia.* Nam cum scriptum sit, *Deus mortem non fecit nec delectatur in perditione vivorum*, utique qui nemi nem vult perire, cupit peccatores pœnitentiam agere & per pœnitentiam denuo ad vitam redire. Ideo & per Johel prophetam clamat & dicit: *Et nunc hæc di cit Dominus Deus vester: Revertimini ad me ex toto cord vestro, simulque & jejunio & fletu & planctu, & discindit corda vestra, & non vestimenta vestra, & revertimini ad Do minum Deum vestrum, quia misericors & pius est, & pa tiens & multæ miserationis, & qui sententiam flectat ad versus malitiam irrogatam.* In psalmis etiam legimus censuram pariter & clementiam Dei comminantis si mul atque parcentis, punientis ut corrigat, & cum correxerit reservantis. *Visitabo*, inquit, *in virga faci nora eorum, & in flagellis delicta eorum; misericordiam autem meam non dispergam ab eis.* Dominus quoque in evangelio suo pietatem Dei patris ostendens ait: *Quis est ex vobis homo, quem si petierit filius ejus panem, lapi dem porrigat illi, aut si piscem postulaverit, serpentem il li porrigat? Si ergo vos, cum sitis nequam, scitis bona da-*

ta

a dare filiis vestris, quanto magis pater vester cælestis dabit bona poscentibus eum? Comparat hic Dominus carnalem patrem, & Dei patris æternam largamque pietatem; quod si iste in terris nequam pater offensus graviter a filio peccatore & malo, si tamen eumdem postmodum viderit reformatum, & depositis prioris vitæ delictis ad sobrios & bonos mores & ad innocentiæ disciplinam pœnitentiæ dolore correctum, & gaudet & gratulatur, & susceptum, quem ante projecerat, cum voto paternæ exsultationis amplectitur, quanto magis unus ille & verus pater bonus, misericors, & pius, immo ipse bonitas & misericordia & pietas, lætatur in pœnitentia filiorum suorum, nec jam pœnitentibus, aut plangentibus & lamentantibus pœnam comminatur, sed veniam magis & indulgentiam pollicetur. Unde Dominus in evangelio beatos dicit plangentes, quia qui plangit, misericordiam provocat; qui pervicax & superbus est, iram sibi & pœnam judicii venientis exaggerat. Et iccirco, frater carissime, pœnitentiam non agentes, nec dolorem delictorum suorum toto corde & manifesta lamentationis suæ professione testantes, prohibendos omnino censuimus a spe communicationis & pacis, si in infirmitate atque in periculo cœperint deprecari; quia rogare illos non delicti pœnitentia, sed mortis urgentis admonitio compellit, nec dignus est in morte accipere solatium, qui se non cogitavit esse moriturum. Quod vero ad Novatiani personam pertinet, frater carissime, de quo desiderasti tibi scribi, quam hæresim introduxisset, scias nos primo in loco nec curiosos esse debere quid ille doceat, cum foris doceat. Quisquis ille est & qualiscumque est, christianus non est qui in Christi ecclesia non est. Jactet se licet & philosophiam, vel eloquentiam suam superbis vocibus prædicet, qui nec fraternam caritatem, nec ecclesiasticam unitatem tenuit, etiam quod prius fuerat,

amisit. Nisi si episcopus tibi videtur qui episcopo in ecclesia a sedecim coepiscopis facto, adulter atque extraneus episcopus fieri a desertoribus per ambitum nititur, & cum sit a Christo una ecclesia per totum mundum in multa membra divisa, item episcopatus unus episcoporum multorum concordi numerositate diffusus, ille post Dei traditionem, post connexam & ubique conjunctam catholicæ ecclesiæ unitatem, humanam conetur ecclesiam facere, & per plurimas civitates novos apostolos suos mittat, ut quædam recentia institutionis suæ fundamenta constituat, cumque jam pridem per omnes provincias & per urbes singulas ordinati sint episcopi in ætate antiqui, in fide integri, in pressura probati, in persecutione proscripti, ille super eos creare alios pseudoepiscopos audeat. Quasi possit aut totum orbem novi conatus obstinatione peragrare, aut ecclesiastici corporis compaginem discordiæ suæ seminatione rescindere, nesciens schismaticos semper inter initia fervere, incrementa vero habere non posse, nec augere quod illicite cœperint, sed statim cum prava sua æmulatione deficere, episcopatum autem tenere non posset, etiam si episcopus prius factus a coepiscoporum suorum corpore & ab ecclesiæ unitate descisceret; quando apostolus admoneat, ut invicem nosmetipsos sustineamus, ne ab unitate quam Deus constituit recedamus, & dicat: *Sustinentes invicem in dilectione, satis agentes servare unitatem spiritus in conjunctione pacis.* Qui ergo nec unitatem spiritus nec conjunctionem pacis observat, & se ab ecclesiæ vinculo, atque a sacerdotum collegio separat, episcopi nec potestatem potest habere nec honorem, qui episcopatus nec unitatem voluit tenere nec pacem. Tum deinde quantus arrogantiæ tumor est, quanta humilitatis & lenitatis oblivio, arrogantiæ suæ quanta jactatio, ut quis aut audeat aut facere se posse credat, quod nec apostolis concessit Dominus, ut zizania a

frumen-

frumento putet se posse discernere, aut quasi ipsi palam ferre, & aream purgare concessum sit, paleas conetur a tritico separare? cumque apostolus dicat: *In domo autem magna non solum vasa aurea sunt & argentea, sed & lignea & fictilia*, aurea & argentea vasa videatur eligere, lignea vero & fictilia contemnere, abjicere, damnare, quando non nisi die Domini vasa lignea divini ardoris incendio concrementur, & fictilia ab eo cui data est ferrea virga, frangantur. Aut si se cordis & renis scrutatorem constituit & judicem, per omnia æqualiter judicet: & cum sciat scriptum esse: *Ecce sanus factus es, jam noli peccare, ne quid tibi deterius fiat*, fraudatores & mœchos a latere atque a comitatu suo separet, quando multo & gravior & pejor sit mœchi quam libellatici causa, cum hic necessitate, ille voluntate peccaverit, hic existimans sibi satis esse quod non sacrificaverit, errore deceptus sit, ille matrimonii expugnator alieni, vel lupanar ingressus ad cloacam & cœnosam voraginem vulgi, sanctificatum corpus & Dei templum detestabili colluvione violaverit; sicut apostolus dicit: *Omne peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus est; qui autem mœchatur, in corpus suum peccat.* Quibus tamen & ipsis pœnitentia conceditur & lamentandi ac satisfaciendi spes relinquitur secundum ipsum apostolum dicentem: *Timeo ne forte veniens ad vos lugeam multos ex iis, qui ante peccaverunt, & non egerunt pœnitentiam de immunditiis quas fecerunt, & fornicationibus & libidinibus.* Nec sibi in hoc novi hæretici blandiantur, quod se dicant idololatris non communicare, quando sint apud illos & adulteri & fraudatores, qui teneantur idololatriæ crimine, secundum apostolum dicentem: *Hoc enim scitote intelligentes, quia omnis fornicator aut immundus aut fraudator, quod est idololatria, non habet hæreditatem in regno Christi & Dei.* Et iterum: *Mortificate itaque membra vestra quæ in terra sunt,*

exponentes fornicationem, immunditiam, & concupisc
tiam malam, & cupiditatem, quæ sunt idolorum servi
propter quæ venit ira Dei. Nam cum corpora nos
membra sint Christi, & singuli simus templum D
quisquis adulterio templum Dei violat, Deum v
lat; & qui in peccatis committendis voluntatem d
boli facit, dæmoniis & idolis servit. Neque en
mala facta de sancto spiritu veniunt, sed de adver
rii instinctu, & de immundo spiritu natæ concupisc
tiæ contra Deum facere, & diabolo servire comp
lunt. Ita fit ut si peccato alterius inquinari alter
dicunt, & idololatriam delinquentis ad non delinque
tem transire sua asseveratione contendunt, excus
secundum suam vocem non possint ab idololatriæ c
mine, cum constet de apostolica probatione mœch
& fraudatores, quibus illi communicant, idololatr
esse. Nobis autem secundum fidem nostram, & d
vinæ prædicationis datam formam competit ratio v
ritatis, unumquemque in peccato suo ipsum tene
nec posse, alterum pro altero reum fieri, cu
Dominus præmoneat & dicat: *Justitia justi super eu*
erit, & scelus scelerati super eum erit. Et iterum: *No*
morientur patres pro filiis, & filii non morientur pro pa
tribus. Unusquisque in peccato suo morietur. Quod le
gentes scilicet & tenentes neminem putamus a fruct
satisfactionis & spe pacis arcendum, cum sciamu
juxta scripturarum divinarum fidem, auctore & hor
tatore ipso Deo, & ad agendam pœnitentiam pecca
tores redigi, & veniam atque indulgentiam pœniten
tibus non denegari. Atque o frustrandæ fraternita
tis irrisio, o miserorum lamentantium & amentium
caduca deceptio, o hæreticæ institutionis inefficax &
vana traditio! hortari ad satisfactionis pœnitentiam
& subtrahere de satisfactione medicinam, dicere fra
tribus nostris, plange & lacrimas funde, & diebus ac
noctibus ingemisce, & pro abluendo & purgando de-
licto

cto tuo largiter & frequenter operare; sed extra ecclesiam post omnia ista morieris, quæcumque ad pacem pertinent facies, sed nullam pacem, quam quæris, accipies. Quis non statim pereat; quis non ipsa desperatione deficiat, quis non animum suum a proposito lamentationis avertat? Operari tu putas rusticum posse, si dixeris: Agrum peritia omni rusticitatis exerce, culturis diligenter insiste; sed nullam messem metes, nullam vindemiam premes, nullos oliveti tui fructus capies, nulla de arboribus poma decerpes. Vel si ei cui dominium & usum navium suadens dicas: Materiam de excellentibus silvis mercare, frater, carinam prævalidis & electis roboribus intexe, clavo, funibus, velis, ut fabricetur atque armetur navis, operare; sed cum hæc feceris, fructum de actibus ejus & cursibus non videbis. Præcludere est atque abscindere iter doloris ac pœnitendi viam, ut cum in scripturis omnibus Dominus Deus revertentibus ad se & pœnitentibus blandiatur, nostra duritia & crudelitate, dum fructus pœnitentiæ intercipitur, pœnitentia ipsa tollatur. Quod si invenimus a pœnitentia agenda neminem debere prohiberi, & deprecantibus atque exorantibus Domini misericordiam, secundum quod ille misericors & pius est, per sacerdotes ejus pacem posse concedi, admittendus est plangentium gemitus, & pœnitentiæ fructus dolentibus non negandus. Et quia apud inferos confessio non est, nec exomologesis illic fieri potest, qui ex toto corde pœnituerint & rogaverint, in ecclesiam debent interius suscipi, & in ipsa Domino reservari, qui ad ecclesiam suam venturus de illis utique quos in ea intus invenerit, judicabit. Apostatæ vero & desertores, vel adversarii & hostes, & Christi ecclesiam dissipantes, nec si occisi pro nomine foris fuerint, admitti secundum apostolum possunt ad ecclesiæ pacem, quando nec spiritus, nec ecclesiæ

tenuerunt unitatem. Hæc interim, frater cariſſime, pauca de multis quantum potui, breviter decucurri, quibus & deſiderio tuo ſatisfacerem, & te magis ac magis collegii & corporis noſtri ſocietati conjungerem. Si autem tibi veniendi ad nos opportunitas & facultas fuerit, plura in commune conferre, & uberius ac plenius quæ in ſalutarem concordiam faciant, tractare poterimus. Opto te, frater cariſſime, ſemper bene valere.

EPISTOLA LIII.

Ad Fortunatum & alios collegas de iis qui per tormenta ſuperantur.

CYPRIANUS Fortunato, Ahymmo, Optato, Privatiano, Donatulo, & Felici fratribus ſalutem. Scripſiſtis mihi, fratres cariſſimi, quod cum in Capſenſi civitate propter ordinationem epiſcopi eſſetis, pertulerit ad vos Superius frater & collega noſter Ninum, Clementianum, Florum fratres noſtros, qui in perſecutione apprehenſi prius fuerant, & nomen Domini confeſſi, violentiam magiſtratus & populi frementis impetum vicerant; poſtmodum cum apud proconſulem pœnis gravibus excruciarentur, vi tormentorum ſubactos eſſe, & de gradu gloriæ, ad quam plena fidei virtute tendebant, diutinis cruciatibus excidiſſe; nec tamen poſt hunc gravem lapſum non voluntate, ſed neceſſitate ſuſceptum a pœnitentia agenda per hoc triennium deſtitiſſe. De quibus conſulendum putaſtis, an eos ad communicationem jam fas eſſet admittere. Et quidem quod ad mei animi ſententiam pertinet, puto his indulgentiam Domini non defuturam, quos conſtat ſtetiſſe in acie, nomen Domini confeſſos eſſe, violentiam magiſtratuum, & populi furentis incurſum immobilis fidei obſtinatione

viciſ-

vicisse, passos esse carcerem, diu inter minas proconsulis, & fremitum populi circumstantis tormentis laniantibus, ac longa iteratione cruciantibus repugnasse; ut quod in novissimo infirmitate carnis subactum videtur, meritorum præcedentium defensione relevetur, & sit satis talibus gloriam perdidisse, non tamen debere eis & veniæ locum claudere, atque eos a paterna pietate, & a nostra communicatione privare; quibus existimamus ad deprecandam clementiam Domini posse sufficere, quod triennio jugiter ac dolenter, ut scribitis, cum summa pœnitentiæ lamentatione planxerunt. Certe non puto incaute & temere his pacem committi, quos videmus militiæ suæ fortitudine nec prius pugnæ defuisse, & si acies etiam denuo venerit, gloriam suam posse reparare. Nam cum in concilio placuerit pœnitentiam agentibus in infirmitatis periculo subveniri & pacem dari, debent utique in accipienda pace præcedere, quos videmus non animi infirmitate cecidisse; sed in prœlio congressos & vulneratos per imbecillitatem carnis confessionis suæ coronam non potuisse perferre; maxime cum cupientibus mori non permitteretur occidi, sed tamdiu fessos tormenta laniarent, quamdiu non fidem, quæ invicta est, vincerent, sed carnem, quæ infirma est, fatigarent. Quoniam tamen scripsistis, ut cum pluribus collegis de hoc ipso plenissime tractem, & res tanta exigit majus & impensius de multorum collatione consilium, & nunc omnes fere inter Paschæ prima solemnia apud se cum fratribus demorantur; quando solemnitati celebrandæ apud suos satisfecerint, & ad me venire cœperint, tractabo cum singulis plenius, ut de eo quod consuluistis, figatur apud nos & rescribatur vobis firma sententia, multorum sacerdotum consilio ponderata: Opto vos, fratres carissimi, semper bene valere.

EPISTOLA LIV.

Ad Cornelium de pace lapsis danda.

CYPRIANUS, Liberalis, Caldonius, Nicomedes, Cæcilius, Junius, Marrutius, Felix, Successus, Faustinus, Fortunatus, Victor, Saturninus, alius Saturninus, Rogatianus, Tertullus, Lucianus, Sattius, Secundinus, alius Saturninus, Eutyches, Ampius, alius Saturninus, Aurelius, Priscus, Herculaneus, Victoricus, Quintus, Honoratus, Manthaneus, Hortensianus, Verianus, Jambus, Donatus, Pomponius, Polycarpus, Demetrius, alius Donatus, Privatianus, Fortunatus, Rogatus, & Mannulus Cornelio fratri salutem. Statueramus quidem jam pridem, frater carissime, participato invicem nobiscum consilio, ut qui in persecutionis infestatione supplantati ab adversario & lapsi fuissent, & sacrificiis se illicitis maculassent, agerent diu pœnitentiam plenam, & si periculum infirmitatis urgeret, pacem sub ictu mortis acciperent. Nec enim fas erat, aut permittebat paterna pietas & divina clementia, ecclesiam pulsantibus claudi, & dolentibus ac deprecantibus spei salutaris subsidium denegari, ut de sæculo recedentes sine communicatione & pace ad Dominum dimitterentur; quando permiserit ipse qui legem dedit, ut ligata in terris etiam in cælis ligata essent, solvi autem possent illic, quæ hic prius in ecclesia solverentur. Sed enim cum videamus diem rursus alterius infestationis appropinquare cœpisse, & crebris atque assiduis ostensionibus admoneamur, ut ad certamen quod nobis hostis indicit, armati & parati simus, plebem etiam nobis de divina dignatione commissam exhortationibus nostris paremus, & omnes omnino milites Christi, qui arma desiderant, & prœlium flagitant, intra castra dominica colligamus: necessi-

tate

tate cogente censuimus, eis qui de ecclesia Domini non recesserunt, sed pœnitentiam agere, & lamentari, ac Dominum deprecari a primo lapsus sui die non destiterunt, pacem dandam esse, & eos ad prœlium quod imminet, armari & instrui oportere. Obtemperandum est namque ostensionibus atque admonitionibus justis, ut a pastoribus oves in periculo non deserantur, sed grex omnis in unum congregetur, & exercitus Domini ad certamen militiæ cælestis armetur. Merito enim trahebatur dolentium pœnitentia tempore longiore, ut infirmis in exitu subveniretur, quamdiu quies & tranquillitas aderat, quæ differre diu plangentium lacrimas, & subvenire sero morientibus in infirmitate pateretur. At vero nunc non infirmis, sed fortibus, pax necessaria est, nec morientibus, sed viventibus, communicatio a nobis danda est; ut quos excitamus & hortamur ad prœlium, non inermes & nudos relinquamus, sed protectione sanguinis & corporis Christi muniamus; & cum ad hoc fiat eucharistia, ut possit accipientibus esse tutela, quos tutos esse contra adversarium volumus, munimento dominicæ saturitatis armemus. Nam quomodo docemus aut provocamus eos in confessione nominis sanguinem suum fundere, si eis militaturis Christi sanguinem denegamus? Aut quomodo ad martyrii poculum idoneos facimus, si non eos prius ad bibendum in ecclesia poculum Domini jure communicationis admittimus? Interesse debet, frater carissime, inter eos, qui vel apostataverunt, & ad sæculum cui renuntiaverant, reversi, gentiliter vivunt, vel ad hæreticos transfugæ facti, contra ecclesiam parricidalia quotidie arma suscipiunt: & inter eos qui ab ecclesiæ limine non recedentes, & implorantes jugiter ac dolenter divina & paterna solatia, nunc se ad pugnam paratos esse, & pro Domini sui nomine, ac pro sua salute stare fortiter, & pugnare profitentur.

Hoc in tempore pacem nos non dormientibus, sed vigilantibus damus, pacem non deliciis, sed armis damus, pacem non ad quietem, sed ad aciem damus. Si secundum quod eos audimus, & optamus & credimus, fortiter steterint, & adversarium nobiscum in congressione prostraverint: non pœnitet pacem concessisse tam fortibus, immo episcopatus nostri honor grandis & gloria est, pacem dedisse martyribus, ut sacerdotes qui sacrificia Dei quotidie celebramus, hostias Deo & victimas præparemus. Si autem, quod Dominus avertat a fratribus nostris, aliquis lapsorum fefellerit, ut pacem subdole petat, & impendentis prœlii tempore communicationem non prœliaturus accipiat: se ipsum fallit & decipit, qui aliud corde occultat, & aliud voce pronuntiat. Nos, in quantum nobis & videre & judicare conceditur, faciem singulorum videmus, cor scrutari & mentem perspicere non possumus. De his judicat occultorum scrutator & cognitor cito venturus, & de arcanis cordis atque abditis judicaturus. Obesse autem mali bonis non debent, sed magis mali a bonis adjuvari. Nec ideo martyrium facturis pax neganda est, quia sunt quidam negaturi; cum propter hoc pax danda sit omnibus militaturis, ne per ignorantiam nostram ille incipiat præteriri, qui habet in prœlio coronari. Nec quisquam dicat, qui martyrium tollit, sanguine suo baptizatur, nec pax illi ab episcopo necessaria est habituro gloriæ suæ pacem, & accepturo majorem de Domini dignatione mercedem. Primo idoneus esse non potest ad martyrium, qui ab ecclesia non armatur ad prœlium, & mens deficit, quam non recepta eucharistia erigit, & accendit. Dominus enim in evangelio suo dicit: *Cum autem vos tradiderint, nolite cogitare quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini; non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis.* Quando autem

tem

tem dicat, in traditis atque in confessione nominis constitutis spiritum patris loqui, quomodo potest ad confessionem paratus aut idoneus inveniri, qui non prius pace accepta receperit spiritum patris, qui corroborans servos suos ipse loquitur & confitetur in nobis? Tum deinde si relictis omnibus rebus suis fugerit, & in latebris atque in solitudine constitutus, in latrones forte incurrerit, aut in febribus & in languore decesserit: nonne nobis imputabitur, quod tam bonus miles, qui omnia sua dereliquit, & contempta domo & parentibus ac liberis sequi dominum suum maluit, sine pace & sine communicatione decedit? Nonne nobis vel negligentia segnis, vel duritia crudelis adscribetur in die judicii, quod pastores creditas & commissas nobis oves nec curare in pace, nec in acie voluerimus armare? Nonne ingeretur nobis a Domino, quod per prophetam suum clamat & dicit: *Ecce lac consumitis & lanis vos tegitis, & quod crassum est interficitis, & oves meas non pascitis, quod infirmatum est non confortastis, & quod male habuit non corroborastis, & quod contribulatum est non consolati estis, & quod errabat non revocastis, & quod periit non inquisistis, & quod forte fuit confecistis labore, & dispersæ sunt oves meæ, eo quod non sunt pastores, & factæ sunt in comesturam omnibus bestiis agri, & non fuit qui inquireret, neque qui revocaret. Propterea hæc dicit Dominus: Ecce ego super pastores, & requiram oves meas de manibus eorum, & avertam eos ut non pascant oves meas, & jam non pascent eas, & extraham oves meas de ore eorum, & pascam eas cum judicio.* Ne igitur ore nostro, quo pacem negamus, quo duritiam magis humanæ crudelitatis, quam divinæ & paternæ pietatis opponimus, oves nobis commissæ a Domino reposcantur: placuit nobis, sancto spiritu suggerente, & Domino per visiones multas & manifestas admonente, quia hostis imminere prænuntiatur & ostenditur, colligere intra castra milites

Chri-

Christi, examinatis singulorum causis, pacem lapsis dare, immo pugnaturis arma suggerere; quod credimus vobis quoque paternæ misericordiæ contemplatione placiturum. Quod si de collegis aliquis exstiterit, qui urgente certamine pacem fratribus & sororibus non putat dandam, reddet ille rationem in die judicii Domino vel importunæ censuræ, vel inhumanæ duritiæ suæ. Nos quod fidei, & caritati, & sollicitudini congruebat, quæ erant in conscientia nostra protulimus, diem certaminis appropinquasse, hostem violentum cito contra nos exsurgere, pugnam, non talem qualis fuit, sed graviorem multo & acriorem venire. Hoc nobis divinitus frequenter ostenditur, de hoc nos providentia & misericordia Domini sæpius admonemur; de cujus ope & pietate qui in eum confidimus, possumus esse securi; quia qui in pace militibus suis futuram prænuntiat pugnam, dabit militantibus in congressione victoriam. Optamus te, frater carissime, semper bene valere.

EPISTOLA LV.

Ad Cornelium de Fortunato & Felicissimo, sive contra hæreticos.

CYPRIANUS Cornelio fratri salutem. Legi litteras tuas, frater carissime, quas per Saturum fratrem nostrum acolythum misisti, & dilectionis fraternæ, & ecclesiasticæ disciplinæ, & sacerdotalis censuræ satis plenas; quibus significasti Felicissimum hostem Christi non novum, sed jam pridem ob crimina sua plurima & gravissima abstentum, & non tantum mea, sed & plurimorum coepiscoporum sententia contemnatum, rejectum a te illic esse, & cum venisset stipatus caterva & factione desperatorum, vigore pleno quo episcopum agere oportet, pulsum de ec-

clesia esse, de qua jam pridem cum sui similibus Dei majestate, & Christi Domini & judicis nostri severitate depulsus est, ne schismatis & discidii auctor, ne pecuniæ commissæ sibi fraudator, ne stuprator virginum, ne matrimoniorum multorum depopulator atque corruptor ultra adhuc sponsam Christi incorruptam, sanctam, pudicam præsentiæ suæ dedecore, & impudica atque incesta contagione violaret. Sed enim lecta alia tua epistola, frater, quam primis litteris subjunxisti, satis miratus sum, cum animadvertissem te minis atque terroribus eorum, qui venerant, aliquantum esse commotum, cum te, secundum quod scripsisti, aggressi essent, cum summa desperatione comminantes, quod si litteras quas attulerant, non accepisses, publice eas recitarent, & multa turpia ac probrosa, & ore suo digna proferrent. Quod si ita res est, frater carissime, ut nequissimorum timeatur audacia, & quod mali jure atque æquitate non possunt, temeritate ac desperatione perficiant: actum est de episcopatus vigore, & de ecclesiæ gubernandæ sublimi ac divina potestate, nec christiani ultra aut durare aut esse jam possumus, si ad hoc ventum est, ut perditorum minas atque insidias pertimescamus. Nam & gentiles, & Judæi minantur & hæretici, atque omnes quorum pectora & mentes diabolus obsedit, venenatam rabiem suam quotidie furiosa voce testantur. Non tamen iccirco cedendum est, quia minantur, aut ideo adversarius & inimicus major est Christo, quia tantum sibi vindicat, & assumit in sæculo. Manere apud nos debet, frater carissime, fidei robur immobile, & stabilis atque inconcussa virtus contra omnes incursus, atque impetus oblatrantium fluctuum velut petræ objacentis fortitudine & mole debet obsistere. Nec interest, unde episcopo aut terror aut periculum veniat, qui terroribus & periculis vivit obnoxius, & tamen fit de ipsis terroribus ac pericu-

lis

lis gloriosus. Neque enim solas gentilium, vel Judæorum minas cogitare & spectare debemus, cum videamus ipsum Dominum a fratribus esse detentum, & ab eo quem inter apostolos ipse delegerat, proditum; inter initia quoque mundi Abel justum nonnisi frater occiderit; & Jacob fugientem persecutus sit frater infestus; & Joseph puer venierit vendentibus fratribus; in evangelio etiam legamus, esse prædictum magis domesticos inimicos futuros, & qui prius copulati sacramento unanimitatis fuerint, ipsos invicem tradituros. Nihil interest quis tradat, aut sæviat, cum Deus tradi permittat, quos disponit coronari. Neque enim nobis ignominia est pati a fratribus, quod passus est Christus, nec illis gloria est facere, quod fecerit Judas. Quæ autem sui elatio est, quæ comminantium tumens, & inflata, & vana jactatio, illic absenti minari, cum hic me habeant in potestate præsentem? Convicia eorum, quibus se & vitam suam quotidie lacerant, non timemus; fustes, & lapides, & gladios, quos verbis parricidalibus jactitant, non perhorrescimus. Quod in illis est, homicidæ sunt apud Deum tales: necare tamen non possunt, nisi eis Dominus necare permiserit. Et cum nobis semel moriendum sit, illi tamen & odio, & verbis, & delictis suis quotidie perimunt. Sed non iccirco, frater carissime, reliquenda est ecclesiastica disciplina, aut sacerdotalis solvenda censura, quoniam conviciis infestamur, aut terroribus quatimur, quando occurrat & moneat scriptura divina dicens: *Ille vero qui præsumit & contumax est, vir sui jactans, nihil omnino proficiet, qui tilatavit tamquam infernus animam suam.* Et iterum: *Et verba viri peccatoris ne timueritis, quia gloria ejus in stercora erit & in vermes. Hodie extollitur, & cras non invenietur, quoniam conversus est in terram suam, & cogitatio ejus peribit.* Et iterum: *Vidi impium exaltatum, & extolli super cedros Libani: & transivi, & ecce*

ecce non fuit; & quæsivi eum, & non est inventus locus ejus. Exaltatio & inflatio, & arrogans ac superbia jactatio non de Christi magisterio, qui humilitatem docet, sed de antichristi spiritu nascitur, cui exprobrat per prophetam Dominus, & dicit: *Tu autem dixisti in animo tuo: In cælum ascendam, super stellas Dei ponam sedem meam, sedebo in monte alto super montes altos in aquilonem, ascendam super nubes, ero similis altissimo.* Et addidit dicens: *Tu vero ad inferos descendes in fundamenta terræ; & qui videbunt te, mirabuntur super te.* Unde & parem talibus pœnam scriptura divina loco alio comminatur & dicit: *Dies enim Domini Sabaoth super omnem injuriosum, & superbum, & super omnem elatum & excelsum.* De ore itaque ac de verbis suis unusquisque statim proditur, & utrum Christum in corde suo, an vero antichristum habeat, loquendo detegitur, secundum quod Dominus in evangelio suo dicit: *Progenies viperarum, quomodo potestis bona loqui, cum sitis nequam? De abundantia enim cordis os emittit. Bonus homo de bono thesauro emittit bona, & nequam homo de nequam thesauro emittit nequam.* Unde & dives ille peccator, qui de Lazaro in sinu Abrahæ posito atque in refrigerio constituto implorat auxilium, cum in tormentis cruciabundus flammæ cremantis ardoribus aduratur, inter omnes corporis partes magis os ejus & lingua pœnas dat, quia plus scilicet lingua sua & ore peccaverat. Nam cum scriptum sit: *Neque maledici regnum Dei consequentur;* & iterum Dominus in evangelio suo dicat: *Qui dixerit fratri suo fatue, & qui dixerit racha, reus erit in gehenna ignis;* quomodo possunt censuram Domini ultoris evadere, qui talia ingerunt, non solum fratribus, sed & sacerdotibus, quibus honor tantus de Dei dignatione conceditur; ut quisquis sacerdoti ejus & ad tempus hic judicanti non obtemperaret, statim necaretur? In Deuteronomio loquitur Dominus Deus dicens: *Et homo qui-*

cum-

cumque fecerit in superbia, ut non exaudiat sacerdotem aut judicem, quicumque fuerit in diebus illis, morietur homo ille, & omnis populus cum audierit, timebit, & non agent impie etiam nunc. Item ad Samuelem, cum a Judæis sperneretur, Deus dicit: *Non te spreverunt, sed me spreverunt.* Et Dominus quoque in evangelio: *Qui audit vos*, inquit, *me audit, & eum qui me misit: & qui rejicit vos, me rejicit, & qui me rejicit, rejicit eum qui me misit.* Et cum leprosum emundasset, *Vade*, inquit, *& demonstra te sacerdoti.* Et cum postea tempore passionis alapam accepisset a servo sacerdotis, cumque ei dixisset: *Sic respondes pontifici?* adversus pontificem Dominus contumeliose nihil dixit, nec quidquam de sacerdotis honore detraxit; sed innocentiam suam magis asserens & ostendens, *Si male*, inquit, *locutus sum, exprobra de malo; si autem bene, quid me cædis?* Item in actibus apostolorum postmodum beatus apostolus Paulus, cum ei dictum esset: *Sic insilis in sacerdotem Dei maledicendo?* quamvis domino jam crucifixo sacrilegi, & impii, & cruenti illi esse cœpissent, nec jam quidquam de sacerdotali honore & auctoritate retinerent; tamen ipsum quamvis inane nomen & umbram quamdam sacerdotis cogitans Paulus, *Nesciebam*, inquit, *fratres, quia pontifex est. Scriptum est enim: Principem populi tui non maledices.* Cum hæc tanta ac talia & multa alia exempla præcedant, quibus sacerdotalis auctoritas & potestas de divina dignatione firmatur, quales putas esse eos, qui sacerdotum hostes, & contra ecclesiam catholicam rebelles nec præmonentis Domini comminatione, nec futuri judicii ultione terrentur? Neque enim aliunde hæreses obortæ sunt, aut nata sunt schismata, quam inde, quod sacerdoti Dei non obtemperatur, nec unus in ecclesia ad tempus sacerdos & ad tempus judex vice Christi cogitatur: cui si secundum magisteria divina obtemperaret fraternitas universa, nemo adver-

sum

sum sacerdotum collegium quidquam moveret, nemo post divinum judicium, post populi suffragium, post coepiscoporum consensum, judicem se jam, non episcopi, sed Dei faceret, nemo discidio unitatis Christi ecclesiam scinderet, nemo sibi placens ac tumens seorsum foris hæresim novam conderet; nisi si ita est aliquis sacrilegæ temeritatis ac perditæ mentis, ut putet sine Dei judicio fieri sacerdotem, cum Dominus in evangelio suo dicat: *Nonne duo passeres asse veneunt, & neuter eorum cadit in terram sine patris vestri voluntate?* Cum ille nec minima fieri sine voluntate Dei dicat, existimat aliquis summa & magna aut non sciente, aut non permittente Deo in ecclesia Dei fieri, & sacerdotes, id est, dispensatores ejus, non de ejus sententia ordinari? Hoc est fidem non habere qua vivimus, hoc est Deo honorem non dare, cujus nutu & arbitrio regi, & gubernari omnia scimus & credimus. Plane episcopi non de voluntate Dei fiunt, sed qui extra ecclesiam fiunt, sed qui contra dispositionem & traditionem evangelii fiunt, sicut ipse Dominus in duodecim prophetis ponit & dicit: *Sibimetipsis regem constituerunt, & non per me.* Et iterum: *Sacrificia eorum tamquam panis luctus, omnes qui manducant ea, contaminabuntur.* Et per Esaiam quoque spiritus sanctus clamat & dicit: *Væ vobis, filii desertores. Hæc dicit Dominus: Habuistis consilium, & non per me; & fecistis conventionem, & non per spiritum meum, adjicere peccata super peccata.* Ceterum (dico enim provocatus, dico dolens, dico compulsus) quando episcopus in locum defuncti substituitur, quando populi universi suffragio in pace deligitur, quando Dei auxilio in persecutione protegitur, collegis omnibus fideliter junctus, plebi suæ in episcopatu quadriennio jam probatus, in quiete serviens disciplinæ, in tempestate proscriptus, applicito & adjuncto episcopatus sui nomine, toties ad leonem petitus, in circo, in amphitheatro domini-

cæ dignationis testimonio honoratus: his ipsis etiam diebus quibus has ad te litteras feci, ob sacrificia quæ edicto proposito celebrare populus jubebatur, clamore popularium ad leonem denuo postulatus in circo; cum talis, frater carissime, a quibusdam desperatis, & perditis, & extra ecclesiam constitutis impugnari videtur, apparet quis impugnet, non scilicet Christus, qui sacerdotes aut constituit aut protegit; sed ille qui Christi adversarius, & ecclesiæ ejus inimicus ad hoc ecclesiæ præpositum sua infestatione persequitur ut, gubernatore sublato, atrocius atque violentius circa ecclesiæ naufragia grassetur. Nec quemquam fidelem & evangelii memorem, atque apostoli præmonentis mandata retinentem movere debet, frater carissime, si quidam in extremis temporibus superbi, & contumaces & sacerdotum Dei hostes aut de ecclesia recedunt, aut contra ecclesiam faciunt, quando tales nunc futuros & Dominus, & apostoli ejus ante prædixerint. Nec præpositum servum deseri a quibusdam miretur aliquis, quando ipsum Dominum magnalia & mirabilia summa facientem, & virtutes Dei patris factorum suorum testimonio comprobantem discipuli sui reliquerint. Et tamen ille non increpuit recedentes, aut graviter comminatus est, sed magis conversus ad apostolos suos dixit: *Numquid & vos vultis ire?* servans scilicet legem, qua homo libertati suæ relictus, & in arbitrio proprio constitutus, sibimet ipse vel mortem appetit vel salutem. Petrus tamen, super quem ædificata ab eodem Domino fuerat ecclesia, unus pro omnibus loquens, & ecclesiæ voce respondens ait: *Domine, ad quem ibimus? Verbum vitæ æternæ habes, & nos credimus et cognovimus, quoniam tu es Christus filius Dei vivi*: significans scilicet & ostendens, eos qui a Christo recesserint, culpa sua perire, ecclesiam tamen, quæ in Christum credat, & quæ semel id quod cognoverit, teneat

teneat, numquam ab eo omnino discedere, & eos esse ecclesiam, qui in domo Dei permanent: plantationem vero plantatam a Deo patre non esse, quos videmus non frumenti stabilitate solidari, sed tamquam paleas dissipantis inimici spiritu ventilari, de quibus & Joannes in epistola sua dicit: *Ex nobis exierunt, sed non fuerunt ex nobis; si enim fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum.* Item Paulus monet nos, cum mali de ecclesia pereunt, non moveri, nec recedentibus perfidis fidem minui: *Quid enim*, inquit, *si exciderunt a fide quidam eorum, numquid infidelitas illorum fidem Dei evacuavit? Absit. Est enim Deus verax, omnis autem homo mendax.* Quod ad nos attinet, conscientiæ nostræ convenit, frater carissime, dare operam ne quis culpa nostra de ecclesia pereat, si autem quis ultro & crimine suo perierit, & pœnitentiam agere atque ad ecclesiam redire noluerit, nos in die judicii inculpatos futuros, qui consulimus sanitati, illos solos in pœnis remansuros, qui noluerint consilii nostri salubritate sanari. Nec movere nos debent convicia perditorum, quo minus a via recta & a certa regula non recedamus, quando & apostolus instruat dicens: *Si hominibus placerem, Christi servus non essem.* Interest utrum quis homines promereri, an Deum cupiat. Si hominibus placetur, Dominus offenditur. Si vero id enitimur & elaboramus, ut possimus Deo placere; & convicia & maledicta debemus humana contemnere. Quod autem tibi de Fortunato isto pseudoepiscopo a paucis & inveteratis hæreticis constituto non statim scripsi, frater carissime, non ea res erat, quæ in notitiam tuam deberet festinato statim quasi magna aut metuenda perferri, maxime quando & Fortunati nomen jam satis nosses, qui est unus ex quinque presbyteris jam pridem de ecclesia profugis, & sententia coepiscoporum nostrorum, multorum & gravissimorum virorum nuper

abstentis, qui super hac re priore anno de te litteras fecerunt. Item Felicissimum signiferum seditionis recognosceres, qui & ipse in iisdem coepiscoporum nostrorum factis ad te pridem litteris continetur; qui non tantum ab iis istic abstentus, sed & abs te illic nuper de ecclesia pulsus est. Cum hæc in notitia tua esse considerem, & pro certo hærere memoriæ & disciplinæ tuæ scirem: necessarium non putavi celeriter & urgenter hæreticorum tibi ineptias nuntiandas. Neque enim ad catholicæ ecclesiæ majestatem pariter ac dignitatem pertinere debet, quid apud se hæreticorum & schismaticorum moliatur audacia. Nam & pars Novatiani Maximum presbyterum, nuper ad nos a Novatiano legatum missum, atque a nostra communicatione rejectum nunc istic sibi fecisse pseudoepiscopum dicitur. Nec tamen de hoc tibi scripseram, quando hæc omnia contemnantur a nobis, & miserim tibi proxime nomina episcoporum istic constitutorum, qui integri & sani in ecclesia catholica fratribus præsunt. Quod utique ideo de omnium nostrorum consilio tibi placuit scribere, ut erroris diluendi ac perspiciendæ veritatis compendium fieret, & scires tu & collegæ nostri, quibus scribere & litteras mutuo a quibus vos accipere oporteret; si quis autem præter hos, quos epistola nostra complexi sumus, scribere vobis auderet, sciretis eum vel sacrificio vel libello esse maculatum, vel unum de hæreticis, perversum scilicet & prophanum. Nactus tamen occasionem familiarissimi hominis & clerici, per Felicianum acolythum, quem cum Perseo collega nostro miseras, inter cetera quæ in notitiam tuam perferenda hinc fuerant, etiam de Fortunato isto tibi scripsi. Sed dum istic Felicianus frater noster vel vento retardatur, vel accipiendis aliis epistolis a nobis detinetur, Felicissimo ad vos properante præventus est. Ita enim semper scelera festinant, quasi contra innocen-

tiam

tiam festinatione prævaleant. Per Felicianum autem significavi tibi, frater, venisse Carthaginem Privatum, veterem hæreticum in Lambesitana colonia, ante multos fere annos ob multa & gravia delicta nonaginta episcoporum sententia condemnatum, antecessorum etiam nostrorum, quod & vestram conscientiam non latet, Fabiani & Donati litteris severissime notatum; qui cum causam suam apud nos in concilio quod habuimus Idibus Maiis, quæ proximæ fuerunt, agere velle se diceret, nec admissus esset, Fortunatum istum sibi pseudoepiscopum dignum collegio suo fecit. Venerat etiam cum illo & Felix quidam, quem ipse extra ecclesiam in hæresi pseudoepiscopum olim constituerat. Sed & Jovinus, & Maximus comites cum Privato probato hæretico affuerunt, ob nefanda sacrificia & crimina in se probata, sententia novem episcoporum collegarum nostrorum condemnati, & iterato quoque a pluribus nobis anno priore in concilio abstenti. Cum his autem quatuor junctus est & Repostus Suturnicensis, qui non tantum in persecutione ipse cecidit, sed & maximam partem plebis suæ sacrilega persuasione dejecit. Hi quinque cum paucis vel sacrificatis, vel male sibi consciis Fortunatum sibi pseudoepiscopum cooptarunt, ut criminibus in unum convenientibus talis esset scilicet rector, quales illi qui reguntur. Hinc jam & cetera mendacia, frater carissime, potes noscere, quæ illic homines desperati & perditi ventilaverunt, ut cum de sacrificatis, vel de hæreticis amplius quam quinque pseudoepiscopi non fuerint, qui Carthaginem venerint, & Fortunatum sibi dementiæ suæ socium constituerint: illi tamen quasi filii diaboli & mendacio pleni ausi sunt, ut scribis, jactitare viginti quinque episcopos affuisse. Quod mendacium & istic prius apud fratres nostros jactitabant, dicentes viginti quinque episcopos de Numidia esse venturos, qui sibi episco-

pum facerent. Quo in mendacio suo posteaquam, quinque solis convenientibus naufragis & a nobis abstentis, detecti sunt atque confusi, Romam cum mendaciorum suorum merce navigaverunt, quasi veritas post eos navigare non posset, quæ mendaces linguas rei certæ probatione convinceret. Atque hæc est, frater, vera dementia, non cogitare nec scire, quod mendacia non diu fallant, noctem tamdiu esse quamdiu illucescat dies; clarificato autem die, & sole oborto, luci tenebras & caliginem cedere, & quæ grassabantur per noctem latrocinia, cessare. Denique si nomina ab eis quæreres, non haberent vel quos falso nominarent. Tanta apud eos etiam malorum penuria est, ut ad illos nec de sacrificatis nec de hæreticis viginti quinque colligi possint. Et tamen ad decipiendas aures simplicium & absentium mendacio numerus inflatur; quasi, etsi verus esset hic numerus, aut ab hæreticis ecclesia, aut ab injustis justitia vincatur. Nec me oportet, frater carissime, paria nunc cum illis facere, & ea quæ commiserunt, atque hucusque committunt, meo sermone decurrere; cum considerandum sit nobis, quid proferre & scribere sacerdotes Dei oporteat, nec tam dolor apud nos debeat, quam pudor loqui, & ne videar provocatus maledicta potius, quam crimina & peccata congerere. Taceo itaque de fraudibus ecclesiæ factis. Conjurationes & adulteria, & varia delictorum genera prætereo. Unum illud, in quo non mea, nec hominum, sed Dei causa est, de eorum facinore non puto esse reticendum, quod a primo statim persecutionis die, cum recentia deliquentium facinora ferverent, & sacrificiis nefandis non tantum diaboli altaria; sed adhuc manus ipsæ lapsorum atque ora fumarent; communicare cum lapsis & pœnitentiæ agendæ intercedere non destiterunt. Clamat Deus: *Sacrificans diis eradicabitur, nisi Domino soli.* Et Dominus

nus in evangelio dicit: *Qui me negaverit, negabo illum.* Et alio loco indignatio & ira divina non tacet dicens: *Illis fudistis libamina, & illis imposuistis sacrificia. Super hæc non indignabor? dicit Dominus.* Et intercedunt ne rogetur Deus, qui indignari se ipse testatur. Intercedunt ne exoretur precibus & satisfactionibus Christus, qui negantem se negare profitetur. Nos in ipso persecutionis tempore de hoc ipso litteras misimus, nec auditi sumus. Concilio frequenter acto, non consensione tantum nostra, sed & comminatione decrevimus, ut pœnitentiam fratres agerent, ut pœnitentiam non agentibus nemo temere pacem daret. Et illi contra Deum sacrilegi, contra sacerdotes Dei impio furore temerarii, de ecclesia recedentes, & contra ecclesiam parricidalia arma tollentes, elaborant, ut opus suum diaboli malitia consummment, ne vulneratos divina clementia in ecclesia sua curet. Miserorum pœnitentiam mendaciorum suorum fraude corrumpunt, ne Deo indignanti satisfiat, ne Christum Dominum suum, qui christianus esse vel erubuit ante, vel timuit, postmodum quærat, ne ad ecclesiam qui de ecclesia recesserat, redeat. Datur opera ne satisfactionibus & lamentationibus justis delicta redimantur, ne vulnera lacrimis abluantur. Pax vera falsæ pacis mendacio tollitur, salutaris sinus matris noverca intercedente præcluditur, ne de pectore atque ore lapsorum fletus & gemitus audiatur. Compelluntur adhuc insuper lapsi, ut linguis atque ore, quo in Capitolio ante deliquerant, sacerdotibus convicium faciant, confessores & virgines, & justos quosque fidei laude præcipuos, atque in ecclesia gloriosos contumeliis & maledicis vocibus prosequantur. A quibus quidem non tam nostrorum modestia, & humilitas, & pudor cæditur, quam illorum ipsorum spes & vita laceratur. Neque enim qui patitur, sed qui facit convicium, miser est; nec qui a fratre va-

pulat, sed qui fratrem cædit, in lege peccator est; & cum nocentes innocentibus injuriam faciunt, illi patiuntur injuriam, qui facere se credunt. Denique hinc illis percussa mens, & hebes animus, & sensus alienus est. Ira est Dei non intelligere delicta, ne sequatur pœnitentia, sicut scriptum est: *Et dedit illis Deus spiritum transpunctionis*, ne revertantur scilicet & curentur, & deprecationibus & satisfactionibus justis post peccata sanentur. Paulus apostolus in epistola sua ponit & dicit: *Dilectum veritatis non habuerunt, ut salvi fierent; ac propterea mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio, ut judicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed sibi placent in injustitia.* Primus felicitatis gradus est, non delinquere; secundus, delicta cognoscere. Illic currit innocentia integra & illibata quæ servet, hic succedit medela quæ sanet. Quod utrumque isti offenso Deo perdiderunt, & ut amissa sit gratia, quæ de baptismi sanctificatione percipitur, & non subveniat pœnitentia, per quam culpa curatur. An putas, frater, levia esse adversus Deum facinora parva & modica delicta, quod per illos non rogatur majestas indignantis Dei, quod non timetur ira, & ignis & dies Domini, quod imminente antichristo exarmatur fides militantis populi, dum tollitur vigor & timor Christi? Viderint laici hoc quomodo curent. Sacerdotibus labor major incumbit in asserenda & procuranda Dei majestate, ne quid videamur in hac parte negligere, quando admoneat Dominus & dicat: *Et nunc præceptum hoc ad vos est, o sacerdotes: si non audieritis, & si non posueritis in corde vestro, ut detis honorem nomini meo, dicit Dominus, immittam in vos maledictionem, & maledicam benedictionem vestram.* Honor ergo datur Deo, quando sic Dei majestas & censura contemnitur, ut cum se ille indignari & irasci sacrificantibus dicat, & cum pœnas æternas & supplicia perpetua

com-

comminetur, proponatur a ſacrilegis, atque dicatur, ne ira cogitetur Dei, ne timeatur judicium Domini, ne pulſetur ad eccleſiam Chriſti; ſed ſublata pœnitentia, nec ulla exomologeſi criminis facta, deſpectis epiſcopis atque calcatis, pax a presbyteris verbis fallacibus prædicetur, & ne lapſi ſurgant, aut foris poſiti ad eccleſiam redeant, communicatio non communicantibus offeratur? Quibus etiam ſatis non fuit ab evangelio receſſiſſe, ſpem lapſis ſatisfactionis & pœnitentiæ ſuſtuliſſe, fraudibus involutos, vel adulteriis commaculatos, vel ſacrificiorum funeſta contagione pollutos, ne Deum rogarent, ne in eccleſia exomologeſin criminum facerent, ab omni & ſenſu & fructu pœnitentiæ removiſſe, foris ſibi extra eccleſiam & contra eccleſiam conſtituiſſe conventiculum perditæ factionis, cum male ſibi conſciorum & Deum rogare, ac ſatisfacere nolentium caterva confluerets. Poſt iſta adhuc inſuper pſeudoepiſcopo ſibi ab hæreticis conſtituto, navigare audent, & ad Petri cathedram atque ad eccleſiam principalem, unde unitas ſacerdotalis exorta eſt, a ſchiſmaticis & prophanis litteras ferre, nec cogitare eos eſſe Romanos, quorum fides apoſtolo prædicante laudata eſt, ad quos perfidia habere non poſſit acceſſum. Quæ autem cauſa veniendi & pſeudoepiſcopum contra epiſcopos factum nuntiandi? Aut enim placet illis quod fecerunt, & in ſuo ſcelere perſeverant; aut ſi diſplicet & recedunt, ſciunt quo revertantur. Nam cum ſtatutum ſit ab omnibus nobis, & æquum ſit pariter ac juſtum, ut uniuscujuſque cauſa illic audiatur, ubi eſt crimen admiſſum, & ſingulis paſtoribus portio gregis ſit adſcripta, quam regat unuſquiſque & gubernet, rationem ſui actus Domino redditurus: oportet utique eos quibus præſumus non circumcurſare, nec epiſcoporum concordiam cohærentem ſua ſubdola & fallaci temeritate collidere, ſed agere illic cauſam ſuam, ubi

& accusatores habere, & testes sui criminis possint; nisi si paucis desperatis & perditis minor videtur esse auctoritas episcoporum in Africa constitutorum, qui jam de illis judicaverunt, & eorum conscientiam multis delictorum laqueis vinctam judicii sui nuper gravitate damnarunt. Jam causa eorum cognita est, jam de eis dicta sententia est; nec censuræ congruit sacerdotum mobilis atque inconstantis animi levitate reprehendi, cum Dominus doceat & dicat: *Sit sermo vester, est est, non non.* Si eorum, qui de illis priore anno judicaverunt, numerus cum presbyteris & diaconibus computetur, plures tunc affuerunt judicio & cognitioni, quam sunt iidem isti, qui cum Fortunato nunc videntur esse conjuncti. Scire enim debes, frater carissime, eum posteaquam pseudoepiscopus ab hæreticis factus est, jam pœne ab omnibus esse desertum. Namque ii quibus in præteritum præstigia obtendebantur, & dabantur verba fallacia, quod simul ad ecclesiam regressuri dicerentur; posteaquam viderunt illic pseudoepiscopum factum, frustratos & deceptos se esse didicerunt, & remeant quotidie, atque ad ecclesiam pulsant, nobis tamen, a quibus ratio Domino reddenda est, anxie ponderantibus, & sollicite examinantibus, qui recipi & admitti ad ecclesiam debeant. Quibusdam enim ita aut crimina sua obsistunt, aut fratres obstinate & firmiter renituntur, ut recipi omnino non possint nisi cum scandalo & periculo plurimorum. Neque enim sic putramina quædam colligenda sunt, ut quæ integra & sana sunt vulnerentur, nec utilis aut consultus est pastor, qui ita morbidas & contactas oves gregi admiscet, ut gregem totum mali cohærentis afflictatione contaminet. Non attendas ad numerum illorum. Melior est enim unus timens Deum, quam mille filii impii, sicut locutus est Dominus per prophetam dicens: *Fili, ne jocunderis in filiis impiis, si multiplicentur tibi, cum non fuerit timor Dei in ipsis.* O si posses, frater caris-

cariſſime, iſtic intereſſe nobiſcum, cum pravi iſti & perverſi de ſchiſmate revertuntur. Videres quis mihi labor ſit perſuadere patientiam fratribus noſtris, ut animi dolore ſopito recipiendis malis curandiſque conſentiant. Namque ut gaudent & lætantur, cum tolerabiles & minus culpabiles redeunt: ita contra fremunt & reluctantur, quoties inemendabiles & protervi, & vel adulteriis vel ſacrificiis contaminati, & poſt hæc adhuc inſuper & ſuperbi, ſic ad eccleſiam remeant, ut bona intus ingenia corrumpant. Vix plebi perſuadeo, immo extorqueo, ut tales patiantur admitti. Et juſtior factus eſt fraternitatis dolor ex eo, quod unus atque alius, obnitente plebe & contradicente, mea tamen facilitate ſuſcepti, pejores exſtiterunt quam prius fuerant, nec fidem pœnitentiæ ſervare potuerunt, quia nec cum vera pœnitentia venerant. De iſtis vero quid dicam, qui nunc ad te cum Feliciſſimo omnium criminum reo navigaverunt, legati a Fortunato pſeudoepiſcopo miſſi, tam falſas ad te litteras afferentes, quam eſt & ipſe cujus litteras ferunt, falſus; quam eſt ejus peccatorum multiplex conſcientia, quam execrabilis vita, quam turpis, ut etſi in eccleſia eſſent, ejici tales de eccleſia debuiſſent? Denique quia conſcientiam ſuam norunt, nec nos audent adire, aut ad eccleſiæ limen accedere; ſed foris per provinciam circumveniendis fratribus & ſpoliandis pererrant, & omnibus jam ſatis noti, atque undique pro ſuis facinoribus excluſi, illuc etiam ad vos navigant. Neque enim poteſt illis frons eſſe ad nos accedendi, aut apud nos conſiſtendi, cum ſint acerbiſſima & graviſſima crimina, quæ eis a fratribus ingeruntur. Si judicium noſtrum voluerint experiri, veniant. Denique ſi qua illis excuſatio & defenſio poteſt eſſe, videamus quem habeant ſatisfactionis ſuæ ſenſum, quem afferant pœnitentiæ fructum. Nec eccleſia iſtic cuiquam clauditur, nec epiſcopus

ali-

alicui denegatur. Patientia, & facilitas, & humanitas nostra venientibus præsto est. Opto omnes in ecclesiam regredi, opto universos commilitones nostros intra Christi castra, & Dei patris domicilia concludi. Remitto omnia, multa dissimulo studio & voto colligendæ fraternitatis. Etiam quæ in Deum commissa sunt, non pleno judicio religionis examino. Delictis plusquam oportet remittendis pæne ipse delinquo. Amplector prompta & plena dilectione cum pœnitentia revertentes, peccatum suum satisfactione humili & simplici confitentes. Si qui autem sunt, qui putant se ad ecclesiam non precibus, sed minis regredi posse, aut existimant aditum se sibi non lamentationibus & satisfactionibus, sed terroribus facere; pro certo habeant contra tales clausam stare ecclesiam Domini, nec castra Christi invicta & fortia, Domino tuente munita minis cedere. Sacerdos Dei evangelium tenens, & Christi præcepta custodiens occidi potest, vinci non potest. Suggerit & subministrat nobis exempla virtutis ac fidei Zacharias antistes Dei; qui cum terreri minis & lapidatione non posset: in templo Dei occisus est, clamans & identidem dicens, quod nos quoque contra hæreticos clamamus & dicimus: *Hæc dicit Dominus: Dereliquistis vias Domini, & Dominus derelinquet vos.* Neque enim, quia pauci temerarii & improbi cælestes & salutares vias Domini derelinquunt, & sancta non agentes a Sancto spiritu deseruntur; ideo & nos divinæ traditionis immemores esse debemus, ut majora esse furentium scelera, quam sacerdotum judicia censeamus, aut existimemus plus ad impugnandum posse humana conanima, quam quod ad protegendum prævalet divina tutela. An ad hoc, frater carissime, deponenda est catholicæ ecclesiæ dignitas, & plebis intus positæ fidelis atque incorrupta majestas, & sacerdotalis quoque auctoritas ac potestas, ut judicare velle se dicant de ecclesiæ propo-

proposito extra ecclesiam constituti, de christiano hæretici, de sano saucii, de integro vulneratí, de stante lapsi, de judice rei, de sacerdote sacrilegi? Quid superest, quam ut ecclesia Capitolio cedat, & recedentibus sacerdotibus, ac Domini altare removentibus, in cleri nostri sacrum venerandumque congestum simulacra atque idola cum aris suis transeant, & Novatiano declamandi adversum nos, atque increpandi largior & plenior materia præstetur, si ii qui sacrificaverunt, & Christum publice negaverunt, non tantum rogari, & sine acta pœnitentia admitti, sed adhuc insuper cœperint terroris sui potestate dominari? Si pacem postulant, arma deponant. Si satisfaciunt, quid minantur? Aut si comminantur, sciant quia a Dei sacerdotibus non timentur. Neque enim & antichristus cum venire cœperit, introibit in ecclesiam, quia minatur; aut armis ejus & violentiæ ceditur, quia resistentes peremptutum se esse profitetur. Armant nos hæretici, dum nos putant sua comminatione terreri, nec in pace nos dejiciunt, sed magis erigunt & accendunt, dum ipsam pacem persecutione pejorem fratribus faciunt. Et optamus quidem ne quod loquuntur furore, impleant crimine, ne qui verbis perfidis & crudelibus peccant, factis quoque delinquant. Oramus ac deprecamur Deum, quem provocare illi & exacerbare non desinunt, ut eorum corda mitescant, ut furore deposito ad sanitatem mentis redeant, ut pectora operta delictorum tenebris pœnitentiæ lumen agnoscant, & magis petant fundi pro se preces atque orationes antistitis, quam ipsi fundant sanguinem sacerdotis. Si autem in suo furore permanserint, atque in istis insidiis ac minis suis parricidalibus crudeliter perseveraverint, nullus Dei sacerdos sic infirmus est, sic jacens & abjectus, sic imbecillitate humanæ mediocritatis invalidus, qui non contra hostes & impugnatores Dei divinitus erigatur,

cujus non humilitas & infirmitas vigore & robore Domini protegentis animetur. Nostra nihil interest, aut a quo, aut quando perimamur, mortis & sanguinis præmium de Domino recepturi. Illorum flenda & lamentanda concisio est, quos sic diabolus excæcat, ut æterna gehennæ supplicia non cogitantes, antichristi jam propinquantis adventum conentur imitari. Et quamquam sciam, frater carissime, pro mutua dilectione quam debemus, & exhibemus invicem nobis, florentissimo illic clero tecum præsidenti, & sanctissimæ atque amplissimæ plebi legere te semper litteras nostras: tamen nunc & admoneo & peto, ut quod alias sponte atque honorifice facis, etiam petente me facias; ut hac epistola mea lecta, si quod illic contagium venenati sermonis & pestiferæ seminationis irrepserat, id omne de fratrum auribus & pectoribus exuatur, & bonorum integra ac sincera dilectio ab omnibus hæreticæ detrectationis sordibus repurgetur. Declinent autem de cetero fortiter, & evitent dilectissimi fratres nostri verba & colloquia eorum, *quorum sermo ut cancer serpit*, sicut apostolus dicit: *Corrumpunt ingenia bona confabulationes pessimæ.* Et iterum: *Hæreticum hominem post unam correptionem evita, sciens quia perversus est hujusmodi, & peccat, & est a semetipso damnatus.* Et per salomonem loquitur spiritus sanctus: *Perversus*, inquit, *in ore suo portat perditionem, & in labiis suis ignem condit.* Item denuo monet dicens: *Sepi aures tuas spinis, & noli audire linguam nequam.* Et iterum: *Malus obaudit linguæ iniquorum, justus autem non intendit labiis mendacibus.* Quod quamquam sciam illic fraternitatem nostram, vestra scilicet providentia munitam, sed & sua vigilantia satis cautam, nec capi hæreticorum venenis posse nec decipi, tantumque apud illos prævalere magisteria & præcepta divina, quantus illis in Deum timor est: tamen ex abundanti vel sollicitudo nostra, vel caritas

scri-

ſcribere ad vos iſta perſuaſit, ut nulla cum talibus commercia copulentur, nulla cum malis convivia, vel colloquia miſceantur, ſimulque ab eis tam ſeparati, quam ſunt illi de eccleſia profugi, quia ſcriptum eſt: *Si autem & eccleſiam contempſerit, ſit tibi tamquam ethnicus & publicanus.* Et beatus apoſtolus non monet tantum, ſed & jubet a talibus ut recedatur: *Præcipimus*, inquit, *vobis in nomine Domini Jeſu Chriſti, ut recedatis ab omnibus fratribus ambulantibus inordinate, & non ſecundum traditionem, quam acceperunt a nobis.* Nulla ſocietas fidei & perfidiæ poteſt eſſe. Qui cum Chriſto non eſt, qui adverſarius Chriſti eſt, qui unitati & paci ejus inimicus eſt, nobiſcum non poteſt cohærere. Si cum precibus & ſatisfactionibus veniunt, audiantur. Si maledicta & minas ingerunt, reſpuantur. Opto te, frater cariſſime, ſemper bene valere.

EPISTOLA LVI.

Ad Thibaritanos de exhortatione martyrii.

CYPRIANUS plebi Thibari conſiſtenti ſalutem. Cogitaveram quidem, fratres dilectiſſimi, atque in votis habebam, ſi rerum ratio ac temporis conditio permitteret, ſecundum quod frequenter deſideraſtis, ipſe ad vos venire, & quantulacumque mediocritate exhortationis noſtræ præſens illic fraternitatem corroborare. Sed quoniam ſic rebus urgentibus detinemur, ut longe iſtinc excurrere, & diu a plebe cui de divina indulgentia præſumus, abeſſe non datur facultas, has interim pro me ad vos vicarias litteras miſi. Nam cum Domini inſtruentis dignatione inſtigemur ſæpius & admoneamur, ad veſtram quoque conſcientiam admonitionis noſtræ ſollicitudinem perferre debemus. Scire enim debetis, & pro certo credere ac tenere, preſſuræ diem ſuper caput eſſe cœpiſſe,

pisse, & occasum sæculi atque antichristi tempus appropinquasse, ut parati omnes ad prœlium stemus, nec quidquam nisi gloriam vitæ æternæ, & coronam confessionis dominicæ cogitemus, nec putemus talia esse quæ veniunt, qualia fuerunt illa quæ transierunt. Gravior nunc & ferocior pugna imminet, ad quam fide incorrupta & virtute robusta parare se debeant milites Christi, considerantes idcirco se quotidie calicem sanguinis Christi bibere, ut possint & ipsi propter Christum sanguinem fundere. Hoc est enim velle cum Christo inveniri, id quod Christus & docuit & fecit imitari, secundum Joannem apostolum dicentem: *Qui dicit se in Christo manere, debet quomodo ille ambulavit, & ipse ambulare.* Item beatus Paulus apostolus exhortatur & docet dicens: *Sumus filii. Si autem filii Dei, & heredes Dei, coheredes autem Christi, siquidem compatiamur, ut & commagnificemur.* Quæ nunc omnia consideranda sunt nobis, ut nemo quidquam de sæculo jam moriente desideret, sed sequatur Christum, qui vivit in æternum, & vivificat servos suos in fide sui nominis constitutos. Venit enim tempus, fratres dilectissimi, quod jampridem Dominus noster prænuntiavit, & docuit advenire docens: *Veniet hora ut omnis qui vos occiderit, putet se officium Deo facere. Sed hæc facient, quoniam non cognoverunt patrem, neque me. Hæc autem locutus sum vobis, ut cum venerit hora eorum, memores sitis quia ego dixi vobis.* Nec quisquam miretur persecutionibus nos assiduis fatigari, & pressuris angentibus frequenter urgeri, quando hæc futura in novissimis temporibus Dominus ante prædixerit, & militiam nostram magisterio & hortamento sui sermonis instruxerit, Petrus quoque apostolus ejus docuerit, ideo persecutiones fieri ut probemur, & ut dilectioni Dei, justorum præcedentium exemplo, nos etiam morte & passionibus copulemur. Posuit enim in epistola sua dicens:

cens: *Cariſſimi, nolite mirari ardorem accidentem vobis, qui ad tentationem veſtram ſit, nec excidatis tamquam novum aliquid vobis contingat; ſed quotieſcumque communicatis Chriſti paſſionibus, per omnia gaudete, ut & in revelatione facta claritatis ejus gaudentes exſultetis. Si improperatur vobis in nomine Chriſti, beati eſtis, quia majeſtatis & virtutis Domini nomen in vobis requieſcit, quod quidem ſecundum illos blaſphematur, ſecundum nos autem honoratur.* Docuerunt autem nos apoſtoli ea, quæ de præceptis dominicis & cæleſtibus mandatis ipſi quoque didicerunt, Domino ipſo ſcilicet corroborante nos & dicente: *Nemo eſt qui relinquat domum, aut agrum, aut parentes, aut fratres, aut ſorores, aut uxorem, aut filios propter regnum Dei, & non recipiat ſepties tantum in iſto tempore, in ſæculo autem venturo vitam æternam.* Et iterum: *Beati*, inquit, *eritis, cum odio vos habuerint homines, & ſeparaverint vos, & expulerint, & maledixerint nomini veſtro quaſi nequam propter filium hominis. Gaudete in illa die & exſultate. Ecce enim merces veſtra multa eſt in cælis.* Gaudere nos & exſultare voluit in perſecutionibus Dominus; quia quando perſecutiones fiunt, tunc dantur coronæ fidei, tunc probantur milites Dei, tunc martyribus patent cæli. Neque enim ſic nomen militiæ dedimus, ut pacem tantummodo cogitare, & detrectare & recuſare militiam debeamus, quando in ipſa militia primus ambulaverit Dominus humilitatis & tolerantiæ & paſſionis magiſter, ut quod fieri docuit prior faceret, & quod pati hortatur, prior pro nobis ipſe pateretur. Si ante oculos veſtros, fratres dilectiſſimi, quod qui omne judicium a patre ſolus accepit, & qui venturus eſt judicaturus, jam judicii ſui & cognitionis futuræ ſententiam protulerit, prænuntians & conteſtans confeſſurum ſe coram patre ſuo confitentes, & negaturum negantes. Si mortem poſſemus evadere, merito mori timeremus. Porro autem cum mortalem mori neceſ-

se sit, amplectamur occasionem de divina promissione & dignatione venientem, & fungamur exitu mortis cum præmio immortalitatis, nec vereamur occidi, quos constat quando occidimur, coronari. Nec quisquam, fratres dilectissimi, cum populum nostrum fugari conspexerit metu persecutionis, & spargi conturbetur quod collectam fraternitatem non videat, nec tractantes episcopos audiat. Simul tunc omnes esse non possunt, quibus occidere non licet, sed occidi necesse est. Ubicumque in illis diebus unusquisque fratrum fuerit a grege interim necessitate temporis corpore, non spiritu separatus, non moveatur ad fugæ illius horrorem, nec recedens & latens deserti loci solitudine terreatur. Solus non est, cui Christus in fuga comes est. Solus non est, qui templum Dei servans, ubicumque fuerit, sine Deo non est. Et si fugientem in solitudine ac montibus latro oppresserit, fera invaserit, fames aut sitis aut frigus afflixerit, vel per maria præcipiti navigatione properantem tempestas ac procella submerserit, spectat militem suum Christus ubicumque pugnantem, & persecutionis causa pro nominis sui honore morienti præmium reddit, quod daturum se in resurrectione promisit. Nec minor est martyrii gloria non publice & inter multos perisse, cum pereundi causa sit propter Christum perire. Sufficit ad testimonium martyrii sui testis ille, qui probat martyres & coronat. Imitemur, fratres dilectissimi, Abel justum, qui initiavit martyria, dum propter justitiam primus occiditur. Imitemur Abraham Dei amicum, qui non est cunctatus ut filium victimam suis manibus offerret, dum Deo fide devotionis obsequitur. Imitemur tres pueros, Ananiam, Azariam, & Misahelem, qui nec ætate territi, nec captivitate fracti, judæa devicta, & Hierosolymis captis, in ipso regno suo regem fidei virtute vicerunt, qui adorare statuam quam Nabuchodonosor rex fece-

rat

rat jussi, & minis regis & flammis fortiores exstiterunt, proclamantes & fidem suam per hæc verba testantes: *Nabuchodonosor rex, non opus est nobis de hoc verbo respondere tibi: est enim Deus cui nos servimus, potens eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis, rex, liberabit nos; & si non, notum sit tibi quia diis tuis non servimus, & imaginem auream quam statuisti, non adoramus.* Credebant se illi secundum fidem posse evadere; sed addiderunt, *& si non*, ut sciret rex illos propter Deum quem colebant, & mori posse. Hoc est enim robur virtutis & fidei credere & scire, quod Deus a morte præsente liberare possit, & tamen mortem non timere nec cedere, ut probari fortius fides possit. Erupit per os eorum spiritus sancti incorruptus & invictus vigor, ut appareant vera esse, quæ in evangelio suo Dominus dixit: *Cum autem vos apprehenderint, nolite cogitare quid loquamini. Dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis.* Dixit quid loqui & respondere possimus, dari nobis in illa hora divinitus & offerri, nec nos tunc esse qui loquimur, sed spiritum Dei patris; qui cum a confitentibus non discedit neque dividitur, ipse in nobis & loquitur & coronatur. Sic & Daniel cum compelleretur adorare idolum Bel, quem tunc populus & rex colebat, in afferendum Dei sui honorem plena fide & libertate prorupit dicens: *Nihil colo ego nisi Dominum Deum meum, qui condidit cælum & terram.* Quid in Machabæis beatorum martyrum gravia tormenta, & multiformes septem fratrum pœnæ, & confortans liberos suos mater in pœnis, & moriens ipsa quoque cum liberis, nonne magnæ virtutis & fidei documenta testantur, & nos ad martyrii triumphum suis passionibus adhortantur? Quid prophetæ, quos ad præscientiam futurorum spiritus sanctus animavit? Quid apostoli, quos Dominus elegit? Nonne cum

justi occiduntur, propter justitiam mori nos quoque docuerunt? Christi nativitas a martyriis infantium statim cœpit, ut ob nomen ejus a bimatu & infra qui fuerant, necarentur. Ætas necdum habilis ad pugnam idonea exstitit ad coronam. Ut appareret innocentes esse, qui propter Christum necantur, infantia innocens ob nomen ejus occisa est. Ostensum est neminem esse a periculo persecutionis immunem, quando & tales martyria fecerunt. Quam vero gravis causa sit hominis christiani servum pati nolle, cum prior passus sit Dominus, & pro peccatis nostris nos pati nolle, cum peccatum suum proprium non habens, passus sit ille pro nobis? Filius Dei passus est, ut nos filios Dei faceret, & filius hominis pati non vult ut esse Dei filius perseveret. Si odio sæculi laboramus, odium sæculi sustinuit prior Christus. Si contumelias in hoc mundo, si fugam, si tormenta toleramus, graviora expertus est mundi factor & dominus, qui & admonet dicens: *Si sæculum*, inquit, *vos odit, mementote quia me priorem vobis odiit. Si de sæculo essetis, sæculum quod suum esset, amaret. Sed quia de sæculo non estis, & ego elegi vos de sæculo, propterea odit vos sæculum. Mementote sermonis quem dixi vobis. Non est servus major domino suo. Si me persecuti sunt, & vos persequentur.* Dominus & Deus noster quidquid docuit & fecit, ut discipulus excusatus esse non possit, qui discit & non facit. Neque aliquis ex vobis, fratres dilectissimi, futuræ persecutionis metu, aut antichristi imminentis adventu sic terreatur, ut non evangelicis exhortationibus & præceptis ac monitis cælestibus ad omnia inveniatur armatus. Venit antichristus, sed & supervenit Christus. Grassatur & sævit inimicus, sed & statim sequitur Dominus, passiones nostras & vulnera vindicaturus. Irascitur adversarius & minatur, sed est qui possit de ejus manibus liberare. Ille metuendus est, cujus iram nemo poterit

terit evadere, ipſo præmonente & dicente: *Ne timueritis eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere. Magis autem metuite eum, qui poteſt & corpus & animam occidere in gehennam.* Et iterum: *Qui amat animam ſuam, perdet illam, & qui odit animam ſuam in iſto ſæculo, in vitam æternam conſervabit illam.* Et in apocalypſi inſtruit & præmonet dicens: *Si quis adorat beſtiam & imaginem ejus, & accipit notam in fronte ſua & in manu, bibet & ipſe de vino iræ Dei mixto in poculo iræ ejus, & punietur igne & ſulphure ſub oculis ſanctorum angelorum & ſub oculis agni, & fumus de tormentis eorum aſcendet in ſæcula ſæculorum, nec habebunt requiem die ac nocte, quicumque adorant beſtiam & imaginem ejus.* Ad agonem ſæcularem exercentur homines & parantur; & magnam gloriam computant honoris ſui, ſi illis ſpectante populo & Imperatore præſente contigerit coronari. Ecce agon ſublimis & magnus, & coronæ cæleſtis præmio glorioſus, ut ſpectet nos certantes Deus, & ſuper eos quos filius facere dignatus eſt, oculos ſuos pandens certaminis noſtri ſpectaculo perfruatur. Prœliantes nos & fidei congreſſione pugnantes ſpectat Deus, ſpectant angeli ejus, ſpectat & Chriſtus. Quanta eſt gloriæ dignitas & quanta felicitas, præſente Deo congredi & Chriſto judice coronari? Armemur, fratres dilectiſſimi, viribus totis, & paremur ad agonem mente incorrupta, fide integra, virtute devota. Ad aciem quæ nobis indicitur, Dei caſtra procedant. Armentur integri, ne perdat integer quod nuper ſtetit. Armentur & lapſi, ut & lapſus recipiat, quod amiſit. Integros honor, lapſos dolor ad prœlium provocet. Armari & præparari nos beatus Paulus apoſtolus docet dicens: *Non eſt nobis colluctatio adverſus carnem & ſanguinem, ſed adverſus poteſtates & principes hujus mundi & harum tenebrarum, adverſus ſpiritus nequitiæ in cæleſtibus. Propter quod induite tota arma, ut poſſitis reſiſtere in die nequiſſimo; ut cum*

omnia perfeceritis, stetis accincti lumbos vestros in veritate, induti loricam justitiæ, & calciati pedes in præparatione evangelii pacis, assumentes scutum fidei, in quo possitis omnia ignita jacula nequissimi exstinguere, & galeam salutis, & gladium spiritus, qui est sermo Dei. Hæc arma sumamus, his nos juramentis spiritalibus & cœlestibus muniamus, ut in die nequissimo resistere diaboli minis & repugnare possimus. Induamus loricam justitiæ, ut contra inimici jacula munitum sit pectus & tutum. Calciati sint evangelico magisterio & armati pedes; ut cum serpens calcari a nobis & obteri cœperit, mordere & supplantare non possit. Portemus fortiter scutum fidei, quo protegente quidquid jaculatur inimicus, possit exstingui. Accipiamus quoque ad tegumentum capitis galeam salutarem, ut muniantur aures, ne audiant edicta feralia, muniantur oculi, ne videant detestanda simulacra, muniatur frons, ut signum Dei incolume servetur, muniatur os, ut Dominum suum Christum victrix lingua fateatur. Armemus & dexteram gladio spiritali, ut sacrificia funesta fortiter respuat, ut eucharistiæ memor, quæ Domini corpus accepit, ipsum complectatur, postmodum a Domino sumptura præmium cœlestium coronarum. O dies ille qualis & quantus adveniet, fratres dilectissimi, cum cœperit populum suum Dominus recensere, & divinæ cognitionis examine singulorum merita recognoscere, mittere in gehennam nocentes, & persecutores nostros flammæ pœnalis perpetuo ardore flammare, nobis vero mercedem fidei & devotionis exsolvere. Quæ erit gloria & quanta lætitia admitti ut Deum videas, honorari ut cum Christo Domino Deo tuo salutis ac lucis æternæ gaudium capias, Abraham & Isaac & Jacob, & patriarchas omnes & prophetas, & apostolos & martyres salutare, cum justis & Dei amicis in regno cælorum datæ immortalitatis voluptate gaudere, sumere

illic

illic quod nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. Majora enim nos accipere quam quod hic aut operamur aut patimur, apostolus prædicat dicens: *Non sunt condigna passiones hujus temporis ad superventuram claritatem, quæ revelabitur in nobis.* Dum revelatio illa venerit, cum claritas super nos Dei fulserit, tam beati erimus & læti, dignatione Domini honorati, quam rei remanebunt & miseri, qui Dei desertores aut contra Deum rebelles voluntatem fecerunt diaboli, ut eos necesse sit cum ipso simul inexstinguibili igne torqueri. Hæc, fratres dilectissimi, hæreant cordibus nostris. Hæc sit armorum nostrorum præparatio, hæc diurna ac nocturna meditatio, ante oculos habere & cogitatione semper ac sensibus volvere iniquorum supplicia & præmia ac merita justorum, quid negantibus Dominus comminetur ad pœnam, quid contra confitentibus promittat ad gloriam. Si hæc cogitantibus ac meditantibus nobis supervenerit persecutionis dies, miles Christi præceptis ejus & monitis eruditus non expavescit ad pugnam, sed paratus est ad coronam. Opto vos, fratres carissimi, semper bene valere.

EPISTOLA LVII.

Ad Cornelium in exsilio de ejus confessione.

CYPRIANUS Cornelio fratri salutem. Cognovimus, frater carissime, fidei ac virtutis vestræ testimonia gloriosa, & confessionis vestræ honorem sic exsultanter accepimus, ut in meritis ac laudibus vestris nos quoque participes & socios computemus. Nam cum nobis & ecclesia una sit, & mens juncta, & individua concordia, quis non sacerdos in consacerdotis sui laudibus tamquam in suis propriis gratuletur? aut quæ fraternitas non in fratrum gaudio ubi-

que lætetur? Exprimi satis non potest quanta istic exsultatio fuerit, & quanta lætitia cum de vobis prospera & fortia comperissemus, ducem te illic confessionis fratribus exstitisse, sed & confessionem ducis de fratrum consensione crevisse; ut dum præcedis ad gloriam, multos feceris gloriæ comites, & confessorem populum suaseris fieri, dum primus paratus es pro omnibus confiteri; ut non inveniamus, quid prius prædicare in vobis debeamus, utrumne tuam promptam & stabilem fidem, an inseparabilem fidem, fratrum caritatem. Virtus illic episcopi præcedentis publice comprobata est, adunatio sequentis fraternitatis ostensa est. Dum apud vos unus animus & una vox est, ecclesia omnis Romana confessa est. Claruit, fratres carissimi, fides quam de vobis beatus apostolus prædicavit. Hanc laudem virtutis & roboris firmitatem jam tunc in spiritu prævidebat, & præconio futurorum merita vestra contestans, dum parentes laudat, filios provocat. Dum sic unanimes, dum sic fortes estis, magna & ceteris fratribus unanimitatis & fortitudinis exempla tribuistis. Docuistis granditer Deum timere, Christo firmiter adhærere, plebem sacerdotibus in periculo jungi, in persecutione fratres a fratribus non separari, concordiam simul junctam vinci omnino non posse, quidquid simul petitur a cunctis, Deum pacis pacificis exhibere. Prosilierat adversarius terrore violento Christi castra turbare. Sed quo impetu venerat, eodem impetu pulsus & victus est; & quantum formidinis & terroris attulit, tantum fortitudinis invenit & roboris. Supplantare se iterum posse crediderat Dei servos, & velut tirones & rudes, quasi minus paratos, & minus cautos solito suo more concutere. Unum primo aggressus, ut lupus ovem secernere a grege, ut accipiter columbam ab agmine volantium separare tentaverat; nam cui non est adversus omnes satis virium,

rium, circumvenire quærit solitudinem singulorum. Sed retusus adunati exercitus fide pariter & vigore, intellexit milites Christi vigilare jam sobrios, & armatos ad prœlium stare, vinci non posse, mori posse, & hoc ipso invictos esse, quia mori non timent; nec repugnare contra impugnantes, cum occidere innocentibus nec nocentibus nec nocentem liceat, sed prompte & animas & sanguinem tradere; ut cum tanta in sæculo malitia & sævitia grassetur, a malis & sævis velocius recedatur. Quale illud fuit sub oculis Dei spectaculum gloriosum, quale in conspectu Christi ecclesiæ suæ gaudium, ad pugnam quam tentaverat hostis inferre, non singulos milites, sed tota simul castra prodiisse! Omnes enim constat venturos fuisse, si audire potuissent, quando accurrerit properanter, & venerit quisquis audivit. Quot illic lapsi gloriosa confessione sunt restituti! Steterunt fortes, & ipso dolore pœnitentiæ facti ad prœlium fortiores; ut appareat nuper subitatos esse, & novæ, atqne insuetæ rei pavore trepidasse; rediisse ad se postmodum fidem veram, & vires suas de Dei timore collectas, ad omnem patientiam constanter & firmiter roborasse, nec jam stare ad criminis veniam, sed ad passionis coronam. Quid ad hæc Novatianus, frater carissime? Utrumne jam deponit errorem? An vero, qui dementium mos est, ipsis bonis & prosperis nostris plus adactus est ad furorem? & quo magis ac magis dilectionis ac fidei crescit hic gloria, illic dissensionis & zeli recrudescit insania; nec vulnus suum miser curat, sed adhuc gravius & se, & suos vulnerat, in perniciem fratrum lingua sua perstrepens, & facundiæ venenatæ jacula contorquens, magis durus sæcularis philosophiæ pravitate, quam sophiæ dominicæ lenitate pacificus, desertor ecclesiæ, misericordiæ hostis, interfector pœnitentiæ, doctor superbiæ, veritatis corruptor, perditor caritatis? Agnoscitne jam

qui sit sacerdos Dei? quæ sit ecclesia & domus Christi? qui sint Dei servi, quos diabolus infestet? qui sint christiani, quos antichristus impugnet? Neque enim quærit illos, quos jam subegit, aut gestit evertere, quos jam suos effecit. Inimicus & hostis ecclesiæ quos alienavit ab ecclesia, & foras duxit, ut captivos & victos contemnit & præterit: eos pergit lacessere, in quibus Christum cernit habitare. Quamquam etsi aliquis ex talibus fuerit apprehensus, non est quod sibi quasi in confessione nominis blandiatur, cum constet, si occisi ejusmodi extra ecclesiam fuerint, fidei coronam non esse, sed pœnam potius esse perfidiæ, nec in domo Dei inter unanimes habitaturos esse, quos videmus de pacifica & divina domo furore discordiæ recessisse. Hortamur plane quantum possumus, frater carissime, pro caritate mutua, qua nobis invicem cohæremus ut, quoniam providentia Domini monentis instruimur, & divinæ misericordiæ consiliis salubribus admonemur, appropinquare jam certaminis & agonis nostri diem, jejuniis, vigiliis, orationibus insistere cum omni plebe non desinamus. Incumbamus gemitibus assiduis, & deprecationibus crebris. Hæc sunt enim nobis arma cælestia, quæ stare & perseverare fortiter faciunt. Hæc sunt munimenta spiritalia, & tela divina, quæ protegunt. Memores nostri invicem simus, concordes atque unanimes, utrobique pro nobis semper oremus, pressuras & angustias mutua caritate relevemus, & si quis istinc nostrum prior divinæ dignationis celeritate præcesserit, perseveret apud Dominum nostra dilectio, pro fratribus, & sororibus nostris apud misericordiam patris non cesset oratio. Opto te, frater carissime, semper bene valere.

EPI-

EPISTOLA LVIII.

Ad Lucium Papam Romanum reversum ab exsilio.

CYPRIANUS cum collegis Lucio fratri salutem. Et nuper quidem tibi, frater carissime, gratulati sumus, cum te honore geminato in ecclesiæ suæ administratione confessorem pariter & sacerdotem constituit divina dignatio. Sed & nunc non minus tibi & comitibus tuis, atque universæ fraternitati gratulamur, quod cum eadem gloria & laudibus vestris reduces vos denuo ad suos fecerit benigna Domini & larga protectio; ut pascendo gregi pastor, & gubernandæ navi gubernator, & plebi regendæ rector redderetur, & appareret relegationem vestram sic divinitus esse dispositam, non ut episcopus relegatus & pulsus ecclesiæ deesset, sed ut ad ecclesiam major rediret. Neque enim in tribus pueris minor fuit martyrii dignitas, quia morte frustrata de camino ignis incolumes exierunt, aut non consummatus Daniel exstitit in suis laudibus, quia qui leonibus missus fuerat ad prædam, protectus a Domino vixit ad gloriam. In confessoribus Christi dilata martyria non meritum confessionis minuunt, sed magnalia divinæ protectionis ostendunt. Repræsentatum videmus in vobis, quod apud regem fortes atque illustres pueri prædicaverunt, ipsos quidem paratos esse ardere flammis, ne diis ejus servirent, aut imaginem quam fecerat, adorarent; Deum tamen quem colebant, quemque & nos colimus, potentem esse ut eos de camino ignis eximeret, & de regis manibus, ac de pœnis præsentibus liberaret. Quod invenimus in confessionis vestræ fide, & in Domini circa vos protectione nunc gestum, ut cum vos parati fueritis & prompti omne subire supplicium, Dominus tamen vos pœnæ subtraheret, & ecclesiæ reservaret. Regredientibus vobis

bre-

breviata non est in episcopo confessionis suæ dignitas, sed magis crevit sacerdotalis auctoritas; ut altari Dei assistat antistes, qui ad confessionis arma sumenda, & facienda martyria non verbis plebem, sed factis cohortetur, & imminente antichristo paret ad prœlium milites, non solum sermonis & vocis incitamento, sed fidei & virtutis exemplo. Intelligimus, frater carissime, & tota cordis nostri luce perspicimus divinæ majestatis salutaria & sancta consilia, unde illic repentina persecutio nuper exorta sit, unde contra ecclesiam Christi, & episcopum Cornelium beatum martyrem, vosque omnes sæcularis potestas subito proruperit; ut ad confundendos hæreticos & retundendos ostenderet Dominus, quæ esset ecclesia, quis episcopus ejus unus, divina ordinatione delectus, qui cum episcopo presbyteri sacerdotali honore conjuncti, quis adunatus & verus Christi populus, dominici gregis caritate connexus, qui essent, quos inimicus lacesseret, qui contra, quibus diabolus ut suis parceret. Neque enim persequitur & impugnat Christi adversarius, nisi castra & milites Christi. Hæreticos prostratos semel & suos factos contemnit & præterit. Eos quærit dejicere, quos videt stare. Atque utinam nunc facultas daretur, frater carissime, ut interesse illic vobis regredientibus possemus, qui vos mutua caritate diligimus, ut adventus vestri lætissimum fructum præsentes cum ceteris ipsi quoque caperemus. Quæ illic exsultatio omnium fratrum? qui concursus atque complexus occurentium singulorum? Vix oculis adhærentium potest satisfieri, vix vultus ipsi atque oculi plebis possunt videndo satiari de adventus vestri gaudio. Cognoscere illic fraternitas cœpit, qualis & quanta sit secutura Christo veniente lætitia; cujus quia cito appropinquabit adventus, imago jam quædam præcessit in vobis, ut quomodo Joannes præcursor ejus & prævius veniens prædicavit Christum

ſtum veniſſe, ſic nunc epiſcopo confeſſore Domini & ſacerdote redeunte, appareat & Dominum jam redire. Vicarias vero pro nobis ego & collegæ, & fraternitas omnis has ad vos litteras mittimus, frater cariſſime, & repræſentantes vobis per epiſtolam gaudium noſtrum, fida obſequia caritatis expromimus, hic quoque in ſacrificiis atque in orationibus noſtris non ceſſantes Deo patri, & Chriſto filio ejus Domino noſtro gratias agere, & orare pariter ac petere, ut qui perfectus eſt atque perficiens, cuſtodiat & perficiat in vobis confeſſionis veſtræ glorioſam coronam; qui & ad hoc vos fortaſſe revocavit ne gloria eſſet occulta, ſi foris eſſent confeſſionis veſtræ conſummata martyria. Nam victima quæ fraternitati præbet exemplum & virtutis & præſentibus debet fratribus immolari. Optamus te, frater cariſſime, ſemper bene valere.

EPISTOLA LIX.

Ad Fidum de infantibus baptizandis.

CYPRIANUS & ceteri collegæ qui in concilio affuerunt numero LXVI. Fido fratri ſalutem. Legimus litteras tuas, frater cariſſime, quibus ſignificaſti, de Victore quondam presbytero, quod ei, antequam pœnitentiam plenam egiſſet, & Domino Deo, in quem deliquerat, ſatisfeciſſet, Therapius collega noſter immaturo tempore et præpropera feſtinatione pacem dederit. Quæ res nos ſatis movit, receſſum eſſe a decreti noſtri auctoritate, ut ante legitimum & plenum tempus ſatisfactionis, & ſine petitu & conſcientia plebis, nulla infirmitate urgente ac neceſſitate cogente, pax ei concederetur. Sed liberato apud nos diu conſilio, ſatis fuit objurgare Therapium collegam noſtrum, quod temere hoc fecerit, & inſtru-

ſtru-

ſtruxiſſe, ne quid tale de cetero faciat. Pacem tamen quomodocumque a ſacerdote Dei ſemel datam non putavimus auferendam, ac per hoc Victori communicationem ſibi conceſſam uſurpare permiſimus. Quantum vero ad cauſam infantium pertinet, quos dixiſti intra ſecundum vel tertium diem, quo nati ſint, conſtitutos baptizari non oportere, & conſiderandam eſſe legem circumciſionis antiquæ, ut intra octavum diem eum qui natus eſt, baptizandum & ſanctificandum non putares; longe aliud in concilio noſtro omnibus viſum eſt. In hoc enim quod tu putabas eſſe faciendum, nemo conſenſit, ſed univerſi potius judicavimus nulli homini nato miſericordiam Dei & gratiam denegandam. Nam cum Dominus in evangelio ſuo dicat: *Filius hominis non venit animas hominum perdere, ſed ſalvare*, quantum in nobis eſt, ſi fieri poteſt, nulla anima perdenda eſt. Quid enim ei deeſt, qui ſemel in utero Dei manibus formatus eſt? Nobis enim atque oculis noſtris ſecundum dierum ſæcularium curſum, accipere qui nati ſunt, incrementum videntur. Ceterum quæcumque a Deo fiunt, Dei factoris majeſtate & opere perfecta ſunt. Eſſe denique apud omnes, ſive infantes, ſive majores natu, unam divini muneris æqualitatem declarat nobis divinæ ſcripturæ fides. Heliſæus ſuper infantem viduæ filium, qui mortuus jacebat, ita ſe Deum deprecans ſuperſtravit, ut capiti caput, & faciei facies applicaretur, & ſuperfuſi Heliſæi membra ſingulis parvuli membris, & pedes pedibus jungerentur. Quæ res ſi ſecundum nativitatis noſtræ & corporis inæqualitatem cogitetur, adulto & provecto infans non poſſet æquari, nec cohærere & ſufficere poſſent parva membra majoribus. Sed illic æqualitas divina & ſpiritualis exprimitur, quod pares atque æquales ſint omnes homines, quando a Deo ſemel facti ſunt, & poſſit ætas noſtra in incrementis corpo-

corporis secundum sæculum, non secundum Deum, habere discrimen; nisi si & gratia ipsa, quæ baptizatis datur, pro ætate accipientium vel minor, vel major tribuitur, cum spiritus sanctus non de mensura, sed de pietate atque indulgentia paterna, æqualis omnibus præbeatur. Nam Deus ut personam non accipit, sic nec ætatem, cum se omnibus ad cælestis gratiæ consecutionem æqualitate librata præbeat patrem. Nam & quod vestigium infantis in primis partus sui diebus constituti, mundum non esse dixisti, quod unusquisque nostrum adhuc horreat exosculari, nec hoc putamus ad cælestem gratiam dandam impedimento esse oportere. Scriptum est enim: *Omnia munda sunt mundis.* Nec aliquis nostrum id debet horrere, quod Deus dignatus est facere. Nam etsi adhuc infans a partu novus est, non ita est tamen, ut quisquam illum in gratia danda atque in pace facienda horrere debeat osculari; quando in osculo infantis unusquisque nostrum pro sua religione ipsas adhuc recentes Dei manus debeat cogitare, quas in homine modo formato & recens nato quodam modo exosculamur, quando id quod Deus fecit, amplectimur. Nam quod in Judaica circumcisione carnali octavus dies observabatur; sacramentum est in umbra atque in imagine ante præmissum, sed veniente Christo veritate completum. Nam quia octavus dies, id est, post sabbatum primus dies, futurus erat, quo Dominus resurgeret, & nos vivificaret, & circumcisionem nobis spiritalem daret: hic dies octavus, id est, post sabbatum primus & dominicus, præcessit in imagine. Quæ imago cessavit superveniente postmodum veritate, & data nobis spiritali circumcisione. Propter quod neminem putamus a gratia consequenda impediendum esse ea lege, quæ jam statuta est, nec spiritalem circumcisionem impediri carnali circumcisione debere, sed omnem omnino hominem admittendum

esse

esse ad gratiam Christi, quando & Petrus in actis apostolorum loquatur, & dicat: *Dominus mihi dixit neminem hominem communem dicendum & immundum.* Ceterum si homines impedire aliquid ad consecutionem gratiæ posset, magis adultos, & provectos, & majores natu possent impedire peccata graviora. Porro autem si etiam gravissimis delictoribus & in Deum multum ante peccantibus, cum postea crediderint, remissa peccatorum datur, & a baptismo atque a gratia nemo prohibetur; quanto magis prohiberi non debet infans, qui recens natus nihil peccavit, nisi quod secundum Adam carnaliter natus contagium mortis antiquæ prima nativitate contraxit, qui ad remissam peccatorum accipiendam hoc ipso facilius accedit, quod illi remittuntur, non propria, sed aliena peccata. Et idcirco, frater carissime, hæc fuit in concilio nostra sententia, a baptismo atque a gratia Dei, qui omnibus misericors, & benignus, & pius est, neminem per nos debere prohiberi. Quod cum circa universos observandum sit atque retinendum, tum magis circa infantes ipsos & recens natos observandum putamus, qui hoc ipso de ope nostra, ac de divina misericordia plus merentur, quod in primo statim nativitatis suæ ortu plorantes ac flentes nihil aliud faciunt, quam deprecantur. Optamus te, frater carissime, semper bene valere.

EPISTOLA LX.

Ad episcopos Numidas de redemptione fratrum ex captivitate barbarorum.

CYPRIANUS Januario, Maximo, Proculo, Victori, Modiano, Nemesiano, Nampulo, & Honorato fratribus salutem. Cum maximo animi nostri gemitu & non sine lacrimis legimus litteras vestras,

fra-

fratres cariſſimi, quas ad nos pro dilectionis veſtræ ſollicitudine de fratrum noſtrorum & ſororum captivitate feciſtis. Quis enim non doleat in ejuſmodi caſibus? aut quis non dolorem fratris ſui ſuum proprium computet, cum loquatur apoſtolus Paulus & dicat: *Si patitur unum membrum, compatiuntur & cetera membra: ſi lætatur membrum unum, collætantur & cetera membra.* Et alio loco: *Quis infirmatur*, inquit, *& non ego infirmor?* Quare nunc & nobis captivitas fratrum noſtra captivitas computanda eſt, & periclitantium dolor pro noſtro dolore numerandus eſt; cum ſit ſcilicet adunationis noſtræ corpus unum, & non tantum dilectio, ſed & religio inſtigare nos debeat, & confortare ad fratrum membra redimenda. Nam cum denuo apoſtolus Paulus dicat: *Neſcitis quia templum Dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in vobis?* etiamſi caritas nos minus adigeret ad opem fratribus ferendam; conſiderandum tamen hoc in loco fuit Dei templa eſſe, quæ capta ſunt, nec pati nos longa ceſſatione & neglecto dolore debere, ut diu Dei templa captiva ſint, ſed quibus poſſumus viribus elaborare, & velociter gerere, ut Chriſtum judicem, & Dominum & Deum noſtrum promereamur obſequiis noſtris. Nam cum dicat Paulus apoſtolus: *Quotquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis;* in captivis fratribus noſtris contemplandus eſt Chriſtus & redimendus de periculo captivitatis, qui nos redemit de periculo mortis; ut qui nos de diaboli faucibus exuit, nunc ipſe qui manet & habitat in nobis, de barbarorum manibus exuatur, & redimatur nummaria quantitate, qui nos cruce redemit & ſanguine; qui iccirco hæc fieri interim patitur, ut fides noſtra tentetur, an faciat unuſquiſque pro altero, quod pro ſe fieri vellet, ſi apud barbaros teneretur ipſe captivus. Quis enim non humanitatis memor, & mutuæ dilectionis admonitus, ſi pater eſt, illic eſſe nunc filios ſuos compu-

tet? si maritus est, uxorem suam illic captivam teneri cum dolore pariter ac pudore vinculi maritalis existimet? Quantus vero communis omnibus nobis mœror atque cruciatus est de periculo virginum, quæ illic tenentur; pro quibus non tantum libertatis, sed & pudoris jactura plangenda est, nec tam vincula barbarorum, quam lenonum & lupanarium stupra deflenda sunt; ne membra Christo dicata, & in æternum continentiæ honorem pudica virtute devota insultantium libidine, & contagione fœdentur? Quæ omnia istic secundum litteras vestras fraternitas nostra cogitans, & dolenter examinans, prompte omnes & libenter ac largiter subsidia nummaria fratribus contulerunt, semper quidem secundum fidei suæ firmitatem ad opus Dei proni, nunc tamen magis ad opera salutaria contemplatione tanti doloris accensi. Nam cum Dominus in evangelio suo dicat: *Infirmus fui, & visitastis me:* quanto nunc quoque cum majore operis nostri mercede dicturus est: *Captivus fui, & redemistis me.* Et cum denuo dicat: *In carcere fui, & venistis ad me*, quanto plus est cum cœperit dicere: *In carcere captivitatis fui, & clausus & vinctus apud barbaros jacui, & de carcere illo servitutis liberastis me*, cum judicii dies venerit, præmium de Domino recepturi? Denique maximas vobis gratias agimus, quod nos vestræ sollicitudinis, & tam bonæ ac necessariæ operationis participes esse voluistis, ut offerretis nobis agros uberes, in quibus spei nostræ semina mitteremus, exspectaturi messem de amplissimis fructibus, qui de hac cælesti & salutari operatione proveniunt. Misimus autem sestertia centum millia nummorum, quæ istic in ecclesia, cui de Domini indulgentia præsumus, cleri & plebis apud nos consistentis collatione collecta sunt, quæ vos illic pro vestra diligentia dispensabitis. Et optamus quidem nihil tale de cetero fieri, & fratres nostros Domini majestate protectos ab ejusmodi periculis

culis incolumes reservari. Si tamen ad explorandam nostri animi caritatem, & examinandam nostri pectoris fidem tale aliquid acciderit, nolite cunctari nuntiare hæc nobis litteris vestris, pro certo habentes ecclesiam nostram, & fraternitatem istic universam ne hæc ultra fiant, precibus orare; si facta fuerint, libenter & largiter subsidia præstare. Ut autem fratres nostros ac sorores, qui ad hoc opus tam necessarium prompte ac libenter operati sunt, ut semper operentur, in mente habeatis in orationibus vestris, & eis vicem boni operis in sacrificiis & precibus repræsentetis: subdidi nomina singulorum; sed & collegarum quoque & consacerdotum nostrorum, qui & ipsi, cum præsentes essent, & suo & plebis suæ nomine quædam pro viribus contulerunt, nomina addidi; & præter quantitatem propriam nostram, eorum quoque summulas significavi & misi, quorum omnium secundum quod fides & caritas exigit, in orationibus & precibus vestris meminisse debetis. Optamus vos, fratres carissimi, semper bene valere & nostri meminisse.

EPISTOLA LXI.

Ad Euchratium de histrione.

CYPRIANUS Euchratio fratri salutem. Pro dilectione mutua & verecundia tua consulendum me existimasti, frater carissime, quid mihi videatur de histrione quodam, qui apud vos constitutus in ejusdem adhuc artis suæ dedecore perseverat, & magister & doctor non erudiendorum, sed perdendorum puerorum, id quod male didicit, ceteris quoque insinuat; an talis debeat communicare nobiscum. Quod puto ego nec majestati divinæ, nec evangelicæ disciplinæ congruere, ut pudor & honor ecclesiæ tam

turpi & infami contagione fœdetur. Nam cum in lege prohibeantur viri induere muliebrem vestem, & maledicti ejusmodi judicentur; quanto majoris est criminis, non tantum muliebria indumenta accipere, sed & gestus quoque turpes, & molles, & muliebres magisterio impudicæ artis exprimere? Nec excuset se quisquam, si a theatro ipse cessaverit, cum tamen hoc ceteros doceat. Non potest enim videri cessasse, qui vicarios substituit, & qui pro se uno plures succedaneos suggerit contra institutionem Dei, erudiens & docens, quemadmodum masculus frangatur in feminam, & sexus arte mutetur, & diabolo divinum plasma maculanti per corrupti atque enervati corporis delicta placeatur. Quod si penuriam talis & necessitatem paupertatis obtendit, potest inter ceteros, qui alimentis ecclesiæ sustinentur, hujus quoque necessitas adjuvari, si tamen contentus sit frugalioribus, sed innocentibus cibis. Nec putet salario se esse redimendum, ut a peccatis cesset, quando hoc non nobis, sed sibi præstet. Ceterum quantum velit inde quærat, qualis quæstus est qui de convivio Abraham, & Isaac, & Jacob homines rapit, & male ac perniciose in sæculo saginatos ad æternæ famis ac sitis supplicia deducit. Et ideo, quantum potes, ab hac eum pravitate & dedecore ad viam innocentiæ, atque ad spem vitæ æternæ revoca; ut sit contentus ecclesiæ sumptibus, parcioribus quidem, sed salutaribus. Quod si illic ecclesia non sufficit, ut laborantibus præstet alimenta, poterit se ad nos transferre, & hic quod sibi ad victum atque ad vestitum necessarium fuerit accipere; nec alios extra ecclesiam mortalia docere, sed ipse salutaria in ecclesia discere. Opto te, frater carissime, semper bene valere.

EPI-

EPISTOLA LXII.

Ad Pomponium de virginibus.

CYPRIANUS, Cæcilius, Victor, Sedatus, Tertullus, cum presbyteris qui præsentes aderant, Pomponio fratri salutem. Legimus litteras tuas, frater cariſſime, quas per Paconium fratrem noſtrum miſiſti, poſtulans & deſiderans, ut tibi reſcriberemus, quid nobis de iis virginibus videatur, quæ cum ſemel ſtatum ſuum continenter & firmiter tenere decreverint, detectæ ſint poſtea in eodem lecto pariter manſiſſe cum maſculis, ex quibus unum diaconum eſſe dicis: plane eaſdem, quæ ſe cum viris dormiſſe confeſſæ ſint, aſſeverare ſe integras eſſe. Circa quam rem, quoniam conſilium noſtrum deſideraſti, ſcias nos ab evangelicis & apoſtolicis traditionibus non recedere, quo minus fratribus & ſororibus noſtris conſtanter & fortiter conſulatur, & per omnes utilitatis & ſalutis vias eccleſiaſtica diſciplina ſervetur; cum Dominus loquatur & dicat: *Et dabo vobis paſtores ſecundum cor meum, & paſcent vos paſcentes cum diſciplina:* & iterum ſcriptum ſit: *Diſciplinam qui abjicit, infelix eſt:* & in pſalmis quoque ſpiritus ſanctus admoneat, & inſtruat dicens: *Continete diſciplinam, ne forte iraſcatur Dominus, & pereatis a via recta, cum exarſerit cito ira ejus ſuper vos.* Primo igitur in loco, frater cariſſime, & præpoſitis & plebi nihil aliud elaborandum eſt, quam ut qui Deum timemus, cum omni obſervatione diſciplinæ divina præcepta teneamus, nec patiamur errare fratres noſtros, & pro arbitrio & ructu ſuo vivere, ſed ad vitam ſingulis fideliter conſulere; nec pati virgines cum maſculis habitare, non dico ſimul dormire, ſed nec ſimul vivere, quando & ſexus infirmus, & ætas adhuc lubrica per omnia frenari a nobis & regi debeat, ne diabolo inſidianti, & ſævire cupienti ad

 nocen-

nocendum detur occasio, quando & apostolus dicat: *Nolite locum dare diabolo.* Liberanda est vigilanter de periculosis locis navis, ne inter scopulos & saxa frangatur. Exuenda est velociter de incendio sarcina, prius quam flammis supervenientibus concremetur. Nemo diu tutus est, periculo proximus. Nec evadere diabolum servus Dei poterit, qui se diaboli laqueis implicavit. Intercedendum est cito talibus, ut separentur, dum adhuc separari innocentes possunt, quia dividi postmodum nostra intercessione non poterunt, postea quam conscientia gravissima cohæserunt. Denique quam graves multorum ruinas hinc fieri videmus, & per hujusmodi illicitas & periculosas conjunctiones corrumpi plurimas virgines cum summo animi nostri dolore conspicimus. Quod si ex fide se Christo dicaverunt, pudicæ & castæ sine ulla fabula perseverent, & ita fortes & stabiles præmium virginitatis exspectent. Si autem perseverare nolunt, vel non possunt; melius est ut nubant, quam in ignem delictis suis cadant. Certe nullum fratribus aut sororibus scandalum faciant, cum scriptum sit: *Si cibus scandalizat fratrem, non manducabo carnem in sæculum, ne fratrem scandalizem.* Nec aliqua putet se posse hac excusatione defendi, quod & inspici, & probari possit, an virgo sit, cum & manus obstetricum & oculi sæpe fallantur, & si incorrupta inventa fuerit virgo ea parte sui, qua mulier potest esse, potuerit tamen ex alia corporis parte peccasse, quæ corrumpi potest, & tamen inspici non potest. Certe ipse concubitus, ipse complexus, ipsa confabulatio & inosculatio, & conjacentium duorum turpis & fœda dormitio quantum dedecoris & criminis confitetur? Si superveniens maritus sponsam suam jacentem cum altero videat, nonne indignatur, & fremit, & per zeli dolorem fortassis & gladium in manum sumit? Quid Christus & Dominus & judex noster, cum virginem

suam

suam sibi dicatam, & sanctitati suæ destinatam jacere cum altero cernit, quam indignatur & irascitur? & quas pœnas incestis ejusmodi conjunctionibus comminatur, cujus ut gladium spiritalem, & venturum judicii diem unusquisque fratrum possit evadere, omni consilio providere & elaborare debemus? Et cum omnes omnino disciplinam tenere oporteat, multo magis præpositos & diaconos curare hoc fas est, qui exemplum & documentum ceteris de conversatione & moribus suis præbeant. Quomodo enim possunt integritati & continentiæ præesse, si ex ipsis incipiant corruptelæ, & vitiorum magisteria procedere? Et iccirco consulte & cum vigore fecisti, frater carissime, abstinendo diaconum, qui cum virgine sæpe mansit, sed & ceteros qui cum virginibus dormire consueverant. Quod si pœnitentiam hujus illiciti concubitus sui egerint, & a se invicem recesserint, inspiciantur interim virgines ab obstetricibus diligenter, & si virgines inventæ fuerint, accepta communicatione ad ecclesiam admittantur, hac tamen interminatione, ut si ad eosdem masculos postmodum reversæ fuerint, aut si cum eisdem in una domo, & sub eodem tecto simul habitaverint, graviore censura ejiciantur, nec in ecclesiam postmodum tales facile recipiantur. Si autem de eis aliqua corrupta fuerit deprehensa, agat pœnitentiam plenam, quia quæ hoc crimen admisit, non mariti, sed Christi adultera est, & ideo æstimato justo tempore postea, exomologesi facta ad ecclesiam redeat. Quod si obstinate perseverant, nec se ab invicem separant, sciant se cum hac sua impudica obstinatione numquam a nobis admitti in ecclesiam posse, ne exemplum ceteris ad ruinam delictis suis facere incipiant. Nec putent sibi vitæ aut salutis constare rationem, si episcopis & sacerdotibus obtemperare noluerint, cum in Deuteronomio Dominus Deus dicat: *Et homo quicumque fecerit in superbia,*

perbia, ut non exaudiat sacerdotem aut judicem, quicumque fuerit in diebus illis, morietur homo ille, & omnis populus cum audierit timebit, & non agent impie etiam nunc. Interfici Deus jussit sacerdotibus suis non obtemperantes, & judicibus a se ad tempus constitutis non obaudientes. Et tunc quidem gladio occidebantur, quando adhuc & circumcisio carnalis manebat. Nunc autem, quia circumcisio spiritalis esse apud fideles servos Dei cœpit, spiritali gladio superbi & contumaces necantur, dum de ecclesia ejiciuntur. Neque enim vivere foris possunt, cum domus Dei una sit, & nemini salus esse, nisi in ecclesia possit. Indisciplinatos autem perire, dum non audiunt, nec obtemperant salubribus præceptis, testatur scriptura divina, quæ dicit: *Non diligit indisciplinatus castigantem se. Qui autem oderunt correptiones, consumentur turpiter.* Ergo ne indisciplinati consumantur & pereant; da operam, frater carissime, ut quantum potes, consiliis salutaribus fraternitatem regas, & singulis ad salutem suam consulas. Arcta & angusta est via, per quam ingredimur ad vitam, sed summus & magnus est fructus, cum pervenimus ad gloriam. Qui se semel castraverunt propter regnum cælorum, Deo per omnia placeant, nec sacerdotes Dei aut ecclesiam Domini scandalo suæ pravitatis offendant. Et si ad præsens a nobis quidam ex fratribus nostris contristari videntur, nos tamen in salubri persuasione maneamus, scientes & apostolum dixisse: *Ergo ego inimicus factus vobis sum, verum dicens vobis?* Quod si obtemperaverint nobis, lucrati sumus fratres, & eos ad salutem pariter & dignitatem nostro sermone formavimus. Si autem quidam de perversis obtemperare noluerint, sequamur eumdem apostolum dicentem: *Si hominibus placerem, Christi servus non essem.* Si quibusdam suadere non possumus, ut eos Christo placere faciamus, nos certe, quod nostrum est, Christo Domino & Deo

nostro,

nostro, præcepta ejus servando, placeamus. Opto te, frater carissime ac desiderantissime, in Domino bene valere.

EPISTOLA LXIII.

Ad Cæcilium de sacramento dominici calicis.

CYPRIANUS Cæcilio fratri salutem. Quamquam sciam, frater carissime, episcopos plurimos, ecclesiis dominicis in toto mundo divina dignatione præpositos, evangelicæ veritatis ac dominicæ traditionis tenere rationem, nec ab eo quod Christus magister & præcepit, & gessit, humana & novella institutione decedere; tamen quoniam quidam vel ignoranter, vel simpliciter in calice dominico sanctificando, & plebi ministrando non hoc faciunt, quod Jesus Christus, Dominus & Deus noster sacrificii hujus auctor & doctor fecit & docuit; religiosum pariter ac necessarium duxi has ad vos litteras facere, ut si quis in isto errore adhuc tenetur, veritatis luce perspecta, ad radicem atque originem traditionis dominicæ revertatur. Nec nos putes, frater carissime, nostra & humana conscribere, aut ultronea voluntate hoc nobis audacter assumere, cum mediocritatem nostram semper humili & verecunda moderatione teneamus. Sed quando aliquid Deo inspirante & mandante præcipitur, necesse est domino servus fidelis obtemperet, excusatus apud omnes, quod nihil sibi arroganter assumat, qui offensam domini timere compellitur, nisi faciat, quod jubetur. Admonitos autem nos scias, ut in calice offerendo dominica traditio servetur, neque aliud fiat a nobis, quam quod pro nobis Dominus prior fecerit, ut calix qui in commemorationem ejus offertur, mixtus vino offeratur. Nam cum dicat Christus: *Ego sum vitis vera*, sanguis Christi non aqua

est utique, sed vinum. Nec potest videri sanguis ejus, quo redempti & vivificati sumus, esse in calice; quando vinum desit calici, quo Christi sanguis ostenditur, qui scripturarum omnium sacramento ac testimonio prædicetur. Invenimus enim & in Genesi circa sacramentum in Noe hoc idem præcucurrisse, & figuram dominicæ passionis illic exstitisse, quod vinum bibit, quod inebriatus est, quod in domo sua nudatus est, quod fuit recubans nudis & patentibus femoribus, quod nuditas illa patris a medio filio denotata est, & foras nunciata, a duobus vero majore & minore contecta, & cetera quæ necesse non est exsequi; cum satis sit hoc solum complecti, quod Noe typum futuræ veritatis ostendens, non aquam sed vinum biberit, & sic imaginem dominicæ passionis expresserit. Item in sacerdote Melchisedech sacrificii dominici sacramentum præfiguratum videmus, secundum quod scriptura divina testatur, & dicit: *Et Melchisedech rex Salem protulit panem & vinum.* Fuit autem sacerdos Dei summi, & benedixit Abraham. Quod autem Melchisedech typum Christi portaret, declarat in psalmis spiritus sanctus ex persona patris ad filium dicens: *Ante luciferum genui te. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* Qui ordo utique hic est de sacrificio illo veniens, & inde descendens; quod Melchisedech sacerdos Dei summi fuit, quod panem & vinum obtulit, quod Abraham benedixit. Nam quis magis sacerdos Dei summi, quam Dominus noster Jesus Christus, qui sacrificium Deo patri obtulit, & obtulit hoc idem, quod Melchisedech obtulerat, id est, panem & vinum, suum scilicet corpus & sanguinem? Et circa Abraham benedictio illa præcedens ad nostrum populum pertinebat. Nam si Abraham Deo credidit, & deputatum est ei ad justitiam, utique quisquis Deo credit, & fide vivit, justus invenitur, & jam pridem in Abraham

fideli

fideli benedictus & justificatus ostenditur, sicut beatus apostolus Paulus probat dicens: *Credidit Abraham Deo, & deputatum est ei ad justitiam.* Cognoscitis ergo, quia qui ex fide sunt, hi sunt filii Abrahæ. Providens autem scriptura, quia ex fide justificat gentes Deus, prænuntiavit Abrahæ, quia benedicentur in illo omnes gentes. Igitur qui ex fide sunt, benedicti sunt cum fideli Abraham. Unde in evangelio invenimus de lapidibus excitari, id est, de gentibus colligi filios Abrahæ. Et cum Zachæum laudaret Dominus, respondit & dixit: *Salus hodie domui huic facta est, quia & hic filius est Abrahæ.* Ut ergo in Genesi per Melchisedech sacerdotem benedictio circa Abraham posset rite celebrari, præcedit ante imago sacrificii Christi, in pane & vino scilicet constituta; quam rem perficiens & adimplens Dominus, panem & calicem mixtum vino obtulit, & qui est plenitudo veritatis, veritatem præfiguratæ imaginis adimplevit. Sed & per Salomonem spiritus sanctus typum dominici sacrificii ante præmonstrans immolatæ hostiæ & panis & vini, sed & altaris & apostolorum faciens mentionem: *Sapientia*, inquit, *ædificavit sibi domum, & subdidit columnas septem. Mactavit suas hostias, miscuit in cratera vinum suum, & paravit mensam suam. Et misit servos suos, convocans cum excelsa prædicatione ad craterem dicens: Qui est insipiens declinet ad me. Et egentibus sensu dixit: Venite, edite de meis panibus, & bibite vinum, quod miscui vobis.* Vinum mixtum declarat, id est, calicem Domini aqua & vino mixtum prophetica voce prænuntiat, ut appareat in passione dominica id esse gestum, quod fuerat ante prædictum. In benedictione quoque Judæ hoc idem significatur; ubi & illic Christi figura exprimitur, quod a fratribus suis laudari & adorari haberet, quod inimicorum dorsa cedentium atque fugientium manibus, quibus crucem pertulit, & mortem vicit, compressurus fuisset, quodque ipse

sit

ſit leo de tribu Juda, & recubet dormiens in paſſione, & ſurgat, & ſit ipſe ſpes gentium. Quibus ſcriptura divina adjungit, & dicit: *Lavabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine uvæ amictum ſuum.* Quando autem ſanguis uvæ dicitur, quid aliud quam vinum calicis dominici ſanguinis oſtenditur? Necnon & apud Eſaiam hoc idem ſpiritus ſanctus de Domini paſſione teſtatur, dicens: *Quare rubicunda ſunt veſtimenta tua, & indumenta tua velut a calcatione torcularis pleni & percalcati?* Numquid rubicunda veſtimenta aqua poteſt facere? aut in torculari aqua eſt, quæ pedibus calcatur, vel prælo exprimitur? Vini utique mentio ideo ponitur, ut Domini ſanguis intelligatur, & quod in calice dominico poſtea manifeſtatum eſt, prophetis annuntiantibus prædiceretur. Torcularis quoque calcatio & preſſura taxatur: quia quomodo ad potandum vinum veniri non poteſt, niſi botrus calcetur ante & prematur: ſic nec nos ſanguinem Chriſti poſſemus bibere, niſi Chriſtus calcatus prius fuiſſet, & preſſus, & calicem prior biberet, in quo credentibus propinaret. Quotieſcumque autem aqua ſola in ſcripturis ſanctis nominatur, baptiſma prædicatur, ut apud Eſaiam ſignificari videmus. *Nolite*, inquit, *priora meminiſſe, & antiqua nolite reputare. Ecce ego facio nova, quæ nunc orientur, & cognoſcetis, & faciam in deſerto viam, & flumina in loco inaquoſo adaquare genus meum electum, plebem meam, quam acquiſivi, ut virtutes meas exponeret.* Prænuntiavit illic per prophetam Deus, quod apud gentes in locis, quæ inaquoſa prius fuiſſent, flumina poſtmodum redundarent & electum genus Dei, id eſt per generationem, filios Dei factos baptiſmi adaquarent. Item denuo præcanitur, & ante prædicitur Judæos, ſi ſitierint, & Chriſtum quæſierint, apud nos eſſe potaturos, id eſt, baptiſmi gratiam conſecuturos. *Si ſitierint*, inquit, *per deſerta adducet illos, aquam de petra producet illis, findetur petra,*

&

& fluet aqua, & bibet plebs mea. Quod in evangelio adimpletur, quando Christus, qui est petra, finditur ictu lanceæ in passione; qui & admonens, quid per prophetam sit ante prædictum, clamat & dicit: *Si quis sitit, veniat & bibat. Qui credit in me, sicut scriptura dicit; flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ.* Atque ut magis posset esse manifestum, quia non de calice, sed de baptismo illic loquitur Dominus; addidit scriptura dicens: *Hoc autem dixi de spiritu quem accepturi erant, qui in eum credebant.* Per baptisma enim spiritus sanctus accipitur, & sic a baptizatis, & spiritum sanctum consecutis ad bibendum calicem Domini pervenitur, Neminem autem moveat, quod cum de baptismo loquatur scriptura divina, sitire nos dicit & bibere, quando & Dominus in evangelio dicat: *Beati esurientes & sitientes justitiam;* quia quod avida & sitienti cupiditate suscipitur, plenius & uberius hauritur. Sicut & alio loco ad Samaritanam mulierem Dominus loquitur, dicens: *Omnis qui biberit ex aqua ista, sitiet iterum. Qui autem biberit ex aqua quam ego dedero, non sitiet in æternum.* Quo & ipsum baptisma salutaris aquæ significatur, quod semel scilicet sumitur, nec rursus iteratur. Ceterum calix Domini in ecclesia semper & sititur & bibitur. Nec argumentis plurimis opus est, frater carissime, ut probemus appellatione aquæ baptisma significatum semper esse, & sic nos intelligere debere, quando Dominus adveniens baptismi & calicis manifestaverit veritatem, qui aquam illam fidelem, aquam vitæ æternæ præceperit credentibus in baptismo dari, calicem vero docuerit exemplo magisterii sui, vini & aquæ conjunctione misceri. Calicem etenim sub die passionis accipiens benedixit, & dedit discipulis suis dicens: *Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Dico vobis, non bibam amodo ex ista creatura vitis usque in diem illum, quo vobiscum bi-*

bam

bam novum vinum in regno patris mei. Qua in parte invenimus calicem mixtum fuisse, quem Dominus obtulit; & vinum fuisse, quod sanguinem suum dixit. Unde apparet sanguinem Christi non offerri, si desit vinum calici, nec sacrificium dominicum legitima sanctificatione celebrari, nisi oblatio & sacrificium nostrum responderit passioni. Quomodo autem de creatura vitis novum vinum cum Christo in regno patris bibemus, si in sacrificio Dei patris & Christi vinum non offerimus, nec calicem Domini dominica traditione miscemus? Beatus quoque apostolus Paulus a Domino electus & missus, & prædicator veritatis evangelicæ constitutus hæc eadem in epistola sua ponit, dicens: *Dominus Jesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias egit, & fregit, & dixit: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Hoc facite in meam commemorationem. Simili modo & calicem postquam cœnatum est, accepit, dicens: Hic calix novum testamentum est in meo sanguine. Hoc facite quotiescumque biberitis, in meam commemorationem. Quotiescumque enim ederitis panem istum, & calicem biberitis, mortem Domini annuntiabitis quoadusque veniat.* Quod si & a Domino præcipitur, & ab apostolo ejus hoc idem confirmatur & traditur, ut quotiescumque biberimus in commemorationem Domini hoc faciamus, quod fecit & Dominus: invenimus non observari a nobis, quod mandatum est, nisi eadem quæ Dominus fecit, nos quoque faciamus, & calicem Domini pari ratione miscentes, a divino magisterio non recedamus. Ab evangelicis autem præceptis omnino recedendum non esse, & eadem quæ magister docuit & fecit, discipulos quoque observare & facere debere, constantius & fortius alio in loco beatus apostolus docet, dicens: *Miror quod sic tam cito demutamini ab eo, qui vos vocavit ad gratiam, ad aliud evangelium, quod non est aliud, nisi si sunt aliqui qui vos conturbant, & volunt convertere evangelium Christi.*

Sed

Sed licet aut nos aut angelus de cælo aliter annuntiet, præterquam quod annuntiavimus vobis, anathema sit. Sicut prædiximus, & nunc iterum dico: Si quis vobis annuntiaverit præterquam quod accepistis, anathema sit. Cum ergo neque ipse apostolus, neque angelus de cælo annuntiare possit aliter aut docere, præterquam quod semel Christus docuit, & apostoli ejus annuntiaverunt: miror satis unde hoc usurpatum sit, ut contra evangelicam & apostolicam disciplinam quibusdam in locis aqua offeratur in dominico calice, quæ sola Christi sanguinem non possit exprimere. Cujus rei sacramentum nec in psalmis tacet spiritus sanctus, faciens mentionem dominici calicis, & dicens: *Calix tuus inebrians perquam optimus.* Calix autem qui inebriat, utique vino mixtus est. Neque enim aqua inebriare quemquam potest. Sic autem calix dominicus inebriat, ut & Noe in Genesi vinum bibens inebriatus est. Sed quia ebrietas dominici calicis & sanguinis non est talis, qualis est ebrietas vini sæcularis, cum diceret spiritus sanctus in psalmo: *Calix tuus inebrians*, addidit *perquam optimus*, quod scilicet calix dominicus sic bibentes inebriat, ut sobrios faciat, ut mentes ad spiritalem sapientiam redigat, ut a sapore isto sæculari ad intellectum Dei unusquisque resipiscat, & quemadmodum vino isto communi mens solvitur, & anima relaxatur, & tristitia omnis exponitur: ita epotato sanguine Domini & poculo salutari, exponatur memoria veteris hominis, & fiat oblivio conversationis pristinæ sæcularis, & mœstum pectus ac triste, quod prius peccatis angentibus premebatur, divinæ indulgentiæ lætitia resolvatur; quod tunc demum potest lætificare in ecclesia Domini bibentem, si quod bibitur, dominicam teneat veritatem. Quam vero perversum est quamque contrarium, ut cum Dominus in nuptiis de aqua vinum fecerit, nos de vino aquam faciamus, cum sacramentum quoque

rei

rei illius admonere, & instruere nos debeat, ut in sacrificiis dominicis vinum potius offeramus. Nam quia apud Judæos defecerat gratia spiritalis, defecit & vinum. Vinea enim Domini sabaoth domus erat Israel. Christus autem docens & ostendens gentium populum succedere, & in locum quem Judæi perdiderant, nos postmodum merito fidei pervenire, de aqua vinum fecit, id est, quod ad nuptias Christi & ecclesiæ, judæis cessantibus, plebs magis gentium conflueret & conveniret, ostendit. Aquas namque populos significare, in apocalypsi scriptura divina declarat, dicens: *Aquæ quas vidisti, super quas sedet meretrix illa, populi, & turbæ, & gentes ethnicorum sunt & linguæ.* Quod scilicet perspicimus & in sacramento calicis contineri. Nam quia nos omnes portabat Christus, qui & peccata nostra portabat, videmus in aqua populum intelligi, in vino vero ostendi sanguinem Christi. Quando autem in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur, & credentium plebs ei in quem credidit, copulatur & conjungitur. Quæ copulatio & conjunctio aquæ & vini sic miscetur in calice Domini, ut commixtio illa non possit ab invicem separari. Unde & ecclesiam, id est, plebem in ecclesia constitutam, fideliter & firmiter in eo quod credidit, perseverantem nulla res separare poterit a Christo, quo minus hæreat semper & maneat individua dilectio. Sic autem in sanctificando calice Domini offerri aqua sola non potest, quomodo nec vinum solum potest. Nam si vinum tantum quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis. Si vero aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Quando autem utrumque miscetur, & adunatione confusa sibi invicem copulatur, tunc sacramentum spiritale & cæleste perficitur. Sic vero calix Domini non est aqua sola, aut vinum solum, nisi utrumque sibi misceatur, quomodo nec corpus Domini potest esse

esse farina sola aut aqua sola, nisi utrumque adunatum fuerit & copulatum, & panis unius compage solidatum. Quo & ipso sacramento populus noster ostenditur adunatus, ut quemadmodum grana multa in unum collecta, & commolita, & commixta panem unum faciunt: sic in Christo, qui est panis cælestis, unum sciamus esse corpus, cui conjunctus sit noster numerus & adunatus. Non est ergo, frater carissime, quod aliquis existimet sequendam esse quorumdam consuetudinem, si qui in præteritum in calice dominico aquam solam offerendam putaverunt. Quærendum est enim, ipsi quem sint secuti. Nam si in sacrificio, quod Christus obtulit, non nisi Christus sequendus est, utique id nos obaudire & facere oportet, quod Christus fecit, & quod faciendum esse mandavit, quando ipse in evangelio dicat: *Si feceritis quod mando vobis, jam non dico vos servos, sed amicos.* Et quod Christus debeat solus audiri, pater etiam de cælo contestatur, dicens: *Hic est filius meus dilectissimus, in quo bene sensi, ipsum audite.* Quare si solus Christus audiendus est, non debemus attendere, quid alius ante nos faciendum esse putaverit, sed quid, qui ante omnes est, Christus prior fecerit. Neque enim hominis consuetudinem sequi oportet, sed Dei veritatem, cum per Esaiam prophetam Deus loquatur, & dicat: *Sine causa autem colunt me, mandata & doctrinas hominum docentes.* Et iterum Dominus in evangelio hoc idem repetat dicens: *Rejicitis mandatum Dei, ut traditionem vestram statuatis.* Sed & alio in loco ponit, & dicit: *Qui solverit unum ex mandatis istis minimis, & sic docuerit homines, minimus vocabitur in regno cælorum.* Quod si nec minima de mandatis dominicis licet solvere, quanto magis tam magna, tam grandia, tam ad ipsum dominicæ passionis, & nostræ redemptionis sacramentum pertinentia fas non est infringere, aut in aliud, quam quod divinitus institu-

tum ſit, humana traditione mutare? Nam ſi Jeſus Chriſtus Dominus & Deus noſter ipſe eſt ſummus ſacerdos Dei patris, & ſacrificium patri ſe ipſum primus obtulit, & hoc fieri in ſui commemorationem præcepit: utique ille ſacerdos vice Chriſti vere fungitur, qui id, quod Chriſtus fecit, immitatur, & ſacrificium verum & plenum tunc offert in eccleſia Deo patri, ſi ſic incipiat offerre, ſecundum quod ipſum Chriſtum videat obtuliſſe. Ceterum omnis religionis & veritatis diſciplina ſubvertitur, niſi id quod ſpiritaliter præcipitur, fideliter reſervetur, niſi ſi in ſacrificiis matutinis hoc quis veretur, ne per ſaporem vini redoleat ſanguinem Chriſti. Sic ergo incipit & a paſſione Chriſti in perſecutionibus fraternitas retardari, dum in oblationibus diſcit de ſanguine ejus & cruore confundi. Porro autem Dominus in evangelio dicit: *Qui confuſus me fuerit, confundetnr eum filius hominis.* Et apoſtolus quoque loquitur dicens: *Si hominibus placerem, Chriſti ſervus non eſſem.* Quomodo autem poſſumus propter Chriſtum ſanguinem fundere, qui ſanguinem Chriſti erubeſcimus bibere? An illa ſibi aliquis contemplatione blanditur, quod etſi mane aqua ſola offerri videtur, tamen cum ad cœnandum venimus, mixtum calicem offerimus. Sed cum cœnamus, ad convivium noſtrum plebem convocare non poſſumus, ut ſacramenti veritatem fraternitati omni præſente celebremus. At enim non mane, ſed poſt cœnam, mixtum calicem obtulit Dominus. Numquid ergo dominicum poſt cœnam celebrare debemus, ut ſic mixtum calicem frequentandis dominicis offeramus; Chriſtum offerre oportebat circa veſperam diei, ut hora ipſa ſacrificii oſtenderet occaſum & veſperam mundi, ſicut in Exodo ſcriptum eſt: *Et occident illum omne vulgus ſynagogæ filiorum Iſrael ad veſperam.* Et iterum in pſalmis: *Allevatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum.* Nos autem reſurrectionem Domini mane cele-

celebramus. Et quia passionis ejus mentionem in sacrificiis omnibus facimus (passio est enim Domini sacrificium, quod offerimus) nihil aliud quam quod ille fecit, facere debemus. Scriptura enim dicit: *Quotiescumque enim ederitis panem istum, & calicem istum biberitis, mortem Domini annuntiabitis quoadusque veniat.* Quotiescumque ergo calicem in commemorationem Domini & passionis ejus offerimus, id quod constat Dominum fecisse, faciamus. Et viderit, frater carissime. Si quis de antecessoribus nostris vel ignoranter, vel simpliciter non hoc observavit & tenuit, quod nos Dominus facere exemplo & magisterio suo docuit, potest simplicitati ejus de indulgentia Domini venia concedi. Nobis vero non poterit ignosci, qui nunc a Domino admoniti & instructi sumus, ut calicem vino mixtum, secundum quod Dominus obtulit, offeramus, & de hoc quoque ad collegas nostros litteras dirigamus, ut ubique lex evangelica & traditio dominica servetur, & ab eo quod Christus & docuit, & fecit, non recedatur. Quæ ultra jam contemnere, & in errore pristino perseverare quid aliud est, quam incurrere in objurgationem Domini increpantis in psalmo, & dicentis: *Ad quid exponis justificationes meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Tu autem odisti disciplinam, & abjecisti sermones meos retro. Si videbas furem, concurrebas ei, & inter mœchos particulam tuam ponebas.* Exponere enim justificationes & testamentum Domini, & non hoc idem facere, quod fecerit Dominus, quid aliud est quam sermones ejus abjicere, & disciplinam dominicam contemnere, nec terrena, sed spiritalia furta & adulteria committere, dum quis de evangelica veritate furatur Domini nostri verba & facta, corrumpit atque adulterat præcepta divina? Sicut apud Hieremiam scriptum est: *Quid est*, inquit, *paleis ad triticum? Propter hoc ecce ego ad prophetas, dicit Dominus, qui furantur verba mea unusquisque a proximo*

suo, & seducunt populum meum in mendaciis suis, & in erroribus suis. Item apud eumdem alio loco: *Et mœchata est*, inquit, *in lignum & lapidem, & in his omnibus non est reversa ad me.* Quod furtum & adulterium ne in nos etiam cadat, cavere sollicite, & timide ac religiose observare debemus. Nam si sacerdotes Dei & Christi sumus, non invenio quem magis sequi, quam Deum & Christum debeamus, quando ipse in evangelio maxime dicat: *Ego sum lumen sæculi. Qui me secutus fuerit, non ambulabit in tenebris, sed habebit lumen vitæ.* Ne ergo in tenebris ambulemus, Christum sequi & præcepta ejus observare debemus; quia & ipse in alio loco mittens apostolos dixit: *Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Ite ergo & docete omnes gentes, tingentes eos in nomine patris & filii & spiritus sancti, docentes eos observare omnia, quæcumque præcepi vobis.* Quare si in lumine Christi ambulare volumus, a præceptis & monitis ejus non recedamus, agentes gratias, quod dum instruit in futurum quid facere debeamus, de præterito ignoscit, quod simpliciter erravimus. Et quia jam secundus ejus adventus nobis appropinquat, magis ac magis benigna ejus & larga dignatio corda nostra luce veritatis illuminat. Religioni igitur nostræ congruit & timori, & ipsi loco atque officio sacerdotii nostri, frater carissime, in dominico calice miscendo, & offerendo custodire traditionis dominicæ veritatem, & quod prius apud quosdam videtur erratum, Domino monente corrigere; ut cum in claritate sua & majestate cælesti venire cœperit, inveniat nos tenere quod monuit, observare quod docuit, facere quod fecit. Opto te, frater carissime, semper bene valere.

EPI-

EPISTOLA LXIV.

Ad Epictetum & plebem Assuritanorum de Fortunatiano quondam eorum episcopo.

CYPRIANUS Epicteto fratri & plebi Assuras consistenti salutem. Graviter & dolenter motus sum, fratres carissimi, quod cognoverim Fortunatianum quondam apud vos episcopum, post gravem lapsum ruinæ suæ pro integro nunc agere velle, & episcopatum sibi vindicare cœpisse. Quæ res contristavit me, primo propter ipsum, qui miser, vel diaboli tenebris in totum excæcatus, vel quorumdam sacrilega persuasione deceptus, cum debeat satisfacere, & ad Dominum exorandum diebus ac noctibus, lacrimis & orationibus & precibus incumbere, audet sibi adhuc sacerdotium quod prodidit, vindicare, quasi post aras diaboli accedere ad altare Dei fas sit, aut non majorem in se iram & indignationem Domini in die judicii provocet, qui cum fidei & virtutis dux fratribus esse non potuerit, perfidiæ, & audaciæ, & temeritatis magister exsistat, & qui non docuit fratres in prælio fortiter stare, doceat eos, qui victi & prostrati sunt, nec rogare, cum Dominus dicat: *Illis fudistis libamina, & illis imposuistis sacrificia, super hæc omnia ergo non indignabor? dicit Dominus.* Et alio loco: *Sacrificans diis eradicabitur, nisi Domino soli.* Item Dominus denuo loquitur, & dicit: *Adoraverunt eos quos fecerunt digiti eorum, & curvatus est homo, & humiliatus est vir, & non laxabo illis.* In apocalypsi quoque legimus iram Domini comminantis, & dicentis: *Si quis adorat bestiam & imaginem ejus, & accipit notam in fronte sua & in manu, bibet & ipse de vino iræ Dei mixto in poculo iræ ejus, & punietur igne & sulphure sub oculis sanctorum angelorum, & sub oculis agni, & fumus de tormentis eorum in sæcula sæculorum ascendet, nec ha-*

bebunt requiem die ac nocte, qui adorant bestiam & imaginem ejus. Cum ergo hæc tormenta, hæc supplicia in die judicii Dominus comminetur iis, qui diabolo obtemperant, & idolis sacrificant, quomodo se putat posse agere pro Dei sacerdote, qui obtemperavit & servivit diaboli sacerdotibus? aut quomodo putat manum suam transferri posse ad Dei sacrificium, & precem Domini, quæ captiva fuerit sacrilegio & crimini? quando in scripturis divinis Deus ad sacrificium prohibeat accedere sacerdotes etiam in leviori crimine constitutos, & in Levitico dicat: *Homo in quo fuerit vitium & macula, non accedet offerre dona Deo.* Item in Exodo: *Et sacerdotes qui accedunt ad Dominum Deum sanctificentur, ne forte derelinquat illos Dominus.* Et iterum: *Et cum accedunt ministrare ad altare sancti, non adducent in se delictum, ne moriantur.* Qui ergo gravia in se delicta adduxerunt, id est, qui idolis sacrificando sacrilega sacrificia fecerunt, sacerdotium Dei sibi vindicare non possunt, nec ullam in conspectu ejus precem pro fratribus facere, quando in evangelio scriptum sit: *Deus peccatorem non audit; sed si quis Deum coluerit, & voluntatem ejus fecerit, illum audit.* Quamvis sic quorumdam pectora tenebrarum ingruentium profunda caligo cæcaverit, ut de præceptis salubribus nihil lucis admittant, sed semel a recto limite veri itineris aversi, per præceps & per abruptum criminum suorum nocte atque errore rapiantur. Nec mirum si consilia nostra aut Domini præcepta nunc abnuunt, qui Dominum negaverunt. Stipes & oblationes & lucra desiderant, quibus prius insatiabiles incubabant; & cœnis atque epulis etiam nunc inhiant, quarum crapulam superstite nuper in dies cruditate ructabant, nunc manifestissime comprobantes, nec ante se religioni, sed ventri potius & quæstui prophana cupiditate servisse. Unde & ipsam venisse perspicimus, & credimus de Dei exploratione censuram,

ne

ne apud altare consistere, & contrectare ulterius perseverarent pudorem incesti, fidem perfidi, religionem prophani, divina terreni, sancta sacrilegi. Quod ne tales ad altaris impiamenta & contagia fratrum denuo redeant, omnibus viribus excubandum est, & omni vigore nitendum, ut quantum possumus ab hac eos sui sceleris audacia retundamus, ne adhuc agere pro sacerdote conentur, qui ad mortis extrema dejecti, ultra lapsos laicos ruinæ majoris pondere proruerunt. Si vero apud insanos furor insanabilis perseveraverit, & recedente spiritu sancto quæ cœpit, cæcitas in sua nocte permanserit, consilium nobis erit singulos fratres ab eorum fallacia separare, &, ne quis in laqueos erroris incurrat, ab eorum contagione secernere, quando nec oblatio sanctificari illic possit, ubi spiritus sanctus non sit, nec cuiquam Dominus per ejus orationes & preces prosit, qui Dominum ipse violavit. Quod si Fortunatianus aut immemor criminis sui per diaboli cæcitatem, aut minister & servus diaboli factus ad decipiendam fraternitatem, in hoc suo furore permanserit: vos quantum potestis elaborate, & in hac caligine diaboli sævientis fratrum mentes ab errore revocate; ne alienæ dementiæ facile consentiant, ne se desperatorum delictis participes faciant, sed teneant integri salutis suæ, & integritatis conservatæ a se & custoditæ perpetuum tenorem. Lapsi vero magnitudinem delicti sui cognoscentes, a deprecando Domino non recedant, nec ecclesiam catholicam, quæ una & sola est a Domino constituta, derelinquant: sed satisfactionibus immorantes, & Domini misericordiam deprecantes ad ecclesiam pulsent, ut recipi illic possint, ubi fuerunt, & ad Christum redeant, a quo recesserunt. Nec audiant eos qui se fallaci & mortali seductione decipiunt, cum scriptum sit: *Nemo vos decipiat inanibus verbis. Propterea enim venit ira Dei super filios contumaciæ. Nolite*

lite ergo esse participes eorum. Ergo contumaces & Deum non timentes, & ab ecclesia in totum recedentes nemo comitetur. Quod si quis impatiens fuerit ad deprecandum Dominum, qui offensus est, & nobis obtemperare noluerit, sed desperatos & perditos secutus fuerit, sibi imputabit, cum judicii dies venerit. Quomodo enim deprecari in die illo Dominum poterit, qui & ante hoc Christum, & nunc quoque ecclesiam Christi negavit, & episcopis sanis & integris & viventibus non obtemperans, comitem se & participem morientibus præbuit? Opto vos, fratres carissimi ac desideratissimi, semper bene valere.

EPISTOLA LXV.

Ad Rogatianum de diacono qui contra episcopum contendit.

CYPRIANUS Rogatiano fratri salutem. Graviter & dolenter commoti sumus ego & collegæ mei qui præsentes aderant, frater carissime, lectis litteris tuis, quibus de diacono tuo conquestus es, quod immemor sacerdotalis loci tui, & officii ac ministerii sui oblitus contumeliis & injuriis suis te exacerbaverit. Et tu quidem honorifice circa nos & pro solita tua humilitate fecisti, ut malles de eo nobis conqueri, cum pro episcopatus vigore & cathedræ auctoritate haberes potestatem, qua posses de illo statim vindicari, certus quod collegæ tui omnes gratum haberemus, quodcumque circa diaconum tuum contumeliosum sacerdotali potestate fecisses, habens circa hujusmodi homines præcepta divina, cum Dominus Deus in Deuteronomio dicat: *Et homo quicumque fecerit in superbia, ut non exaudiat sacerdotem aut judicem quicumque fuerit in diebus illis, morietur homo ille, & omnis populus cum audierit timebit, & non agent impie etiam nunc.* Et ut sciamus hanc Dei vocem cum

vera

vera & summa majestate ejus processisse ad honorandos ac vindicandos sacerdotes suos, cum adversus Aaron sacerdotem tres de ministris, Chore, & Dathan, & Abiron, ausi sunt superbisse, & cervicem suam extollere, & sacerdoti præposito se adæquare, hiatu terræ absorpti ac devorati pœnas statim sacrilegæ audaciæ persolverunt. Nec soli illi, sed & ceteri ducenti quinquaginta, qui eis comites ad audaciam fuerunt, prorumpente a Domino igne consumpti sunt, ut probaretur sacerdotes Dei ab eo qui sacerdotes facit, vindicari. In libro quoque regnorum, cum Samuel sacerdos a Judæorum populo ob senectutem, sicut tu modo, contemneretur, exclamavit iratus Dominus, & dixit: *Non te spreverunt, sed me spreverunt.* Et ut hoc ulcisceretur, excitavit eis Saul regem, qui eos injuriis gravibus affligeret, & per omnes contumelias & pœnas superbum populum calcaret & premeret, ut contemptus sacerdos de superbo populo ultione divina vindicaretur. Sed & Salomon in spiritu sancto constitutus testatur, & docet, quæ sit sacerdotalis auctoritas & potestas dicens: *Ex tota anima tua time Deum, & sacerdotes ejus sanctifica.* Et iterum: *Honora Deum ex tota anima tua, & honorifica sacerdotes ejus.* Quorum præceptorum memor beatus apostolus Paulus, secundum quod in actibus apostolorum legimus, cum ei diceretur: *Sic insilis in sacerdotem Dei maledicendo? respondit & dixit: Nesciebam, fratres, quia pontifex est. Scriptum est enim: Principem populi tui non maledices.* Dominus etiam noster ipse Jesus Christus, rex & judex Deus noster usque ad passionis diem servavit honorem pontificibus & sacerdotibus, quamvis illi nec timorem Dei, nec agnitionem Christi servassent. Nam cum lebrosum emundasset, dixit illi: *Vade, & monstra te sacerdoti, & offer donum.* Humilitate ea qua nos quoque esse humiles docuit, sacerdotem adhuc appellabat, quem sciebat

eſſe ſacrilegum. Item ſub ictu paſſionis cum alapam accepiſſet, & ei diceretur: *Sic reſpondes pontifici?* nihil ille contumelioſe locutus eſt in perſonam pontificis, ſed magis innocentiam ſuam tuitus eſt, dicens: *Si male locutus ſum, exbrobra de malo. Si autem bene, quid me cadis?* Quæ omnia ab eo ideo facta ſunt humiliter atque patienter, ut nos humilitatis ac patientiæ haberemus exemplum. Docuit enim ſacerdotes veros legitime & plene honorari, dum circa falſos ſacerdotes ipſe talis exſtitit. Meminiſſe autem diaconi debent, quoniam apoſtolos, id eſt epiſcopos & præpoſitos, Dominus elegit: diaconos autem poſt aſcenſum Domini in cælos apoſtoli ſibi conſtituerunt, epiſcopatus ſui & eccleſiæ miniſtros. Quod ſi nos aliquid audere contra Deum poſſumus, qui epiſcopos facit, poſſunt & contra nos audere diaconi, a quibus fiunt. Et ideo oportet diaconum de quo ſcribis, agere audaciæ ſuæ pœnitentiam, & honorem ſacerdotis agnoſcere, & epiſcopo præpoſito ſuo plena humilitate ſatisfacere. Hæc ſunt enim initia hæreticorum, & ortus atque conatus ſchiſmaticorum male cogitantium, ut ſibi placeant, ut præpoſitum ſuperbo tumore contemnant. Sic de eccleſia receditur, ſic altare prophanum foris collocatur, ſic contra pacem Chriſti & ordinationem atque unitatem Dei rebellatur. Quod ſi ultra de contumeliis ſuis exacerbaverit & provocaverit, fungeris circa eum poteſtate honoris tui, ut eum vel deponas, vel abſtineas. Nam ſi apoſtolus Paulus ad Timotheum ſcribens dixit: *Juventutem tuam nemo deſpiciat*, quanto magis tibi a collegis tuis dicendum eſt: *Senectutem tuam nemo deſpiciat.* Et quoniam ſcripſiſti quemdam cum eodem diacono tuo ſe miſcuiſſe, & ſuperbiæ ejus atque audaciæ participem eſſe, hunc quoque & ſi qui alii tales exſtiterint, & contra ſacerdotem Dei fecerint, vel coercere poteris, vel abſtinere. Niſi quod hortamur & monemus, ut peccaſſe

ſe

ſe potius intelligant, & ſatisfaciant, & nos propoſitum noſtrum tenere patiantur. Magis enim optamus & cupimus contumelias & injurias ſingulorum clementi patientia vincere, quam ſacerdotali licentia vindicare. Opto te, frater cariſſime, ſemper bene valere.

EPISTOLA LXVI.

Ad clerum & plebem Furnis conſiſtentem de Victore, qui Fauſtinum presbyterum tutorem nominavit.

CYPRIANUS presbyteris & diaconibus & plebi Furnis conſiſtentibus ſalutem. Graviter commoti ſumus ego & collegæ mei qui præſentes aderant, & compresbyteri noſtri qui nobis aſſidebant, fratres cariſſimi, cum cognoviſſemus, quod Geminius Victor frater noſter de ſæculo excedens, Geminium Fauſtinum presbyterum tutorem teſtamento ſuo nominaverit, cum jam pridem in concilio epiſcoporum ſtatutum ſit, ne quis de clericis & Dei miniſtris tutorem vel curatorem teſtamento ſuo conſtituat, quando ſinguli divino ſacerdotio honorati, & in clerico miniſterio conſtituti non niſi altari & ſacrificiis deſervire, & precibus atque orationibus vacare debeant. Scriptum eſt enim: *Nemo militans Deo obligat ſe moleſtiis ſæcularibus, ut poſſit placere ei cui ſe probavit.* Quod cum de omnibus dictum ſit, quanto magis moleſtiis & laqueis ſæcularibus obligari non debent, qui divinis rebus & ſpiritalibus occupati, ab eccleſia recedere, & ad terrenos & ſæculares actus vacare non poſſunt? Cujus ordinationis & religionis formam levitæ prius in lege tenuerunt, ut cum terram dividerent, & poſſeſſiones partirentur undecim tribus, levitica tribus, quæ templo & altari & miniſteriis divinis vacabat, nihil de illa diviſionis portione perciperet, ſed aliis terram colentibus, illa tantum Deum

cole-

coleret, & ad victum atque alimentum suum ab undecim tribubus de fructibus qui nascebantur, decimas perciperet. Quod totum fiebat de auctoritate & dispositione divina, ut qui operationibus divinis insistebant, in nulla re avocarentur, nec cogitare, aut agere sæcularia cogerentur. Quæ nunc ratio & forma in clero tenetur, ut qui in ecclesia Domini ordinatione clerica promoventur, in nullo ab administratione divina avocentur, nec molestiis & negotiis sæcularibus alligentur, sed in honore sportulantium fratrum, tamquam decimas ex fructibus accipientes, ab altari sacrificiis non recedant, sed die ac nocte cælestibus rebus & spiritalibus serviant. Quod episcopi antecessores nostri religiose considerantes, & salubriter providentes censuerunt, ne quis frater excedens ad tutelam vel curam clericum nominaret, ac si quis hoc fecisset, non offerretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione ejus celebraretur. Neque enim apud altare Dei meretur nominari in sacerdotum prece, qui ab altari sacerdotes & ministros voluit avocare. Et ideo Victor, cum contra formam nuper in concilio a sacerdotibus datam, Geminium Faustinum presbyterum ausus sit tutorem constituere, non est quod pro dormitione ejus apud nos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua nomine ejus in ecclesia frequentetur, ut sacerdotum decretum religiose & necessarium factum servetur a nobis, simul & ceteris fratribus detur exemplum, ne quis sacerdotes & ministros Dei, altari ejus, & ecclesiæ vacantes ad sæculares molestias devocet. Observari enim de cetero poterit, ne ultra hoc fiat circa personam clericorum, si quod nunc factum est, fuerit vindicatum. Opto vos, fratres carissimi, semper bene valere.

EPI-

EPISTOLA LXVII.

Ad Stephanum de Marciano Arelatensi, qui Novatiano consensit.

CYPRIANUS Stephano fratri salutem. Faustinus collega noster Lugduni consistens, frater carissime, semel atque iterum mihi scripsit, significans ea, quæ etiam vobis scio utique nuntiata tam ab eo, quam a ceteris coepiscopis nostris in eadem provincia constitutis, quod Marcianus Arelate consistens Novatiano sese conjunxerit, & a catholicæ ecclesiæ unitate atque a corporis nostri & sacerdotii consensione discesserit, tenens hæreticæ præsumptionis durissimam pravitatem, ut servis Dei pœnitentibus & dolentibus, & ecclesiam lacrimis & gemitu & dolore pulsantibus, divinæ pietatis & lenitatis paternæ solatia & subsidia claudantur, nec ad fovenda vulnera admittantur vulnerati, sed sine spe pacis & communicationis relicti, ad luporum rapinam & prædam diaboli projiciantur. Cui rei nostrum est consulere & subvenire, frater carissime, qui divinam clementiam cogitantes, & gubernandæ ecclesiæ libram tenentes sic censuram vigoris peccatoribus exhibemus, ut tamen lapsis erigendis, & curandis vulneratis bonitatis & misericordiæ divinæ medicinam non denegemus. Quapropter facere te oportet plenissimas litteras ad coepiscopos nostros in Galliis constitutos ne ultra Marcianum pervicacem & superbum, & divinæ pietatis ac fraternæ salutis inimicum collegio nostro insultare patiantur, quod necdum videatur a nobis abstentus, qui jampridem jactat & prædicat, quod Novatiano studens, & ejus pervicaciam sequens a communicatione se nostra segregaverit, cum Novatianus ipse, quem sequitur, olim abstentus, & hostis ecclesiæ judicatus sit, & cum ad nos in Africam legatos misisset, optans

ad

ad communicationem noſtram admitti, hinc a concilio plurimorum ſacerdotum, qui præſentes eramus, ſententiam retulerit, ſe foris eſſe cœpiſſe, nec poſſe a quoquam noſtrum ſibi communicari qui, epiſcopo Cornelio in catholica eccleſia de Dei judicio & cleri ac plebis ſuffragio ordinato, prophanum altare erigere, & adulteram cathedram collocare, & ſacrilega contra verum ſacerdotem ſacrificia offerre tentaverit. Proinde ſi reſipiſcere, & ad ſanæ mentis conſilium redire vellet, ageret pœnitentiam, & ad eccleſiam ſupplex rediret. Quam vanum eſt, frater cariſſime, ut Novatiano nuper retuſo & refutato, & per totum orbem a ſacerdotibus Dei abſtento, nunc adulatores adhuc nobis patiamur illudere, & de majeſtate ac dignitate eccleſiæ judicare. Dirigantur in provinciam, & ad plebem Arelate conſiſtentem a te litteræ, quibus abſtento Marciano alius in locum ejus ſubſtituatur, & grex Chriſti, qui in hodiernum ab illo diſſipatus & vulneratus contemnitur, colligatur. Sufficiat multos illic ex fratribus noſtris annis iſtis ſuperioribus exceſſiſſe ſine pace. Vel ceteris ſubveniatur, qui ſuperſunt, qui & diebus ac noctibus ingemiſcunt, & divinam ac paternam miſericordiam deprecantes, ſolatium noſtræ opitulationis expoſcunt. Iccirco enim, frater cariſſime, copioſum corpus eſt ſacerdotum concordiæ mutuæ glutino atque unitatis vinculo copulatum, ut ſi quis ex collegio noſtro hæreſim facere, & gregem Chriſti lacerare & vaſtare tentaverit, ſubveniant ceteri, & quaſi paſtores utiles & miſericordes oves dominicas in gregem colligant. Quid enim ſi in mari portus aliquis munitionibus ſuis ruptis infeſtus periculoſus eſſe navibus cœperit, nonne navigantes ad alios proximos portus naves ſuas dirigunt, ubi ſit tutus acceſſus & ſalutaris introitus, & ſtatio ſecura? Aut ſi in via ſtabulum aliquod obſideri, & teneri a latronibus cœperit, ut quiſquis ingreſſus fue-

fuerit, insidiantium illic infestatione capiatur, nonne commeantes, hac opinione comperta, stabula alia in itinere appetunt tutiora, ubi sint fida hospitia, & receptacula commeantibus tuta? Quod nunc esse apud nos debet, frater carissime, ut fratres nostros qui jactati Marciani scopulis, petunt ecclesiæ portus salutares, suscipiamus ad nos prompta & benigna humanitate, & stabulum commeantibus præbeamus tale, quale est in evangelio, quo a latronibus sauciati & vulnerati suscipi & foveri, & tutari ab stabulario possint. Quæ est enim major aut melior cura præpositorum, quam diligenti sollicitudine & medela salubri fovendis & conservandis ovibus providere, cum Dominus loquatur & dicat: *Quod infirmatum est, non confortastis, & quod male habuit, non corroborastis, & quod contribulatum est, non consolidastis, & quod erravit, non revocastis, & quod periit, non inquisistis; & dispersa sunt oves meæ, eo quod non sint pastores, & factæ sunt in comesturam in omnibus bestiis agri, & non fuit qui inquireret, neque qui revocaret. Propterea hæc dicit Dominus: Ecce ego super pastores, & inquiram oves meas de manibus eorum, & avertam eos ut non pascant oves meas; & jam non pascent eas, & extraham eas de ore eorum, & pascam eas cum judicio.* Cum ergo pastoribus talibus, per quos dominicæ oves negliguntur & pereunt, sic Dominus cominetur, quid nos aliud facere oportet, frater carissime, quam colligendis & refovendis Christi ovibus exhibere diligentiam plenam, & curandis lapsorum vulneribus paternæ pietatis adhibere medicinam, quando & Dominus in evangelio moneat & dicat: *Non est opus sanis medicus, sed male habentibus.* Nam etsi pastores multi sumus, unum tamen gregem pascimus, & oves universas quas Christus sanguine suo & passione quæsivit, colligere & fovere debemus, nec pati supplices & dolentes fratres nostros crudeliter despici, & superba quorumdam præsumptione calca-

calcari, cum scriptum sit: *Ille autem qui contumax est, vir sui jactans, nihil omnino perficiet, qui dilatavit tamquam infernus animam suam*, & ejusmodi homines Dominus in evangelio suo culpet & damnet, dicens: *Vos estis, qui justificatis vos in conspectu hominum. Deus autem dignoscit corda vestra, quoniam quod excelsum est in hominibus, execratio est in conspectu Dei.* Execrabiles & detestabiles dicit esse qui sibi placeant, qui tumidi & inflati aliquid sibi arroganter assumant. Ex quibus cum Marcianus esse cœperit, & se Novatiano conjungens, adversarius misericordiæ & pietatis exstiterit: sententiam non dicat, sed accipiat, nec si agat quasi ipse judicaverit de collegio sacerdotum, quando ipse sit ab universis sacerdotibus judicatus. Servandus est enim antecessorum nostrorum beatorum martyrum Cornelii & Lucii honor gloriosus; quorum memoriam cum nos honoremus, multo magis tu, frater carissime, honorificare, & servare gravitate & auctoritate tua debes, qui vicarius & successor eorum factus es. Illi enim pleni spiritu Dei, & in glorioso martyrio constituti dandam esse lapsis pacem censuerunt, & pœnitentia acta fructum communicationis & pacis negandum non esse litteris suis signaverunt. Quam rem omnes omnino ubique censuimus. Neque enim poterat esse apud nos sensus diversus, in quibus unus est spiritus. Et ideo manifestum est eum spiritus sancti veritatem cum ceteris non tenere, quem videmus diversa sentire. Significa plane nobis, quis in locum Marciani Arelate fuerit substitutus, ut sciamus ad quem fratres nostros dirigere, & cui scribere debeamus. Opto te, frater carissime, semper bene valere.

EPI-

EPISTOLA LXVIII.

Ad clerum & plebes in Hispania consistentes, de Basilide & Martiale.

CYPRIANUS Cæcilius, Primus, Polycarpus, Nicomedes, Lucilianus, Successus, Sedatus, Fortunatus, Januarius, Secundinus, Pomponius, Honoratus, Victor, Aurelius, Satius, Petrus, alius Januarius, Saturninus, alius Aurelius, Venantius, Quietus, Rogatianus, Tenax, Felix, Faustus, Quintus, alius Saturninus, Lucius, Vincentius, Libosus, Geminius, Marcellus, Jambus, Adelphius, Victoricus, & Paulus Felici presbytero & plebibus consistentibus ad Legionem & Asturicæ, item Lælio diacono & plebi Emeritæ consistentibus, fratribus in Domino salutem. Cum in unum convenissemus, legimus litteras vestras, fratres dilectissimi, quas ad nos per Felicem & Sabinum coepiscopos nostros pro fidei vestræ integritate, & pro Dei timore fecistis, significantes Basilidem & Martialem libellis idololatriæ commaculatos, & nefandorum facinorum conscientia vinctos episcopatum gerere, & sacerdotium Dei administrare non oportere; & desiderastis rescribi ad hæc vobis, & justam pariter ac necessariam sollicitudinem vestram vel solatio, vel auxilio nostræ sententiæ sublevari. Sed enim desiderio huic vestro non tam nostra consilia, quam divina præcepta respondent, quibus jampridem mandatur voce cælesti, & Dei lege præscribitur, quos & quales oporteat deservire altari, & sacrificia divina celebrare. In Exodo namque ad Moysem Deus loquitur, & monet dicens: *Sacerdotes qui accedunt ad Dominum Deum sanctificentur, ne forte derelinquat illos Dominus.* Et iterum: *Et cum accedunt ministrare ad altare sancti, non adducent in se delictum, ne moriantur.* Item in Levitico præcipit Do-

minus, & dicit: *Homo in quo fuerit macula & vitium, non accedet offerre dona Deo.* Quæ cum prædicta & manifestata sint nobis, præceptis divinis necesse est obsequia nostra deserviant; nec personam in ejusmodi rebus accipere, aut aliquid cuiquam largiri potest humana indulgentia, ubi intercedit, & legem tribuit divina præscriptio. Neque enim immemores esse debemus, quid ad Judæos per Esaiam prophetam locutus sit Dominus, increpans & indignans, quod, contemptis divinis præceptis, humanas doctrinas sequerentur. *Populus iste*, inquit, *labiis suis honorificat me, cor vero eorum longe separatum est a me. Sine causa autem colunt me, mandata & doctrinas hominum docentes.* Quod item Dominus in evangelio repetit & dicit: *Rejicitis mandatum Dei, ut traditionem vestram statuatis.* Quæ ante oculos habentes, & sollicite ac religiose considerantes, in ordinationibus sacerdotum non nisi immaculatos & integros antistites eligere debemus, qui sancte & digne sacrificia Deo offerentes, audiri in precibus possint, quas faciunt pro plebis dominicæ incolumitate, cum scriptum sit: *Deus peccatorem non audit; sed si quis Deum coluerit, & voluntatem ejus fecerit, illum audit.* Propter quod plena diligentia & exploratione sincera oportet eos ad sacerdotium Dei deligi, quos a Deo constet audiri. Nec sibi plebs blandiatur, quasi immunis esse a contagio delicti possit, cum sacerdote peccatore communicans, & ad injustum atque illicitum præpositi sui episcopatum consensum suum commodans, quando per Osee prophetam comminetur, & dicat censura divina: *Sacrificia eorum tamquam panis luctus, omnes qui manducant ea, contaminabuntur*, docens scilicet & ostendens, omnes omnino ad peccatum constringi, qui fuerint prophani & injusti sacerdotis sacrificio contaminati. Quod item in Numeris manifestari invenimus, quando Chore, & Dathan, & Abiron contra Aaron sacerdotem sacrificandi

ficandi sibi licentiam vindicaverunt. Illic quoque per Moysem præcepit Dominus, ut ab eis populus separetur, ne facinorosis conjunctus eodem facinore & ipse perstringatur. *Separamini*, inquit, *a tabernaculis horum hominum injustorum durissimorum, & nolite tangere ea quæ ad eos pertinent, ne simul pareatis in peccato eorum.* Propter quod plebs obsequens præceptis dominicis, & Deum metuens a peccatore præposito separare se debet, nec se ad sacrilegi sacerdotis sacrificia miscere, quando ipsa maxime habeat potestatem vel eligendi dignos sacerdotes, vel indignos recusandi. Quod & ipsum videmus de divina auctoritate descendere, ut sacerdos plebe præsente sub omnium oculis deligatur, & dignus atque idoneus publico judicio ac testimonio comprobetur, sicut in Numeris Dominus Moysi præcepit dicens: *Apprehende Aaron fratrem tuum, & Eleazarum filium ejus, & impones eos in montem coram omni synagoga, & exue Aaron stolam ejus, & indue Eleazarum filium ejus, & Aaron appositus moriatur illic.* Coram omni synagoga jubet Deus constitui sacerdotem, id est, instruit & ostendit ordinationes sacerdotales non nisi sub populi assistentis conscientia fieri oportere, ut plebe præsente vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita prædicentur, & sit ordinatio justa & legitima, quæ omnium suffragio & judicio fuerit examinata. Quod postea secundum divina magisteria observatur in actis apostolorum, quando de ordinando in locum Judæ apostolo Petrus ad plebem loquitur: *Surrexit*, inquit, *Petrus in medio discentium, fuit autem turba hominum fere centum viginti.* Nec hoc in episcoporum tantum & sacerdotum, sed & in diaconorum ordinationibus observasse apostolos animadvertimus, de quo & ipso in actis eorum scriptum est: *Et convocaverunt*, inquit, *illi duodecim totam plebem discipulorum, & dixerunt eis.* Quod utique idcirco tam

diligenter & caute convocata plebe tota gerebatur, ne quis ad altaris ministerium, vel ad sacerdotalem locum indignus obreperet. Ordinari enim nonnumquam indignos non secundum Dei voluntatem, sed secundum humanam præsumptionem, & hæc Deo displicere, quæ non veniant ex legitima & justa ordinatione, Deus ipse manifestat per Osee prophetam, dicens: *Sibimetipsis constituerunt regem, & non per me.* Propter quod diligenter de traditione divina, & apostolica observatione servandum est, & tenendum, quod apud nos quoque & fere per provincias universas tenetur, ut ad ordinationes rite celebrandas ad eam plebem, cui præpositus ordinatur, episcopi ejusdem provinciæ proximi quique conveniant, & episcopus deligatur plebe præsente, quæ singulorum vitam plenissime novit, & uniuscujusque actum de ejus conversatione perspexit. Quod & apud vos factum videmus in Sabini collegæ nostri ordinatione, ut de universæ fraternitatis suffragio, & de episcoporum qui in præsentia convenerant, quique de eo ad vos litteras fecerant, judicio episcopatus ei deferretur, & manus ei in locum Basilidis imponeretur. Nec rescindere ordinationem jure perfectam potest, quod Basilides post crimina detecta, & conscientiam etiam propria confessione nudatam Romam pergens, Stephanum collegam nostrum longe positum, & gestæ rei ac veritatis ignarum fefellit, ut exambiret reponi se injuste in episcopatum, de quo fuerat jure depositus. Hoc eo pertinet, ut Basilidis non tam abolita sint, quam cumulata delicta, ut ad superiora peccata ejus etiam fallaciæ & circumventionis crimen accesserit. Neque enim tam culpandus est ille, cui negligenter obreptum est, quam hic execrandus, qui fraudulenter obrepsit. Obrepere autem si hominibus Basilides potuit, Deo non potest, cum scriptum sit: *Deus non deridetur.* Sed nec Martiali potest profuisse fal-
lacia,

lacia, quo minus ipse quoque delictis gravibus involutus, episcopatum tenere non debeat, quando & apostolus moneat & dicat: *Episcopum oportet esse sine crimine, quasi Dei dispensatorem.* Quapropter cum, sicut scripsistis, fratres dilectissimi, & ut Felix & Sabinus collegæ nostri asseverant, utque alius Felix de Cæsaraugusta fidei cultor ac defensor veritatis litteris suis significat, Basilides & Martialis nefando idololatriæ libello contaminati sint, Basilides adhuc insuper, præter libelli maculam, cum in infirmitate decumberet, in Deum blasphemaverit, & se blasphemasse confessus sit, & episcopatum pro conscientiæ suæ vulnere sponte deponens; ad agendam pœnitentiam conversus sit, Deum deprecans, & satis gratulans si sibi vel laico communicare contingeret; Martialis quoque præter gentilium turpia & lutulenta convivia in collegio diu frequentata, & filios in eodem collegio exterarum gentium more apud prophana sepulcra depositos & alienigenis consepultos, actis etiam publice habitis apud procuratorem ducenarium obtemperasse se idololatriæ, & Christum negasse contestatus sit; cumque alia multa sint & gravia delicta, quibus Basilides & Martialis implicati tenentur: frustra tales episcopatum sibi usurpare conantur, cum manifestum sit ejusmodi homines nec ecclesiæ Christi posse præesse, nec Deo sacrificia offerre debere; maxime cum jampridem nobiscum, & cum omnibus omnino episcopis in toto mundo constitutis etiam Cornelius collega noster, sacerdos pacificus ac justus, & martyrio quoque dignatione Domini honoratus, decreverit ejusmodi homines ad pœnitentiam quidem agendam posse admitti, ab ordinatione autem cleri atque sacerdotali honore prohiberi. Nec vos moveat, fratres dilectissimi, si apud quosdam in novissimis temporibus aut lubrica fides nutat, aut Dei timor irreligiosus vacillat, aut pacifica concordia non perseverat. Prænun-

tinta sunt hæc futura in sæculi fine, & Domini voce, atque apostolorum contestatione prædictum est, deficiente jam mundo, atque appropinquante antichristo, bona quæque deficere, mala vero & adversa proficere. Non sic tamen, quamvis novissimis temporibus, in ecclesia Dei aut evangelicus vigor cecidit, aut Christianæ virtutis aut fidei robur elanguit, ut non supersit portio sacerdotum, quæ minime ad has rerum ruinas, & fidei naufragia succumbat, sed fortis & stabilis honorem divinæ majestatis & sacerdotalem dignitatem plena timoris observatione tueatur. Meminimus & tenemus, succumbentibus licet & cedentibus ceteris, Mathatiam legem Dei vindicasse fortiter, Heliam, Judæis deficientibus, atque a religione divina recedentibus, stetisse & certasse sublimiter, Danielem nec solitudine regionis alienæ, nec persecutionis assiduæ infestatione deterritum, frequenter ac fortiter gloriosa dedisse martyria, tres item pueros nec caminis, nec minis fractos contra ignes Babylonios fideliter obstitisse, & victorem regem in ipsa sua captivitate vicisse. Viderit vel prævaricatorum numerus, vel proditorum, qui nunc in ecclesia contra ecclesiam surgere, & fidem pariter ac veritatem labefactare cœperunt. Permanet apud plurimos sincera mens, & religio integra, & non nisi Domino & Deo suo anima devota, nec christianam fidem aliena perfidia deprimit ad ruinam, sed magis excitat & exaltat ad gloriam, secundum quod beatus apostolus Paulus hortatur, & dicit: *Quid enim si exciderunt a fide quidam eorum, numquid infidelitas illorum fidem Dei evacuavit? Absit. Est enim Deus verax, omnis autem homo mendax.* Si autem omnis homo mendax est, & solus Deus verax, quid aliud servi, & maxime sacerdotes Dei, facere debemus, nisi ut humanos errores & mendacia reliquamus, & præcepta dominica custodientes, in Dei veritate maneamus? Quare etsi

etsi aliqui de collegis nostris exstiterint, fratres dilectissimi, qui deificam disciplinam negligendam putant, & cum Basilide & Martiale temere communicant, conturbare fidem nostram res ista non debet, cum spiritus sanctus in Psalmis talibus comminetur, dicens: *Tu autem odisti disciplinam, & abjecisti sermones meos retro. Si videbas furem, concurrebas ei, & cum adulteris portionem tuam ponebas.* Consortes & participes ostendit eos alienorum delictorum fieri, qui fuerint delinquentibus copulati. Sed & hoc idem Paulus apostolus scribit, & dicit: *Susurratores, detractores, abhorrentes Deo, injuriosi, superbi, jactantes sui, adinventores malorum, qui cum justitiam Dei cognovissent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt morte sunt digni, non tantum qui faciunt ea, sed & qui consentiunt eis, qui hæc agunt: quoniam qui talia*, inquit, *agunt, morte sunt digni.* Manifestat & comprobat morte dignos esse, & ad pœnam venire, non tantum illos qui mala faciunt, sed etiam eos qui talia agentibus consentiunt, qui dum malis & peccatoribus, & pœnitentiam non agentibus illicita communicatione miscentur, nocentium contactibus polluuntur, & dum junguntur in culpa, sic nec in pœna separantur. Propter quod integritatis & fidei vestræ religiosam sollicitudinem, fratres dilectissimi, & laudamus pariter, & probamus; & quantum possumus adhortamur litteris nostris, ne vos cum prophanis & maculatis sacerdotibus communicatione sacrilega misceatis, sed integram & sinceram fidei vestræ firmitatem religioso timore servetis. Opto vos, fratres carissimi, semper bene valere.

EPISTOLA LXIX.

Ad Florentium Pupianum de obtrectatoribus.

CYPRIANUS, qui & Thascius, Florentio cui & Pupiano fratri salutem. Ego te, frater, credideram

deram tandem jam ad pœnitentiam converti, quod in præteritum tam infanda, tam turpia, tam etiam gentilibus execranda aut audisses de nobis temere, aut credidisses. Porro autem etiam nunc in litteris tuis animadverto eumdem te adhuc esse, qui prius fueras, eadem te de nobis credere, & in eo quod credideris, perseverare, & ne forte claritatis & martyrii tui dignitas nostra communicatione maculetur, in mores nostros diligenter inquirere, & post Deum judicem, qui sacerdotes facit, te velle, non dicam de me, (quantus enim ego sum?) sed de Dei & Christi judicio judicare. Hoc est in Deum non credere, hoc est, rebellem adversus Christum, & adversus evangelium ejus exsistere, ut cum ille dicat: *Nonne duo passeres asse veneunt, & neuter eorum cadit in terram sine patris voluntate?* & probet majestas ejus & veritas sine conscientia & permissu Dei etiam minora non fieri, tu existimes sacerdotes Dei sine conscientia ejus in ecclesia ordinari. Nam credere quod indigni & incesti sint qui ordinantur; quid aliud est quam credere, quod non a Deo, nec per Deum sacerdotes ejus in ecclesia constituantur? An putas majus esse de me meum, quam Dei testimonium, cum Dominus ipse doceat, & dicat testimonium non esse verum, si quis ipse de se testis exsistat, eo quod unusquisque utique sibi faveat, nec contra se aliquis infesta & adversa depromat, fides vero sincera sit veritatis, si in prædicationibus nostris alius sit prædicator ac testis. *Si testimonium*, inquit, *dixero de me, testimonium meum non est verum. Alius est enim qui testis est de me.* Quod si ipse Dominus omnia postmodum judicaturus, noluit de testimonio suo sibi credi, sed maluit de judicio ac testimonio Dei patris probari, quanto magis hoc servos ejus observare oportet, qui judicio ac testimonio Dei non probantur tantum, sed etiam glorian-

riantur? Prævaluit autem apud te contra divinam ſententiam, & contra conſcientiam noſtram fidei ſuæ viribus nixam inimicorum & malignorum commentum, quaſi apud lapſos, & prophanos, & extra eccleſiam poſitos, de quorum pectoribus exceſſerit ſpiritus ſanctus, eſſe aliud poſſit niſi mens prava, & fallax lingua, & odia venenata, & ſacrilega mendacia; quibus qui credit, cum illis neceſſe eſt inveniatur, cum judicii dies venerit. Quod vero dixiſti ſacerdotes humiles eſſe debere, quia & Dominus & apoſtoli ejus humiles fuerunt, humilitatem meam & fratres omnes, & gentiles quoque optime norunt & diligunt; & tu quoque noveras & diligebas, cum adhuc in eccleſia eſſes, & mecum communicares. Quis autem noſtrum longe eſt ab humilitate, utrumne ego, qui quotidie fratribus ſervio, & venientes ad eccleſiam ſingulos benigne, & cum voto & gaudio ſuſcipio: an tu, qui te epiſcopum epiſcopi, & judicem judicis ad tempus a Deo dati conſtituis, cum Dominus Deus in Deuteronomio dicat? *Et homo quicumque fecerit in ſuperbia, ut non exaudiat ſacerdotem aut judicem quicumque fuerit in diebus illis, morietur homo ille, & omnis populus cum audierit timebit, & non agent impie etiam nunc.* Et iterum ad Samuelem loquitur & dicit: *Non te ſpreverunt, ſed me ſpreverunt.* Et adhuc Dominus in evangelio, cum ei dictum eſſet: *Sic reſpondes pontifici?* cuſtodiens & docens ſacerdotalem honorem ſervari oportere, contra pontificem nihil dixerit, ſed innocentiam ſuam tantummodo purgans reſponderit, dicens: *Si male locutus ſum, exprobra de malo. Si autem bene, quid me cædis?* Item beatus apoſtolus, cum ei dictum eſſet: *Sic inſilis in ſacerdotem Dei maledicendo?* Nihil contumelioſe locutus ſit adverſus ſacerdotem, quando & potuerit ſe conſtanter exerere adverſus eos, qui Dominum crucifixiſſent, & qui jam Deum, & Chriſtum, & templum, & ſacerdotium perdidiſſent; ſed quamvis

in falsis & spoliatis sacerdotibus umbram tamen ipsam inanem sacerdotalis nominis cogitans dixerit: *Nesciebam, fratres, quia pontifex est. Scriptum est enim: Principem populi tui non maledices.* Nisi si sacerdos tibi fui ante persecutionem, quando mecum communicabas, post persecutionem sacerdos esse desivi. Persecutio enim veniens te ad summam martyrii sublimitatem provexit. Me autem proscriptionis onere depressit, cum publice legeretur: *Si quis tenet vel possidet de bonis Cæcilii Cypriani episcopi Christianorum;* ut etiam qui non credebant Deo episcopum constituenti, vel diabolo crederent episcopum proscribenti. Nec hæc jacto, sed dolens profero, cum te judicem Dei constituas & Christi, qui dicit ad apostolos, ac per hoc ad omnes præpositos, qui apostolis vicaria ordinatione succedunt: *Qui audit vos, me audit; & qui me audit, audit eum qui me misit. Et qui rejicit vos, me rejicit, & eum qui me misit.* Inde enim schismata & hæreses obortæ sunt, & oriuntur, dum episcopus, qui unus est, & ecclesiæ præest, superba quorumdam præsumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, indignus hominibus judicatur. Quis enim hic est superbiæ tumor, quæ arrogantia animi, quæ mentis inflatio, ad cognitionem suam præpositos & sacerdotes vocare, ac nisi apud te purgati fuerimus, & sententia tua absoluti, ecce jam sex annis nec fraternitas habuerit episcopum, nec plebs præpositum, nec grex pastorem, nec ecclesia gubernatorem, nec Christus antistitem, nec Deus sacerdotem? Subveniat Pupianus, & sententiam dicat, & judicium Dei & Christi in acceptum referat, ne tantus fidelium numerus, qui sub nobis arcessitus est, sine spe salutis & pacis exisse videatur, nec novus credentium populus nullam per nos consecutus esse baptismi & spiritus sancti gratiam judicetur, ne tot lapsis & pœnitentibus pax data, & communicatio nostra

exami-

examinatione concessa judicii tui auctoritate solvatur: Annue aliquando, & dignare pronuntiare de nobis, & episcopatum nostrum cognitionis tuæ auctoritate firmare, ut Deus & Christus ejus agere tibi gratias possint, quod per te sit antistes & rector altari eorum pariter & plebi restitutus. Apes habent regem, & ducem pecudes, & ei fidem servant. Latrones mancipi obsequio pleno humilitatis obtemperant. Quanto simpliciores & meliores vobis sunt brutæ pecudes, & muta animalia, & cruenti licet ac furentes inter gladios atque inter arma prædones? Præpositus illic agnoscitur & timetur, quem non sententia divina constituit, sed in quem factio perdita, & nocens caterva consensit. Dixisti sane scrupulum tibi esse tollendum de animo, in quem incidisti. Incidisti, sed tua credulitate inreligiosa. Incidisti, sed tua mente & voluntate sacrilega, dum incesta, dum impia, dum nefanda contra fratrem, contra sacerdotem facile audis, libenter credis, aliena mendacia quasi propria & privata defendis; nec recordaris scriptum esse: *Sepi aures tuas spinis, & noli audire linguam nequam.* Et iterum: *Malus obaudit linguæ iniquorum, justus autem non intendit labiis mendacibus.* Quare in hunc scrupulum non inciderunt martyres sancto spiritu pleni, & ad conspectum Dei & Christi ejus passione jam proximi, qui ad Cyprianum episcopum litteras de carcere direxerunt, sacerdotem Dei agnoscentes & contestantes ei? Quare in hunc scrupulum non inciderunt tot episcopi collegæ mei, qui vel cum de medio recederent, proscripti sunt, vel apprehensi in carcerem conjecti, & in catenis fuerunt, aut qui in exilium relegati, illustri itinere ad Dominum profecti sunt, aut qui quibusdam locis animadversi cælestes coronas de Domini clarificatione sumpserunt? Quare in hunc scrupulum non inciderunt de plebe ista, nostra quæ apud nos est, & nobis de Dei dignatione commissa est, tot confessores quæstionati & torti, & in-

signium

fignium vulnerum & cicatricum memoria gloriofi, tot virgines integræ, tot laudabiles viduæ, ecclefiæ denique univerfæ per totum mundum nobifcum unitatis vinculo copulatæ? nifi fi omnes ifti communicantes mecum, fecundum quod fcripfifti, polluto noftro ore polluti funt, & fpem vitæ æternæ communicationis noftræ contagione perdiderunt. Pupianus folus integer, inviolatus, fanctus, pudicus, qui nobis mifcere fe noluit, in paradifo atque in regno cælorum folus habitabit. Scripfifti quoque quod ecclefia nunc propter me portionem fui in difperfo habeat, quando omnis ecclefia populus & collectus fit, & adunatus, & individua concordia fibi junctus, foli illi foris remanferint, qui etfi intus effent, ejiciendi fuerant, nec patiatur Dominus populi fui protector & tutor triticum de area fua diripi, fed folæ poffit paleæ de ecclefia feparari, quando & apoftolus dicat: *Quid enim fi exciderunt a fide quidam illorum? Numquid infidelitas illorum fidem Dei evacuavit? Abfit. Eft enim Deus verax, omnis autem homo mendax.* Et Dominus quoque in evangelio, cum eum loquentem difcipuli derelinquerent, converfus ad duodecim dixit: *Numquid & vos vultis ire? Refpondit ei Petrus dicens: Domine, ad quem ibimus? Verbum vitæ æternæ habes, & nos credimus & cognovimus, quoniam tu es filius Dei vivi.* Loquitur illic Petrus, fuper quem ædificanda fuerat ecclefia ecclefiæ nomine docens & oftendens, quia etfi contumax ac fuperba obaudire nolentium multitudo difcedat, ecclefia tamen a Chrifto non recedit, & illi funt ecclefia plebs facerdoti adunata, & paftori fuo grex adhærens. Unde fcire debes epifcopum in ecclefia effe, & ecclefiam in epifcopo, & fi quis cum epifcopo non fit, in ecclefia non effe, & fruftra fibi blandiri eos, qui pacem cum facerdotibus Dei non habentes obrepunt, & latenter apud quofdam communicare fe credunt, quando ecclefia, quæ catholica & una eft,

fciffa

ſciſſa non ſit neque diviſa, ſed ſit utique connexa, & cohærentium ſibi invicem ſacerdotum glutino copulata. Quamobrem, frater, ſi majeſtatem Dei, qui ſacerdotes ordinat, cogitaveris, ſi Chriſtum, qui arbitrio & nutu ac præſentia ſua & præpoſitos ipſos, & eccleſiam cum præpoſitis gubernat, aliquando reſpexeris, ſi de innocentia ſacerdotum, non humano odio, ſed divino judicio credideris, ſi temeritatis & ſuperbiæ atque inſolentiæ tuæ agere vel ſero pœnitentiam cœperis, ſi Deo & Chriſto ejus, quibus ſervio, & quibus puro atque immaculato ore ſacrificia & in perſecutione pariter, & in pace indeſinenter offero, pleniſſime ſatisfeceris: communicationis tuæ poterimus habere rationem, manente tamen apud nos divinæ cenſuræ reſpectu & metu, ut prius Dominum meum conſulam, an tibi pacem dari, & te ad communicationem eccleſiæ ſuæ admitti ſua oſtenſione & admonitione permittat. Memini enim quid jam mihi ſit oſtenſum, immo quid ſit ſervo obſequenti & timenti de dominica & divina auctoritate præceptum; qui inter cetera, quæ oſtendere & revelare dignatus eſt, & hoc addidit: Itaquequi Chriſto non credit ſacerdotem facienti, poſtea credere incipiet ſacerdotem vindicanti. Quamquam ſciam ſomnia ridicula, & viſiones ineptas videri, ſed utique illis qui malunt contra ſacerdotes credere, quam ſacerdoti. Sed nihil mirum, quando de Joſeph fratres ſui dixerunt: *Ecce ſomniator ille venit, nunc ergo venit, occidamus illum*, & ſomniator poſtea quod ſomniaverat, conſecutus ſit, & occiſores ac venditores confuſi ſint; ut qui verbis prius non crediſſent, factis poſtmodum crederent. De iis autem quæ tu egiſti vel in perſecutione, vel in pace; ſtultum eſt ut velim te judicare, quando tu magis judicem te noſtri conſtitueris. Hæc pro animi mei pura conſcientia, & pro Domini & Dei mei fiducia reſcripſi. Habes tu litteras meas, & ego tuas.

In

In die judicii ante tribunal Christi utrumque recitabitur.

EPISTOLA LXX.

Ad Januarium & ceteros episcopos Numidas de baptizandis hæreticis.

CYPRIANUS, Liberalis, Caldonius, Junius, Primus, Cæcilius, Polycarpus, Nicomedes, Felix, Marrutius, Successus, Lucianus, Honoratus, Fortunatus, Victor, Donatus, Lucius, Herculanus, Pomponius, Demetrius, Quintus, Saturninus, Marcus, alius Saturninus, alius Donatus, Rogatianus, Sedatus, Tetullus, Hortensianus, item alius Saturninus, Sattius Januario, Saturnino, Maximo, Victori, alio Victori, Cassio, Proculo, Modiano, Cittino, Gargilio, Eutyciano, alio Gargilio, alio Saturnino, Nemesiano, Nampulo, Antoniano, Rogatiano, Honorato fratribus salutem Cum simul in concilio essemus, fratres carissimi, legimus litteras vestras, quas ad nos fecistis de iis, qui apud hæreticos & schismaticos baptizati videntur, an ad ecclesiam catholicam, quæ una & vera est, venientes baptizari debeant. De qua re quamquam & ipsi illic veritatem & firmitatem catholicæ regulæ teneatis, tamen quoniam consulendos nos pro communi dilectione existimastis, sententiam nostram non novam promimus, sed jampridem ab antecessoribus nostris statutam, & a nobis observatam vobiscum pari consensione conjungimus, censentes scilicet, & pro certo tenentes neminem foris baptizari extra ecclesiam posse, cum sit baptisma unum in sancta ecclesia constitutum, & scriptum sit Domino dicente: *Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & effoderunt sibi lacus detritos, qui non possunt aquam portare.* Et iterum divina

scriptu-

ſcriptura moneat, & dicat: *Ab aqua aliena abſtine te, & a fonte aquæ alienæ ne biberis.* Oportet ergo mundari, & ſanctificari aquam prius a ſacerdote, ut poſſit baptiſmo ſuo peccata hominis qui baptizatur, abluere; quia per Ezechielem prophetam Dominus dicit: *Et aſpergam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus immuditiis veſtris, & ab omnibus ſimulacris veſtris emundabo vos, & dabo vobis cor novum, & ſpiritum novum dabo in vobis.* Quomodo autem mundare & ſanctificare aquam poteſt, qui ipſe immundus eſt, & apud quem ſpiritus ſanctus non eſt? cum Dominus dicat in Numeris: *Et omnia quæcumque tetigerit immundus, immunda erunt.* Aut quo modo baptizans dare alteri remiſſam peccatorum poteſt, qui ipſe ſua peccata deponere extra eccleſiam non poteſt? Sed & ipſa interrogatio quæ fit in baptiſmo, teſtis eſt veritatis. Nam cum dicimus: *Credis in vitam æternam, & remiſſionem peccatorum per ſanctam eccleſiam?* intelligimus remiſſionem peccatorum non niſi in eccleſia dari, apud hæreticos autem, ubi eccleſia non ſit, non poſſe peccata dimitti. Itaque qui hæreticos baptizare poſſe aſſerunt, aut interrogationem mutent, aut vindicent veritatem, niſi ſi eis & eccleſiam tribuunt, quos baptiſma habere contendunt. Ungi quoque neceſſe eſt eum, qui baptizatus ſit, ut accepto chriſmate, id eſt, unctione, eſſe unctus Dei, & habere in ſe gratiam Chriſti poſſit. Porro autem euchariſtia eſt, unde baptizati unguntur oleo in altari ſanctificato. Sanctificare autem non potuit olei creaturam, qui nec altare habuit, nec eccleſiam. Unde nec unctio ſpiritalis apud hæreticos poteſt eſſe, quando conſtet oleum ſanctificari, & euchariſtiam fieri apud illos omnino non poſſe. Scire autem & meminiſſe debemus ſcriptum eſſe: *Oleum peccatoris non ungat caput meum:* quod ante in pſalmis præmonuit ſpiritus ſanctus, ne quis exorbitans, & a via veritatis exerrans,

apud

apud hæreticos & Christi adversarios ungeretur. Sed & pro baptizato quam precem facere potest sacerdos sacrilegus & peccator? cum scriptum sit: *Deus peccatorem non audit: sed qui eum coluerit, & voluntatem ejus fecerit, illum audit.* Quis autem potest dare, quod ipse non habeat, aut quomodo potest spiritalia agere, qui ipse amiserit spiritum sanctum? Et iccirco baptizandus est & innovandus, qui ad ecclesiam rudis venit, ut intus per sanctos sanctificetur, quia scriptum est: *Sancti estote, quia & ego sanctus sum, dicit Dominus:* ut qui in errorem seductus est, & foris tinctus, in baptismo vero & ecclesiastico etiam hoc ipsum deponat, quod homo ad Deum veniens, dum sacerdotem quærit, in sacrilegum fraude erroris incurrit. Ceterum probare est hæreticorum & schismaticorum baptisma consentire in id, quod illi baptizaverint. Neque enim potest pars illic inanis esse, & pars prævalere. Si baptizare potuit, potuit & spiritum sanctum dare. Si autem spiritum sanctum dare non potest, quia foris constitutus cum sancto spiritu non est, nec baptizare venientem potest, quando & baptisma unum sit, & spiritus sanctus unus, & una ecclesia a Christo Domino super Petrum origine unitatis & ratione fundata. Ita fit, ut cum omnia apud illos inania & falsa sint, nihil eorum quæ illi gesserint probari a nobis debeat. Quid enim potest ratum & firmum esse apud Deum, quod illi faciunt, quos Dominus hostes & adversarios suos dicit in evangelio suo ponens: *Qui non est mecum adversum me est; & qui non mecum colligit, spargit?* Et beatus quoque apostolus Joannes mandata Domini & præcepta custodiens, in epistola sua posuerit, dicens: *Audistis quia antichristus venit. Nunc autem antichristi multi facti sunt. Unde cognoscimus quia novissima hora est. Ex nobis exierunt, sed non fuerunt ex nobis. Si enim fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum.* Unde nos quoque colligere, & consi-

considerare debemus, an qui adversarii sunt Domini, & appellati sunt antichristi, possint dare gratiam Christi. Quare qui cum Domino sumus, & unitatem Domini tenemus, & secundum ejus dignationem sacerdotium ejus in ecclesia administramus, quocumque adversarii ejus & antichristi faciunt, repudiare & rejicere, & pro prophanis habere debemus, & eis qui de errore & pravitate venientes, agnoscunt unius ecclesiæ veram fidem, dare illis per omnia divinæ gratiæ sacramenta & unitatis & fidei veritatem. Optamus vos, fratres carissimi, semper bene valere.

EPISTOLA LXXI.

Ad Quintum de hæreticis baptizandis.

CYPRIANUS Quinto fratri salutem. Retulit ad me, frater carissime, Lucianus compresbyter noster, te desiderasse, ut significaremus tibi quid sentiamus de his, qui apud hæreticos, & schismaticos baptizati videntur. De qua re quid nuper in concilio plurimi coepiscopi cum compresbyteris qui aderant, censuerimus, ut scires, ejusdem epistolæ exemplum tibi misi. Nescio etenim, qua præsumptione ducuntur quidam de collegis nostris, ut putent eos qui apud hæreticos tincti sunt, quando ad nos venerint, baptizari non oportere, eo quod dicant unum baptisma esse; quod unum scilicet ideo est, quia ecclesia una est, & esse baptisma extra ecclesiam non potest. Nam cum duo baptismata esse non possint, si hæretici vere baptizant, ipsi habent baptisma. Et qui hoc illis patrocinium de auctoritate sua præstat, cedit illis, & consentit, ut hostis & adversarius Christi habere videatur abluendi, & purificandi, & sanctificandi hominis potestatem. Nos autem dicimus eos qui inde veniunt, non rebaptizari apud nos, sed baptizari. Neque enim accipiunt

illic aliquid, ubi nihil est; sed veniunt ad nos, ut hic accipiant, ubi & gratia, & veritas omnis est; quia & gratia, & veritas una est. Porro autem quidam de collegis nostris malunt hæreticis honorem dare, quam nobis consentire; & dum unius baptismi assevera-tione baptizare venientes nolunt, sic aut duo baptismata ipsi faciunt, dum & apud hæreticos baptisma esse dicunt, aut certe, quod est gravius, hæreticorum sordidam & prophanam tinctionem vero, & unico, & legitimo ecclesiæ catholicæ baptismo præponere, & præferre contendunt, non considerantes scriptum esse: *Qui baptizatur a mortuo, quid proficit lavatio ejus?* Manifestum est autem eos, qui non sunt in ecclesia Christi inter mortuos computari, nec posse ab eo vivificari alterum, qui ipse non vivat, quando una sit ecclesia, quæ vitæ æternæ gratiam consecuta, & vivit in æternum, & vivificat Dei populum. Et dicunt se in hoc veterem consuetudinem sequi, quando apud veteres hæreseos & schismatum prima adhuc fuerint initia, ut hi illic essent, qui de ecclesia recedebant, & hic baptizati prius fuerant; quos tunc tamen ad ecclesiam revertentes, & pœnitentiam agentes necesse non erat baptizare. Quod nos quoque hodie observamus, ut quos constet hic baptizatos esse, & a nobis ad hæreticos transisse, si postmodum peccato suo cognito, & errore digesto ad veritatem, & matricem redeant, satis sit in pœnitentiam manum imponere; ut quia ovis jam fuerat, hanc ovem abalienatam & errabundam in ovile suum pastor recipiat. Si autem, qui ab hæreticis venit, baptizatus in ecclesia prius non fuit, sed alienus in totum & prophanus venit, baptizandus est, ut ovis fiat, quia una est aqua in ecclesia sancta, quæ oves faciat. Et iccirco quia nihil potest esse commune mendacio & veritati, tenebris & luci, morti & immortalitati, antichristo & christo, per omnia debemus ecclesiæ catholicæ unitatem tenere,

nec

nec in aliquo fidei & veritatis hostibus cedere. Non est autem consuetudine præscribendum, sed ratione vincendum. Nam nec Petrus, quem primum Dominus elegit, & super quem ædificavit ecclesiam suam, cum secum Paulus de circumcisione postmodum disceptaret, vindicavit sibi aliquid insolenter, aut arroganter assumpsit, ut diceret se primatum tenere, & obtemperari a novellis & posteris sibi potius oportere. Nec despexit Paulum, quod ecclesiæ prius persecutor fuisset, sed consilium veritatis admisit, & rationi legitimæ quam Paulus vindicabat, facile consensit, documentum scilicet nobis & concordiæ, & patientiæ tribuens, ut non pertinaciter nostra amemus, sed quæ aliquando a fratribus & collegis nostris utiliter & salubriter suggeruntur, si sint vera & legitima, ipsa potius nostra ducamus. Cui rei Paulus quoque prospiciens, & concordiæ & paci fideliter consulens in epistola sua posuit, dicens: *Propheta autem duo aut tres loquantur, & ceteri examinent. Si autem alii revelatum fuerit sedenti, ille prior taceat.* Qua in parte docuit, & ostendit multa singulis in melius revelari, & debere unumquemque non pro eo quod semel inbiberat, & tenebat, pertinaciter congredi, sed si quid melius & utilius exstiterit, libenter amplecti. Non enim vincimur quando offeruntur nobis meliora, sed instruimur, maxime in his, quæ ad ecclesiæ unitatem pertinent, & spei ac fidei nostræ veritatem; ut nos sacerdotes Dei, & ecclesiæ ejus de ipsius dignatione præpositi, sciamus remissam peccatorum non nisi in ecclesia dari posse, nec posse adversarios Christi quidquam sibi circa ejus gratiam vindicare. Quod quidem & Agrippinus, bonæ memoriæ vir, cum ceteris coepiscopis suis, qui illo in tempore in provincia Africa & Numidia ecclesiam Domini gubernabant, statuit, & librato consilii communis examine firmavit. Quorum sententiam & religio-

ligiosam, & legitimam, & salutarem, fidei & ecclesiæ catholicæ congruentem, nos etiam secuti sumus. Et quales super hac re litteras fecerimus ut scires, exemplum earum ad notitiam tam tuam, quam coepiscoporum nostrorum qui illic sunt, pro communi dilectione transmisimus. Opto te, frater carissime, semper bene valere.

EPISTOLA LXXII.

Ad Stephanum Papam de Concilio.

CYPRIANUS & ceteri Stephano fratri salutem. Ad quædam disponenda, & consilii communis examinatione limanda, necesse habuimus, frater carissime, convenientibus in unum pluribus sacerdotibus cogere, & celebrare concilium, in quo multa quidem prolata atque transacta sunt. Sed de eo vel maxime tibi scribendum, & cum tua gravitate ac sapientia conferendum fuit, quod magis pertineat & ad sacerdotalem auctoritatem, & ad ecclesiæ catholicæ unitatem pariter ac dignitatem de divinæ dispositionis ordinatione venientem, eos qui sint foris extra ecclesiam tincti, & apud hæreticos & schismaticos prophanæ aquæ labe maculati, quando ad nos atque ad ecclesiam, quæ una est, venerint, baptizari oportere; eo quod parum sit eis manum imponere ad accipiendum spiritum sanctum, nisi accipiant & ecclesiæ baptismum. Tunc enim demum plene sanctificari, & esse filii Dei possunt, si sacramento utroque nascantur, cum scriptum sit: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest introire in regnum Dei.* Invenimus enim etiam in actis apostolorum, hoc esse ab apostolis custoditum, & salutaris fidei veritate servatum, ut cum in domo Cornelii centurionis super ethnicos, qui illic aderant, fidei calore ferventes, & in Dominum

num toto corde credentes descendisset spiritus sanctus, quo adimpleti variis linguis Deum benedicerent: nihilominus tamen beatum apostolum Petrum, divini præcepti atque evangelii memorem præcepisse; ut baptizarentur iidem illi, qui jam fuerant sancto spiritu pleni, ut nihil prætermissum videretur, quo minus per omnia divini præcepti atque evangelii legem apostolica magisteria servarent. Baptismum autem non esse quo hæretici utuntur, nec quemquam apud eos, qui Christo adversantur, per gratiam Christi posse proficere, diligenter nuper expressum est in epistola, quæ ad Quintum collegam nostrum, in Mauritania constitutum super ea re scripta est, item in litteris, quas collegæ nostri ad coepiscopos in Numidia præsidentes ante fecerunt; cujus utriusque epistolæ exempla subdimus hic. Addimus plane & adjungimus, frater carissime, consensu & auctoritate communi, ut etiam si qui presbyteri aut diaconi, qui vel in ecclesia catholica prius ordinati fuerint, & postmodum perfidi ac rebelles contra ecclesiam steterint, vel apud hæreticos a pseudoepiscopis & antichristis contra Christi dispositionem prophana ordinatione promoti sint, & contra altare unum atque divinum sacrificia foris falsa, ac sacrilega offerre conati sint, eos quoque hac conditione suscipi cum revertuntur, ut communicent laici, & satis habeant quod admittuntur ad pacem, qui hostes pacis exstiterint, nec debere eos revertentes ea apud nos ordinationis & honoris arma retinere, quibus contra nos rebellaverint. Oportet enim sacerdotes & ministros qui altari & sacrificiis deserviunt, integros atque immaculatos esse, cum Dominus Deus in Levitico loquatur, & dicat: *Homo in quo fuerit macula & vitium, non accedet offerre dona Deo.* Item in Exodo hæc eadem præcipiat & dicat: *Et sacerdotes qui accedunt ad Dominum Deum, sanctificentur, ne forte derelinquat illos Dominus.*

Et iterum: *Et cum accedunt ministrare ad altare sancti, non adducent in se delictum, ne moriantur.* Quod autem majus potest esse delictum, aut quæ macula deformior, quam adversus Christum stetisse, quam ecclesiam ejus, quam ille sanguine suo paravit, & condidit, dissipasse, quam evangelicæ pacis ac dilectionis oblitum, contra unanimem & concordem Dei populum hostilis discordiæ furore pugnasse? Qui etsi postmodum ad ecclesiam redeunt, restituere tamen eos, & secum revocare non possunt, qui ab eis seducti, & foris morte præventi extra ecclesiam sine communicatione & pace perierunt; quorum animæ in die judicii de ipsorum manibus expetentur, qui perditionis auctores & duces exstiterunt. Et iccirco satis est talibus revertentibus veniam dari. Non tamen debet in domo fidei perfidia promoveri. Nam quid bonis & innocentibus, atque ab ecclesia non recedentibus reservamus, si eos qui a nobis recesserint, & contra ecclesiam steterint, honoramus? Hæc ad conscientiam tuam, frater carissime, & pro honore communi, & pro simplici dilectione pertulimus, credentes etiam tibi pro religionis tuæ & fidei veritate placere, quæ & religiosa pariter & vera sunt. Ceterum scimus quosdam quod semel inbiberint, nolle deponere, nec propositum suum facile mutare, sed salvo inter collegas pacis & concordiæ vinculo quædam propria, quæ apud se semel sint usurpata, retinere. Qua in re nec nos vim cuiquam facimus, aut legem damus, quando habeat in ecclesiæ administratione voluntatis suæ arbitrium liberum unusquisque præpositus, rationem actus sui Domino redditurus. Optamus te, frater carissime, semper bene valere.

EPI-

EPISTOLA. LXXIII.

Ad Jubajanum de hæreticis baptizandis.

CYPRIANUS Jubajano fratri salutem. Scripsisti mihi, frater carissime, desiderans significari tibi motum animi nostri, quid nobis videatur de hæreticorum baptismo, qui foris positi, & extra ecclesiam constituti vindicant sibi rem nec juris sui, nec potestatis. Quod nos nec ratum possumus, nec legitimum computare, quando hoc apud eos esse constet illicitum. Et quoniam jam super hac re quid sentiremus, litteris nostris expressimus, ut compendium facerem, exemplum earumdem litterarum tibi misi, quid in concilio, cum complures adessemus, decreverimus, quid item postea Quinto collegæ nostro de eadem re quærenti rescripserim. Et nunc quoque cum in unum convenissemus tam provinciæ Africæ quam Numidiæ episcopi, numero septuaginta & unus, hoc idem denuo sententia nostra firmavimus, statuentes unum baptisma esse, quod sit in ecclesia catholica constitutum, ac per hoc non rebaptizari, sed baptizari a nobis, quicumque ab adultera & prophana aqua veniunt abluendi, & sanctificandi salutaris aquæ veritate. Nec nos movet, frater carissime, quod in litteris tuis complexus es, Novatianenses rebaptizare eos, quos a nobis sollicitant, quando ad nos omnino non pertineat, quid hostes ecclesiæ faciant, dummodo teneamus ipsi potestatis nostræ honorem, & rationis ac veritatis firmitatem. Nam Novatianus simiarum more, quæ cum homines non sint, humana tamen imitantur, vult ecclesiæ catholicæ auctoritatem sibi, & veritatem vindicare, quando ipse in ecclesia non sit, immo adhuc insuper contra ecclesiam rebellis & hostis exstiterit. Sciens etenim unum esse baptisma, hoc unum sibi vindicat, ut apud se esse ecclesiam dicat,

cat, & nos hæreticos faciat. Nos autem, qui ecclesiæ unius caput & radicem tenemus, pro certo scimus & fidimus, nihil illi extra ecclesiam licere, & baptisma, quod est unum, apud nos esse, ubi & ipse baptizatus prius fuerat, quando divinæ unitatis & rationem & veritatem tenebat. Quod si in ecclesia baptizatos rebaptizandos foris extra ecclesiam Novatianus existimat, a se incipere debuerat, ut prior extraneo & hæretico baptismo rebaptizaretur, qui post ecclesiam, immo & contra ecclesiam baptizando, foris opinatur. Quale est autem, ut quia hoc Novatianus facere audet, nos putemus non esse faciendum? Quid ergo? Quia & honorem cathedræ sacerdotalis Novatianus usurpat, num iccirco nos cathedræ renuntiare debemus? Aut quia Novatianus altare collocare, & sacrificia offerre contra fas nititur, ab altari & sacrificiis cessare nos oportet, ne paria & similia cum illo celebrare videamur? Vanum prorsus & stultum est, ut quia Novatianus extra ecclesiam vindicat sibi veritatis imaginem, relinquamus ecclesiæ veritatem. Apud nos autem non nova, aut repentina res est, ut baptizandos censeamus eos, qui ab hæreticis ad ecclesiam veniunt, quando multi jam anni sint, & longa ætas, ex quo sub Agrippino, bonæ memoriæ viro, convenientes in unum episcopi plurimi hoc statuerint, atque exinde in hodiernum tot millia hæreticorum in provinciis nostris ad ecclesiam conversi, non aspernati sint neque cunctati, immo & rationabiliter & libenter amplexi sint, ut lavacri vitalis & salutaris baptismi gratiam consequerentur. Neque enim difficile est doctori, vera & legitima insinuare ei, qui hæretica pravitate damnata, & ecclesiastica veritate comperta, ad hoc venit ut discat, ad hoc discit ut vivat. Nos non debemus stuporem hæreticis patrocinio consensus nostri augere, cum libenter ac prompte obtemperant veritati. Plane quo-

niam

niam inveni in epistola, cujus exemplum ad me transmisisti, scriptum esse quod quærendum non sit, quis baptizaverit, quando is qui baptizatus sit, accipere remissam peccatorum potuerit secundum quod credidit; prætereundum hunc locum non putavi, maxime cum in eadem epistola animadverterim, etiam Marcionis fieri mentionem, ut nec ab ipso venientes dicat baptizari oportere, quod jam in nomine Jesu Christi baptizati esse videantur. Considerare itaque debemus fidem eorum, qui foris credunt, an secundum eamdem fidem possint aliquid gratiæ consequi. Nam si fides una est nobis & hæreticis, potest esse & gratia una. Si eumdem patrem, eumdem filium, eumdem spiritum sanctum, eamdem ecclesiam confitentur nobiscum Patripassiani, Anthropiani, Valentiniani, Appellatiani, Ophitæ, Marcionitæ, & ceteræ hæreticorum pestes, & gladii, ac venena subvertendæ veritatis, potest illic & baptisma unum esse, si est & fides una. Ac ne longum sit per hæreses universas decurrere, & singularum vel ineptias vel insanias recensere, quia nec delectat id dicere, quod aut horret, aut pudet nosse, de Marcione interim solo, cujus mentio in epistola a te ad nos transmissa facta est, examinemus, an possit baptismatis ejus ratio constare. Dominus enim post resurrectionem discipulos suos mittens, quemadmodum baptizare deberent, instruxit & docuit, dicens: *Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Ite ergo & docete gentes omnes, baptizantes eos in nomine patris & filii & spiritus sancti.* Insinuat trinitatem, cujus sacramento gentes baptizarentur. Numquid hanc trinitatem Marcion tenet? Numquid eumdem asserit, quem & nos patrem creatorem? Numquid eumdem novit filium Christum de Maria virgine natum, qui sermo caro factus sit, qui peccata nostra portaverit, qui mortem moriendo vicerit, qui resurrectionem carnis per

semetipsum primus initiaverit, & discipulis suis quod in eadem carne resurrexisset, ostenderit? Longe alia est apud Marcionem; sed & apud ceteros hæreticos fides. Immo nihil est apud illos nisi perfidia, & blasphemia, & contentio sanctitatis & veritatis inimica. Quomodo ergo potest videri qui apud illos baptizatur, consecutus esse peccatorum remissam, & divinæ indulgentiæ gratiam per suam fidem, qui ipsius fidei non habuerit veritatem? Si enim, sicut quibusdam videtur, secundum fidem suam quis accipere aliquid foris extra ecclesiam potuit, utique id accepit, quod credidit. Falsum autem credens verum accipere non potuit, sed potius adultera ad prophana, secundum quod credebat, accepit. Quem locum prophani & adulteri baptismi subtiliter Hieremias propheta perstringit, dicens: *Ut quid, qui contristant me, prævalent? Plaga mea solida est, unde sanabor? Deum fit, facta est mihi quasi aqua mendax non habens fidem.* Mentionem facit per prophetam spiritus sanctus aquæ mendacis, & fidem non habentis. Quæ est hæc aqua mendax & perfida? Utique ea quæ baptismi imaginem mentitur, & gratiam fidei adumbrata simulatione frustratur. Quod si secundum pravam fidem baptizari aliquis foris, & remissam peccatorum consequi potuit, secundum eamdem fidem consequi & spiritum sanctum potuit, & non est necesse ei venienti manum imponi, ut spiritum sanctum consequatur, & signetur. Aut utrumque enim fide sua foris consequi potuit, aut neutrum eorum, qui foris fuerat, accepit. Manifestum est autem, ubi & per quos remissa peccatorum dari possit, quæ in baptismo scilicet datur. Nam Petro primum Dominus, super quem ædificavit ecclesiam, & unde unitatis originem instituit & ostendit, potestatem istam dedit, ut id solveretur in cælis, quod ille solvisset in terris. Et post resurrectionem quoque ad apostolos loquitur dicens: *Sicut misit*

me

me pater, & ego mitto vos. Hoc cum dixisset, inspiravit, & ait illis: Accipite spiritum sanctum. Si cujus remiseritis peccata, remittentur illi; si cujus tenueritis, tenebuntur. Unde intelligimus non nisi in ecclesia præpositis, & in evangelica lege ac dominica ordinatione fundatis, licere baptizare, & remissam peccatorum dare, foris autem nec ligari aliquid posse nec solvi, ubi non sit, qui aut ligare possit aliquid, aut solvere. Nec hoc, frater carissime, sine scripturæ divinæ auctoritate proponimus, ut dicamus certa lege ac propria ordinatione divinitus cuncta esse disposita, nec posse quemquam contra episcopos & sacerdotes usurpare sibi aliquid, quod non sit sui juris & potestatis. Nam & Chore & Dathan & Abiron contra Moysen & Aaron sacerdotem sacrificandi sibi licentiam usurpare conati sunt; nec tamen quod illicite ausi sunt, impune fecerunt. Et filii Aaron, qui alienum ignem altari imposuerunt, in conspectu statim Domini indignantis exstincti sunt. Quod supplicium manet eos, qui alienam aquam baptismo inferunt falso, ut divina censura ulciscatur, & vindicet id hæreticos contra ecclesiam gerere, quod non nisi soli liceat ecclesiæ. Quod autem dicunt quidam de eis qui in Samaria baptizati fuerant, advenientibus apostolis Petro & Joanne, tantum super eos manum impositam esse, ut acciperent spiritum sanctum, rebaptizatos tamen non esse, locum istum, frater carissime, ad præsentem causam videmus omnino non pertinere. Illi enim qui in Samaria crediderant, fide vera crediderant, & intus in ecclesia, quæ una est, & cui soli gratiam baptismi dare, & peccata solvere permissum est, a Philippo diacono, quem iidem apostoli miserant, baptizati erant. Et iccirco quia legitimum & ecclesiasticum baptismum consecuti fuerant, baptizari eos ultra non oportebat, sed tantummodo quod deerat, id a Petro & Joanne factum est, ut oratione

pro

pro eis habita, & manu imposita, invocaretur & infunderetur super eos spiritus sanctus. Quod nunc quoque apud nos geritur, ut qui in ecclesia baptizantur, præpositis ecclesiæ offerantur, & per nostram orationem ac manus impositionem spiritum sanctum consequantur, & signaculo dominico consummentur. Non est ergo, frater carissime, quod hæreticis cedendum existimemus, ut baptisma, quod non nisi uni & soli ecclesiæ datum sit, prodendum putemus. Boni militis est, adversus rebelles & hostes imperatoris sui castra defendere. Gloriosi ducis est, commissa sibi signa servare. Scriptum est: *Dominus Deus tuus Deus zelans est.* Qui spiritum Dei accepimus, zelum divinæ fidei habere debemus. Quo zelo Phinees placuit, & Deum promeritus indignantis iram populo pereunte lenivit. Quid adulteram & alienigenam & divinæ unitatis inimicam in acceptum referimus, qui non nisi unum Christum & unam ejus ecclesiam novimus? Ecclesia paradisi instar exprimens arbores fructiferas intra muros suos intus includit, ex quibus quæ non facit fructum bonum, exciditur, & in ignem mittitur. Has arbores rigat quatuor fluminibus, id est, evangeliis quatuor, quibus baptismi gratiam salutaris cælesti inundatione largitur. Numquid de ecclesiæ fontibus rigare potest, qui intus in ecclesia non est? Numquid paradisi potus salubres & salutares impertire cuiquam potest, qui perversus, & a semetipso damnatus, & extra paradisi fontes relegatus aruit, & æternæ sitis siccitate defecit? Clamat Dominus, ut qui sitit, veniat & bibat de fluminibus aquæ vivæ, quæ de ejus ventre fluxerunt. Quo venturus est qui sitit, utrumne ad hæreticos, ubi fons & fluvius aquæ vitalis omnino non est, an ad ecclesiam, quæ una est, & super unum, qui & claves ejus accepit, Domini voce fundata est? Hæc est una, quæ tenet & possidet omnem sponsi sui & domini potestatem. In hac præsi-

præsidemus, pro honore ejus atque unitate pugnamus, hujus & gratiam pariter & gloriam fideli devotione defendimus. Nos de divino permissu rigamus sitientem Dei populum, nos custodimus terminos vitalium fontium. Si possessionis ergo nostræ jus tenemus, si sacramentum unitatis agnoscimus, cur prævaricatores veritatis, cur proditores unitatis existimamur? Aqua ecclesiæ fidelis & salutaris & sancta corrumpi, & adulterari non potest, sicut & ipsa ecclesia incorrupta & casta & pudica est. Si ecclesiæ devoti & in ecclesia constituti sunt hæretici, possunt & baptismo ejus & ceteris salutaribus bonis uti. Si autem in ecclesia non sunt, immo & contra ecclesiam faciunt, quomodo baptizare baptismo ecclesiæ possunt? Neque enim parva res hæreticis & modica conceditur, quando a nobis baptisma eorum in acceptum refertur, cum inde incipiat omnis fidei origo, & ad spem vitæ æternæ salutaris ingressio, & purificandis ac vivificandis Dei servis divina dignatio. Nam si baptizari quis apud hæreticos potuit, utique & remissam peccatorum consequi potuit. Si peccatorum remissam consecutus est, & sanctificatus est, & templum Dei factus est, si sanctificatus est, si templum Dei factus est, quæro cujus Dei? Si creatoris, non potuit, quia in eum non credidit. Si Christi, nec hujus fieri potuit templum, qui negat Deum Christum. Si spiritus sancti, cum tres unum sint, quomodo spiritus sanctus placatus esse ei potest, qui aut filii aut patris inimicus est? Proinde frustra quidam qui ratione vincuntur, consuetudinem nobis opponunt; quasi consuetudo major sit veritate, aut non id sit in spiritalibus sequendum, quod in melius fuerit a sancto spiritu revelatum. Ignosci enim potest simpliciter erranti, sicut de se ipso dicit beatus apostolus Paulus: *Qui primo*, inquit, *fui blasphemus, & persecutor, & injuriosus; sed misericordiam merui, quia ignorans feci.* Post inspirationem vero & revelationem

factam,

factam, qui in eo quod erraverat, perseverat prudens & sciens, sine venia ignorantiæ peccat. Præsumptione enim atque obstinatione quadam nititur, cum ratione superetur. Nec quisquam dicat, quod accepimus ab apostolis, hoc sequimur, quando apostoli non nisi unam ecclesiam tradiderunt, & baptisma unum, quod non nisi in eadem ecclesia sit constitutum, & neminem inveniamus ab apostolis, cum apud hæreticos baptizatus esset, in eodem baptismo admissum esse, & communicasse, ut videantur apostoli baptisma hæreticorum probasse. Quod enim quidam dicunt, quasi ad hæreticorum suffragium pertineat, quod dixerit apostolus Paulus: *Verumtamen omni modo, sive per occasionem, sive per veritatem Christus annuntietur*, invenimus hoc quoque ad eorum patrocinium, qui hæreticis suffragantur & plaudunt, nihil posse proficere. Neque enim de hæreticis, aut de eorum baptismo loquebatur in epistola sua Paulus; ut aliquid, quod ad hanc rem pertineat, posuisse ostendatur. Loquebatur de fratribus sive inordinate, & contra ecclesiasticam disciplinam ambulantibus, sive evangelicam veritatem de Dei timore servantibus. Et quosdam ex eis posuit verbum Domini constanter atque intrepide locutos, quosdam vero in invidia & dissensione versatos, quosdam servasse circa se benevolam caritatem, aliquos vero habuisse malevolam dissensionem, se tamen patienter omnia sustinere, dummodo sive in veritatem, sive per occasionem nomen Christi, quod Paulus prædicabat, ad plurimorum notitiam perveniret, & nova adhuc ac rudis sermonis seminatio loquentium prædicatione crebresceret. Porro aliud est eos, qui intus in ecclesia sunt, de nomine Christi loqui, aliud est eos qui foris sunt, & contra ecclesiam faciunt, in nomine Christi baptizare. Quare qui hæreticis patrocinantur, non id proferant, quod Paulus de fratribus posuit, sed ostendant si hære-

tico

tico aliquid concedendum putavit, aut si fidem & baptisma eorum probavit, aut si perfidos & blasphemos remissionem peccatorum accipere extra ecclesiam posse constituit. Si autem quid apostoli de hæreticis senserint, consideremus, inveniemus eos in omnibus epistolis suis execrari, & detestari hæreticorum sacrilegam pravitatem. Nam cum dicant sermonem eorum ut cancer serpere, quomodo potest is sermo dare remissam peccatorum, qui ut cancer serpit ad aures audientium? Et cum dicant nullam participationem esse justitiæ & iniquitati, nullam communionem lumini & tenebris, quomodo possunt aut tenebræ illuminare, aut iniquitas justificare? Et cum dicant de Deo eos non esse, sed esse de antichristi spiritu, quomodo gerunt spiritalia & divina, qui sunt hostes Dei, & quorum pectora obsederit spiritus antichristi? Quare si rejectis humanæ contentionis erroribus, ad evangelicam auctoritatem, atque ad apostolicam traditionem sincera & religiosa fide revertamur, intelligemus nihil eis ad gratiam ecclesiasticam & salutarem licere, qui spargentes atque impugnantes ecclesiam Christi, a Christo ipso adversarii, ab apostolis vero ejus antichristi nominantur. Non est autem quod aliquis ad circumveniendam christianam veritatem Christi nomen opponat, ut dicat; In nomine Jesu Christi ubicumque & quomodocumque baptizati, gratiam baptismi sunt consecuti, quando ipse Christus loquatur & dicat: *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum*; & iterum præmoneat atque instruat, ne quis a pseudoprophetis & pseudochristis in nomine suo facile fallatur. *Multi*, inquit, *venient in nomine meo dicentes: Ego sum Christus, & multos fallent*, & postea addidit dicens: *Vos autem cavete. Ecce prædixi vobis omnia.* Unde apparet non ea statim suscipienda & assumenda, quæ jactantur in nomine Christi, sed quæ geruntur in Christi veritate.

Quod

Quod enim in evangeliis & in apostolorum epistolis Jesu Christi nomen insinuatur ad remissionem peccatorum, non ita est, quasi aut sine patre, aut contra patrem prodesse cuiquam solus filius possit, sed ut Judæis, qui jactitabant se patrem habere, ostenderetur, quod nihil eis pater profuturus esset, nisi in filium crederent, quem ille misisset. Nam qui Deum patrem creatorem sciebant, filium quoque Christum scire debebant, nec sibi blandirentur & plauderent de solo patre sine filii ejus agnitione, qui & dicebat: *Nemo venit ad patrem nisi per me.* Duorum autem cognitionem esse quæ salvet, idem ipse manifestat dicens: *Hac est autem vita æterna, ut cognoscant te solum & verum Deum, & quem misisti Jesum Christum.* Cum ergo ex ipsius Christi prædicatione & contestatione pater ante cognoscendus sit, qui misit, tunc deinde Christus, qui missus est, nec possit esse spes salutis, nisi duobus simul cognitis, quomodo non cognito, immo & blasphemato Deo patre, qui apud hæreticos Christi nomine baptizati dicuntur, peccatorum remissam consecuti judicantur? Alia enim fuit Judæorum sub apostolis ratio, alia est gentilium conditio. Illi, quia jam legis & Moysi antiquissimum baptisma fuerant adepti, in nomine quoque Jesu Christi erant baptizandi, secundum quod in actis apostolorum Petrus ad eos loquitur, & dicit: *Pænitemini, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Domini Jesu Christi in remissionem peccatorum, & accipietis donum spiritus sancti. Vobis enim est hæc promissio & filiis vestris, & omnibus deinceps, quoscumque advocaverit Dominus Deus noster.* Jesu Christi mentionem facit Petrus, non quasi pater omitteretur, sed ut patri quoque filius adjungeretur. Denique ubi post resurrectionem a Domino apostoli ad gentes mittuntur, in nomine patris & filii & spiritus sancti baptizare gentiles jubentur. Quomodo ergo quidam dicunt foris extra ecclesiam

ecclesiam immo & contra ecclesiam, modo in nomine Jesu Christi, ubicumque & quomodocumque gentilem baptizatum, remissionem peccatorum consequi posse, quando ipse Christus gentes baptizari jubeat in plena & adunata trinitate. Nisi si qui Christum negat, negatur a Christo; qui patrem ejus negat, quem ipse Christus confessus sit, non negatur, & qui in eum blasphemat, quem Christus Dominum & Deum suum dixerit, remuneratus a Christo remissionem peccatorum, & baptismi sanctificationem consequitur. Qua autem potestate consequi in baptismo remissionem peccatorum potest, negans Deum creatorem patrem Christi, quando ipsam potestatem qua baptizamur, & sanctificamur, ab eodem patre Christus acceperit; quem majorem dixerit, a quo clarificari petierit, cujus voluntatem usque ad obsequium bibendi calicis & subeundæ mortis impleverit? Quid est igitur aliud, quam participem hæreticis blasphemantibus fieri, defendere velle & asserere, quod remissam peccatorum accipere in Christi nomine possit blasphemans graviter, & peccans in patrem & Dominum & Deum Christi? Quid deinde illud, quale est, ut qui filium Dei negat, neque patrem habeat, & qui patrem negat, filium habere videatur, cum filius ipse contestetur & dicat: *Nemo potest venire ad me, nisi fuerit illi datum a patre;* ut manifestum sit nullam remissionem peccatorum in baptismo accipi a filio posse, quam constet patrem non dedisse, maxime quando adhuc idem repetat, & dicat: *Omnis plantatio quam non plantavit pater meus cælestis, eradicabitur.* Quod si Christi discipuli discere a Christo nolunt, quantum venerationis & honoris paterno nomini debeatur, vel de exemplis terrenis ac sæcularibus discant, & sciant Christum non sine maxima exprobratione posuisse: *Filii sæculi hujus prudentiores sunt filiis lucis.* In sæculo isto si cujus patri aliquis convicium fecerit, si

contumeliosus ac procax, pudorem ejus & honorem maledico ore laceraverit, indignatur filius & irascitur, & læsi patris injuriam, quibus potest viribus, vindicare conatur. Tu Christum putas impiis & sacrilegis, & in patrem suum plasphemis impunitatem dare, & eis in baptismo peccata dimittere, quos constet baptizatos eadem adhuc in personam patris maledicta congerere, & incessabili blasphemantis linguæ scelere peccare? Hoc christianus, hoc Dei servus potest aut mente concipere, aut fide credere, aut sermone proferre? Et ubi erunt legis præcepta divinæ, quæ dicunt: *Honora patrem & matrem*, si vocabulum patris quod in homine honorari præcipitur, in Deo impune violatur? Ubi erit quod ipse Christus in evangelio ponit & dicit: *Qui maledixerit patri aut matri, morte moriatur*, si is qui maledicentes parentibus carnalibus puniri, & interfici mandat, in cælestem & spiritalem patrem maledicos, atque ecclesiæ matris inimicos ipse vivificat? Execranda ac detestanda res a quibusdam prorsus asseritur, ut is qui blasphemantem in spiritum sanctum reum futurum peccati æterni comminatur, idem in patrem Deum blasphemos salutari baptismo sanctificare dicatur. Et nunc qui talibus ad ecclesiam venientibus sine baptismo communicandum existimant, non putant se alienis, immo æternis peccatis communicare, admittentes sine baptismo eos, qui non nisi in baptismo possint blasphemiarum suarum peccata deponere. Quam vanum est porro & perversum, ut cum ipsi hæretici repudiato & relicto vel errore, vel scelere in quo prius fuerant, agnoscant ecclesiæ veritatem, nos veritatis ejusdem jura & sacramentum mutilemus, & venientibus ac pœnitentibus dicamus eos remissionem peccatorum consecutos esse, quando illi & se peccasse, & propter hoc ad ecclesiæ indulgentiam venire fateantur? Quare ecclesiæ catholicæ fidem ac veritatem, frater carissime, & te-

nere,

nere debemus firmiter, & docere, & per omnia evangelica & apostolica præcepta rationem divinæ dispositionis atque unitatis ostendere. Numquid potest vis baptismi esse major aut potior, quam confessio, quam passio, ut quis coram hominibus Christum confiteatur, & sanguine suo baptizetur? Et tamen neque hoc baptisma hæretico prodest, quamvis Christum confessus, & extra ecclesiam fuerit occisus; nisi si hæreticorum patroni & advocati hæreticos in falsa confessione Christi interfectos, martyres prædicant, & contra apostoli contestationem, qui nihil eos quamvis exustos & occisos dicit posse proficere, gloriam eis & coronam passionis assignant. Quod si hæretico nec baptisma publicæ confessionis & sanguinis proficere ad salutem potest, quia salus extra ecclesiam non est, quanto magis ei nihil proderit, si in latebra & in latronum spelunca adulteræ aquæ contagione tinctus, non tantum peccata antiqua non exposuerit, sed adhuc potius nova & majora cumulaverit? Quare baptisma nobis & hæreticis commune esse non potest, cum quibus nec pater Deus, nec filius Christus, nec spiritus sanctus, nec fides, nec ecclesia ipsa communis est. Et ideo baptizari eos oportet, qui de hæresi ad ecclesiam veniunt; ut qui legitimo & vero atque unico sanctæ ecclesiæ baptismo ad regnum Dei regeneratione divina præparantur, sacramento utroque nascantur, quia scriptum est: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest intrare in regnum Dei.* Quo in loco quidam, quasi evacuare possint humana argumentatione prædicationis evangelicæ veritatem, catecuminos nobis opponunt, si quis ex his antequam in ecclesia baptizetur, in confessione nominis apprehensus fuerit & occisus, an spem salutis & præmium confessionis amittat, eo quod ex aqua prius non sit renatus. Sciant igitur hujusmodi homines suffragatores & fautores hæreticorum, catecuminos illos primo integram

fidem & ecclesiæ veritatem tenere, & ad debellandum diabolum de divinis castris cum plena & sincera Dei patris, & Christi, & spiritus sancti cognitione procedere, deinde nec privari baptismi sacramento, utpote qui baptizentur gloriosissimo & maximo sanguinis baptismo, de quo & Dominus dicebat habere se aliud baptisma baptizari. Sanguine autem suo baptizatos, & passione sanctificatos consummari, & divinæ pollicitationis gratiam consequi, declarat in evangelio idem Dominus, quando ad latronem in ipsa passione credentem & confitentem loquitur, & quod secum futurus sit in paradiso, pollicetur. Quapropter qui fidei & veritati præsumus, eos qui ad fidem & veritatem veniunt, & agentes pœnitentiam remitti sibi peccata deposcunt, decipere non debemus & fallere, sed correctos a nobis ac reformatos ad regnum cælorum disciplinis cælestibus erudire. Sed dicit aliquis: Quid ergo fiet de his, qui in præteritum de hæresi ad ecclesiam venientes, sine baptismo admissi sunt? Potens est Dominus misericordia sua indulgentiam dare, & eos qui ad ecclesiam simpliciter admissi, in ecclesia dormierunt, ab ecclesiæ suæ muneribus non separare. Non tamen quia aliquando erratum est, ideo semper errandum est, cum magis sapientibus, & Deum timentibus congruat, patefactæ & perspectæ veritati libenter atque incunctanter obsequi, quam pertinaciter atque obstinate contra fratres & consacerdotes pro hæreticis reluctari. Nec quisquam existimet hæreticos, eo quod illis baptisma opponitur, quasi secundi baptismi vocabulo scandalizatos, ut ad ecclesiam veniant, retardari. Immo vero hoc ipso magis ad necessitatem veniendi testimonio ostensæ sibi, & probatæ veritatis adiguntur. Nam si viderint judicio ac sententia nostra id decerni & statui, ut baptisma justum & legitimum computetur, quo illic baptizantur, putabunt se ecclesiam quoque, & cetera ecclesiæ munera juste &

legi-

legitime possidere; nec erit causa veniendi ad nos, quando habentes baptisma habere videantur & cetera. Porro autem cum cognoscunt baptisma nullum foris esse, nec remissam peccatorum extra ecclesiam dari posse, avidius ad nos & promptius properant, & munera ac dona ecclesiæ matris implorant, certi pervenire se omnino non posse ad veram divinæ gratiæ pollicitationem, nisi prius venerint ad ecclesiæ veritatem. Nec recusabunt baptizari apud nos hæretici legitimo & vero ecclesiæ baptismo, quando ex nobis didicerint, baptizatos quoque a Paulo eos, qui jam baptismo Joannis baptizati fuissent, sicut legimus in actibus apostolorum. Et nunc apud quosdam de nostris hæreticorum baptisma occupatum asseritur, & invidia quadam quasi rebaptizandi, baptizare post hostes Dei nefas ducitur, cum baptizatos inveniamus quos Joannes baptizaverat, ille Joannes major inter prophetas habitus, ille divina gratia adhuc in utero matris impletus, ille Heliæ spiritu & virtute subnixus, qui non adversarius Domini, sed præcursor ac prædicator fuit, qui Dominum nostrum non tantum verbis prænuntiavit, sed & oculis ostendit, qui ipsum Christum, per quem baptizantur ceteri, baptizavit. Quod si iccirco hæreticus jus baptismi obtinere potuit, quia prior baptizavit, non possidentis erit jam baptisma, sed occupantis; & cum separari a se, & dividi omnino non possint baptisma & ecclesia, qui occupare baptisma prior potuit, & ecclesiam pariter occupavit; & incipis tu illi hæreticus videri, qui præventus posterior esse cœpisti, qui cedendo ac manus dando, jus quod acceperas, reliquisti. Quam periculosum sit autem in divinis rebus, ut quis cedat jure suo & potestate, scriptura sancta declarat, cum in Genesi Esau primatus suos inde perdiderit, nec recipere id postmodum potuerit, quod semel cessit. Hæc tibi breviter pro nostra mediocritate rescripsi-

 mus,

mus, frater cariſſime, nemini præſcribentes aut præjudicantes, quo minus unuſquiſque epiſcoporum quod putat, faciat, habens arbitrii ſui liberam poteſtatem. Nos, quantum in nobis eſt, propter hæreticos cum collegis & coepiſcopis noſtris non contendimus, cum quibus divinam concordiam & dominicam pacem tenemus; maxime cum & apoſtolus dicat: *Si quis autem putatur contentioſus eſſe, nos talem conſuetudinem non habemus, neque eccleſia Dei.* Servatur a nobis patienter & leniter caritas animi, collegii honor, vinculum fidei, & concordia ſacerdotii. Propter hoc etiam libellum nunc de bono patientiæ, quantum valuit noſtra mediocritas, permittente Domino & inſpirante conſcripſimus, quem ad te pro mutua dilectione tranſmiſimus. Opto te, frater cariſſime, ſemper bene valere.

EPISTOLA LXXIV.

Ad Pompejum contra epiſtolam Stephani de hæreticis baptizandis.

CYPRIANUS Pompejo fratri ſalutem. Quamquam plene ea, quæ de hæreticis baptizandis dicenda ſunt, complexi ſumus in epiſtolis, quarum ad te exempla transmiſimus, frater cariſſime, tamen quia deſideraſti in notitiam tuam perferri, quid mihi ad litteras noſtras Stephanus frater noſter reſcripſerit, miſi tibi reſcripti ejus exemplum: quo lecto, magis ac magis ejus errorem denotabis, qui hæreticorum cauſam contra chriſtianos, & contra eccleſiam Dei aſſerere conatur. Nam inter cetera vel ſuperba, vel ad rem non pertinentia, vel ſibi ipſi contraria, quæ imperite atque improvide ſcripſit, etiam illud adjunxit, ut diceret: *Si quis ergo a quacumque hæreſi venerit ad vos, nihil innovetur niſi quod traditum eſt, ut manus*

illi

illi imponatur in pœnitentiam, cum ipsi hæretici proprie alterutrum ad se venientes non baptizent, sed communicent tantum. A quacumque hæresi venientem baptizari in ecclesia vetuit, id est; omnium hæreticorum baptismata justa esse, & legitima judicavit. Et cum singulæ hæreses singula baptismata & diversa peccata habeant, hic cum omnium baptismo communicans, universorum delicta in sinum suum coacervata congessit. Et præcepit nihil aliud innovari, nisi quod traditum est; quasi is innovet qui unitatem tenens, unum baptisma uni ecclesiæ vindicat, & non ille utique, qui unitatis oblitus, mendacia & contagia prophanæ tinctionis usurpat. *Nihil innovetur*, inquit, *nisi quod traditum est.* Unde est ista traditio? Utrumne de dominica & evangelica auctoritate descendens, an de apostolorum mandatis atque epistolis veniens? Ea enim facienda esse, quæ scripta sunt, Deus testatur & præmonet ad Jesum Nave dicens: *Non recedat liber legis hujus ex ore tuo, sed meditaberis in eo die ac nocte, ut observes facere omnia, quæ scripta sunt in eo.* Item Dominus apostolos suos mittens, mandat baptizari gentes & doceri, ut observent omnia quæcumque ille præcepit. Si ergo aut in evangelio præcipitur, aut in apostolorum epistolis vel actibus continetur, ut a quacumque hæresi venientes non baptizentur, sed tantum manus illis imponatur in pœnitentiam, observetur divina hæc & sancta traditio. Si vero ubique hæretici nihil aliud quam adversarii & antichristi nominantur, si vitandi, & perversi, & a semetipsis damnati pronuntiantur, quale est ut videantur damnandi a nobis non esse, quos constat apostolica contestatione a semetipsis damnatos esse? Ut nemo infamare apostolos debeat, quasi illi hæreticorum baptismata probaverint, aut eis sine ecclesiæ baptismo communicaverint, quando talia de hæreticis apostoli scripserint, & hoc cum non-

dum hæreticæ pestes acriores prorupissent, necdum quoque Marcion Ponticus de Ponto emersisset, cujus magister Cerdon sub Hygino tunc episcopo, qui in Urbe nonus fuit, Romam venit: quem Marcion secutus, additis ad crimen augmentis, impudentius ceteris & abruptius in Deum patrem creatorem blasphemare instituit, & hæreticum furorem sacrilegis armis contra ecclesiam rebellantem sceleratius & gravius armavit. Quod si hæreses constat postmodum plures ac pejores exstitisse, & si retro nusquam omnino præceptum est neque conscriptum, ut hæretico tantum manus in pœnitentiam imponatur, & sic ei communicetur, & si baptisma non nisi unum est, quod apud nos est, & intus est, & soli ecclesiæ de divina dignatione concessum est, quæ ista obstinatio est, quæve præsumptio, humanam traditionem divinæ dispositioni anteponere, nec animadvertere indignari & irasci Deum, quoties divina præcepta solvit, & præterit humana traditio? sicut per Esaiam prophetam clamat, & dicit: *Populus iste labiis honorificat me, cor vero eorum longe separatum est a me. Sine causa autem colunt me, mandata & doctrinas hominum docentes.* Item Dominus in evangelio increpans similiter & objurgans ponit, & dicit: *Rejicitis mandatum Dei ut traditionem vestram statuatis.* Cujus præcepti memor beatus apostolus commonet ipse quoque, & instruit dicens: *Si quis aliter docet, & non acquiescit sanis verbis Domini nostri Jesu Christi & doctrinæ ejus, stupore elatus est, nihil sciens, discede ab hujusmodi.* Præclara sane & legitima traditio Stephano fratre nostro docente proponitur, quæ auctoritatem nobis idoneam præbeat. Nam in eodem loco epistolæ suæ addidit, & adjecit: *cum ipsi hæretici proprie alterutrum ad se venientes non baptizent, sed communicent tantum.* Ad hoc enim malorum devoluta est ecclesia Dei, & sponsa Christi, ut hæreticorum exempla sectetur, ut ad celebranda sacra-

menta cæleſtia diſciplinam lux de tenebris mutuetur, & id faciant chriſtiani, quod antichriſti faciunt. Quæ vero eſt animi cæcitas, quæ pravitas, fidei unitatem de Deo patre, & de Jeſu Chriſti Domini & Dei noſtri traditione venientem nolle cognoſcere? Nam ſi icirco apud hæreticos eccleſia non eſt, quia una eſt, & dividi non poteſt, & ſi ideo illic ſpiritus ſanctus non eſt, quia unus eſt, & eſſe apud prophanos & extraneos non poteſt, utique & baptiſma, quod in eadem unitate conſiſtit, eſſe apud hæreticos non poteſt, quia ſeparari neque ab eccleſia, neque a ſpiritu ſancto poteſt. Aut ſi effectum baptiſmi majeſtati nominis tribuunt, ut qui in nomine Jeſu Chriſti ubicumque & quomodocumque baptizantur, innovati & ſanctificati judicentur, cur non in ejuſdem Chriſti nomine illic & manus baptizato imponitur ad accipiendum ſpiritum ſanctum, cur eadem ejuſdem majeſtas nominis non prævalet in manus impoſitione, quam valuiſſe contendunt in baptiſmi ſanctificatione? Nam ſi poteſt quis extra eccleſiam natus templum Dei fieri, cur non poſſit ſuper templum & ſpiritus ſanctus infundi? Qui enim peccatis in baptiſmo expoſitis ſanctificatus eſt, & in novum hominem ſpiritaliter reformatus, ad accipiendum ſpiritum ſanctum idoneus factus eſt, quando apoſtolus dicat: *Quotquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis*, qui poteſt apud hæreticos baptizatus Chriſtum induere, multo magis poteſt ſpiritum ſanctum, quem Chriſtus miſit, accipere. Ceterum major erit mittente qui miſſus eſt, ut incipiat foris baptizatus Chriſtum quidem induiſſe, ſed ſpiritum ſanctum non potuiſſe percipere; quaſi poſſit aut ſine ſpiritu Chriſtus indui, aut a Chriſto ſpiritus ſeparari. Illud quoque quam ineptum eſt, ut cum nativitas ſecunda ſpiritalis ſit, qua in Chriſto per lavacrum regenerationis naſcimur, dicant quod poſſit quis apud hæreticos ſpiritaliter naſci, ubi ſpiritum negant

esse. Peccata enim purgare & hominem sanctificare aqua sola non potest, nisi habeat & spiritum sanctum. Quare aut spiritum sanctum necesse est concedant esse illic, ubi baptisma esse dicunt, aut nec baptisma est, ubi spiritus sanctus non est, quia baptisma esse sine spiritu sancto non potest. Quale est autem asserere, & contendere, quod esse possint filii Dei, qui non sint in ecclesia nati? Baptisma enim esse, in quo homo vetus moritur, & novus nascitur, manifestat & probat beatus apostolus, dicens: *Servavit nos per lavacrum regenerationis.* Si autem in lavacro, id est in baptismo, est regeneratio, quomodo generare filios Deo hæresis per Christum potest, quæ Christi sponsa non est? Ecclesia est enim sola, quæ Christo conjuncta & adunata, spiritaliter filios generat, eodem apostolo rursus dicente: *Christus dilexit ecclesiam, & se ipsum tradidit pro ea ut eam sanctificaret purgans eam lavacro aquæ.* Si igitur hæc est dilecta & sponsa, quæ sola a Christo sanctificatur, & lavacro ejus sola purgatur, manifestum est hæresim, quæ sponsa Christi non sit, nec purgari nec sanctificari lavacro ejus possit, filios Deo generare non posse. Porro autem non per manus impositionem quis nascitur, quando accipit spiritum sanctum, sed in ecclesiæ baptismo, ut spiritum sanctum jam natus accipiat, sicut in primo homine Adam factum est. Ante enim Deus eum plasmavit, & tunc insuflavit in faciem ejus flatum vitæ. Nec enim potest accipi spiritus, nisi prius fuerit qui accipiat. Cum autem nativitas christianorum in baptismo sit, baptismi autem generatio & sanctificatio apud solam sponsam Christi sit, quæ parere spiritaliter, & generare filios Deo possit, ubi, & ex qua, & cui natus est, qui filius ecclesiæ non est, ut habere quis possit Deum patrem ante ecclesiam matrem? Cum vero nulla omnino hæresis, sed neque aliquod schisma habere salutaris baptismi sanctificationem foris possit,

cur

cur in tantum Stephani fratris nostri obstinatio dura prorupit, ut etiam de Marcionis baptismo, item Valentini & Apelletis, & ceterorum blasphemantium in Deum patrem contendat filios Deo nasci, & illic in nomine Jesu Christi dicat remissionem peccatorum dari, ubi blasphematur in patrem, & in Dominum Deum Christum? Quo in loco considerandum est, frater carissime, pro fide & religione loci sacerdotalis, quo fungimur, an constare sacerdoti Dei ratio in die judicii possit asserenti, & probanti & in acceptum referenti blasphemantium baptismata, cum Dominus comminetur & dicat: *Et nunc præceptum hoc ad vos est, o sacerdotes, si non audieritis, & si non posueritis in corde vestro, ut detis honorem nomini meo, dicit Dominus omnipotens, immittam in vos maledictionem, & maledicam benedictionem vestram.* Dat honorem Deo, qui Marcionis baptismo communicat? Dat honorem Deo, qui apud eos qui in Deum plasphemant, remissionem peccatorum dari judicat? Dat honorem Deo, qui foris de adultera & fornicaria nasci Deo filios asseverat? Dat honorem Deo, qui unitatem & veritatem de divina lege venientem non tenens, hæreses contra ecclesiam vindicat? Dat honorem Deo, qui hæreticorum amicus, & inimicus christianorum sacerdotes Dei veritatem Christi, & ecclesiæ unitatem tuentes abstinendos putat? Si sic honor Deo datur, si sic a cultoribus & sacerdotibus ejus Dei timor & disciplina servatur; abjiciamus arma, manus demus in captivitatem, tradamus diabolo ordinationem evangelii, dispositionem Christi, majestatem Dei, divinæ militiæ sacramenta solvantur, castrorum cælestium signa prodantur, succumbat & cedat ecclesia hæreticis, lux tenebris, fides perfidiæ, spes desperationi, ratio errori, immortalitas morti, caritas odio, veritas mendacio, Christus antichristo. Merito & sic in dies singulos schismata & hæreses surgunt, cre-

brius

brius atque uberius excrescunt, & serpentinis crinibus pullulantes, adversus ecclesiam Dei majoribus viribus venenorum suorum virus expromunt, dum illis advocatione quorumdam & auctoritas præstatur, & firmitas, dum baptisma eorum defenditur, dum fides, dum veritas proditur, dum id quod contra ecclesiam foris geritur, intus in ipsa ecclesia vindicatur. Quod si est apud nos, frater dilectissime, Dei timor, si tenor prævalet fidei, si custodimus Christi præcepta, si incorruptam atque inviolatam sponsæ ejus sanctitatem tuemur, si hærent sensibus & cordibus nostris verba Domini dicentis: *Putas cum venerit filius hominis, inveniet fidem in terra?* quia fideles Dei milites, qui Deo fide & religione sincera militamus, commissa nobis divinitus castra fideli virtute servemus. Nec consuetudo quæ apud quosdam obrepserat, impedire debet, quo minus veritas prævaleat & vincat. Nam consuetudo sine veritate vetustas erroris est. Propter quod relicto errore sequamur veritatem, scientes quia & apud Esdram veritas vincit, sicut scriptum est: *Veritas manet & invalescit in æternum, & vivit & obtinet in sæcula sæculorum. Nec est apud eam accipere personam nec differentias, sed quæ sunt justa facit, nec est in judicio ejus iniquum, sed fortitudo, & regnum, & majestas, & potestas omnium sæculorum. Benedictus Dominus Deus veritatis.* Quam veritatem nobis Christus ostendens, in evangelio suo dicit: *Ego sum veritas.* Propter quod si in Christo sumus, & Christum in nobis habemus, si manemus in veritate, & veritas in nobis manet, ea quæ sunt vera & recta teneamus. Fit autem studio præsumptionis & contumaciæ, ut quis magis sua prava & falsa defendat, quam ad alterius recta & vera consentiat. Cui rei prospiciens beatus apostolus Paulus ad Timotheum scribit, & monet episcopum non litigiosum, nec contentiosum, sed mitem & docibilem esse debere.

Doci-

Docibilis autem ille eſt, qui eſt ad diſcendi patientiam lenis & mitis. Oportet enim epiſcopum non tantum docere, ſed & diſcere, quia & ille melius docet, qui quotidie creſcit, & proficit diſcendo meliora. Quod ipſum quoque idem apoſtolus Paulus docet præmonens, ut ſi alii ſedenti melius revelatum fuerit, prior taceat. In compendio eſt autem apud religioſas & ſimplices mentes, & errorem deponere, & invenire atque eruere veritatem. Nam ſi ad divinæ traditionis caput & originem revertamur, ceſſat error humanus, & ſacramentorum cæleſtium ratione perſpecta, quidquid ſub caligine ac nube tenebrarum obſcurum latebat, in lucem veritatis aperitur. Si canalis aquam ducens, qui copioſe prius & largiter profluebat, ſubito deficiat, nonne ad fontem pergitur, ut illic defectionis ratio noſcatur, utrumne areſcentibus venis, in capite unda ſiccaverit, an vero integra inde & plena procurrens in medio itinere deſtiterit: ut ſi vitio interrupti aut bibuli canalis effectum eſt, quo minus aqua continua perſeveranter ac jugiter flueret, refecto & confirmato canali, ad uſum atque ad potum civitatis aqua collecta eadem ubertate atque integritate repræſentetur, qua de fonte proficiſcitur. Quod & nunc facere oportet Dei ſacerdotes præcepta divina ſervantes, ut ſi in aliquo nutaverit, & vacillaverit veritas, ad originem dominicam, & ad evangelicam atque apoſtolicam traditionem revertamur, & inde ſurgat actus noſtri ratio, unde & ordo, & origo ſurrexit. Traditum eſt enim nobis, quod ſit unus Deus, & Chriſtus unus, & una ſpes, & fides una, & una eccleſia, & baptiſma unum non niſi in una eccleſia conſtitutum; a qua unitate quiſquis diſceſſerit, cum hæreticis neceſſe eſt inveniatur; quos dum contra eccleſiam vindicat, ſacramentum divinæ traditionis impugnat. Cujus unitatis ſacramentum expreſſum videmus etiam in cantico

canti-

canticorum, ex persona Christi dicentis: *Hortus conclusus, soror mea, sponsa, fons signatus, puteus aquæ vivæ, paradisus cum fructu pomorum.* Si autem ecclesia ejus hortus conclusus est, & fons signatus, quomodo in eumdem hortum introire, aut bibere de fonte ejus potest, qui in ecclesia non est? Item Petrus ipse quoque demonstrans, & vindicans unitatem, mandavit & monuit, nisi per unum solum baptisma unius ecclesiæ salvari nos non posse. *In arca*, inquit, *Noe pauci, id est, octo animæ hominum salvæ factæ sunt per aquam, quod & vos similiter salvos faciet baptisma.* Quam brevi & spiritali compendio unitatis sacramentum manifestavit? Nam ut in illo mundi baptismo, quo iniquitas antiqua purgata est, qui in arca Noe non fuit, non potuit per aquam salvatus fieri, ita nec nunc potest per baptismum salvus videri, qui baptizatus in ecclesia non est, quæ ad arcæ unius sacramentum dominica unitate fundata est. Observatur itaque a nobis & tenetur, frater carissime, explorata & perspecta veritate, ut omnes qui ex quacumque hæresi ad ecclesiam convertuntur, ecclesiæ unico & legitimo baptismo baptizentur, exceptis his, qui baptizati in ecclesia prius fuerant, & sic ad hæreticos transierant. Illos enim oportet, cum redeunt, acta pœnitentia, per manus impositionem solam recipi, & in ovile, unde erraverant, a pastore restitui. Opto te, frater carissime, semper bene valere.

EPISTOLA LXXV.

Firmiliani episcopi Cæsareæ Cappadociæ ad Cyprianum contra epistolam Stephani.

FIRMILIANUS Cypriano fratri in Domino salutem. Accepimus per Rogatianum carissimum nostrum diaconum a vobis missum, litteras, quas ad nos fecisti, frater dilectissime; & gratias propter hoc Domino

no maximas egimus, quod contigerit, ut qui corpore ab invicem separamur, sic spiritu adunemur, quasi non unam tantum regionem tenentes, sed in ipsa atque in eadem domo simul inhabitantes. Quod & decet dicere, quia & spiritalis domus Dei una est: *Erit enim in novissimis*, ait propheta, *diebus manifestus mons Domini & domus Dei super vertices montium.* In quam convenientes cum jucunditate adunantur, secundum quod & in psalmo hoc postulatur a Domino, inhabitare in domo Dei per omnes dies vitæ. Unde & in alio loco manifestatum est, esse apud sanctos magnam voluntatis caritatem in unum convenire. *Ecce*, inquit, *quam bonum & voluptabile est, ut habitent fratres in unum.* Adunatio enim & pax & concordia, non solum hominibus fidelibus & cognoscentibus veritatem, sed & angelis ipsis cælestibus voluptatem maximam præstat, quibus dicit sermo divinus, esse gaudium in uno peccatore pœnitentiam agente, & ad unitatis vinculum revertente. Quod utique non diceretur de angelis, conversationem in cælis habentibus, nisi ipsi quoque essent nobis adunati, qui nostra adunatione lætantur; sicut e contrario utique contristantur, quando vident diversas quorumdam mentes & scissas voluntates, quasi non tantum unum & eumdem Deum simul invocent, sed separatis & divisis ab invicem nec confabulatio jam possit esse, aut sermo communis. Nisi quod nos gratiam referre Stephano in isto possumus, quod per illius inhumanitatem nunc effectum sit, ut fidei & sapientiæ vestræ experimentum caperemus. Sed non enim si nos propter Stephanum hanc beneficii gratiam cepimus, statim Stephanus beneficio & gratia digna commisit. Neque enim & Judas perfidia sua & proditione, qua scelerate circa salvatorem operatus est, dignus videri potest, quasi causam bonorum tantorum ipse præstiterit, ut per illum mundus & gentium populus pas-

sione

sione Domini liberaretur. Sed hæc interim, quæ ab Stephano gesta sunt, prætereantur; ne dum audaciæ & insolentiæ ejus meminimus, de rebus ab eo improbe gestis longiorem mœstitiam nobis inferamus. De vobis autem cognoscentes, quod secundum regulam veritatis & sapientiam Christi, hoc de quo nunc quæritur, disposueritis, cum magna lætitia exsultavimus, & Deo gratias egimus, quia invenimus in fratribus tam longe positis tantam nobiscum fidei & veritatis unanimitatem. Potens est enim gratia Dei copulare, & conjungere caritatis atque unitatis vinculo etiam ea, quæ videntur longiore terrarum spatio esse divisa, secundum quod & olim intervallo temporum separatos ab Job & Noe, qui in primis fuerant, Ezechielem & Danielem posteriores ætate, ad unanimitatis vinculum virtus divina conjunxit, ut quamvis temporibus longis discreti essent, eadem tamen divina inspiratione sentirent. Quod & nunc in vobis animadvertimus, ut qui longissimis regionibus a nobis separati estis, sensu tamen & spiritu copulatos vos esse nobiscum probaretis: quod totum hoc fit divina unitate. Nam cum Dominus unus atque idem sit, qui habitat in nobis, conjungit ubique & copulat suos vinculo unitatis. Unde in universam terram exivit sonus eorum, qui a Domino missi sunt, unitatis spiritu velociter currentes; sicut e contrario nihil prodest aliquos proximos & junctos sibi esse corporibus, si animo & mente diffideant, quando adunari animæ omnino non possint, quæ se a Dei unitate diviserint. *Ecce enim*, inquit, *qui longinquant se abs te, peribunt.* Sed tales judicium Domini pro merito suo subibunt, recedentes a verbis ejus, qui patrem pro unitate deprecatur, & dicit: *Pater, da ut quomodo ego & tu unum sumus, sic & hi in nobis unum sint.* Nos vero ea quæ a vobis scripta sunt, quasi nostra propria suscepimus, nec in transcursu legimus, sed sæpe repetita memoriæ

man-

mandavimus. Neque obest utilitati salutari, aut eadem retexere ad confirmandam veritatem, aut & quædam addere ad cumulandam probationem. Si quid autem a nobis additum fuerit, non sic additur quasi a vobis aliquid minus dictum sit, sed quoniam sermo divinus humanam naturam supergreditur, nec potest totum & perfectum anima concipere; iccirco & tantus est numerus prophetarum, ut multiplex & divina sapientia per multos distribuatur. Unde & tacere præcipitur primo in prophetia loquenti, si secundo fuerit revelatum. Qua ex causa necessario apud nos fit, ut per singulos annos seniores & præpositi in unum conveniamus ad disponenda ea, quæ curæ nostræ commissa sunt, ut si qua graviora sunt, communi consilio dirigantur, lapsis quoque fratribus, & post lavacrum salutare a diabolo vulneratis per pœnitentiam medela quæratur; non quasi a nobis remissionem peccatorum consequantur, sed ut per nos ad intelligentiam delictorum suorum convertantur, & Domino plenius satisfacere cogantur. Quoniam vero legatus iste a vobis missus, regredi ad vos festinabat, & hibernum tempus urgebat, quantum potuimus ad scripta vestra rescripsimus. Et quidem quantum ad id pertineat, quod Stephanus dixit, quasi apostoli eos qui ab hæresi veniunt, baptizari prohibuerint, & hoc custodiendum posteris tradiderint, plenissime vos respondistis neminem tam stultum esse, qui hoc credat apostolos tradidisse, quando etiam ipsas hæreses constet execrabiles ac detestandas postea exstitisse, cum & Marcion Cerdonis discipulus inveniatur sero post apostolos, & post longa ab eis tempora, sacrilegam adversus Deum traditionem induxisse, Apelles quoque blasphemiæ ejus consentiens, multa alia nova & graviora fidei ac veritati inimica addiderit. Sed & Valentini & Basilidis tempus manifestum est, quod & ipsi post apostolos & post longam ætatem, adversus

ecclesiam Dei sceleratis mendaciis suis rebellaverint. Ceteros quoque hæreticos constat pravas suas sectas & inventiones perversas, prout quisque errore ductus est, postea induxisse; quos omnes manifestum est a semetipsis damnatos esse, & ante diem judicii inexcusabilem sententiam adversus semetipsos dixisse, quorum baptisma qui confirmat, quid aliud quam cum ipsis se adjudicat, & se ipse participem talibus faciendo condemnat. Eos autem qui Romæ sunt, non ea in omnibus observare, quæ sint ab origine tradita, & frustra apostolorum auctoritatem prætendere, scire quis etiam inde potest, quod circa celebrandos dies Paschæ & circa multa alia divinæ rei sacramenta videat esse apud illos aliquas diversitates, nec observari illic omnia æqualiter, quæ Hierosolymis observantur, secundum quod in ceteris quoque plurimis provinciis multa pro locorum & nominum diversitate variantur, nec tamen propter hoc ab ecclesiæ catholicæ pace atque unitate aliquando discessum est. Quod nunc Stephanus ausus est facere, rumpens adversum vos pacem, quam semper antecessores ejus vobiscum amore & honore mutuo custodierunt, adhuc etiam infamans Petrum & Paulum beatos apostolos, quasi hoc ipsi tradiderint, qui in epistolis suis hæreticos execrati sunt, & ut eos evitemus, monuerunt. Unde apparet traditionem hanc humanam esse, quæ hæreticos asserit & baptisma, quod non nisi solius ecclesiæ est, eos habere defendit. Sed & ad illam partem bene a vobis responsum est, ubi Stephanus in epistola sua dixit, hæreticos quoque ipsos in baptismo convenire, & quod alterutrum ad se venientes non baptizent, sed communicent tantum, quasi & nos hoc facere debeamus. Quo in loco, etsi vos jam probastis satis ridiculum esse, ut quis sequatur errantes, illud tamen ex abundanti addimus, non esse mirum si sic hæretici agant, qui etsi in quibusdam minoribus dis-

cre-

crepant, in eo tamen quod est maximum, unum & eumdem consensum tenent, ut blasphement creatorem, quædam somnia sibi & phantasmata ignoti Dei confingentes; quos utique consequens est sic consentire in baptismi sui vanitate, ut consentiunt in repudianda divinitatis veritate. De quibus quoniam longum est ad singula eorum vel scelesta, vel supervacua respondere, satis est breviter illud in compendio dicere, eos qui non teneant verum Dominum patrem, tenere non posse nec filii nec spiritus sancti veritatem, secundum quod etiam illi, qui Cataphrygas appellantur, & novas prophetias usurpare conantur, nec patrem possunt habere, nec filium, nec (spiritum sanctum); a quibus si quæramus quem Christum prædicent, respondebunt eum se prædicare, qui miserit spiritum per Montanum & Priscam locutum. In quibus cum animadvertamus non veritatis spiritum, sed erroris fuisse, cognoscimus, eos qui falsam illorum prophetiam contra Christi fidem vindicant, Christum habere non posse. Sed & ceteri quique hæretici, si se ab ecclesia Dei sciderint, nihil habere potestatis aut gratiæ possunt, quando omnis potestas & gratia in ecclesia constituta sit, ubi præsident majores natu, qui & baptizandi, & manum imponendi, & ordinandi possident potestatem. Hæretico enim sicut ordinare non licet, nec manum imponere, ita nec baptizare, nec quidquam sancte nec spiritaliter gerere, quando alienus sit a spiritali & deifica sanctitate. Quod totum nos jampridem in Iconio, qui Phrygiæ locus est, collecti in unum convenientibus ex Galatia, & ceteris proximis regionibus confirmavimus tenendum contra hæreticos firmiter & vindicandum, cum a quibusdam de ista re dubitaretur. Et quoniam Stephanus, & qui illi consentiunt, contendunt dimissionem peccatorum, & secundam nativitatem in hæreticorum baptisma posse procedere, apud quos etiam ipsi

confitentur spiritum sanctum non esse, considerent & intelligant spiritalem nativitatem sine spiritu esse non posse, secundum quod & beatus apostolus Paulus eos, qui ab Joanne baptizati fuerant, priusquam missus esset spiritus sanctus a Domino, baptizavit denuo spiritali baptismo, & sic eis manum imposuit, ut acciperent spiritum sanctum. Quale est autem ut cum Paulum post Joannis baptisma iterato discipulos suos baptizasse videamus, nos eos qui ab hæresi ad ecclesiam veniunt, post inlicitam & prophanam eorum tinctionem baptizare dubitemus? Nisi si his episcopis quibus nunc minor fuit Paulus, ut hi quidem possint per solam manus impositionem venientibus hæreticis dare spiritum sanctum, Paulus autem idoneus non fuerit, qui ab Joanne baptizatis spiritum sanctum per manus impositionem daret, nisi eos prius etiam ecclesiæ baptismo baptizasset. Illud quoque absurdum, quod non putant quærendum esse, quis sit ille qui baptizaverit, eo quod qui baptizatus sit, gratiam consequi poterit invocata trinitate nominum patris & filii & spiritus sancti. Deinde hæc erit sapientia, quam scribit Paulus esse in his, qui perfecti sunt. At quis est in ecclesia perfectus & sapiens, qui hoc aut defendat, aut credat, quod invocatio hæc nominum nuda sufficiat ad remissionem peccatorum, & baptismi sanctificationem, cum hæc tunc utique proficiant, quando & qui baptizat, habet spiritum sanctum, & baptisma quoque ipsum non sit sine spiritu constitutum. Sed dicunt eum qui quomodocumque foris baptizatur, mente & fide sua baptismi gratiam consequi posse. Quod & ipsum sine dubio ridiculum est, quasi de cælo adducere ad se possit aut mens prava justorum sanctificationem, aut fides falsa credentium veritatem. Non omnes autem qui nomen Christi invocant, audiri, & invocationem suam consequi aliquid gratiæ posse, Dominus ipse manifestat, dicens:

cens: *Multi venient in nomine meo dicentes: Ego sum Christus, & multos fallent.* Nulla quippe differentia est inter pseudoprophetam & hæreticum. Nam ut ille in nomine Dei aut Christi, ita iste in sacramento baptismi fallit. Mendacio uterque nititur ad decipiendas hominum voluntates. Volo autem vobis & de historia, quæ apud nos facta est, exponere ad hoc ipsum pertinente. Ante viginti enim & duos fere annos, temporibus post Alexandrum Imperatorem, multæ istic conflictationes & pressuræ acciderunt, vel in commune omnibus hominibus, vel privatim christianis, terræ etiam motus plurimi & frequentes exstiterunt, ut & per Cappadociam & per Pontum multa subruerent, quædam etiam civitates in profundum receptæ, dirupti soli hiatu devoraretur, ut ex hoc persecutio quoque gravis adversum nos christiani nominis fieret, quæ post longam retro ætatis pacem repente oborta, de inopinato & insueto malo ad turbandum populum nostrum terribilior effecta est. Serenianus tunc fuit in nostra provincia præses, acerbus & dirus persecutor. In hac autem perturbatione constitutis fidelibus, & huc atque illuc persecutionis metu fugientibus, & patrias suas relinquentibus, atque in alias partes regionum transeuntibus (Erat enim transeundi facultas, eo quo persecutio illa, non per totum mundum, sed localis fuisset) emersit istic subito quædam mulier, quæ in ecstasin constituta, propheten se præferret, & quasi sancto spiritu plena sic ageret. Ita autem principalium dæmoniorum impetu ferebatur, ut per longum tempus sollicitaret & deciperet fraternitatem, admirabilia quædam & portentosa perficiens, & facere se terram moveri polliceretur. Non quod dæmoni tanta esse potestas, ut terram movere aut elementum concutere vi sua valeret, sed quod nonnumquam spiritus nequam præsciens, & intelligens terræ motum futurum, id se facturum esse simularet,

quod futurum videret. Quibus mendaciis & jactationibus subegerat mentes singulorum, ut sibi obedirent, & quocumque præciperet & duceret, sequerentur, faceret quoque mulierem illam cruda hieme nudis pedibus per asperas nives ire, nec vexari in aliquo aut lædi illa discursione, diceret etiam se in Judæam & Hierosolymam festinare, fingens tamquam inde venisset. Hic & unum de presbyteris Rusticum, item & alium diaconum fefellit, ut eidem mulieri commiscerentur: quod paulo post detectum est. Nam subito apparuit illi unus de exorcistis, vir probatus, & circa religiosam disciplinam bene semper conversatus, qui exhortatione quoque fratrum plurimorum, qui & ipsi fortes ac laudabiles in fide aderant, excitatus, erexit se contra illum spiritum nequam revincendum; qui subtili fallacia etiam hoc paulo ante prædixerat, venturum quemdam aversum & tentatorem infidelem. Tamen ille exorcista inspiratus Dei gratia fortiter restitit, & esse illum nequissimum spiritum, qui prius sanctus putabatur, ostendit. Atque illa mulier, quæ prius per præstigias & fallacias dæmonis multa ad deceptionem fidelium moliebatur, inter cetera quibus plurimos deceperat, etiam hoc frequenter ausa est, ut & invocatione non contemptibili sanctificare se panem & eucharistiam facere simularet, & sacrificium Domino sine sacramento solitæ prædicationis offerret, baptizaret quoque multos usitata & legitima verba interrogationis usurpans, ut nil discrepare ab ecclesiastica regula videretur. Quid igitur de hujus baptismo dicemus, quo nequissimus dæmon per mulierem baptizavit? Numquid & hoc Stephanus & qui illi consentiunt, comprobant, maxime cui nec symbolum trinitatis, nec interrogatio legitima & ecclesiastica defuit? Potest credi aut remissio peccatorum data, aut lavacri salutaris regeneratio rite perfecta, ubi omnia, quamvis ad imaginem veritatis, tamen per dæmonem

gesta

gesta sunt? Nisi si & dæmonem in nomine patris, & filii, & spiritus sancti gratiam baptismi dedisse contendunt, qui hæreticorum baptisma defendunt, apud quos sine dubio idem error est, dæmonum fallacia ipsa est, quando apud illos omnino spiritus sanctus non est. Illud etiam quale est quod vult Stephanus, his qui apud hæreticos baptizantur, adesse præsentiam & sanctimoniam Christi? Nam si non mentitur apostolus dicens: *Quotquot in Christo tincti estis, Christum induistis*, utique qui illic in Christo baptizatus est, induit Christum. Si autem induit Christum, accipere potuit & spiritum sanctum, qui a Christo missus est, & frustra illi venienti ad accipiendum spiritum manus imponitur; nisi si a Christo spiritum induit, ut apud hæreticos sit quidem Christus, non sit autem illic spiritus sanctus. Decurramus vero breviter & cetera, quæ a vobis copiose & plenissime dicta sunt, festinante vel maxime ad vos Rogatiano diacono carissimo nostro. Sequitur enim illud, quod interrogandi sunt a nobis, qui hæreticos defendunt, utrum carnale sit eorum baptisma, an spiritale. Si enim carnale est, nihil differunt a Judæorum baptismo, quo sic illi utuntur, ut eo tamquam communi & vulgari lavacro tantum sordes laventur. Sin autem spiritale est, quomodo apud illos esse baptisma spiritale potest, apud quos spiritus sanctus non est? Ac per hoc aqua qua tinguntur, lavacrum est illis carnale tantum, non baptismi sacramentum. Quod si baptisma hæreticorum habere potest regenerationem secundæ nativitatis, non hæretici sed filii Dei computandi sunt, qui apud illos baptizantur. Secunda enim nativitas quæ est in baptismo, filios Dei generat. Si autem sponsa Christi una est, quæ est ecclesia catholica, ipsa est quæ sola generat Dei filios. Neque enim multæ sponsæ Christi, cum dicat apostolus: *Despondi vos uni viro virginem castam assignare Christo*, &: *Audi filia & vide*,

& inclina aurem tuam, & obliviscere populi tui, quia desideravit rex speciem tuam, &: *Veni sponsa de Libano, advenies & pertransibis a principio fidei*, &: *Ingressus sum in hortum meum, soror mea, sponsa*, videmus unam personam ubique proponi, quia & sponsa est una. Non est autem una nobiscum hæreticorum synagoga, quia nec sponsa est adultera & fornicaria. Unde nec potest filios Dei parere. Nisi si, secundum quod Stephano videtur, hæresis quidem parit, & exponit, expositos autem ecclesia suscipit, & quos non ipsa pepererit, pro suis nutrit, cum filiorum alienorum mater esse non possit. Et ideo Christus Dominus noster unam esse manifestans sponsam suam, & unitatis ejus sacramentum declarans, ait: *Qui non est mecum, adversus me est, & qui non mecum colligit, spargit.* Si enim nobiscum est Christus, hæretici autem non sunt nobiscum, pro certo adversus Christum sunt hæretici. Et si nos colligimus cum Christo, non colligunt autem nobiscum hæretici, sine dubio spargunt. Sed nec illud prætereundum est a nobis, quod a vobis necessario dictum est, quod ecclesia secundum canticum canticorum hortus sit conclusus & fons signatus, paradisus cum fructu pomorum. Qui autem numquam in hunc hortum introierunt, neque paradisum a Deo creatore plantatum viderunt, quomodo de fonte qui intus inclusus est, & divino sigillo signatus est, aquam vivam lavacri salutaris præbere alicui poterunt? Cum vero & arca Noe nihil aliud fuerit quam sacramentum ecclesiæ Christi, quæ tunc, omnibus foris pereuntibus, eos solos servavit, qui intra arcam fuerunt, manifeste instruimur ad ecclesiæ unitatem perspiciendam, quemadmodum & apostolus Petrus posuit dicens: *sic & vos similiter salvos faciet baptisma*, ostendens quoniam, quomodo qui cum Noe in arca non fuerunt, non tantum purgati, & salvati per aquam non sunt, sed statim diluvio illo perierunt, sic & nunc quicumque in ec-

clesia

clesia, cum Christo non sunt, foris peribunt, nisi ad unicum & salutare ecclesiæ lavacrum per pœnitentiam convertantur. Qualis vero error sit, & quanta sit cæcitas ejus, qui remissionem peccatorum dicit apud synagogas hæreticorum dari posse, nec permanet in fundamento unius ecclesiæ, quæ semel a Christo supra petram solidata est, hinc intelligi potest, quod soli Petro Christus dixerit: *Quæcumque ligaveris super terram, erunt ligata & in cælis, & quæcumque solveris super terram, erunt soluta & in cælis*, & iterum in evangelio quando in solos apostolos insufflavit Christus dicens: *Accipite spiritum sanctum. Si cujus remiseritis peccata, remittentur illi; & si cujus tenueritis, tenebuntur.* Potestas ergo peccatorum remittendorum apostolis data est, & ecclesiis, quas illi a Christo missi constituerunt & episcopis, qui eis ordinatione vicaria successerunt. Hostes autem unius catholicæ ecclesiæ, in qua nos sumus, & adversarii nostri, qui apostolis successimus, sacerdotia sibi illicita contra nos vindicantes, & altaria prophana ponentes, quid aliud sunt, quam Chore & Dathan & Abiron, pari scelere sacrilegi, & easdem quas & illi pœnas daturi cum his qui sibi consentiunt, secundum quod etiam tunc illorum participes & fautores pari cum eis morte perierunt. Atque ego in hac parte juste indignor ad hanc tam apertam & manifestam Stephani stultitiam, quod qui sic de episcopatus sui loco gloriatur, & se successionem Petri tenere contendit, super quem fundamenta ecclesiæ collocata sunt, multas alias petras inducat, & ecclesiarum multarum nova ædificia constituat, dum esse illic baptisma sua auctoritate defendit. Nam qui baptizantur, complent sine dubio ecclesiæ numerum. Qui autem baptisma eorum probat, de baptizatis & ecclesiam illic esse confirmat. Nec intelligit obfuscari a se, & quodam modo aboleri christianæ petræ veritatem, qui sic prodit & deserit unitatem. Judæos ta-

men, quamvis ignorantia cæcos & gravissimo facinore constrictos, zelum Dei apostolus habere profitetur. Stephanus, qui per successionem cathedram Petri habere se prædicat, nullo adversus hæreticos zelo excitatur, concedens illis non modicam, sed maximam gratiæ potestatem, ut dicat eos & asseveret per baptismi sacramentum sordes veteris hominis abluere, antiqua mortis peccata donare, regeneratione cælesti filios Dei facere, ad æternam vitam divini lavacri sanctificatione reparare. Qui sic magna & cælestia ecclesiæ munera hæreticis concedit & tribuit, quid aliud agit, quam communicat eis, quibus tantum gratiæ defendit ac vindicat? Et frustra jam dubitat in ceteris quoque consentire eis, & particeps esse, ut & simul cum eis conveniat, & orationes pariter cum eisdem misceat, & altare ac sacrificium commune constituat. Sed in multum, inquit, proficit nomen Christi ad fidem & baptismi sanctificationem, ut quicumque & ubicumque in nomine Christi baptizatus fuerit, consequatur statim gratiam Christi, quando huic loco breviter occurri possit & dici, quoniam si in nomine Christi valuit foris baptisma ad hominem purgandum, in ejusdem Christi nomine valere illic potuit & manus impositio ad accipiendum spiritum sanctum. Et incipient cetera quoque, quæ apud hæreticos aguntur, justa & legitima videri, quando in nomine Christi gerantur, secundum quod vos in epistola vestra exsecuti estis, non nisi in ecclesia sola valere posse nomen Christi, cui uni concesserit Christus cælestis gratiæ potestatem. Quod autem pertinet ad consuetudinem refutandam, quam videntur opponere veritati, quis tam vanus sit, ut veritati consuetudinem præferat, aut qui perspecta luce tenebras non derelinquat? Nisi si & Judæos Christo adventante, id est, veritate, adjuvat in aliquo antiquissima consuetudo, quod relicta nova veritatis

via

via in vetustate permanserint. Quod quidem adversus Stephanum vos dicere Afri potestis, cognita veritate errorem vos consuetudinis reliquisse. Ceterum nos veritati & consuetudinem jungimus, & consuetudini Romanorum consuetudinem, sed veritatis, opponimus, ab initio hoc tenentes quod a Christo & ab apostolis traditum est. Nec meminimus hoc apud nos aliquando cœpisse, cum semper istic observatum sit, ut non nisi unam Dei ecclesiam nossemus, & sanctum baptisma non nisi sanctæ ecclesiæ computaremus. Plane quoniam quidam de eorum baptismo dubitabant, qui etsi non ut nos prophetas recipiunt, eosdem tamen patrem & filium nosse nobiscum videntur, plurimi simul convenientes in Iconio, diligentissime tractavimus & confirmavimus repudiandum esse omne omnino baptisma, quod sit extra ecclesiam constitutum. Ad illud autem quod pro hæreticis ponunt, & ajunt apostolum dixisse: *sive per occasionem, sive per veritatem Christus annuntietur*, ut respondeamus; ineptum est, quando manifestum sit apostolum in epistola sua, qua hoc dixit, neque hæreticorum neque baptismi eorum mentionem fecisse, sed locutum esse de fratribus tantum, sive perfide secum loquentibus, sive in fide sincera perseverantibus, nec oporteat hoc longo tractatu excutere, sed ipsam satis sit epistolam legere, & quid apostolus dixerit, de ipso apostolo recognoscere. Quid ergo, inquiunt, fiet de his qui ab hæreticis venientes, sine ecclesiæ baptismo admissi sunt? Si de sæculo excesserunt, in eorum numero habentur, qui apud nos catechisati quidem sunt, sed prius quam baptizarentur, obierunt, non modo dicunt emolumentum veritatis & fidei, ad quam relicto errore pervenerant, etsi consummationem gratiæ consecuti non sunt, morte præventi. Qui autem adhuc in sæculo permanent, baptizentur ecclesiæ baptismo, ut remissionem peccatorum consequi-

sequi possint, ne per alienam præsumptionem in pristino errore manentes, sine gratiæ consummatione moriantur. Ceterum quale delictum est, vel illorum qui admittunt, vel eorum qui admittuntur, ut non ablutis per ecclesiæ lavacrum sordibus, nec peccatis expositis, usurpata temere communicatione contingant corpus & sanguinem Domini? cum scriptum sit: *Quicumque ederit panem aut biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis & sanguinis Domini.* Nos etiam illos quos hi, qui prius in ecclesia catholica episcopi fuerant, & postmodum sibi potestatem clericæ ordinationis assumentes baptizaverant, pro non baptizatis habendos judicavimus. Et hoc apud nos observatur, ut quicumque ab illis tincti, ad nos veniunt, tamquam alieni & nihil consecuti, unico & vero ecclesiæ catholicæ baptismo apud nos baptizentur, & lavacri vitalis regenerationem consequantur. Et tamen multum interest inter eum qui invitus, & necessitate persecutionis coactus succubuit, & illum, qui sacrilega voluntate audax contra ecclesiam rebellat, vel in patrem & Deum Christi, & totius mundi conditorem impia voce blasphemat. Et non pudet Stephanum hoc asserere, ut per eos, qui cum ipsi in omnibus peccatis sint constituti, dicat posse remissionem peccatorum dari, quasi possit esse in domo mortis lavacrum salutis. Ubi ergo erit quod scriptum est: *Ab aqua aliena abstine te, & a fonte alieno ne biberis?* si relicto ecclesiæ fonte signato, alienam aquam pro tua suscipis & prophanis fontibus ecclesiam polluis? Quando enim baptismo hæreticorum communicas, quid aliud quam de voragine & cœno illorum bibis, & ipse ecclesiæ sanctificatione purgatus, alienarum sordium contactibus inquinaris? Nec metuis judicium Dei hæreticis testimonium contra ecclesiam perhibens, cum scriptum sit: *Falsus testis non erit impunitus.* Quinimmo tu hæreticis omnibus pejor es. Nam

cum

cum inde multi cognito errore suo ad te veniant, ut ecclesiæ verum lumen accipiant, tu venientium errores adjuvas, & obscurato lumine ecclesiasticæ veritatis, tenebras hæreticæ noctis accumulas. Cumque se illi in peccatis esse, & nihil gratiæ habere se, ac propterea ad ecclesiam venire fateantur, tu eis remissionem peccatorum subtrahis, quæ in baptismo datur, dum dicis eos jam baptizatos, & extra ecclesiam ecclesiæ gratiam consecutos. Nec intelligis animas eorum de manu tua exquiri, cum judicii dies venerit, qui sitientibus ecclesiæ potum negasti, & volentibus vivere, causa mortis fuisti. Et insuper indignaris. Vide qua imperitia reprehendere audeas eos, qui contra mendacium pro veritate nituntur. Quis enim justius indignari contra alterum debuit? Utrumne qui hostes Dei asserit, an vero qui adversus eum qui hostes Dei asserit, pro ecclesiæ veritate consentit? Nisi quod imperitos etiam animosos atque iracundos esse manifestum est, dum per inopiam consilii & sermonis ad iracundiam facile vertuntur, ut de nullo alio magis, quam de te dicat scriptura divina: *Homo animosus parat lites, & vir iracundus exaggerat peccata.* Lites enim & dissensiones quantas parasti per ecclesias totius mundi? Peccatum vero quam magnum tibi exaggerasti, quando te a tot gregibus scidisti? Excidisti enim te ipsum. Noli te fallere. Siquidem ille est vere schismaticus, qui se a communione ecclesiasticæ unitatis apostatam fecerit. Dum enim putas omnes a te abstineri posse, solum te ab omnibus abstinuisti. Nec te informare ad regulam veritatis & pacis vel apostoli præcepta potuerunt, monentis & dicentis: *Obsecro ergo vos ego vinctus in Domino digne ambulare vocatione qua vocati estis, cum omni humilitate sensus & lenitate, cum patientia sustinentes invicem in dilectione, satis agentes servare unitatem spiritus in conjunctione pacis, unum corpus, & unus spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestræ.*

Unus

Unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus & pater omnium, qui super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Hæc apostoli mandata & monita salutaria quam diligenter Stephanus implevit, humilitatem sensus & lenitatem primo in loco servans. Quid enim humilius aut lenius, quam cum tot episcopis per totum mundum dissensisse, pacem cum singulis vario discordiæ genere rumpentem, modo cum orientalibus, quod nec vos latere confidimus, modo vobiscum, qui in meridie estis; a quibus levatos episcopos patienter satis & leniter suscepit, ut eos nec ad sermonem saltem colloquii communis admitteret, adhuc insuper dilectionis & caritatis memor, præciperet fraternitati universæ, ne quis eos in domum suam reciperet, ut venientibus, non solum pax & communio, sed & tectum & hospitium negaretur. Hoc est servasse unitatem spiritus in conjunctione pacis, abscindere se a caritatis unitate, & alienum se per omnia fratribus facere, & contra sacramentum & fidem contumacis furore discordiæ rebellare. Apud talem potest esse unum corpus & unus spiritus, apud quem fortasse ipsa anima una non est, sic lubrica & mobilis & incerta? Sed quantum ad illum pertinet, relinquamus. Excutiamus potius id, de quo maxima quæstio est. Qui contendunt ab hæreticis baptizatos sic recipi oportere, tamquam legitimi baptismi gratiam consecutos, unum nobis atque illis baptisma dicunt esse, & in nullo discrepare. Sed quid ait apostolus Paulus? *Unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus.* Si unum atque idem est cum nostro baptisma hæreticorum, sine dubio & fides una est. Si autem fides una est, utique & Dominus unus est. Si Dominus est, consequens est dicere quia unus est. Si autem hæc unitas, quæ separari omnino & dividi non potest, etiam apud hæreticos ipsa est, quid ultra contendimus, ut quid illos hæreticos, & non christia-

nos

nos vocamus? Porro cum nobis & hæreticis nec Deus unus sit, nec Dominus unus, nec una ecclesia, nec fides una, sed nec unus spiritus, aut corpus unum, manifestum est nec baptisma nobis & hæreticis commune esse posse, quibus nihil est omnino commune. Et tamen non pudet Stephanum talibus adversus ecclesiam patrocinium præstare, & propter hæreticos asserendos fraternitatem scindere, insuper & Cyprianum pseudochristum, & pseudoapostolum, & dolosum operarium dicere. Qui omnia in se esse conscius prævenit, ut alteri ea per mendacium objiceret, quæ ipse ex merito audire deberet. Bene te valere omnibus nobis cum universis, qui in Africa sunt episcopis, & cunctis clericis, & omni fraternitate universi optamus, ut perpetuo unanimes & unum sentientes habeamus nobiscum etiam de longinquo adunatos.

EPISTOLA LXXVI.

Ad Magnum de baptizandis Novatianis & de iis qui in lecto gratiam consequuntur.

CYPRIANUS Magno filio salutem. Pro tua religiosa diligentia consuluisti mediocritatem nostram, fili carissime, an inter ceteros hæreticos, eos quoque qui a Novatiano veniunt, post prophanum ejus lavacrum baptizari, & sanctificari in ecclesia catholica legitimo & vero & unico ecclesiæ baptismo oporteat. De qua re, quantum fidei nostræ capacitas, & scripturarum divinarum sanctitas ac veritas suggerit, dicimus omnes omnino hæreticos & schismaticos nihil habere potestatis ac juris. Propter quod Novatianus nec debet nec potest excipi, quo minus ipse quoque extra ecclesiam consistens, & contra pacem ac dilectionem Christi faciens, inter adversarios & anti-

chri-

christos computetur. Neque enim Dominus noster Jesus Christus cum in evangelio suo testaretur adversarios suos esse eos, qui secum non essent, aliquam speciem hæreseos designavit, sed omnes omnino qui secum non essent, & secum non colligentes, gregem suum spargerent, adversarios suos esse ostendit dicens: *Qui non est mecum, adversum me est; & qui mecum non colligit, spargit.* Item beatus Joannes apostolus nec ipse ullam hæresim aut schisma discrevit, aut aliquos speciatim separes posuit, sed universos qui de ecclesia exissent, quique contra ecclesiam facerent, antichristos appellavit dicens: *Audistis quia antichristus venit, nunc autem antichristi multi facti sunt. Unde cognoscimus quia novissima hora est. Ex nobis exierunt, sed non fuerunt ex nobis. Si enim fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum.* Unde apparet adversarios Domini & antichristos omnes esse, quos constet a caritate atque ab unitate ecclesiæ catholicæ recessisse. Adhuc quoque Dominus in evangelio suo ponit & dicit: *Si vero & ecclesiam contempserit, sit tibi tamquam ethnicus & publicanus.* Si autem qui ecclesiam contemnunt, ethnici & publicani habentur, multo magis utique rebelles & hostes falsa altaria, & illicita sacerdotia, & sacrificia sacrilega, & nomina adulterata fingentes inter ethnicos & publicanos necesse est computentur, quando minora peccantes & tantum ecclesiæ contemptores ethnici & publicani sententiam Domini judicentur. Quod autem ecclesia una sit, declarat in cantico canticorum spiritus sanctus ex persona Christi dicens: *Una est columba mea, perfecta mea, una est matri suæ, electa genitrici suæ,* de qua item denuo dicit: *Hortus conclusus, soror mea, sponsa, fons signatus, puteus aquæ vivæ.* Si autem hortus conclusus est sponsa Christi, quæ est ecclesia, patere res clausa alienis & prophanis non potest. Et si fons signatus est, neque bibere inde neque con-

signari

signari potest, cui foris posito accessus ad fontem non est. Puteus quoque aquæ vivæ si unus est, idemque intus est, vivificari & sanctificari foris positus ex illa aqua non potest, ex qua solis eis qui intus sunt, usus omnis & potus concessus est. Quod & Petrus, ostendens unam ecclesiam esse, & solos eos qui in ecclesia sint, baptizari posse, posuit & dixit: *In arca Noe pauci, id est, octo animæ hominum salvæ factæ sunt per aquam, quod & vos similiter salvos faciet baptisma*, probans & contestans unam arcam Noe typum fuisse unius ecclesiæ. Si potuit tunc in illo expiati & purificati mundi baptismo salvus per aquam fieri, qui in arca Noe non fuit, potest & nunc vivificari per baptisma, qui in ecclesia non est, cui soli baptisma concessum est. Sed & Paulus apostolus hoc idem adhuc apertius & clarius manifestans ad Ephesios scribit & dicit: *Christus dilexit ecclesiam, & se ipsum tradidit pro ea, ut eam sanctificaret, purgans eam lavacro aquæ.* Quod si una est ecclesia, quæ a Christo diligitur & lavacro ejus sola purgatur, quomodo qui in ecclesia non est, aut diligi a Christo aut ablui & purgari lavacro ejus, potest? Propter quod cum sola ecclesia habeat aquam vitalem, & baptizandi atque abluendi hominis potestatem, qui dicit apud Novatianum baptizari & sanctificari aliquem posse, prius ostendat & doceat Novatianum in ecclesia esse, aut ecclesiæ præsidere. Ecclesia enim una est, quæ una & intus esse & foris non potest. Si enim apud Novatianum est, apud Cornelium non fuit. Si vero apud Cornelium fuit, qui Fabiano episcopo legitima ordinatione successit, & quem præter sacerdotii honorem martyrio quoque Dominus glorificavit, Novatianus in ecclesia non est, nec episcopus computari potest, qui evangelica & apostolica traditione contempta, nemini succedens, a se ipso ortus est. Habere namque aut tenere ecclesiam nullo modo potest, qui ordinatus in ecclesia non est. Foris enim non

esse ecclesiam, nec scindi adversum se aut dividi posse, sed inseparabilis atque individuæ domus unitatem tenere manifestat scripturæ divinæ fides., cum de sacramento paschæ & agni, qui agnus Christum designabat, scriptum sit: *In domo una comedetur, non ejicietis de domo carnem foras.* Quod item circa Raab, quæ ipsa quoque typum portabat ecclesiæ, expressum videmus; cui mandatur & dicitur: *Patrem tuum & matrem tuam & fratres tuos & totam domum patris tui colliges ad te ipsam in domum tuam, & omnis qui exierit ostium domus tuæ foras, reus sibi erit.* Quo sacramento declaratur in unam domum solam, id est, in ecclesiam, victuros & ab interitu mundi evasuros colligi oportere, quisquis autem de collectis foras exierit, id est, si quis, quamvis in ecclesia gratiam consecutus, recesserit & ab ecclesia exierit, reum sibi futurum, id est, ipsum sibi quod pereat, imputaturum. Quod apostolus Paulus explanat docens & præcipiens, hæreticum vitandum esse ut perversum & peccatorem & a semetipso damnatum. Hic enim reus sibi erit, qui non ab episcopo ejectus, sed sponte de ecclesia profugus, hæretica præsumptione a semetipso damnatus. Et iccirco Dominus insinuans nobis unitatem de divina auctoritate venientem ponit & dicit: *Ego & pater unum sumus.* Ad quam unitatem redigens ecclesiam suam denuo dicit: *Et erit unus grex & unus pastor.* Si autem grex unus est, quomodo potest gregi annumerari, qui in numero gregis non est? aut pastor haberi quomodo potest, qui, manente vero pastore & in ecclesia Dei ordinatione succedanea præsidente, nemini succedens, & a se ipso incipiens, alienus fit & prophanus, dominicæ pacis ac divinæ unitatis inimicus, non habitans in domo Dei, id est, in ecclesia Dei, in qua non nisi concordes atque unanimes habitant, loquente in psalmis spiritu sancto & dicente: *Deus qui inhabitare facit unanimes in domo.* Denique

unani-

unanimitatem christianam firma sibi atque inseparabili caritate connexam etiam ipsa dominica sacrificia declarant. Nam quando Dominus corpus suum panem vocat de multorum granorum adunatione congestum, populum nostrum quem portabat, indicat adunatum; & quando sanguinem suum vinum appellat de botris atque acinis plurimis expressum, atque in unum coactum, gregem item nostrum significat commixtione adunatæ multitudinis copulatum. Si Novatianus huic pani dominico adunatus est, si Christi poculo & ipse commixtus est, poterit videri & unici ecclesiastici baptismi habere gratiam posse, si eum constiterit ecclesiæ unitatem tenere. Denique quam sit inseparabile unitatis sacramentum, & quam sine spe sint & perditionem sibi maximam de indignatione Dei acquirant, qui schisma faciunt, & relicto episcopo, alium sibi foris pseudoepiscopum constituunt, declarat in libris regnorum scriptura divina, ubi a tribu Juda & Beniamin decem tribus scissæ sunt, & relicto rege suo, alterum sibi foris constituerunt: *Et indignatus est*, inquit, *Dominus in omni semine Israel, & dimovit eos, & dedit eos in direptionem donec abjiceret eos a facie sua, quia dissipatus est Israel a domo David, & constituerunt sibi regem Hieroboam filium Nabath.* Indignatum esse Dominum dicit, & eos in perditionem dedisse, quod ab unitate dissipati essent, atque alterum sibi regem constituissent. Et tanta indignatio Domini exstitit adversus illos qui schisma fecerant, ut etiam cum homo Dei ad Hieroboam missus esset, qui ei peccata sua exprobraret, atque ultionem futuram prædiceret, panem quoque apud illos edere, & aquam bibere vetaretur. Quod cum non custodisset, & contra præceptum Dei prandisset, statim divinæ censuræ majestate percussus est, ut inde regrediens impetu ac morsu leonis in itinere necaretur. Et audet quisquam dicere aquam baptismi salutarem &

gratiam cæleſtem communem cum ſchiſmaticis eſſe poſſe, cum quibus nec terreſtris cibus nec ſæcularis potus debet eſſe communis? Satiat adhuc in evangelio ſuo Dominus, & majorem intelligentiæ lucem manifeſtat, quod iidem qui ſe tunc a tribu Juda & Beniamin ſciderant, & Hieroſolymis derelictis Samariam ſeceſſerant, inter prophanos & gentiles computarentur. Nam cum primum diſcipulos ſuos in miniſterium ſalutis mitteret, mandavit & dixit: *In viam nationum ne abieritis, & in civitatem Samaritanorum ne introieritis.* Ad Judæos prius mittens, gentiles adhuc præteriri jubet. Addendo autem & civitatem Samaritanorum debere omitti, ubi erant ſchiſmatici, oſtendit ſchiſmaticos gentilibus adæquari. Quod ſi aliquis illud opponit, ut dicat eamdem Novatianum legem tenere quam catholica eccleſia teneat, eodem ſymbolo quo & nos baptizare, eumdem noſſe Deum patrem, eumdem filium Chriſtum, eumdem ſpiritum ſanctum, ac propter hoc uſurpare eum poteſtatem baptizandi poſſe, quod videatur in interrogatione baptiſmi a nobis non diſcrepare, ſciat quiſquis hoc opponendum putat, primum non eſſe unam nobis & ſchiſmaticis ſymboli legem, neque eamdem interrogationem. Nam cum dicunt: *Credis remiſſionem peccatorum & vitam æternam per ſanctam eccleſiam*, mentiuntur in interrogatione, quando non habeant eccleſiam. Tunc deinde voce ſua ipſi confitentur remiſſionem peccatorum non dari niſi per ſanctam eccleſiam poſſe; quam non habentes, oſtendunt remitti illic peccata non poſſe. Quod vero eumdem quem & nos Deum patrem, eumdem filium Chriſtum, eumdem ſpiritum ſanctum noſſe dicuntur, nec hoc adjuvare tales poteſt. Nam & Chore & Dathan & Abiron cum ſacerdote Aaron & Moyſe eumdem Deum noverant, pari lege & religione viventes, unum & verum Deum, qui colendus atque invocandus fuerat, invocabant. Tamen quia loci ſui mini-

ministerium transgressi contra Aaron sacerdotem, qui sacerdotium legitimum dignatione Dei atque ordinatione Domini perceperat, sacrificandi sibi licentiam vindicaverunt, divinitus percussi pœnas statim pro illicitis conatibus pependerunt, nec potuerunt rata esse & proficere sacrificia irreligiose & illicite contra jus divinæ dispositionis oblata. Turibula quoque ipsa, in quibus incensum illicite fuerat oblatum, ne in usu de cetero essent sacerdotibus, sed potius indignationis & ultionis divinæ memoriam corrigendis posteris exhiberent, jussu Domini conflata atque igne purgata in laminas ductiles producuntur, & affiguntur altari, secundum quod loquitur scriptura divina: *Memoriale*, inquit, *filiis Israel, ut non accedat quisquam alienigena qui non est ex semine Aaron imponere incensum ante Dominum, ut non sit sicut Chore.* Et tamen illi schisma non fecerant, nec foras egressi, contra Dei sacerdotes impudenter atque hostiliter rebellaverant, quod nunc hi ecclesiam scindentes, & contra pacem atque unitatem Christi rebelles cathedram sibi constituere, & primatum assumere, & baptizandi atque offerendi licentiam vindicare conantur. Quomodo perficere quæ agunt aut impetrare aliquid illicitis conatibus de Deo possunt, qui contra Deum, quod eis non licet, moliuntur? Quare qui Novatiano sive ceteris ejusmodi schismaticis patrocinantnr, frustra contendunt baptizari & sanctificari illic aliquem salutari baptismo posse, ubi constet baptizantem baptizandi licentiam non habere. Atque ut magis intelligi posset, contra ejusmodi audaciam quæ sit censura divina, invenimus in tali facinore non solum duces & auctores, sed & participes pœnis destinari, nisi se a communione malorum separaverint, præcipiente per Moysen Domino & dicente: *Separamini a tabernaculis hominum istorum durissimorum, & nolite tangere ab omnibus quæ sunt eis, ne simul pereatis in*

peccato eorum. Et quod comminatus per Moysen Dominus fuerat implevit, ut quisquis se a Chore & Dathan & Abiron non separasset, pœnas statim pro impia communione persolveret. Quo exemplo ostenditur & probatur obnoxios omnes & culpæ & pœnæ futuros, qui se schismaticis contra præpositos & sacerdotes irreligiosa temeritate miscuerint. Sicut etiam per Osee prophetam spiritus sanctus contestatur & dicit: *Sacrificia eorum tamquam panis luctus, omnes qui manducant ea contaminabuntur*, docens scilicet & ostendens omnes omnino cum auctoribus supplicio conjungi, qui fuerint eorum peccato contaminati. Quæ ergo apud eos merita esse circa Deum possunt, quibus supplicia divinitus irrogantur? Aut quomodo tales justificare & sanctificare baptizatos possunt, qui hostes sacerdotum aliena & illicita, & nullo sibi jure concessa usurpare conantur? Quos tamen ipsos non miramur pro sua pravitate contendere. Asserant enim necesse est singuli quique quod faciunt, nec volunt victi facile succumbere, quamvis sciant id quod faciunt, non licere. Illud mirandum est, immo indignandum potius & dolendum, christianos antichristis assistere, & prævaricatores fidei atque ecclesiæ proditores intus in ipsa ecclesia contra ecclesiam stare. Qui, quamquam pertinaces alias & indociles, vel hoc tamen confitentur, quod universi sive hæretici sive schismatici non habeant spiritum sanctum, & ideo baptizare quidem possunt, dare autem spiritum sanctum non possunt, in hoc ipso a nobis tenentur, ut ostendamus nec baptizare omnino eos posse, qui non habeant spiritum sanctum. Nam cum in baptismo unicuique peccata sua remittantur, probat & declarat in evangelio suo Dominus, per eos solos peccata posse dimitti, qui habeant spiritum sanctum. Post resurrectionem enim discipulos suos mittens loquitur ad eos, & dicit: *Si-*

cut

cut misit me pater, & ego mitto vos. Hoc cum dixisset, insufflavit & ait illis: Accipite spiritum sanctum. Si cujus remiseritis peccata, remittentur illi; si cujus tenueritis, tenebuntur. Quo in loco ostendit eum solum posse baptizare, & remissionem peccatorum dare, qui habeat spiritum sanctum. Denique ipsum Christum Dominum nostrum baptizaturus Joannes accepit ante spiritum sanctum, cum adhuc esset in utero matris constitutus, ut certum esset atque manifestum, baptizare non posse, nisi eos, qui habeant spiritum sanctum. Itaque qui hæreticis sive schismaticis patrocinantur, respondeant nobis, an habeant spiritum sanctum, an non habeant. Si habent, cur illic baptizatis, quando ad nos veniunt, manus imponitur ad accipiendum spiritum sanctum, cum jam utique illic acceptus sit, ubi si fuit, dari potuit? Si autem foris tincti hæretici & schismatici non habent spiritum sanctum, & ideo apud nos manus imponitur, ut hic accipiatur quod illic nec est, nec dari potest; manifestum est, nec remissionem peccatorum dari per eos posse, quos constet spiritum sanctum non habere. Et iccirco ut secundum divinam dispositionem atque evangelicam veritatem, peccatorum remissionem consequi & sanctificari, ac templa Dei fieri possint, ecclesiæ baptismo baptizandi sunt omnes omnino, qui ab adversariis & antichristis ad Christi ecclesiam veniunt.

Quæsisti etiam fili carissime, quid mihi de illis videatur, qui in infirmitate & languore gratiam Dei consequuntur, an habendi sint legitimi christiani, eo quod aqua salutari non loti sint, sed perfusi, qua in parte nemini verecundia & modestia nostra præjudicat, quo minus unusquisque quod putat, sentiat, & quod senserit, faciat. Nos, quantum concipit mediocritas nostra, æstimamus in nullo mutilari & debilitari posse beneficia divina, nec minus aliquid illic posse contingere, ubi plena & tota fide & dantis & sumentis

accipitur, quod de divinis muneribus hauritur. Neque enim sic in sacramento salutari delictorum contagia, ut in lavacro carnali & sæculari sordes cutis & corporis abluuntur, ut aphronitris & ceteris quoque adjumentis, & dolio & piscina opus sit, quibus ablui & mundari corpusculum possit. Aliter pectus credentis abluitur, aliter mens hominis per fidei merita mundatur. In sacramentis salutaribus necessitate cogente, & Deo indulgentiam suam largiente, totum credentibus conferunt divina compendia. Nec quemquam movere debet, quod aspergi vel perfundi videntur ægri, cum gratiam dominicam consequuntur, quando scriptura sancta per Ezechielem prophetam loquatur & dicat: *Et aspergam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus immunditiis vestris, & ab omnibus simulacris vestris emundabo vos, & dabo vobis cor novum, & spiritum novum dabo in vobis.* Item in Numeris: *Et homo qui fuerit immundus usque ad vesperam, hic purificabitur die tertio & die septimo, & mundus erit. Si autem non fuerit purificatus die tertio & die septimo, non erit mundus, & exterminabitur anima illa de Israel, quoniam aqua aspersionis non est super eum sparsa.* Et iterum: *Et locutus est Dominus ad Moysen dicens: Accipe levitas de medio filiorum Israel, & purificabis eos. Et ita facies eis purificationem eorum. Circumsparges eos aqua purificationis.* Et iterum: *Aqua aspersionis purificatio est.* Unde apparet aspersionem quoque aquæ instar salutaris lavacri obtinere, & quando hæc in ecclesia fiunt, ubi sit & accipientis & dantis fides integra, stare omnia, & consummari ac perfici posse majestate Domini & fidei veritate. Porro autem quod quidam eos salutari aqua & fide legitima Christi gratiam consecutos non christianos, sed clinicos vocant, non invenio, unde hoc nomen assumant; nisi forte qui plura & secretiora legerunt, apud Hippocratem vel Soranum clinicos istos deprehenderunt.

runt. Ego enim, qui clinicum de evangelio novi, ſcio paralytico illi & debili, per longa ætatis curricula in lecto jacenti nihil infirmitatem ſuam obfuiſſe, quo minus ad firmitatem cæleſtem pleniſſime perveniret, nec tantum indulgentia dominica excitatum de grabato eſſe, ſed ipſum grabatum ſuum reparatis & vegetatis viribus ſuſtuliſſe. Et iccircò, quantum fide concipere & ſentire nobis datur, mea ſententia hæc eſt, ut chriſtianus judicetur legitimus, quiſquis fuerit in eccleſia lege & jure fidei divinam gratiam conſecutus. Aut ſi aliquis exiſtimat eos nihil conſecutos, eo quod aqua ſalutari tantum perfuſi ſint, ſed inanes & vacui ſunt, non decipiantur, ut ſi incommodum languoris evaſerint, & convaluerint, baptizentur, ſi autem baptizari non poſſunt, qui jam baptiſmo eccleſiaſtico ſanctificati ſunt, cur in fide ſua & Domini indulgentia ſcandalizantur? An conſecuti ſunt quidem gratiam dominicam, ſed breviore & minore menſura muneris divini ac ſpiritus ſancti, ut habeantur quidem chriſtiani, non ſint tamen ceteris adæquandi? Quinimmo ſpiritus ſanctus non ad menſuram datur, ſed ſuper credentem totus infunditur. Nam ſi dies omnibus æqualiter naſcitur, & ſi ſol ſuper omnes pari & æquali luce diffunditur, quanto magis Chriſtus ſol & dies verus in eccleſia ſua lumen vitæ æternæ pari æqualitate largitur? Cujus æqualitatis ſacramentum videmus in Exodo eſſe celebratum, cum de cælo manna deflueret, & futurorum præfiguratione alimentum panis cæleſtis, & cibum Chriſti venientis oſtenderet. Illic enim ſine diſcrimine vel ſexus, vel ætatis gomor a ſingulis æqualiter colligebatur. Unde apparebat Chriſti indulgentiam & cæleſtem gratiam poſtmodum ſecuturam, æqualiter omnibus dividi ſine ſexus varietate, ſine annorum diſcrimine, ſine acceptione perſonæ, ſuper omnem Dei populum ſpiritualis gratiæ munus infundi. Plane eadem gratia ſpiritalis, quæ æqualiter in baptiſ-

mo a credentibus sumitur, in conversatione atque actu nostro postmodum vel minuitur, vel augetur; ut in evangelio dominicum semen æqualiter seminatur, sed pro varietate terræ aliud absumitur, aliud in multiformem copiam vel tricesimi, vel sexagesimi, vel centesimi numeri fructu exuberante cumulatur. Adhuc vero cum singuli ad denarium vocentur, quid est, ut quod a Deo æqualiter distribuitur, humana interpretatione minuatur? Quod si aliquis in illo movetur, quod quidam de iis qui ægri baptizantur, spiritibus adhuc immundis tentantur, sciat diaboli nequitiam pertinacem usque ad aquam salutarem valere, in baptismo vero omne nequitiæ suæ virus amittere. Quod exemplum cernimus in rege Pharaone, qui diu reluctatus, & in sua perfidia demoratus, tamdiu resistere potuit & prævalere, donec ad aquam veniret: quo cum venisset, & victus est, & exstinctus. Mare autem illud sacramentum baptismi fuisse declarat beatus apostolus Paulus, dicens: *Nolo enim vos ignorare, fratres, quia patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes per mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube & in mari.* Et addidit dicens: *Hæc autem omnia figuræ nostræ fuerunt.* Quod hodie etiam geritur, ut per exorcistas voce humana & potestate divina flagelletur, & uratur, & torqueatur diabolus, & cum exire se, & homines Dei dimittere sæpe dicat, in eo tamen quod dixerit, fallat, & id quod per Pharaonem prius gestum est, eodem mendacio obstinationis & fraudis exerceat. Cum tamen ad aquam salutarem, atque ad baptismi sanctificationem venitur, scire debemus & fidere, quia illic diabolus opprimitur, & homo Deo dicatus divina indulgentia liberatur. Nam sicut scorpii & serpentes, qui in sicco prævalent, in aquam præcipitati prævalere non possunt, aut sua venena retinere: sic & spiritus nequam, qui scorpii & serpentes appellantur, & tamen per nos data a Domino

mino potestate calcantur, permanere ultra non possunt in hominis corpore, in quo baptizato & sanctificato incipit spiritus sanctus habitare. Hoc denique & rebus ipsis experimur, ut necessitate urgente in ægritudine baptizati, & gratiam consecuti careant immundo spiritu, quo antea movebantur, & laudabiles ac probabiles in ecclesia vivant, plusque per dies singulos in augmentum cælestis gratiæ per fidei incrementa proficiant. Et contra sæpe nonnulli de illis, qui sani baptizantur, si postmodum peccare cœperint, spiritu immundo redeunte quatiuntur; ut manifestum sit diabolum in baptismo fide credentis excludi, si fides postmodum defecerit, regredi. Nisi si justum quibusdam videtur, ut illi, qui extra ecclesiam apud adversarios & antichristos prophana aqua polluuntur, baptizati judicentur; hi vero qui in ecclesia baptizantur, minus indulgentiæ & gratiæ divinæ consecuti esse videantur, & tantus honor habeatur hæreticis, ut inde venientes non interrogentur, utrumne loti sint an perfusi, utrumne clinici sint an peripatetici; apud nos autem de integra fidei veritate detrahatur, & baptismo ecclesiastico majestas sua & sanctitas derogetur. Rescripsi, fili carissime, ad litteras tuas, quantum parva nostra mediocritas valuit, & ostendi quid nos, quantum in nobis est, sentiamus, nemini præscribentes, quo minus statuat quod putat unusquisque præpositus actus sui rationem Domino redditurus, secundum quod beatus apostolus Paulus in epistola sua ad Romanos scribit, & dicit: *Unusquisque nostrum pro se rationem dabit. Non ergo nos invicem judicemus.* Opto te, fili carissime, semper bene valere.

EPI-

EPISTOLA LXXVII.

Ad Nemesianum & ceteros martyres in metallo constitutos.

CYPRIANUS Nemesiano, Felici, Lucio, alteri Felici, Litteo, Poliano, Victori, Jaderi, Dativo coepiscopis, item compresbyteris & diaconibus, & ceteris in metallo constitutis martyribus Dei patris omnipotentis & Jesu Christi Domini & Dei conservatoris nostri æternam salutem. Gloria quidem vestra poscebat, beatissimi ac dilectissimi fratres, ut ad conspectum atque ad complexum vestrum venire ipse deberem, nisi me quoque ob confessionem nominis relegatum præfiniti loci termini coercerent. Sed quomodo possum, repræsento me vobis, & ad vos, etiamsi corpore & gressu venire non datur, dilectione tamen & spiritu venio, exprimens litteris animum meum, qui istis virtutibus & laudibus vestris lætus exsulto, participem me computans vobis, etsi non passione corporis, consortio caritatis. An ego possim tacere, & vocem meam silentio premere, cum de carissimis meis tam multa & gloriosa cognoscam, quibus vos divina dignatio honoravit, ut ex vobis pars jam martyrii sui consummatione præcesserit, meritorum suorum coronam de Domino receptura, pars adhuc in carcerum claustris, sive in metallis & vinculis demoretur, exhibens per ipsas suppliciorum moras corroborandis fratribus & armandis majora documenta, ad meritorum titulos ampliores tormentorum tarditate proficiens, habitura tot mercedes in cælestibus præmiis, quot nunc dies numerat in pœnis? Quæ quidem vobis, fortissimi ac beatissimi fratres, pro merito religionis ac fidei vestræ accidisse non miror, ut vos sic Dominus ad gloriarum sublime fastigium clarificationis suæ honore provexerit, qui semper in eccle-

ecclesia ejus custodito fidei tenore viguistis, conservantes firmiter dominica mandata, in simplicitate innocentiam, in caritate concordiam, modestiam in humilitate, diligentiam in administratione, vigilantiam in adjuvandis laborantibus, misericordiam in fovendis pauperibus, in defendenda veritate constantiam, in disciplinæ severitate censuram. Ac ne aliquid ad exemplum bonorum factorum deesset in vobis, etiam in confessione nunc vocis & passione corporis fratrum mentes ad divina martyria provocatis, duces vos exhibendo virtutis; ut dum grex pastores suos sequitur, & quod fieri a præpositis cernit, imitatur, paribus obsequiorum meritis a Domino coronetur. Quod autem fustibus cæsi prius graviter & afflicti, per ejusmodi pœnas initiastis confessionis vestræ gloriosa primordia, execranda nobis ista res non est. Neque enim ad fustes christianum corpus expavit, cujus est spes omnis in ligno. Sacramentum salutis suæ Christi servus agnovit. Redemptus ligno ad vitam æternam, ligno provectus est ad coronam. Quid vero mirum, si vasa aurea & argentea in metallum, id est, auri & argenti domicilium, dati estis, nisi quod nunc metallorum natura conversa est, locaque quæ aurum & argentum dare ante consueverant, accipere cœperunt? Imposuerunt quoque compedes pedibus vestris, & membra felicia ac Dei templa infamibus vinculis ligaverunt, quasi cum corpore ligetur & spiritus, aut aurum vestrum ferri contagione maculetur. Dicatis Deo hominibus, & fidem suam religiosa virtute testantibus ornamenta sunt ista, non vincula; nec christianorum pedes ad infamiam copulant; sed clarificant ad coronam. O pedes feliciter vincti, qui non a fabro, sed a Domino resolvuntur. O pedes feliciter vincti, qui in itinere salutari ad paradisum diriguntur. O pedes in sæculo ad præsens ligati, ut sint semper apud Dominum liberi.

beri. O pedes compedibus & traversariis interim cunctabundi, sed celeriter ad Christum glorioso itinere cursuri. Quantum vult hic vel invida crudelitas, vel maligna nexibus vos suis & vinculis teneat, cito a terris & pœnis istis ad cælorum regna venietis. Non fovetur in metallis lecto & culcitris corpus, sed refrigerio & solatio Christi fovetur. Humi jacent fessa laboribus viscera; sed pœna non est cum Christo jacere. Squalent sine balneis membra, situ & sorde deformia; sed spiritualiter intus abluitur, quod foris carnaliter sordidatur. Panis illic exiguus; at non in solo pane vivit homo, sed in sermone Dei. Vestis algentibus deest; sed qui Christum induit, & vestitus abundanter & cultus est. Semitonsi capitis capillus horrescit; sed cum sit caput viri Christus, qualecumque illud caput deceat necesse est, quod ob Domini nomen insigne est. Omnis ista deformitas detestabilis & tetra gentilibus, quali splendore pensabitur? Sæcularis hæc & brevis pœna, quam clari & æterni honoris mercede mutabitur, cum secundum beati apostoli vocem transformaverit Dominus corpus humilitatis nostræ conformatum corpori claritatis suæ? Sed nec in illo, fratres dilectissimi aliqua potest aut religionis aut fidei jactura sentiri, quod illic nunc sacerdotibus Dei facultas non datur offerendi & celebrandi sacrificia divina. Celebratis immo atque offertis sacrificium Deo & pretiosum pariter & gloriosum, & plurimum vobis ad retributionem præmiorum cælestium profuturum, cum scriptura divina loquatur & dicat: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicit.* Hoc vos sacrificium Deo offertis, hoc sacrificium sine intermissione die ac nocte celebratis, hostiæ facti Deo & vosmetipsos sanctas atque immaculatas victimas exhibentes, sicut apostolus adhortatur & dicit: *Oro ergo vos, fratres, per misericordiam Dei, ut constituatis corpora*

vestra

vestra hostiam vivam sanctam, placentem Deo, nec configuremini sæculo huic, sed transformemini in renovatione sensus, ad probandum quæ sit voluntas Dei bona & placens, & perfecta. Hoc est enim quod præcipue Deo placeat; hoc est, in quo majoribus meritis ad promerendam voluntatem Dei opera nostra proveniant; hoc est quod solum Domino de beneficiis ejus grandibus & salutaribus fidei ac devotionis nostræ obsequia retribuant, prædicante in psalmis, & contestante spiritu sancto: *Quid retribuam*, inquit, *Domino pro omnibus quæ tribuit mihi? Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini invocabo. Pretiosa in conspectu Domini mors justorum ejus.* Quis non libenter & prompte calicem salutis accipiat? quis non appetat gaudebundus & lætus, in quo aliquid & ipse Domino suo retribuat? quis non pretiosam in conspectu Domini mortem fortiter & constanter excipiat, placiturus ejus oculis, qui nos in congressione nominis sui constitutos desuper spectans volentes comprobat, adjuvat dimicantes, vincentes coronat, retributione bonitatis ac pietatis paternæ remunerans in nobis, quidquid ipse præstitit, & honorans quod ipse perfecit? Ipsius enim esse quod vincimus, & quod ad maximi certaminis palmam subacto adversario pervenimus, declarat & docet Dominus in evangelio suo dicens: *Cum autem vos tradiderint, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini. Dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis.* Et iterum: *Ponite in cordibus vestris non præmeditari excusare. Ego enim dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere adversarii vestri.* In quo quidem & credentium magna fiducia est, & culpa gravissima perfidorum non credere ei, qui se opem suam daturum confitentibus pollicetur, nec rursus eumdem timere, qui æternam pœnam negantibus comminatur. Quæ vos omnia, for-

fortissimi ac fidelissimi milites Christi, insinuastis fratribus nostris, implentes factis quod verbis ante docuistis, futuri maximi in regno cælorum, pollicente Domino & dicente: *Qui fecerit & sic docuerit, maximus vocabitur in regno cælorum.* Denique exemplum vestrum secuta multiplex plebis portio, confessa est vobiscum pariter & pariter coronata est, connexa vobis vinculo fortissimæ caritatis, & a præpositis suis nec carcere nec metallis separata. Cujus numero nec virgines desunt, quibus ad sexagenarium fructum centenus accessit, quasque ad cælestem coronam gloria gemina provexit. In pueris quoque virtus major ætate annos suos confessionis laude transcendit, ut martyrii vestri beatum gregem & sexus, & ætas omnis ornaret. Qui nunc vobis, dilectissimi fratres, conscientiæ victricis vigor, quæ sublimitas animi, quæ in sensu exsultantia, qui triumphus in pectore, unumquemque vestrum stare ad promissum Dei præmium, de judicio Dei esse securum, ambulare in metallo, captivo quidem corpore, sed corde regnante, scire Christum secum esse præsentem, gaudentem tolerantia servorum suorum per vestigia & vias suas ad regna æterna gradientium? Expectatis quotidie læti profectionis vestræ salutarem diem, & jam jamque de sæculo recessuri, ad martyrum munera & domicilia divina properatis, post has mundi tenebras visuri candidissimam lucem, & accepturi majorem passionibus omnibus & conflictationibus claritatem, apostolo contestante & dicente: *Non sunt condigna passiones hujus temporis ad superventuram claritatem, quæ revelabitur in nobis.* Plane quia nunc vobis in precibus efficacior sermo est, & ad impetrandum quod in pressuris petitur, facilior oratio est, petite impensius & rogate, ut confessionem omnium nostrum dignatio divina consummet, ut de istis tenebris & laqueis mundi nos quoque vobiscum integros & gloriosos Deus liberet, ut qui hic caritatis

&

& pacis vinculo copulati, contra hæreticorum injurias & pressuras gentilium simul stetimus, pariter in regnis cælestibus gaudeamus. Opto vos, beatissimi ac dilectissimi fratres in Domino bene valere, & nostri semper & ubique meminisse.

EPISTOLA LXXVIII.

Nemesiani, Dativi, Felicis, & Victoris responsum ad Cyprianum.

CYPRIANO fratri Nemesianus, Dativus, Felix, & Victor in Domino æternam salutem. Semper magnis sensibus pro temporis conditione litteris tuis locutus es, Cypriane dilectissime; quibus assidue lectis, & pravi corriguntur, & bonæ fidei homines corroborantur. Dum enim non desinis tractatibus tuis sacramenta occulta nudare, sic nos in fide facis crescere, & de sæculo homines ad credulitatem accedere. Nam quæcumque bona in multis libris tuis intulisti, nescius ipsum te nobis designasti. Es enim omnibus hominibus in tractatu major, in sermone facundior, in consilio sapientior, in patientia simplicior, in operibus largior, in abstinentia sanctior, in obsequio humilior, & in actu bono innocentior. Scis & ipse, carissime, nostrum optabile votum esse, quod te videamus doctorem & amatorem nostrum ad coronam magnæ confessionis pervenisse. Nam quasi bonus & verus doctor quid nos discipuli secuti apud præsidem dicere deberemus, prior apud acta proconsulis pronuntiasti, & tuba canens, Dei milites cælestibus armis instructos ad congressionis prœlium excitasti, & in acie prima pugnans spiritali gladio diabolum interfecisti, agmina quoque fratrum hinc & inde verbis tuis composuisti, ut insidiæ inimico undique tenderentur, & cadaveris ipsius publici hostis nervi concisi calcarentur.

tur. Crede nobis, cariſſime, quoniam non eſt a centeſimo præmio minor tua innocens anima; quæ nec ſæculi primos impetus timuit, nec ire in exſilium recuſavit, nec relinquere civitatem dubitavit, nec in deſerto loco commorari horruit, & quoniam multis documentum confeſſionis dedit, ipſa martyrium prior duxit. Alios enim ad martyria facienda exemplo ſuo provocavit; & non tantum martyrum de ſæculo jam excedentium ſocia eſſe cœpit, ſed & cum futuris cæleſtem amicitiam copulavit. Agunt ergo tibi nobiſcum damnati maximas apud Deum gratias, Cypriane dilectiſſime, quod litteris tuis laborantia pectora recreaſti, fuſtibus vulnerata membra curaſti, compedibus pedes ligatos reſolviſti, ſemitonſis capitis capillaturam adæquaſti, tenebras carceris illuminaſti, montes metalli in planum deduxiſti, naribus etiam fragrantes flores impoſuiſti, & tetrum odorem fumi excluſiſti. Fecit autem & proſecutum miniſterium tuum, & Quirini dilectiſſimi noſtri; quod per Herennianum hypodiaconum, & Lucianum, & Maximum, & Amantium acolythos diſtribuendum miſiſti, quæcumque neceſſitatibus corporum defuerant, expediri. Simus ergo orationibus noſtris alterutrum adjutores, & rogemus, ſicut mandaſti, ut Deum, & Chriſtum, & angelos in omnibus actibus noſtris habeamus fautores. Optamus te, Domine frater, ſemper bene valere, & noſtri meminiſſe. Saluta omnes qui tecum ſunt. Omnes noſtri qui nobiſcum ſunt, te amant, & ſalutant, & videre deſiderant.

EPISTOLA LXXIX.

Ad eumdem Lucii & ceterorum martyrum reſponſum.

CYPRIANO fratri & collegæ Lucius, & qui mecum ſunt, fratres omnes in Domino ſalutem.

Exſul-

Exsultantibus nobis & lætantibus in Deo, quod nos ad congressionem armaverit, & in prœlio victores a dignatione fecerit, supervenerunt litteræ tuæ, frater carissime, quas per Herennianum hypodiaconum & Lucianum, & Maximum, & Amantium acolythos misisti nobis; quibus lectis recepimus in vinculis laxamentum, in pressura solatium, & in necessitate præsidium, & excitati sumus, & robustius animati ad si quid amplius fuerit pœnarum. Nam ante passionem a te sumus ad gloriam provocati, qui prior nobis ducatum ad confessionem nominis Christi præbuisti. Nos vero secuti vestigia confessionis tuæ parem gratiam tecum speramus. Nam qui prior est in cursu, prior est & ad præmium; & qui prior occupasti, de quo cœpisti, inde hoc nobis communicasti, demonstrans scilicet individuam caritatem, qua semper nos dilexisti; ut quibus unus fuit spiritus in conjunctione pacis, esset precum tuarum gratia, & una corona confessionis. Accessit autem tibi, frater carissime, ad confessionis coronam retributio operum, abundans mensura, quam accipies a Domino in die remunerationis, qui & te nobis litteris tuis repræsentasti, ut pectus illud tuum candidum & beatum, quod semper novimus, manifestares, & secundum latitudinem ejus nobiscum laudes Deo diceres, non quantum nos meremur audire, sed quantum tu potes dicere. Tuis enim vocibus & quæ minus in nobis instructa erant, exornasti, & confirmasti ad sustentationem earumdem passionum, quas patimur securi de præmio cælesti, & de corona martyrii, & de regno Dei ex prophetia, quam litteris tuis spiritu sancto plenus spopondisti. Hoc totum fiet, dilectissime, si nos orationibus tuis in mente habueris, quod te facere confido, sicut & nos utique facimus. Accepimus itaque, frater desiderantissime, id quod a Quirino, & a te ipso misisti sacrificium ex omni opere mundo. Sicut & Noe obtulit Deo, &

delectatus est Deus in odorem suavitatis, & respexit in sacrificium ejus, ita & in vestrum respiciat, & delectetur reddere vobis hujus tam boni operis mercedem. Peto autem ut litteras, quas ad Quirinum fecimus, transmitti præcipias. Opto te, frater carissime ac desiderantissime, semper bene valere, & nostri meminisse. Saluta omnes qui tecum sunt. Vale.

EPISTOLA LXXX.

Felicis, Jaderis, Poliani, & ceterorum martyrum responsum ad Cyprianum.

CYPRIANO carissimo & dilectissimo Felix, Jader, Polianus, una cum presbyteris & omnibus nobiscum commorantibus apud metallum Siguense, æternam in Domino salutem. Resalutamus te, frater carissime, per Herennianum hypodiaconum, Lucianum, & Maximum fratres nostros fortes & incolumes adjuvantibus orationibus tuis; a quibus accepimus oblationis nomine non minimam quantitatem una cum litteris tuis quas scripsisti, in quibus dignatus es de verbis cælestibus nos tamquam filios confortare. Et Deo patri omnipotenti per Christum ejus gratias egimus, & agimus quod sic confortati, & corroborati sumus per tuam adlocutionem, petentes de animi tui candore; ut nos adsiduis orationibus tuis in mente habere digneris, ut confessionem vestram, & nostram, quam Dominus in nobis conferre dignatus est, suppleat. Saluta omnes qui tecum commorantur. Optamus te, frater carissime, in Deo semper bene valere. Felix scripsi. Jader subscripsi. Polianus legi. Dominum meum Eutychianum saluto.

EPI-

EPISTOLA LXXXI.

Cypriani ad Sergium & Rogatianum & ceteros confessores in carcere constitutos.

CYPRIANUS Sergio, & Rogatiano, & ceteris confessoribus in Domino perpetuam salutem. Saluto vos, fratres carissimi ac beatissimi, optans ipse quoque conspectu vestro frui, si me ad vos pervenire loci conditio permitteret. Quid enim mihi optatius & lætius posset accidere, quam nunc vobis inhærere, ut complectemini me manibus illis, quæ puræ & innocentes & dominicam fidem servantes sacrilega obsequia respuerunt? Quid jucundius & sublimius, quam osculari nunc ora vestra, quæ gloriosa voce Dominum confessa sunt; conspici etiam præsentem ab oculis vestris, qui, despecto sæculo, conspiciendo Deo digni exstiterunt? Sed quoniam huic lætitiæ interesse facultas non datur, has pro me ad aures, & ad oculos vestros vicarias litteras mitto, quibus gratulor pariter & exhortor, ut in confessione cælestis gloriæ fortes & stabiles perseveretis, & ingressi viam dominicæ dignationis, ad accipiendam coronam spiritali virtute pergatis, habentes Dominum protectorem & ducem, qui dixit: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem mundi.* O beatum carcerem, quem illustravit vestra præsentia. O beatum carcerem, qui homines Dei mittit ad cælum. O tenebras lucidiores sole ipso, & luce hac mundi clariores, ubi modo constituta sunt Dei templa, & sanctificanda divinis confessionibus membra vestra. Nec quidquam nunc versetur in cordibus & mentibus vestris, quam divina præcepta & mandata cælestia, quibus vos ad tolerantiam passionis spiritus sanctus semper animavit. Nemo mortem cogitet, sed immortalitatem, nec temporariam pœnam, sed glo-

riam sempiternam, cum scriptum sit: *Pretiosa est in conspectu Domini mors justorum ejus.* Et iterum: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicit.* Et iterum ubi loquitur scriptura divina de tormentis, quæ martyres Dei consecrant, & in ipsa passionis probatione sanctificant: *Et si coram hominibus tormenta passi sunt, spes eorum immortalitate plena est. Et in paucis vexati, in multis bene disponentur, quoniam Deus tentavit illos, & invenit illos dignos se. Tamquam aurum in fornace probavit illos, & quasi holocausti hostiam accepit illos, & in tempore erit respectus illorum. Fulgebunt justi, & tamquam scintilla in arundineto discurrent. Judicabunt nationes, & dominabuntur populis, & regnabit eorum Dominus in perpetuum.* Quando ergo judicaturos vos & regnaturos cum Christo Domino cogitatis, exsultetis necesse est, & futurorum gaudio præsentia supplicia calcetis, scientes ab initio mundi sic institutum; ut laboret istic in sæculari conflictatione justitia, quando in origine statim prima Abel justus occiditur, & exinde justi quique & prophetæ & apostoli missi. Quibus omnibus Dominus quoque in se ipso constituit exemplum, docens ad suum regnum non nisi eos qui se per viam suam secuti sint, pervenire, dicens: *Qui amat animam suam in isto sæculo, perdet illam. Et qui odit animam suam in isto sæculo, in vitam æternam conservabit illam.* Et iterum: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam vero non possunt occidere. Magis autem metuite eum, qui potest & animam & corpus occidere in gehennam.* Paulus etiam nos adhortatur, ut qui ad Domini promissa venire cupimus, imitari Dominum in omnibus debeamus. *Sumus*, inquit, *filii Dei. Si autem filii, & heredes, heredes quidem Dei, coheredes autem Christi, siquidem compatiamur, ut & commagnificemur.* Addidit etiam comparationem præsentis temporis, & futuræ claritatis, dicens: *Non sunt condigna*

passiones

passiones hujus temporis ad superventuram claritatem, quæ revelabitur in nobis. Cujus claritatis gloriam cogitantes, pressuras omnes & persecutiones tolerare nos convenit; quia etsi sunt multæ pressuræ justorum, ex omnibus tamen liberantur, qui in Deum fidunt. Beatas etiam feminas, quæ vobiscum sunt in eadem confessionis gloria constitutæ, quæ dominicam fidem tenentes, & sexu suo fortiores, non solum ipsæ ad gloriæ coronam proximæ sunt, sed & ceteris quoque feminis exemplum de sua constantia præbuerunt. Ac ne quid deesset ad gloriam numeri vestri, ut omnis vobiscum & sexus, & ætas esset in honore, pueros etiam vobis gloriosa confessione sociavit divina dignatio, repræsentans nobis tale aliquid, quale Ananias, Azarias, & Misahel illustres pueri aliquando fecerunt; quibus inclusis in caminum cesserunt ignes, & refrigerium flammæ dederunt, præsente cum illis Domino, & probante quod in confessores & martyres ejus nihil posset gehennæ ardor operari, sed quod qui in Deum crederent, incolumes semper & tuti in omnibus perseverarent. Et consideretis peto pro vestra religione, quæ apud pueros fides fuerit, quæ promereri Dominum plenius potuit. Ad omnia enim parati, sicut omnes esse debemus, ajunt regi: *Nabuchodonosor rex, non opus est nobis de hoc verbo respondere tibi. Est enim Deus, cui nos servimus, potens eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis, rex, liberabit nos. Et si non, notum tibi sit: quoniam diis tuis non servimus, & imaginem auream quam statuisti, non adoramus.* Cum se crederent, & pro fide sua scirent posse etiam de præsenti supplicio liberari, jactare hoc tamen, & vindicare sibi noluerunt, dicentes: *Et si non,* ne minor esset confessionis virtus sine testimonio passionis. Addiderunt posse omnia Deum facere, sed tamen non in hoc fidere, ut liberari in præsentia vellent, sed illam libertatis, & securitatis æternæ

gloriam cogitarent. Quam fidem vos quoque retinentes, & die ac nocte meditantes, toto corde ad Deum prompti, contemptu præsentium futura tantummodo cogitatis, ut ad fructum regni æterni, & ad complexum & osculum Domini & conspectum venire possitis, ut sequamini in omnibus Rogatianum presbyterum gloriosum senem, viam vobis ad gloriam temporis nostri religiosa virtute & divina dignatione facientem, qui cum Felicissimo fratre nostro quieto semper & sobrio excipiens ferocientis populi impetum, primum hospitium vobis in carcere præparavit, & metator quodammodo vester, nunc quoque vos antecedit. Quod ut consummetur in vobis, assiduis orationibus Dominum deprecamur, ut initiis ad summa pergentibus, quos confiteri fecit, faciat & coronari. Opto vos, fratres carissimi ac beatissimi, in Domino semper bene valere & ad coronam cælestis gloriæ pervenire. Victor diaconus & qui mecum sunt vos salutant.

EPISTOLA LXXXII.

Ad Successum de nuntiis Roma reversis persecutionem nuntiantibus.

CYPRIANUS Successo fratri salutem. Ut non vobis in continenti scriberem, frater carissime, illa res fecit, quod universi clerici sub ictu agonis constituti recedere istinc omnino non poterant, parati omnes pro animi sui devotione ad divinam & cælestem gloriam. Sciatis autem eos venisse, quos ad Urbem propter hoc miseram, ut quomodocumque de nobis rescriptum fuisset, exploratam sibi veritatem ad nos perferrent. Multa enim varia & incerta opinionibus ventilantur. Quæ autem sunt in vero, ita se habent. Rescripsisse Valerianum ad senatum;

ut

ut episcopi, & presbyteri, & diacones in continenti animadvertantur, senatores vero & egregii viri, & equites Romani, dignitate amissa, etiam bonis spolientur, & si ademptis facultatibus christiani esse perseveraverint, capite quoque multentur, matronæ vero ademptis bonis in exsilium relegentur, Cæsariani autem quicumque vel prius confessi fuerant, vel nunc confessi fuerint confiscentur, & vincti in Cæsarianas possessiones descripti mittantur. Subjecit etiam Valerianus Imperator orationi suæ exemplum litterarum, quas ad præsides provinciarum de nobis fecit: quas litteras quotidie speramus venire, stantes secundum fidei firmitatem ad passionis tolerantiam, & exspectantes de ope & indulgentia Domini vitæ æternæ coronam. Xistum autem in cœmeterio animadversum sciatis octavo iduum Augustarum die, & cum eo diacones quatuor. Sed & huic persecutioni quotidie insistunt præfecti in Urbe; ut si qui sibi oblati fuerint; animadvertantur, & bona eorum fisco vindicentur. Hæc peto per vos & ceteris collegis nostris innotescant, ut ubique hortatu eorum possit fraternitas corroborari, & ad agonem spiritalem præparari, ut singuli ex nostris non magis mortem cogitent, quam immortalitatem, & plena fide ac tota virtute Domino dicati, gaudeant magis, quam timeant in hac confessione; in qua sciunt Dei & Christi milites non perimi, sed coronari. Opto te, frater carissime, semper in Domino bene valere.

EPISTOLA LXXXIII.

Ad clerum & plebem de suo secessu paulo ante passionem.

CYPRIANUS presbyteris & diaconibus & plebi universæ salutem. Cum perlatum ad nos fuisset, fratres

fratres cariſſimi, commentarios eſſe miſſos, qui me Uticam perducerent, & conſilio cariſſimorum perſuaſum eſſet, ut de hortis noſtris interim ſecederemus, juſta interveniente cauſa conſenſi, eo quod congruat epiſcopum in ea civitate, in qua eccleſiæ dominicæ præeſt, illic Dominum confiteri, & plebem univerſam præpoſiti præſentis confeſſione clarificari. Quodcumque enim ſub illo confeſſionis momento confeſſor epiſcopus loquitur, aſpirante Deo ore omnium loquitur. Ceterum mutilabitur honor eccleſiæ noſtræ tam glorioſæ, ſi ego epiſcopus alterius eccleſiæ præpoſitus, accepta apud Uticam ſuper confeſſione ſententia, exinde martyr ad Dominum proficiſcar, quandoquidem ego & pro me, & pro vobis apud vos confiteri, & ibi pati, & exinde ad Dominum proficiſci orationibus continuis deprecer, & votis omnibus exoptem & debeam. Exſpectamus ergo hic in ſeceſſu abdito conſtituti adventum proconſulis Carthaginem redeuntis, audituri ab eo, quid Imperatores ſuper chriſtianorum laicorum, & epiſcoporum nomine mandaverint, & dicturi quod ad horam Dominus dici voluerit. Vos autem, fratres cariſſimi, pro diſciplina quam de mandatis dominicis a me ſemper accepiſtis, & ſecundum quod me tractante ſæpiſſime didiciſtis, quietem & tranquillitatem tenete, nec quiſquam veſtrum aliquem tumultum fratribus moveat, aut ultro ſe gentilibus offerat. Apprehenſus enim & traditus loqui debet. Siquidem in nobis Dominus poſitus illa hora loquatur, qui nos confiteri magis voluit, quam profiteri. Quid autem de cetero nos obſervare conveniat; antequam in me ſuper confeſſione nominis Dei proconſul ſententiam ferat, inſtruente Domino in commune diſponemus. Incolumes vos, fratres cariſſimi, Dominus noſter in eccleſia ſua permanere faciat, & conſervare dignetur. Ita fiat per ſuam miſericordiam.

Tres

Tres epistolæ, quæ sequuntur, inter epistolas Cypriani reperiuntur in quibusdam libris antiquis.

Epistola Cornelii Papæ ad Cyprianum.

DILECTIONIS tuæ non delectabilia, & contra fidei regulam scripta suscepi, in quibus nauseas recognovi, & venena sermonum adversus catholicam per totum orbem diffusam ecclesiam horribilibus a te superseri zizaniis non laudavi. Quæ peto velociter tollas ac prædamnes. Quod prius quidem te facere oportebat, quam in mundo letale virus aspersum simplicium & innocentium interficeret mentes. Non ergo dignum est rebaptizare. Ergo eradica & extrica, ut diximus, florulentis sermonibus atque dignis per posteriorem epistolam priora scripta, quæ contra catholicam fidem servare censuerunt genimina viperarum. Non enim decet tantæ urbis antistitem, excellentissimumque doctorem, ut dum putas hæresis baptisma prædamnandum, verum baptisma sermonibus maculare audeas, quæ doles contra apostolum scilicet repugnare dicentem: *Unus Deus, una fides, unum baptisma.*

Ad plebem Carthaginis.

CYPRIANUS plebi Carthagini consistenti æternam in Domino salutem. Gratias quidem agimus Deo patri & Domino Jesu Christo, qui vos adunatos, atque in conventicula restituit. Propter quam rem memoravimus & scriptum beatissimorum martyrum atque confessorum voluimus ad consilium nostrum servare. Jubet desuper majestas atque spiritus sanctus, cujus in nobis-

bis gratia testis est salutaris. Nam cum tractaret de traditoribus, jubet tam in evangelio quam in apostolo, tam in psalmis quam in prophetis & ceteris scripturis: *Scrutamini.* Quo scrutato a nobis, inventis ab iis qui scripturas sanctas tradiderunt, non mereri eos congredi consilium nostrum, id est, consilium habitare. Nemo est enim qui hoc consilium congrediatur, non cælestem spectet. Ac propterea memoravimus ut ii, qui taliter scripturas tractaverunt, ad statum plebis & judicium ab ipsis porrectum, nec aliqua actio ab ipsis promi, sed nec etiam ad statum sacrificii neque plebis esse proximi; qui utique jam dudum derelicta plebe, nudata altaria, prompta sacrificia. Merito hæc memorantes cum mœstitia atque dolore animi profici teste ad Dominum, quod debuimus statuere, quam omnes disceptationes, & dissensiones, & hæreses & scandala hauserant ne ulterius provocent se homines, seu minus fidei seu scripturis leves sint & lectores id statuimus, atque statuto nostro recedi nolumus, ut si qui tradidit præpositus huic plebi mereantur antistitem administrantem altari ac corpore integro. Iis vero jussimus a quibus & sacrificium offerri jubemus, merito præceptis iis obtemperari debet, nec aliud fiet quam statim evangelica vox sincera cata Joannem loquitur: *Nolo*, inquit, *de manibus vestris sacrificia, quia non venistis ad me cum hostia munda.* Qui utique hostiam mundam non offert, hostia de manibus ejus non ascendit. Nam iterum legimus: *In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum.* Qui per verbum finctionem finxerint dare res inhabitabiles apud illos seu veras scripturas sanctas seu finctas qui dat vocem, & qui dat desideria proxima, qui utique finget tradere, supplebit traditionem. Merito negantes volumus interim veniam habere confitentes patres. Nam qui dicit se scripturas non habere, utique paratus fuit & torqueri,

ri, quorum exempla habemus. Tertio negaverunt; & ſacramentum non tradiderunt. Hi autem qui nec interrogati obtulerunt, interim, uſque ad ſtatum conſilii laici communicabunt. Verumtamen in ſtatum conſilii quod ſcriptura ſancta promoverit, ſecundum ſententiam fixam ſanctis & amicis Dei ſuppleri volumus, cum jam teſtes & proximi aliquid jam dudum ſtatuerant noſtri anteceſſores. Ob quam rem neceſſe eſt nos teſtibus conſentire, complecti, & ſupplere. Opto vos in Domino ſemper bene valere. Amen. Deo gratias.

Ad Turaſium presbyterum.

CYPRIANUS benedicto & dilectiſſimo parenti Turaſio in Domino æternam ſalutem. Caritatis tuæ ſcripta percepi, quibus animum tuum dolore commotum de filiæ dormitione cognovi. Non aliud principaliter admiratus ſum, quam chriſtiani pectoris in te jactatam fuiſſe virtutem, ut animum flecteres ad dolorem. Stupeo murum fidei penetratum vulneribus orbitatis, quem ſepire debuerat ſpes reſurrectionis & regni cæleſtis. Numquam ſpes cum dolore concordat, nec fides aliquando ſentit quamcumque jacturam. Reſurgere credimus mortuos, & plangimus. Quid faceremus, ſi mori tantummodo ſine reſurrectione præciperet Deus? Voluntas utique ejus ſola ſufficeret ad ſolatium, cui nullum præponendum ſcimus affectum. Quod dederat, abſtulit qui creaverat. Quid certas plangere, quod ad tempus acceperas. Commodaverat ut haberes, quantocumque tempore voluiſſet, & cum vellet, rurſus auferret. Nihil abſtulit tuum, qui recipere dignatus eſt proprium. Creditum ſuum recipere decuerat creditorem; & nihil aliud decet, quam creditori ſuo gratias agere mutuantem. Sic Job legimus quam ſequamur devotiſſi-

votissimam vocem. *Dominus*, inquit, *dedit*, *Dominus abstulit. Sicut Domino placuit, ita factum est. Sit nomen Domini benedictum.* Parum ergo non erat hæc sola consolatio contra luctum, quod nemo lugere debeat cum aliquid reddiderit alienum, quia fas non erat apud alium detineri, quod domino suo fuerat necessarium. Additur consolationis alia providentia, quæ jaculis occurrat orbitatis. Gaudere debuimus de sæculo recedentibus, si sæculi contra nos inimicitias sentiremus, & plangimus beneficia Domini, qui nobis quod præstat, infirmitati nostræ præstat. Periclitari volebat adhuc qui dolet aliquem dormientem, & inter fluctus vitæ præsentis videre cupiebat miserum laborare. Ad quid christianum & fidelem animam putas intra carcerem mundi remorari debuisse, cui totus mundus naufragium est. Tantis & talibus tempestatibus vitæ tot impugnationes diaboli, tot corporis bella, tot clades sæculi, tot calamitates evasit. Et lacrimas fundis, quasi nescias quid in te ipse quotidie patiaris. Propter quod Dominus sic admonet apostolos suos, dicens: *Si me diligeretis, gauderetis, quoniam vado ad patrem.* Plane mortuum Lazarum flevit, sed non tuis lacrimis. Resurrectionis promissor dolere non poterat, ne fidem perfidiam faceret, quam docebat. Doluit Lazarum non dormientem, sed potius resurgentem, & flebat quem cogebatur propter salvandos alios, & confundendos incredulos ad sæculum revocare. Hanc vitam dans Dominus ingemiscebat, quam tu doles esse sublatam. Contra lacrimas ejus pugnant lacrimæ tuæ, & amor tuus amori ejus non convenit. Fletus ejus non habet parem. Ille nolebat reddere laboribus quem dilexerat, & ut amare & credis, cui laborum volebas adhuc restare tormenta. Ceterum si putas eum mortuum Lazarum doluisse, ante non permisisset exire, qui repellere poterat mortem, aut certe non fleret, qui mortuum resuscitandi

tandi

tandi postmodum habuerat potestatem. Unde apparet eum sola ea causa fuisse commotum, quod ad hostilem vitam carissimum suum revocare denuo propter credituros aliquos, vel confundendos incredulos urgebatur. Denique sic subsecutus est Dominus dicens: *Ergo, pater, ut credant quia tu me misisti*, ait clara voce: *Lazare prodi foras.* Et factum est. Gaudere ergo debes unde ille coactus est flere, ne videaris dormentis felicitatibus invidere. Ab alieno mundo ad proprium transivit, transivit ad Dominum, & de hostili patria ad paternam patriam migravit ad cælum, dicente apostolo: *Scimus*, inquit, *quoniam si terrena domus nostra hujus corporis resolvatur, quod habitationem habemus non manu factam, æternam in cælis.* Caruit ergo domo, quam nec nosse debuerat. Caruit malis civibus, quorum odia sustinebat, ne adhuc peregrinaretur in terra contraria, sicut apostolus memorat dicens: *Quamdiu sumus in hoc sæculo, peregrinamur a Domino.* Non nobis ergo debet luctus incumbere, quisquis a peregrinatione redire meruerit ad propriam regionem, maxime cum non inanis & vacuus redire noscatur, qui christianitatis mercatus est lucrum, propter quod venit ad mundi commercium. Negotium explicavit, rediit, & Deo debitum solvit. Comparavit propter quam descenderat emptionem, & ad Dominum regredi properavit, cui offerat mercem, ut comparatæ mercis tam securitatem accipiat, quam honorem. Et ego, inquies, nulla promissorum cælestium dubitatione conturbor, sed sola separatione morientis æstuans, desolatus solatio pii pignoris jactor. Excusatio hæc est sine dubio fragilitatis humanæ, quæ patrocinari non potest diffidentiæ. Si enim desolationem homines ferre non valerent, numquam prorsus a se sua pignora dimisissent. Destitutos se a morientibus conqueruntur, & vivos filios aut propter litteras, aut propter honores,

res, aut propter negotia peregrinis regionibus credunt; & gaudent tota vita sine affectibus commorari, dummodo capiant, quod de suis cupiunt pignoribus adipisci, & ut ad palatia pergant, peregrinantur. Ad studia dignitatis navigant acquirenda, vel causas patrimonii explicandas per labores & pericula proficiscentes impellunt, nec secum vacare quos diligunt, patiuntur. Et ut ad palatium cæli, ad studia Christi, ad honorem vitæ perpetuæ, ad patrimonium possessionis æternæ cum securitate valeant pervenire, nemo filios suos libenter a se gratulatur abscedere. Propter incerta per incerta filium vel fratrem vel parentem peregrinari unusquisque compellit, & propter certa per certa suorum aliquem proficisci nullus admittit. Ad comparanda peccata gaudent tam parentes a filiis, quam filii a parentibus separari provocante diabolo, ad indulgentiam percipiendam nolunt ab invicem Deo vocante discerni; ut appareat non pro nostra ratione nos dolere, quemcumque videmur amittere, sed indicium magis ostendere diffidentiæ, qui non sustinemus nostrorum profectiones ad Dominum, quorum peregrinationes in sæculo gratulamur. Quia credimus mundi lucris, toleramus divisa nostri corporis membra. Si crederemus Dei promissis, post abscessionem nostrum nihil aliud, quam gratias debuerant resonare nostri pectoris gaudia. Mihi crede, semper in omnibus incredulitas mœret, & sicut non potest nosse fides quod doleat, sic diffidentia sola doloribus tenetur ancilla. Nam si dormientes dicimus, dormientes utique credere debemus, non mortuos, sed requiescentes interim secundum vocem Domini fideliter loquentis: *Omnis*, inquit, *qui credit in me, licet moriatur, vivet.* Si cui medicus homo promitteret quidquam, sine dubio promissioni ejus negare non poterit omnino lætitiam. Nunc quia Dominus Christus fabricator & resuscitator promittit,

non

non times plangere, ut fideliorem Christo pariter & potentiorem medicum videaris in promissionibus judicare. Sed destitutam, dicis, doleo senectutem, quia debueram meos liberos potius antecedere, ne in laboribus remanerem. Quando de spiritualibus bonis quodcumque tractatur, nihil est omnino de carnalibus ante oculos reponendum. Ego tibi melius profiteor evenisse, quoniam non carnalem, sed spiritualem circa te considero fidelitatem. Tu te dicis de alicujus pignoris obitu in senectute confectum. Ego contra comprobo sublevatam senectutem tuam. Amputavit Dominus sollicitudinem, quæ te torquebat de viva filia, ne periret. Melius utique nunc mortuam sæculo rediisse ad Dominum vivam, quam vivam sæculo doleres forsitan apud Dominum mortuam. Gaude tibi quod christianam mereberis sequi, quam secutus in cælo gaudeas rursus amplecti. Non te deseruit, sed præcessit; & ne doleret excedentem patrem, suscipere festinavit. Non amisisti tua nutrimenta. Si luctum horrueris, & senex tuum obtulisse pignus Domino deputare poteris, potes secundum votum habere post Abraham, si non potes primum, ut quod ille non trepidavit offerre, tu saltem videaris de sublato gaudere. Ab illo Dominus postulavit, a te tulit. Ille jussioni paruit, tu voluntati consensisti. Illi per illicitam legem naturæ quem Dominus sibi probavit devotum, te saltem per licitam conditionem religionis annotet religiosum, advocet religiosum. Nam sive voluntate nec necessitate compelleris devotionis Domino aliquid exhibere, in qua parte te christianum poteris approbare. Erubescat incredulitas nostra cum gentilibus, si Domino vult esse subjecta. Communis est nobis cum illis exitus mortis, & dolores illorum superamus doloribus nostris. Quid ageremus, si peculiariter aliquid exigeretur a nobis, quod

ad dedecus nostrum pertineret? Gentiles dolores sæpe contemnunt; cum non ad promissa cælestia, sed ad pœnas tartari rapiantur. Et nos plangimus euntes ad cælum. Consideret christianus talis quid deinceps mereatur, qui nec imitari contendit exempla sanctorum, nec contemtum habere gentilium. Illi luctus desperando despiciunt, & nos sperando despicere conamur. Denique vendere liberos sæpe non dubitant, ut vivos, quod pejus est, spernant. Et nos nec defunctorum obitus sublevant. Et nos sublatos captivitati, & libertate donatos volumus servire. Filios suos intrepide mortalibus tradunt, & nos de nostro simul, & suos liberos, & nostros liberandos dimittere sacrilega mente cunctamur, quasi tutius apud homines judicemus magis quam penes Dominum commendari aliquem filiorum. Pudendum nescio quid christianus est apud gentiles opprobrii; quibus pejores sine dubio judicantur, quos pares habere non dicam meliores fuerat putare criminosum. Christiani nolunt vel gratulatione suos deducere ad bona, gentiles tradere non cunctantur ad mala. Postremo vel cum ipsa felicitate nostrorum morientium cogamur animum flectere, & desideriis eorum desideria nostra incipiant repugnare. Lætantur illi, qui exeunt venientes ad requiem. Lætemur & nos cum ipsis, saltem computantes nostrorum exeuntium beatitudinem. Si religiosus vel novitius qui evasit, si non potes vel exsulta, quia placuisse cognoscis participium tui sanguinis Christo, maxima quod vel de occasione debeas tolerare Domini voluntatem, cui non potes contradicere. Et cum sit omnibus communis hic casus, vanus dolor est, qui nec primus videtur esse nec solus. Sed dicis: Nullus me de mea desolatione mentis angor exulcerat, sed pro delictis parvuli morientis humanitatis affectus impulsat. Nec hoc licet commovere animum christianum, ne contra

tra Christi imperia luctetur. Quid est inter quoscumque & qualescumque filios dimisisse, quos jubeamur a Domino pro causa devotionis odisse. Melius nunc salvat animam suam moriens. Relinquit in pace, ne persecutionem dimittere cum suo interitu non valeret, ipse illi auxiliatur in mundo, quorum mater habitat in cælo, & qui matri subvenit, & filiis pro certo succurrit. Postremo vide si habeat aliquis dolore concidi, ubi sine aliquo remedio potest aliquis fatigari. Sapienter debet dolere qui dolet, ne perdat sine causa, quod dolet. Nunc autem contra luctum sumenda sunt arma, ut spes nostra possit habere victoriam. Principaliter quod Dominus voluit suscipere, gratulemur. Denique quia hoc omnibus in mundo commune additur, privatum particulare nostrum quod ad requiem revocamur. Sequitur consummatio omnium gaudiorum, quæ in resurrectione invicem nobis Domino reformante reddetur, sicut apostolus pollicetur: *Nolumus igitur ignorare vos, fratres, de dormientibus ut non contristemini sicut & ceteri, qui spem non habent. Si enim credimus quod Jesus mortuus est & resurrexit, sic & eos qui dormierunt in Jesu, adducet cum eo.* Hæc tibi, benedicte, pro caritate mutua transmisi. Ceterum scio te bene valere alios consolari. Tunc te orbitas non inveniet penetrabilem, si alios contra illam non cessabis armare. Opto te, frater carissime, semper bene valere, & nostri meminisse.

LIBER
DE HABITU VIRGINUM.

Disciplina custos spei, retinaculum fidei, dux itineris salutaris, fomes ac nutrimentum bonæ indolis, magistra virtutis, facit in Christo manere semper ac jugiter Deo vivere, & ad promissa cælestia & ad divina præmia pervenire. Hanc & sectari salubre est, & aversari ac negligere letale. In psalmis loquitur spiritus sanctus: *Continete disciplinam, ne forte irascatur Dominus, & pereatis a via recta, cum exarserit cito ira ejus super vos.* Et iterum: *Peccatori autem dixit Deus. Ad quid exponis justificationes meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Tu autem odisti disciplinam, & abjecisti sermones meos retro.* Et denuo legimus: *Disciplinam qui abjicit, infelix est.* Et de Salomone mandata sapientiæ monentis accepimus: *Fili, ne neglexeris disciplinam Domini, nec defeceris ab eo correptus. Quem enim diligit Deus, corripit.* Si autem Deus quem diligit, corripit, & ad hoc corripit ut emendet, fratres quoque, & maxime sacerdotes, non oderunt, sed diligunt eos quos corripiunt, ut emendent, quando & Deus per Hieremiam ante prædixerit, & tempora nostra significaverit, dicens: *Et dabo vobis pastores secundum cor meum, & pascent vos pascentes cum disciplina.* Quod si in scripturis sanctis frequenter & ubique disciplina præcipitur, & fundamentum omne religionis ac fidei de observatione ac timore proficiscitur, quid cupidius appetere, quid magis velle ac tenere nos convenit, quam ut radicibus fortius fixis, & domiciliis nostris super petram robusta mole solidatis, inconcussi ad procellas & turbines sæcu-

sæculi fiemus, ut ad Dei munera per divina præcepta veniamus, considerantes pariter ac scientes, quod templa Dei sint membra nostra, ab omni fæce contagionis antiquæ lavacri vitalis sanctificatione purgata, nec violari ea aut pollui fas sit, quando qui violat, & ipse violetur. Eorum nos templorum cultores & antistites sumus. Serviamus illi, cujus esse jam cœpimus. Paulus in epistolis suis dicit, quibus nos ad curricula vivendi per divina magisteria formavit: *Non estis vestri. Empti enim estis pretio magno. Clarificate & portate Deum in corpore vestro.* Clarificemus & portemus Deum puro & mundo corpore, & observatione meliore; & qui per sanguinem Christi redempti sumus, per omnia servitutis obsequia redemptoris imperio pareamus, demusque operam ne quid immundum & prophanum templo Dei inferatur, ne offensus sedem quam inhabitat, derelinquat. Sospitantis Domini verba sunt & docentis, curantis pariter & monentis: *Ecce*, inquit, *sanus factus es, jam noli peccare, ne quid tibi deterius fiat.* Dat vivendi tenorem, dat innocentiæ legem, postquam contulit sanitatem; nec habenis liberis & solutis vagari postmodum patitur, sed ipsis potius, quibus sanatus fuerat, mancipato gravius comminatur, quod sit scilicet minor culpa deliquisse ante, cum necdum nosses disciplinam Dei, nulla sit venia ultra delinquere, postquam Deum nosse cœpisti. Et quidem hoc tam viri quam mulieres, tam pueri quam puellæ, sexus omnis atque omnis ætas observet, & curet pro religione & fide, quam Deo debet, ne quod sanctum & purum de Domini dignatione percipitur, minus sollicito timore teneatur. Nunc nobis ad virgines sermo est; quarum quo sublimior gloria est, major & cura est. Flos est ille ecclesiastici germinis, decus atque ornamentum gratiæ spiritalis, læta indoles, laudis & hono-

honoris opus integrum atque incorruptum, Dei imago respondens ad sanctimoniam Domini, illustrior portio gregis Christi. Gaudet per illas, atque in illis largiter floret ecclesiæ matris gloriosa fecunditas; quantoque plus copiosa virginitas numero suo addit, tanto plus gaudium matris augescit. Ad has loquimur, hac adhortamur affectione potius, quam potestate; non quod extremi & minimi & humilitatis nostræ admodum conscii, aliquid ad censuram licentiæ vindicemus, sed quod ad sollicitudinem magis cauti, plus de diaboli infestatione timeamus. Neque enim inanis hæc cautio est, & vana formido, quæ ad salutis viam consulit, quæ dominica & vitalia præcepta custodit, ut quæ se Christo dicaverint, & a carnali concupiscentia recedentes, tam carne quam mente se Deo voverint, consumment opus suum magno præmio destinatum, nec ornari jam aut placere cuiquam, nisi domino suo studeant, a quo & mercedem virginitatis exspectant, dicente ipso: *Non omnes capiunt verbum, sed illi quibus datum est. Sunt enim spadones qui ex utero matris sic nati sunt, & sunt spadones qui coacti sunt ab hominibus, & sunt spadones qui se ipsos castraverunt propter regnum cælorum.* Denuo quoque per hanc angeli vocem continentiæ munus ostenditur, virginitas prædicatur: *Hi sunt, qui cum mulieribus se non coinquinaverunt. Virgines enim permanserunt. Hi sunt qui sequuntur agnum quocumque ierit.* Neque enim tantum masculis continentiæ gratiam Dominus repromittit, & feminas præterit, sed quoniam femina viri portio est, & ex eo sumpta atque formata est, in scripturis fere omnibus ad protoplastum Deus loquitur, quia sunt duo in carne una, & in masculo simul significatur & femina. Quod si Christum continentia sequitur, & regno Dei virginitas destinatur, quid est illis cum terreno cultu

&

& cum ornamentis, quibus dum hominibus placere gestiunt, Deum offendunt, non cogitantes esse prædictum: *Qui hominibus placent confusi sunt, quoniam Deus nihil fecit illos*, & Paulum quoque gloriose & sublimiter prædicasse: *Si hominibus placere vellem, Christi servus non essem.* Continentia vero & pudicitia non in sola carnis integritate consistit, sed etiam in cultus & ornatus honore pariter ac pudore, ut secundum apostolum quæ innupta est, sancta sit & corpore, & spiritu. Instruit nos Paulus, & docet dicens: *Cælebs cogitat ea quæ sunt Domini, quomodo placeat Deo. Qui autem matrimonium contraxit, cogitat ea quæ sunt mundi hujus, quomodo placeat uxori. Sic & virgo & mulier innupta cogitat ea quæ sunt Domini, ut sit sancta & corpore & spiritu.* Virgo non esse tantum, sed & intelligi debet, & credi. Nemo cum virginem viderit, dubitet an virgo sit. Parem se integritas in omnibus præstet, nec bonum mentis corporis cultus infamet. Quid ornata, quid compta procedit, quasi maritum aut habeat aut quærat? Timeat potius placere, si virgo est, nec periculum sui appetat, quæ ad meliora & divina se servat. Quæ virum non habent, cui placere se simulent, integræ & puræ non tantum corpore, sed etiam spiritu perseverent. Neque enim fas est virginem ad speciem formæ suæ comi, aut de carne & de ejus pulchritudine gloriari, cum nulla sit illi magis, quam adversus carnem colluctatio, & vincendi corporis ac domandi obstinata certatio. Paulus forti ac sublimi voce proclamat: *Mihi autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* Et virgo in ecclesia de specie carnis ac de corporis pulchritudine gloriatur? Addit Paulus & dicit: *Qui enim sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis.* Et quæ se concupiscen-

tiis carnis, & vitiis renuntiasse profitetur, in iisdem quibus renuntiaverat, invenitur. Deprehenderis virgo, detegeris. Aliud esse te jactas, & aliud affectas. Maculis te concupiscentiæ carnalis aspergis, cum integritatis candidata sis, & pudoris. *Clama*, inquit Esaiæ Deus: *Omnis caro fænum, & omnis claritas ejus ut flos fœni. Aruit fænum, & flos decidit. Sermo autem Domini manet in æternum.* Neminem christianum decet, & maxime virginem non decet, claritatem ullam computare carnis & honorem, sed solum appetere sermonem Dei, bona in æternum mansura complecti. Aut si in carne sit gloriandum, tunc plane quando in nominis confessione cruciatur, quando fortior femina viris torquentibus invenitur, quando ignes, aut cruces, aut ferrum, aut bestias patitur, ut coronetur. Illa sunt carnis pretiosa monilia, illa corporis ornamenta meliora. Sed sunt aliquæ divites, & facultatum ubertate locupletes, quæ opes suas præferant, & se bonis suis uti debere contendant. Sciant primo illam divitem esse, quæ in Deo dives est, illam esse locupletem, quæ locuples in Christo est, bona illa esse quæ sunt spiritalia, divina, cælestia, quæ nos ad Deum ducant, quæ nobiscum apud Deum perpetua possessione permaneant. Ceterum quæcumque terrena sunt in sæculo accepta, & hic cum sæculo remansura, tam contemni debent, quam mundus ipse contemnitur, cujus pompis & deliciis jam tunc renuntiavimus, cum meliore transgressu ad Deum venimus. Joannes nos excitat, & hortatur spiritali & cælesti voce contestans: *Nolite*, ait, *diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis dilexerit mundum, non est caritas patris in illo: quoniam omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & ambitio sæculi, quæ non est a patre, sed ex concupiscentia sæculi. Et mundus transi-*

bit

bit & concupiscentia ejus. Qui autem fecerit voluntatem Dei, manet in æternum, quomodo & Deus manet in æternum. Æterna igitur & divina sectanda sunt, & omnia de Dei voluntate facienda sunt, ut Domini nostri vestigia & magisteria divina sectemur, qui monuit & dixit: *Non descendi de cælo ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui me misit* Quod si non est major domino suo servus, & liberatori debet obsequium liberatus, qui esse cupimus christiani, debemus quod Christus dixit & fecit, imitari. Scriptum est, & legitur, & auditur, & in exemplum nostri ecclesiæ ore celebratur: *Qui dicit se in Christo manere, debet quomodo ille ambulavit, & ipse ambulare.* Ambulandum est igitur vestigiis paribus, æmula ingressione nitendum est. Tunc respondet ad fidem nominis sectatio veritatis, & credenti præmium datur, si quod creditur, & geratur. Locupletem te dicis & divitem: sed divitiis tuis Paulus occurrit, & ad cultum atque ornatum tuum justo fine moderandum sua voce præscribit. *Sint*, inquit, *mulieres cum verecundia & pudicitia componentes se, non in tortis crinibus, neque auro, neque margaritis, aut veste pretiosa, sed ut decet mulieres promittentes castitatem per bonam conversationem.* Item Petrus ad hæc eadem præcepta consentit, & dicit: *Sit in muliere non exterior ornamenti, aut auri, aut vestis cultus, sed cultus cordis.* Quod si illi mulieres quoque admonent coercendas, & ad ecclesiasticam disciplinam religiosa observatione moderandas, quæ excusare cultus suos soleant per maritum, quanto id magis observare virginem fas est, cui nulla ornatus sui competat venia, nec derivari in alterum possit mendacium culpæ, sed sola ipsa remaneat in crimine? Locupletem te dicis & divitem. Sed non omne quod potest, debet & fieri, nec desideria prolixa, & de sæculi ambitione nascentia ul-

tra honorem ac pudorem virginitatis extendi, cum ſcriptum ſit: *Omnia licent, ſed non omnia expediunt. Omnia licent, ſed non omnia ædificant.* Ceterum ſi tu te ſumptuoſius comas, & per publicum notabiliter incedas, oculos in te juventutis illicias, ſuſpiria adoleſcentium poſt te trahas, concupiſcendi libidinem nutrias, ſuſpirandi fomenta ſuccendas, ut etſi ipſa non pereas, alios tamen perdas, & velut gladium te, & venenum videntibus præbeas, excuſari non poteſt, quaſi mente caſta ſis & pudica. Redarguit te cultus improbus & impudicus ornatus, nec computari jam potes inter puellas & virgines Chriſti, quæ ſic vivis, ut poſſis adamari. Locupletem te dicis & divitem. Sed jactare divitias ſuas virginem non decet, cum dicat ſcriptura divina: *Quid nobis profuit ſuperbia, aut quid divitiarum jactatio contulit nobis? tranſierunt omnia illa tamquam umbra,* & apoſtolus rurſum moneat & dicat: *Et qui emunt, ſic ſint, quaſi non ementes, & qui poſſident quaſi non poſſidentes, & qui hoc mundo utuntur quaſi non utantur. Præterit enim figura hujus mundi.* Petrus etiam, cui oves ſuas Dominus paſcendas tuendaſque commendat, ſuper quem poſuit & fundavit eccleſiam, aurem quidem ſibi eſſe & argentum negat, ſed eſſe ſe dicit Chriſti gratia divitem, eſſe fide ejus & virtute locupletem, quibus multa magnalia cum miraculo faceret, quibus ad gratiam gloriæ bonis ſpiritalibus abundaret. Has opes, has divitias poſſidere non poteſt, quæ ſe divitem ſæculo mavult eſſe, quam Chriſto. Locupletem te dicis & divitem, & utendum putas iis, quæ poſſidere te Deus voluit. Utere, ſed ad res ſalutares; utere, ſed ad bonas artes; utere, ſed ad illa quæ Deus præcepit, quæ Dominus oſtendit. Divitem te ſentiant pauperes, locupletem te ſentiant indigentes. Patrimonium tuum Deo fenera, Chriſtum ciba. Ut

virgi-

virginitatis perferre gloriam liceat, ut ad Domini præmia venire contingat, multorum precibus exora. Commenda illic thesauros tuos, ubi fur nullus effodiat, quo nullus insidians grassator irrumpat. Possessiones tibi sed cælestes magis compara, ubi fructus tuos juges ac perennes, & ab omni contactu injuriæ sæcularis immunes nec rubigo atterat, nec grando cædat, nec sol urat, nec pluvia corrumpat. Nam delinquis & hoc ipso in Deum, si ad hoc tibi ab illo divitias datas credis, ut illis non salubriter perfruaris. Nam & vocem Deus homini dedit, & tamen non sunt iccirco amatoria cantanda nec turpia; & ferrum esse ad culturam terræ Deus voluit, nec homicidia sunt iccirco facienda; aut quia tura, & merum, & ignem Deus instituit, sacrificandum est inde idolis; vel quia abundant pecudum greges in agris tuis, victimas & hostias diis immolare debebis. Alioqui tentatio est patrimonium grande, nisi ad usus bonos census operetur, ut patrimonio suo unusquisque locupletior magis redimere debeat, quam augere delicta. Ornamentorum ac vestium insignia & lenocinia formarum non nisi prostitutis & impudicis feminis congruunt, & nullarum fere pretiosior cultus est, quam quarum pudor vilis est. Sic in scripturis sanctis, quibus nos instrui Dominus voluit & moneri, describitur civitas meretrix, compta pulchrius & ornata, & cum ornamentis suis, ac propter ipsa potius ornamenta peritura. *Et venit*, inquit, *unus ex septem angelis habentibus phialas septem, & aggressus est me dicens: Veni, ostendam tibi damnationem meretricis magnæ sedentis super aquas multas, cum qua fornicati sunt reges terræ. Et duxit me in spiritu. Et vidi mulierem sedentem super bestiam; & mulier illa amicta erat pallio purpureo & coccineo, & adornata erat auro & lapidibus pretiosis & margaritis, tenens poculum aureum in manu sua plenum execrationum & immunditiæ, & fornicationis*

cationis totius terræ. Fugiant castæ virgines & pudicæ incestarum cultus, habitus impudicarum, lupanarium insignia, ornamenta meretricum. Clamat etiam spiritu sancto plenus Esaias, & filias Sion auro & argento, ac veste corruptas increpat, & objurgat perniciosis opibus affluentes, & a Deo per sæculi delicias recedentes: *Exaltatæ sunt*, ait, *filiæ Sion, & ambulaverunt alto collo & nutu oculorum, & incessu pedum trahentes tunicas, & pedibus simul ludentes. Et humiliabit Deus principales filias Sion, & revelabit Dominus habitum earum, & auferet Dominus gloriam vestis illarum & ornamenta earum, & crines, & cincinnos, & lunulas, & discriminalia, & armillas, & botronatum, & dextralia, & annulos, & inaures, & serica contexta cum auro & hyacintho. Et erit pro odore suavitatis pulvis, & pro cingulo reste cingeris, & pro ornamento capitis aureo calvitium habebis.* Hoc Deus culpat, hoc denotat. Hinc corruptas esse virgines, hinc a cultu vero atque divino descivisse pronuntiat. Exaltatæ ceciderunt, comptæ turpitudinem fœditatemque meruerunt. Sericum & purpuram indutæ Christum induere non possunt. Auro & margaritis, & monilibus adornatæ ornamenta cordis ac pectoris perdiderunt. Quis non id execretur & fugiat, quod alii fuerit exitio? Quis id appetat & assumat, quod ad necem alterius pro gladio fuerit & telo? Si hausto poculo moreretur ille qui biberat, venenum scires esse quod ille potavit. Si accepto cibo, qui acceperat, interiret, scires esse lethale, quod acceptum potuit occidere, nec ederes inde, nec biberes, unde interiisse alios ante conspiceres. Nunc quanta ignorantia veri est, animi quanta dementia, id velle, quod & nocuerit semper, & noceat, & putare quod inde ipsa non pereas, unde alios periisse cognoscas? Neque enim Deus coccineas aut purpureas oves fecit, aut herbarum succis & conchyllis tingere,

re,

re, & colorare lanas docuit, nec distinctis auro lapillis & margaritis, contexta serie & numerosa compage digestis monilia institui, quibus cervicem quam fecit, absconderes, ut operiatur illud, quod Deus in homine formavit, & conspiciatur id desuper, quod diabolus adinvenit. An vulnera inferri auribus Deus voluit, quibus innocens adhuc infantia, & mali sæcularis ignara crucietur, ut postea de aurium cicatricibus & cavernis pretiosa grana dependeant, gravia etsi non suo pondere, mercium tamen quantitate? Quæ omnia peccatores & apostatæ angeli suis artibus prodiderunt, quando ad terrena contagia devoluti, a cælesti vigore recesserunt. Illi & oculos circumducto nigrore fucare, & genas mendacio ruboris inficere, & mutare adulterinis coloribus crinem, & expugnare omnem oris & capitis veritatem corruptelæ suæ impugnatione docuerunt. Et quidem isto in loco pro timore, quem nobis fides suggerit, pro dilectione quam fraternitas exigit, non virgines tantum aut viduas, sed & nuptas puto, & omnes omnino feminas admonendas, quod opus Dei & factura ejus & plastica adulterari nullo modo debeat, adhibito flavo colore, vel nigro pulvere, vel rubore, aut quolibet denique lineamenta nativa corrumpente medicamine. Dicit Deus: *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram.* Et audet quisquam mutare & convertere, quod Deus fecit? Manus Deo inferunt, quando id quod ille formavit, reformare & transfigurare contendunt, nescientes, quia opus Dei est omne quod nascitur, diaboli, quodcumque mutatur. Si quis pingendi artifex vultum alicujus & speciem, & corporis qualitatem æmulo colore signasset, & signato jam consummatoque simulacro, manus alius inferret, ut jam formata, jam picta quasi peritior reformaret, gravis prioris artificis injuria & justa indignatio videretur. Tu te existimas impune laturam tam impro-

bæ

bæ temeritatis audaciam, Dei artificis offensam? Ut enim impudica circa homines & incesta fucis lenocinantibus non sis, corruptis violatisque quæ Dei sunt, pejor adultera detineris. Quod ornari te putas, quod putas comi, impugnatio est ista divini operis, prævaricatio est veritatis. Monentis apostoli vox est: *Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi. Nam & pascha nostrum immolatus est Christus. Itaque festa celebremus, non in fermento vetere, neque in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis & veritatis.* Num sinceritas perseverat & veritas, quando quæ sincera sunt, polluuntur colorum adulteriis, & adulterinis medicaminum fucis in mendacium vera mutantur? Dominus tuus dicit: *Non potes facere capillum unum album aut nigrum.* Et tu ad vincendam Domini tui vocem vis te esse potiorem? Audaci conatu & sacrilego contemtu crines tuos inficis, malo præsagio futurorum capillos jam tibi flammeos auspicaris, & peccas, proh nefas, capite, id est corporis parte meliore. Et cum scriptum sit de Domino: *Caput autem ejus & capilli erant albi velut lana aut nix*, tu execraris canitiem, detestaris alborem, qui sit ad Domini caput similis. Non metuis oro quæ talis es, ne cum resurrectionis dies venerit, artifex tuus te non recognoscat, ad sua præmia & promissa venientem removeat, & excludat, increpans vigore censoris & judicis dicat? Opus hoc meum non est, nec imago nostra est. Cutem falso medicamine polluisti, crinem adultero colore mutasti, expugnata est mendacio facies, figura corrupta est, vultus alienus est. Deum videre non poteris, quando oculi tui non sunt, quos Deus fecit, sed quos diabolus infecit. Illum tu sectata es, rutilos atque depictos oculos serpentis imitata es, de inimico tuo compta, cum illo pariter & arsura. Hæc oro cogitanda non sunt Dei servis, non die semper ac nocte metuenda?

Vide-

Viderint quid sibi nuptæ per placendi studium de conjugum solatio blandiantur; quos dum in excusationem suam proferunt, ad societatem criminosæ consensionis adsciscunt. Virgines certe, quibus hic sermo nunc consulit, quæ se ejusmodi artibus compserint, inter virgines non putem debere numerari, sed tamquam contactas oves, & morbidas pecudes a sancto & puro grege virginitatis arceri, ne contagio suo ceteras polluant, dum simul degunt, ne perdant alias quæcumque perierunt. Et quoniam continentiæ bonum quærimus, perniciosa quæque & infesta vitemus. Nec illa prætereo, quæ dum negligentia in usum veniunt, contra pudicos & sobrios mores licentiam sibi de usurpatione fecerunt. Quasdam non pudet nubentibus interesse, & in illa lascivientium libertate sermonum colloquia incesta miscere, audire quod non decet, quod non licet, observare, & esse præsentes inter verba turpia, & temulenta convivia, quibus libidinum fomes accenditur, sponsa ad patientiam stupri, ad audaciam sponsus animatur. Quis illi in nuptiis locus est, cui animus ad nuptias non est? Aut voluptaria illic & læta esse quæ possunt, ubi & studia & vota diversa sunt? Quid illic discitur, quid videtur? Quantum a proposito suo virgo deficit, quando pudica quæ venerat, impudica discedit? Corpore licet virgo ac mente permaneat oculis, auribus, lingua minuit illa quæ habebat. Quid vero quæ promiscuas balneas adeunt, quæ oculis ad libidinem curiosis pudori ac pudicitiæ corpora dicata prostituunt, quæ cum viros, atque a viris nudæ vident turpiter, ac videntur, nonne ipsæ illecebram vitiis præstant? Nonne ad corruptelam & injuriam suam desideria præsentium sollicitant & invitant? Viderit, inquis, quas illuc mente quis veniat, mihi tantum reficiendi corpusculi cura est, & lavandi. Non te purgat ista defensio, nec lasciviæ & petulan-

tulantiæ crimen excusat. Sordidat lavatio ista, non abluit, nec emundat membra, sed maculat. Impudice tu neminem conspicis, sed ipsa conspiceris impudice. Oculos tuos turpi oblectatione non polluis; sed dum oblectas alios, ipsa pollueris. Spectaculum de lavacro facis. Teatro sunt fœdiora quo convenis. Verecundia illic omnis exuitur, simul cum amictu vestis honor corporis ac pudor ponitur, denotanda & contrectanda virginitas revelatur. Jam nunc considera, an cum vestita es, verecunda sis inter viros, talis, cui ad inverecundiam proficit audacia nuditatis. Sic ergo frequenter ecclesia virgines suas plangit, sic ad infames earum ac detestabiles fabulas ingemiscit, sic flos virginum exstinguitur, honor continentiæ ac pudor cæditur, gloria omnis ac dignitas prophanatur. Sic se expugnator inimicus per artes suas inserit. Sic insidiis per occulta fallentibus diabolus obrepit. Sic dum ornari cultius, dum liberius evagari virgines volunt, esse virgines desinunt, furtivo dedecore corruptæ, viduæ antequam nuptæ, non mariti sed Christi adulteræ, quam fuerant præmiis ingentibus virgines destinatæ, tam magna supplicia pro amissa virginitate sensuræ. Audite itaque me virgines ut parentem, audite quæso vos timentem pariter ac monentem, audite utilitatibus & commodis vestris fideliter consulentem. Estote tales quales vos Deus artifex fecit. Estote tales quales vos manus patris instituit. Maneat in vobis facies incorrupta, cervix pura, forma sincera. Non inferantur auribus vulnera, nec brachia includat aut colla de armillis & monilibus catena pretiosa; sint a compedibus aureis pedes liberi, crines nullo colore fucati, oculi conspiciendo Deo digni. Celebrentur lavacra cum feminis, quarum inter vos pudica lavatio est. Nuptiarum festa improba, & convivia lasciva vitentur, quorum periculosa contagio est. Vince vestem,

quæ

quæ virgo es. Vince aurum, quæ carnem vincis & sæculum. Non est ejusdem non posse a majoribus vinci, & imparem minoribus inveniri. Arta & angusta est via quæ ducit ad vitam, durus & arduus est limes, qui tendit ad gloriam. Per hunc viæ limitem martyres pergunt, eunt virgines, justi quique gradiuntur. Lata & spatiosa itinera vitate. Letales illic illecebræ & mortiferæ voluptates. Illic diabolus blanditur ut fallat, arridet ut noceat, illicit ut occidat. Primus cum centeno martyrum fructus est, secundus sexagenarius vester est. Ut apud martyres non est carnis & sæculi cogitatio, nec parva & levis & delicata congressio, sic & in vobis, quarum ad gratiam merces secunda est, sit & virtus ad tolerantiam proxima. Non est ad magna facilis ascensus. Quem sudorem perpetimur, quem laborem, cum conamur ascendere colles & vertices montium? Quid ut ascendamus ad cælum? Si præmium pollicitationis attendas, minus est quod laboras. Immortalitas perseveranti datur, perpetua vita promittitur, regnum Dominus pollicetur. Servate virgines, servate quod esse cœpistis, servate quod eritis. Magna vos merces manet, præmium grande virtutis, munus maximum castitatis. Vultis scire quo malo careat, & quid boni teneat continentiæ virtus? *Multiplicabo*, inquit mulieri Deus, *tristitias tuas & gemitus tuos, & in tristitia paries filios, & conversio tua ad virum tuum, & ipse tui dominabitur.* Vos ab hac sententia liberæ estis, vos mulierum tristitias & gemitus non timetis. Nullus vobis de partu circa filios metus est, nec maritus est dominus, sed dominus vester & caput Christus est ad instar & vicem masculi. Sors vobis & conditio communis est. Domini vox est illa dicentis: *Filii sæculi hujus generant & generantur. Qui autem habuerint dignationem sæculi illius & resurrectionis a mortuis, non nubunt, neque matrimonium faciunt. Ne-*

que enim incipient mori. Æquales enim sunt angelis Dei, cum sint filii resurrectionis. Quod futuri sumus, jam vos esse cœpistis. Vos resurrectionis gloriam in isto sæculo jam tenetis, per sæculum sine sæculi contagione transitis. Cum castæ perseveratis & virgines, angelis Dei estis æquales. Tantum maneat & duret solida & illæsa virginitas, & ut cœpit fortiter, jugiter perseveret, nec monilium aut vestium quærat ornamenta, sed morum. Deum spectet & cælum, neque oculos ad sublime porrectos, ad carnis & mundi concupiscentiam deprimat, aut ad terrena deponat. Prima sententia crescere & generare præcepit, secunda continentiam suasit. Cum adhuc rudis mundus & inanis est, copiam fecunditate generantes propagamur, & crescimus ad humani generis augmentum. Cum jam refertus est orbis & mundus impletus, qui capere continentiam possunt, spadonum more viventes, castrantur ad regnum. Nec hoc jubet Dominus, sed hortatur; nec jugum necessitatis imponit, quando maneat voluntatis arbitrium liberum. Sed cum habitationes multas apud patrem suum dicat, melioris habitaculi hospitia demonstrat. Habitacula ista meliora vos petitis, carnis desideria castrantes, majoris gratiæ præmium in cælestibus obtinetis. Omnes quidem qui ad divinum lavacrum baptismi sanctificatione perveniunt, hominem illic veterem gratia lavacri salutaris exponunt, & innovati spiritu sancto a sordibus contagionis antiquæ iterata nativitate purgantur. Sed nativitatis iteratæ vobis major sanctitas & veritas competit, quibus desideria jam carnis & corporis nulla sunt. Sola in vobis quæ sunt virtutis & spiritus, ad gloriam remanserunt. Apostoli vox est, quem Dominus vas electionis suæ dixit, quem ad promenda mandata cælestia Deus misit: *Primus homo*, inquit, *de terræ limo, secundus homo de cælo. Qualis ille de limo, tales & qui de limo; & qualis*

cælo-

cælestis, tales & cælestes. Quomodo portavimus imaginem ejus qui de limo est, portemus & imaginem ejus qui de cælo est. Hanc imaginem virginitas portat, portat integritas, sanctitas portat & veritas. Portant disciplinæ Deo memores, justitiam cum religione retinentes, stabiles in fide, humiles in timore, ad omnem tolerantiam fortes, ad sustinendam injuriam mites, ad faciendam misericordiam faciles, fraterna pace unanimes atque concordes. Quæ vos singula, o bonæ virgines, observare, diligere, implere debetis; quæ Deo & Christo vacantes, ad Dominum, cui vos dicastis, & majore & meliore parte præceditis. Provectæ annis, junioribus facite magisterium. Minores natu præbete, comparibus incitamentum. Hortamentis vos mutuis excitate, æmulis de virtute documentis ad gloriam provocate. Durate fortiter, spiritaliter pergite, pervenite feliciter. Tantum mementote tunc nostri, cum incipiet in vobis virginitas honorari.

LIBER
DE LAPSIS.

Pax ecce, dilectissimi fratres, ecclesiæ reddita est, & quod difficile nuper incredulis, ac perfidis impossibile videbatur, ope atque ultione divina securitas nostra reparata est. In lætitiam mentes redeunt, & tempestate pressuræ ac nube discussa, tranquillitas ac serenitas refulserunt. Dandæ laudes Deo, & beneficia ejus ac munera cum gratiarum actione celebranda, quamvis agere gratias nostra vox nec in persecutione cessaverit. Neque enim tantum inimico licere potest, ut non qui Dominum toto corde & ani-

ma, & virtute diligimus, benedictiones ejus & laudes semper & ubique cum gloria prædicemus. Exoptatus votis omnium dies venit, & post longæ noctis horribilem tetramque caliginem, Domini luce radiatus mundus eluxit. Confessores præconio boni nominis claros, & virtutis ac fidei laudibus gloriosos lætis conspectibus intuemur, sanctis osculis adhærentes, desideratos diu inexplebili cupiditate complectimur. Adest militum Christi cohors candida, qui persecutionis urgentis ferociam turbulentam stabili congressione fregerunt, parati ad patientiam carceris, armati ad tolerantiam mortis. Repugnastis fortiter sæculo, spectaculum gloriosum præbuistis Deo, secuturis fratribus fuistis exemplo. Religiosa vox Christum locuta est, in quem se semel credidisse confessa est. Illustres manus, quæ non nisi divinis operibus assueverant, sacrificiis sacrilegis restiterunt. Sanctificata ora cælestibus cibis post corpus & sanguinem Domini, prophana contagia, & idolorum reliquias respuerunt. Ab impio sceleratoque velamine, quo illic velabantur sacrificantium capita captiva, caput vestrum liberum mansit. Frons cum signo Dei pura diaboli coronam ferre non potuit, coronæ se Domini reservavit. Quam vos læte sinu suo excipit mater ecclesia de prœlio revertentes! Quam beata, quam gaudens portas suas aperit, ut adunatis agminibus intretis, de hoste prostrato tropæa referentes! Cum triumphantibus viris & feminæ veniunt, quæ cum sæculo dimicantes, sexum quoque vicerunt. Veniunt & geminata militiæ suæ gloria virgines, & pueri annos suos virtutibus transeuntes. Necnon & cetera stantium multitudo vestram gloriam sequitur, proximis & pæne conjunctis laudis insignibus vestigia vestra comitatur. Eadem & in illis sinceritas cordis, eadem fidei tenacis integritas. Inconcussis præceptorum cælestium radicibus nixos, & evangelicis traditioni-

tioni-

tionibus roboratos non præſcripta exſilia, non deſtinata tormenta, non rei familiaris damna, non corporis ſupplicia terruerunt. Explorandæ fidei præfiniebantur dies. Sed qui ſæculo renuntiaſſe ſe meminit, nullum ſæculi diem novit; nec tempora terrena jam computat, qui æternitatem de Deo ſperat. Nemo, fratres dilectiſſimi, nemo hanc gloriam mutilet; nemo incorruptam ſtantium firmitatem maligna obtrectatione debilitet. Cum dies negantibus præſtitutus exceſſit, quiſquis profeſſus intra diem non eſt; Chriſtianum ſe eſſe confeſſus eſt. Primus eſt victoriæ titulus, gentilium manibus apprehenſum Dominum confiteri. Secundus ad gloriam gradus eſt, cauta ſeceſſione ſubtractum Domino reſervari. Illa publica, hæc privata confeſſio eſt. Ille judicem ſæculi vincit, hic contentus Deo ſuo judice, conſcientiam puram cordis integritate cuſtodit. Illic fortitudo promptior, hic ſollicitudo ſecurior. Ille appropinquante hora ſua jam maturus inventus eſt. Hic fortaſſe dilatus eſt qui, patrimonio derelicto, idcirco ſeceſſit, quia non erat negaturus. Confiteretur utique, ſi fuiſſet & ipſe detentus. Has martyrum cæleſtes coronas, has confeſſorum glorias ſpiritales, has ſtantium fratrum maximas eximiaſque virtutes mœſtitia una contriſtat, quod avulſam noſtrorum viſcerum partem violentus inimicus populationis ſuæ ſtrage dejecit. Quid hoc loco faciam, dilectiſſimi fratres? Fluctuans vario mentis æſtu, quid, aut quomodo dicam? Lacrimis magis, quam verbis opus eſt ad exprimendum dolorem, quo corporis noſtri plaga deflenda eſt, quo populi aliquando numeroſi multiplex lamentanda jactura eſt. Quis enim ſic durus aut ferreus, qui ſic fraternæ caritatis oblitus, qui inter ſuorum multiformes ruinas, & lugubres, ac multo ſqualore deformes reliquias conſtitutus, ſiccos oculos tenere prævaleat, nec erumpente ſtatim fletu,

prius gemitus suos lacrimis quam voce depromat? Doleo, fratres, doleo vobiscum, nec mihi ad leniendos dolores meos integritas propria, & sanitas privata blanditur, quando plus pastor in gregis sui vulnere vulneretur. Cum singulis pectus meum copulo, mœroris & funeris pondera luctuosa participo. Cum plangentibus plango, cum deflentibus defleo, cum jacentibus jacere me credo. Jaculis illis grassantis inimici mea simul membra percussa sunt, sævientes gladii per mea viscera transierunt. Immunis & liber a persecutionis incursu fuisse non potest animus. In prostratis fratribus & me prostravit affectus. Habenda tamen est, fratres dilectissimi, ratio veritatis, nec sic mentem debet & sensum persecutionis infestæ tenebrosa caligo cæcasse, ut nihil remanserit lucis & luminis, unde divina præcepta perspici possint. Si cladis causa cognoscitur, & medela vulneris invenitur. Dominus probari familiam suam voluit; & quia traditam nobis divinitus disciplinam pax longa corruperat, jacentem fidem & pæne, ut ita dixerim, dormientem censura cælestis erexit; cumque nos peccatis nostris amplius mereremur, clementissimus Dominus sic cuncta moderatus est; ut hoc omne quod gestum est, exploratio potius quam persecutio videretur. Studebant augendo patrimonio singuli; & obliti quid credentes aut sub apostolis ante fecissent, aut semper facere deberent, insatiabili cupiditatis ardore ampliandis facultatibus incubabant. Non in sacerdotibus religio devota, non in ministris fides integra, non in operibus misericordia, non in moribus disciplina. Corrupta barba in viris, in feminis forma fucata. Adulterati post Dei manus oculi, capilli mendacio colorati. Ad decipienda corda simplicium callidæ fraudes, circumveniendis fratribus subdolæ voluntates. Jungere infidelibus vinculum matrimonii, prostituere gentilibus

mem-

membra Christi. Non jurare tantum temere, sed adhuc etiam pejerare, præpositos superbo tumore contemnere, venenato sibi ore maledicere, odiis pertinacibus invicem dissidere. Episcopi plurimi, quos & hortamento esse oportet ceteris, & exemplo, divina procuratione contemta, procuratores rerum sæcularium fieri, derelicta cathedra, plebe deserta, per alienas provincias oberrantes, negotiationis quæstuosæ nundinas aucupari, esurientibus in ecclesia fratribus, habere argentum largiter velle, fundos insidiosis fraudibus rapere, usuris multiplicantibus fœnus augere. Quid non perpeti tales pro peccatis ejusmodi mereremur, cum jam pridem præmonuerit ac dixerit censura divina? *Si dereliquerint legem meam, & in judiciis meis non ambulaverint, si justificationes meas prophanaverint, & præcepta mea non observaverint; visitabo in virga facinora eorum, & in flagellis delicta eorum.* Prænuntiata sunt ista nobis, & ante prædicta. Sed nos datæ legis & observationis immemores, id egimus per nostra peccata, ut dum Domini mandata contemnimus, ad correctionem delicti & probationem fidei remediis severioribus veniremus. Nec saltem sero conversi ad Domini timorem sumus, ut hanc correptionem nostram, probationemque divinam patienter & fortiter subiremus. Ad prima statim verba minantis inimici maximus fratrum numerus fidem suam prodidit; nec prostratus est persecutionis impetu, sed voluntario lapsu se ipse prostravit. Quid oro inauditum, quid novum venerat, ut velut incognitis, atque inopinatis rebus exortis, Christi sacramentum temeritate præcipiti solveretur? Nonne hæc & prophetæ ante, & apostoli postmodum nuntiaverunt? Nonne justorum pressuras, & gentilium semper injurias pleni sancto spiritu prædicaverunt? Nonne fidem nostram semper armans, & Dei servos cælesti voce corroborans dicit scriptura divina: *Dominum Deum*

tuum adorabis, & illi soli servies? Nonne iram divinæ indignationis ostendens, & pœnæ metum præmonens, denuo dicit: *Adoraverunt eos quos fecerunt digiti eorum; & curvatus est homo, & humiliatus est vir, & non laxabo illis?* Et iterum Deus loquitur dicens: *Sacrificans diis eradicabitur, nisi Domino soli.* In evangelio quoque postmodum Dominus in verbis doctor, & consummator in factis, docens quid fieret, & faciens quodcumque docuisset, quidquid nunc geritur & geretur, nonne ante præmonuit? Nonne & negantibus æterna supplicia, & salutaria confitentibus præmia ante constituit? Exciderunt quibusdam, pro nefas, omnia, & de memoria recesserunt. Non exspectaverunt saltem, ut ascenderent apprehensi, ut interrogati negarent. Ante aciem multi victi, sine congressione prostrati, nec hoc sibi reliquerunt, ut sacrificare idolis viderentur inviti. Ultro ad forum currere, ad mortem sponte properare, quasi hoc olim cuperent, quasi amplecterentur occasionem datam, quam semper optassent. Quot illic a magistratibus vespera urgente dilati sunt, quot ne eorum differretur interitus, etiam rogaverunt? Quam vim potest talis obtendere, qua crimen suum purget, cum vim magis ipse fecerit, ut periret? Nonne quando ad Capitolium sponte ventum est, quando ultro ad obsequium diri facinoris accessum est, labavit gressus, caligavit aspectus, tremuerunt viscera, brachia conciderunt? Nonne sensus obstupuit, lingua hæsit, sermo defecit? Stare illic potuit Dei servus, & loqui & renuntiare Christo, qui jam diabolo renuntiaverat & sæculo? Nonne ara illa, quo moriturus accessit, rogus illi fuit? Nonne diaboli altare, quod fœtore tetro fumare ac redolere conspexerat, velut funus & bustum vitæ suæ horrere, ac fugere debebat? Quid hostiam tecum, miser, quid victimam immolaturus imponis? Ipse ad aram hostia, victima ipse venisti.

nisti. Immolasti illic salutem tuam, spem tuam, fidem tuam funestis illis ignibus concremasti. Ac multis proprius interitus satis non fuit. Hortamentis mutuis in exitium populus impulsus est, mors invicem letali poculo propinata est. Ac ne quid deesset ad criminis cumulum, infantes quoque parentum manibus vel impositi, vel attracti amiserunt parvuli, quod in primo statim nativitatis exordio fuerant consecuti. Nonne illi cum judicii dies venerit, dicent: Nos nihil mali fecimus, nec derelicto cibo & poculo Domini ad prophana contagia sponte properavimus. Perdidit nos aliena perfidia, parentes sensimus parricidas. Illi nobis ecclesiam matrem, illi patrem Deum negaverunt; ut dum parvi & improvidi, & tanti facinoris ignari per alios ad consortium criminum jungimur, aliena fraude caperemur? Nec est, pro dolor, justa aliqua & gravis causa, quæ tantum facinus excuset. Relinquenda erat patria, & patrimonii facienda jactura. Cui enim nascenti atque morienti non relinquenda quandoque patria, & patrimonii sui facienda jactura est? Christus non relinquatur, salutis ac sedis æternæ jactura timeatur. Clamat ecce per prophetam spiritus sanctus: *Discedite, exite inde, & immundum nolite tangere. Exite de medio ejus, separamini qui fertis vasa Domini.* Et qui vasa sunt Domini, ac templum Dei, ne immundum tangere, & feralibus cibis pollui violarique cogantur, non exeunt de medio, nec recedunt. Alibi quoque vox auditur e cælo præmonens, quid Dei servos facere conveniat, dicens: *Exi de ea populus meus, ne particeps sis delictorum ejus, & ne perstringaris plagis ejus.* Qui exit & cedit, delicti particeps non fit. Plagis vero & ipse perstringitur, qui socius criminis invenitur. Et ideo Dominus in persecutione secedere & fugere mandavit, atque ut id fieret, & docuit & fecit. Nam cum corona de Dei dignatione descendat, nec possit accipi, nisi fuerit

rit hora sumendi, quisque in Christo manens interim cedit, non fidem negat, sed tempus exspectat. Qui autem cum non secederet, cecidit, negaturus remansit. Dissimulanda, fratres dilectissimi, veritas non est, nec vulneris nostri materia & causa reticenda. Decepit multos patrimonii sui amor cæcus, nec ad recedendum parati aut expediti esse potuerunt, quos facultates suæ velut compedes ligaverunt. Illa fuerunt remanentibus vincula, illæ catenæ, quibus & virtus retardata est, & fides pressa, & mens vincta, & anima præclusa, ut serpenti terram secundum Dei sententiam devoranti, præda & cibus fierent, qui terrestribus inhærerent. Et iccirco Dominus bonorum magister, & præmonens in futurum: *Si vis*, inquit, *perfectus esse, vade, vende omnia tua, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælis: & veni, sequere me*: Si hoc divites facerent, per divitias suas non perirent, thesaurum in cælo reponentes, hostem nunc & expugnatorem domesticum non haberent. Esset in cælo cor & animus, & sensus, si thesaurus esset in cælo. Nec vinci a sæculo posset, qui unde vinceretur, in sæculo non haberet. Sequeretur Dominum solutus & liber, ut apostoli & sub apostolis multi, & nonnulli sæpe fecerunt, qui & rebus suis & parentibus derelictis, individuis Christo nexibus adhæserunt. Sequi autem Christum quomodo possunt, qui patrimonii vinculo detinentur? Aut quomodo cælum petunt, & ad sublimia & alta conscendunt, qui terrenis cupiditatibus degravantur? Possidere se credunt, qui potius possidentur, census sui servi, nec ad pecuniam suam domini, sed magis pecuniæ mancipati. Hoc tempus, hos homines apostolus denotat dicens: *Qui autem volunt divites fieri, incidunt in tentationem & muscipulam, & desideria multa inutilia & nocentia, quæ mergunt hominem in perditionem & in interitum. Radix enim omnium malorum est cupiditas*,

ditas, quam quidam appetentes erraverunt a fide, & inseruerunt se doloribus multis. Dominus autem, quibus nos præmiis ad contemtum rei familiaris invitat? Parva hæc & exigua hujus temporis damna, quibus mercedibus pensat? *Nemo est*, inquit, *qui relinquat domum, aut agrum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios propter regnum Dei, & non recipiat septies tantum in isto tempore, in sæculo autem venturo vitam æternam.* Quibus cognitis, & de Domini pollicentis veritate compertis, non tantum timenda non est ejusmodi, sed & optanda jactura, ipso denuo Domino prædicante & monente: *Beati eritis cum persecuti vos fuerint, & separaverint vos, & expulerint, & maledixerint nomini vestro ut nequam propter filium hominis. Gaudete in illa die & exsultate. Ecce enim merces vestra multa est in cælis.* Sed tormenta postmodum venerant, & cruciatus graves reluctantibus imminebant. Quæri de tormentis potest, qui per tormenta superatus est. Potest excusationem doloris obtendere, qui victus est in dolore. Potest rogare talis & dicere: Certare quidem fortiter volui, & sacramenti mei memor, devotionis ac fidei arma suscepi: sed me in congressione pugnantem cruciamenta varia & supplicia longa vicerunt. Stetit mens stabilis & fides fortis, & cum torquentibus pœnis immobilis diu anima luctata est. Sed cum durissimi judicis recrudescente sævitia jam fatigatum, nunc flagella scinderent, nunc contunderent fustes, nunc equuleus extenderet, nunc ungula effoderet, nunc flamma torreret: caro me in colluctatione deseruit, infirmitas viscerum cessit, nec animus sed corpus in dolore defecit. Potest cito proficere ad veniam causa talis. Potest ejusmodi excusatio esse miserabilis. Sic hic Casto & Æmilio aliquando Dominus ignovit. Sic in prima congressione devictos, victores in secundo prœlio reddidit, ut fortiores ignibus fierent, qui ignibus ante cessissent,

&

& unde superati essent, inde superarent. Deprecabantur illi non lacrimarum miseratione, sed vulnerum, nec sola lamentabili voce, sed laceratione corporis & dolore. Manabat pro fletibus sanguis, & pro lacrimis cruor semiustulatis visceribus defluebat. Nunc vero quæ vulnera ostendere victi possunt, quas plagas hiantium viscerum, quæ tormenta membrorum, ubi non fides congressa cecidit, sed congressionem perfidia prævenit? Nec excusat oppressum necessitas criminis, ubi crimen est voluntatis. Nec hoc ideo dico, ut fratrum causas onerem, sed ut magis fratres ad precem satisfactionis instigem. Nam cum scriptum sit: *Qui vos felices dicunt, in errorem vos mittunt, & semitas pedum vestrorum turbant*, qui peccantem blandimentis adulantibus palpat, peccandi fomitem subministrat; nec comprimit delicta ille; sed nutrit. At qui consiliis fortioribus redarguit simul, atque instruit fratrem, promovet ad salutem. *Quos diligo*, inquit Dominus, *redarguo & castigo.* Sic oportet & Dei sacerdotem non obsequiis decipientibus fallere, sed remediis salutaribus providere. Imperitus est medicus, qui tumentes vulnerum sinus manu parcente contrectat, & in altis recessibus viscerum virus inclusum dum servat, exaggerat. Aperiendum vulnus est, & secandum, & putraminibus amputandis medela fortiore curandum Vociferetur & clamet licet, & conqueratur æger impatiens per dolorem, gratias aget postmodum, cum senserit sanitatem. Emersit enim, fratres dilectissimi, novum genus cladis; & quasi parum persecutionis procella sævierit, accessit ad cumulum sub misericordiæ titulo malum fallens, & blanda pernicies. Contra evangelii vigorem, contra Domini ac Dei legem temeritate quorumdam laxatur incautis communicatio, irrita & falsa pax, periculosa dantibus, & nihil accipientibus profutura. Non quærunt sanitatis patientiam,

tiam, nec veram de satisfactione medicinam. Pœnitentia de pectoribus excussa est, gravissimi extremique delicti memoria sublata est. Operiuntur morientium vulnera, & plaga letalis altis & profundis visceribus infixa dissimulato dolore contegitur. A diaboli aris revertentes, ad sanctum Domini sordidis & infectis nidore manibus accedunt. Mortiferos idolorum cibos adhuc pæne ructantes, exhalantibus etiam nunc scelus suum faucibus, & contagia funesta redolentibus, Domini corpus invadunt, quando occurrat scriptura divina, & clamet, & dicat: *Omnis mundus manducabit carnem, & anima quæcumque manducaverit ex carne sacrificii salutaris, quod est Domini, & immunditia ipsius super ipsum est, peribit anima illa de populo suo.* Apostolus item testetur & dicat: *Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum, non potestis mensæ Domini communicare, & mensæ dæmoniorum.* Idem contumacibus & pervicacibus comminatur, & denuntiat dicens: *Quicumque ederit panem, aut biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis & sanguinis Domini.* Spretis his omnibus atque contemtis, ante expiata delicta, ante exomologesin factam criminis, ante purgatam conscientiam sacrificio & manu sacerdotis, ante offensam placatam indignantis Domini & minantis, vis infertur corpori ejus & sanguini, & plus modo in Dominum manibus atque ore delinquunt, quam cum Dominum negaverunt. Pacem putant esse, quam quidam verbis fallacibus venditant. Non est pax illa, sed bellum; nec ecclesiæ jungitur, qui ab evangelio separatur. Quid injuriam beneficium vocant? Quid impietatem vocabulo pietatis appellant? Quid eis qui flere jugiter, & rogare Dominum suum debent, intercepta pœnitentiæ lamentatione communicare se simulant? Hoc sunt ejusmodi lapsis, quod grando frugibus, quod turbidum sidus arboribus, quod armentis pestilens vastitas, quod navigiis sæva tempestas.

pestas. Solatium æternæ spei adimunt, arborem a radice subvertunt, sermone morbido ad letale contagium serpunt, navem scopulis, ne in portum perveniat, illidunt. Non concedit pacem facilitas ista, sed tollit; nec communicationem tribuit, sed impedit ad salutem. Persecutio est hæc alia, & alia tentatio, per quam subtilis inimicus impugnandis adhuc lapsis occulta populatione grassatur, ut lamentatio conquiescat, ut dolor sileat, ut delicti memoria evanescat, ut comprimatur pectorum gemitus, statuatur fletus oculorum, nec Dominum graviter offensum longa & plena pœnitentia deprecetur, cum scriptum sit: *Memento unde cecideris, & age pœnitentiam.* Nemo se fallat, nemo se decipiat. Solus Dominus misereri potest. Veniam peccatis, quæ in ipsum commissa sunt, solus potest ille largiri, qui peccata nostra portavit, qui pro nobis doluit, quem Deus tradidit pro peccatis nostris. Homo Deo esse non potest major; nec remittere aut donare indulgentia sua servus potest, quod in Dominum delicto graviore commissum est; ne adhuc lapso & hoc accedat ad crimen, si nesciat esse prædictum: *Maledictus homo qui spem habet in homine.* Dominus orandus est, Dominus nostra satisfactione placandus est; qui negantem negare se dixit, qui omne judicium de patre solus accepit. Credimus quidem posse apud judicem plurimum martyrum merita, & opera justorum, sed cum judicii dies venerit, cum post occasum sæculi hujus & mundi ante tribunal Christi populus ejus adstiterit. Ceterum si quis præpropera festinatione temerarius remissionem peccatorum dare se cunctis putat posse, aut audet Domini præcepta rescindere, non tantum nihil prodest; sed & obest lapsis. Provocasse est iram, non servasse sententiam, nec misericordiam prius Dei deprecandam putare, sed contemto Domino de sua facultate præsumere. Sub ara

Dei

Dei animæ occisorum martyrum clamant, magna voce dicentes: *Quousque Domine sanctus & verus non judicas & vindicas sanguinem nostrum de his, qui in terris inhabitant?* & requiescere, ac patientiam tenere adhuc jubentur. Et quemquam posse aliquis existimat remittendis passim, donandisque peccatis bonum fieri contra judicem velle, aut prius quam vindicetur ipse, alios posse defendere? Mandant martyres aliquid fieri; sed si justa, si licita, si non contra ipsum Dominum a Dei sacerdote facienda, si obtemperantis facilis & prona consensio, si petentis fuerit religiosa moderatio. Mandant aliquid martyres fieri; sed si scripta non sint in Domini lege quæ mandant; ante est ut sciamus illos de Deo impetrasse quod postulant, tunc facere quod mandant. Neque enim statim videri potest de divina majestate concessum, quod fuerit humana pollicitatione promissum. Nam & Moyses pro peccatis populi petiit, nec tamen peccantibus veniam cum petisset, accepit. *Precor*, ait, *Domine, deliquit populus hic delictum grande, & fecerunt sibi deos aureos; & nunc si dimittis eis, delictum dimitte; sin autem, dele me de libro quem scripsisti. Et dixit Dominus ad Moysen: Si quis deliquerit ante me, deleam eum de libro meo.* Ille amicus Dei, ille facie ad faciem locutus sæpe cum Domino, quod petiit impetrare non potuit, nec Dei indignantis offensam sua deprecatione placavit. Hieremiam Deus laudat, & prædicat dicens: *Prius quam te formarem in utero, novi te, & prius quam exires de vulva; sanctificavi te, & prophetam in gentibus posui te;* & eidem pro peccatis populi deprecanti frequentius, & oranti: *Noli*, ait, *orare pro populo hoc, & noli postulare pro eis in prece & oratione, quia non exaudiam in tempore, in quo invocabunt me, in tempore afflictionis suæ.* Quid vero justius Noe, qui cum repleta esset terra peccatis, solus inventus est justus in terris? Quid gloriosius Daniele?

Quid

Quid illo ad facienda martyria in fidei firmitate robustius, in Dei dignatione felicius qui toties & cum confligeret, vicit, & cum vinceret, supervixit? Quid Job in operibus promptius, in tentationibus fortius, in dolore patientius, in timore submissius, in fide verius? Nec his tamen, si rogarent, concessurum se Deus dixit. Cum propheta Ezechiel pro delicto populi deprecaretur: *Terra*, inquit, *quacumque peccaverit mihi, ut delinquat delictum, extendam manum meam super eam, & obteram stabilimentum panis, & immittam in eam famem, & auferam ab ea hominem & pecora. Et si fuerint tres viri hi in medio ejus, Noe, & Daniel, & Job, non liberabunt filios neque filias, ipsi soli salvi erunt.* Adeo non omne quod petitur in præjudicio petentis, sed in dantis arbitrio est; nec quidquam sibi usurpat, & vindicat humana sententia, nisi annuat & censura divina. In evangelio Dominus loquitur, dicens: *Qui confessus me fuerit coram hominibus, & ego confitebor eum coram patre meo, qui in cælis est. Qui autem me negaverit, & ego negabo eum.* Si negantem non negat, nec confitentem confitetur. Non potest evangelium in parte consistere, & in parte nutare. Aut utrumque oportet valeat, aut utrumque vim veritatis amittat. Si negantes rei criminis non erunt, nec confitentes præmium virtutis accipient. Porro si fides quæ vicerit, coronatur, necesse est ut victa perfidia puniatur. Ita martyres aut nihil possunt, si evangelium solvi potest; aut si evangelium non potest solvi, contra evangelium facere non possunt, qui de evangelio martyres fiunt. Nemo, fratres dilectissimi, nemo infamet martyrum dignitatem, nemo eorum glorias destruat & coronas. Manet incorruptæ fidei robur incolume, nec dicere aliquid, aut facere contra Christum potest, cujus & spes, & fides, & virtus, & gloria omnis in Christo est. Ut ab episcopis contra mandatum Dei fiat, au-

ctores

ctores esse non possunt, qui ipsi Dei mandata fecerunt: An quisquam major Deo, aut divina bonitate clementior, qui aut infectum velit, quod passus est Deus fieri, aut quasi illi minus potestatis ad protegendam ecclesiam suam fuerit, auxilio nos suo putet posse servari? Nisi si hæc ignaro Deo gesta sunt, aut non permittente illo omnia ista venerunt, cum doceat indociles, & admoneat immemores scriptura divina, quæ loquitur dicens: *Quis dedit in direptionem Jacob & Israel iis, qui prædabantur illum? Nonne Deus, cui peccaverunt, & noluerunt in viis ejus ambulare, neque audire legem ejus? Et superduxit super eos iram animationis suæ.* Et alibi testatur ac dicit: *Numquid non valet manus Dei, ut salvos faciat, aut gravavit aurem ut non exaudiat? Sed peccata vestra inter vos & Deum separant, & propter delicta vestra avertit faciem a vobis ne misereatur.* Delicta potius nostra reputemus, actus nostros & animi secreta revolventes, conscientiæ merita ponderemus. Redeat in cor nostrum non ambulasse nos in viis Domini, & abjecisse legem Dei, præcepta ejus & monita salutaria numquam servare voluisse. Quid de eo boni sentias, quem timorem fuisse apud eum, quam fidem credas, quem corrigere nec metus potuit, quem persecutio ipsa non reformavit? Alta & erecta cervix nec quia cecidit, inflexa est. Tumens animus & superbus, nec quia victus est, fractus est. Jacens stantibus, & integris vulneratus minatur; & quod non statim Domini corpus inquinatis manibus accipiat, aut ore polluto Domini sanguinem bibat, sacerdotibus sacrilegus irascitur. Atque o tuam nimiam, furiose, dementiam. Irasceris ei, qui abs te avertere iram Dei nititur; ei minaris, qui pro te Domini misericordiam deprecatur, qui vulnus tuum sentit, quod ipse non sentis, qui pro te lacrimas fundit, quas forsitan ipse non fundis. Oneras adhuc crimen, & cumulas; & cum sis ipse implacabilis ad antistites &

ſacerdotes Dei, putas circa te Dominum poſſe placari? Accipe potius, & admitte, quæ loquimur. Quid ſurdæ aures ſalutaria præcepta non audiunt, quæ monemus? Quid cæci oculi pœnitentiæ iter non vident, quod oſtendimus? Quid perculſa & alienata mens remedia vitalia non percipit, quæ de ſcripturis cæleſtibus & diſcimus, & docemus? Aut ſi incredulis quibuſdam minor fides eſt futurorum, vel præſentibus terreantur. Ecce eorum qui negaverunt, quæ ſupplicia conſpicimus, quos eorum triſtes exitus flemus? Nec hic eſſe ſine pœna poſſunt, quamvis necdum dies venerit pœnæ. Plectuntur interim quidam, quo ceteri corrigantur. Exempla ſunt omnium tormenta paucorum. Unus ex his qui ſponte Capitolium negaturus aſcendit, poſtquam Chriſtum negavit, obmutuit. Pœna inde cœpit, unde cœpit & crimen; ut nec rogare jam poſſet, qui verba ad precum miſericordiam non haberet. Alia in balneis conſtituta (hoc enim crimini ejus & malis deerat, ut & ad balneas ſtatim pergeret, quæ lavacri vitalis gratiam perdidiſſet) illic ab immundo ſpiritu immunda correpta, laniavit dentibus linguam, qua fuerat vel paſta impie, vel locuta. Poſtquam ſceleratus cibus ſumptus eſt, in perniciem ſuam rabies oris armata eſt. Ipſa ſui carnifex exſtitit, nec diu ſupereſſe poſtmodum potuit. Doloribus ventris & viſcerum cruciata defecit. Præſente ac teſte me ipſo accipite, quid evenerit. Parentes forte fugientes dum trepidi minus conſulunt, ſub nutricis alimento parvulam filiam reliquerunt, relictam nutrix detulit ad magiſtratus. Illi ei apud idolum quo populus confluebat, quod carnem necdum poſſet edere per ætatem, panem mero mixtum, quod tamen & ipſum de immolatione pereuntium ſupererat, tradiderunt. Recepit filiam poſtmodum mater. Sed facinus puella commiſſum tam loqui, & indicare non potuit, quam nec intelligere

prius

prius potuit, nec arcere. Ignoratione igitur obreptum est, ut sacrificantibus nobis eam secum mater inferret. Sed enim puella mixta cum sanctis, precis nostræ & orationis impatiens, nunc ploratu concuti, nunc mentis æstu cœpit fluctuabunda jactari, & velut tortore cogente, quibus poterat indiciis, conscientiam facti in simplicibus adhuc annis rudis anima fatebatur. Ubi vero solemnibus adimpletis calicem diaconus offerre præsentibus cœpit, & accipientibus ceteris locus ejus advenit, faciem suam parvula instinctu divinæ majestatis avertere, os labiis obturantibus premere, calicem recusare. Perstitit tamen diaconus, & reluctanti licet de sacramento calicis infudit. Tunc sequitur singultus & vomitus. In corpore atque ore violato eucharistia permanere non potuit. Sanctificatus in Domini sanguine potus de pollutis visceribus erupit. Tanta est potestas Domini, tanta majestas. Secreta tenebrarum sub ejus luce detecta sunt, sacerdotem Dei nec occulta crimina fefellerunt. Hoc circa infantem, quæ ad eloquendum alienum circa se crimen necdum habuit ætatem. At vero ea, quæ ætate provecta, & in annis adultioribus constituta sacrificantibus nobis latenter obrepsit, non cibum sed gladium sibi sumens, & velut quædam venena letalia intra fauces & pectus admittens, angi & anima exæstuante concludi postmodum cœpit. Et pressuram non jam persecutionis, sed delicti sui passa, palpitans & tremens concidit. Impunitum diu non fuit, nec occultum dissimulatæ conscientiæ crimen. Quæ fefellerat hominem, Deum sensit ultorem. Et cum quædam arcam suam, in qua Domini sanctum fuit, manibus indignis tentasset aperire, igne inde surgente deterrita est, ne auderet attingere. Et quidam alius, quia & ipse maculatus, sacrificio a sacerdote celebrato, partem cum ceteris ausus est latenter accipere; sanctum Domini edere, & contre-

ctare non potuit; cinerem ferre se apertis manibus invenit. Documento unius ostensum est, Dominum recedere cum negatur, nec immerentibus ad salutem prodesse, quod sumitur, quando gratia salutaris in cinerem sanctitate fugiente mutatur. Quam multi quotidie pœnitentiam non agentes, nec delicti sui conscientiam confitentes, immundis spiritibus adimplentur, quam multi usque ad insaniam mentis excordes, dementiæ furore quatiuntur? Nec necesse est ire per exitus singulorum, cum per orbis multiformes ruinas tam delictorum pœna sit varia, quam delinquentium multitudo numerosa. Unusquisque consideret, non quid alius passus sit, sed quid pati & ipse mereatur. Nec evasisse se credat; si eum interim pœna distulerit, cum timere plus debeat, quam sibi Dei judicis ira servavit. Nec sibi quo minus agant pœnitentiam, blandiantur, qui etsi nefandis sacrificiis manus non contaminaverunt, libellis tamen conscientiam polluerunt. Et illa professio denegantis contestatio est christiani, quod fuerat, abnuentis. Fecisse se dixit, quidquid alius faciendo commisit. Cumque scriptum sit: *Non potestis duobus dominis servire*, servivit sæculari domino, qui obtemperavit ejus edicto; magis obaudivit humano imperio, quam Deo. Viderit an minore vel dedecore, vel crimine apud homines publicaverit, quod admisit. Deum tamen judicem fugere & vitare non poterit, cum dicat spiritus sanctus in psalmis: *Quod est imperfectum meum, viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur.* Et iterum: *Homo videt in facie, Deus autem in corde.* Ipse quoque Dominus præmoneat, & præstruat dicens: *Et scient omnes ecclesiæ, quia ego sum scrutator renis & cordis.* Perspicit ille abdita, & secreta atque occulta considerat. Nec Dei oculos potest aliquis evadere dicentis: *Ego Deus approximans, & non Deus de longinquo. Si absconditus fuerit homo in*

abscon-

absconditis, ego ergo non videbo eum? Nonne cælum & terram ego impleo? Videt ille corda & pectora singulorum, & judicaturus est, non tantum de factis, sed & de verbis & de cogitationibus nostris, omnium mentes voluntatesque conceptas in ipsis adhuc clausi pectoris latebris intuetur. Denique quanto & fide majores, & timore meliores sunt, qui quamvis nullo sacrificii aut libelli facinore constricti, quoniam tamen de hoc vel cogitaverunt, hoc ipsum apud sacerdotes Dei dolenter & simpliciter confitentes, exomologesin conscientiæ faciunt, animi sui pondus exponunt, salutarem medelam parvis licet & modicis vulneribus exquirunt, scientes scriptum esse: *Deus non deridetur.* Derideri & circumveniri Deus non potest, nec astutia aliqua fallente deludi. Plus immo delinquit, qui secundum hominem Deum cogitans, evadere se pœnam criminis credit, si non palam crimen admisit. Christus in præceptis suis dicit: *Qui confusus me fuerit, confundet eum filius hominis.* Et Christianum se putat, qui Christianus esse aut confunditur, aut veretur? Quomodo potest esse cum Christo, qui ad Christum pertinere aut erubescit, aut metuit? Minus plane peccaverit non videndo idola, nec sub oculis circumstantis atque insultantis populi sanctitatem fidei prophanando, non polluendo manus suas funestis sacrificiis, nec sceleratis cibis ora maculando. Hoc eo proficit ut sit minor culpa, non ut innocens conscientia. Facilius potest ad veniam criminis pervenire. Non est tamen immunis a crimine. Nec cesset in agenda pœnitentia, atque in Domini misericordia deprecanda, ne quod minus esse in qualitate delicti videtur, in neglecta satisfactione cumuletur. Confiteantur singuli, quæso vos, fratres dilectissimi, delictum suum, dum adhuc qui deliquit, in sæculo est, dum admitti confessio ejus potest, dum satisfactio & remissio facta per sacerdotes apud

Dominum grata est. Convertamur ad Dominum mente tota; & pœnitentiam criminis veris doloribus exprimentes, Dei misericordiam deprecemur. Illi se anima prosternat, illi mœstitia satisfaciat, illi spes omnis incumbat. Rogare qualiter debemus, dicit ipse: *Revertimini*, inquit, *ad me ex toto corde vestro, simulque & jejunio, & fletu, & planctu; & scindite corda vestra, & non vestimenta vestra.* Ad Dominum toto corde redeamus. Iram & offensam ejus jejuniis, fletibus, planctibus, sicut admonet ipse, placemus. Lamentari eum putamus ex toto corde, jejuniis, fletibus, planctibus Dominum deprecari, qui ex primo criminis die lavacra quotidie cum feminis celebrat, qui epulis affluentibus pastus, & sagina largiore distentus cruditates suas postridie ructat, nec cibos & potus suos cum pauperum necessitate communicat? Qui hilaris ac lætus incedit, quomodo mortem suam deflet? Cumque scriptum sit: *Non corrumpetis effigiem barbæ vestræ*, barbam vellit, & faciem suam comit? Et placere nunc cuiquam studet, qui Deo displicet? An illa ingemiscit & plangit, cui vacat cultum pretiosæ vestis induere, nec indumentum Christi, quod perdidit, cogitare, accipere pretiosa ornamenta & monilia elaborata, nec divini & cælestis ornatus damna deflere? Tu licet indumenta peregrina & vestes sericas induas, nuda es. Auro te licet & margaritis gemmisque condecores, sine Christi decore deformis es. Et quæ capillos tuos inficis, vel nunc in doloribus desine; & quæ nigri pulveris ductu oculorum liniamenta depingis, vel nunc lacrimis oculos tuos ablue. Si quem de tuis carum mortalitatis exitu perdidisses, ingemisceres dolenter & fleres, facie inculta, veste mutata, neglecto capillo, vultu nubilo, ore dejecto indicia mœroris ostenderes. Animam tuam misera perdidisti, spiritaliter mortua supervivere hic tibi, & ipsa ambulans funus tuum portare cœpi-

coepisti; & non acriter plangis, non jugiter ingemiscis, non te vel pudore criminis, vel continuatione lamentationis abscondis? Ecce pejora adhuc peccandi vulnera, ecce majora delicta, peccasse, nec satisfacere, deliquisse, nec delicta deflere. Ananias, Azarias, Misahel illustres ac nobiles pueri, quo minus exomologesin Deo facerent, nec inter flammas & camini exæstuantis incendia quieverunt. Bene sibi licet conscii, & Dominum fidei ac timoris obsequio sæpe promeriti, humilitatem tamen tenere, & Domino satisfacere nec inter ipsa gloriosa virtutum suarum martyria destiterunt. Loquitur scriptura divina: *Stans*, inquit, *Azarias precatus est, & aperuit os suum, & exomologesin faciebat Deo simul cum sodalibus suis in medio ignis.* Daniel quoque post fidei atque innocentiæ suæ multiplicem gratiam, post dignationem Domini circa virtutes ac laudes suas sæpe repetitam, jejuniis adhuc promereri Deum nititur, in sacco & in cinere volutatur, exomologesim faciens dolenter, & dicens: *Dominus Deus magnus & fortis, & metuendus, qui servas testamentum tuum & miserationes eis qui te diligunt, & conservant imperia tua, peccavimus, facinus admisimus, impii fuimus, transgressi sumus, ac deseruimus præcepta tua & judicia tua, non audivimus verba puerorum tuorum prophetarum, quæ locuti sunt in nomine tuo super reges nostros, & omnes gentes, & super omnem terram. Tibi, Domine, justitia, nobis autem confusio.* Hæc mites, hæc simplices, hæc innocentes in promerenda Dei majestate fecerunt; & nunc satisfacere, & Dominum rogare detrectant, qui Dominum negaverunt. Quæso vos, fratres, acquiescite salubribus remediis, consiliis obedite melioribus; cum lacrimis nostris vestras lacrimas jungite, cum nostro gemitu vestros gemitus copulate. Rogamus vos, ut pro vobis Deum rogare possimus. Preces ipsas ad vos prius vertimus, quibus Deum pro vobis ut misereatur,

tur, oramus. Agite pœnitentiam plenam, dolentis ac lamentantis animi probate mœstitiam. Nec vos quorumdam moveat aut error improvidus, aut stupor vanus, qui cum teneantur in tam gravi crimine, percussi sunt animi cæcitate, ut nec intelligant delicta, nec plangant. Indignantis Dei major hæc plaga est, sicut scriptum est: *Et dedit illis Deus spiritum transpunctionis.* Et iterum: *Dilectum veritatis non receperunt ut salvi fierent; ac propterea mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio, ut judicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed sibi placent in injustitia* Injuste sibi placentes, & transpunctæ mentis alienatione dementes Domini præcepta contemnunt, medelam vulneris negligunt, agere pœnitentiam nolunt Ante admissum facinus improvidi, post facinus obstinati, nec prius stabiles, nec postmodum supplices Quando debuerant stare, jacuerunt; quando jacere & prosternere se Deo debent, stare se opinantur. Pacem sibi ultro nemine dante sumpserunt. Falsa pollicitatione seducti, & apostatis ac perfidis juncti, errorem pro veritate suscipiunt. Communicationem non communicantium ratam ducunt; hominibus contra Deum credunt, qui contra homines Deo non crediderunt. Ejusmodi homines quantum potestis, effugite, perniciosis contactibus adhærentes salutari cautione vitate. Sermo eorum sicut cancer serpit, colloquium velut contagium transilit, noxia & venenata persuasio persecutione ipsa pejus interficit. Illic superest pœnitentia, quæ satisfaciat. Qui autem pœnitentiam criminis tollunt, satisfactionis viam claudunt. Ita fit, ut dum temeritate quorumdam vel promittitur salus falsa, vel creditur, spes veræ salutis adimatur. Vos vero, fratres dilectissimi, quorum timor in Deum pronus est, & in ruina licet animus constitutus, mali sui memor est; pœnitentes ac dolentes peccata vestra perspicite, gravissimum con-

scin-

ſcientia crimen agnoſcite, ad intelligentiam delicti veſtri oculos cordis aperite, nec deſperantes miſericordiam Domini, nec tamen jam veniam vindicantes. Deus quantum patris pietate indulgens ſemper & bonus eſt, tantum judicis majeſtate metuendus eſt. Quam magna deliquimus, tam granditer defleamus. Alto vulneri diligens & longa medicina non deſit. Pœnitentia crimine minor non ſit. Putaſne tu Dominum cito poſſe placari, quem verbis perfidis abnuiſti, cui patrimonium præponere maluiſti, cujus templum ſacrilega contagione violaſti? Putas facile eum miſereri tui, quem tuum non eſſe dixiſti? Orare oportet impenſius & rogare, diem luctu tranſigere, vigiliis noctes ac fletibus ducere, tempus omne lacrimoſis lamentationibus occupare, ſtratos ſolo adhærere, in cinere & cilicio & ſordibus volutari, poſt indumentum Chriſti perditum, nullum jam velle veſtitum, poſt diaboli cibum malle jejunium, juſtis operibus incumbere, quibus peccata purgantur, eleemoſynis frequenter inſiſtere, quibus a morte animæ liberantur. Quod adverſarius auferebat, Chriſtus accipiat. Nec teneri jam nec amari patrimonium debet, quo quis & deceptus & victus eſt. Pro hoſte vitanda res, pro latrone fugienda, pro gladio metuenda poſſidentibus & veneno. Ad hoc tantum profuerit quod remanſit, ut inde crimen & culpa redimatur. Incunctanter & largiter fiat operatio, cenſus omnis in medelam vulneris erogetur, opibus & facultatibus noſtris qui de nobis judicaturus eſt, Domino fœneretur. Sic ſub apoſtolis fides viguit. Sic primus credentium populus Chriſti mandata ſervavit. Prompti erant, largi erant, diſtribuendum per apoſtolos totum dabant, & non talia delicta redimebant. Si precem toto corde quis faciat, ſi veris pœnitentiæ lamentationibus & lacrimis ingemiſcat, ſi ad veniam delicti ſui Dominum juſtis & continuis operibus inflectat,

 miſere-

misereri talium potest, qui & misericordiam suam protulit, dicens: *Cum conversus ingemueris, tunc salvaberis, & scies ubi fueris.* Et iterum: *Nolo mortem morientis, dicit Dominus, quantum ut revertatur & vivat.* Et Johel propheta pietatem Domini Domino ipso monente declarat: *revertimini*, inquit, *ad Dominum Deum vestrum, quoniam misericors & pius est, & patiens & multæ miserationis, & qui sententiam flectat adversus malitias irrogatas.* Potest ille indulgentiam dare, sententiam suam potest ille deflectere. Pœnitenti, operanti, roganti potest clementer ignoscere, potest in acceptum referre, quidquid pro talibus & petierint martyres, & fecerint sacerdotes. Vel si quis plus eum suis satisfactionibus moverit, si ejus iram, si indignantis offensam justa deprecatione placaverit, dat ille & arma rursum, quibus victus armetur, reparat & corroborat vires, quibus fides instaurata vegetetur. Repetet certamen suum miles, iterabit aciem, provocabit hostem, & quidem factus ad prœlium fortior per dolorem. Qui sic Deo satisfecerit, qui pœnitentia facti sui, qui pudore delicti, plus & virtutis & fidei de ipso lapsus sui dolore conceperit, exauditus & adjutus a Domino, quam contristaverat nuper, lætam faciet ecclesiam; nec jam solam Dei veniam merebitur, sed & coronam.

LIBER

DE UNITATE ECCLESIÆ.

Cum moneat Dominus & dicat: *Vos estis sal terræ*, cumque esse nos jubeat ad innocentiam simplices, & tamen cum simplicitate prudentes, quid aliud, fratres dilectissimi, quam providere nos convenit,

&

& sollicito corde vigilantes subdoli hostis insidias intelligere pariter, & cavere, ne qui Christum sapientiam Dei patris induimus, minus sapere in tuenda salute videamur? Neque enim persecutio sola metuenda est, & ea quæ subruendis ac dejiciendis Dei servis aperta impugnatione grassantur. Facilior cautio est, ubi manifesta formido est, & ad certamen animus ante præstruitur, quando se adversarius confitetur. Plus metuendus est & cavendus inimicus, cum latenter obrepit, cum per pacis imaginem fallens, occultis accessibus serpit, unde & nomen serpentis accepit. Ea est ejus semper astutia, ea est circumveniendi hominis cæca & latebrosa fallacia. Sic ab initio statim mundi fefellit, & verbis mendacibus blandiens, rudes animas incauta credulitate decepit. Dominum ipsum tentare conatus, quasi obreperet rursus & falleret, latenter accessit. Intellectus tamen est & retusus; & ideo prostratus, quia agnitus, atque detectus. Unde nobis exemplum datum est veteris hominis viam fugere, vestigiis Christi viventis insistere; ne denuo incauti in mortis laqueum revolvamur, sed ad periculum providi accepta immortalitate potiamur. Immortalitate autem potiri quomodo possumus, nisi ea quibus mors expugnatur & vincitur, Christi mandata servemus, ipso monente & dicente: *Si vis ad vitam venire, serva mandata.* Et iterum: *Si feceritis quæ mando vobis, jam non dico vos servos, sed amicos.* Hos denique fortes dicit & stabiles, hos super petram robusta mole fundatos, hos contra omnes tempestates & turbines sæculi immobili & inconcussa firmitate solidatos. *Qui audit*, inquit, *verba mea & facit ea, similabo eum viro sapienti, qui ædificavit domum suam supra petram. Descendit pluvia, venerunt flumina, flaverunt venti & impegerunt in domum illam, & non cecidit. Fundata enim fuit super petram.* Verbis igitur ejus insistere, quæcumque & docuit & fecit, discere

&

& facere debemus. Ceterum credere se in Christum quomodo dicit, qui non facit quod Christus facere præcepit? Aut unde perveniet ad præmium fidei, qui fidem non vult servare mandati? Nutet necesse est & vagetur, & spiritu erroris abreptus velut pulvis, quem ventus excutit, ventiletur; nec ambulando proficiet ad salutem, qui salutaris viæ non tenet veritatem. Cavenda sunt autem, fratres dilectissimi, non solum quæ sunt aperta atque manifesta, sed & astutæ fraudis subtilitate fallentia. Quid vero astutius, quidve subtilius, quam ut Christi adventu detectus, ac prostratus inimicus, postquam lux gentibus venit & sospitandis hominibus salutare lumen effulsit, ut surdi auditum gratiæ spiritualis admitterent, aperirent ad Deum oculos suos cæci, infirmi æterna sanitate revalescerent, claudi ad ecclesiam currerent, muti claris vocibus & precibus orarent; videns ille idola derelicta, & per nimium credentium populum sedes suas ac templa deserta, excogitaverit novam fraudem, ut sub ipso christiani nominis titulo fallat incautos? Hæreses invenit & schismata, quibus subverteret fidem, veritatem corrumperet, scinderet unitatem. Quos detinere non potest in viæ veteris cæcitate, circumscribit & decipit novi itineris errore. Rapit de ipsa ecclesia homines; & dum sibi appropinquasse jam lumini, atque evasisse sæculi noctem videntur, alias nescientibus tenebras rursus infundit, ut cum evangelio Christi, & cum observatione ejus, & lege non stantes, christianos se vocent, & ambulantes in tenebris habere se lumen existiment, blandiente adversario atque fallente, qui secundum apostoli vocem transfigurat se velut angelum lucis, & ministros suos subornat velut ministros justitiæ, asserentes noctem pro die, interitum pro salute, desperationem sub obtentu spei, perfidiam sub prætextu fidei, antichristum sub vocabulo Christi,

ut

ut dum verisimilia mentiuntur, veritatem subtilitate frustrentur. Hoc eo fit, fratres dilectissimi, dum ad veritatis originem non reditur; nec caput quæritur, nec magistri cælestis doctrina servatur. Quæ si quis consideret & examinet, tractatu longo atque argumentis opus non est. Probatio est ad fidem facilis compendio veritatis. Loquitur Dominus ad Petrum: *Ego tibi dico*, inquit, *quia tu es Petrus & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferorum non vincent eam. Et tibi dabo claves regni cælorum; & quæ ligaveris super terram, erunt ligata & in cælis; & quæcumque solveris super terram, erunt soluta & in cælis.* Et iterum eidem post resurrectionem suam dicit: *Pasce oves meas.* Super illum unum ædificat ecclesiam suam, & illi pascendas mandat oves suas. Et quamvis apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat, & dicat: *sicut misit me pater, & ego mitto vos, accipite Spiritum sanctum, si cujus remiseritis peccata, remittentur illi, si cujus tenueritis, tenebuntur*: tamen ut unitatem manifestaret, unitatis ejusdem originem ab uno incipientem sua auctoritate disposuit. Hoc erant utique & ceteri apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio præditi & honoris, & potestatis; sed exordium ab unitate proficiscitur, & primatus Petro datur, ut una Christi ecclesia, & cathedra una monstretur. Et pastores sunt omnes, & grex unus ostenditur, qui ab apostolis omnibus unanimi consensione pascatur, ut ecclesia Christi una monstretur. Quam unam ecclesiam etiam in cantico canticorum Spiritus sanctus ex persona Domini designat, & dicit: *Una est columba mea, perfecta mea, una est matri suæ, electa genitrici suæ.* Hanc ecclesiæ unitatem qui non tenet, tenere se fidem credit? Qui ecclesiæ renititur & resistit, qui cathedram Petri, super quem fundata est ecclesia, deserit, in ecclesia se esse confidit? Quando & beatus apostolus

Paulus

Paulus hoc idem doceat, & sacramentum unitatis ostendat dicens: *Unum corpus & unus spiritus, una spes vocationis vestræ, unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus.* Quam unitatem firmiter tenere, & vindicare debemus, maxime episcopi, qui in ecclesia præsidemus, ut episcopatum quoque ipsum unum atque indivisum probemus. Nemo fraternitatem mendacio fallat, nemo fidei veritatem perfida prævaricatione corrumpat. Episcopatus unus est, cujus a singulis in solidum pars tenetur. Ecclesia quoque una est, quæ in multitudinem latius incremento fecunditatis extenditur. Quomodo solis multi radii, sed lumen unum; & rami arboris multi, sed robur unum tenaci radice fundatum; & cum de fonte uno rivi plurimi defluunt, numerositas licet diffusa videatur exundantis copiæ largitate, unitas tamen servatur in origine. Avelle radium solis a corpore, divisionem lucis unitas non capit. Ab arbore frange ramum, fractus germinare non poterit. A fonte præcide rivum, præcisus arescet. Sic & ecclesia Domini luce perfusa, per orbem totum radios suos porrigit. Unum tamen lumen est, quod ubique diffunditur, nec unitas corporis separatur. Ramos suos in universam terram copia ubertatis extendit, profluentes largiter rivos latius expandit. Unum tamen caput est, & origo una, & una mater fecunditatis successibus copiosa. Illius fetu nascimur, illius lacte nutrimur, spiritu ejus animamur. Adulterari non potest sponsa Christi, incorrupta est & pudica. Unam domum novit, unius cubiculi sanctitatem casto pudore custodit. Hæc nos Deo servat, hæc filios regno quos generavit, assignat. Quisquis ab ecclesia segregatus adulteræ jungitur, a promissis ecclesiæ separatur. Nec perveniet ad Christi præmia, qui relinquit ecclesiam Christi. Alienus est, prophanus est, hostis est. Habere jam non potest Deum pa-

trem,

trem, qui ecclesiam non habet matrem. Si potuit evadere quisquam, qui extra arcam Noe fuit; & qui extra ecclesiam foris fuerit, evadit. Monet Dominus & dicit: *Qui non est mecum, adversus me est; & qui non mecum colligit, spargit.* Qui pacem Christi & concordiam rumpit; adversus Christum facit. Qui alibi præter ecclesiam colligit; Christi ecclesiam spargit. Dicit Dominus: *Ego & pater unum sumus.* Et iterum de patre & filio & spiritu sancto scriptum est: *Et hi tres unum sunt.* Et quisquam credit hanc unitatem de divina firmitate venientem, sacramentis cælestibus cohærentem, scindi in ecclesia posse, & voluntatum collidentium divortio separari? Hanc unitatem qui non tenet, Dei legem non tenet, non tenet patris & filii fidem, vitam non tenet & salutem. Hoc unitatis sacramentum, hoc vinculum concordiæ inseparabiliter cohærentis ostenditur; quando in evangelio tunica Domini Jesu Christi non dividitur omnino nec scinditur, sed sortientibus de veste Christi quis Christum indueret, integra vestis accipitur, & incorrupta atque indivisa tunica possidetur. Loquitur ac dicit scriptura divina: *De tunica autem, quia de superiore parte non consutilis, sed per totum textilis fuerat, dixerunt ad invicem: Non scindamus illam, sed sortiamur de ea cujus sit.* Unitatem illa portabat de superiore parte venientem, id est de cælo & a patre venientem, quæ ab accipiente ac possidente scindi omnino non poterat, sed totam simul & solidam firmitatem inseparabiliter obtinebat. Possidere non potest indumentum Christi, qui scindit & dividit ecclesiam Christi. Contra denique cum, Salomone moriente, regnum ejus & populus scinderetur, Achias propheta Jeroboam regi obvius factus in campo, in duodecim scissuras vestimentum suum discidit, dicens: *Sume tibi decem scissuras, quia hæc dicit Dominus: Ecce scindo regnum de manu Salomonis, & dabo tibi decem sceptra, &*

duo

duo sceptra erunt ei propter servum meum David, & propter Hierusalem civitatem, quam elegi, ut ponam nomen meum illic. Cum duodecim tribus Israel scinderentur, vestimentum suum propheta Achias discidit. At vero quia Christi populus non potest scindi; tunica ejus per totum textilis & cohærens divisa a possidentibus non est. Individua, copulata, connexa ostendit populi nostri, qui Christum induimus, concordiam cohærentem. Sacramento vestis & signo declaravit ecclesiæ unitatem. Quis ergo sic est sceleratus & perfidus, quis sic discordiæ furore vesanus, ut aut credat scindi posse, aut audeat scindere unitatem Dei, vestem Domini, ecclesiam Christi? Monet ipse in evangelio suo, & docet dicens: *Et erit unus grex & unus pastor.* Et esse posse uno in loco aliquis existimat aut multos pastores, aut plures greges? Apostolus item Paulus hanc eamdem nobis insinuans unitatem, obsecrat & hortatur dicens: *Obsecro*, inquit, *vos fratres, per nomen Domini nostri Jesu Christi, ut id ipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata. Sitis autem compositi in eodem sensu & in eadem sententia.* Et iterum dicit: *Sustinentes invicem in dilectione, satis agentes servare unitatem spiritus in conjunctione pacis.* Stare tu & vivere putas posse de ecclesia recedentem, sedes sibi alias & diversa domicilia condentem? cum dictum sit ad Rahab, in qua præformabatur ecclesia: *Patrem tuum & matrem tuam, & fratres tuos, & totam domum patris tui colliges ad te ipsam iu domum tuam, & omnis qui exierit ostium domus tuæ foras, reus sibi erit.* Item sacramentum Paschæ nihil aliud in Exodi lege contineat, quam ut agnus, qui in figura Christi occiditur, in domo una edatur. Loquitur Deus dicens: *In domo una comedetur, non ejicietis de domo carnem foras.* Caro Christi & sanctum Domini ejici foras non potest, nec alia ulla credentibus præter unam ecclesiam domus est. Hanc domum, hoc unanimitatis hospi-

hospitium designat, & denuntiat Spiritus sanctus in psalmis, dicens: *Deus qui inhabitare facit unanimes in domo.* In domo Dei, in ecclesia Christi, unanimes habitant, concordes & simplices perseverant. Iccirco & in columba venit Spiritus sanctus, simplex animal & lætum, non felle amarum, non morsibus sævum, non ungium laceratione violentum, hospitia humana diligere, unius domus consortium nosse, cum generant, simul filios edere, cum commeant, volatibus invicem cohærere, communi conversatione vitam suam degere, oris osculo concordiam pacis agnoscere, legem circa omnia unanimitatis implere. Hæc est in ecclesia noscenda simplicitas, hæc caritas obtinenda, ut columbas dilectio fraternitatis imitetur, ut mansuetudo & lenitas agnis & ovibus æquetur. Quid facit in pectore christiano luporum feritas, & canum rabies, & venenum letale serpentum, & cruenta sævitia bestiarum? Gratulandum est, cum tales de ecclesia separantur, ne columbas, ne oves Christi sæva sua & venenata contagione prædentur. Cohærere & conjungi non potest amaritudo cum dulcedine, caligo cum lumine, pluvia cum serenitate, pugna cum pace, cum fecunditate sterilitas, cum fontibus siccitas, cum tranquillitate tempestas. Nemo existimet bonos de ecclesia posse discedere. Triticum non rapit ventus, nec arborem solida radice fundatam procella subvertit. Inanes paleæ tempestate jactantur, invalidæ arbores turbinis incursione evertuntur. Hos execratur & percutit Joannes apostolus, dicens: *Ex nobis exierunt, sed non fuerunt ex nobis. Si enim fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum.* Hinc hæreses & factæ sunt frequenter, & fiunt, dum perversa mens non habet pacem, dum perfidia discordans non tenet unitatem. Fieri vero hæc Dominus permittit & patitur, manente propriæ libertatis arbitrio; ut dum corda nostra & mentes nostras veritatis discrimen

examinat, probatorum fides integra manifesta luce clarescat. Per apostolum præmonet Spiritus sanctus, & dicit: *Oportet hæreses esse, ut probati manifesti sint in vobis.* Sic probantur fideles, sic perfidi deteguntur. Sic & ante judicii diem hic quoque jam justorum atque injustorum animæ dividuntur, & a frumento paleæ separantur. Hi sunt, qui se ultro apud temerarios convenas sine divina dispositione præficiunt, qui se præpositos sine ulla ordinationis lege constituunt, qui nemine episcopatum dante, episcopi sibi nomen assumunt; quos designat in psalmis Spiritus sanctus sedentes in pestilentiæ cathedra, pestes & lues fidei, serpentis ore fallentes, & corrumpendæ veritatis artifices, venena letalia linguis pestiferis evomentes: quorum sermo ut cancer serpit, quorum tractatus pectoribus & cordibus singulorum mortale virus infundit. Contra ejusmodi clamat Dominus, ab his refrenat & revocat errantem plebem suam, dicens: *Nolite audire sermones pseudoprophetarum; quoniam visiones cordis eorum frustrantur eos. Loquuntur, sed non ab ore Domini. Dicunt eis qui abjiciunt verbum Dei: Pax erit vobis, & omnibus ambulantibus in voluntatibus suis. Omnis qui ambulat in errore cordis sui, non venient super eum mala. Non locutus sum ad eos, & ipsi prophetaverunt. Si stetissent in substantia mea, & audissent verba mea, & si docuissent populum meum, convertissem eos a malis cogitationibus eorum.* Hos eosdem denuo Dominus designat & denotat, dicens: *Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & effoderunt sibi lacus detritos, qui non possunt aquam portare.* Quando aliud baptisma præter unum esse non possit, baptizare se posse opinantur. Vitæ fonte deserto, vitalis & salutaris aquæ gratiam pollicentur. Non abluuntur illic homines, sed potius sordidantur; nec purgantur delicta, sed immo cumulantur. Non Deo nativitas illa, sed diabolo filios generat. Per mendacium nati veritatis promissa

non

non capiunt. De perfidia procreati, fidei gratiam perdunt. Ad pacis præmium venire non possunt, qui pacem Domini discordiæ furore ruperunt. Nec se quidam vana interpretatione decipiant, quod dixerit Dominus: *Ubicumque fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum eis sum.* Corruptores evangelii atque interpretes falsi extrema ponunt, & superiora prætereunt, partis memores, & partem subdole comprimentes. Ut ipsi ab ecclesia scissi sunt, ita capituli unius sententiam scindunt. Dominus enim cum discipulis suis unanimitatem suaderet & pacem: *Dico*, inquit, *vobis*: *Quoniam si duobus ex vobis convenerit in terra, de omni re quamcumque petieritis, continget vobis a patre meo qui in cælis est. Ubicumque enim fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum eis sum*, ostendens non multitudini, sed unanimitati deprecantium plurimum tribui. *Si duobus*, inquit, *ex vobis convenerit in terra*, unanimitatem prius posuit, concordiam pacis ante præmisit, ut conveniat nobis, fideliter & firmiter docuit. Quomodo autem potest ei cum aliquo convenire, cui cum corpore ipsius ecclesiæ, & cum universa fraternitate non convenit? Quomodo possunt duo aut tres in nomine Christi colligi, quos constat a Christo & ab ejus evangelio separari? Non enim nos ab illis, sed illi a nobis recesserunt. Et cum hæreses & schismata postmodum nata sint, dum conventicula sibi diversa constituunt, veritatis caput atque originem reliquerunt. Dominus autem de ecclesia sua loquitur, & ad hos qui sunt in ecclesia, loquitur, ut si ipsi concordes fuerint, si secundum quod mandavit & monuit, duo aut tres licet, collecti unanimiter oraverint, duo aut tres licet sint, impetrare possint de Dei majestate, quod postulant. *Ubicumque fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego*, inquit, *cum eis sum*, cum simplicibus scilicet atque pacatis, cum Deum timentibus, & Dei præcepta

servantibus. Cum his duobus vel tribus licet esse se dixit, quomodo & cum tribus pueris in camino ignis fuit, & quia in Deum simplices, atque inter se unanimes permanebant, flammis ambientibus medios spiritu roris animavit. Quomodo apostolis duobus in custodia clausis, quia simplices, quia unanimes erant, ipse adfuit, ipse resolutis carceris claustris, ut verbum quod fideliter prædicabant, multitudini traderent, ad forum rursus imposuit. Quando ergo in præceptis suis ponit & dicit: *Ubi fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum eis sum:* non homines ab ecclesia dividit, qui instituit & fecit ecclesiam, sed exprobrans discordiam perfidis, & fidelibus pacem sua voce commendans, ostendit magis esse se cum duobus aut tribus unanimiter orantibus, quam cum dissidentibus plurimis, plusque impetrari posse paucorum concordi prece, quam discordiosa oratione multorum. Ideo & cum orandi legem daret, addidit dicens: *Et cum steteritis ad orationem, remittite si quid habetis adversus aliquem, ut & pater vester qui in cælis est, remittat vobis peccata.* Et ad sacrificium cum dissensione venientem revocat ab altari, & jubet prius concordare cum fratre, tunc cum pace redeuntem Deo munus offerre, quia nec ad Cain munera respexit Deus: neque enim pacatum habere Deum poterat, qui cum fratre pacem per zeli discordiam non habebat. Quam sibi igitur pacem promittunt inimici fratrum, quæ sacrificia celebrare se credunt æmuli sacerdotum? An secum esse Christum cum collecti fuerint, opinantur; qui extra Christi ecclesiam colliguntur? Tales etiamsi occisi in confessione nominis fuerint, macula ista nec sanguine abluitur. Inexpiabilis & gravis culpa discordiæ nec passione purgatur. Esse martyr non potest, qui in ecclesia non est. Ad regnum pervenire non poterit, qui eam quæ regnatura est, derelinquit. Pacem nobis Christus de-

dit,

dit, concordes atque unanimes esse præcepit, dilectionis & caritatis fœdera incorrupta atque inviolata servari mandavit. Exhibere se non potest martyrem, qui fraternam non tenuit caritatem. Docet hoc & contestatur Paulus apostolus, dicens: *Et si habuero fidem itaut montes transferam, caritatem autem non habeam, nihil sum. Et si in cibos pauperum distribuero omnia mea, & si tradidero corpus meum ut ardeam, caritatem autem non habeam, nihil proficio. Caritas magnanima est, caritas benigna est, caritas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non irritatur, non cogitat malum, omnia diligit, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Caritas numquam excidit.* Numquam, inquit, excidit caritas. Hæc enim semper in regno erit, hæc in æternum fraternitatis sibi cohærentis unitate durabit. Ad regnum cælorum non potest pervenire discordia. Ad præmia Christi, qui dixit: *Hoc est mandatum meum ut diligatis invicem, quemadmodum dilexi vos*, pertinere non poterit, qui dilectionem Christi perfida dissensione violavit. Qui caritatem non habet, Deum non habet. Joannis beati apostoli vox est: *Deus*, inquit, *dilectio est, & qui manet in dilectione, in Deo manet, & Deus in illo manet.* Cum Deo manere non possunt, qui esse in ecclesia Dei unanimes noluerunt. Ardeant licet flammis & ignibus traditi, vel objecti bestiis animas suas ponant, non erit illa fidei corona, sed pœna perfidiæ, nec religiosæ virtutis exitus gloriosus, sed desperationis interitus. Occidi talis potest, coronari non potest. Sic se christianum esse profitetur, quomodo & Christum diabolus sæpe mentitur, ipso Domino præmonente & dicente: *Multi venient in nomine meo dicentes: Ego sum Christus, & multos fallent.* Sicut ille Christus non est, quamvis fallat in nomine, ita nec christianus videri potest, qui non permanet in evangelii ejus & fidei veritate. Nam & prophetare, & dæmonia excludere, & virtutes magnas in terris

terris facere, sublimis utique & admirabilis res est: non tamen regnum cæleste consequitur, quisquis in his omnibus invenitur, nisi recti & justi itineris observatione gradiatur. Denuntiat Dominus & dicit: *Multi mihi dicent in illo die: Domine, Domine, nonne in tuo nomine prophetavimus, & in tuo nomine dæmonia exclusimus, & in nomine tuo virtutes magnas fecimus? Et tunc dicam illis: Numquam vos cognovi, recedite a me qui operamini iniquitatem.* Justitia opus est, ut promereri quis possit Deum judicem. Præceptis ejus & monitis obtemperandum est, ut accipiant merita nostra mercedem. Dominus in evangelio suo cum spei & fidei nostræ viam compendio breviante dirigeret: *Dominus Deus tuus*, inquit, *Deus unus est*: &: *Diliges Dominum Deum tuum de toto corde tuo, & de tota anima tua, & de tota virtute tua. Hoc est primum mandatum; & secundum simile huic: Diliges proximum tuum tamquam te. In his duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ.* Unitatem simul & dilectionem magisterio suo docuit, prophetas omnes & legem præceptis duobus inclusit. Quam vero unitatem servat, quam dilectionem custodit aut cogitat, qui discordiæ furore vesanus ecclesiam scindit, fidem destruit, pacem turbat, caritatem dissipat, sacramentum prophanat? Malum hoc, fidelissimi fratres, jam pridem cœperat; sed nunc crevit ejusdem mali infesta clades, & exsurgere ac pullulare plus cœpit hæreticæ perversitatis, & schismatum venenata pernicies: quia & sic in occasu mundi fieri oportebat, prænuntiante per apostolum nobis, & præmonente Spiritu sancto: *In novissimis*, inquit, *diebus aderunt tempora molesta, & erunt homines sibi placentes, superbi, tumidi, cupidi, blasphemi, parentibus inobedientes, ingrati, impii, sine affectu, sine fœdere, delatores, incontinentes, immites, bonum non amantes, proditores, procaces, stupore inflati, voluptates magis quam Deum diligentes, habentes deformationem religionis, vir-*

tutem

tutem autem ejus abnegantes. Ex iis sunt qui repunt in domos, & prædantur mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur variis desideriis, semper discentes, & numquam ad scientiam veritatis pervenientes. Et quomodo Jamnes & Mambres restiterunt Moysi, sic & hi resistunt veritati, sed non proficient plurimum. Imperitia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut & illorum fuit. Adimplentur quæcumque prædicta sunt, & appropinquante jam sæculi fine, hominum pariter ac temporum probatione venerunt. Magis ac magis adversario sæviente error fallit, extollit stupor, livor incendit, cupiditas excæcat, depravat impietas, superbia inflat, discordia exasperat, ira præcipitat. Non tamen nos moveat, aut turbet multorum nimia & abrupta perfidia, sed potius fidem nostram prænuntiante rei veritate corroboret. Ut quidam tales esse cœperunt, quia hæc ante prædicta sunt, ita ceteri fratres ab ejusmodi caveant, quia & hæc ante prædicta sunt, instruente Domino & dicente: *Vos autem cavete, ecce prædixi vobis omnia.* Vitate, quæso vos, fratres, ejusmodi homines, & a latere atque auribus vestris perniciosa colloquia velut contagium mortis arcete, sicut scriptum est: *Sepi aures tuas spinis, & noli audire linguam nequam.* Et iterum: *Corrumpunt ingenia bona confabulationes pessimæ.* Docet Dominus, & admonet a talibus recedendum: *Cæci sunt*, inquit, *duces cæcorum. Cæcus autem cæcum ducens simul in foveam cadunt.* Aversandus est talis atque fugiendus, quisquis fuerit ab ecclesia separatus. Perversus est hujusmodi & peccat, & est a semetipso damnatus. An esse sibi cum Christo videtur, qui adversus sacerdotes Christi facit, qui se a cleri ejus & plebis societate secernit? Arma ille contra ecclesiam portat, contra Dei dispositionem repugnat. Hostis altaris, adversus sacrificium Christi rebellis, pro fide perfidus, pro religione sacrilegus, inobsequens servus, filius impius, frater

 inimi-

inimicus, contemptis episcopis, & Dei sacerdotibus derelictis, constituere audet aliud altare, precem alteram illicitis vocibus facere, dominicæ hostiæ veritatem per falsa sacrificia prophanare, nec scire quoniam qui contra ordinationem Dei nititur, ob temeritatis audaciam divina animadversione punitur. Sic Chore & Dathan & Abiron, qui sibi contra Moysen & Aaron sacerdotem sacrificandi licentiam vindicare conati sunt, pœnas pro suis statim conatibus pependerunt. Terra compagibus ruptis, in profundum sinum patuit, stantes atque viventes recedentis soli hiatus absorbuit. Nec tantum eos qui auctores fuerant, Dei indignantis ira percussit, sed & ceteros ducentos quinquaginta participes ejusdem furoris & comites, qui coagulati cum iisdem simul ad audaciam fuerant, exiens a Domino ignis properata ultione consumpsit, admonens scilicet & ostendens, contra Deum fieri, quidquid improbi fuerint ad destruendam ordinationem Dei humana voluntate conati. Sic & Ozias rex, cum turibulum ferens, & contra legem Dei sacrificium sibi violenter assumens, resistente sibi Azaria sacerdote, obtemperare nollet & cedere, divina indignatione confusus, & lepræ varietate in fronte maculatus est, ea parte corporis notatus offenso Domino, ubi signantur qui Dominum promerentur. Et filii Aaron, qui imposuerunt altari ignem alienum, quem non præceperat Dominus, in conspectu statim Domini vindicantis exstincti sunt. Quos imitantur scilicet atque sectantur, qui Dei traditione contempta, alienas doctrinas appetunt, & magisteria humanæ institutionis inducunt; quos increpat Dominus, & objurgat in evangelio suo dicens: *Rejicitis mandatum Dei, ut traditionem vestram statuatis.* Pejus hoc crimen est, quam quod admisisse lapsi videntur; qui tamen in pœnitentia criminis constituti, Deum plenis satisfactionibus deprecantur. Hic ecclesia quæritur,

&

& rogatur, illic ecclesiæ repugnatur. Hic potest necessitas fuisse, illic voluntas tenetur in scelere. Hic qui lapsus est, sibi tantum nocuit, illic qui hæresim vel schisma facere conatus est, multos secum trahendo decepit. Hic animæ unius est damnum, illic periculum plurimorum. Certe peccasse se hic & intelligit, & lamentatur, & plangit; ille tumens in pectore suo, & in ipsis sibi delictis placens, a matre filios segregat, oves a pastore sollicitat, Dei sacramenta disturbat. Et cum lapsus semel peccaverit, ille quotidie peccat. Postremo lapsus martyrium postmodum consecutus, potest regni promissa percipere; ille si extra ecclesiam fuerit occisus, ad ecclesiæ non potest præmia pervenire. Nec quisquam miretur, dilectissimi fratres, etiam de confessoribus quosdam ad ista procedere, inde quoque aliquos tam nefanda quam gravia peccare. Neque enim confessio immunem facit ab insidiis diaboli, aut contra tentationes & pericula, & incursus atque impetus sæculares adhuc in sæculo positum perpetua securitate defendit. Ceterum numquam in confessoribus fraudes, & stupra, & adulteria postmodum videremus, quæ nunc in quibusdam videntes ingemiscimus & dolemus. Quisquis ille confessor est, Salomone major, aut melior, aut Deo carior non est: qui tamen quamdiu in viis Domini ambulavit; tamdiu gratiam quam de Domino fuerat consecutus, obtinuit; postquam dereliquit Domini viam, perdidit & gratiam Domini. Et ideo scriptum est: *Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam.* Quod utique Dominus non minaretur, auferri posse coronam justitiæ, nisi quia recedente justitia, recedat necesse est & corona. Confessio exordium gloriæ est, non meritum jam coronæ; nec perficit laudem, sed initiat dignitatem. Cumque scriptum sit: *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit*, quidquid ante finem fuerit, gradus est quo ad fasti-

gium salutis ascenditur, non terminus quo jam culminis summa teneatur. Confessor est; sed post confessionem periculum majus est, quia plus adversarius provocatus est. Confessor est; hoc magis stare debet cum Domini evangelio, per evangelium gloriam consecutus a Domino. Ait enim Dominus: *Cui multum datur, multum quæritur ab eo; & cui plus dignitatis adscribitur, plus de illo exigitur servitutis.* Nemo per confessoris exemplum pereat, nemo injustitiam, nemo insolentiam, nemo perfidiam de confessoris moribus discat. Confessor est. Sit humilis & quietus, sit in actu suo cum disciplina modestus, ut qui Christi confessor dicitur, Christum quem confitetur, imitetur. Nam cum dicat ille: *Qui se extollit, humiliabitur, & qui humiliat se, exaltabitur*, & ipse a patre exaltatus sit, quia se in terris sermo, & virtus, & sapientia Dei patris humiliavit, quomodo potest extollentiam diligere, qui & nobis humilitatem sua lege mandavit, & ipse a patre amplissimum nomen præmio humilitatis accepit? Confessor est Christi, sed si non postea blasphemetur per ipsum majestas & dignitas Christi. Lingua Christum confessa non sit maledica, non sit turbulenta, non conviciis & litibus perstrepens audiatur, non contra fratres & Dei sacerdotes post verba laudis serpentis venena jaculetur. Ceterum si culpabilis & detestabilis postmodum fuerit, si confessionem suam mala conversatione prodegerit, si vitam suam turpi fœditate maculaverit, si ecclesiam denique, ubi confessor factus est, derelinquens, & unitatis concordiam scindens fidem primam perfidia posteriore mutaverit, blandiri sibi per confessionem non potest, quasi sit electus ad gloriæ præmium, quando ex hoc ipso magis creverint merita pœnarum. Nam & Judam inter apostolos Dominus elegit, & tamen Dominum Judas postmodum prodidit. Non tamen iccirco apostolorum fides & firmitas cecidit, quia proditor Judas ab

eorum

eorum societate defecit. Sic & hic non statim confessorum sanctitas & dignitas comminuta est, quia quorumdam fides fracta est. Beatus Paulus apostolus in epistola sua loquitur: *Quid enim si exciderunt a fide quidam illorum, numquid infidelitas illorum fidem Dei evacuavit? Absit. Est enim Deus verax, omnis autem homo mendax.* Stat confessorum pars major & melior in fidei suæ robore, & in legis ac disciplinæ dominicæ veritate; nec ab ecclesiæ pace discedunt, qui se in ecclesia gratiam consecutos de Dei dignatione meminerunt; atque hoc ipso ampliorem consequuntur fidei suæ laudem, quod ab eorum perfidia segregati, qui juncti confessionis consortio fuerunt, a contagio criminis recesserunt, vero illuminati evangelii lumine, pura & candida Domini luce radiati, tam sunt in conservanda Christi pace laudabiles, quam fuerunt in diaboli congressione victores. Opto equidem, dilectissimi fratres, & consulo pariter & suadeo, ut, si fieri potest, nemo de fratribus pereat, & consentientis populi corpus unum gremio suo gaudens mater includat. Si tamen quosdam schismatum duces & dissensionis auctores, in cæca & obstinata dementia permanentes, non potuerit ad salutis viam consilium salubre revocare, ceteri tamen vel simplicitate capti, vel errore inducti, vel aliqua fallentis astutiæ calliditate decepti, a fallaciæ vos laqueis solvite, vagantes gressus ab erroribus liberate, iter rectum viæ cælestis agnoscite. Contestantis apostoli vox est: *Præcipimus vobis*, inquit, *in nomine Domini nostri Jesu Christi, ut recedatis ab omnibus fratribus ambulantibus inordinate, & non secundum traditionem quam acceperunt a nobis.* Et iterum dicit: *Nemo vos decipiat inanibus verbis. Propterea enim venit ira Dei super filios contumaciæ. Nolite ergo esse participes eorum.* Recedendum est a delinquentibus, vel immo fugiendum, ne dum quis male ambulantibus jungitur, & per itinera erroris & criminis graditur,

a via

a via veri itineris exerrans, pari crimine & ipſe teneatur. Deus unus eſt, & Chriſtus unus, & una eccleſia ejus, & fides una, & plebs una in ſolidam corporis unitatem concordiæ glutino copulata. Scindi unitas non poteſt, nec corpus unum diſcidio compaginis ſeparari, divulſis laceratione viſceribus in fruſta diſcerpi. Quidquid a matrice diſceſſerit, ſeorſum vivere & ſpirare non poterit, ſubſtantiam ſalutis amittit. Monet nos Spiritus ſanctus & dicit: *Quis eſt homo qui vult vitam, & amat videre dies optimos? Contine linguam tuam a malo, & labia tua ne loquantur inſidioſe. Declina a malo & fac bonum, quære pacem & ſequere eam.* Pacem quærere debet & ſequi filius pacis, a diſſenſionis malo continere linguam ſuam debet, qui novit & diligit vinculum caritatis. Inter ſua divina mandata & magiſteria ſalutaria, paſſioni jam proximus Dominus addidit, dicens: *Pacem dimitto vobis, pacem meam do vobis*: Hanc nobis hereditatem dedit, dona omnia ſuæ pollicitationis & præmia in pacis conſervatione promiſit. Si coheredes Chriſti ſumus, in Chriſti pace maneamus. Si filii Dei ſumus, pacifici eſſe debemus. *Beati*, inquit, *pacifici*, *quoniam ipſi filii Dei vocabuntur.* Pacificos eſſe oportet Dei filios, corde mites, ſermone ſimplices, affectione concordes, fideliter ſibi unanimitatis nexibus cohærentes. Hæc unanimitas ſub apoſtolis olim fuit. Sic novus credentium populus Domini mandata cuſtodiens, caritatem ſuam tenuit. Probat ſcriptura divina quæ dicit: *Turba autem eorum qui crediderant, anima & mente una agebant.* Et iterum: *& erant perſeverantes omnes unanimes in oratione cum mulieribus & Maria, quæ fuerat mater Jeſu, & fratribus ejus.* Et ideo quia efficacibus precibus orabant, ideo impetrare cum fiducia poterant, quodcumque de Domini miſericordia poſtulabant. In nobis vero ſic unanimitas diminuta eſt, ut & largitas operationis infracta eſt. Domos tunc

&

& fundos venumdabant, & thesauros sibi in cælo reponentes, distribuenda in usus indigentium pretia apostolis offerebant. At nunc de patrimonio nec decimas damus; & cum vendere jubeat Dominus, emimus potius & augemus. Sic in nobis emarcuit vigor fidei, sic credentium robur elanguit. Et iccirco Dominus tempora nostra respiciens, in evangelio suo dicit: *Filius hominis cum venerit, putas inveniet fidem in terra?* Videmus fieri quod ille prædixit. In Dei timore, in legé justitiæ, in dilectione, in opere fides nulla est. Nemo futurorum metum cogitat, diem Domini, & iram Dei, & incredulis ventura supplicia, & statuta perfidis æterna tormenta nemo considerat. Quod metueret conscientia nostra, si crederet. Quia non credit omnino, nec metuit. Si autem crederet, & caveret. Si caveret, evaderet. Excitemus nos quantum possumus, dilectissimi fratres, & somno inertiæ veteris abrupto, ad observanda & gerenda Domini præcepta vigilemus. Simus tales, quales esse nos ipse præcepit, dicens: *Sint lumbi vestri accincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris, & vos similes hominibus exspectantibus dominum suum quando veniat a nuptiis, ut cum venerit & pulsaverit; aperiant ei. Beati servi quos adveniens Dominus invenerit vigilantes.* Accinctos nos esse oportet, ne cum expeditionis dies venerit, impeditos nos & implicitos apprehendat. Luceat in bonis operibus nostrum lumen & fulgeat, ut ipsum nos ad lucem claritatis æternæ de hac sæculi nocte perducat. Exspectemus solliciti semper & cauti adventum Domini repentinum, ut quando ille pulsaverit, evigilet fides nostra, vigilantiæ præmium de Domino receptura. Si hæc mandata serventur, si hæc monita & præcepta teneantur, opprimi dormientes diabolo fallente non possumus, servi vigiles Christo dominante regnabimus.

LIBER

LIBER
DE ORATIONE DOMINICA.

Evangelica præcepta, fratres dilectissimi, nihil aliud sunt quam magisteria divina, fundamenta ædificandæ spei, firmamenta corroborandæ fidei, nutrimenta fovendi cordis, gubernacula dirigendi itineris, præsidia obtinendæ salutis: quæ dum dociles credentium mentes in terris instruunt, ad cælestia regna perducunt. Multa & per prophetas servos suos dici Deus voluit, & audiri; sed quanto majora quæ filius loquitur, quæ Dei sermo qui in prophetis fuit, propria voce testatur, non jam mandans ut paretur venienti via, sed ipse veniens, & viam nobis aperiens & ostendens; ut qui in tenebris mortis errantes, improvidi & cæci prius fuimus, luce gratiæ luminati iter vitæ duce & rectore Domino teneremus, qui inter cetera salutaria sua monita & præcepta divina, quibus populo suo consulit ad salutem, etiam orandi ipse formam dedit, ipse quid precaremur, monuit & instruxit. Qui fecit vivere, docuit & orare, benignitate ea scilicet, qua & cetera dare, & conferre dignatus est, ut dum prece & oratione quam filius docuit, apud patrem loquimur, facilius audiamur. Jam prædixerat horam venire, quando veri adoratores adorarent patrem in spiritu & veritate, & implevit quod ante promisit; ut qui spiritum & veritatem de ejus sanctificatione percepimus, de traditione quoque ejus vere & spiritaliter adoremus. Quæ enim potest esse magis spiritalis oratio, quam quæ a Christo nobis data est, a quo nobis & Spiritus sanctus missus est? Quæ vera magis apud patrem precatio, quam quæ a filio, qui est veritas, de ejus ore prolata est?

Ut

Ut aliter orare quam docuit, non ignorantia sola sit, sed & culpa, quando ipse posuerit, & dixerit: *Rejicitis mandatum Dei, ut traditionem vestram statuatis.* Oremus itaque, fratres dilectissimi, sicut magister Deus docuit. Amica & familiaris oratio est Deum de suo rogare, ad aures ejus ascendere Christi oratione. Agnoscat pater filii sui verba, cum precem facimus. Qui habitat intus in pectore, ipse sit & in voce. Et cum ipsum habeamus apud patrem advocatum pro peccatis nostris, quando peccatores pro delictis nostris petimus, advocati nostri verba promamus. Nam cum dicat quia quodcumque petierimus a patre in nomine ejus, dabit nobis: quanto efficacius impetramus, quod petimus in Christi nomine, si petamus ipsius oratione? Sit autem orantibus sermo & precatio cum disciplina, quietem continens & pudorem. Cogitemus nos sub conspectu Dei stare. Placendum est divinis oculis & habitu corporis, & modo vocis. Nam ut impudentis est clamoribus strepere, ita contra congruit verecundo modestis precibus orare. Denique magisterio suo Dominus secreto orare nos præcepit, in abditis & semotis locis, in cubiculis ipsis, quod magis convenit fidei; ut sciamus Deum ubique esse præsentem, audire omnes & videre, & majestatis suæ plenitudine in abdita quoque & occulta penetrare, sicut scriptum est: *Ego Deus approximans, & non Deus de longinquo. Si absconditus fuerit homo in absconditis, ego ergo non videbo eum? Nonne cælum & terram ego impleo?* Et iterum: *In omni loco oculi Dei speculantur bonos & malos.* Et quando in unum cum fratribus convenimus, & sacrificia divina cum Dei sacerdote celebramus, verecundiæ & disciplinæ memores esse debemus, non passim ventilare preces nostras inconditis vocibus, nec petitionem commendandam modeste Deo, tumultuosa loquacitate jactare, quia Deus non vocis, sed cordis auditor est.

Nec

Nec admonendus est clamoribus, qui cogitationes hominum videt, probante Domino & dicente: *Quid cogitatis nequam in cordibus vestris?* Et alio loco: *Et scient omnes ecclesiæ quia ego sum scrutator renis & cordis.* Quod Anna in primo regnorum libro ecclesiæ typum portans, custodit & servat; quæ Dominum non clamosa petitione, sed tacite & modeste intra ipsas pectoris latebras precabatur. Loquebatur prece occulta, sed manifesta fide. Loquebatur, non voce, sed corde, quia sic Deum sciebat audire; & impetravit efficaciter quod petiit, quia fideliter postulavit. Declarat scriptura divina, quæ dicit: *Loquebatur in corde suo, & labia ejus movebantur, & vox ejus non audiebatur, & exaudivit eam Deus.* Item legimus in psalmis: *Dicite in cordibus & in stratis vestris, & transpungimini.* Per Hieremiam quoque hæc eadem Spiritus sanctus suggerit & docet, dicens: *In sensu autem tibi debet adorari Deus.* Adorans autem, fratres dilectissimi, nec illud ignoret, quemadmodum in templo cum pharisæo publicanus oraverit, non allevatis in cælum impudenter oculis, nec manibus insolenter erectis, sed pectus suum pulsans, & peccata intus inclusa contestans, divinæ misericordiæ implorabat auxilium. Et cum sibi pharisæus placeret, sanctificari hic magis meruit qui sic rogavit, qui spem salutis non in fiducia innocentiæ suæ posuit, cum innocens nemo sit, sed peccata confessus humiliter oravit, & exaudivit orantem, qui humilibus ignoscit. Quæ Dominus in evangelio suo ponit, & dicit: *Homines duo ascenderunt in templum orare, unus pharisæus, & unus publicanus. Pharisæus cum stetisset, talia apud se precabatur: Deus, gratias tibi ago quia non sum sicut ceteri homines, injusti, raptores, adulteri, quomodo & publicanus iste. Jejuno bis in sabbato, decimas do omnium quæcumque possideo. Publicanus autem de longinquo stabat, & neque oculos volebat ad cælum levare, sed percutiebat*

tiebat pectus suum dicens: Deus, propitius esto mihi peccatori. Dico vobis, descendit hic justificatus in domum suam magis, quam ille pharisæus. Quia omnis qui se extollit, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur. Quæ nos, fratres dilectissimi, de divina lectione discentes, postquam cognovimus qualiter ad orationem accedere debeamus, cognoscamus docente Domino, & quid oremus. *Sic*, inquit, *orate: Pater noster qui es in cælis, sanctificetur nomen tuum, adveniat regnum tuum, fiat voluntas tua sicut in cælo, & in terra, panem nostrum quotidianum da nobis hodie, & remitte nobis debita nostra; sicut & nos remittimus debitoribus nostris, & ne nos patiaris induci in tentationem, sed libera nos a malo. Amen.* Ante omnia pacis doctor atque unitatis magister singillatim noluit, & privatim precem fieri, ut quis cum precatur, non pro se tantum precetur. Non enim dicimus: *Pater meus qui es in cælis*, nec *Panem meum da mihi hodie*; nec dimitti sibi tantum unusquisque debitum postulat, aut ut in tentationem non inducatur, atque a malo liberetur, pro se solo rogat. Publica est nobis & communis oratio; & quando oramus, non pro uno, sed pro toto populo oramus, quia totus populus unum sumus. Deus pacis & concordiæ magister, qui docuit unitatem, sic orare unum pro omnibus voluit, quomodo in uno omnes ipse portavit. Hanc orationis legem servaverunt tres pueri in camino ignis inclusi, consonantes in prece, & spiritus consensione concordes. Quod declarat scripturæ divinæ fides, & dum docet quomodo oraverint tales, dat exemplum quod imitari in precibus debeamus, ut tales esse possimus. *Tunc illi tres*, inquit, *quasi ex uno ore hymnum canebant, & benedicebant Dominum.* Loquebantur quasi ex uno ore, & nondum illos Christus docuerat orare. Et icirco orantibus fuit impetrabilis & efficax sermo, quia promerebatur Dominum pacifica, & simplex, & spiri-

talis oratio. Sic & apostolos cum discipulis post ascensum Domini invenimus orasse. *Erant*, inquit, *perseverantes omnes unanimes in oratione cum mulieribus & Maria, quæ fuerat mater ejus.* Perseverabant in oratione unanimes, orationi suæ & instantiam simul & concordiam declarantes: quia Deus qui inhabitare facit unanimes in domo, non admittit in divinam & æternam domum nisi eos, apud quos est unanimis oratio. Qualia autem sunt, fratres dilectissimi, orationis dominicæ sacramenta, quam multa, quam magna, breviter in sermone collecta, sed in virtute spiritaliter copiosa, ut nihil omnino prætermissum sit, quod non in precibus atque orationibus nostris cælestis doctrinæ compendio comprehendatur. *Sic*, ait, *orate: Pater noster qui es in cælis.* Homo novus, renatus, & Deo suo per gratiam ejus restitutus, *Pater*, primo in loco dicit, quia filius esse jam cœpit. *In sua*, inquit, *propria venit, & sui eum non receperunt. Quotquot autem eum receperunt, dedit illis potestatem ut filii Dei fierent his qui credunt in nomine ejus.* Qui ergo credidit in nomine ejus, & factus est Dei filius, hinc debet incipere, ut & gratias agat, & profiteatur se Dei filium, dum nominat patrem sibi esse in cælis Deum, contestetur quoque inter prima statim nativitatis suæ verba, renuntiasse se terreno & carnali patri, & patrem solum nosse se, & habere cœpisse, qui sit in cælis, sicut scriptum est: *Qui dicunt patri & matri, non novi te, & filios suos non agnoverunt, hi custodierunt præcepta tua, & testamentum tuum servaverunt.* Item Dominus in evangelio suo præcepit, ne vocemus nobis patrem in terra, quod sit scilicet nobis unus pater, qui est in cælis. Et discipulo qui mentionem defuncti patris fecerat, respondit: *Sine mortui mortuos suos sepeliant.* Dixerat enim patrem suum mortuum, cum sit credentium pater vivus. Nec hoc solum, fratres dilectissimi, animadvertere

&

& intelligere debemus, quod appellemus patrem qui sit in cælis, sed conjungimus & dicimus, *Pater noster*, id est eorum qui credunt, eorum qui per eum sanctificati, & gratiæ spiritalis nativitate reparati filii Dei esse cœperunt. Quæ vox etiam Judæos perstringit & percutit, qui Christum sibi per prophetas annuntiatum, & ad se prius missum non tantum infideliter spreverunt, sed & crudeliter necaverunt: qui jam non possunt patrem Deum vocare, cum Dominus eos confundat, & redarguat dicens: *Vos de diabolo patre nati estis, & concupiscentias patris vestri facere vultis. Ille enim homicida fuit ab initio, & in veritate non stetit quia veritas non est in illo.* Et per Esaiam prophetam Deus clamat indignans: *Filios generavi & exaltavi, ipsi autem me spreverunt. Agnovit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui; Israel autem me non cognovit, & populus meus me non intellexit. Væ gens peccatrix, populus plenus peccatis, semen nequam, filii scelesti. Dereliquistis Dominum, & indignationem misistis illum sanctum Israel.* In quorum exprobrationem christiani, quando oramus, *Pater noster* dicimus, quia noster esse cœpit, & Judæorum, qui eum reliquerunt, esse desiit. Nec peccator populus potest esse filius: sed quibus remissa peccatorum datur, eis filiorum nomen adscribitur, & eis æternitas repromittitur, Domino ipso dicente: *Omnis qui facit peccatum servus est peccati. Servus autem non manet in domo in æternum, filius autem manet in æternum.* Quanta autem Domini indulgentia, quanta circa nos dignationis ejus & bonitatis ubertas; qui sic nos voluerit orationem celebrare in conspectu Dei, ut Deum patrem vocemus, & ut est Christus Dei filius, sic & nos Dei filios nuncupemus? Quod nomen nemo nostrum in oratione auderet attingere, nisi ipse nobis sic permisisset orare. Meminisse itaque, fratres dilectissimi, & scire debemus; quia quando patrem Deum dicimus,

quasi filii Dei agere debemus, ut quomodo nos nobis placemus de Deo patre, sic sibi placeat & ille de nobis. Conversemur quasi Dei templa, ut Deum in nobis constet habitare. Nec sit degener actus noster a spiritu, ut qui cælestes & spiritales esse cœpimus, non nisi spiritalia & cælestia cogitemus & agamus, quia & ipse Dominus Deus dixit: *Eos qui clarificant me, clarificabo; & qui me spernit, spernetur.* Beatus quoque apostolus in epistola sua posuit: *Non estis vestri. Empti enim estis pretio magno. Clarificate & portate Deum in corpore vestro.* Post hoc dicimus: *Sanctificetur nomen tuum.* Non quod optemus Deo, ut sanctificetur orationibus nostris, sed quod petamus ab eo, ut nomen ejus sanctificetur in nobis. Ceterum a quo Deus sanctificatur; qui ipse sanctificat? Sed quia ipse dixit, *Sancti estote, quoniam & ego sanctus sum*, id petimus & rogamus, ut qui in baptismo sanctificati sumus, in eo quod esse cœpimus, perseveremus. Et hoc quotidie deprecamur. Opus est enim nobis quotidiana sanctificatione, ut qui quotidie delinquimus, delicta nostra sanctificatione assidua repurgemus. Quæ autem sit sanctificatio, quæ nobis de Dei dignatione confertur, apostolus prædicat dicens: *Neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum appetitores, neque fures, neque fraudulenti, neque ebriosi, neque maledici, neque raptores regnum Dei consequentur. Et hæc quidem fuistis; sed abluti estis, sed justificati estis, sed sanctificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi, & in spiritu Dei nostri.* Sanctificatos nos dicit in nomine Domini Jesu Christi & in spiritu Dei nostri. Hæc sanctificatio ut in nobis permaneat, oramus. Et quia Dominus & judex noster sanato a se & vivificato comminatur jam non delinquere, ne quid ei deterius fiat, hanc continuis orationibus precem facimus, hoc diebus ac noctibus postulamus, ut sanctificatio & vivificatio, quæ de Dei

gratia

gratia sumitur, ipsius protectione servetur. Sequitur in oratione: *Adveniat regnum tuum.* Regnum etiam Dei repræsentari nobis petimus, sicuti & nomen ejus ut in nobis sanctificetur, postulamus. Nam Deus quando non regnat, aut apud eum quando incipit, quod & semper fuit, & esse non desinit? Nostrum regnum petimus advenire a Deo nobis repromissum, Christi sanguine & passione quæsitum; ut qui in sæculo ante servivimus, postmodum Christo dominante regnemus, sicut ipse pollicetur & dicit: *Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi.* Potest vero, fratres dilectissimi, & ipse Christus esse regnum Dei, quem venire quotidie cupimus, cujus adventus ut cito nobis repræsentetur, optamus. Nam cum resurrectio ipse nostra sit, quia in ipso resurgimus, sic & regnum Dei potest ipse intelligi, quia in illo regnaturi sumus. Bene autem regnum Dei petimus, id est, regnum cæleste, quia est & terrestre regnum. Sed qui renuntiavit jam sæculo, major est & honoribus ejus, & regno. Et ideo qui se Deo & Christo dedicat, non terrena, sed cælestia regna desiderat. Continua autem oratione & prece opus est, ne excidamus a regno cælesti, sicut Judæi, quibus hoc prius promissum fuerat, exciderunt, Domino manifestante & probante: *Multi*, inquit, *venient ab oriente & occidente, & recumbent cum Abraham & Isaac & Jacob in regno cælorum. Filii autem regni expellentur in tenebras exteriores. Illic erit ploratio & stridor dentium.* Ostendit quia ante filii regni Judæi erant, quando & filii Dei esse perseverabant. Postquam cessavit circa illos nomen paternum, cessavit & regnum. Et ideo christiani, qui in oratione appellare patrem Deum cœpimus, nos & ut regnum Dei nobis veniat, oramus. Addimus quoque & dicimus: *Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra*, non ut Deus faciat quod vult, sed ut nos facere possimus,

quod Deus vult. Nam Deo quis obsistit quo minus quod velit, faciat? sed quia nobis a diabolo obsistitur, quo minus per omnia noster animus atque actus Deo obsequatur, oramus & petimus, ut fiat in nobis voluntas Dei, quæ ut fiat in nobis opus est Dei voluntate, id est, ope ejus & protectione; quia nemo suis viribus fortis est, sed Dei indulgentia & misericordia tutus est. Denique & Dominus infirmitatem hominis quem portabat, ostendens ait: *Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste.* Et exemplum discipulis suis tribuens, ut non voluntatem suam, sed Dei faciant, addidit dicens: *Verumtamen non quod ego volo, sed quod tu.* Et alio loco dicit: *Non descendi de cælo ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me.* Quod si filius obaudivit, ut faceret patris voluntatem, quanto magis servus obaudire debet, ut faciat domini voluntatem, sicut in epistola sua Joannes quoque ad faciendam Dei voluntatem hortatur & instruit, dicens: *Nolite diligere mundum neque ea, quæ in mundo sunt. Si quis dilexerit mundum, non est caritas patris in illo: quia omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & ambitio sæculi, quæ non est a patre, sed ex concupiscentia mundi, & mundus transibit & concupiscentia ejus: qui autem fecerit voluntatem Dei, manet in æternum, quomodo & Deus manet in æternum.* Qui in æternum manere volumus, Dei, qui æternus est, voluntatem facere debemus. Voluntas autem Dei est, quam Christus & fecit & docuit. Humilitas in conversatione, stabilitas in fide, verecundia in verbis, in factis justitia, in operibus misericordia, in moribus disciplina, injuriam facere non nosse, & factam posse tolerare, cum fratribus pacem tenere, Deum toto corde diligere, amare in illo quod pater est, timere quod Deus est, Christo nihil omnino præponere, quia nec nobis quidquam ille præposuit, caritati ejus inseparabiliter adhærere, cruci

ejus

jus fortiter ac fidenter assistere, quando de ejus nomine & honore certamen est, exhibere in sermone constantiam, qua confitemur, in quæstione fiduciam, qua congredimur, in morte patientiam, qua coronamur. Hoc est coheredem Christi esse velle, hoc est præceptum Dei facere, hoc est voluntatem patris adimplere. Fieri autem petimus voluntatem Dei in cælo & in terra: quod utrumque ad consummationem nostræ incolumitatis pertinet & salutis. Nam cum corpus e terra, & spiritum possideamus e cælo, ipsi terra & cælum sumus; & in utroque, id est, & corpore & spiritu, ut Dei voluntas fiat, oramus. Est enim inter carnem & spiritum colluctatio, & discordantibus adversus se invicem quotidiana congressio, ut non quæ volumus, ipsa faciamus, dum spiritus cælestia & divina quærit, caro terrena & sæcularia concupiscit. Et ideo petimus impense inter duo ista, ope & auxilio Dei concordiam fieri; ut dum & in spiritu & in carne voluntas Dei geritur, quæ per eum renata est, anima servetur. Quod aperte atque manifeste apostolus Paulus sua voce declarat: *Caro*, inquit, *concupiscit adversus spiritum, & spiritus adversus carnem. Hæc enim invicem adversantur sibi, ut non quæ vultis ipsa faciatis. Manifesta autem sunt opera carnis, quæ sunt adulteria, fornicationes, immunditiæ, spurcitiæ, idololatria, veneficia, homicidia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animositates, provocationes, simultates, dissensiones, hæreses, invidiæ, ebrietates, comessationes, & his similia, quæ prædico vobis sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Fructus autem spiritus est caritas, gaudium, pax, magnanimitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia, castitas.* Et iccirco quotidianis immo continuis orationibus hoc precamur, & in cælo & in terra voluntatem circa nos Dei fieri; quia hæc est voluntas Dei, ut terrena cælestibus cedant, spiritalia & divina prævaleant.

valeant. Poteſt & ſic intelligi, fratres dilectiſſimi, ut quoniam mandat, & monet Dominus etiam inimicos diligere, & pro iis quoque qui nos perſequuntur, orare, petamus & pro illis, qui adhuc terra ſunt, & necdum cæleſtes eſſe cœperunt, ut & circa illos voluntas Dei fiat, quam Chriſtus hominem conſervando & redintegrando perfecit. Nam cum diſcipuli ab eo non jam terra appellentur, ſed ſal terræ, & apoſtolus primum hominem vocet de terræ limo, ſecundum vero de cælo, merito & nos, qui eſſe debemus patri Deo ſimiles, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper juſtos & injuſtos, ſic Chriſto monente oramus & petimus, ut precem pro omnium ſalute faciamus; ut quomodo in cælo, id eſt, in nobis, per fidem noſtram voluntas Dei facta eſt, ut eſſemus e cælo, ita & in terra, hoc eſt, in illis non credentibus, fiat voluntas Dei, ut qui adhuc ſunt prima nativitate terreni, incipiant eſſe cæleſtes, ex aqua & ſpiritu nati. Procedente oratione poſtulamus & dicimus: *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.* Quod poteſt & ſpiritaliter & ſimpliciter intelligi, quia & uterque intellectus utilitate divina proficit ad ſalutem. Nam panis vitæ Chriſtus eſt, & panis hic omnium non eſt, ſed noſter eſt. Et quomodo dicimus *Pater noſter*, quia intelligentium & credentium pater eſt, ſic & panem noſtrum vocamus, quia Chriſtus eorum qui corpus ejus contingunt, panis eſt. Hunc autem panem dari nobis quotidie poſtulamus, ne qui in Chriſto ſumus, & euchariſtiam quotidie ad cibum ſalutis accipimus, intercedente aliquo graviore delicto, dum abſtenti & non communicantes a cæleſti pane prohibemur, a Chriſti corpore ſeparemur, ipſo prædicante & monente: *Ego ſum panis vitæ qui de cælo deſcendi. Si quis ederit de meo pane, vivet in æternum. Panis autem quem ego dedero, caro mea eſt pro ſæculi vita.* Quando ergo dicit in æternum

vive-

vivere, si quis ederit de ejus pane; ut manifestum est eos vivere, qui corpus ejus attingunt, & eucharistiam jure communicationis accipiunt, ita contra timendum est & orandum, ne dum quis abstentus separatur a Christi corpore; procul remaneat a salute, comminante ipso & dicente: *Nisi ederitis carnem filii hominis & biberitis sanguinem ejus, non habebitis vitam in vobis.* Et ideo panem nostrum, id est, Christum, dari nobis quotidie petimus, ut qui in Christo manemus & vivimus, a sanctificatione ejus & corpore non recedamus. Potest vero & sic intelligi, ut qui sæculo renuntiavimus, & divitias ejus & pompas fide gratiæ spiritalis abjecimus, cibum nobis tantum petamus & victum, quando instruat Dominus & dicat: *Qui non renuntiat omnibus quæ sunt ejus, non potest meus discipulus esse.* Qui autem Christi cœpit esse discipulus, secundum magistri sui vocem renuntians omnibus, diurnum debet cibum petere, nec in longum desideria petitionis extendere, ipso iterum Domino præscribente & dicente: *Nolite in crastinum cogitare. Crastinus enim ipse cogitabit sibi. Sufficit diei malitia sua.* Merito ergo Christi discipulus victum sibi in diem postulat, qui de crastino cogitare prohibetur; quia & contrarium sibi sit & repugnans, ut quæramus in sæculo diu vivere, qui petimus regnum Dei velociter advenire. Sic & beatus apostolus monet, formans & corroborans spei nostræ ac fidei firmitatem. *Nihil*, inquit, *intulimus in hunc mundum, verum nec auferre possumus. Habentes itaque exhibitionem & tegumentum, his contenti simus. Qui autem volunt divites fieri, incidunt in tentationem & muscipulam, & desideria multa & nocentia, quæ mergunt hominem in perditionem & in interitum. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes naufragaverunt a fide, & inseruerunt se doloribus multis.* Docet non tantum contemnendas, sed & periculosas esse divitias, illic esse

radicem malorum blandientium, cæcitatem mentis humanæ occulta deceptione fallentium. Unde & divitem stultum sæculares copias cogitantem, & se exuberantium fructuum largitate jactantem redarguit Deus, dicens: *Stulte, hac nocte expostulatur anima tua. Quæ ergo parasti cujus erunt?* Lætabatur stultus in fructibus ipsa nocte moriturus; & cui vita jam deerat, victus abundantiam cogitabat. Contra autem Dominus perfectum & consummatum docet fieri qui, omnibus suis venditis, atque in usum pauperum distributis, thesaurum sibi condat in cælo. Eum dicit posse se sequi, & gloriam dominicæ passionis imitari, qui expeditus & succinctus nullis laqueis rei familiaris involvitur, sed solutus ac liber facultates suas ad Deum ante præmissas ipse quoque comitatur. Ad quod ut possit unusquisque nostrum parare se; sic discat orare, & de orationis lege qualis esse debeat, noscere. Neque enim deesse quotidianus cibus potest justo, cum scriptum sit: *Non occidet Dominus fame animam justam.* Et iterum: *Junior fui, & senui; & non vidi justum derelictum, neque semen ejus quærens panem.* Item Dominus promittat & dicat: *Nolite cogitare dicentes: Quid edemus, aut quid bibemus, aut quid vestiemur? Hæc enim nationes quærunt. Scit autem pater vester quia horum omnium indigetis. Quærite primum regnum Dei & justitiam ejus, & hæc omnia apponentur vobis.* Quærentibus regnum & justitiam Dei omnia promittit apponi. Nam cum Dei sunt omnia, habenti Deum nihil deerit, si Deo ipse non desit. Sic Danieli in leonum lacu jussu regis incluso, prandium divinitus procuratur, & inter feras esurientes & parcentes homo Dei pascitur. Sic alitur Helias in fuga; & in solitudine corvis ministrantibus, & volucribus cibum sibi apportantibus, in persecutione nutritur. Atque, o humanæ malitiæ detestanda crudelitas, feræ parcunt, aves pascunt, & homines insidiantur

liantur & sæviunt. Post hæc & pro peccatis nostris deprecamur, dicentes; *Et remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris.* Post subsidium cibi petitur & venia delicti; ut qui a Deo pascitur, in Deo vivat, nec tantum præsenti & temporali vitæ, sed & æternæ consulatur; ad quam veniri potest, si peccata donentur: quæ debita Dominus appellat, sicut in evangelio suo dicit: *Dimisi tibi omne debitum, quia me rogasti.* Quam necessarie autem, quam providenter & salutaliter admonemur, quod peccatores sumus, qui pro peccatis rogare compellimur, ut dum indulgentia de Deo petitur, conscientiæ suæ animus recordetur. Ne quis sibi quasi innocens placeat, & se extollendo plus pereat, instruitur & docetur peccare se quotidie, dum quotidie pro peccatis jubetur orare. Sic denique & Joannes in epistola sua monet dicens; *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus, & veritas in nobis non est. Si autem confessi fuerimus peccata nostra, fidelis & justus est Dominus, qui nobis peccata dimittat.* In epistola sua utrumque complexus est, quod & rogare pro peccatis debeamus, & impetremus indulgentiam cum rogamus. Ideo & fidelem dixit Dominum ad dimittenda peccata, fidem pollicitationis suæ reservantem. Quia qui orare nos pro debitis & peccatis docuit, paternam misericordiam promisit, & veniam secuturam. Adjunxit plane & addidit legem certa nos conditione & sponsione constringens, ut sic nobis dimitti debita postulemus, secundum quod & ipsi debitoribus nostris dimittimus, scientes impetrari non posse, quod pro peccatis petimus, nisi & ipsi circa debitores nostros paria fecerimus. Icciroo & alio in loco dicit; *In qua mensura mensi fueritis, in ea remetietur vobis.* Et qui servus post dimissum sibi a domino omne debitum conservo suo noluit ipse dimittere, in carcerem religatur. Quia indulgere conservo suo noluit, quod sibi

ſibi a Domino indultum fuerat, amiſit. Quæ adhuc fortius Chriſtus in præceptis ſuis majore cenſuræ ſuæ vigore proponit: *Cum ſteteritis*, inquit, *ad orationem, remittite ſi quid habetis adverſus aliquem, ut & pater veſter qui in cælis eſt, remittat peccata veſtra vobis. Si autem vos non remiſeritis, neque pater veſter qui in cælis eſt, remittet vobis peccata veſtra.* Excuſatio tibi nulla in die judicii ſupereſt, cum ſecundum tuam ſententiam judiceris, & quod feceris, hoc & ipſe patiaris. Pacificos enim & concordes atque unanimes eſſe in domo ſua Deus præcipit, & quales nos fecit ſecunda nativitate, tales vult renatos perſeverare; ut qui filii Dei eſſe cœpimus, in Dei pace maneamus, & quibus ſpiritus unus eſt, unus ſit & animus & ſenſus. Sic nec ſacrificium Deus recipit diſſidentis, & ab altari revertentem prius fratri reconciliari jubet, ut pacificis precibus & Deus poſſit eſſe pacatus. Sacrificium Deo majus eſt pax noſtra, & fraterna concordia, & de unitate patris & filii & ſpiritus ſancti plebs adunata. Neque enim in ſacrificiis quæ Abel & Cain primi obtulerunt, munera eorum Deus, ſed corda intuebatur, ut ille placeret in munere, qui placebat in corde. Abel pacificus & juſtus, dum Deo ſacrificat innocenter, docuit & ceteros quando ad altare munus offerunt, ſic venire cum Dei timore, cum ſimplici corde, cum lege juſtitiæ, cum concordiæ pace. Merito ille dum in ſacrificio Dei talis eſt, ipſe poſtmodum ſacrificium Deo factus eſt, ut martyrium primus oſtendens, initiaret ſanguinis ſui gloria dominicam paſſionem, qui & juſtitiam Domini habuerat & pacem. Tales denique a Domino coronantur, tales in die judicii cum Domino judicabunt. Ceterum diſcordans & diſſidens, & pacem cum fratribus non habens, ſecundum quod beatus apoſtolus & ſcriptura ſancta teſtatur, nec ſi pro nomine Chriſti occiſus fuerit, crimen diſſenſionis fraternæ poterit

evade-

evadere, quia ſicut ſcriptum eſt: *Qui fratrem ſuum odit, homicida eſt, nec ad regnum cælorum pervenit, aut cum Deo vivit homicida*, non poteſt eſſe cum Chriſto, qui imitator Judæ maluit eſſe quam Chriſti. Quale delictum eſt, quod nec baptiſmo ſanguinis poteſt ablui? Quale crimen eſt, quod martyrio non poteſt expiari? Illud quoque neceſſarie admonet Dominus, ut in oratione dicamus: *Et ne nos patiaris induci in tentationem.* Qua in parte oſtenditur nihil contra nos adverſarium poſſe, niſi Deus ante permiſerit, ut omnis timor noſter, & devotio atque obſervatio ad Deum convertatur, quando in tentationibus noſtris nihil malo liceat, niſi poteſtas inde tribuatur. Probat ſcriptura divina, quæ dicit: *Venit Nabuchodonoſor rex Babylonia in Hieruſalem & expugnabat eam, & dedit eam Dominus in manu ejus.* Datur autem poteſtas adverſus nos malos ſecundum noſtra peccata, ſicut ſcriptum eſt: *Quis dedit in direptionem Jacob & Iſrael eis qui prædantur illum? Nonne Deus cui peccaverunt, & nolebant in viis ejus ambulare, neque audire legem ejus, & ſuperduxit ſuper eos iram animationis ſuæ?* Et iterum Salomone peccante, & a præceptis atque a viis Domini recedente poſitum eſt: *Et excitavit Dominus ſatanam ipſi Salomoni.* Poteſtas vero dupliciter adverſus nos datur, vel ad pœnam, cum delinquimus, vel ad gloriam, cum probamur: ſicut de Job factum videmus, manifeſtante Deo & dicente: *Ecce omnia quæcumque habet, in manus tuas do; ſed ipſum cave ne tangas.* Et Dominus in evangelio ſuo loquitur tempore paſſionis: *Nullam haberes adverſum me poteſtatem, niſi datum eſſet tibi deſuper.* Quando autem rogamus ne in tentationem veniamus, admonemur infirmitatis & imbecillitatis noſtræ, dum ſic rogamus, ne quis ſe inſolenter extollat, ne quis ſibi ſuperbe atque arroganter aliquid aſſumat, ne quis ſibi aut confeſſionis aut paſſionis gloriam ſuam ducat, cum Dominus ipſe humili-

militatem docens dixerit: *Vigilate, & orate ne veniatis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma;* ut dum præcedit humilis & summissa confessio, & datur totum Deo, quidquid suppliciter cum timore & honore Dei petitur, ipsius pietate præstetur. Post ista omnia in consumatione orationis venit clausula, universas petitiones & preces nostras collecta brevitate concludens. In novissimo enim ponimus, *sed libera nos a malo*, comprehendentes adversa cuncta, quæ contra nos in hoc mundo molitur inimicus; a quibus potest esse fida & firma tutela, si nos Deus liberet, si deprecantibus atque implorantibus opem suam præstet. Quando autem dicimus, *libera nos a malo*, nihil remanet, quod ultra adhuc debeat postulari, quando semel protectionem Dei adversus malum petamus; qua impetrata, contra omnia quæ diabolus & mundus operantur, securi stamus & tuti. Quis enim ei de sæculo metus est, cui in sæculo Deus tutor est? Quid mirum, fratres dilectissimi, si oratio talis est quam Deus docuit, qui magisterio suo omnem precem nostram salutari sermone breviavit? Hoc jam per Esaiam prophetam fuerat ante prædictum, cum plenus spiritu sancto de Dei majestate ac pietate loqueretur. *Verbum consummans*, inquit, *& brevians in justitia, quoniam sermonem breviatum faciet Deus in toto orbe terræ.* Nam cum Dei sermo Dominus noster Jesus Christus omnibus venerit, & colligens doctos pariter & indoctos, omni sexui atque ætati præcepta salutis ediderit, præceptorum suorum fecit grande compendium, ut in disciplina cælesti discentium memoria non laboraret, sed quod esset simplici fidei necessarium, velociter disceret. Sic cum doceret quid sit vita æterna, sacramentum vitæ magna & divina brevitate complexus est, dicens: *Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum & verum Deum, & quem misisti Jesum Christum.* Item cum de lege & prophe-

prophetis præcepta prima & majora decerperet: *Audi*, inquit, *Israel. Dominus Deus tuus Deus unus est. Et diliges Dominum Deum tuum de toto corde tuo, & de tota anima tua, & de tota virtute tua. Hoc est primum mandatum. Et secundum simile est huic: Diliges proximum tibi tamquam te ipsum. In his duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ.* Et iterum: *Quæcumque volueritis ut faciant vobis homines bona, ita & vos facite illis. Hæc est enim lex & prophetæ.* Nec verbis tantum, sed & factis Dominus orare nos docuit, ipse orans frequenter & deprecans, & quid facere nos oporteret, exempli sui contestatione demonstrans, sicut scriptum est: *Ipse autem fuit secedens in solitudinem & adorans.* Et iterum: *Exivit in montem orare, & fuit pernoctans in oratione Dei.* Quod si ille orabat, qui sine peccato erat, quanto magis peccatores oportet orare? Et si ille per totam noctem jugiter vigilans, continuis precibus orabat, quanto nos magis in frequentanda oratione debemus nocte vigilare? Orabat autem Dominus & rogabat, non pro se, quid enim pro se innocens precaretur? sed pro delictis nostris, sicut & ipse declarat, cum dicit ad Petrum: *Ecce satanas postulavit ut vos vexaret quomodo triticum. Ego autem rogavi pro te, ne deficiat fides tua.* Et postmodum pro omnibus patrem deprecatur dicens: *Non pro his autem rogo solis, sed & pro illis qui credituri sunt per verbum ipsorum in me, ut omnes unum sint, sicut tu pater in me & ego in te, ut & ipsi in nobis unum sint.* Magna Domini propter salutem nostram benignitas pariter & pietas, ut non contentus quod nos sanguine suo redimeret, adhuc pro nobis amplius & rogaret. Rogantis autem desiderium videte quod fuerit, ut quomodo unum sunt pater & filius, sic & nos in ipsa unitate maneamus. Ut hinc quoque possit intelligi quantum delinquat, qui unitatem scindit & pacem, cum pro hoc & rogaverit Dominus, volens scili-

ſcilicet ſic plebem ſuam ſalvam fieri, & in pace vivere, cum ſciret ad regnum Dei diſcordiam non venire. Quando autem ſtamus ad orationem, fratres dilectiſſimi, vigilare & incumbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio omnis carnalis & ſæcularis abſcedat, nec quidquam tunc animus, quam id ſolum cogitet, quod precatur. Ideo & ſacerdos ante orationem præfatione præmiſſa parat fratrum mentes dicendo: *Surſum corda*; ut dum reſpondet plebs, *habemus ad Dominum*, admoneatur nihil aliud ſe quam Dominum cogitare debere. Claudatur contra adverſarium pectus, & ſoli Deo pateat, nec ad ſe hoſtem Dei tempore orationis adire patiatur. Obrepit enim frequenter & penetrat, & ſubtiliter fallens preces noſtras a Deo avocat, ut aliud habeamus in corde, aliud in voce, quando intentione ſincera Dominum debeat non vocis ſonus, ſed animus & ſenſus, orare. Quæ autem ſegnitia eſt, alienari & rapi ineptis cogitationibus & prophanis, cum Dominum deprecaris, quaſi ſit aliud quod magis debeas cogitare, quam quod cum Deo loqueris? Quomodo te audiri a Deo poſtulas, cum te ipſe non audias? Vis eſſe Deum memorem tui cum rogas, quando tu ipſe memor tui non ſis? Hoc eſt ab hoſte in totum non cavere. Hoc eſt, quando oras Deum, majeſtatem Dei negligentia orationis offendere. Hoc eſt vigilare oculis & corde dormire, cum debeat chriſtianus & cum dormit oculis, corde vigilare, ſicut ſcriptum eſt ex perſona eccleſiæ loquentis in cantico canticorum: *Ego dormio, & cor meum vigilat.* Quapropter ſollicite & caute apoſtolus admonet dicens: *Inſtate orationi vigilantes in ea*, docens ſcilicet & oſtendens, eos impetrare quod poſtulant de Deo poſſe, quos Deus videat in oratione vigilare. Orantes autem non infructuoſis nec nudis precibus ad Deum veniant. Inefficax petitio eſt, cum precatur Deum ſterilis oratio. Nam

cum

cum omnis arbor non faciens fructum excidatur, & in ignem mittatur, utique & sermo non habens fructum promereri Deum non potest, quia nulla est operatione fecundus. Et ideo scriptura divina instruit dicens: *Bona est oratio cum jejunio & eleemosyna.* Nam qui in die judicii præmium pro operibus & eleemosynis redditurus est, hodie quoque ad orationem cum operatione venienti benignus auditor est. Sic denique Cornelius centurio cum oraret, meruit audiri. Fuit enim faciens multas eleemosynas in plebem, & semper orans Deum. Huic circa horam nonam oranti astitit angelus, testimonium reddens sui operis, & dicens: *Corneli, orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt ad memoriam coram Deo.* Cito orationes ad Deum ascendunt, quas ad Deum merita nostri operis imponunt. Sic & Raphael angelus Tobiæ oranti semper, & semper operanti testis fuit dicens: *Opera Dei revelare & confiteri honorificum est. Nam quando orabas tu & Sarra, ego obtuli memoriam orationis vestræ in conspectu claritatis Dei. Et cum sepelires tu mortuos simpliciter, & quia non es cunctatus exsurgere & derelinquere prandium tuum, sed abisti & condidisti mortuum, missus sum tentare te; iterum me misit Deus curare te & Sarram nurum tuam. Ego enim sum Raphael, unus ex septem angelis justis, qui assistimus & conversamur ante claritatem Dei.* Per Esaiam quoque Dominus admonet, & docet similia contestans: *Solve*, inquit, *omnem nodum injustitiæ, resolve suffocationes impotentium commerciorum. Dimitte quassatos in requiem, & omnem consignationem injustam dissipa: frange esurienti panem tuum, & egenos sine tecto induc in domum tuam. Si videris nudum, vesti; & domesticos seminis tui non despicies. Tunc erumpet temperaneum lumen tuum, & vestimenta tua cito orientur, & præibit ante te justitia, & claritas Dei circumdabit te. Tunc exclamabis, & Deus exaudiet te, & dum adhuc loqueris, dicet: Ecce adsum.* Adesse se repro-

mittit, & audire ac protegere se eos dicit, qui injustitiæ nodos de corde solventes, & eleemosynas circa domesticos Dei secundum ejus præcepta facientes, dum audiunt quod Deus præcipit fieri, ipsi quoque a Deo merentur audiri. Beatus apostolus Paulus in necessitate pressuræ adjutus a fratribus, opera bona quæ fiunt, sacrificia Dei dixit esse. *Saturatus sum*, inquit, *recipiens ab Epaphrodito ea quæ a vobis missa sunt, odorem suavitatis, sacrificium acceptum & placitum Deo.* Nam quando quis miseretur pauperis, Deum fenerat; & qui dat minimis, Deo donat, spiritaliter Deo suavitatis odorem sacrificat. In orationibus vero celebrandis invenimus observasse cum Daniele tres pueros in fide fortes, & in captivitate victores horam tertiam, sextam, nonam, sacramento scilicet trinitatis, quæ in novissimis temporibus manifestari habebat. Nam & prima hora in tertiam veniens consummatum numerum trinitatis ostendit. Itemque ad sextam quarta procedens declarat alteram trinitatem. Et quando a septima nona completur, per ternas horas trinitas perfecta numeratur. Quæ horarum spatia jampridem spiritaliter determinantes adoratores Dei, statutis & legitimis ad precem temporibus servabant. Et manifestata postmodum res est sacramenta olim fuisse, quod ante sic justi precabantur. Nam super discipulos hora tertia descendit Spiritus sanctus, qui gratiam dominicæ repromissionis implevit. Item Petrus hora sexta in tectum superius ascendens, signo pariter & voce Dei monentis instructus est, ut omnes ad gratiam salutis admitteret, cum de emundandis gentilibus ante dubitaret. Et Dominus hora sexta crucifixus, ad nonam peccata nostra sanguine suo abluit, & ut redimere & vivificare nos posset, tunc victoriam suam passione perfecit. Sed nobis, fratres dilectissimi, præter horas antiquitus observatas, orandi nunc & spatia & sacramenta creverunt. Nam

&

& mane orandum est, ut resurrectio Domini matutina oratione celebretur. Quod olim Spiritus sanctus designabat in psalmis, dicens: *Rex meus & Deus meus, quoniam ad te orabo Domine; mane exaudies vocem meam, mane assistam tibi, & contemplabor te.* Et iterum per prophetam loquitur Dominus: *Diluculo vigilabunt ad me dicentes: Eamus & revertamur ad Dominum Deum nostrum.* Recedente item sole ac die cessante necessario rursus orandum est. Nam quia Christus sol verus & dies est verus, sole ac die sæculi recedente, quando oramus & petimus, ut super nos lux denuo veniat, Christi precamur adventum, lucis æternæ gratiam præbiturum. Christum autem, diem dictum, declarat in psalmis Spiritus sanctus: *Lapis*, inquit, *quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. A Domino factus est iste, & est admirabilis in oculis nostris. Iste est dies quem fecit Dominus, ambulemus & jucundemur in eo.* Item quod sol appellatus sit, Malachias propheta testatur dicens: *Vobis autem, qui timetis nomen Domini, orietur sol justitiæ, & in alis ejus curatio est.* Quod si in scripturis sanctis sol verus & dies verus est Christus, hora nulla a christianis excipitur, quo minus frequenter ac semper Deus debeat adorari; ut qui in Christo hoc est in sole & in die vero sumus, insistamus per totum diem precibus & oremus, & quando mundi lege decurrens vicibus alternis nox revoluta succedit, nullum de nocturnis tenebris esse orantibus damnum potest, quia filiis lucis & in noctibus dies est. Quando enim sine lumine est, cui lumen in corde est? Aut quando sol ei & dies non est, cui sol & dies Christus est? Qui autem in Christo, hoc est in lumine, semper sumus, nec noctibus ab oratione cessemus. Sic Anna vidua sine intermissione rogans semper & vigilans, perseverabat in promerendo Deo, sicut in evangelio scriptum est: *Non recedebat*, inquit, *de templo, jejuniis & orationi-*

tionibus serviens nocte ac die. Viderint vel gentiles, qui necdum illuminati sunt, vel Judæi, qui deserto lumine in tenebris remanserunt. Nos, fratres dilectissimi, qui in Domini luce semper sumus, qui meminimus & tenemus, quid esse accepta gratia cœperimus, computemus noctem pro die. Ambulare nos credamus semper in lumine, non impediamur a tenebris quas evasimus. Nulla sint horis nocturnis precum damna, nulla orationum pigra & ignava dispendia. Per Dei indulgentiam recreati spiritaliter & renati imitemur, quod futuri sumus. Habituri in regno sine interventu noctis solum diem; sic nocte quasi in lumine vigilemus. Oraturi semper & acturi gratias Deo, hic quoque orare & gratias agere non desinamus.

LIBER

AD DEMETRIANUM.

Oblatrantem te, & adversus Deum, qui unus & verus est, ore sacrilego & verbis impiis obstrepentem frequenter, Demetriane, contemseram, verecundius ac melius existimans errantis imperitiam silentio spernere; quam loquendo dementis insaniam provocare. Nec hoc sine magisterii divini auctoritate faciebam, cum scriptum sit: *In aures imprudentis noli quidquam dicere; ne quando audierit, irrideat sensatos sermones tuos.* Et iterum: *Noli respondere imprudenti ad imprudentiam ejus, ne similis fias illi.* Et sanctum quoque jubeamur intra conscientiam nostram tenere, nec inculcandum porcis, & canibus exponere, loquente Domino & dicente: *Ne dederitis sanctum canibus, neque miseritis margaritas vestras ante por-*

cos,

cos, ne inculcent eas pedibus, & conversi elidant vos. Nam cum ad me sæpe studio magis contradicendi, quam voto discendi venires, & clamosis vocibus personans, malles tua impudenter ingerere, quam nostra patienter audire, ineptum videbatur congredi tecum, quando facilius esset & levius, turbulenti maris concitos fluctus clamoribus retundere, quam tuam rabiem tractatibus coercere. Certe & labor irritus & nullus effectus, offerre lumen cæco, sermonem surdo, sapientiam bruto; cum nec sentire brutus possit, nec cæcus lumen admittere, nec surdus audire. Hæc considerans sæpe continui, & impatientem patientia vici, cum nec docere indocilem possem, nec impium religione comprimere, nec furentem lenitate cohibere. Sed enim cum dicas plurimos conqueri, quod bella crebrius surgant, quod lues, quod fames sæviant, quodque imbres & pluvias serena longa suspendant, nobis imputari, tacere ultra non oportet; ne jam non verecundiæ, sed diffidentiæ esse incipiat, quod tacemus, & dum criminationes falsas contemnimus refutare, videamur crimen agnoscere. Respondeo igitur & tibi, Demetriane, pariter & ceteris quos tu forsitan concitasti, & adversum nos odia tuis maledicis vocibus seminando, comites tibi plures radicis, atque originis tuæ pullulatione fecisti; quos tamen sermonis nostri admittere credo rationem. Nam qui ad malum motus est, mendacio fallente, multo magis ad bonum movebitur veritate cogente. Dixisti per nos fieri, & quod nobis debeant imputari omnia ista, quibus nunc mundus quatitur & urgetur, quod dii vestri a nobis non colantur. Qua in parte, quia ignarus divinæ cognitionis & veritatis alienus es, illud primo in loco scire debes, senuisse jam mundum, non illis viribus stare, quibus prius steterat, nec vigore & robore eo valere, quo antea prævalebat. Hoc etiam nobis ta-

centibus, & nulla de scripturis sanctis prædicationibusque divinis documenta promentibus, mundus ipse jam loquitur, & occasum sui rerum labentium probatione testatur. Non hieme nutriendis seminibus tanta imbrium copia est, non frugibus æstate torrendis solis tanta flagrantia est, nec sic vernante temperie sata læta sunt, nec adeo arboreis fetibus autumna fecunda sunt. Minus de effossis & fatigatis montibus eruuntur marmorum crustæ, minus argenti & auri opes suggerunt exhausta jam metalla, & pauperes venæ breviantur in dies singulos, & decrescunt, deficit in arvis agricola, in mari nauta, miles in castris, innocentia in foro, justitia in judicio, in amicitiis concordia, in artibus peritia, in moribus disciplina. Putasne tu tantam posse substantiam rei senescentis exsistere, quantum prius potuit novella adhuc & vegeta juventa pollere? Minuatur necesse est, quidquid fine jam proximo in occidua & extrema devergit. Sic sol in occasu suo radios minus claro & igneo splendore jaculatur, sic declinante jam cursu, exoletis cornibus luna tenuatur, & arbor quæ fuerat ante viridis & fertilis, arescentibus ramis fit postmodum sterili senectute deformis, & fons qui exundantibus prius venis largiter profluebat, senectute deficiens, vix modico sudore distillat. Hæc sententia mundo data est, hæc Dei lex est, ut omnia orta occidant, & aucta senescant, & infirmentur fortia, & magna minuantur, & cum infirmata & diminuta fuerint, finiantur. Christianis imputas, quod minuantur singula mundo senescente. Quid si & senes imputent christianis, quod minus valeant in senectute, quod non perinde ut prius vigeant auditu aurium, cursu pedum, oculorum acie, virium robore, succo viscerum, mole membrorum? & cum olim ultra octingentos, & nongentos annos vita hominum longæva procederet, vix nunc possit ad centenarium nume-

rum

rum perveniri? Canos videmus in pueris, capilli deficiunt antequam crescant; nec ætas in senectute desinit, sed incipit a senectute. Sic in ortu adhuc suo ad finem nativitas properat, sic quodcumque nunc nascitur, mundi ipsius senectute degenerat. Ut nemo mirari debeat singula in mundo cœpisse deficere, quando totus ipse jam mundus in defectione sit & in fine. Quod autem crebrius bella continuant, quod sterilitas & fames sollicitudinem cumulant, quod sævientibus morbis valetudo frangitur, quod humanum genus luis populatione vastatur: & hoc scias esse prædictum, in novissimis temporibus multiplicari mala, & adversa variari, & appropinquante jam judicii die magis ac magis in plagas generis humani censuram Dei indignantis accendi. Non enim, sicut tua falsa querimonia & imperitia veritatis ignara jactat & clamitat, ista accidunt quod dii vestri a nobis non colantur, sed quod a vobis non colatur Deus. Nam cum ipse sit mundi dominus & rector, & cuncta arbitrio ejus & nutu gerantur, nec quidquam fieri possit, nisi quod aut fecerit, aut fieri ipse permiserit, utique quando ea fiunt, quæ iram Dei indignantis ostendunt, non propter nos fiunt, a quibus Deus colitur, sed delictis & meritis vestris irrogantur; a quibus Deus omnino nec quæritur, nec timetur, nec relictis vanis superstitionibus religio vera cognoscitur; ut qui Deus unus est omnibus, unus colatur ab omnibus & rogetur. Ipsum denique audi loquentem, ipsum voce divina instruentem nos pariter ac monentem: *Dominum Deum tuum adorabis*, inquit, *& illi soli servies.* Et iterum: *Non erunt tibi dii alii absque me.* Et iterum: *Nolite ambulare post deos alienos ut serviatis eis, & ne adoraveritis eos; & ne incitetis me in operibus manuum vestrarum ad disperdendos vos.* Propheta item Spiritu sancto plenus contestatur & denuntiat iram Dei, dicens: *Hæc dicit Dominus omnipotens: Eo quod domus mea deserta est, vos*

 autem

autem sectamini unusquisque in domum suam, propterea abstinebit cælum a rore, & terra subtrahet procreationes suas, & inducam gladium super terram, & super frumentum, & super vinum, & super oleum, & super homines, & super pecora, & super omnes labores manuum eorum. Item propheta alius repetit & dicit: *Et pluam super unam civitatem, & super aliam non pluam. Pars una compluetur, & pars super quam non pluero, arefiet. Et congregabuntur duæ & tres civitates in unam civitatem potandæ aquæ causa, nec satiabuntur; & non convertimini ad me, dicit Dominus.* Indignatur ecce Dominus & irascitur, & quod ad eum non convertamini comminatur; & tu miraris aut quereris in hac obstinatione & contemtu vestro, si rara desuper pluvia descendat, si terra situ pulveris squaleat, si vix jejunas & pallidas herbas sterilis gleba producat, si vineam debilitet grando cædens, si oleam detruncet turbo subvertens, si fontem siccitas statuat; aerem pestilens aura corrumpat, hominem morbida valetudo consumat, cum omnia ista peccatis provocantibus veniant, & plus exacerbetur Deus, quando nihil talia & tanta proficiant. Fieri enim ista vel ad disciplinam contumacium, vel ad pœnam malorum declarat in scripturis sanctis idem Deus, dicens: *Sine causa percussi filios vestros, disciplinam non exceperunt.* Et propheta devotus ac dicatus Deo ad hæc eadem respondet, & dicit: *Verberasti eos, nec doluerunt; flagellasti eos, nec valuerunt accipere disciplinam.* Ecce irrogantur divinitus plagæ, & nullus Dei metus est. Ecce verbera desuper & flagella non desunt, & trepidatio nulla, nulla formido est. Quid si non intercederet rebus humanis vel ista censura, quanto adhuc major in hominibus esset audacia, facinorum impunitate secura? Quereris quod minus nunc tibi uberes fontes, & auræ salubres, & frequens pluvia, & fertilis terra obsequium præbeant, quod non ita utilitatibus tuis & voluptatibus elementa deserviant. Tu enim Deo servis, per

quem

quem tibi cuncta deserviunt, famularis illi, cujus nutu tibi universa famulantur. Ipse de servo tuo exigis servitutem, & homo hominem parere tibi & obedire compellis. Et cum sit vobis eadem sors nascendi, conditio una moriendi, corporum materia consimilis, animarum ratio communis, æquali jure & pari lege vel veniatur in istum mundum, vel de mundo postmodum recedatur: tamen nisi tibi pro arbitrio tuo serviatur, nisi ad voluntatis obsequium pareatur, imperiosus & nimius servitutis exactor, flagellas, verberas, fame, siti, nuditate, ferro etiam frequenter & carcere affligis & crucias; & non agnoscis miser Dominum Deum tuum, cum sic exerceas ipse dominatum? Merito ergo incursantibus plagis non desunt Dei flagella nec verbera: quæ cum nihil istic promoveant, nec ad Deum singulos tanto cladium terrore convertant, manet postmodum carcer æternus, & jugis flamma, & pœna perpetua; nec audietur illic rogantium gemitus, quia nec hic Dei indignantis terror auditus est, qui per prophetam clamat & dicit: *Audite sermonem Domini, filii Israel, quia judicium est Domini adversus incolas terræ, eo quod neque misericordia, neque veritas, neque agnitio Dei sit super terram, sed execratio, & mendacium, & cædes, & furtum, & adulterium diffusum est super terram, sanguinem sanguini supermiscent. Iccirco terra lugebit cum universis incolis suis, cum bestiis agri, cum serpentibus terræ, cum volucribus cæli, & deficient pisces maris, ut nemo judicet, nemo revincat.* Indignari se Deus dicit & irasci, quod agnitio Dei non sit in terris, & Deus non agnoscitur nec timetur. Delicta mendaciorum, libidinum, fraudium, crudelitatis, impietatis, furoris Deus increpat & incusat, & ad innocentiam nemo convertitur. Fiunt ecce, quæ verbis Dei ante prædicta sunt, nec quisquam fide præsentium, ut in futurum consulat, admonetur. Inter ipsa adversa quibus vix coartata & conclusa

anima respirat, vacat malos esse, & in periculis tantis non de se magis, sed de altero judicare. Indignamini indignari Deum, quasi aliquid boni male vivendo mereamini, quasi non omnia ista quæ accidunt, minora adhuc sint, & leviora peccatis vestris. Qui alios judicas, aliquando & tu esto tui judex, conscientiæ tuæ latebras intuere, immo (quia nullus jam delinquendi metus vel pudor est, & sic peccatur, quasi magis per ipsa peccata placeatur) qui perspicuus & nudus videris a cunctis, & ipse te respice. Aut enim superbia inflatus es, aut avaritia rapax, aut iracundia sævus, aut alea prodigus, aut vinolentia temulentus, aut livore invidus, aut libidine incestus, aut crudelitate violentus; & miraris in pœnas generis humani iram Dei crescere, cum crescat quotidie quod puniatur? Hostem quereris exsurgere, quasi, etsi hostis desit, esse pax inter ipsas togas possit. Hostem quereris exsurgere, quasi non etsi externa de barbaris arma, & pericula comprimantur, ferocius intus & gravius, de calumniis & injuriis potentium civium, domesticæ impugnationis tela grassentur. De sterilitate & fame quereris, quasi famem majorem siccitas quam rapacitas faciat, quasi non de captatis annonarum incrementis & pretiorum cumulis flagrantior inopiæ ardor excrescat. Quereris claudi imbribus cælum, cum sic horrea claudantur in terris. Quereris nunc minus nasci, quasi quæ nata sunt, indigentibus præbeantur. Pestem & luem criminaris, cum peste ipsa & lue vel detecta sint, vel aucta crimina singulorum, dum nec infirmis exhibetur misericordia, & defunctis avaritia inhiat ac rapina. Iidem ad pietatis obsequium timidi, ad impia lucra temerarii, fugientes morientium funera, & appetentes spolia mortuorum, ut appareat in ægritudine sua miseros ad hoc forsitan derelictos esse, ne possint, dum curantur, evadere. Nam perire ægrum voluit, qui censum pereuntis invadit.

Tantus

Tantus cladium terror dare non potest innocentiæ disciplinam, & inter populum frequenti strage morientem, nemo considerat se esse mortalem. Passim discurritur, rapitur, occupatur. Prædandi dissimulatio nulla, nulla cunctatio. Quasi liceat, quasi oporteat, quasi ille qui non rapit, damnum & dispendium proprium sentiat, sic unusquisque rapere festinat. In latronibus est utcumque aliqua scelerum verecundia, avias fauces, & desertas solitudines diligunt, & sic illic delinquitur, ut tamen delinquentium facinus tenebris & nocte veletur. Avaritia palam sævit, & ipsa audacia sua tuta, in fori luce abruptæ cupiditatis arma prostituit. Inde falsarii, inde venefici, inde in media civitate sicarii, tam ad peccandum præcipites, quam impune peccantes. A nocente crimen admittitur, nec innocens qui vindicet, invenitur. De accusatore vel judice metus nullus. Impunitatem consequuntur mali, dum modesti tacent, timent conscii, veneunt judicaturi. Et iccirco per prophetam divino spiritu & instinctu rei veritas promitur, certa & manifesta ratione monstratur Deum posse adversa prohibere, sed ne ille subveniat, merita peccantium facere: *Numquid*, ait, *non valet manus Domini ut salvos vos faciat, aut gravavit aurem ut non exaudiat? Sed peccata vestra inter vos & Deum separant, & propter delicta vestra avertit faciem suam a vobis, ne misereatur.* Peccata itaque & delicta reputentur, conscientiæ vulnera cogitentur; & desinet unusquisque de Deo vel de nobis conqueri, si quod patitur, intelligat se mereri. Ecce id ipsum quale est, unde nobis vobiscum maxime sermo est, quod nos infestatis innoxios, quod in contumeliam Dei impugnatis, atque opprimitis Dei servos. Parum est quod furentium varietate vitiorum, quod iniquitate feralium criminum, quod cruentarum compendio rapinarum vita vestra maculatur, quod superstitionibus falsis religio vera subver-

ſubvertitur, quod Deus omnino nec quæritur, nec timetur. Adhuc inſuper Dei ſervos & majeſtati ac nomini ejus dicatos injuſtis perſecutionibus fatigatis. Satis non eſt, quod ipſe tu Deum non colis; adhuc inſuper eos qui colunt, ſacrilega infeſtatione perſequeris. Deum nec colis, nec coli omnino permittis, & cum ceteri, qui non tantum iſta inepta idola, & manu hominis facta ſimulacra, ſed & portenta quædam & monſtra venerantur, tibi placeant, ſolus tibi diſplicet Dei cultor. Fumant ubique in templis veſtris hoſtiarum buſta & rogi pecorum, & Dei altaria vel nulla ſunt, vel occulta. Crocodili & cynocephali, & lapides, & ſerpentes a vobis coluntur, & Deus ſolus in terris aut non colitur, aut non eſt impune quod colitur. Innoxios, juſtos, Deo caros domo privas, patrimonio ſpolias, catenis premis, carcere includis, gladio, beſtiis, ignibus punis. Nec ſaltem contentus es dolorum noſtrorum compendio, & ſimplici ac veloci brevitate pœnarum. Admoves laniandis corporibus longa tormenta; multiplicas lacerandis viſceribus numeroſa ſupplicia, nec feritas atque immanitas tua uſitatis poteſt contenta eſſe tormentis; excogitat novas pœnas ingenioſa crudelitas. Quæ hæc eſt inſatiabilis carnificinæ rabies, quæ inexplebilis libido ſævitiæ? Quin potius elige tibi alterum de duobus. Chriſtianum eſſe aut eſt crimen, aut non eſt. Si crimen eſt, quid non interficis confitentem? Si crimen non eſt, quid perſequeris innocentem? Torqueri enim debui, ſi negarem. Si pœnam tuam metuens id quod prius fueram, & quod deos tuos non colueram, mendacio fallente celarem, tunc torquendus fuiſſem, tunc ad confeſſionem criminis vi doloris adigendus, ſicut in ceteris quæſtionibus torquentur rei, qui ſe negant crimine quo accuſantur, teneri, ut facinoris veritas quæ indice voce non promitur, dolore corporis exprimatur. Nunc vero cum ſponte confitear & cla-

mem,

mem, & crebris ac repetitis identidem vocibus christianum me esse contester, quid tormenta admoves confitenti, & deos tuos non in abditis & secretis locis, sed palam, sed publice, sed in foro ipso, magistratibus & præsidibus audientibus, destruenti; ut etsi parum fuerat, quod in me prius criminabaris, creverit quod & odisse, & punire plus debeas, quod dum me christianum celebri loco & populo circumstante pronuntio, & vos & deos vestros clara & publica prædicatione confundo? Quid te ad infirmitatem corporis vertis, quid cum terrenæ carnis imbecillitate contendis? Cum animi vigore congredere, virtutem mentis infringe, fidem destrue, disceptatione, si potes, vince, vince ratione. Vel si quid diis tuis numinis & potestatis est, ipsi in ultionem suam surgant, ipsi se sua majestate defendant. Aut quid præstare se colentibus possunt, qui se de non colentibus vindicare non possunt? Nam si eo qui vindicatur, pluris est ille, qui vindicat, tu diis tuis major es. Si autem iis quos colis, major es, non tu illos colere, sed ab ipsis potius coli debes, & timeri ut dominus. Sic illos læsos ultio vestra defendit, quomodo & clausos, ne pereant, tutela vestra custodit. Pudeat te eos colere, quos ipse defendis, pudeat tutelam de iis sperare, quos tu ipse tueris. O si audire eos velles & videre, quando a nobis adjurantur, & torquentur spiritalibus flagris, & verborum tormentis de obsessis corporibus ejiciuntur, quando ejulantes & gementes voce humana, & potestate divina flagella & verbera sentientes, venturum judicium confitentur. Veni & cognosce vera esse, quæ dicimus. Et quia sic deos colere te dicis, vel ipsis quos colis, crede; aut si volueris & tibi credere, de te ipso loquetur, audiente te, qui nunc tuum pectus obsedit, qui nunc mentem tuam ignorantiæ nocte cæcavit. Videbis nos rogari ab eis, quos tu rogas, timeri ab eis,

eis, quos tu times, quos tu adoras. Videbis sub manu nostra stare vinctos, & tremere captivos, quos tu suspicis & veneraris ut dominos. Certe vel sic confundi in istis erroribus tuis poteris, quando conspexeris & audieris deos tuos, quid sint, interrogatione nostra statim prodere &, præsentibus licet vobis, præstigias illas & fallacias suas non posse celare. Quæ ergo mentis ignavia est, immo quæ desipientium cæca & stulta dementia, ad lucem de tenebris nolle venire, & mortis æternæ laqueis vinctos, spem nolle immortalitatis excipere, non metuere Deum comminantem & dicentem? *Sacrificans diis eradicabitur nisi Domino soli.* Et iterum: *Adoraverunt eos quos fecerunt digiti eorum, & incurvatus est homo, & humiliatus est vir, & non laxabo illis.* Quid te ad falsos deos humilias & inclinas? Quid ante inepta simulacra & figmenta terrena captivum corpus incurvas? Rectum te Deus fecit; & cum cetera animalia prona, & ad terram situ vergente depressa sint, tibi sublimis status, & ad cælum atque ad Deum sursum vultus erectus est. Illuc intuere, illuc oculos tuos erige, in supernis Deum quære. Ut carere inferis possis, ad alta & cælestia suspensum pectus attolle. Quid te in lapsum mortis cum serpente, quem colis, sternis? Quid in ruinam diaboli per ipsum & cum ipso cadis? Sublimitatem serva, qua natus es. Persevera talis, qualis a Deo factus es. Cum statu oris & corporis animum tuum statue. Ut cognoscere Deum possis, te ante cognosce. Relinque idola, quæ humanus error invenit. Ad Deum convertere; quem si imploraveris, subvenit. Christo crede, quem vivificandis ac reparandis nobis pater misit. Lædere servos Dei & Christi persecutionibus tuis desine, quos læsos ultio divina defendit. Inde est quod nemo nostrum, quando apprehenditur, reluctatur, nec se adversus injustam violentiam vestram, quamvis nimius & co-

piosus

piosus noster sit populus, ulciscitur. Patientes facit de secutura ultione securitas. Innocentes nocentibus cedunt. Insontes pœnis & cruciatibus acquiescunt, certi & fidentes quod inultum non remaneat, quodcumque perpetimur, quantoque major fuerit persecutionis injuria, tanto & justior fiat, & gravior pro persecutione vindicta, nec umquam impiorum scelere in nostrum nomen exsurgitur, ut non statim divinitus vindicta comitetur. Ut memorias taceamus antiquas, & ultiones pro cultoribus Dei sæpe repetitas nullo vocis præconio revolvamus: documentum recentis rei satis est, quod sic celeriter, quodque in tanta celeritate sic granditer nuper secuta defensio est, ruinis rerum, jacturis opum, dispendio militum, diminutione castrorum. Nec hoc casu accidisse aliquis existimet, aut fuisse fortuitum putet, cum jam pridem scriptura divina posuerit & dixerit: *Mihi vindictam, ego retribuam, dicit Dominus*; & iterum Spiritus sanctus præmoneat & dicat: *Ne dixeris, ulciscar me de inimico meo, sed exspecta Dominum, ut tibi auxilio sit.* Unde clarum est atque manifestum, quia non per nos, sed pro nobis accidunt cuncta ista, quæ de Dei indignatione descendunt. Nec ideo quis putet christianos iis quæ accidunt, non vindicari, quod & ipsi videantur accidentium incursione perstringi. Pœnam de adversis mundi ille sentit, cui & lætitia & gloria omnis in mundo est. Ille mœret & deflet, si sibi male sit in sæculo, cui bene non potest esse post sæculum, cujus vivendi fructus omnis hic capitur, cujus hic solatium omne finitur, cujus caduca & brevis vita hic aliquam dulcedinem computat & voluptatem, quando istinc excesserit, pœna jam sola superest ad dolorem. Ceterum nullus iis dolor est de incursione malorum præsentium, quibus fiducia est futurorum bonorum. Denique nec consternimur adversis, nec frangimur, nec dolemus, neque in ulla

aut

aut rerum clade, aut corporum valetudine mussitamus. Spiritu magis quam carne viventes, firmitate animi infirmitatem corporis vincimus. Per ipsa quæ vos cruciant & fatigant, probari & corroborari nos scimus, & fidimus. Putatis nos adversa vobiscum æqualiter perpeti, cum eadem adversa videatis a nobis & vobis non æqualiter sustineri? Apud vos impatientia clamosa semper & querula est; apud nos fortis & religiosa patientia, quieta semper, & semper in Deum grata est, nec quidquam istic lætum aut prosperum sibi vindicat, sed mitis & lenis, & contra omnes fluctuantis mundi turbines stabilis, divinæ pollicitationis tempus exspectat. Quamdiu enim corpus hoc permanet, commune cum ceteris sit necesse est, & corporalis conditio communis; nec separari generi humano ab invicem datur, nisi si istinc de sæculo recedatur. Intra unam domum boni & mali interim continemur. Quidquid intra domum evenerit, pari sorte perpetimur, donec ævi temporalis fine completo, ad æternæ vel mortis, vel immortalitatis hospitia dividamur. Non ergo iccirco compares vobis & æquales sumus, quia in isto adhuc mundo & carne hac constituti, mundi & carnis incommoda vobiscum pariter incurrimus. Nam cum in sensu doloris sit omne quod punit, manifestum est, eum non esse participem pœnæ tuæ, quem tecum videas æqualiter non dolere. Viget apud nos spei robur, & firmitas fidei, inter ipsas sæculi labentis ruinas erecta mens est, & immobilis virtus, & numquam non læta patientia, & de Deo suo semper anima secura, sicut per prophetam Spiritus sanctus loquitur, & hortatur, spei ac fidei nostræ firmitatem cælesti voce corroborans. *Ficus*, inquit, *non afferet fructum, & non erunt nascentia in vineis. Mentietur opus olivæ, & campi non præstabunt cibum. Deficient a pabulo oves, & non erunt in præsepibus boves. Ego autem in Domino exsultabo, &*

gaude-

gaudebo in Deo salutari meo. Dei hominem, & cultorem Dei subnixum spei veritate, & fidei stabilitate fundatum negat mundi hujus & sæculi infestationibus commoveri. Vinea licet fallat, & olea decipiat, & herbis siccitate morientibus æstuans campus arescat, quid hoc ad christianos, quid ad Dei servos, quos paradisus invitat, quos gratia omnis, & copia regni cælestis exspectat? Exsultant semper in Domino, & lætantur & gaudent in Deo suo, & mala atque adversa mundi fortiter tolerat, dum dona & prospera futura prospectant? Nam qui exposita nativitate terrena, spiritu recreati & renati sumus, nec jam mundo, sed Deo vivimus, non nisi cum ad Deum venerimus, Dei munera & promissa capiemus. Et tamen pro arcendis hostibus, & imbribus impetrandis, & vel auferendis vel temperandis adversis, rogamus semper & preces fundimus, & pro pace ac salute vestra propitiantes, ac placantes Deum, diebus ac noctibus jugiter atque instanter oramus. Nemo itaque sibi blandiatur, quod nobis & prophanis Dei cultoribus, & Deo adversantibus sit interim per æqualitatem carnis & corporis laborum sæcularium conditio communis, ut ex hoc opinetur, non omnia ista quæ accidunt, vobis irrogari, cum Dei ipsius prædicatione, & prophetica contestatione ante prædictum sit, venturam super injustos iram Dei & persecutiones, quæ nos humanitus læderent non defuturas, sed & ultiones quæ læsos divinitus defenderent, secuturas. Et quanta sunt, quæ istic pro nobis interim fiunt? In exemplum aliquid datur ut Dei vindicis ira noscatur. Ceterum retro est judicii dies, quem scriptura sancta denuntiat, dicens: *Ululate. Proximus est enim dies Domini, & obtritio a Deo aderit. Ecce enim dies Domini venit insanabilis indignationis & iræ, ponere orbem terræ desertum, & peccatores perdere ex eo.* Et iterum: *Ecce dies Domini venit*

ardens velut clibanus, eruntque omnes alienigenæ, & omnes iniqui stipula; & succedet illos adveniens dies, dicit Dominus. Succendi & cremari alienigenas præcinit Dominus, id est, alienos a divino genere & prophanos, spiritaliter non renatos, nec Dei filios factos. Evadere enim eos solos posse, qui renati & signo Christi signati fuerint, alio in loco Deus loquitur, quando ad vastationem mundi & interitum generis humani angelos suos mittens, gravius in ultimo comminatur, dicens: *Vadite & cædite, & nolite parcere oculis vestris. Nolite misereri senioris aut juvenis, & virgines, & parvulos, & mulieres interficite, ut perdeleantur. Omnem autem super quem signum scriptum est, ne tetigeritis.* Quod autem sit hoc signum, & qua in parte corporis positum, manifestat alio in loco Deus dicens: *Transi per mediam Hierusalem, & notabis signum super frontes virorum qui ingemunt, & mærent ob iniquitates, quæ fiunt in medio ipsorum.* Et quod ad passionem & sanguinem Christi pertineat hoc signum, & ille salvus atque incolumis reservetur, quisquis in hoc signo invenitur, item Dei testimonio comprobatur dicentis: *Et erit sanguis in signo vobis super domos, in quibus vos eritis, & videbo sanguinem, & protegam vos, & non erit in vobis plaga diminutionis, cum percutiam terram Ægypti.* Quod ante occiso agno præcedit in imagine, impletur in Christo, secuta postmodum veritate. Ut illic percussa Ægypto Judaicus populus evadere non nisi sanguine & signo agni potuit, ita & cum vastari cœperit mundus & percuti, quisquis in sanguine & signo Christi inventus fuerit, solus evadet. Respicite itaque dum tempus est, ad veram & æternam salutem; & quia jam mundi finis in proximo est, ad Deum mentes vestras Dei timore convertite. Nec vos delectet in sæculo inter justos & mites impotens ista, & vana dominatio, quando & in agro inter cultas & fertiles segetes lolium & avena dominetur. Nec dicatis

atis mala accidere, quia dii vestri a nobis non colantur, sed sciatis hanc iræ Dei esse censuram, (ut qui beneficiis non intelligitur, vel plagis intelligatur. Deum vel sero quærite, quia jam pridem per prophetam Deus præmonens hortatur & dicit: *Quærite Deum, & vivet anima vestra.* Deum vel sero cognoscite, quia Christus adveniens hoc admonet & docet, dicens: *Hæc est autem vita æterna ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Jesum Christum.* Credite illi, qui omnino non fallit. Credite illi, qui hæc omnia futura prædixit. Credite illi, qui credentibus præmium vitæ æternæ dabit. Credite illi, qui incredulis æterna supplicia gehennæ ardoribus irrogabit. Quæ tunc erit fidei gloria, quæ pœna perfidiæ, cum judicii dies venerit, quæ lætitia credentium, quæ mœstitia perfidorum, noluisse istic prius credere, & ut credant jam redire non posse? Cremabit addictos ardens semper gehenna, & vivacibus flammis vorax pœna; nec erit, unde habere tormenta vel requiem possint aliquando vel finem. Servabuntur cum corporibus suis animæ infinitis cruciatibus ad dolorem. Spectabitur illic a nobis semper, qui hic nos spectavit ad tempus, & in persecutionibus factis oculorum crudelium brevis fructus perpetua visione pensabitur, secundum scripturæ sanctæ fidem dicentis: *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non exstinguetur; & erunt ad visionem universæ carni.* Et iterum: *Tunc stabunt justi in magna constantia adversus eos, qui se angustiaverunt & qui abstulerunt labores eorum. Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione insperatæ salutis, dicentes inter se, pœnitentiam habentes, & præ angustia spiritus gementes: Hi sunt quos habuimus aliquando in derisum & in similitudinem improperii. Nos insensati viam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors eorum est? Ergo erravimus*

vimus a via veritatis, & justitiæ lumen non luxit nobis, & sol non ortus est nobis. Lassati sumus in iniquitatis via & perditionis, ambulavimus solitudines difficiles, viam autem Domini ignoravimus. Quid nobis profuit superbia, aut quid divitiarum jactatio contulit nobis? Transierunt omnia illa tanquam umbra. Erit tunc sine fructu pœnitentiæ dolor pœnæ, inanis ploratio, & inefficax deprecatio. In æternam pœnam sero credent, qui in vitam æternam credere noluerunt. Securitati igitur & vitæ, dum licet, providete. Offerimus vobis animi & consilii nostri salutare munus. Et quia odisse non licet nobis, & sic Deo plus placemus, dum nullam pro injuria vicem reddimus, hortamur dum facultas adest, dum adhuc aliquid de sæculo superest, Deo satisfacere, & ad veræ religionis candidam lucem de profundo tenebrosæ superstitionis emergere. Non invidemus commodis vestris, nec beneficia divina celamus. Odiis vestris benevolentiam reddimus, & pro tormentis ac suppliciis quæ nobis inferuntur, salutis itinera monstramus. Credite & vivite; & qui nos ad tempus persequimini, in æternum gaudete nobiscum. Quando istinc excessum fuerit, nullus jam pœnitentiæ locus est, nullus satisfactionis effectus. Hic vita aut amittitur, aut tenetur. Hic saluti æternæ cultu Dei & fructu fidei providetur. Nec quisquam aut peccatis retardetur, aut annis, quo minus veniat, ad consequendam salutem. In isto adhuc mundo manenti pœnitentia nulla sera est. Patet ad indulgentiam Dei aditus, & quærentibus atque intelligentibus veritatem facilis accessus est. Tu sub ipso licet exitu & vitæ temporalis occasu pro delictis roges, & Deum, qui unus & verus est, confessione & fide agnitionis ejus implores, venia confitenti datur, & credenti indulgentia salutaris de divina pietate conceditur, & ad immortalitatem sub ipsa morte transitur. Hanc gratiam Christus impertit,

hoc

hoc munus misericordiæ suæ tribuit subigendo mortem tropæo crucis, redimendo credentem pretio sanguinis sui, reconciliando hominem Deo patri, vivificando mortalem regeneratione cælesti. Hunc, si fieri potest, sequamur omnes, hujus sacramento & signo censeamur. Hic nobis viam vitæ aperit, hic ad paradisum reduces facit, hic ad cælorum regna perducit. Cum ipso semper vivemus, facti per ipsum filii Dei. Cum ipso semper exsultabimus, ipsius cruore reparati. Erimus christiani cum Christo simul gloriosi, de Deo patre beati, de perpetua voluptate lætantes semper in conspectu Dei, & agentes Deo gratias semper. Neque enim poterit nisi lætus esse semper & gratus, qui cum morti fuisset obnoxius, factus est immortalitate securus.

LIBER

DE IDOLORUM VANITATE.

Quod idola dii non sint, & quod Deus unus sit, & quod per Christum salus credentibus data sit. Deos non esse, quos colit vulgus, hinc notum est. Reges olim fuerunt, qui ob regalem memoriam, coli apud suos, postmodum etiam in morte cœperunt. Inde illis instituta templa; inde ad defunctorum vultus per imaginem detinendos, expressa simulacra; & immolabant hostias, & dies festos dando, honore celebrabant. Inde posteris facta sunt sacra, quæ primis fuerant assumpta solatia. Et videamus, an stet hæc apud singulos veritas. Melicertes & Leucothea præcipitantur in maria, & fiunt postmodum maris numina. Castores alternis moriuntur, ut vivant. Æsculapius, ut in Deum surgat, fulminatur. Hercules

cules ut hominem exuat, Oeteis ignibus concrematur. Apollo Admeti pecus pavit. Laomedonti muros Neptunus instituit, nec mercedem operis infelix structor accepit. Antrum Jovis in Creta visitur, & sepulchrum ejus ostenditur, & ab eo Saturnum fugatum esse, manifestum est. Inde Latium de latebra ejus nomen accepit. Hic litteras imprimere, hic signare nummos in Italia primus instituit; inde ærarium Saturni vocatur. Et rusticitatis hic cultor fuit; inde falcem ferens senex pingitur. Hunc fugatum hospitio Janus exceperat; de cujus nomine Janiculum dictum est, & mensis Januarius institutus est. Ipse bifrons exprimitur, quod in medio constitutus annum incipientem pariter & recedentem spectare videatur. Mauri vero manifeste reges colunt, nec ullo velamento hoc nomen obtexunt. Inde per gentes & provincias singulas varia deorum religio mutatur, dum non unus ab omnibus Deus colitur, sed propria cuique majorum suorum cultura servatur. Hoc ita Alexander magnus insigni volumine ad matrem suam scribit, metu suæ potestatis proditum sibi de diis hominibus a sacerdote secretum, quod majorum & regum memoria servata sit, inde colendi & sacrificandi ritus inoleverit. Si autem aliquando dii nati sunt, cur non hodieque nascuntur? Nisi si forte Jupiter senuit, aut partus in Junone defecit. Cur vero deos putas pro Romanis posse, quos videas nihil pro suis, adversus eorum arma valuisse? Romanorum enim vernaculos deos novimus. Est Romulus pejerante Proculo deus factus, & Picus, & Tiberinus, & Pilumus, & Consus, quem deum fraudis, velut consiliorum deum, coli Romulus voluit, postquam in raptum Sabinarum perfidia provenit. Deam quoque Cloacinam Tatius & invenit, & coluit, Pavorem Hostilius atque Pallorem. Mox a nescio quo Febris dedicata, & Acca & Flora meretrices. Hi dii Romani.

phani. Ceterum Mars Thracius, & Juppiter Creticus, & Juno vel Argiva, vel Samia, vel Pœna, & Diana Taurica, & deorum mater Idæa, & Ægyptia portenta, non numina: quæ utique si quid potestatis habuissent, sua ac suorum regna servassent. Plane sunt apud Romanos & victi penates, quos Æneas profugus advexit. Est & Venus calva, multo hic turpius calva, quam apud Homerum vulnerata. Regna autem non merito accidunt, sed sorte variantur. Ceterum imperium ante tenuerunt & Assyrii, & Medi, & Persæ; & Græcos, & Ægyptios regnasse cognovimus. Ita vicibus potestatum variantibus, Romanis quoque, ut & ceteris, imperandi tempus obvenit. Ceterum si ad originem redeas, erubescas. Populus de sceleratis & nocentibus congregatur, & asylo constituto, facit numerum impunitas criminum. Nunc ut rex ipse principatum habeat ad crimina, fit Romulus parricida. Atque ut matrimonium faciat, rem concordiæ per discordias auspicatur. Rapiunt, ferociunt, fallunt ad copiam civitatis augendam. Nuptiæ sunt illis rupta hospitii fœdera & cum soceris bella crudelia. Est & gradus summus in Romanis honoribus consulatus. Sic consulatum cœpisse videmus ut regnum. Filios interficit Brutus, ut crescat de suffragio sceleris commendatio dignitatis. Non ergo de religionibus sanctis, nec dignitatis, nec de auspiciis, aut auguriis Romana regna creverunt, sed acceptum tempus certo fine custodiunt. Ceterum & Regulus auspicia servavit, & captus est & victus; & Mancinus religionem tenuit, & sub jugum missus est. Pullos edaces Paulus habuit, & apud Cannas tamen cæsus est. C. Cæsar, ne ante brumam in Africam navigia transmitteret, auguriis & auspiciis renitentibus, sprevit, eo facilius & navigavit & vicit. Horum autem omnium ratio est illa, quæ fallit & decipit, & præstigiis cæcantibus veritatem, stultum &

 credu-

credulum vulgus inducit. Spiritus sunt insinceri & vagi, qui postea quam terrenis vitiis immersi sunt, & a vigore cælesti terreno contagio recesserunt, non desinunt perditi perdere, & depravati errorem pravitatis infundere. Hos & poetæ dæmonas norunt; & Socrates instrui se, & regi ad arbitrium dæmonis prædicabat, & magis inde est ad perniciosa vel ludicra potentatus; quorum tamen præcipuus Hostanes & formam veri Dei negat conspici posse, & angelos veros sedi ejus dicit assistere. In quo & Plato pari ratione consentit, & unum Deum servans, ceteros angelos vel dæmonas dicit. Hermes quoque Trismegistus unum Deum loquitur, eumque incomprehensibilem atque inæstimabilem confitetur. Hi ergo spiritus sub statuis atque imaginibus consecratis delitescunt. Hi afflatu suo vatum pectora inspirant, extorum fibras animant, avium volatus gubernant, sortes regunt, oracula efficiunt, falsa veris semper involvunt, nam & falluntur & fallunt, vitam turbant, somnos inquietant, irrepentes etiam spiritus in corporibus occulte mentes terrent, membra distorquent, valetudinem frangunt, morbos lacessunt, ut ad cultum sui cogant, ut nidore altarium, & rogis pecorum saginati, remissis quæ constrinxerant, curasse videantur. Hæc est de illis medela, cum illorum cessat injuria; nec aliud illis studium est, quam a Deo homines avocare, & ad superstitionem sui ab intellectu veræ religionis avertere, & cum sint ipsi pœnales, quærere sibi ad pœnam comites, quos ad crimen suum fecerint errore participes. Hi tamen adjurati per Deum verum a nobis, statim cedunt, & fatentur, & de obsessis corporibus exire coguntur. Videas illos nostra voce & operatione majestatis occultæ flagris cædi, igne torreri, incremento pœnæ propagantis extendi, ejulare, gemere, deprecari, unde veniant, & quando discedant, ipsis etiam; qui

se

te colunt, audientibus, confiteri; & vel exsiliunt statim, vel evanescunt gradatim, prout fides patientis adjuvat, aut gratia curantis aspirat. Hinc vulgus in odium nostri nominis cogunt, ut nos odisse incipiant homines, antequam nosse, ne cognitos aut imitari possint, aut damnare non possint. Unus igitur omnium dominus est Deus. Neque enim illa sublimitas potest habere consortem, cum sola omnem teneat potestatem. Ad divinum imperium etiam de terris mutuemur exemplum. Quando umquam regni societas aut cum fide cœpit, aut sine cruore desiit? Sic Thebanorum germanitas rupta, & permanens rogis dissidentibus etiam in morte discordia. Et Romanos geminos unum non capit regnum, quos unum uteri cepit hospitium. Pompejus & Cæsar affines fuerunt, nec tamen necessitudinis fœdus in æmula potestate tenuerunt. Nec hoc tu de homine mireris, cum in hoc omnis natura consentiat. Rex unus est apibus, & dux unus in gregibus, & in armentis rector unus. Multo magis mundi unus est rector, qui universa quæcumque sunt, verbo jubet, ratione dispensat, virtute consummat. Hic nec videri potest, visu clarior est: nec comprehendi, tactu purior est; nec æstimari, sensu major est. Et ideo sic eum digne æstimamus, dum inæstimabilem dicimus. Quod vero templum habere possit Deus, cujus templum totus est mundus? & cum homo latius maneat, intra unam ædiculam vim tantæ majestatis includam? In nostra dedicandus est mente, in nostro consecrandus est pectore. Nec nomen Deo quæras. Deus nomen est illi. Illic vocabulis opus est, ubi propriis appellationum insignibus multitudo dirimenda est. Deo, qui solus est, Dei vocabulum totum est. Ergo unus est, & ubique totus diffusus est. Nam & vulgus in multis Deum naturaliter confitetur, cum mens & anima sui auctoris & principis admonetur. Dici

frequenter audimus: *o Deus*, & *Deus videt*, & *Deo commendo*, & *Deus tibi reddat*, & *quod vult Deus*, & *si Deus dederit*. Atque hæc est summa delicti; nolle agnoscere, quem ignorare non possis. Quod vero Christus sit, & quomodo per ipsum nobis salus venerit, sic est ordo, sic est ratio. Judæis primum erat apud Deum gratia. Sic olim justi erant, sic majores eorum religionibus obediebant. Inde illis & regni sublimitas floruit, & generis magnitudo provenit. Sed illi negligentes, & indisciplinati, & superbi postmodum facti, & fiducia patrum inflati, dum divina præcepta comtemnunt, datam sibi gratiam perdiderunt. Quam vero fuerit illis prophana vita, quæ contracta sit violatæ religionis offensa, ipsi quoque testantur, qui etsi voce tacent, exitu confitentur. Dispersi & palabundi vagantur, soli & cæli sui profugi, per hospitia aliena jactantur. Necnon Deus ante prædixerat fore, ut vergente sæculo, & mundi fine jam proximo, ex omni gente, & populo, & loco cultores sibi allegeret Deus multo fideliores, & melioris obsequii, qui indulgentiam de divinis muneribus haurirent, quam acceptam Judæi contemptis religionibus perdidissent. Hujus igitur gratiæ disciplinæque arbiter & magister sermo & filius Dei mittitur, qui per prophetas omnes retro illuminator & doctor humani generis prædicabatur. Hic est virtus Dei, hic ratio, hic sapientia ejus & gloria. Hic in virginem illabitur, carnem Spiritus sanctus induitur, Deus cum homine miscetur. Hic Deus noster, hic Christus est, qui mediator duorum, hominem induit, quem perducat ad patrem. Quod homo est, esse Christus voluit, ut & homo possit esse, quod Christus est. Sciebant & Judæi Christum esse venturum. Nam hic illis semper prophetis admonentibus adnuntiabatur. Sed significato duplici ejus adventu, uno, qui exercitio & exemplo hominis fungeretur,

tur, altero, qui Deum fateretur, non intelligendo primum adventum, qui in passione præcessit occultus, unum tantum credunt, qui erit in potestate manifestus. Quod autem hoc Judæorum populus intelligere non potuit, delictorum meritum fuit. Sic erant sapientiæ & intelligentiæ cæcitate multati, ut qui vita indigni essent, haberent vitam ante oculos, nec viderent. Itaque cum Christus Jesus, secundum a prophetis ante prædicta, verbo & vocis imperio dæmonia de hominibus excuteret, paralyticos restringeret, leprosos purgaret, illuminaret cæcos, claudis gressum daret, mortuos rursus animaret, cogeret sibi elementa famulari, servire ventos, maria obedire, inferos cedere, Judæi, qui illum crediderant hominem tantum, de humilitate carnis & corporis, existimabant magnum de licentia potestatis. Hunc magistri eorum atque primores, hoc est, quos & doctrina ille & sapientia revincebat, accensi ira & indignatione provocati, insecuti sunt, & postremo detentum Pontio Pilato, qui tunc ex parte Romana Syriam procurabat, tradiderunt, crucem ejus & mortem suffragiis violentis ac pertinacibus flagitantes. Hoc eos facturos & ipse prædixerat, & prophetarum omnium testimonium sic ante præcesserat, oportere illum pati, non ut sentiret mortem, sed ut vinceret, & cum passus esset, ad superos denuo regredi, ut vim divinæ majestatis ostenderet. Fidem itaque rerum cursus implevit. Nam & crucifixus prævento carnificis officio, spiritum sponte dimisit, & die tertio rursus a mortuis sponte surrexit. Apparuit discipulis suis talis, qualis & fuerat, agnoscendum se videntibus præbuit, simul vinctus & substantiæ corporalis firmitate conspicuus, ad dies quadraginta remoratus est, ut de eo ad præcepta vitalia instrui possent, & discerent, quæ docerent. Tunc in cælum circumfusa nube sublatus est, ut hominem quem dilexit,

xit, quem induit, quem a morte protexit, ad patrem victor imponeret, jam venturus e cælo ad pœnam diaboli, & ad censuram generis humani, ultoris vigore & judicis potestate, per orbem vero discipuli magistro, & Deo monente diffusi, præcepta in salutem darent, ab errore tenebrarum ad viam lucis adducerent, cæcos & ignaros ad agnitionem veritatis ocularent. Ac ne esset probatio minus solida, & de Christo delicata confessio, per tormenta, per cruces, per multa pœnarum genera tentantur. Dolor, qui veritatis testis est, admovetur ut Christus Dei filius, qui hominibus ad vitam datus creditur, non tantum præconio vocis, sed & passionis testimonio prædicaretur. Hunc igitur comitamur, hunc sequimur, hunc habemus itineris ducem, lucis principem, salutis auctorem, cælum pariter & patrem quærentibus, & credentibus pollicentem. Quod est Christus, erimus christiani, si Christum fuerimus imitati.

LIBER

DE MORTALITATE.

Etsi apud plurimos vestrum, fratres dilectissimi, mens solida est, & fides firma, & anima devota, quæ ad præsentis mortalitatis copiam non movetur, sed tamquam petra fortis & stabilis turbidos impetus mundi, & violentos sæculi fluctus frangit potius ipsa, nec frangitur, & tentationibus non vincitur, sed probatur: tamen quia animadverto in plebe quosdam vel imbecillitate animi, vel fidei parvitate, vel dulcedine sæcularis vitæ, vel sexus mollitie, vel, quod majus est, veritatis errore minus stare fortiter, nec pectoris sui divinum atque invictum robur exerere; dissimu-

dissimulanda res non fuit nec tacenda, quo minus, quantum nostra mediocritas sufficit, vigore pleno & sermone de dominica lectione concepto, delicatæ mentis ignavia comprimatur, & qui homo Dei & Christi esse jam cœpit, Deo & Christo dignus habeatur. Agnoscere enim se debet, fratres dilectissimi, qui Deo militat, qui positus in cælestibus castris divina jam sperat, ut ad procellas & turbines mundi trepidatio nulla sit in nobis, nulla turbatio, quando hæc ventura prædixerit Dominus, providæ vocis hortatu instruens & docens & præparans atque corroborans ecclesiæ suæ populum ad omnem tolerantiam futurorum, bella, & fames, & terræ motus, & pestilentias per loca singula exsurgere prænuntiavit, & cecinit. Et ne inopinatus nos & novus rerum infestantium metus quateret, magis ac magis in novissimis temporibus adversa crebrescere ante præmonuit. Fiunt ecce quæ dicta sunt; & quando fiunt quæ ante prædicta sunt, sequentur & quæcumque promissa sunt, Domino ipso pollicente & dicente: *Cum autem videritis hæc omnia fieri, scitote quoniam in proximo est regnum Dei.* Regnum Dei, fratres dilectissimi, esse cœpit in proximo. Præmium vitæ & gaudium salutis æternæ, & perpetua securitas, & possessio paradisi nuper amissa, mundo transeunte jam veniunt; jam terrenis cælestia, & magna parvis, & caducis æterna succedunt. Quis hic anxietatis & sollicitudinis locus est? Quis inter hæc trepidus & mœstus est, nisi cui spes & fides deest? Ejus est enim mortem timere, qui ad Christum nolit ire. Ejus est ad Christum nolle ire, qui se non credat cum Christo incipere regnare. Scriptum est enim justum fide vivere. Si justus es, & fide vivis, si vere in Christum credis; cur non cum Christo futurus, & de Domini pollicitatione securus, quod ad Christum voceris, amplecteris, & quod diabolo careas, gratularis? Symeon denique ille justus,

ſtus, qui vere juſtus fuit, qui fide plena Dei præcepta ſervavit, cum ei divinitus reſponſum fuiſſet, quod non ante moreretur quam Chriſtum vidiſſet, & Chriſtus infans in templum cum matrè veniſſet, agnovit in ſpiritu natum eſſe jam Chriſtum, de quo ſibi fuerat ante prædictum; quo viſo, ſcivit ſe cito eſſe moriturum. Lætus itaque de morte jam proxima, & de vicina accerſitione ſecurus, accepit in manus puerum, & bene dicens Dominum exclamavit, & dixit: *Nunc dimittis ſervum tuum Domine, ſecundum verbum tuum in pace quoniam viderunt oculi mei ſalutare tuum.* Probans ſcilicet, atque conteſtans tunc eſſe ſervis Dei pacem, tunc liberam, tunc tranquillam quietem, quando de iſtis mundi turbinibus extracti, ſedis & ſecuritatis æternæ portum petimus, quando expuncta hac morte ad immortalitatem venimus. Illa eſt enim vera pax, illa fida tranquillitas, illa ſtabilis & firma, & perpetua ſecuritas. Ceterum quid aliud in mundo, quam pugna adverſus diabolum quotidie geritur, quam adverſus jacula ejus & tela conflictationibus aſſiduis dimicatur? Cum avaritia nobis, cum impudicitia, cum ira, cum ambitione congreſſio eſt, cum carnalibus vitiis, cum illecebris ſæcularibus aſſidua & moleſta luctatio eſt. Obſeſſa mens hominis, & undique diaboli infeſtatione vallata vix occurrit ſingulis, vix reſiſtit. Si avaritia proſtrata eſt, exſurgit libido. Si libido compreſſa eſt, ſuccedit ambitio. Si ambitio contemta eſt, ira exaſperat, inflat ſuperbia, vinolentia invitat, invidia concordiam rumpit, amicitiam zelus abſcindit. Cogeris maledicere, quod divina lex prohibet. Compelleris jurare, quod non licet. Tot perſecutiones animus quotidie patitur, tot periculis pectus urgetur, & delectat hic inter diaboli gladios diu ſtare, cum magis concupiſcendum ſit & optandum ad Chriſtum, ſubveniente velocius morte, properare, ipſo inſtruente nos & dicente: *Amen amen dico*

vobis,

vobis, quoniam vos plorabitis & plangetis, sæculum autem gaudebit; vos tristes eritis, sed tristitia vestra in lætitiam veniet. Quis non tristitia carere optet, quis non ad lætitiam venire festinet? Quando autem in lætitiam veniat nostra tristitia Dominus, denuo ipse declarat, dicens: *Iterum videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo auferet a vobis.* Cum ergo Christum videre gaudere sit, nec possit esse gaudium nostrum, nisi cum viderimus Christum, quæ cæcitas animi, quæve dementia est, amare pressuras & pœnas, & lacrimas mundi, & non festinare potius ad gaudium, quod numquam possit auferri? Hoc autem fit, fratres dilectissimi, quia fides deest, quia nemo credit vera esse quæ promittit Deus; qui verax est, cujus sermo credentibus æternus & firmus est. Si tibi vir gravis & laudabilis aliquid polliceretur, haberes utique pollicenti fidem, nec te falli aut decipi ab eo crederes, quem stare in sermonibus atque in actibus suis scires. Nunc Deus tecum loquitur; & tu mente incredula perfidus fluctuas? Deus tibi de hoc mundo recedenti immortalitatem atque æternitatem pollicetur; & tu dubitas? Hoc est Deum omnino non nosse, hoc est Christum credentium dominum & magistrum peccato incredulitatis offendere, hoc est in ecclesia constitutum, fidem in domo fidei non habere. Quantum prosit exire de sæculo, Christus ipse salutis atque utilitatis nostræ magister ostendit, qui cum discipuli ejus contristarentur, quod se jam diceret recessurum, locutus est ad eos dicens: *Si me dilexissetis, gauderetis utique, quoniam vado ad patrem*, docens scilicet & ostendens, cum cari quos diligimus, de sæculo exeunt, gaudendum potius quam dolendum. Cujus rei memor beatus apostolus Paulus in epistola sua ponit & dicit: *Mihi vivere Christus est, & mori lucrum*, lucrum maximum computans jam sæculi laqueis non teneri, jam nullis peccatis & vitiis carnis obnoxium fieri,

fieri, exemptum pressuris angentibus, & venenatis diaboli faucibus liberatum, ad lætitiam salutis æternæ Christo vocante proficisci. At enim quosdam movet, quod æqualiter cum gentilibus nostros morbi istius valitudo corripiat; quasi ad hoc crediderit christianus, ut immunis a contactu malorum, mundo & sæculo feliciter perfruatur, & non omnia hic adversa perpessus, ad futuram lætitiam reservetur. Movet quosdam quod sit nobis cum ceteris mortalitas ista communis. Quid enim nobis in hoc mundo non commune cum ceteris, quamdiu adhuc secundum legem primæ nativitatis manet caro ista communis? Quoadusque istic in mundo sumus, cum genere humano carnis æqualitate conjungimur, spiritu separamur. Itaque donec corruptivum istud induat incorruptionem, & mortale hoc accipiat immortalitatem, & Christus nos perducat ad Deum patrem, quæcumque sunt carnis incommoda, sunt nobis cum humano genere communia. Sic cum fetu sterili terra jejuna est, neminem fames separat. Sic cum irruptione hostili civitas aliqua possessa est, omnes simul captivitas vastat. Et quando imbrem nubila serena suspendunt, omnibus siccitas una est Et cum navem scopulosa saxa constringunt, navigantibus naufragium sine exceptione commune est. Et oculorum dolor, & impetus febrium, & omnium valitudo membrorum cum ceteris communis est nobis, quamdiu portatur in sæculo caro ista communis. Quinimmo si qua conditione, qua lege crediderit christianus; noscat & teneat, sciet plus sibi quam ceteris in sæculo laborandum, cui magis sit cum diaboli impugnatione luctandum. Docet & præmonet scriptura divina dicens: *Fili, accedens ad servitutem Dei, sta in justitia & timore, & præpara animam tuam ad tentationem.* Et iterum: *In dolore sustine, & in humilitate tua patientiam habe, quoniam in igne probatur aurum & argentum,*

homines

homines vero receptibiles in camino humiliationis. Sic Job post rerum damna, post pignorum funera, vulneribus quoque & vermibus graviter afflictus, non victus est, sed probatus; qui in ipsis conflictationibus & doloribus suis patientiam religiosæ mentis ostendens, ait: *Nudus exivi de utero matris, nudus etiam ibo sub terram. Dominus dedit, Dominus abstulit. Sicut Domino visum est, ita factum est. Sit nomen Domini benedictum.* Et cum eum uxor quoque compelleret, ut vi doloris impatiens aliquid adversus Deum querula & invidiosa voce loqueretur, respondit & dixit: *Tamquam una ex ineptis mulieribus locuta es. Si bona excepimus de manu Domini, mala cur non tolerabimus? In his omnibus quæ contigerunt ei, nihil peccavit Job labiis suis in conspectu Domini.* Itaque illi Dominus Deus perhibet testimonium dicens: *Animadvertisti puerum meum Job. Non enim est similis illi quisquam in terris, homo sine querela, verus Dei cultor.* Et Tobias post opera magnifica, post misericordiæ suæ multa & gloriosa præconia, cæcitatem luminum passus, timens & benedicens in adversis Deum, per ipsam corporis sui cladem crevit ad laudem; quem & ipsum uxor sua depravare tentavit dicens: *Ubi sunt justitiæ tuæ? Ecce quæ pateris.* At ille circa timorem Dei stabilis & firmus, & ad omnem tolerantiam passionis fide religionis armatus, tentationi uxoris invalidæ in dolore non cessit, sed magis Deum patientia majore promeruit; quem postmodum Raphael angelus collaudat & dicit: *Opera Dei revelare & confiteri honorificum est. Nam quando orabas tu & Sarra nurus tua, ego obtuli memoriam orationis vestræ in conspectu claritatis Dei. Et cum sepelires tu mortuos simpliciter, & quia non es cunctatus exsurgere & derelinquere prandium tuum, & abisti, & condidisti mortuum, missus sum tentare te, & iterum me misit Deus curare te & Sarram nurum tuam. Ego enim sum Raphael unus ex septem an-*

gelis sanctis, qui assistimus & conversamur ante claritatem Dei. Hanc tolerantiam justi semper habuerunt, hanc apostoli disciplinam de Domini lege tenuerunt, non mussitare in adversis, sed quæcumque in sæculo accidunt, fortiter & patienter accipere, cum Judæorum populus hinc semper offenderit, quod adversus Deum frequentius murmuraret, sicut testatur in Numeris Dominus Deus dicens: *Desinat murmuratio eorum a me, & non moriantur.* Murmurandum non est in adversis, fratres dilectissimi, sed patienter & fortiter quidquid acciderit, sustinendum, cum scriptum sit: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicit.* In Deuteronomio quoque moneat per Moysen Spiritus sanctus, & dicat: *Dominus Deus tuus vexabit te, & famem injiciet tibi, & cognoscetur in corde tuo si bene custodieris præcepta ejus, sive non.* Et iterum: *Tentat vos Dominus Deus vester, ut sciat si diligitis Dominum Deum vestrum ex toto corde vestro, & ex tota anima vestra.* Sic Abraham Deo placuit, qui, ut placere Deo, nec amittere filium timuit, nec gerere parricidium recusavit. Qui filium non potes lege & sorte mortalitatis amittere, quid faceres si filium jubereris occidere? Ad omnia te paratum facere timor Dei & fides debet. Sit licet rei familiaris amissio, sit de infestantibus morbis assidua membrorum & cruenta vexatio, sit de uxore, de liberis, de excedentibus caris funebris & tristis avulsio: non sint tibi scandala ista, sed prœlia; nec debilitent aut frangant christiani fidem, sed potius ostendant in colluctatione virtutem, cum contemnenda sit omnis injuria malorum præsentium, fiducia futurorum bonorum. Nisi præcesserit pugna, non potest esse victoria. Cum fuerit in pugnæ congressione victoria, tunc datur vincentibus & corona. Navis gubernator in tempestate dignoscitur, in acie miles probatur. Delicata jactatio est, cum periculum non est. Con-

flicta-

flictatio in adversis probatio est veritatis. Arbor quæ alta radice fundata est, ventis incumbentibus non movetur; & navis quæ forti compage solida est, pulsatur fluctibus, nec foratur: & quando area fruges terit, ventos grana fortia & robusta contemnunt, inanes paleæ flatu portante rapiuntur. Sic & apostolus Paulus post naufragia, post flagella, post carnis & corporis multa & gravia tormenta, non vexari sed emendari se dicit adversis, ut dum gravius affligitur, verius probaretur. *Datus est mihi*, inquit, *stimulus carnis meæ, angelus satanæ qui me colaphizet, ut non extollar. Propter quod ter Dominum rogavi ut discederet a me, & dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea. Nam virtus in infirmitate perficitur.* Quando ergo infirmitas & imbecilitas, & vastitas aliqua grassatur, tunc virtus nostra perficitur, tunc fides, si tentata perstiterit, coronatur, sicut scriptum est: *Vasa figuli probat fornax, & homines justos tentatio tribulationis.* Hoc denique inter nos & ceteros interest qui Deum nesciunt, quod illi in adversis queruntur & murmurant, nos adversa non avocant a virtutis & fidei veritate, sed corroborant in dolore. Hoc quod nunc corporis vires solutus in fluxum venter eviscerat, quod in faucium vulnera conceptus medullitus ignis exæstuat, quod assiduo vomitu intestina quatiuntur, quod oculi vi sanguinis inardescunt, quod quorumdam vel pedes vel aliquæ membrorum partes contagio morbidæ putredinis amputantur, quod per jacturas & damna corporum prorumpente languore vel debilitatur incessus, vel auditus obstruitur, vel cæcatur aspectus, ad documentum proficit fidei. Contra tot impetus vastitatis & mortis inconcussi animi virtutibus congredi, quanta pectoris magnitudo est, quanta sublimitas inter ruinas generis humani stare erectum, nec cum eis quibus spes in Deum nulla est, jacere prostratum? Gratulari magis oportet, & temporis munus amplecti,

quod dum nostram fidem fortiter promimus, & labore tolerato ad Christum per angustam Christi viam pergimus, præmium vitæ ejus & fidei ipso judicante capiamus. Mori plane timeat, sed qui ex aqua & spiritu non renatus, gehennæ ignibus mancipatur. Mori timeat qui non Christi cruce & passione censetur. Mori timeat qui ad secundam mortem de hac morte transibit. Mori timeat quem de sæculo recedentem, perennibus pœnis æterna flamma torquebit. Mori timeat cui hoc mora longiore confertur, ut cruciatus ejus & gemitus interim differatur. Multi ex nostris in hac mortalitate moriuntur, hoc est, multi ex nostris de sæculo liberantur. Mortalitas ista ut Judæis & gentilibus & Christi hostibus pestis est, ita Dei servis salutaris excessus est. Hoc quod sine ullo discrimine generis hnmani cum injustis moriuntur & justi, non est quod putetis bonis & malis interitum esse communem. Ad refrigerium justi vocantur, ad supplicium rapiuntur injusti. Datur velocius tutela fidentibus, perfidis pœna. Improvidi & ingrati sumus, fratres dilectissimi, ad divina beneficia nec quid nobis conferatur, agnoscimus. Excedunt ecce in pace tutæ cum gloria sua virgines, venientis antichristi minas & corruptelas & lupanaria non timentes, pueri periculum lubricæ ætatis evadunt, ad continentiæ atque innocentiæ præmium feliciter perveniunt, tormenta jam non timet delicata matrona, metum persecutionis, & manus cruciatusque carnificis moriendi celeritate lucrata. Pavore mortalitatis & temporis accenduntur tepidi, constringuntur remissi, excitantur ignavi, desertores compelluntur ut redeant, gentiles coguntur ut credant, vetus fidelium populus ad quietem vocatur, ad aciem recens & copiosus exercitus robore fortiore colligitur, pugnaturus sine metu mortis cum prœlium venerit, qui ad militiam tempore mortalitatis accedit. Quid deinde illud,

illud, fratres dilectissimi, quale est, quam pertinens, quam necessarium, quod pestis ista & lues, quæ horribilis & feralis videtur, explorat justitiam singulorum, & mentes humani generis examinat? an infirmis serviant sani, an propinqui cognatos pie diligant, an misereantur servorum languentium domini, an deprecantes ægros non deserant medici, an feroces violentiam suam comprimant, an rapaces avaritiæ furentis insatiabilem semper ardorem vel metu mortis exstinguant, an cervicem flectant superbi, an audaciam leniant improbi, an pereuntibus caris, vel sic aliquid divites indigentibus largiantur, & donent sine herede morituri. Ut nihil aliud mortalitas ista contulerit, hoc christianis & Dei servis plurimum præstitit, quod martyrium cœpimus libenter appetere, dum mortem discimus non timere. Exercitia sunt nobis ista, non funera. Dant animo fortitudinis gloriam, contemptu mortis præparant ad coronam. Sed fortasse aliquis opponat & dicat: Hoc me ergo in præsenti mortalitate contristat, quod qui paratus ad confessionem fueram, & ad tolerantiam passionis toto me corde & plena virtute devoveram, martyrio meo privor, dum morte prævenior. Primo in loco non est in tua potestate, sed in Dei dignatione martyrium, nec potes te dicere perdidisse, quod nescis an merearis accipere. Tunc deinde Deus scrutator renis & cordis, & occultorum contemplator & cognitor videt te, & laudat, & comprobat, & qui perspicit apud te paratam fuisse virtutem, reddet pro virtute mercedem. Numquid Cain cum Deo munus offerret, jam peremerat fratrem? Et tamen parricidium mente conceptum Deus providus ante damnavit. Ut illic cogitatio mala & perniciosa conceptio Deo providente prospecta est, ita & in Dei servis, apud quos confessio cogitatur, & martyrium mente concipitur, animus ad bonum deditus Deo judice coronatur.

Aliud est martyrio animum deesse, aliud animo defuisse martyrium. Qualem te invenit Dominus cum vocat, talem pariter & judicat, quando ipse testetur & dicat: *Et scient omnes ecclesiæ quia ego sum scrutator renis & cordis.* Nec enim Deus sanguinem nostrum desiderat, sed fidem quærit. Nam nec Abraham, nec Isaac, nec Jacob occisi sunt, & tamen fidei ac justitiæ meritis honorati, inter patriarchas primi esse meruerunt; ad quorum convivium congregatur, quisquis fidelis & justus & laudabilis invenitur. Meminisse debemus voluntatem nos non nostram, sed Dei facere debere, secundum quod nos Dominus quotidie jussit orare. Quam præposterum est quamque perversum, ut cum Dei voluntatem fieri postulemus, quando evocat nos & accersit de hoc mundo Deus, non statim voluntatis ejus imperio pareamus. Obnitimur & reluctamur, & pervicacium more servorum ad conspectum Domini cum tristitia & mœrore perducimur, exeuntes istinc necessitatis vinculo, non obsequio voluntatis: & volumus ab eo præmiis cælestibus honorari, ad quem venimus inviti. Quid ergo oramus & petimus, ut adveniat regnum cælorum, si captivitas terrena delectat? Quid precibus frequenter iteratis rogamus, & poscimus, ut acceleret dies regni, si majora desideria & vota potiora sunt, servire istic diabolo, quam regnare cum Christo? Denique ut manifestius divinæ providentiæ indicia clarescerent, quod Dominus præscius futurorum suis consulat ad veram salutem: cum quidam de collegis & consacerdotibus nostris infirmitate defessus, & de appropinquante jam morte sollicitus commeatum sibi precaretur, adstitit deprecanti, & jam pæne morienti juvenis honore & majestate venerabilis, statu celsus, & clarus aspectu, & quem assistentem sibi vix posset humanus aspectus oculis carnalibus intueri, nisi quod talem videre jam poterat de sæculo recessurus. Atque

que ille non sine quadam animi & vocis indignatione infremuit & dixit: Pati timetis, exire non vultis, quid faciam vobis? Increpantis vox est & monentis; qui de persecutione sollicitis, de accersitione securis non consentit ad præsens desiderium, sed consulit in futurum. Audivit frater noster & collega moriturus, quod ceteris diceret. Nam qui moriturus audivit, ad hoc audivit ut diceret. Audivit non sibi ille, sed nobis. Nam quid sibi disceret jam recessurus? Didicit immo nobis remanentibus; ut dum sacerdotem qui commeatum petebat, increpitum esse comperimus, quid cunctis expediat agnosceremus. Nobis quoque ipsis minimis & extremis quoties revelatum est, quam frequenter atque manifeste de Dei dignatione præceptum est, ut contestarer assidue, & publice prædicarem fratres nostros non esse lugendos accersitione dominica de sæculo liberatos; cum sciamus non eos amitti, sed præmitti, recedentes præcedere ut proficiscentes, ut navigantes solent, desiderari eos debere, non plangi, nec accipiendas esse hic atras vestes, quando illi ibi indumenta alba jam sumpserint, occasionem dandam non esse gentilibus, ut nos merito ac jure reprehendant, quod quos vivere apud Deum dicimus, ut exstinctos & perditos lugeamus, & fidem quam sermone & voce depromimus, cordis & pectoris testimonio non probemus. Spei nostræ ac fidei prævaricatores sumus; simulata, ficta, fucata videntur esse quæ dicimus. Nihil prodest verbis præferre virtutem, & factis destruere veritatem. Increpat denique apostolus Paulus, & objurgat, & culpat, si qui contristentur in excessu suorum: *Nolumus*, inquit, *ignorare vos, fratres, de dormientibus, ut non contristamini sicut & ceteri qui spem non habent. Si enim credimus quia Jesus mortuus est & resurrexit, sic & Deus eos qui dormierunt in Jesu, adducet cum illo.* Eos contristari dicit in excessu suorum

rum, qui ſpem non habent. Qui autem ſpe vivimus, & in Deum credimus, & Chriſtum paſſum eſſe pro nobis & reſurrexiſſe confidimus, in Chriſto manentes, & per ipſum atque in ipſo reſurgentes, quid aut ipſi recedere iſtinc de ſæculo nolumus, aut noſtros recedentes quaſi perditos plangimus ac dolemus, ipſo Chriſto Domino & Deo noſtro monente ac dicente: *Ego ſum reſurrectio & vita. Qui credit in me, licet moriatur vivet; & omnis qui vivit, & credit in me, non morietur in æternum.* Si in Chriſtum credimus, ſi fidem verbis & promiſſis ejus habemus, & non morimur in æternum, ad Chriſtum, cum quo & victuri & regnaturi ſemper ſumus, læta ſecuritate veniamus. Quod interim morimur, ad immortalitatem morte tranſgredimur: nec poteſt vita æterna ſuccedere, niſi hinc contigerit exire. Non eſt exitus iſte, ſed tranſitus, & temporali itinere decurſo ad æterna tranſgreſſus. Quis non ad meliora venire feſtinet? Quis non mutari & transformari ad Chriſti ſpeciem, & ad cæleſtis gloriæ dignitatem venire citius exoptet, Paulo apoſtolo prædicante & dicente: *Noſtra autem converſatio*, inquit, *in cælis eſt, unde & Dominum exſpectamus Jeſum Chriſtum, qui transformabit corpus humilitatis noſtræ conformatum corpori claritatis ſuæ.* Tales nos futuros & Chriſtus Dominus pollicetur, quando ut cum illo ſimus, & cum illo in æternis ſedibus vivamus, atque in regnis cæleſtibus gaudeamus, patrem pro nobis precatur dicens: *Pater, quos mihi dediſti, volo ut ubi ego fuero, & ipſi ſint mecum, & videant claritatem quam mihi dediſti prius, quam mundus fieret.* Venturus ad Chriſti ſedem, ad regnorum cæleſtium claritatem, lugere non debet nec plangere, ſed potius ſecundum pollicitationem Domini, ſecundum fidem veri, in profectione hac ſua & translatione gaudere. Sic denique invenimus & Enoch translatum eſſe, qui Deo placuit; ſicut in Geneſi

nesi testatur, & loquitur scriptura divina: *Et placuit Enoch Deo, & non est inventus postmodum, quia Deus illum transtulit.* Hoc fuit placuisse in conspectu Dei, de hoc contagio sæculi meruisse transferri. Sed & per Salomonem docet Spiritus sanctus eos qui Deo placeant, maturius istinc eximi, & citius liberari, ne dum in isto mundo diutius immorantur, mundi contactibus polluantur. *Raptus est*, inquit, *ne malitia mutaret intellectum illius. Placida enim erat Deo anima ejus. Propter hoc properavit educere eum de media iniquitate.* Sic & in psalmis ad Dominum properat spiritali fide Deo suo anima devota, dicens: *Quam dilectissimæ habitationes tuæ, Deus virtutum. Desiderat & properat anima mea ad atria Dei.* Ejus est in mundo diu velle remanere, quem mundus oblectat, quem sæculum blandiens atque decipiens illecebris terrenæ voluptatis invitat. Porro cùm mundus oderit christianum, quid amas eum qui te odit, & non magis sequeris Christum, qui te & redemit & diligit? Joannes in epistola sua clamat & loquitur, & ne carnalia desideria sectantes mundum diligamus, hortatur: *Nolite*, inquit, *diligere mundum neque ea quæ in mundo sunt. Si quis dilexerit mundum, non est caritas patris in illo: quia omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & ambitio sæculi, quæ non est a patre, sed ex concupiscentia mundi, & mundus transibit & concupiscentia ejus. Qui autem fecerit voluntatem Dei, manet in æternum, quomodo & Deus manet in æternum.* Potius, fratres dilectissimi, mente integra, fide firma, virtute robusta, parati ad omnem voluntatem Dei simus, pavore mortis excluso immortalitatem quæ sequitur, cogitemus. Hoc nos ostendamus esse quod credimus, ut neque carorum lugeamus excessum, & cum accersitionis propriæ dies venerit, incunctanter & libenter ad Dominum ipso vocante veniamus. Quod cum semper

faciendum fuerit Dei servis, nunc fieri multo magis debet, corruente jam mundo, & malorum infestantium turbinibus obsesso; ut qui cernimus cœpisse jam gravia, & scimus imminere graviora, lucrum maximum computemus, si istinc velocius recedamus. Si in habitaculo tuo parietes vetustate nutarent, tecta desuper tremerent, domus jam fatigata, jam lassa, ædificiis senectute labentibus, ruinam proximam minaretur, nonne omni celeritate migrares? Si navigante te turbida & procellosa tempestas, fluctibus violentius excitatis, prænuntiaret futura naufragia, nonne portum velociter peteres? Mundus ecce nutat & labitur, & ruinam sui non jam senectute rerum, sed fine testatur; & tu non Deo gratias agis, non tibi gratularis quod exitu maturiore subtractus, ruinis, & naufragiis, & plagis imminentibus exuaris? Considerandum est, fratres dilectissimi, & idemtidem cogitandum renuntiasse nos mundo, & tamquam hospites & peregrinos istic interim degere. Amplectamur diem qui assignat singulos domicilio suo, qui nos istinc ereptos, & laqueis secularibus exsolutos paradiso restituit, & regno. Quis non peregre constitutus properaret in patriam regredi? Quis non ad suos navigare festinans, ventum prosperum cupidius optaret, ut velociter caros liceret amplecti? Patriam nostram paradisum computamus. Parentes patriarchas habere jam cœpimus. Quid non properamus & currimus, ut patriam nostram videre, ut parentes salutare possimus? Magnus illic nos carorum numerus expectat, parentum, fratrum, filiorum frequens nos & copiosa turba desiderat, jam de sua incolumitate secura, & adhuc de nostra salute sollicita. Ad horum conspectum & complexum venire, quanta & illis, & nobis in commune lætitia est? Qualis illic cælestium regnorum voluptas sine timore moriendi, & cum æternitate vivendi quam summa & perpetua felicitas? Il-

lic

lic apostolorum gloriosus chorus, illic prophetarum exultantium numerus, illic martyrum innumerabilis populus ob certaminis & passionis victoriam coronatus, triumphantes illic virgines, quæ concupiscentiam carnis & corporis continentiæ robore subegerunt, remunerati misericordes, qui alimentis & largitionibus pauperum justitiæ opera fecerunt, qui dominica præcepta servantes, ad cælestes thesauros terrena patrimonia transtulerunt. Ad hos, fratres dilectissimi, avida cupiditate properemus, ut cum his cito esse, ut cito ad Christum venire contingat, optemus. Hanc cogitationem nostram Deus videat, hoc propositum mentis & fidei Dominus Christus aspiciat, daturus eis gloriæ suæ ampliora præmia, quorum circa se fuerint desideria majora.

LIBER

DE OPERE ET ELEEMOSYNIS.

Multa & magna sunt, fratres carissimi, beneficia divina quibus in salutem nostram Dei patris & Christi larga & copiosa clementia & operata sit, & semper operetur, quod conservandis ac vivificandis nobis pater filium misit, ut reparare nos posset, quodque filius missus esse, & hominis filius fieri voluit, ut nos Dei filios faceret. Humiliavit se, ut populum qui prius jacebat, erigeret. Vulneratus est, ut vulnera nostra curaret. Servivit, ut ad libertatem servientes extraheret. Mori sustinuit, ut immortalitatem mortalibus exhiberet. Multa hæc sunt & magna divinæ misericordiæ munera. Sed adhuc qualis providentia illa, & quanta clementia est, quod nobis salutari ratione prospicitur, ut homini qui redemptus est,

est, reservando plenius consulatur. Nam cum Dominus adveniens sanasset illa, quæ Adam portaverat vulnera, & venena serpentis antiqua curasset, legem dedit sano, & præcepit ne ultra jam peccaret, ne quid peccanti pravius eveniret. Coartati eramus, & in angustum innocentiæ præscriptione conclusi. Nec haberet quid fragilitatis humanæ infirmitas atque imbecillitas faceret, nisi iterum pietas divina subveniens, justitiæ & misericordiæ operibus ostensis, viam quamdam tuendæ salutis aperiret, ut sordes postmodum, quascumque contrahimus, eleemosynis abluamus. Loquitur in scripturis divinis Spiritus sanctus, & dicit: *Eleemosynis & fide delicta purgantur.* Non utique illa delicta quæ fuerant ante contracta. Nam illa Christi sanguine & sanctificatione purgantur. Item denuo dicit: *Sicut aqua exstinguit ignem, sic eleemosyna exstinguit peccatum.* Hic quoque ostenditur & probatur, quia sicut lavacro aquæ salutaris gehennæ ignis exstinguitur, ita & eleemosynis atque operationibus justis delictorum flamma sopitur. Et quia semel in baptismo remissa peccatorum datur, assidua & jugis operatio, baptismi instar imitata, Dei rursus indulgentiam largitur. Hoc & in evangelio Dominus docet. Nam cum denotarentur discipuli ejus quod ederent, nec prius manus abluissent, respondit & dixit: *Qui fecit quod intus est, fecit & quod foris est. Verum date eleemosynam, & ecce vobis munda omnia.* Docens scilicet, & ostendens, non manus lavandas esse, sed pectus, & sordes intrinsecus potius quam extrinsecus detrahendas, verum qui purgaverit quod est intus, eum quoque id quod foris est, repurgasse, & emundata mente, cute quoque & corpore mundum esse cœpisse. Porro autem monens & ostendens unde mundi & purgati esse possimus, addidit eleemosynas esse faciendas. Misericors docet & monet, misericordiam fieri; & quia servare quærit, quos magno pretio redemit,

mit, post baptismi gratiam sordidatos docet denuo posse purgari. Agnoscamus itaque, fratres carissimi, divinæ indulgentiæ munus salubre, & emundandis purgandisque peccatis nostris, qui sine aliquo conscientiæ vulnere esse non possumus, medelis spiritalibus vulnera nostra curemus. Nec quisquam sic sibi de puro atque immaculato pectore blandiatur, ut innocentia sua fretus, medicinam non putet adhibendam esse vulneribus, cum scriptum sit: *Quis gloriabitur castum se habere cor, aut quis gloriabitur mundum se esse a peccatis?* Et iterum in epistola sua Joannes ponat & dicat: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus, & veritas in nobis non est.* Si autem nemo esse sine peccato potest, & quisquis inculpatum se esse dixerit, aut superbus, aut stultus est; quam necessaria, quam benigna est divina clementia, quæ cum sciat non deesse sanatis quædam postmodum vulnera, dedit curandis denuo sanandisque vulneribus remedia salutaria. Numquam denique, fratres dilectissimi, admonitio divina cessavit, & tacuit, quo minus in scripturis sanctis tam veteribus, quam novis, semper & ubique ad misericordiæ opera Dei populus provocaretur: & canente atque exhortante Spiritu sancto quisquis ad spem regni cælestis instruitur, facere eleemosynas jubetur. Mandat & præcipit Esaiæ Deus: *Exclama*, inquit, *in fortitudine, & noli parcere. Sicut turba exalta vocem tuam, & annuntia plebi meæ peccata ipsorum, & domui Jacob facinora eorum.* Et cum peccata eis sua exprobrari præcepisset, cumque eorum facinora pleno indignationis impetu protulisset, dixissetque eos, nec si orationibus & precibus & jejuniis uterentur, satisfacere pro delictis posse, nec si in cilicio & cinere volverentur, iram Dei posse lenire, in novissima tamen parte demonstrans solis eleemosynis Deum posse placari, addidit dicens: *Frange esurienti panem tuum, & egenos sine tecto induc in domum*

tuam.

tuam. Si videris nudum, vesti eum, & domesticos seminis tui non despicies. Tunc erumpet temporaneum lumen tuum, & vestimenta tua cito orientur, & præibit ante te justitia, & claritas Dei circumdabit te. Tunc exclamabis, & Deus exaudiet te. Dum adhuc loqueris, dicet: Ecce adsum. Remedia propitiando Deo ipsius Dei verbis data sunt, quid deberent facere peccantes, magisteria divina docuerunt, operationibus justis Deo satisfieri, misericordiæ meritis peccata purgari. Et apud Salomonem legimus: *Conclude eleemosynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo.* Et iterum: *Qui obturat aures ne audiat imbecillum, & ipse invocabit Deum, & non erit qui exaudiat eum.* Neque enim promereri misericordiam Domini poterit, qui misericors ipse non fuerit, aut impetrabit de divina pietate aliquid in precibus, qui ad precem pauperis non fuerit humanus. Quod item in psalmis Spiritus sanctus declarat, & probat, dicens: *Beatus qui intelligit super egenum & pauperem, in die mala liberabit eum Dominus.* Quorum præceptorum memor Daniel, cum rex Nebuchodonosor adverso somnio territus æstuaret, pro avertendis malis ad divinam opem impetrandam remedium dedit, dicens: *Propterea, rex concilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & injustitias tuas miserationibus pauperum, & erit Deus parcens peccatis tuis.* Cui rex non obtemperans, adversa quæ viderat, & infesta perpessus est: quæ evadere & vitare potuisset, si peccata sua eleemosynis redemisset. Raphael quoque angelus paria testatur, & ut eleemosyna libenter ac largiter fiat, hortatur, dicens: *Bona est oratio cum jejunio & eleemosyna, quia eleemosyna a morte liberat, & ipsa purgat peccata.* Ostendit orationes nostras ac jejunia minus posse, nisi eleemosynis adjuventur, deprecationes solas parum ad impetrandum valere, nisi factorum & operum accessione satientur. Revelat angelus & manifestat, & firmat eleemosynis petitiones

noſtras efficaces fieri, eleemoſynis vitam de periculis redimi, eleemoſynis animas a morte liberari. Nec ſic, fratres cariſſimi, iſta proferimus, ut non quod Raphael angelus dixit, veritatis teſtimonio comprobemus. In actibus apoſtolorum facti fides poſita eſt, & quod eleemoſynis, non tantum a ſecunda, ſed a prima morte animæ liberentur, geſtæ & impletæ rei probatione compertum eſt. Tabitha operationibus juſtis & eleemoſynis præſtandis plurimum dedita, cum nfirmata eſſet & mortua, ad cadaver exanime Petrus ccitus eſt: qui cum impigre pro apoſtolica humanitate eniſſet, circumſteterunt eum viduæ flentes & rogan- es, pallia, & tunicas, & omnia illa, quæ prius ſumpſe- at indumenta monſtrantes, nec pro defuncta ſuis ocibus; ſed ipſius operibus deprecantes. Senſit Pe- rus impetrari poſſe, quod ſic petebatur, nec defu- urum Chriſti auxilium viduis deprecantibus, quan- o eſſet in viduis ipſe veſtitus. Cum itaque genibus ixus oraſſet, viduarum ac pauperum idoneus advo- atus legatas ſibi preces ad Dominum pertuliſſet, onverſus ad corpus, quod in tabula jam lotum ja- ebat: *Tabitha*, inquit, *exſurge in nomine Jeſu Chriſti.* Vec defuit Petro, quo minus ſtatim ferret auxilium, ui in evangelio dari dixerat, quidquid fuiſſet ejus omine poſtulatum. Mors itaque ſuſpenditur, & iritus redditur, & mirantibus ac ſtupentibus cunctis, d hanc mundi denuo lucem redivivum corpus ani- atur. Tantum potuerunt miſericordiæ merita, tan- m opera juſta valuerunt. Quæ laborantibus viduis rgita fuerat ſubſidia vivendi, meruit ad vitam vidua- m petitione revocari. Itaque in evangelio Domi- us, doctor vitæ noſtræ & magiſter ſalutis æternæ, ivificans credentium populum, & vivificatis conſu- ns in æternum, inter ſua mandata divina & præcep- cæleſtia nihil crebrius mandat & præcipit, quam inſiſtamus eleemoſynis dandis, nec terrenis poſſeſ-

ſioni-

sionibus incumbemus, sed cælestes thesauros potius recondamus. *Vendite*, inquit, *res vestras*, *& date eleemosynam.* Et iterum: *Nolite vobis condere thesauros super terram, ubi tinea & comestura exterminat, & ubi fures effodiunt, & furantur. Thesaurizate autem vobis thesauros in cælo, ubi neque tinea neque comestura exterminat, & ubi fures non effodiunt, nec furantur. Ubi enim fuerit thesaurus tuus, ibi erit & cor tuum.* Et cum observata lege perfectum & consummatum vellet ostendere: *Si vis*, inquit, *perfectus esse, vade & vende omnia tua, & da egenis, & habebis thesaurum in cælo, & veni, sequere me.* Item alio loco negotiatorem cælestis gratiæ, & comparatorem salutis æternæ, distractis omnibus rebus suis, pretiosam margaritam, hoc est, vitam æternam Christi cruore pretiosam, de quantitate patrimonii sui dicit debere mercari. *Simile est*, inquit, *regnum cælorum homini negotiatori quærenti bonas margaritas. Ubi autem invenit pretiosam margaritam, abiit, & vendidit omnia quæ habuit, & emit illam.* Eos denique & Abrahæ filios dicit, quos in juvandis alendisque pauperibus operarios cernit. Nam cum Zachæus dixisset: *Ecce dimidium ex substantia mea do egenis, & si cui quid fraudavi, quadruplum reddo;* respondit Jesus, & dixit: *Quia salus hodie huic domui facta est, quoniam & hic filius est Abrahæ.* Nam si Abraham credidit Deo, & deputatum est ei ad justitiam, utique qui secundum præceptum Dei eleemosynas facit, Deo credit, & qui habet fidei veritatem, servat Dei timorem; qui autem Dei timorem servat, in miserationibus pauperum Deum cogitat. Operatur enim ideo quia credit, quia scit vera esse, quæ prædicta sunt verbis Dei, nec scripturam sanctam posse mentiri, arbores infructuosas, id est, steriles homines, excidi & in ignem mitti, misericordes autem ad regnum vocari. Qui & alio in loco operarios, & fructuosos fideles appellat, infructuosis vero & sterilibus fidem

dero-

derogat, dicens: *Si in injusto mammona fideles non fuistis, quod est verum, quis credet vobis? Et si in alieno fideles non fuistis, quod est vestrum, quis dabit vobis?* Si vereris & metuis, ne si operari plurimum cœperis, patrimonio tuo larga operatione finito ad penuriam forte redigaris: esto in hac parte intrepidus, esto securus; finiri non potest, unde in usus Christi impenditur, unde opus cæleste celebratur. Nec hoc tibi de meo spondeo, sed de sanctarum scripturarum fide, & divinæ pollicitationis auctoritate promitto. Loquitur per Salomonem Spiritus sanctus, & dicit: *Qui dat pauperibus, numquam egebit, qui autem avertit oculum suum, in magna penuria erit;* ostendens misericordes atque operantes egere non posse, magis parcos & steriles ad inopiam postmodum devenire. Item beatus apostolus Paulus dominicæ inspirationis gratia plenus: *Qui administrat*, inquit, *semen seminanti, & panem ad edendum præstabit, & multiplicabit seminationem vestram, & augebit incrementa frugum justitiæ vestræ, ut in omnibus locupletemini.* Et iterum: *Administratio hujus officii non tantum supplebit ea quæ sanctis desunt, sed & abundabit per multam gratiarum actionem in Deum.* Quoniam dum gratiarum actio ad Deum pro eleemosynis atque operationibus nostris pauperum oratione dirigitur, census operantis Dei retributione cumulatur. Et Dominus in evangelio jam tunc ejusmodi hominum corda considerans, & perfidis atque incredulis præscia voce denuntians, contestatur & dicit: *Nolite cogitare dicentes: Quid edemus, aut quid bibemus, aut quid vestiemur? Hæc enim nationes quærunt. Scit autem pater vester quia omnium horum indigetis. Quærite primum regnum Dei & justitiam ejus, & omnia ista apponentur vobis.* Eis omnia apponi dicit & tradi, qui regnum & justitiam Dei quærunt. Eos enim Dominus, cum judicii dies venerit, ad percipiendum regnum dicit admitti, qui fuerint in ecclesia ejus ope-

rati. Metuis ne patrimonium tuum forte deficiat, si operari ex eo largiter cœpetis; & nescis, miser, quia dum timens ne res familiaris deficiat, vita ipsa & salus deficit, & dum ne quid de rebus tuis minuatur, attendis; non respicis quod ipse minuaris, amator magis mammonæ quam animæ tuæ; ut dum times, ne pro te patrimonium tuum perdas, ipse pro patrimonio tuo pereas. Et ideo bene apostolus clamat & dicit: *Nihil intulimus in hunc mundum, verum nec auferre quid possumus. Habentes itaque exhibitionem & tegumentum, his contenti simus. Qui autem volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in muscipulam, & desideria multa & nocentia, quæ mergunt hominem in perditionem & in interitum. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes naufragaverunt a fide, & inseruerunt se doloribus multis.* Metuis ne patrimonium tuum forte deficiat, si operari ex eo largiter cœperis? Quando enim factum est ut justo possent deesse subsidia vitæ, cum scriptum sit: *Non occidet fame Dominus animam justam.* Helias in solitudine corvis ministrantibus pascitur, & Danieli in lacu ad leonum prædam jussu regis incluso, prandium divinitus apparatur, & tu metuis ne operanti tibi, & Dominum promerenti desit alimentum, quando ipse in evangelio ad exprobrationem eorum, quibus mens dubia est, & fides parva, contestetur & dicat: *Aspicite volatilia cæli, quoniam non seminant, neque metunt, neque colligunt in horrea, & pater vester cælestis alit illa. Nonne vos pluris illis estis?* Volucres Deus pascit, & passeribus alimenta diurna præstantur; & quibus nullus divinæ rei sensus est, eis nec potus nec cibus deest. Tu christiano, tu Dei servo, tu operibus bonis dedito, tu domino suo caro aliquid existimas defuturum? Nisi si putas quia qui Christum pascit, a Christo ipse non pascitur, aut eis terrena deerunt, quibus cælestia & divina tribuuntur. Unde hæc incredula cogitatio,

unde

unde impia & sacrilega ista meditatio? Quid facit in domo fidei perfidum pectus? Quid qui Christo omnino non credit, appellatur & dicitur christianus? Pharisæi tibi magis congruit nomen. Nam cum Dominus in evangelio de eleemosynis disputaret, & ut nobis amicos de terrestribus lucris provida operatione faceremus, qui nos postmodum in tabernacula æterna susciperent, fideliter ac salubriter præmoneret; addidit post hæc scriptura dicens: *Audiebant autem hæc omnia Pharisæi, qui erant cupidissimi, & irridebant eum.* Quales nunc quosdam in ecclesia videmus, quorum præclusæ aures & corda cæcata, nullum de spiritalibus ac salutaribus monitis lumen admittunt; de quibus mirari non oportet, quod contemnant in tractatibus servum, quando a talibus ipsum Dominum videamus esse contemtum. Quid tibi in istis ineptis & stultis cogitationibus plaudis, quasi metu & sollicitudine futurorum ab operibus retarderis? Quid umbras & præstigias quasdam vanæ excusationis obtendis? Confitere immo quæ vera sunt; quia scientes non potes fallere, secreta & abdita mentis exprome. Obsederunt animum tuum sterilitatis tenebræ, & recedente inde lumine veritatis, carnale pectus alta & profunda avaritiæ caligo cæcavit. Pecuniæ tuæ captivus & servus es, catenis cupiditatis & vinculis alligatus es, & quem jam solverat Christus, denuo vinctus es. Servas pecuniam, quæ te servata non servat. Patrimonium cumulas, quod te pondere suo onerat; nec meministi, quid Deus responderit diviti, exuberantium fructuum copiam stulta exsultatione jactanti: *Stulte*, inquit, *hac nocte expostulatur anima tua a te. Quæ ergo parasti, cujus erunt?* Quid divitiis tuis solus incubas? quid in pœnam tuam patrimonii tui pondus exaggeras, ut quo locupletior sæculo fueris, pauperior Deo fias? Redditus tuos divide cum Domino Deo tuo, fructus tuos partire cum

Christo, fac tibi possessionum terrestrium Christum participem, ut & ille te sibi faciat regnorum cælestium coheredem. Erras & falleris, quisquis te in sæculo divitem credis. Audi in apocalypsi Domini tui vocem, ejusmodi homines justis objurgationibus increpantem. *Dicis*, inquit, *dives sum, & ditatus sum, & nullius rei egeo; & nescis quoniam tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. Suadeo tibi emere a me aurum ignitum de igni, ut sis dives, & vestem albam, ut vestiaris, & non appareat in te fœditas nuditatis tuæ, & collyrio inunge oculos tuos ut videas.* Qui ergo locuples & dives es, eme tibi a Christo aurum ignitum, ut sordibus tuis tamquam igne decoctis, esse aurum mundum possis, si eleemosynis & justa operatione purgeris. Eme tibi albam vestem, ut qui secundum Adam nudus fueras, & horrebas ante deformis, indumento Christi candido vestiaris. Et quæ matrona in ecclesia Christi locuples & dives es, inunge oculos tuos, non stibio diaboli, sed collyrio Christi; ut pervenire ad videndum Deum possis, dum Deum & operibus & moribus promereris. Ceterum quæ talis es, nec operari in ecclesia potes. Egentem enim & pauperem non vident oculi tui, superfusi nigroris tenebris, & nocte contecti. Locuples & dives es, & dominicum celebrare te credis, quæ corban omnino non respicis, quæ in dominicum sine sacrificio venis, quæ partem de sacrificio, quod pauper obtulit, sumis? Intuere in evangelio viduam præceptorum cælestium memorem, inter ipsas pressuras & angustias egestatis operantem, in gazophylacium duo, quæ sola sibi fuerant, minuta mittentem: quam cum animadverteret Dominus & videret: non de patrimonio, sed de animo opus ejus examinans, & considerans non quantum sed ex quanto dedisset; respondit & dixit: *Amen dico vobis, quoniam vidua ista plus omnibus misit in dona Dei. Omnes enim isti ex eo quod abundavit*

illis,

illis, miserunt in dona Dei. Hæc autem de inopia sua omnem, quemcumque habuit victum misit. Multum beata mulier & gloriosa, quæ etiam ante diem judicii meruit judicis voce laudari. Pudeat divites sterilitatis atque infidelitatis suæ. Vidua, & vidua inops, rebus dives in opere invenitur. Cumque universa quæ dantur, pupillis & viduis conferantur, dat illa quam oportebat accipere; ut sciamus quæ pœna sterilem divitem maneat, quando hoc ipso documento operari etiam pauperes debeant. Atque ut intelligamus hæc opera Deo dari, & eum quisquis hæc faciat, Dominum promereri, Christus illud Dei dona appellat, & in dona Dei viduam duos quadrantes misisse significat, ut magis ac magis possit esse manifestum, quia qui miseretur pauperis, Deum fenerat. Sed nec illa res, fratres carissimi, a bonis operibus & justis refrenet, & revocet christianum, quod excusari se posse aliquis existimet beneficio filiorum, quando in impensis spiritalibus Christum cogitare, qui accipere se professus est, debeamus, nec conservos liberis nostris, sed Dominum præferamus, ipso instruente & monente: *Qui diligit*, inquit, *patrem aut matrem super me, non est me dignus; & qui diligit filium aut filiam super me, non est me dignus.* Item in Deuteronomio, ad corroborationem fidei & dilectionem Dei, paria conscripta sunt. *Qui dicunt*, inquit, *patri aut matri, non novi te, & filios suos non agnoverunt, hi custodierunt præcepta tua, & testamentum tuum servaverunt.* Nam si Deum toto corde diligimus, nec parentes nec filios Deo præferre debemus. Quod & Joannes in epistola sua ponit, caritatem Dei apud eos non esse, quos videamus operari in pauperes nolle. *Qui habuerit*, inquit, *substantiam mundi, & viderit fratrem suum desiderantem, & clauserit viscera sua, quomodo caritas Dei manet in illo?* Si enim Deus eleemosynis pauperum feneratur, & cum datur minimis, Christo datur,

tur; non est quod quis terrena cælestibus præferat, nec divitiis humana præponat. Sic vidua illa in tertio regnorum libro, cum in siccitate & fame, consumptis omnibus. de modico farre & oleo quod superfuerat, fecisset subcinericium panem, quo absumpto moritura cum liberis esset: supervenit Helias, & petiit sibi prius ad edendum dari, tunc quod superfuisset, inde illam cum filiis suis vesci. Nec obtemperare illa dubitavit, aut Heliæ filios mater in fame & egestate præposuit. Fit immo in conspectu Dei, quod Deo placeat; prompte ac libenter quod petebatur, offertur; nec de abundantia portio, sed de modico totum datur, & esurientibus liberis alter prius pascitur, neque in penuria & fame cibus, ante quam misericordia cogitatur; ut dum in opere salutari carnaliter vita contemnitur, spiritaliter anima servetur. Helias itaque typum Christi gerens, & quod ille pro misericordia vicem singulis reddat, ostendens, respondit & dixit: *Hæc dicit Dominus: Fidelia farris non deficiet, & capsaces olei non minuetur usque in diem, quo dabit Dominus imbrem super terram.* Secundum divinæ pollicitationis fidem multiplicata sunt viduæ & cumulata, quæ præstitit, & operibus justis ac misericordiæ meritis augmenta & incrementa sumentibus, farris & olei vasa completa sunt. Nec filiis abstulit mater quod Heliæ dedit, sed magis contulit filiis, quod benigne & pie fecit. Et illa nondum Christum sciebat, nondum præcepta ejus audierat, non cruce & passione ejus redempta, cibum & potum pro sanguine rependebat: ut ex hoc appareat quantum in ecclesia peccet, qui se & filios Christo anteponens, divitias suas servat, nec patrimonium copiosum cum indigentium paupertate communicat. Sed enim multi sunt in domo liberi, & retardat te numerositas filiorum, quo minus largiter bonis operibus insistas. Atqui hoc ipso operari amplius debes, quo multorum pig-

norum

norum pater es. Plures sunt pro quibus Dominum depreceris, multorum delicta redimenda sunt, multorum purgandæ conscientiæ, multorum animæ liberandæ. Ut in hac vita sæculari alendis sustinendisque pignoribus quo major est numerus, hoc major & sumptus est: ita & in vita spiritali atque cælesti, quo amplior fuerit pignorum copia, esse & operum debet major impensa. Sic & Job sacrificia numerosa pro liberis offerebat: quantusque erat in domo pignorum numerus, tantus dabatur Deo & numerus hostiarum. Et quoniam quotidie deesse non potest, quod peccetur in conspectu Dei, sacrificia quotidiana non deerant, quibus possent peccata tergeri. Probat scriptura divina dicens: *Job homo verus & justus habuit filios septem, & filias tres, & emundabat illos offerens pro eis hostias Deo secundum numerum illorum, & pro peccatis eorum vitulum unum.* Si ergo vere filios tuos diligis, si eis exhibes plenam & paternam dulcedinem caritatis; operari magis debes, ut filios tuos Deo justa operatione commendes. Nec eum liberis tuis cogites patrem, qui & temporarius & infirmus est, sed illum pares, qui æternus & firmus filiorum spiritalium pater est. Illi assigna facultates tuas, quas heredibus servas. Ille sit liberis tuis tutor, ille curator, ille contra omnes injurias seculares divina majestate protector. Patrimonium Deo creditum nec respublica eripit, nec fiscus invadit, nec calumnia aliqua forensis evertit. In tuto hereditas ponitur, quæ Deo custode servatur. Hoc est caris pignoribus in posterum providere, hoc est futuris heredibus paterna pietate consulere, secundum fidem scripturæ sanctæ dicentis: *Junior fui, & senui, & non vidi justum derelictum, neque semen ejus egens pane. Tota die miseretur & fenerat, & semen ejus in benedictione est.* Et iterum: *Qui conversatur sine vituperatione in justitia, beatos post se filios relinquet.* Prævaricator itaque & proditor pater es, nisi filiis tuis

 fideli-

fideliter consulas, nisi conservandis eis religiosa & vera pietate prospicias. Qui studes terreno magis quam cælesti patrimonio, filios tuos diabolo magis commendare quam Christo: bis delinquis, & geminum ac duplex crimen admittis; & quod non præparas filiis tuis Dei patris auxilium, & quod doces filios patrimonium plus amare quam Christum. Esto potius liberis tuis pater talis, qualis Tobias exstitit. Da utilia & salutaria præcepta pignoribus, qualia ille filio dedit: manda filiis tuis, quod & ille filio mandavit, dicens: *Et nunc, fili, mando tibi, servi Deo in veritate, & fac coram illo quod illi placet, & filiis tuis manda ut faciant justitiam & eleemosynas, & sint memores Dei, & benedicant nomen ejus omni tempore:* Et iterum: *Omnibus diebus vitæ tuæ, fili dilectissime, Deum in mente habe, & noli præterire præcepta ejus. Justitiam fac omnibus diebus vitæ tuæ, & noli ambulare viam iniquitatis; quoniam agente te ex veritate, erit respectus operum tuorum. Ex substantia tua fac eleemosynam, & noli avertere faciem tuam ab ullo paupere. Ita fiet ut nec a te avertatur facies Dei. Prout habueris, fili, sic fac. Si tibi fuerit copiosa substantia, plus ex illa fac eleemosynam. Si exiguum habueris, ex hoc ipso exiguo communica. Et ne timueris cum facis eleemosynam. Præmium enim bonum reponis tibi in diem necessitatis, quia eleemosyna a morte liberat, & non patitur ire in gehennam. Munus bonum est eleemosyna omnibus, qui faciunt eam coram summo Deo.* Quale munus est, fratres carissimi, cujus editio Deo spectante celebratur? Si in gentilium munere grande & gloriosum videtur, proconsules vel imperatores habere præsentes, & apparatus ac sumptus apud munerarios major est, ut possint placere majoribus; quanto illustrior muneris & major est gloria, Deum & Christum spectatores habere? Quanto istic & apparatus uberior, & sumptus largior exhibendus est, ubi ad spectaculum conveniunt cælorum virtutes, conve-

niunt

niunt angeli omnes, ubi munerario non quadriga vel consulatus petitur, sed vita æterna præstatur, nec captatur inanis & temporarius favor vulgi, sed perpetuum præmium regni cælestis accipitur? Atque ut pigros & steriles, & cupiditate nummaria nihil circa fructum salutis operantes magis pudeat, ut plus conscientiam sordidam dedecoris ac turpitudinis suæ rubor cædat, ponat unusquisque ante oculos suos diabolum cum servis suis, id est, cum populo perditionis ac mortis, in medium prosilire, plebem Christi, præsente & judicante ipso, comparationis examine provocare dicentem: Ego pro istis quos mecum vides, nec alapas accepi, nec flagella sustinui, nec crucem pertuli, nec sanguinem fudi, nec familiam meam pretio passionis & cruoris redemi; sed nec regnum illi, cælestem promitto, nec ad paradisum restituta immortalitate denuo revoco; & munera mihi quam pretiosa quam grandia, quam nimio & longo labore quæsita sumptuosissimis apparatibus comparant, rebus suis vel obligatis in muneris comparatione, vel venditis: ac nisi editio honesta successerit, conviciis ac sibilis eiiciuntur, & furore populari, nonnumquam pæne lapidantur? Tuos tales munerarios, Christe, demonstra, illos divites, illos copiosis opibus affluentes, an in ecclesia præsidente & spectante te ejusmodi munus edant, oppignoratis vel distractis rebus suis, immo ad cælestes thesauros mutata in melius possessione translatis. In istis muneribus meis caducis atque terrenis nemo pascitur, nemo vestitur, nemo cibi alicujus aut potus solatio sustinetur. Cuncta inter furorem edentis & spectantis errorem prodiga & stulta voluptatum frustrantium vanitate depereunt. Illic in pauperibus tuis tu vestiris & pasceris, tu æternam vitam operantibus polliceris; & vix tui meis pereuntibus adæquantur, qui a te divinis mercedibus & præmiis cælestibus honorantur. Quid ad hæc re-

spondemus, fratres carissimi? Sacrilega sterilitate, & quadam tenebrarum nocte coopertas divitum mentes, qua ratione defendimus, qua excusatione purgamus, qui diaboli servis minores sumus, ut Christo pro pretio passionis & sanguinis, vicem nec in modicis rependamus? Præcepta ille nobis dedit, quid facere servos suos oporteret, instruxit, operantibus præmium pollicitus, & supplicium sterilibus comminatus, sententiam suam protulit, quid judicaturus sit, ante prædixit. Quæ potest excusatio esse cessanti, quæ defensio sterili, nisi quod non faciente servo quod præcipitur, Dominus faciet quod minatur; qui & dicit: *Cum venerit filius hominis in claritate sua, & omnes angeli cum eo, tunc sedebit in throno claritatis suæ, & colligentur ante eum omnes gentes, & segregabit eos ab invicem, quemadmodum pastor segregat oves ab hædis, & statuet oves ad dexteram suam, hædos autem ad sinistram. Tunc dicet rex iis qui ad dexteram suam erunt: Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Esurivi enim, & dedistis mihi manducare; Sitivi, & potastis me; hospes fui, & adduxistis me; nudus, & vestistis me; infirmatus sum, & visitastis me; in carcere fui, & venistis ad me. Tunc respondebunt ei justi dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem & pavimus, sitientem & potavimus? Quando te vidimus hospitem, & adduximus, nudum, & vestivimus, quando autem te vidimus infirmari & in carcere, & venimus ad te? Tunc respondens rex dicet eis: Amen dico vobis, quamdiu fecistis uni horum ex fratribus meis minimis, mihi fecistis. Tunc dicet & illis, qui ad sinistram ejus erunt: Discedite a me maledicti in ignem æternum, quem paravit pater meus diabolo & angelis ejus. Esurivi enim, & non dedistis mihi manducare; sitivi, & non potastis me; hospes fui, & non adduxistis me; nudus, & non vestistis me; infirmus & in carcere, & non visitastis me. Tunc respondebunt & ipsi dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, aut sitientem,*

aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & *non ministravimus tibi? Et respondebis illis: Amen dico vobis quamdiu non fecistis uni ex minimis his, neque mihi fecistis. Et abibunt isti in ambustionem æternam, justi autem in vitam æternam.* Quid potuit nobis majus Christus edicere? Quomodo magis potuit justitiæ ac misericordiæ nostræ opera provocare, quam quod præstari dixit sibi, quidquid egenti præstatur & pauperi; & se dixit offendi, nisi egenti præstetur & pauperi; ut qui respectu fratris in ecclesia non movetur, vel Christi contemplatione moveatur, & qui non cogitat in labore atque in egestate conservum, vel Dominum cogitet in ipso illo, quem despicit, constitutum. Et iccirco, fratres carissimi, quibus metus in Deum pronus est, & spreto calcatoque jam mundo, ad superna & divina animus erectus est, fide plena, mente devota, operatione continua promerendo Domino obsequium præbeamus. Demus Christo vestimenta terrena, indumenta cælestia recepturi. Demus cibum & potum sæcularem, cum Abraham & Isaac & Jacob ad convivium cæleste venturi. Ne parum metamus, plurimum seminemus. Securitati ac saluti æternæ, dum tempus est, consulamus, Paulo apostolo admonente & dicente: *Ergo dum tempus habemus, operemur quod bonum est ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei: Bonum autem facientes non deficiamus. Tempore enim suo metemus.* Cogitemus, fratres dilectissimi, quid sub apostolis fecerit credentium populus, quando inter ipsa primordia majoribus virtutibus mens vigebat, quando credentium fides novo adhuc fidei calore fervebat. Domicilia tunc & prædia venundabant, & dispensandam pauperibus quantitatem libenter ac largiter apostolis offerebant, terreno patrimonio vendito atque distracto fundos illuc transferentes, ubi fructus caperent possessionis æternæ, illic comparantes domos, ubi inciperent semper habitare. Talis

tunc

tunc fuit in operationibus cumulus, qualis in dilectione consensus, sicut legimus in actis apostolorum: *Turba autem eorum qui crediderant, anima ac mente una agebant; nec fuit inter illos discrimen ullum, nec quidquam suum judicabant ex bonis quæ eis erant, sed fuerunt illis omnia communia.* Hoc est nativitate spiritali vere Dei filios fieri. Hoc est lege cælesti æquitatem Dei patris imitari. Quodcumque enim Dei est, in nostra usurpatione commune est, nec quisquam a beneficiis ejus & muneribus arcetur, quo minus omne humanum genus bonitate ac largitate divina æqualiter perfruatur. Sic æqualiter dies illuminat, sol radiat, imber rigat, ventus aspirat; & dormientibus somnus unus est, & stellarum splendor ac lunæ communis est. Quo æqualitatis exemplo, qui possessor in terris reditus ac fructus suos cum fraternitate partitur, dum largitionibus gratuitis communis ac justus est, Dei patris imitator est. Quæ illa erit, fratres carissimi, operantium gloria, quam grandis & summa lætitia, cum populum suum Dominus cœperit recensere, & meritis atque operibus nostris præmia promissa contribuens, pro terrenis cælestia, pro temporalibus sempiterna, pro modicis magna præstare, offerre nos patri, cui nos sua sanctificatione restituit, æternitatem nobis immortalitatemque largiri, ad quam nos sanguinis sui vivificatione reparavit, reduces ad paradisum denuo facere, regna cælorum fide & veritate suæ pollicitationis aperire. Hæc hæreant firmiter sensibus nostris, hæc intelligantur plena fide, hæc corde toto diligantur, hæc indesinentium operum magnanimitate redimantur. Præclara & divina res, fratres carissimi, salutaris operatio, solatium grande credentium, securitatis nostræ salubre præsidium, munimentum spei, tutela fidei, medela peccati, res posita in potestate facientis, res & grandis, & facilis, sine periculo persecutionis, corona pacis, verum

Dei

Dei munus & maximum, infirmis necessarium, fortius gloriosum, quo christianus adjutus præfert gratiam spiritalem, promeretur Christum judicem, Deum omputat debitorem. Ad hanc operum salutarium palmam libenter ac prompte certemus, omnes in agone justitiæ Deo & Christo spectante curramus, & qui seculo & mundo majores esse jam cœpimus, cursum nostrum nulla sæculi & mundi cupiditate tardemus. Si expeditos, si celeres, si in hoc operis agone currentes dies nos vel redditionis, vel persecutionis invenerit, nusquam Dominus meritis nostris ad præmium deerit. In pace vincentibus coronam candidam pro operibus dabit, in persecutione purpuream pro passione geminabit.

LIBER

DE BONO PATIENTIÆ.

De patientia locuturus, fratres dilectissimi, & utilitates ejus & commoda prædicaturus, unde potius incipiam, quam quod nunc quoque ad audientiam, vestram patientiam video esse necessariam, ut nec hoc ipsum quod auditis & discitis, sine patientia facere possitis. Tunc enim demum sermo & ratio salutaris efficaciter discitur, si patienter quod dicitur, audiatur. Nec invenio, fratres dilectissimi, inter ceteras cælestis disciplinæ vias, quibus ad consequenda divinitus præmia spei ac fidei nostræ secta dirigitur; quid magis sit vel utilius ad vitam, vel majus ad gloriam, quam ut qui præceptis dominicis obsequio timoris ac devotionis innitimur, patientiam maxime tota observatione tueamur. Hanc se sectari philosophi quoque profitentur. Sed tam illic patientia falsa

est,

est, quam & falsa sapientia est. Unde enim vel sapiens esse, vel patiens possit, qui nec sapientiam, nec patientiam Dei novit, quando ipse de his, qui sibi sapere in mundo videntur, moneat & dicat: *Perdam sapientiam sapientium & prudentiam prudentium reprobabo.* Item beatus apostolus Paulus plenus spiritu sancto, & vocandis formandisque gentibus missus contestetur, & instruat dicens: *Videte ne quis vos deprædetur per philosophiam & inanem fallaciam, secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, & non secundum Christum, quia in ipso habitat omnis plenitudo divinitatis.* Et alio loco: *Nemo se,* inquit, *decipiat. Si quis se putat sapientem esse in vobis, mundo huic stultus fiat, ut fiat sapiens. Sapientia enim mundi hujus stultitia est apud Deum. Scriptum est enim: Reprehendam sapientes in astutia ipsorum.* Et iterum: *Cognovit Dominus cogitationes sapientium, quia sunt stultæ.* Quare si sapientia illic vera non est, esse non potest & vera patientia. Nam si sapiens ille est, qui est humilis & mitis, philosophos autem nec humiles videmus esse nec mites, sed sibi multum placentes, & hoc ipso quod sibi placeant, Deo displicentes: apparet illic veram non esse patientiam, ubi sit insolens affectatæ libertatis audacia, & exerti ac seminudi pectoris inverecunda jactantia. Nos autem, fratres dilectissimi, qui philosophi non verbis sed factis sumus, nec vestitu sapientiam, sed veritate præferimus, qui virtutum conscientiam magis quam jactantiam novimus, qui non loquimur magna, sed vivimus, quasi servi & cultores Dei, patientiam quam magisteriis cælestibus discimus, obsequiis spiritalibus præbeamus. Est enim nobis cum Deo virtus ista communis. Inde patientia incipit, inde claritas ejus & dignitas caput sumit. Origo & magnitudo patientiæ Deo auctore procedit. Diligenda res homini, quæ Deo cara est. Bonum quod amat, majestas divina commendat. Si domi-

dominus nobis & pater Deus est, sectemur patientiam domini pariter & patris: quia & servos oportet esse obsequentes, & filios non decet esse degeneres. Qualis vero in Deo & quanta patientia, quod in contumeliam suæ majestatis & honoris instituta ab hominibus prophana templa, & terrena figmenta, & sacra sacrilega patientissime sustinens, super bonos & malos æqualiter facit diem nasci, & lumen solis oboriri, & cum imbribus terras rigat, nemo a beneficiis ejus excluditur, quo minus justis similiter & injustis indiscretas pluvias largiatur. Videmus inseparabili æqualitate patientiæ nocentibus & innoxiis, religiosis & impiis, gratias agentibus & ingratis, Dei nutu tempora obsequi, elementa famulari, spirare ventos, fontes fluere, grandescere copias messium, fructus maturescere vinearum, exuberare pomis arbusta, nemora frondescere, prata florere. Et cum crebris immo continuis exacerbetur offensis Deus, indignationem suam temperat, & præstitutum semel retributionis diem patienter exspectat. Cumque habeat in potestate vindictam, mavult diu tenere patientiam, sustinens scilicet clementer & differens, ut, si fieri potest, multum malitia protracta aliquando mutetur, & homo in errorum & scelerum contagione volutatus, vel sero ad Deum convertatur, ipso monente & dicente: *Nolo mortem morientis, quantum ut revertatur & vivat.* Et iterum: *Revertimini ad me, dicit Dominus.* Et iterum: *Revertimini ad Dominum Deum vestrum, quoniam misericors & pius, & patiens, & multa miserationis, & qui sententiam flectat adversus malitias irrogatas.* Quod item beatus apostolus Paulus commemorans, & peccatorem ad pœnitentiam revocans, proponit & dicit: *An numquid opulentiam bonitatis ejus, & sustinentiam & patientiam contemnis, ignorans quoniam patientia & bonitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Tu autem secundum duritiam tuam & cor im-*

pœni-

pœnitens thesaurizas tibi iram in die iræ, & revelationis justi judicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera sua. Justum judicium Dei dicit esse, quia serum est, quia diu multumque differtur, ut homini ad vitam longa Dei patientia consulatur. Tunc repræsentatur pœna impio & peccatori, quando jam non potest pœnitentia prodesse peccati. Atque ut plenius intelligere possimus, fratres dilectissimi, quia patientia Dei res est, & quisquis lenis, & patiens, & mitis est, Dei patris imitator est, cum in evangelio suo Dominus præcepta in salutem daret, & divina monita depromens ad perfectum discipulos erudiret, posuit & dixit: *Audistis quia dictum est: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, & orate pro eis qui vos persequuntur, ut sitis filii patris vestri qui in cælis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super justos & injustos. Si enim dilexeritis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nonne sic & publicani faciunt? Et si salutaveritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? Nonne & ethnici idipsum faciunt? Estote itaque vos perfecti, sicut pater vester cælestis perfectus est.* Sic perfectos dixit fieri Dei filios, sic consummari ostendit & docuit cælesti nativitate reparatos, si patientia Dei patris maneat in nobis, si similitudo divina, quam peccato Adam perdiderat, manifestetur & luceat in actibus nostris. Quæ gloria est similem Deo fieri, qualis & quanta felicitas, habere in virtutibus, quod divinis laudibus possit æquari. Nec hoc, fratres dilectissimi, Jesus Christus Deus & Dominus noster tantum verbis docuit, sed implevit & factis. Et quia ad hoc descendisse se dixerat, ut voluntatem patris faceret, inter cetera mirabilia virtutum suarum, quibus indicia divinæ majestatis expressit, paternam quoque patientiam tolerantiæ tenore servavit. Omnes denique actus ejus ab ipso statim adventu patientia comite signan-

gnantur, quod primum de illa sublimitate cælesti ad terrena descendens, non aspernatur Dei filius carnem hominis induere, & cum peccator ipse non esset, aliena peccata portare. Immortalitate interim posita, fieri se & mortalem patitur, ut innocens pro nocentium salute perimatur. Dominus baptizatur a servo; & remissam peccatorum daturus, ipse non dedignatur lavacro regenerationis corpus abluere. Diebus quadraginta jejunat, per quem ceteri saginantur. Esurit, & famem sentit, ut qui in fame sermonis & gratiæ fuerant, cælesti pane saturentur. Cum diabolo tentante congreditur, & inimicum tantum vicisse contentus, nihil ultra verba conatur. Discipulis non ut servis dominica potestate præfuit, sed benignus & mitis fraterna eos caritate dilexit. Dignatus est etiam pedes apostolorum lavare, ut dum circa servos talis est dominus, exemplo suo doceret, qualis circa compares & æquales debeat esse conservus. Nec mirandum quod circa compares obaudientes talis exstiterit, qui Judam potuit usque ad extremum longa patientia sustinere, cibum cum inimico capere, hostem domesticum scire, nec palam ostendere, traditoris osculum non recusare. In Judæis vero tolerandis æquanimitas quanta, & quanta patientia, incredulos ad fidem suadendo flectere, obsequio ingratos fovere, contradicentibus respondere leniter, superbos sustinere clementer, humiliter persequentibus cedere, prophetarum interfectores, & adversum Deum semper rebelles usque ad crucis & passionis horam velle colligere. Sub ipsa autem passione & cruce, priusquam ad crudelitatem necis, & effusionem sanguinis veniretur, quæ conviciorum probra patienter audita, quæ contumeliarum tolerata ludibria, ut insultantium sputamina exciperet, qui sputo suo cæci oculos paulo ante formasset; & in cujus nomine a servis nunc ejus diabolus cum angelis suis flagellatur, flagella ipse patere-

tur; coronaretur spinis, qui martyres floribus coronat æternis; palmis in faciem verberaretur, qui palmas veras vincentibus tribuit; spoliaretur veste terrena, qui indumento immortalitatis ceteros vestit; cibaretur felle, qui cibum cælestem dedit; aceto potaretur, qui salutare poculum propinavit. Ille innocens, ille justus, immo innocentia ipsa & ipsa justitia, inter facinorosos deputatur, & testimoniis falsis veritas premitur, judicatur judicaturus, & Dei sermo ad victimam tacens ducitur. Et cum ad crucem Domini confundantur sidera, elementa turbentur, contremiscat terra, nox diem claudat, sol, ne judæorum facinus aspicere cogatur, & radios & oculos suos subtrahat: ille non loquitur, nec movetur, nec majestatem suam sub ipsa saltem passione profitetur. Usque ad finem perseveranter ac jugiter tolerantur omnia, ut consummetur in Christo plena & perfecta patientia. Et post ista omnia, adhuc interfectores suos, si conversi ad eum venerint, suscipit; & patientia salutari ad conservandum benignus & patiens, ecclesiam suam nemini claudit. Illos adversarios, illos blasphemos, illos nominis sui semper inimicos, si pœnitentiam delicti agant, si admissum facinus agnoscant, non solum ad indulgentiam criminis, sed & ad præmium regni cælestis admittit. Quid potest patientius, quid benignius dici? Vivificatur Christi sanguine, etiam qui fudit sanguinem Christi. Talis est Christi ac tanta patientia; quæ nisi talis ac tanta exsisteret, Paulum quoque apostolum ecclesia non haberet. Quod si & nos, fratres dilectissimi, in Christo sumus, si ipsum induimus, si ipse est salutis nostræ via, qui Christum vestigiis salutaribus sequimur, per Christi exempla gradiamur, sicut Joannes apostolus instruit dicens: *Qui dicit se in Christo manere, debet quomodo ille ambulavit, & ipse ambulare.* Item Petrus, super quem ecclesia Domini dignatione

funda-

fundata est, in epistola sua ponit & dicit: *Christus passus est pro nobis, relinquens vobis exemplum ut sequamini vestigia ejus, qui peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus, qui cum malediceretur, non remaledicebat, cum pateretur, non comminabatur, tradebat autem se judicanti se injuste.* Invenimus denique & patriarchas, & prophetas, & justos omnes, qui figuram Christi imagine præeunte portabant, nihil magis custodisse in laude virtutum suarum; quam quod patientiam forti & stabili æquanimitate tenuerunt. Sic Abel originem martyrii, & passionem justi hominis initians primus & dedicans, adversus fratrem fratricidam non resistit nec reluctatur, sed humilis & mitis patienter occiditur. Sic Abraham Deo credens, & radicem ac fundamentum fidei primus instituens, tentatus in filio, non dubitat neque cunctatur, sed præceptis Dei tota patientia devotionis obsequitur. Et Isaac ad hostiæ dominicæ similitudinem præfiguratus, quando a patre immolandus offertur, patiens invenitur. Et Jacob fugatus a fratre, de terra sua patienter excedit, & majore patientia postmodum supplex, adhuc magis impium & persecutorem muneribus pacificis ad concordiam redigit. Joseph venumdatus a fratribus & relegatus, non tantum patienter ignoscit, sed & gratuita frumenta venientibus largiter & clementer impertit. Moyses ab ingrato & perfido populo contemnitur frequenter, & pæne lapidatur, & tamen lenis & patiens pro eisdem Dominum deprecatur. In David vero, ex quo secundum carnem Christi nativitas oritur, quam magna & mira, & christiana patientia, habuisse in manu sæpe ut Saul regem persequentem se, & interficere concupiscentem posset occidere, & tamen subditum sibi & traditum maluisse servare, nec rependisse inimico vicem, sed occisum adhuc insuper & vindicasse. Tot denique prophetæ interfecti, tot martyres gloriosis mortibus honorati, qui omnes ad cælestes coronas

patientiæ laude venerunt. Neque enim potest accipi dolorum & passionum corona, nisi præcedat in dolore & passione patientia. Quam sit autem patientia utilis & necessaria, fratres dilectissimi, ut manifestius possit & plenius nosci, Dei sententia cogitetur, quam in origine statim mundi & generis humani, Adam præcepti immemor, & datæ legis transgressor accepit. Tunc sciemus quam patientes esse in isto sæculo debeamus, qui sic nascimur, ut pressuris istic & conflictationibus laboremus. *Quia audisti*, inquit, *vocem mulieris tuæ, manducasti ex illa arbore, de qua sola præceperam tibi ne manducares, maledicta terra erit in omnibus operibus tuis, in tristitia & gemitu edes ex ea omnibus diebus vitæ tuæ, spinas & tribulos ejiciet tibi, & edes pabulum agri, in sudore vultus tui edes panem tuum, donec revertaris in terram de qua sumptus es; quia terra es, & in terram ibis.* Hujus sententiæ vinculo colligati omnes & constricti sumus, donec expuncta morte de isto sæculo recedamus. In tristitia & gemitu simus necesse est omnibus diebus vitæ nostræ, edamus panem necesse est cum sudore & labore. Unde unusquisque nostrum cum nascitur, & hospitio mundi hujus excipitur; initium sumit a lacrimis, & quamvis adhuc omnium nescius & ignarus, nihil aliud novit in illa ipsa prima nativitate, quam flere. Providentia naturali lamentatur, vitæ mortalis anxietates & labores, & procellas mundi quas ingreditur, in exordio statim suo, ploratu & gemitu rudis anima testatur. Sudatur enim, quamdiu istic vivitur & laboratur. Nec sudantibus & laborantibus possunt alia magis, quam patientiæ subvenire solatia: quæ cum apta sint & necessaria in isto mundo universis, tum magis nobis, qui diabolo impugnante plus quatimur, qui in acie quotidie stantes, inveterati & exercitati hostis colluctationibus fatigamur, quibus, præter varias & assiduas tentationum pugnas, in persecutionum quoque

certa-

certamine patrimonia relinquenda sunt, subeundus carcer, portandæ catenæ, animæ impendendæ, gladius, bestiæ, ignes, cruces, omnia denique tormentorum ac pœnarum genera fide & virtute patientiæ perferenda, Domino ipso instruente & dicente: *Hæc locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis, in mundo autem pressuram habebitis, sed fidite, quoniam ego vici mundum.* Si autem qui diabolo & mundo renuntiavimus, pressuras & infestationes diaboli & mundi crebrius ac violentius patimur; quanto magis patientiam tenere debemus, qua adjutrice & comite omnia infesta toleremus? Domini & magistri nostri salutare præceptum est: *Qui toleraverit*, inquit, *usque ad finem, hic salvus erit.* Et iterum: *Si permanseritis*, inquit, *in verbo meo, vere discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos.* Tolerandum & perseverandum est, fratres dilectissimi, ut ad spem veritatis & libertatis admissi, ad veritatem & libertatem ipsam pervenire possimus: quia hoc ipsum quod christiani sumus, fides & spei res est. Ut autem spes & fides ad fructum sui possint pervenire, patientia opus est. Non enim præsentem gloriam sequimur, sed futuram, secundum quod & Paulus apostolus monet, dicens: *Spe salvati sumus. Spes autem quæ videtur, non est spes. Quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam exspectamus.* Propterea exspectatio & patientia necessaria est, ut id quod cœpimus, impleamus, & quod credimus, & speramus, Deo repræsentante capiamus. Denique alio in loco idem apostolus justos & operantes, & divini fenoris incremento cælestes thesauros sibi recondentes, ut patientes quoque sint, instruit & docet dicens: *Ergo dum tempus habemus, operemur quod bonum est ad omnes, maxime vero ad domesticos fidei. Bonum autem facientes non deficiamus. Tempore enim suo metemus.* Admonet, ne quis impatiens in operatione deficiat,

ne quis tentationibus aut avocatus, aut victus, in medio laudis & gloriæ itinere desistat, & pereant præterita, dum quæ cœperant, desinunt esse perfecta, sicut scriptum est: *Justitia justi non liberabit eum in quacumque die exerraverit.* Et iterum: *Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam.* Quæ vox adhortatur patienter & fortiter perseverare; ut qui ad coronam laude jam proxima nititur, durante patientia coronetur. Patientia autem, fratres dilectissimi, non tantum bona custodit, sed & repellit adversa. Spiritui sancto favens, & cælestibus ac divinis cohærens, contra facta carnis & corporis, quibus anima expugnatur & capitur, virtutum suarum propugnaculo reluctatur. Inspiciamus denique pauca de multis, ut de paucis intelligantur & cetera. Adulterium, fraus, homicidium, mortale crimen est. Sit fortis & stabilis in corde patientia; & nec adulterio sanctificatum corpus & Dei templum polluitur, nec justitiæ dicata innocentia contagione fraudis inficitur, nec post gestatam eucharistiam, manus gladio & cruore maculatur. Caritas fraternitatis vinculum est, fundamentum pacis, tenacitas ac firmitas unitatis, quæ & spe & fide major est, quæ & opera, & martyria præcedit, quæ nobiscum semper æterna apud Deum in regnis cælestibus permanebit. Tolle illi patientiam, & desolata non durat. Tolle illi sustinendi tolerandique substantiam, & nullis radicibus ac viribus perseverat. Apostolus denique cum de caritate loqueretur, tolerantiam illi & patientiam junxit. *Caritas*, inquit, *magnanima est, caritas benigna est, caritas non æmulatur, non inflatur, non irritatur, non cogitat malum, omnia diligit, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.* Ostendit inde illam perseverare tenaciter posse, quod noverit omnia sustinere. Et alio in loco: *Sustinentes*, inquit, *invicem in dilectione, satis agentes servare unitatem spiritus in conjunctione pacis*,

Proba-

Probavit nec unitatem ſervari poſſe nec pacem, niſi ſe invicem fratres mutuá tolerantia foveant, & concordiæ vinculum patientia intercedente cuſtodiant. Quid deinde, ut non jures, neque maledicas, ut tua ablata non repetas, ut accepta alapa, & alteram maxillam verberanti præbeas, ut fratri in te peccanti non tantum ſepties ſed ſeptuagies, ſed & omnia omnino peccata dimittas, ut diligas inimicos tuos, ut pro adverſariis & perſecutoribus precem facias. Poteriſne iſta perficere, niſi patientiæ & tolerantiæ teneas firmitatem? Quod factum videmus in Stephano; qui cum a Judæis vi & lapidibus necaretur, non ſibi vindictam, ſed interfectoribus veniam poſtulabat, dicens: *Domine, ne ſtatuas illis hoc peccatum.* Sic eſſe oportuit primum martyrem Chriſti, qui martyres ſecuturos glorioſa morte præcurrens, non tantum dominicæ paſſionis prædicator eſſet, ſed & patientiſſimæ lenitatis imitator. Quid dicam de ira, de diſcordia, de ſimultate, quæ in chriſtiano eſſe non debent? Sit patientia in pectore, & hæc illic locum habere non poſſunt; aut ſi adire tentaverint, cito excluſa diſcedunt, ut domicilium pacificum perſeveret in corde, ubi Deum pacis delectet habitare. Admonet denique apoſtolus & docet, dicens: *Nolite contriſtare ſpiritum ſanctum Dei, in quo ſignati eſtis in diem redemptionis. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blaſphemia auferatur a vobis.* Si enim chriſtianus a furore & contentione carnali, tamquam de maris turbinibus exceſſit, & tranquillus ac lenis in portu Chriſti eſſe jam cœpit; nec iram nec diſcordiam debet intra pectus admittere, cui nec malum pro malo reddere liceat, nec odiſſe. Necnon ad varia quoque carnis incommoda, & crebros corporis duroſque cruciatus, quibus humanum genus quotidie fatigatur & quatitur, patientia neceſſaria eſt. Nam cum in illa prima tranſgreſſione præcepti firmitas corporis cum

immortalitate discesserit, & cum morte infirmitas venerit, nec possit firmitas recipi, nisi cum recepta & immortalitas fuerit; oportet in hac fragilitate atque infirmitate corporea luctari semper & congredi. Quæ luctatio & congressio non nisi patientiæ viribus potest sustineri. Examinandis autem nobis atque explorandis diversi importantur dolores, & multiplex tentationum qualitas irrogatur, de jacturis facultatum, de ardoribus febrium, de cruciatibus vulnerum, de amissione carorum. Nec aliud magis inter injustos discernit & justos, quam quod in adversis per impatientiam queritur & blasphemat injustus, patientia justus probatur, sicut scriptum est: *In dolore sustine, & in humilitate tua patientiam habe, quoniam in igne probatur aurum & argentum.* Sic Job examinatus est & probatus, & ad summum fastigium laudis patientiæ virtute provectus. Quanta adversus eum diaboli jacula emissa? quanta admota tormenta? Jactura rei familiaris infligitur, numerosæ sobolis orbitas irrogatur. Dives in censu dominus, & in liberis pater ditior, nec dominus repente, nec pater est. Accedit vulnerum vastitas, & tabescentes ac fluentes artus edax quoque vermium pœna consumit. Ac ne quid omnino remaneret, quod non Job in suis tentationibus experiretur, armat diabolus & uxorem, illo antiquo nequitiæ suæ usus ingenio, quasi omnes per mulierem decipere posset & fallere, quod fecit in mundi origine; nec tamen Job gravibus ac densis conflictationibus frangitur; quo minus inter illas angustias & pressuras suas Dei benedictio victrice patientia prædicetur. Tobias quoque post justitiæ & misericordiæ suæ opera magnifica luminum amissione tentatus, in quantum patienter cæcitatem pertulit, in tantum granditer Deum patientiæ laude promeruit. Atque ut magis, fratres dilectissimi, patientiæ bonum luceat, quid mali e contrario impatientia importet, confide-

remus.

remus. Nam ut patientia bonum Christi est, sic e contra impatientia diaboli malum; & sicut in quo habitat & manet Christus, patiens invenitur, ita impatiens semper exsistit, cujus mentem diaboli nequitia possidet. Exordia denique ipsa videamus. Diabolus hominem ad imaginem Dei factum impatienter tulit. Inde & periit primus, & perdidit. Adam contra cæleste præceptum cibi letalis impatiens, in mortem cecidit, nec acceptam divinitus gratiam patientia custode servavit; & ut fratrem Cain perimeret, sacrificii ejus & muneris impatiens fuit; & quod Esau de majoribus ad minora descendit, primatus suos per impatientiam lentis amisit. Quid Judaicus populus circa beneficia divina perfidus & ingratus, nonne quod a Deo primum recessit, impatientiæ crimen fuit? dum Moysi cum Deo conloquentis moras non potest ferre, prophanos deos ausus est postulare, ut itineris sui duces nuncuparet caput bubulum, & terrestre figmentum; nec umquam ab eadem impatientia destitit, quo minus semper docilitatis & divinæ admonitionis impatiens, prophetas suos & justos quosque perimendo, ad crucem quoque & ad sanguinem Domini prosiliret. Impatientia etiam in ecclesia hæreticos facit, & ad Judæorum similitudinem contra Christi pacem & charitatem rebelles, ad hostilia & furiosa odia compellit. Et ne longum sit singula recensere, omnia omnino quæ patientia operibus suis ædificat ad gloriam, impatientia destruit ad ruinam. Quare, fratres dilectissimi, & bonis patientiæ, & impatientiæ malis diligenter expensis, patientiam, per quam in Christo manemus, ut venire cum Christo ad Deum possimus, plena observatione teneamus; quæ copiosa & multiplex non angusto fine concluditur, nec brevibus terminis coercetur. Late patet patientiæ virtus, & ubertas ejus & largitas de unius quidem nominis fonte proficiscitur, sed exundantibus venis per multa gloriarum iti-

nera diffunditur; nec proficere aliquid in actibus nostris potest ad consummandam laudem, nisi inde consummationis accipiat firmitatem. Patientia est, quæ nos Deo & commendat & servat. Ipsa est quæ iram temperat, quæ linguam frenat, mentem gubernat, pacem custodit, disciplinam regit, libidinis impetum frangit, tumoris violentiam comprimit, incendium simultatis exstinguit, coercet potentiam divitum, inopiam pauperum refovet, tuetur in virginibus beatam integritatem, in viduis laboriosam castitatem, in conjunctis & maritatis individuam caritatem. Facit humiles in prosperis, in adversis fortes, contra injurias & contumelias mites. Docet delinquentibus cito ignoscere; si ipse delinquas, diu & multum rogare. Tentationes expugnat, persecutiones tolerat, passiones & martyria consummat. Ipsa est quæ fidei nostræ fundamenta firmiter munit. Ipsa est quæ incrementa spei sublimiter provehit. Ipsa actum dirigit, ut tenere possimus viam Christi, dum per ejus tolerantiam gradimur. Ipsa efficit, ut perseveremus filii Dei, dum patientiam patris imitamur. Sed quoniam plurimos scio, fratres dilectissimi, vel pondere injuriarum angentium, vel dolore, de iis qui adversum se grassantur & sæviunt, vindicari velociter cupere, nec illud in extrema parte reticendum est, ut in istis fluctuantis mundi turbinibus, & Judæorum, sive gentilium & hæreticorum quoque persecutionibus constituti, patienter exspectemus ultionis diem, nec ad vindictam doloris nostri querula festinatione properemus, cum scriptum sit: *Expecta me, dicit Dominus, in die resurrectionis meæ in testimonium, quoniam judicium meum ad congregationes gentium, ut excipiam reges, & effundam super eos iram meam.* Exspectare nos jubet Dominus, & futuræ ultionis diem forti patientia sustinere. Qui & in apocalypsi loquitur dicens: *Ne signaveris verba prophetiæ libri hujus, quia jam tempus in proximo est, ut &*

ii

ii qui perseverant nocere, noceant, & qui in sordibus est, sordescat adhuc, justus autem adhuc justiora faciat, similiter & qui sanctus est, sanctiora. Ecce venio cito, & merces mea mecum est, reddere unicuique secundum facta sua. Unde etiam clamantes martyres, & ad vindictam suam dolore erumpente properantes exspectare adhuc jubentur, & temporibus consummandis, implendisque martyribus præbere patientiam. *Et cum aperuisset*, inquit, *quintum sigillum, vidi sub ara Dei animas occisorum propter verbum Dei & martyrium suum, & clamaverunt voce magna dicentes: Quousque, Domine sanctus & verus, non judicas & vindicas sanguinem nostrum, de iis qui in terris inhabitant? Et datæ sunt eis singulæ stolæ albæ, & dictum est eis ut requiescerent brevi adhuc tempore, donec impleatur numerus conservorum & fratrum eorum, qui postea occidentur exemplo ipsorum.* Quando autem veniat sanguinis justi divina vindicta; declarat per Malachiam prophetam spiritus sanctus, dicens: *Ecce dies Domini venit ardens velut clibanus; eruntque omnes alienigenæ & omnes iniqui stipula, & succendet illos adveniens dies, dicit Dominus.* Quod item legimus in psalmis, ubi Dei judicis prædicatur adventus, censuræ suæ majestate venerandus. *Deus manifestus veniet, Deus noster, & non silebit. Ignis ante eum ardebit, & in circuitu ejus procella nimia. Advocabit cælum sursum, & terram deorsum, ut separet populum suum. Colligite illi justos ejus, eos qui disponunt testamentum ejus in sacrificiis; & annuntiabunt cæli justitiam ejus, quoniam Deus judex est.* Et Esaias eadem prænuntiat dicens: *Ecce enim Dominus sicut ignis veniet, & sicut procella currus ejus, retribuere in ira vindictam. In igne enim Domini judicabuntur, & in gladio ejus vulnerabuntur.* Et iterum: *Dominus Deus virtutum prodibit & comminuet bellum, excitabit certamen, & clamabit super inimicos suos cum fortitudine. Tacui, numquid semper tacebo?* Quis autem est hic, qui tacuisse se prius dicit; & non semper tacebit? Utique

ille qui sicut ovis ad victimam ductus est, & sicut agnus coram tondente se, sine voce, non aperuit os suum. Utique ille qui non clamavit, neque in plateis vox ejus audita est. Utique ille qui non fuit contumax, neque contradixit, cum dorsum suum poneret ad flagella, & maxillas ad palmas, faciem autem suam non avertit a fœditate sputorum. Utique ille, qui cum accusaretur a sacerdotibus & senioribus, nihil respondit, & admirante Pilato patientissimum silentium tenuit. Hic est qui cum in passione tacuerit, in ultione postmodum non tacebit. Hic est Deus noster, id est, non omnium, sed fidelium & credentium Deus, qui cum in secundo adventu manifestus venerit; non silebit. Nam cum in humilitate prius fuerit occultus, veniet in potestate manifestus. Hunc exspectemus, fratres dilectissimi, judicem & vindicem nostrum, ecclesiæ suæ populum, & ab initio mundi justorum omnium numerum secum pariter vindicaturum. Quid ad vindictam suam nimium festinat & properat, consideret, quia necdum vindicatus est ipse, qui vindicat. Pater Deus præcepit filium suum adorari, & apostolus Paulus divini præcepti memor, ponit & dicit; *Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium, & infernorum.* Et in apocalypsi angelus Joanni volenti adorare se resistit & dicit; *Vide ne feceris, quia conservus tuus sum & fratrum tuorum. Jesum Dominum adora.* Qualis Dominus Jesus, & quanta patientia ejus, ut qui in cælis adoratur, necdum vindicetur in terris. Hujus patientiam, fratres dilectissimi, in persecutionibus & passionibus nostris cogitemus. Hujus adventui plenum exspectationis obsequium præbeamus. Nec defendi ante Dominum servi irreligiosa & inverecunda festinatione properemus. Insistamus potius & elaboremus, & toto corde vigilantes, atque ad omnem

tole-

tolerantiam stabiles, dominica præcepta servemus; ut cum ille iræ & vindictæ dies venerit, non cum impiis & peccatoribus puniamur, sed cum justis & Deum timentibus honoremur.

LIBER
DE ZELO ET LIVORE.

Zelare, quod bonum videas, & invidere melioribus, leve apud quosdam & modicum crimen videtur, fratres dilectissimi; dumque existimatur leve esse & modicum, non timetur; dum contemnitur, non facile vitatur, & fit cæca & occulta pernicies: quæ dum minus perspicitur, ut caveri a providentibus possit, improvidas mentes latenter affligit. Porro autem Dominus prudentes esse nos jussit, & cauta sollicitudine vigilare præcepit; ne adversarius vigilans semper, & semper insidians, ubi in pectus obrepserit, de scintillis conflet incendia, de parvis maxima exaggeret, & dum remissis & incautis, leniore aura & flatu molliore planditur, procellis ac turbinibus excitatis, ruinas fidei, & salutis ac vitæ naufragia moliatur. Excubandum est itaque, fratres dilectissimi, atque omnibus viribus elaborandum, ut inimico sævienti, & jacula sua in omnes corporis partes, quibus percuti & vulnerari possumus, dirigenti, sollicita & plena vigilantia repugnemus, secundum quod Petrus apostolus in epistola sua præmonet & docet, dicens: *Sobrii estote & vigilate, quia adversarius vester diabolus tamquam leo rugiens circuit, aliquem devorare quærens.* Circuit ille nos singulos, & tamquam hostis clausos obsidens, muros explorat, & tentat, an sit pars aliqua murorum minus stabilis, & minus fida,

fida, cujus aditu ad interiora penetretur. Offert oculis formas illices, & faciles voluptates, ut visu destruat castitatem. Aures per canora musica tentat, ut soni dulcioris auditu solvat, & molliat christianum vigorem. Linguam convicio provocat, manum injuriis lacessentibus ad petulantiam cædis instigat; ut fraudatorem faciat, lucra opponit injusta; ut animam pecunia capiat, ingerit perniciosa compendia; honores terrenos promittit, ut cælestes adimat; ostentat falsa, ut vera subripiat; & cum latenter non potest fallere, exerte atque aperte minatur, terrorem turbidæ persecutionis intentans, ad debellandos Dei servos inquietus semper, & semper infestus, in pace subdolus, in persecutione violentus. Quamobrem, fratres dilectissimi, contra omnes diaboli fallaces insidias, vel apertas minas stare debet instructus animus & armatus, tam paratus semper ad repugnandum, quam est ad impugnandum semper paratus inimicus. Et quoniam frequentiora sunt tela ejus, quæ latenter obrepunt, magisque occulta & clandestina jaculatio quo minus perspicitur, hoc & gravius & crebrius in vulnera nostra grassatur, ad hæc quoque intelligenda & depellenda vigilemus, ex quibus est zeli & livoris malum. Quod si quis penitus inspiciat, invenit nihil magis christiano cavendum, nihil cautius providendum, quam ne quis invidia & livore capiatur, ne quis fallentis inimici cæcis laqueis implicatus, dum zelo frater in fratris odia convertitur, gladio suo nescius ipse perimatur. Quod ut colligere plenius, & manifestius perspicere possimus, ad caput ejus atque originem recurramus. Videamus unde zelus, & quando, & quomodo cœperit. Facilius enim a nobis malum tam perniciosum vitabitur, si ejusdem mali & origo & magnitudo noscatur. Hinc diabolus inter initia statim mundi & periit primus, & perdidit. Ille angelica majestate subnixus, ille Deo acceptus & carus, post-

postquam hominem ad imaginem Dei factum conspexit, in zelum malivolo livore prorupit, non prius alterum dejiciens instinctu zeli, quam ipse zelo ante dejectus, captivus antequam capiens, perditus antequam perdens, dum stimulante livore homini gratiam datæ immortalitatis eripit, ipse quoque id, quod primus fuerat, amisit. Quale malum est, fratres dilectissimi, quo angelus cecidit, quo circumveniri & subverti alta illa & præclara sublimitas potuit, quo deceptus est ipse, qui decepit? Exinde invidia grassatur in terris, dum livore periturus, magistro perditionis obsequitur, dum diabolum qui zelat, imitatur, sicut scriptum est: *Invidia autem diaboli mors introivit in orbem terrarum.* Imitantur ergo illum, qui sunt ex parte ejus. Hinc denique novæ fraternitatis prima odia, hinc parricidia nefanda cœperunt, dum Abel justum Cain zelat injustus, dum malus invidia & livore persequitur. Tantum valuit ad consummationem facinoris æmulationis furor; ut nec caritas fratris, nec sceleris immanitas, nec timor Dei, nec pœna delicti cogitaretur. Injuste oppressus est, qui justitiam primus ostenderat; odia perpessus est, qui odisse non noverat; occisus est impie, qui moriens non repugnabat. Et quod Esau fratri suo Jacob inimicus exstitit, zelus fuit. Nam quia ille benedictionem patris acceperat, hic in odium persecutionis facibus livoris exarsit. Et quod Joseph fratres sui vendiderunt, causa vendendi de æmulatione descendit. Postquam id, quod sibi in visionibus prosperum fuerat ostensum, simpliciter, ut fratribus frater exposuit, in invidiam malivolus animus erupit. Saul quoque rex ut David odisset, ut persecutionibus sæpe repetitis innocentem, misericordem, mitem, lenitate patientem necare cuperet, quid aliud, quam zeli stimulus provocavit? Quia Goliath interfecto, & ope ac dignatione divina tanto hoste deleto, populus admirans

in

in laudes David prædicationis suffragio prosiliit, Saul simultatis atque insectationis furias de livore concepit. Et ne longum faciam singulos recensendo, pereuntis semel populi attendamus interitum. Judæi nonne inde perierunt, dum Christo malunt invidere, quam credere? Obtrectantes magnalibus quæ ille faciebat, zelo excæcante decepti sunt, nec ad divina noscenda cordis oculos aperire potuerunt. Quæ nos considerantes, fratres dilectissimi, contra tantam mali perniciem vigilanter & fortiter dicata Deo pectora muniamus. Aliorum mors proficiat ad nostram salutem, imprudentium pœna providentibus conferat sanitatem. Non est autem, quod aliquis existimet malum istud una specie contineri, aut brevibus terminis & augusto fine concludi. Late patet zeli multiplex & fecunda pernicies. Radix est malorum omnium, fons cladium, seminarium delictorum, materia culparum. Inde odium surgit, animositas inde procedit. Avaritiam zelus inflammat, dum quis suo non potest esse contentus, videns alterum ditiorem. Ambitionem zelus excitat, dum cernit quis alium in honoribus altiorem. Zelo excæcante sensus nostros, atque in ditionem suam mentis arcana redigente, Dei timor spernitur, magisterium Christi negligitur, judicii dies non providetur. Inflat superbia, exacerbat sævitia, perfidia prævaricatur, impatientia concutit, furit discordia, ira fervescit; nec se jam potest cohibere vel regere, qui factus est potestatis alienæ. Hinc dominicæ pacis vinculum rumpitur; hinc caritas violatur, hinc adulteratur veritas, unitas scinditur, ad hæreses atque ad schismata prosilitur; dum obtrectatur sacerdotibus, dum episcopis invidetur, dum quis aut queritur non se potius ordinatum, aut dedignatur alterum ferre præpositum. Hinc recalcitrat, hinc rebellat de zelo superbus, de æmulatione perversus, animositate & livore non hominis, sed honoris, inimicus. Qualis

lis vero est animæ quæ cogitationum tabes, pectoris quanta rubigo, zelare in altero vel virtutem ejus vel felicitatem, id est, odisse in eo vel merita propria, vel beneficia divina, in malum proprium bona aliena convertere, illustrium prosperitate torqueri, aliorum gloriam facere suam pœnam, & velut quosdam pectori suo admovere carnifices, cogitationibus & sensibus suis adhibere tortores, qui se intestinis cruciatibus lacerent, qui cordis secreta malivolentiæ ungulis pulsent. Non cibus talibus lætus, non potus potest esse jucundus. Suspiratur semper, & ingemiscitur, & doletur; dumque ab invidis numquam livor exponitur, diebus ac noctibus pectus obsessum sine intermissione laniatur. Mala cetera habent terminum; & quodcumque delinquitur, delicti consummatione finitur. In adultero cessat facinus perpetrato stupro, in latrone conquiescit scelus homicidio admisso, & prædoni rapacitatem statuit præda possessa, & falsario modum ponit impleta fallacia. Zelus terminum non habet, permanens jugiter malum, & sine fine peccatum; quantoque ille cui invidetur, successu meliore profecerit, tanto invidus in majus incendium livoris ignibus inardescit. Hinc vultus minax, torvus aspectus, pallor in facie, in labiis tremor, stridor in dentibus, verba rabida, effrenata convicia, manus ad cædis violentiam prompta, etiamsi a gladio interim vacua, odio tamen furiatæ mentis armata. Et iccirco Spiritus sanctus dicit in psalmis: *Noli zelare bene ambulantem in via sua.* Et iterum: *Observabit peccator justum, & stridebit ad eum dentibus suis. Deus autem irridebit eum, quoniam providet, quia veniet dies ejus.* Hos beatus apostolus Paulus designat & denotat, dicens: *Venenum aspidum sub labiis eorum, & os eorum maledictione & amaritudine plenum est. Veloces ad effundendum sanguinem pedes eorum, contritio & calamitas in viis eorum, qui viam pacis non agnoverunt, nec est timor Dei*

ante oculos eorum. Multo malum levius, & periculum minus est, cum membra gladio vulnerantur. Facilis cura est, ubi plaga perspicua est, & cito ad sanitatem medela subveniente perducitur, quod videtur. Zeli vulnera abstrusa sunt & occulta; nec remedium curæ medentis admittunt, quæ se intra conscientiæ latebras cæco dolore clauserunt. Quicumque es invidus & malignus, videris; quam sis eis, quos odisti, insidiosus, perniciosus, infestus. Nullius magis, quam tuæ salutis inimicus es. Quisquis ille est, quem zelo persequeris, subterfugere & vitare te poterit. Tu te non potes fugere. Ubicumque fueris, adversarius tuus tecum est, hostis semper in pectore tuo est, pernicies intus inclusa est, ineluctabili catenarum nexu ligatus & vinctus es, zelo dominante captivus es, nec solatia tibi ulla subveniunt. Perseverans malum est, hominem persequi, ad Dei gratiam pertinentem. Calamitas sine remedio est odisse felicem. Et iccirco, fratres dilectissimi, huic periculo consulens Dominus, ne quis zelo fratris in laqueum mortis incurreret, cum eum discipuli interrogarent: quis inter illos major esset: *Qui fuerit*, inquit, *minimus in omnibus vobis, hic erit magnus.* Amputavit omnem æmulationem responso suo, omnem causam & materiam mordacis invidiæ eruit & abscidit. Discipulo Christi zelare non licet, non licet invidere. Exaltationis apud nos non potest esse contentio. De humilitate ad summa crescimus, didicimus unde placeamus. Denique & apostolus Paulus instruens & monens, ut qui illuminati Christi lumine, tenebras nocturnæ conversationis evasimus, in factis atque in operibus luminis ambulemus, scribit & dicit: *Nox transivit, dies autem appropinquavit. Abjiciamus ergo opera tenebrarum, & induamus arma lucis. Tamquam in die decenter ambulemus, non in comessationibus & ebrietatibus, non in concupiscentiis & impudicitiis, non*

in certaminibus & zelo. Si recesserunt de pectore tuo tenebræ, si nox inde discussa est, si caligo detersa est, si illuminavit sensus tuos splendor diei, si homo lucis esse cœpisti: quæ sunt Christi gere; quia lux & dies Christus est. Quid in zeli tenebras ruis, quid te nubilo livoris involvis, quid invidiæ cæcitate omne pacis & caritatis lumen extinguis, quid ad diabolum cui renuntiaveras, redis, quid Cain similis exsistis? Homicidii namque facinore constringi eum qui zelaverit, & odio habuerit fratrem suum, declarat Joannes apostolus in epistola sua, dicens: *Qui fratrem suum odit, homicida est; & scitis quia omnis homicida non habet in se vitam manentem.* Et iterum: *Qui dicit se in luce esse, & fratrem suum odit, in tenebris est usque adhuc, & in tenebris ambulat, & non scit quo eat; quoniam tenebræ excæcaverunt oculos ejus.* Qui odit, inquit, fratrem suum, in tenebris ambulat, & non scit quo eat. It enim nescius in gehennam, ignarus & cæcus præcipitatur in pœnam, recedens scilicet a Christi lumine, monentis & dicentis: *Ego sum lumen mundi. Qui me secutus fuerit, non ambulabit in tenebris, sed habebit lumen vitæ.* Sequitur autem Christum, qui præceptis ejus insistit, qui per magisterii ejus viam graditur, qui vestigia ejus atque itinera sectatur, qui id quod Christus & docuit & fecit, imitatur, secundum quod Petrus quoque hortatur & monet, dicens: *Christus passus est pro nobis, relinquens vobis exemplum ut sequamini vestigia ejus.* Meminisse debemus, quo vocabulo plebem suam Christus appellet, quo titulo gregem suum nuncupet. Oves nominat, ut innocentia christiana ovibus æquetur. Agnos vocat, ut agnorum naturam simplicem simplicitas mentis imitetur. Quid sub vestitu ovium lupus latitat, quid gregem Christi, qui se christianum mentitur, infamat? Christi nomen induere, & non per Christi viam pergere; quid aliud quam prævaricatio est divini nominis, quam

desertio itineris salutaris? quando ipse doceat & dicat eum ad vitam venire, qui mandata servaverit; & eum esse sapientem, qui verba ejus audierit & fecerit, doctorem quoque eum maximum in regno cælorum vocari, qui fecerit & sic docuerit, tunc prædicanti profuturum, quod bene atque utiliter prædicatum fuerit, si id quod ore promitur, factis sequentibus impleantur. Quid vero insinuavit crebrius discipulis suis Dominus, quid inter salutaria monita & præcepta cælestia, custodiendum magis servandumque mandavit; quam ut eadem dilectione qua discipulos ipse dilexit, nos quoque invicem diligamus? Quomodo autem vel pacem Domini, vel charitatem tenet, qui intercedente zelo nec pacificus potest esse, nec carus? Ideo & apostolus Paulus cum pacis & charitatis merita depromeret, cumque asseveraret firmiter & doceret, nec fidem sibi, nec eleemosynas, nec passionem quoque ipsam confessoris & martyris profuturam, nisi charitatis fœdera integra atque inviolata servasset, adjecit & dixit: *Charitas magnanima est, charitas benigna est, charitas non zelat.* Docens scilicet & ostendens, eum posse charitatem tenere, quisquis magnanimus fuerit, & benignus, & zeli ac livoris alienus. Item alio loco cum moneret, ut homo jam sancto Spiritu plenus, & nativitate cælesti Dei filius factus non nisi spiritalia & divina sectetur, ponit & dicit: *Et ego quidem, fratres, non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi infantibus in Christo. Lacte vos potavi, non cibo. Nondum enim poteratis, sed neque nunc potestis. Adhuc enim estis carnales. Ubi enim in vobis zelus & contentio & dissensiones sunt; nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis?* Obterenda sunt, fratres dilectissimi, vitia & peccata carnalia, & terreni corporis infesta labes spiritali vigore calcanda; ne dum iterum ad veteris hominis conversationem revolvimur, letalibus laqueis implicemur, apostolo

stolo hoc idem providenter & salubriter præmonente. *Itaque*, inquit, *fratres, non secundum carnem vivamus. Si enim secundum carnem vixeritis, incipietis mori. Si autem spiritu opera carnis mortificaveritis, vivetis. Quotquot enim spiritu Dei aguntur, hi filii Dei sunt.* Si filii Dei sumus, si templa ejus esse jam cœpimus, si accepto Spiritu sancto, sancte & spiritaliter vivimus, si de terris oculos ad cælum sustulimus, si ad superna & divina plenum Deo & Christo pectus ereximus: non nisi quæ sunt Deo & Christo digna, faciamus, sicut & apostolus excitat & hortatur: *Si consurrexistis*, inquit, *cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens; quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Cum autem Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria.* Qui ergo in baptismo secundum hominis antiqui peccata carnalia & mortui, & sepulti sumus, qui regeneratione cælesti Christo consurreximus, quæ sunt Christi & cogitemus pariter, & geramus, sicut idem apostolus docet rursus & monet, dicens: *Primus homo de terra limo, secundus homo de cælo. Qualis ille de limo, tales & qui de limo; & qualis cælestis, tales & cælestes. Quomodo portavimus imaginem ejus qui de limo est, portemus & imaginem ejus qui de cælo est.* Imaginem autem cælestem portare non possumus, nisi in eo, quod esse jam cœpimus, Christi similitudinem præbeamus. Hoc est enim mutasse quod fueras, & cœpisse esse quod non eras, ut in te divina nativitas luceat, ut ad patrem Deum deifica disciplina respondeat, ut honore & laude vivendi Deus in homine clarescat, ipso exhortante & monente, & eis qui se clarificant, vicem mutuam pollicente. *Eos*, inquit, *qui clarificant me, clarificabo; & qui spernit me, spernetur.* Ad quam clarificationem formans nos ac præparans Dominus, & filiis Dei similitudinem Dei patris insinuans,

in evangelio suo dicit: *Audistis quia dictum est: Diliges proximum tibi, & odio habebis inimicum tibi. Ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros, & orate pro his qui vos persequuntur, ut sitis filii patris vestri, qui in cælis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super justos & injustos.* Si hominibus lætum est & gloriosum, filios habere consimiles, & tunc magis generasse delectat, si ad patrem lineamentis paribus soboles subsiciva respondeat, quanto major in Deo patre lætitia est, cum quis sic spiritaliter nascitur, ut in actibus ejus & laudibus divina generositas prædicetur? Quæ justitiæ palma est, quæ corona, esse se talem, de quo Deus non dicat: *Filios generavi & exaltavi, ipsi autem spreverunt me.* Collaudet te potius Christus, & invitet ad præmium dicens: *Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi.* His meditationibus corroborandus est animus, fratres dilectissimi, ejusmodi exercitationibus contra omnia diaboli jacula firmandus. Sit in manibus divina lectio, in sensibus dominica cogitatio. Oratio jugis omnino non cesset. Salutaris operatio perseveret. Spiritalibus semper actibus occupemur, ut quotiescumque inimicus accesserit, quoties adire tentaverit, & clausum adversum se pectus inveniat & armatum. Non enim christiani hominis corona una est, quæ tempore persecutionis accipitur. Habet & pax coronas suas, quibus de varia & multiplici congressione, victores prostrato & subacto adversario coronantur. Libidinem subegisse, continentiæ palma est. Contra iram, contra injuriam repugnasse, corona patientiæ est. De avaritia triumphus est, pecuniam spernere. Laus est fidei, fiducia futurorum mundi adversa tolerare. Et qui superbus in prosperis non est, gloriam de humilitate consequitur. Et qui ad pauperum fovendorum misericordiam pronus est, retributionem thesauri cælestis adipiscitur. Et

qui

qui zelare non novit, quique unanimis & mitis fratres suos diligit, dilectionis & pacis præmio honoratur. In hoc virtutum stadio quotidie currimus, ad has justitiæ palmas & coronas sine intermissione temporis pervenimus; ad quas ut pervenire tu etiam possis, qui fueras zelo & livore possessus, omnem illam malitiam, qua prius tenebaris, abjice, ad viam vitæ æternæ vestigiis salutaribus reformare. Evelle de pectore tuo spinas & tribulos, ut te dominicum semen fertili fruge locupletet, ut divina & spiritalis seges in copiam fecundæ messis exuberet. Venena fellis evome, discordiarum virus exclude, purgetur mens, quam serpentinus livor infecerat, amaritudo omnis quæ intus insederat, Christi dulcedine leniatur. Si de sacramento crucis & cibum sumis & potum; lignum, quod apud merrham profecit in imagine ad saporis dulcedinem, tibi in veritate proficiat ad mulcendi pectoris lenitatem, nec ad medelam prosperandæ valitudinis laborabis. Unde vulneratus fueras, inde curare. Ama eos quos ante oderas, dilige illos, quibus injustis obtrectationibus invidebas. Bonos imitare, si sectari potes. Si autem eos sectari non potes, collætare certe, & congratulare melioribus. Fac te illis adunata dilectione participem, fac te consortio charitatis, & fraternitatis vinculo cohærentem. Dimittentur tibi debita, quando & ipse dimiseris; accipientur sacrificia tua, cum pacificus ad Deum veneris. Sensus atque actus tui divinitus dirigentur, quando ea, quæ divina & justa sunt, cogitaveris; sicut scriptum est: *Cor viri cogitet justa, ut a domino dirigantur gressus ejus*. Habes autem multa quæ cogites. Paradisum cogita, quo Cain non ingreditur, qui zelo fratrem peremit. Cogita cæleste regnum, ad quod non nisi concordes atque unanimes Dominus admittit. Cogita quod filii Dei hi soli possint vocari, qui sint pacifici, qui nativitate cælesti & lege

divina ad similitudinem Dei patris & Christi respondeant adunati. Cogita sub oculis Dei nos stare, spectante ac judicante ipso conversationis ac vitæ nostræ curricula decurrere, pervenire nos tunc demum posse, ut eum videre contingat, si ipsum nunc videntem delectemus actibus nostris, si nos dignos gratia ejus & indulgentia præbeamus, si placituri semper in regno, in hoc mundo ante placeamus.

EPISTOLA AD FORTUNATUM DE EXHORTATIONE MARTYRII.

Desiderasti, Fortunate carissime, ut quoniam persecutionum & pressurarum pondus incumbit, & in fine atque in consummatione mundi, antichristi tempus infestum appropinquare jam cœpit, ad præparandas & corroborandas fratrum mentes de divinis scripturis hortamenta componerem, quibus milites Christi ad cæleste & spiritale certamen animarem. Obtemperandum fuit desiderio tuo tam necessario, ut quantum sufficit mediocritas nostra, auxilio divinæ inspirationis instructa, quasi arma ac munimenta quædam pugnaturis fratribus de præceptis dominicis promerentur. Parum est enim quod Dei plebem classico nostræ vocis erigimus, nisi credentium fidem, & dicatam Deo devotamque virtutem divina lectione firmemus. Quid autem potius aut majus curæ nostræ ac sollicitudini congruit, quam ut commissum nobis divinitus populum, & exercitum in castris cælestibus consti-

constitutum, adversus diaboli tela & jacula, exhortationibus assiduis præparemus? Neque enim idoneus potest esse miles ad bellum, qui non exercitatus prius in campo fuerit, aut qui agonisticam coronam quærit adipisci, in stadio coronabitur, nisi usum & peritiam virium ante meditetur. Adversarius vetus est & hostis antiquus, cum quo prœlium gerimus. Sex millia annorum jam pæne complentur, ex quo hominem diabolus impugnat. Omnia genera tentandi, & artes atque insidias dejiciendi, usu ipso vetustatis edidicit. Si imparatum invenerit militem Christi, si rudem, si non sollicitum ac toto corde vigilantem, circumvenit nescium, fallit incautum, decipit imperitum. Si vero quis dominica præcepta custodiens, & fortiter Christo adhærens contra eum steterit, vincatur necesse est: quia Christus, quem confitetur, invictus est. Ac ne in longum sermonem meum extenderem, frater carissime, & audientem vel legentem stili latioris copia fatigarem: compendium feci; ut propositis titulis, quos quis & nosse debeat & tenere, capitula dominica subnecterem, & id quod proposueram, divinæ lectionis auctoritate solidarem, ut non tam tractatum meum videar tibi misisse, quam materiam tractantibus præbuisse. Quæ res in usum singulis proficit utilitate majore. Nam si confectam & paratam jam vestem darem, vestis esset mea, qua alius uteretur, & forsitan non pro habitudine staturæ & corporis res alteri facta, minus congruens haberetur. Nunc vero de agno, per quem redempti ac vivificati sumus, lanam ipsam & purpuram misi; quam cum acceperis, tunicam tibi pro voluntate conficies, & plus ut in domestica tua atque in propria veste lætaberis, & ceteris quoque ut conficere & ipsi pro arbitrio suo possint, quod misimus, exhibebis, ut vetere illa nuditate contecta, perferant omnes indumenta Christi, cælestis gratiæ sanctificatione vestiti. Nec-

non & illud consilium, frater carissime, utile & salubre prospexi, in exhortatione tam necessaria, quæ martyres faciat, amputandas esse verborum nostrorum mores & tarditates, atque ambages sermonis humani subtrahendas, ponenda sola illa quæ Deus loquitur, quibus servos suos ad martyrium Christus hortatur. Præcepta ipsa divina velut arma pugnantibus suggerenda sunt. Illa sint militaris tubæ hortamenta, illa pugnantibus classica. Inde aures erigantur, inde instruantur mentes, inde & animi & corporis vires ad omnem passionis tolerantiam roborentur. Nos tantum qui Domino permittente primum baptisma credentibus dedimus, ad aliud quoque singulos præparemus, insinuantes & docentes hoc esse baptisma in gratia majus, in potestate sublimius, in honore pretiosius, baptisma in quo angeli baptizant, baptisma in quo Deus & Christus ejus exsultant, baptisma post quod nemo jam peccat, baptisma quod fidei nostræ incrementa consummat, baptisma quod nos de mundo recedentes statim Deo copulat. In aquæ baptismo accipitur peccatorum remissa, in sanguinis baptismo corona virtutum. Amplectenda res est & optanda, & omnibus postulationum nostrarum precibus expetenda; ut qui servi Dei sumus, simus & amici. In exhortandis itaque ac præparandis fratribus nostris, & virtutis ac fidei firmitate, ad præconium dominicæ confessionis, atque ad prœlium persecutionis & passionis armandis, primo in loco dicendum est, idola deos non esse, quæ homo sibi facit. Neque enim quæ fiunt, factore suo & fabricatore majora sunt, aut protegere & servare quemquam possunt, quæ ipsa de templis suis pereunt, nisi ab homine serventur. Sed nec elementa colenda esse, quæ homini secundum dispositionem & præceptum Dei serviunt. Destructis idolis, & elementorum ratione monstrata, ostendendum, Deum solum colendum esse. Tunc addendum quæ comminatio Dei sit adversus eos, qui

idolis

idolis sacrificant. Præterea docendum non facile ignoscere Deum idololatris, & quod sic idololatriæ indignetur Deus; ut præceperit etiam eos interfici, qui sacrificare & servire idolis suaserint. Subjungendum post hæc, quod redempti ac vivificati Christi sanguine, nihil Christo præponere debeamus, quia nec ille quidquam nobis præposuerit, & ille propter nos mala bonis prætulerit, paupertatem divitiis, servitutem dominationi, mortem immortalitati: nos contra in passionibus nostris paupertati sæculari paradisi divitias & delitias præferamus, dominatum & regnum æternum temporariæ servituti, immortalitatem morti, Deum & Christum diabolo & antichristo. Insinuandum quoque ne erepti de faucibus diaboli, & de laqueis sæculi liberati, si in angustiis & pressuris esse cœperint, regredi denuo ad sæculum velint, & perdant quod evaserint. Insistendum potius esse, & perseverandum in fide & virtute, & cælestis ac spiritalis gratiæ consummatione, ut ad palmam & coronam possit perveniri. Ad hoc enim pressuras & persecutiones fieri, ut probemur. Nec timendas esse injurias & pœnas persecutionum, quia major est Dominus ad protegendum, quam diabolus ad impugnandum. Ac ne expavescat quis, & conturbetur ad pressuras & persecutiones, quas patimur in isto mundo, probandum ante prædictum esse quod nos mundus odio habiturus esset, & quod persecutiones adversum nos excitaret, ut ex hoc ipso quod hæc fiant, manifesta sit fides divinæ pollicitationis, in mercedibus & præmiis postmodum secuturis, nec novum quid accidat christianis, quando ab initio mundi boni laboraverint, & oppressi atque occisi sint ab injustis. In novissima parte ponendum est, quæ spes & quæ merces manet justos & martyres post conflictationes hujus temporis & passiones, & quod plus accepturi simus

in

in passionis remuneratione, quam quod hic sustinemus in ipsa passione.

Quod idola dii non sint, & quod nec elementa vice deorum colenda sint; ostenditur in psalmo CXIII. *Idola gentium argentum & aurum, opera manuum hominum: Os habent & non loquuntur, oculos habent & non vident, aures habent & non audiunt. Neque enim est spiritus in ore ipsorum. Similes illis fiant qui faciunt ea.* Item in sapientia Salomonis: *Omnia idola nationum æstimaverunt deos; quibus neque oculorum usus est ad videndum, neque nares ad percipiendum spiritum, neque aures ad audiendum, neque digiti in manibus ad tractandum, sed & pedes eorum pigri ad ambulandum. Homo enim fecit illos, & qui spiritum mutuatus est, finxit illos. Nemo autem sibi similem homo poterit deum fingere. Cum sit enim mortalis, mortuum fingit manibus iniquis. Melior est autem ipse iis quos colit, quoniam ipse quidem vixit, illi autem numquam.* Item in Exodo: *Non facies tibi idolum, nec cujusquam similitudinem.* Item apud Salomonem de elementis: *Neque opera attendentes agnoverunt, quis esset artifex, sed aut ignem, aut spiritum, aut citatum aerem, aut gyrum stellarum, aut nimiam aquam, aut solem, aut lunam deos putaverunt. Quorum si propter speciem hoc æstimaverunt, sciant quanto iis Dominus sit speciosior. Aut si virtutes & opera eorum mirati sunt, intelligant ab ipsis, quoniam qui hæc constituit fortia, fortior est illis.*

Quod Deus solus colendus sit, sicut scriptum est: *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.* Item in Exodo: *Non erunt tibi dii alii absque me.* Item illic: *Videte, videte quia ego sum, & non est Deus præter me. Ego interimam & vivere faciam, percutiam & ego sanabo, & non est qui eripiat de manibus meis.* Item in apocalypsi: *Et vidi alium angelum volantem in medio cælo, habentem evangelium æternum, ut annuntiaret super terram, & super omnes nationes, & tribus, & linguas, & populos,*

dicen-

dicentem voce magna: Metuite potius Deum, & date illi claritatem, quoniam venit hora judicii ejus; & adorate eum qui fecit cælum & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt. Sic & Dominus in evangelio commemorationem facit primi & secundi præcepti, dicens: *Audi Israel. Dominus Deus tuus Deus unus est: Et diliges Dominum tuum de toto corde tuo, & de tota anima tua, & de tota virtute tua. Hoc primum, & secundum simile huic: Diliges proximum tuum tamquam te. In his duobus præceptis tota lex pendet, & prophetæ.* Et iterum: *Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum & verum Deum, & quem misisti Jesum Christum.*

Quæ comminatio Dei sit adversus eos qui idolis sacrificant. In Exodo *Sacrificans diis eradicabitur, nisi Domino soli.* Item in Deuteronomio: *Sacrificaverunt dæmoniis, & non Deo.* Item apud Esaiam: *Adoraverunt eos quos fecerunt digiti eorum, & curvatus est homo, & humiliatus est vir, & non laxabo illis.* Et iterum: *Illis fudistis libamina, & illis imposuistis sacrificia. Super hæc ergo non indignabor, dicit Dominus?* Item apud Hieremiam: *Nolite ambulare post deos alienos ut serviatis eis, & ne adoraveritis eos, & ne incitetis me in operibus manuum vestrarum ad disperdendos vos.* Item in apocalypsi: *Si quis adorat bestiam & imaginem ejus, & accipit notam in fronte sua aut in manu, bibet & ipse de vino iræ Dei mixto in poculo iræ ejus, & punietur igne & sulphure sub oculis sanctorum angelorum, & sub oculis agni, & fumus de tormentis eorum in sæcula sæculorum ascendet; nec habebunt requiem die ac nocte, quicumque adorant bestiam & imaginem ejus.*

Non facile ignoscere Deum idololatris Moyses in Exodo pro populo rogat, nec impetrat. *Precor*, ait, *Domine, deliquit populus hic delictum grande. Fecerunt sibi deos aureos. Et nunc si dimittis illis delictum, dimitte. Sin autem, dele me de libro quem scripsisti. Et dixit Dominus ad Moysen: Si quis deliquit ante me, delebo*

eum

eum de libro meo. Item cum Hieremias pro populo deprecaretur, Dominus ad eum loquitur dicens: *Et tu noli orare pro populo hoc, & noli postulare pro ipsis in prece & oratione; quia non exaudiam in tempore quo invocabunt me, in tempore afflictionis suæ.* Ezechiel quoque hanc eamdem denuntiat indignationem Dei his, qui in Deum delinquunt. *Et fuit*, inquit, *verbum Domini ad me dicens: Fili hominis, terra quæcumque peccaverit mihi, ut delinquat delictum, extendam manum meam super eam, & obteram stabilimentum panis, & immittam in eam famem, & auferam de ea hominem & pecora. Et si fuerint tres viri hi in medio ejus, Noe, Daniel, & Job, non liberabunt filios neque filias, ipsi soli salvi erunt.* Item in libro regnorum primo: *Si delinquendo peccet vir adversus virum, orabunt pro eo Dominum. Si autem in Deum peccet homo, quis orabit pro eo?*

Quod sic idololatriæ indignetur Deus, ut præceperit etiam eos interfici, qui sacrificare & servire idolis suaserint. In Deuteronomio: *Quod si rogaverit te frater tuus, aut filius tuus, aut filia tua, aut uxor tua, quæ est in sinu tuo, aut amicus tuus, qui æqualis est animæ tuæ, latenter dicens: Eamus & serviamus diis alienis, diis gentium, non consenties ei, & non exaudies eum, & non parcet oculus tuus super eum, & non celabis eum, annuntians annuntiabis de illo. Manus tua erit super eum, in primis interficere eum, & manus omnis populi postremo; & lapidabunt eum & morietur, quoniam quæsivit avertere te a Domino Deo tuo.* Et iterum loquitur Dominus & dicit, nec civitati parcendum, etiamsi universa consenserit ad idololatriam: *Aut si audieris in una ex civitatibus, quas Dominus Deus tuus dabit tibi inhabitare te illic, dicentes: Eamus & serviamus diis aliis quos non nostis, interficiens necabis omnes, qui sunt in civitate cæde gladii, & incendas civitatem igni, & erit sine habitaculo in æternum. Non reædificabitur etiam nunc, ut avertatur Dominus ab indignatione iræ suæ. Et dabit tibi misericor-*

ricordiam, & miserebitur tui, & multiplicabit te, si exaudieris vocem Domini Dei tui, & observaveris præcepta ejus. Cujus præcepti & vigoris memor Mathathias interfecit eum, qui ad aram sacrificaturus accesserat. Quod si ante adventum Christi circa Deum colendum, & idola spernenda hæc præcepta servata sunt: quanto magis post adventum Christi circa Deum colendum servanda sunt, quando ille veniens non verbis tantum nos hortatus sit, sed & factis, post omnes injurias & contumelias passus quoque & crucifixus; ut nos pati & mori exemplo suo doceret, ut nulla sit homini excusatio pro se non pati, cum passus sit ille pro nobis, & cum ille passus sit pro alienis peccatis, multo magis pro peccatis suis pati unumquemque debere. Et ideo in evangelio comminatur & dicit: *Quicumque confessus fuerit me coram hominibus, & ego confitebor eum coram patre meo, qui in cælis est. Qui autem negaverit me coram hominibus, & ego negabo eum coram patre meo, qui in cælis est.* Item apostolus Paulus: *Si enim commorimur,* inquit, *& convivemus; si toleramus, & conregnabimus; si negaverimus, & ipse negabit nos.* Item Joannes: *Qui negat filium, neque patrem habet. Qui confitetur filium, & filium & patrem habet.* Unde nos ad contemtum mortis hortatur Dominus & corroborat, dicens: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Magis autem metuite eum, qui potest animam & corpus occidere in gehennam.* Et iterum: *Qui amat animam suam, perdet eam; & qui odit animam suam in isto sæculo, in vitam æternam conservabit illam.*

Quod redempti & vivificati Christi sanguine, nihil Christo præponere debeamus. In evangelio Dominus loquitur & dicit: *Qui diligit patrem aut matrem super me, non est me dignus, & qui diligit filium aut filiam super me, non est me dignus.* Sic & in Deuteronomio scriptum est: *Qui dicunt patri & matri, non novi te, &*

filios

filios suos non agnoverunt, hi custodierunt præcepta tua, & testamentum tuum servaverunt. Item apostolus Paulus: *Quis nos*, inquit, *separabit a charitate Christi, pressura, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? sicut scriptum est: Quia propter te occidimur tota die, æstimati sumus ut oves victimæ, sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos.* Et iterum: *Non estis vestri. Empti enim estis pretio magno. Clarificate & portate Deum in corpore vestro.* Et iterum: *Pro omnibus mortuus est Christus, ut & qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit.*

Ereptos de faucibus diaboli, & de laqueis sæculi liberatos non debere denuo ad sæculum reverti, ne perdant quod evaserint. In Exodo Judaicus populus ad umbram nostri & imaginem præfiguratus, cum Deo tutore & vindice evasisset Pharaonis atque Ægypti, id est diaboli & sæculi durissimam servitutem: circa Deum perfidus & ingratus, adversus Moysen mussitat, respiciens solitudinis ac laboris incommoda, & non intelligens libertatis ac salutis beneficia divina, & reverti quærit ad Ægypti, hoc est, ad sæculi servitutem unde fuerat exutus, cum magis fidere deberet in Deum & credere, quoniam qui a diabolo & sæculo liberat populum suum, protegit liberatum. *Quid hoc nobis*, inquiunt, *fecisti in ejiciendo nos de Ægypto? Melius est nobis servire Ægyptiis quam mori in solitudine hac. Et dixit Moyses ad populum: Fidite, & state, & cernite salutem, quæ a Domino est, quam vobis faciet hodie. Dominus ipse pugnabit pro vobis, & vos tacebitis.* Quod nos admonens in evangelio suo Dominus, & docens, ne ad diabolum rursus & ad sæculum, quibus renuntiavimus, & unde evasimus, revertamur, dicit: *Nemo retro attendens & superponens manum suam super aratrum, aptus est regno Dei.* Et iterum: *Et qui in agro est, non convertatur retro. Memores*

res estote uxoris Loth. Ac ne quis aliqua vel cupiditate rerum, vel suorum dulcedine retardetur, quo minus Christum sequatur, addit & dicit: *Qui non renuntiat omnibus quæ sunt ejus, non potest meus esse discipulus.*

Insistendum esse & perseverandum in fide & virtute, & cælestis ac spiritalis gratiæ consummatione, ut ad palmam & coronam possit perveniri. In Paralipomenon: *Dominus vobiscum est, quamdiu & vos estis cum ipso. Si autem dereliqueritis eum, derelinquet vos.* Item apud Ezechielem: *Justitia justi non liberabit eum, in quacumque die exerraverit.* Item in evangelio Dominus loquitur & dicit: *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.* Et iterum: *Si permanseritis in verbo meo, vere discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos.* Præmonens quoque nos paratos semper esse debere, & expeditos in procinctu firmiter stare, addit & dicit: *Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes, & vos similes hominibus exspectantibus dominum suum, quando revertatur a nuptiis, ut cum venerit & pulsaverit, aperiant ei. Felices servi illi, quos adveniens dominus invenerit vigilantes.* Item beatus apostolus Paulus, ut fides nostra proficiat & crescat, & ad summa perveniat, hortatur dicens: *Nescitis quoniam qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, unus tamen accipit palmam? Sic currite ut occupetis. Et illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, vos autem incorruptam.* Et iterum: *Nemo militans Deo obligat se molestiis sæcularibus, ut possit placere cui se probavit. Sed & si certaverit quis, non coronabitur, nisi legitime pugnaverit.* At iterum: *Oro autem vos, fratres, per misericordiam Dei ut constituatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, placentem Deo; nec conſiguremini sæculo huic, sed transformamini in renova-*

tione spiritus, ad probandum quæ sit voluntas Dei bona, & placens, & perfecta. Et iterum: *Sumus filii Dei. Si autem filii, & heredes Dei, coheredes autem Christi, siquidem compatiamur, ut & commagnificemur.* Et in apocalypsi eadem loquitur divinæ prædicationis hortatio, dicens: *Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam.* Quod exemplum perseverandi designatur in Exodo, ubi Moyses ad superandum Amalech, qui figuram portabat diaboli, in signo & sacramento crucis adlevabat supinas manus, nec vincere adversarium potuit, nisi postquam stabilis in signo adlevatis jugiter manibus perseveravit: *Et factum est,* inquit, *cum levabat Moyses manus, prævalebat Israel; ubi autem submiserat manus, invalescebat Amalech. Et accepto lapide supposuerunt sub eo, & sedebat super eum. Et Aaron & Ur sustentabant manus ejus hinc & inde; & facta sunt manus Moysi stabiles usque in occasum solis. Et fugavit Jesus Amalech, & omnem populum ejus. Et dixit Dominus ad Moysen: Scribe hoc ut sit memoria in libro, & da in aures Jesu, quoniam deletione deleam memoriam Amalech de sub cælo.*

Ad hoc pressuras & persecutiones fieri ut probemur. In Deuteronomio: *Tentat vos Dominus Deus noster, ut sciat si diligitis Dominum Deum vestrum ex toto corde vestro, & ex tota anima vestra, & ex tota virtute vestra.* Et iterum apud Salomonem: *Vasa figuli probat fornax, & homines justos tentatio tribulationis.* Paulus quoque paria testatur ac loquitur, dicens: *Gloriamur in spe claritatis Dei. Non solum autem, sed & gloriamur in pressuris scientes, quoniam pressura tolerantiam operatur, tolerantia autem probationem, probatio autem spem, spes autem non confundit, quia dilectio Dei infusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Et Petrus in epistola sua ponit & dicit:

cit: *Cariſſimi, nolite mirari ardorem accidentem vobis, qui ad tentationem veſtram fit, nec excidatis tamquam novum aliquid vobis contingat. Sed quotieſcumque communicatis Chriſti paſſionibus, per omnia gaudete, ut & in revelatione facta claritatis ejus, gaudentes exſultetis. Si improperatur vobis in nomine Chriſti, beati eſtis, quia majeſtatis & virtutis Domini nomen in vobis requieſcit: quod quidem ſecundum illos blaſphematur, ſecundum nos autem honoratur.*

Timendas non eſſe injurias & pœnas perſecutionum, quia major eſt Dominus ad protegendum, quam diabolus ad impugnandum. Joannes in epiſtola ſua probat dicens: *Major eſt qui in vobis eſt, quam qui in iſto mundo.* Item in pſalmo CXVII. *Non metuam quid mihi faciat homo, Dominus mihi auxiliator eſt.* Et iterum: *Iſti in curribus & iſti in equis; nos autem in nomine Domini Dei noſtri magnificabimus. Ipſi obligati ſunt & ceciderunt, nos autem ſurreximus, & erecti ſumus.* Et adhuc fortius docens & oſtendens ſpiritus ſanctus caſtra diaboli non timenda, & ſi bellum nobis hoſtis indixerit, in ipſo magis bello ſpem noſtram conſiſtere, & congreſſione illa juſtos ad divinæ ſedis & ſalutis æternæ præmium pervenire, in pſalmo XXVI. ponit & dicit: *Si directa fuerint in me caſtra, non timebit cor meum; ſi exſurrexerit ſuper me bellum, in illud ego ſperabo. Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini per omnes dies vitæ meæ.* Item in Exodo declarat ſcriptura divina, preſſuris multiplicari nos potius & augeri, dicens: *Quantoque eos deprimebant, tanto plures fiebant, & invaleſcebant magis.* Et in apocalypſi protectio divina promittitur paſſionibus noſtris: *Nihil*, inquit, *eorum timeas quæ paſſurus es.* Nec alius ſecuritatem nobis & protectionem pollicetur, quam qui &

& per Esaiam prophetam loquitur, dicens: *Noli timere, quia te redemi, & vocavi te nomine tuo, meus es tu. Et si transieris per aquam, tecum sum, & flumina te non inundabunt. Et si transieris per ignem, flamma te non comburet, quoniam ego Dominus Deus tuus sanctus Israel, qui te salvum facio.* Qui & in evangelio promittit auxilium divinum Dei servis in persecutionibus non defuturum, dicens: *Cum autem vos tradiderint, nolite cogitare quomodo, aut quid loquamini. Dabitur enim vobis in illa hora, quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis.* Et iterum: *Ponite in cordibus vestris non præmeditari excusare. Ego enim dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere adversarii vestri.* Sicut in Exodo ad Moysen cunctantem, & ad populum ire trepidantem, Deus loquitur dicens: *Quis dedit os homini, & quis fecit mogilalum, & quis surdum, & quis videntem & cæcum? Nonne ego Dominus Deus? Et nunc perge, & ego aperiam os tuum, & instruam te quid loquaris.* Nec difficile est Deo aperire os hominis devoti sibi, & confessori suo inspirare constantiam & fiduciam loquendi, qui in Numeris adversus Balaam prophetam etiam asinam fecerit loqui. Quare in persecutionibus nemo cogitet, quod periculum diabolus importet, sed immo consideret, quod auxilium Deus præstet; nec mentem labefactet humana infestatio, sed corroboret fidem divina protectio; quando unusquisque secundum dominica promissa & fidei suæ merita, tantum accipiat de Dei ope, quantum se credat accipere, nec sit quod omnipotens præstare non possit, nisi si accipientis fides caduca defecerit.

Ante prædictum esse, quod nos mundus odio habiturus esset, & quod persecutiones adversum nos excita-

excitaret, & quod nihil novum christianis accidat, quando ab initio mundi boni laboraverint, & oppressi atque occisi sint justi ab injustis. Dominus in evangelio præmonet & prænuntiat dicens: *Si mundus vos odit, scitote quoniam me primo odiit. Si de mundo essetis, mundus quod suum esset, amaret: sed quia de mundo non estis, & ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus. Mementote sermonis quem dixi vobis: Non est servus major domino suo. Si me persecuti sunt, & vos persequentur.* Et iterum: *Veniet hora ut omnis qui vos occiderit, putet se officium Deo facere; sed hoc facient, quoniam non cognoverunt patrem neque me. Hæc autem locutus sum vobis ut cum venerit hora, eorum memores sitis, quia ego dixi vobis.* Et iterum: *Amen amen dico vobis, quoniam vos plorabitis & plangetis, sæculum autem gaudebit; vos tristes eritis, sed tristitia vestra in lætitiam veniet.* Et iterum: *Hæc locutus sum vobis ut in me pacem habeatis, in sæculo autem pressuram; sed fidite, quoniam ego vici sæculum.* Et cum a discipulis suis interrogaretur de signo adventus sui, & consummationis mundi, respondit & dixit: *Cavete ne quis vos fallat. Multi enim venient in nomine meo dicentes: Ego sum Christus, & multos fallent. Incipietis autem audire bella & auditus bellorum. Videte, nolite tumultuari. Oportet enim hæc fieri. Sed nondum est finis. Exsurget enim gens super gentem, & regnum super regnum, & erunt fames, & terræ motus, & pestilentiæ per singula loca. Omnia autem ista initia parturitionum sunt. Tunc tradent vos in pressuram, & interficient vos, & eritis odibiles omnibus gentibus propter nomen meum. Et tunc scandalizabuntur multi, & invicem tradent, & odient invicem. Et multi pseudoprophetæ exsurgent, & seducent multos; & eo quod facinus abundet, refrigescet caritas multorum. Qui autem toleraverit usque in finem hic salvus erit. Et prædicabitur evangelium*

istud regni per totum orbem terræ in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis. Cum ergo videritis abominationem vastationis, quæ dicta est per Danielem prophetam, stantem in loco sancto, (qui legit intelligat) tunc qui in Judæa sunt, fugiant in montes, & qui in tecto est, non descendat tollere quidquam de domo, & qui in agro est, non convertatur retro auferre vestimentum suum. Væ autem prægnantibus & nutrientibus in illis diebus. Orate autem, ne fiat fuga vestra hieme, neque sabbato. Erit enim tunc pressura magna, qualis non est facta ab initio mundi usque nunc, sed neque fiet; & nisi breviati essent dies illi, non esset salva omnis caro. Propter electos autem breviabuntur illi dies. Tunc si quis dixerit vobis: Ecce hic est Christus, aut ecce illic, nolite credere. Surgent enim pseudochristi & pseudoprophetæ, & dabunt signa magna, & prodigia ad errorem faciendum, si fieri potest, etiam electis. Vos autem cavete. Ecce prædixi vobis omnia. Si ergo dixerint vobis: Ecce in solitudine est, nolite exire: ecce in cubiculis, nolite credere. Sicut enim coruscatio exit ab oriente, & apparet usque ad occidentem, ita erit & adventus filii hominis. Ubi fuerit cadaver, illuc colligentur aquilæ. Continuo autem post pressuram dierum illorum sol tenebrescet, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cælo, & virtutes cælorum movebuntur. Et tunc apparebit signum filii hominis in cælo, & lamentabuntur omnes tribus terræ, & videbunt filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute magna & claritate. Et mittet angelos suos cum tuba magna. Et colligent electos ejus a quatuor ventis, a summis cælorum usque ad summitates eorum. Nec nova aut repentina hæc sunt, quæ nunc accidunt christianis, cum boni semper & justi, & Deo innocentiæ lege ac veræ religionis timore devoti, per pressuras & injurias, & graves ac multiformes infestationum pœnas angusti itineris difficultate gradiantur. Sic in origine statim mundi

Abel

Abel justus a fratre primus occiditur, & Jacob fugatur, & Joseph venundatur, & David misericordem Saul rex persequitur, & Heliam majestatem Dei constanter ac fortiter asserentem rex Achab opprimere conatur. Zacharias sacerdos interficitur in medio templi & altaris, ut illic hostia ipse fiat, ubi Deo hostias immolabat. Tot denique martyria justorum sæpe celebrata, tot edita in posterum fidei & virtutis exempla. Tres pueri, Ananias, Azarias, Misahel, ætate compares, dilectione concordes, fide stabiles, virtute constantes, flammis ac pœnis urgentibus fortiores, soli se Deo servire, solum nosse, solum colere proclamant, dicentes: *Nabuchodonosor rex, non opus est nobis de hoc verbo respondere tibi. Est enim Deus, cui nos servimus, potens nos eripere de camino ignis ardentis; & de manibus tuis, rex, liberabit nos. Et si non, notum sit tibi, quia diis tuis non servimus, & imaginem auream quam statuisti, non adoramus.* Et Daniel Deo devotus, & sancto spiritu plenus exclamat & dicit: *Nihil colo ego nisi Dominum Deum meum, qui condidit cælum & terras.* Tobias quoque sub regali licet ac tyrannica servitute, sensu tamen ac spiritu liber, confessionem suam Deo servat, & virtutem majestatemque divinam sublimiter prædicat, dicens: *Ego in terra captivitatis meæ confiteor illi, & ostendo virtutem ejus in natione peccatrice.* Quid vero in Machabæis septem fratres, & natalium pariter & virtutum sorte consimiles, septenarium sacramento perfectæ consummationis implentes? Sic septem fratres in martyrio cohærentes, ut primi in dispositione divina septem dies annorum septem millia continentes, ut septem spiritus & angeli septem, qui assistunt & conversantur ante faciem Dei, & lucerna septiformis in tabernaculo martyrii, & in apocalypsi septem candelabra aurea,

& apud Salomonem columnæ ſeptem, ſuper quas ædificavit domum ſapientia: ita & iſtic ſeptenarius fratrum numerus eccleſias ſeptem numeri ſui quantitate complexus, ſecundum quod in primo regnorum libro legimus, ſterilem ſeptem peperiſſe. Et apud Eſaiam ſeptem mulieres unum hominem apprehendunt, cujus invocari ſuper ſe nomen expoſcunt. Et apoſtolus Paulus, qui hujus numeri legitimi & certi meminit, ad ſeptem eccleſias ſcribit. Et in apocalypſi Dominus mandata ſua divina & præcepta cæleſtia, ad ſeptem eccleſias, & earum angelos dirigit. Qui nunc iſtic numerus in ſeptem fratribus invenitur, ut conſummatio legitima compleatur. Cum ſeptem liberis plane copulatur & mater origo & radix; quæ eccleſias ſeptem poſtmodum peperit, ipſa prima & una ſuper Petrum Domini voce fundata. Nec vacat quod in paſſionibus ſola cum liberis mater eſt. Martyres enim qui ſe Dei filios in paſſione teſtantur, jam non niſi Deo patre cenſentur, ſicut in evangelio Dominus docet, dicens: *Ne vocaveritis vobis patrem ſuper terram. Unus eſt enim pater veſter, qui in cælis eſt.* Quæ vero ediderunt confeſſionum præconia, quam præclara, quam magna documenta fidei præbuerunt? Rex Antiochus infeſtus, immo in Antiocho antichriſtus expreſſus, ora martyrum glorioſa, & ſpiritu confeſſionis invicta contagio ſuillæ carnis maculare quærebat, & cum flagellis graviter verberaſſet, ac nihil promovere potuiſſet, ſartagines juſſit igniri: quibus ignitis & accenſis, eum qui primus locutus fuerat, & magis regem virtutis & fidei conſtantia provocaverat, admoveri præcepit & frigi, producta & exſecta prius lingua, quæ confeſſa Deum fuerat. Quod martyri glorioſius contigit. Lingua enim quæ confeſſa nomen Dei fuerat, prior ad Deum debuit ipſa proficiſci. Poſt in ſecundo excogitatis acrio-

acrioribus pœnis, antequam cetera membra torqueret, cutem capitis cum capillis detraxit, odio scilicet certo. Nam cum caput viri Christus sit, & caput Christi Deus, qui caput laniabat in martyre, Deum & Christum persequebatur in capite. At ille in martyrio suo fidens, & resurrectionis sibi præmium de Dei remuneratione promittens, exclamavit & dixit: *Tu quidem impotens ex hac præsenti vita nos perdis; sed mundi rex defunctos nos pro suis legibus, in æternam vitæ resurrectionem suscitabit* Tertius linguam postulatus cito protulit. Nam pœnam linguæ exsecandæ jam didicerat a fratre contemnere. Manus quoque amputandas constanter extendit, multum beatus genere isto supplicii, cui contigit extensis ad pœnam manibus passionis dominicæ instar imitari. Necnon & quartus pari virtute tormenta contemnens, & ad retundendum regem cælesti voce respondens exclamavit & dixit: *Potius est ab hominibus morti datos exspectare spem a Deo iterum ab eo suscitandos in vitam æternam. Tibi enim resurrectio ad vitam non erit.* Quintus, præter quod carnificiam regis & duros variosque cruciatus fidei vigore calcabat, ad præscientiam quoque & notitiam futurorum spiritu divinitatis animatus, prophetavit regi indignationem Dei, & ultionem velociter secuturam. *Potestatem*, inquit, *inter homines habens, cum sis corruptibilis, facis quod vis. Noli autem putare genus nostrum a Deo derelictum esse. Sustine & vide magnam potestatem ejus, qualiter te & semen tuum torquebit.* Quale illud levamentum fuit martyri, quam magnum, quam grande solatium, in cruciatibus suis non tormenta propria cogitare, sed tortoris sui supplicia prædicare? In sexto vero non virtus sola, sed & humilitas prædicanda est, nihil sibi martyrem vindicasse, nec confessionis suæ honorem superbis

vocibus ventilasse, peccatis potius suis adscripsisse, quod persecutionem a rege pateretur, Deo vero dedisse quod postmodum vindicaretur. Docuit esse martyres verecundos, de ultione fidere, & nihil in passione jactare. *Noli*, inquit, *frustra errare. Nos enim propter nosmetipsos hac patimur, peccantes in Deum nostrum. Tu autem ne te existimes impunitum futurum, aggressus pugnare cum Deo.* Admirabilis quoque mater, quæ nec sexus infirmitate fracta, nec multiplici orbitate commota, morientes liberos spectavit libenter, nec pœnas illas pignorum, sed glorias computavit, tam grande martyrium Deo præbens virtute oculorum suorum, quam præbuerant filii ejus tormentis & passione membrorum. Cum sex punitis & occisis superesset unus ex fratribus, cui rex divitias & potentatus, & multa pollicebatur, ut crudelitas ejus ac feritas vel unius subacti solatio foveretur, & peteret ut ad filium dejiciendum secum deprecaretur & mater; deprecata est illa, sed ut decebat martyrum matrem, ut decebat legis & Dei memorem, ut decebat filios suos non delicate, sed fortiter diligentem. Deprecata est enim, sed ut Deum confiteretur. Deprecata est, ne a fratribus suis frater in consortio laudis & gloriæ separetur, tunc se septem filiorum computans matrem, si sibi contingeret filios septem Deo potius peperisse, non sæculo. Armans itaque eum & corroborans, & feliciore tunc partu filium generans: *Fili*, inquit, *miserere mei, quæ te in utero mensibus decem portavi, & lac triennio dedi & alui, & in ætatem istam perduxi. Oro, fili, aspicias in cælum & terram, & omnibus quæ in eis sunt aspectis, intelligas, quia ex nihilo fecit illa Deus, & hominum genus. Itaque, fili, ne timeas carnificem istum, sed dignus fratribus effectus excipias mortem, ut in illa miseratione cum fratribus tuis*

te

te recipiam. Magna laus matris in exhortatione virtutis, sed major in Dei timore & in fidei veritate, quod nihil sibi aut filio de sex martyrum honore promisit, nec fratrum precem profuturam credidit ad negantis salutem; persuasit potius participem passionis fieri, ut in judicii die posset cum fratribus inveniri. Post hæc liberis suis commoritur & mater. Neque enim aliud jam decebat, quam ut quæ martyres pepererat, & fecerat in consortio illis gloriæ jungeretur, & quos ad Deum præmiserat, ipsa quoque sequeretur. Ac ne quis vel libelli, vel alicujus rei oblata sibi occasione qua fallat, amplectatur decipientium malum munus, nec Eleazarus tacendus est; qui cum sibi a ministris regis offerretur facultas, ut accepta carne qua liceret sibi vesci, ad circumveniendum regem simularet se illa edere, quæ de sacrificiis atque illicitis cibis ingerebantur; consentire ad hanc fallaciam noluit, dicens, nec ætati suæ nec nobilitati convenire, id fingere, quo ceteri scandalizarentur, & in errorem inducerentur, existimantes Eleazarum nonaginta annos natum ad alienigenarum morem, relicta & prodita Dei lege, transisse, nec tanti esse lucrari brevia vitæ momenta, ut offenso Deo incurreret æterna supplicia. Atque ille excruciatus diu, & in extremo jam constitutus, cum inter verbera & tormenta moreretur, ingemiscens ait: *Domine, qui sanctam habes scientiam, manifestum est; quia cum possim a morte liberari, durissimos dolores tolero flagellis vapulans, animo autem propter tui ipsius metum libenter hæc patior.* Sincera prorsus fides, & virtus integra ac satis pura, non regem Antiochum cogitasse, sed Deum judicem, & scisse proficere sibi ad salutem non posse, si hominem derideret ac falleret, quando Deus, qui conscientiæ nostræ judex est, & solus timendus est, nec

deri-

derideri possit omnino nec falli. Si igitur & nos dicati Deo ac devoti vivimus, si supra justorum antiqua & sancta vestigia iter facimus: per eadem documenta pœnarum, per eadem passionum martyria pergamus, hoc ampliorum gloriam computantes temporis nostri, quod cum vetera exempla numerentur, exuberante postmodum copia virtutis ac fidei, numerari non possunt martyres christiani, testante apocalypsi & dicente: *Post hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omni gente, & ex omni tribu & populo & lingua, stantes in conspectu throni & agni; & erant amicti stolas albas, & palmæ fuerunt in manibus eorum, & magno clamore dicebant: Salus Deo nostro sedenti super thronum & agno. Et respondit unus ex senioribus, dicens mihi: hi qui amicti sunt stolas albas qui sunt, & unde venerunt? Et dixi ei: Domine mi, tu scis. Et ait mihi: Hi sunt qui venerunt ex magna tribulatione, & lavaverunt stolas suas, & candidas eas fecerunt in sanguine agni. Propter hoc sunt in conspectu throni Dei, & serviunt ei die ac nocte in templo ejus.* Quod si tantus ostenditur & probatur christianorum martyrum populus, nemo difficile vel arduum putet esse martyrem fieri, quando videat martyrum populum non posse numerari.

Quæ spes & merces maneat justos & martyres post conflictationes hujus temporis & passiones; per Salomonem spiritus sanctus ostendit & præcinit, dicens: *Etsi coram hominibus tormenta passi sunt, spes eorum immortalitate plena est, & in paucis vexati, in multis bene disponentur; quoniam Deus tentavit illos, & invenit illos dignos se. Tamquam aurum in fornace probavit illos, & quasi holocausta hostiæ accepit illos, & in tempore erit respectus illorum. Fulgebunt,*

&

& tamquam scintillæ in arundineto discurrent. Judicabunt nationes, & dominabuntur populis, & regnabit dominus eorum in perpetuum. Item apud eumdem vindicta nostra describitur, & persequentium nos atque infestantium pœnitentia prædicatur. *Tunc stabunt*, inquit, *justi in magna constantia adversus eos, qui se angustiaverunt, & qui abstulerunt labores eorum, videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione insperatæ salutis, dicentes inter se, pœnitentiam habentes, & præ angustia spiritus gementes: Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperii. Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Quomodo ergo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est? Ergo erravimus a via veritatis, & justitiæ lumen non luxit nobis, & sol non est ortus nobis. Lassati sumus in iniquitatis via & perditionis, & ambulavimus solitudines difficiles, viam autem Domini ignoravimus. Quid nobis profuit superbia, aut quid divitiarum jactatio contulit nobis? Transierunt omnia illa tamquam umbra.* Item in psalmo CXV. pretium & merces passionis ostenditur. *Pretiosa est*, inquit, *in conspectu Domini mors sanctorum ejus.* Item in psalmo CXXV. tristitia conflictationis & lætitia retributionis exprimitur. *Qui seminant*, inquit, *in lacrimis, in gaudio metent. Ambulantes ambulabant & flebant, mittentes semina sua; venientes autem venient in exsultatione portantes gremia sua.* Et iterum in psalmo CXVIII. *Beati qui immaculati sunt in via, qui ambulant in lege Domini. Beati qui perscrutantur martyria ejus, in toto corde exquirunt eum.* Item Dominus in evangelio, ultor ipse persecutionis nostræ, & remunerator passionis: *Beati*, inquit, *qui persecutionem passi fuerint propter justitiam, quia ipsorum est regnum cælorum.* Et iterum: *Beati eritis cum odio vos habuerint homines, &*

separa-

separaverint vos, & expulerint, & maledixerint nomini vestro quasi nequam propter filium hominis. Gaudete in illa die, & exsultate. Ecce enim merces vestra multa est in cælis. Et iterum: *Qui perdiderit animam suam propter me, hic salvabit illam.* Nec solus animadversos & interfectos divinæ pollicitationis manent præmia, sed etiam si ipsa passio fidelibus desit, fides tamen integra atque invicta perstiterit, & contemtis ac relictis suis omnibus Christum se sequi christianus ostenderit; ipse quoque a Christo inter martyres honoratur, pollicente ipso & dicente; *Non est qui relinquat domum, aut agrum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios propter regnum Dei, & non recipiat septies tantum in isto tempore, in sæculo autem venturo vitam æternam.* Item in apocalypsi hoc idem loquitur: *Et vidi*, inquit, *animas occisorum propter nomen Jesu & sermonem Dei.* Et cum primo in loco posuisset occisos, addidit, dicens: *Et quicumque imaginem bestiæ non adoraverunt, nec acceperunt inscriptionem in fronte aut in manu sua;* quos universos a se in eodem loco simul visos conjungit & dicit: *& vixerunt & regnaverunt cum Christo.* Vivere omnes dicit & regnare cum Christo, non tantum qui occisi fuerint, sed & quique in fidei suæ firmitate & Dei timore perstantes, imaginem bestiæ non adoraverint, neque ad funesta ejus & sacrilega edicta consenserint. Plus nos accipere in passionis mercede, quam quod hic sustinemus in ipsa passione, probat beatus apostolus Paulus, qui dignatione divina usque in tertium cælum atque in paradisum raptus audisse se inenarrabilia testatur, qui oculata fide Jesum Christum vidisse se gloriatur, qui id quod & didicit, & vidit, majori conscientiæ veritate profitetur. *Non sunt*, inquit, *condignæ passiones hujus temporis ad superventuram claritatem, quæ revela-*

bitur

bitur in nobis. Quis ergo non omnibus viribus elaboret ad tantam claritatem pervenire, ut amicus Dei fiat, ut cum Christo statim gaudeat, ut post tormenta & supplicia terrena præmia divina percipiat? Si militibus sæcularibus gloriosum est, ut hoste devicto redeant in patriam triumphantes: quanto potior & major est gloria, victo diabolo ad paradisum triumphantem redire; & unde Adam peccator ejectus est, illic prostrato eo qui ante dejecerat, tropæa victricia reportare, offerre Deo acceptissimum munus, incorruptam fidem, & virtutem mentis incolumem, laudem devotionis illustrem, comitari eum, cum venire cœperit vindictam de inimicis recepturus, lateri ejus assistere, cum sederit judicaturus, coheredem Christi fieri, angelis adæquari, cum patriarchis, cum apostolis, cum prophetis cælestis regni possessione lætari? Has cogitationes quæ persecutio potest vincere, quæ possunt tormenta superare? Durat fortis & stabilis religiosis meditationibus fundata mens, & adversus omnes diaboli terrores, & minas mundi animus immobilis perstat, quem futurorum fides certa & solida corroborat. Clauduntur oculi in persecutionibus terræ, sed patet cælum; minatur antichristus, sed immortalitas sequitur; occiso mundus eripitur, sed restituto paradisus exhibetur; vita temporalis exstinguitur, sed æterna reparatur. Quanta est dignitas, & quanta securitas exire hinc lætum, exire inter pressuras & angustias gloriosum, claudere in momento oculos, quibus homines videbantur & mundus, & aperire eosdem statim, ut Deus videatur & Christus? Tam feliciter migrandi, quanta velocitas! Terris repente subtraheris, ut in regnis cælestibus reponaris. Hæc oportet mente & cogitatione complecti, hæc die ac nocte

medita-

meditari. Si talem persecutionis dies invenerit Dei militem, vinci non poterit virtus ad prœlium prompta. Vel si accersitio ante prævenerit, sine præmio non erit fides, quæ erat ad martyrium præparata. Sine damno temporis merces judice Deo redditur. In persecutione militia, in pace conscientia coronatur.

VARIÆ-

VARIETATES QUÆDAM LECTIONUM.

IN EPISTOLA I.

fol. 3. justa obtemperatione.	*habet Rig.* operatione.
fol. 7. quæ loquuntur hujusmodi. Ore illo &c.	*habet Rig.* loquuntur hujusmodi ore illo. Quidquid &c.
fol. 10. infra suam jacere &c.	*habet Rig.* intra suam &c.
fol. 11. non habent veritatem.	*habet Rig.* firmitatem.

IN EPISTOLA VI.

fol. 21. dum detrectant de vobis.	*habet Rig.* retractant.
ibidem. quando aliquis temulentus &c.	*habet Rig.* alius ab aquis temulentus. *Cod. corbejensis* apud aquas tumulentus.
fol. 42. eos qui sacrilegis contractibus &c.	*habet Rig.* contactibus.

IN EPISTOLA XX.

fol. 50. Peto a Domino, ut si ante cruore illo sancto &c.	*habet Rig. cum Pam.* ut si non ante cruore illo &c.
fol. 52. usque ad Tria fata.	*habet Rig.* usque ad Trianfacta.
ibidem. sed & omnium fratrum.	*habet Rig.* sed & omnes fratres.

IN EPISTOLA XXI.

fol. 53. in qua te novi vivacitate &c.	*habet Rig. cum ed. Morelii* in qua tenoris vivacitate.
ibidem. vide ergo frater, quoniam partim ejus quod mihi Paulus præcepit &c.	*habet Rig. cum aliis* quod tam placuit mihi, quod Paulus &c.

IN EPISTOLA XXV.

fol. 60. Nam velle præter Dominum martyrem fieri &c.	*habet Rig.* propter Dominum.

IN EPISTOLA XXVII.

fol. 67. potestas ejus invicta patiatur.	*habet Rig.* invidiam patiatur.

IN EPISTOLA XXXV.

fol. 86. A comitibus quos ipse præmiserat, remansit invictus.	*habet Rig.* invitus.

IN EPISTOLA XXXIX.

fol. 91. Caldonii ad Cyprianum.	*habet Rig.* ad clerum Carthaginensem.
ibidem. abstinuimus Sophronium Soliassum budinarium.	*habet Rig.* Sophronium, Soliassum, Budinarium. *ita ut tres hic abstentos intelligat.*

IN EPISTOLA XLV.

fol. 104. habet enim Numidiam & Mauritaniam.	*habet Rig. cum Mauricio.* Mauritanias duas.

IN EPISTOLA LII.

fol. 129. nec jam pœnitentibus &c.	*habet Rig.* nec iram &c.

IN EPISTOLA LV.

fol. 157. in Cleri nostri sacrum congestum simulacra cum aris suis transeant.	*habet Rig.* Consessum.

IN EPISTOLA LVI.

fol. 166. his nos juramentis spiritalibus muniamus.	*habet Rig.* tutamentis.

IN EPISTOLA LXII.

fol. 182. per zeli dolorem gladium in manum sumit.	*habet Rig. cum codd. Veron. & Fux.* per zeli livorem.

IN EPISTOLA LXIX.

fol. 219. Apes habent regem, & ducem pecudes, & ei fidem servant. Latrones mancipi &c.	*habet Rig.* pecudes, & fidem servant latrones, mancipi &c.

IN EPISTOLA LXXV.

fol. 260. nisi si his episcopis quibus nunc minor fuit Paulus.	*habet Rig.* episcopis, de quibus nunc &c.

IN EPISTOLA LXXVI.

fol. 276. satiat adhuc in evangelio suo Dominus *quasi probat ex abundantia.*	*habet Rig. cum Pam.* sonat.

IN LIBRO DE HABITU VIRGINUM.

fol. 309. minus sollicito timore teneatur.	*addit Rig. cum Pam. post teneatur:* quia scriptum est, qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.
fol. 323. minores natu præbete comparibus &c.	*addit. Rig. cum Pam, post præbete:* majoribus ministerium, comparibus,

IN LIBRO DE LAPSIS.

fol. 324. pueri annos suos virtutibus transeuntes.	*addit Rig.* continentiæ virtutibus.
fol. 327. esurientibus in ecclesia fratribus.	*addit Rig.* non subvenire.
fol. 328. quid victimam immolaturus imponis.	*habet Rig.* supplicaturus.

IN LIBRO DE ORATIONE DOMINICA.

fol. 380. tales in die judicii cum Domino judicabunt.	*habet Rig. cum aliis.* vindicabuntur.

IN LIBRO AD DEMETRIANUM.

fol. 399. quod sic celeriter nuper secuta defensio est, ruinis rerum.	*habet Rig. cum quibusdam aliis* ruinis regum.

IN LIBRO DE IDOLORUM VANITATE.

fol. 406. *post illa:* mox a nescio quo, Febris dedicata, & Acca & Flora meretrices. *addit Rig.* Interdum vero Deorum vocabula apud Romanos finguntur, ut sit apud illos viduus Deus, qui anima corpus viduet, qui quasi feralis & funebris intra muros non habetur, sed foris collocatur; & nihilominus, quia extorris factus, damnatur potius romana religione quam colitur. Est & Scansus ab ascensibus dictus, & Forculus a foribus, & a liminibus Limentinus, & Cardea a cardinibus, & ab orbitatibus Orbana. *eadem leguntur in ed. quæ dicitur Gravii, Pameliana, & Anglicana.*

fol. 410. carnem Spiritus S. induitur. *habet Rig.* Spiritu S. cooperante induitur.

fol. 411. agnoscendum se videntibus præbuit, simul vinctus. *habet Rig.* simul junctus *codd. Reg. & Veronensis* simul junctis.

IN LIBRO DE MORTALITATE.

fol. 424. si in Christum credimus, si fidem verbis ejus habemus, & non morimur in æternum, ad Christum &c. *habet Rig.* Si credimus, fidem habeamus, & non morituri in æternum &c.

IN LIBRO DE OPERE ET ELEEMOSYNIS.

fol. 441. tuos tales munerarios, Christe, demonstra. *addit. Rig. post demonstra:* præceptis tuis monitos, & pro terrenis cœlestia recepturos.

IN LIBRO DE BONO PATIENTIÆ.

fol. 458. sed quoniam plurimos scio de iis qui adversum se sæviunt, vindicari ve- *habet Rig. cum Morellio & Pam.* cupere, nec in illum extremi judicii diem malorum re-

tribu-

ſociter cupere, nec illud in extrema parte reticendum eſt, ut in iſtis &c.

tributionem differre, nobiſcum hortamur, interim amplectimini patientiæ bonum, ut in iſtis &c.

IN EPISTOLA AD FORTUNATUM.

fol. 476. neque agnoverunt, quis eſſet artifex, ſed aut ſolem, aut lunam Deos putaverunt.

addit Rig. rectores orbis terrarum, Deos.